

Xenophon Kyropädie 2 Buch 5-8 von Breitenbach

Griechische und lateinische
Klassiker Schulausgaben
mit Anmerkungen

R

Xenophon
Kyropädie 2

Buch 5-8

 Breitenbach

BTG

V 876

XENOPHONS

KYROPAEDIE.

FÜR DEN SCHULGEBRAUCH

ERKLÄRT

VON

LUDWIG BREITENBACH.

ZWEITES HEFT.

DRITTE AUFLAGE.

K.K. GYMNASIALBIBLIOTHEK FREISTADT.

La 404.

LEIPZIG,

DRUCK UND VERLAG VON B. G. TEUBNER.

1878.

Table listing various classical texts such as Cicero de oratore, Horaz Oden und Epoden, and Vergils Aeneide, with their respective authors and prices.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ
ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑ.

V.

Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἐπραξάν τε καὶ ἔλεξαν· ὁ δὲ Κῦρος ἐκέλευσε¹ τὰ μὲν Κναζάρου διαλαβόντας φυλάττειν οὓς ἦδει οἰκειοτάτους αὐτῷ ὄντας· καὶ ὅσα ἐμοὶ δίδοτε, ἠδέως, ἔφη, ἐγὼ δέχομαι· χρήσεται δ' αὐτοῖς ὑμῶν ὁ ἀεὶ μάλιστα δεόμενος. φιλόμουςος δέ τις τῶν Μήδων εἶπε, Καὶ μὴν ἐγώ, ὦ Κῦρε, τῶν μουσουργῶν ἀκούσας ἐσπέρας ὧν σὺ νῦν ἔχεις, ἠδέως ἤκουσά τε κἄν μοι δῶς αὐτῶν μίαν, στρατεύεσθαι ἂν μοι δοκῶ ἥδιον ἢ οἴκοι μένειν. ὁ δὲ Κῦρος εἶπεν, Ἄλλ' ἐγώ, ἔφη, καὶ δίδωμί σοι καὶ χάριν οἶομαι σοι πλείω ἔχειν, ὅτι ἐμὲ ἤτησας, ἢ σὺ ἐμοί, ὅτι λαμβάνεις· οὕτως ἐγὼ ὑμῖν διψῶ χαρίζεσθαι. ταύτην μὲν οὖν ἔλαβεν ὁ αἰτήσας.

Καλέσας δὲ ὁ Κῦρος Ἀράσπαν Μῆδον, ὃς ἦν ἐκ παιδὸς² αὐτῷ ἐταῖρος, ᾧ καὶ τὴν στολὴν ἐκδύς ἔδωκε τὴν Μηδικήν, ὅτε

1. Inhalt: Kyros stellt seinen Beuteantheil den Andern zur Verfügung. Die schöne Pantheia, die vom Kyros dem Araspas zur Hut anvertraut war, wird Veranlassung zu einem Gespräch über die natürliche Macht der Schönheit. Kyros meidet sie, um nicht gefesselt zu werden, Araspas giebt sich in seinem Sicherheitsgefühl ihr hin und wird bald gefesselt. Hierauf versammelt Kyros die Officiere der Meder und der Bundesgenossen und stellt es ihnen anheim, dem Befehle des Kyaxares zurückzukehren zu folgen. Sie sind alle entschlossen beim Kyros zu bleiben. Zuletzt

Vertheilung der Mannschaften in die Zelte.

1. διαλαβόντας, den (bereits ausgesonderten) Antheil in Empfang nehmen. Diese Bedeutung kann das Wort schwerlich haben. Hertlein vermuthet: λαβόντας διαφυλάττειν. — ἀεὶ, jedesmal. — ἀκούσας — ἠδέως — ἤκουσα. Ebenso VIII, 4, 9: ὑπανούων σχολῇ ὑπήκουσα, wo, wie hier, der Begriff des Verbuns durch ein Adverbium näher bestimmt wird. Vgl. auch V, 4, 51. — στρατεύεσθαι ἂν μοι δοκῶ. S. zu δοκῶμεν I, 1, 1.

2. ᾧ καὶ τὴν στολὴν — ἔδωκε.

παρὰ Ἀστυάγους εἰς Πέρσας ἀπῆει, τοῦτον ἐκέλευσε διαφυλά-
 3 ξαι αὐτῷ τὴν τε γυναῖκα καὶ τὴν σκηνὴν. ἦν δὲ αὕτη ἡ γυνὴ
 Ἀβραδάτου τοῦ Σουσίου· ὅτε δὲ ἠλίσκετο τὸ τῶν Ἀσσυρίων
 στρατόπεδον, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς οὐκ ἔτυχεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὄν,
 ἀλλὰ πρὸς τὸν τῶν Βακτριανῶν βασιλέα πρὸςβέβυον ᾤχετο·
 ἔπεμψε δὲ αὐτὸν ὁ Ἀσσύριος περὶ συμμαχίας· ξένος γὰρ ὢν
 ἐτύγγαυε τῷ τῶν Βακτριανῶν βασιλεῖ· ταύτην οὖν ἐκέλευσεν
 4 ὁ Κῦρος διαφυλάττειν τὸν Ἀράσπαι, ἕως ἂν αὐτὸς λάβῃ. κε-
 λευόμενος δὲ ὁ Ἀράσπας ἐπήρετο, Ἐώρακας δ' ἔφη, τὴν γυ-
 ναῖκα, ᾧ Κῦρε, ἦν με κελεύεις φυλάττειν; Μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦ-
 ρος, οὐκ ἔγωγε. Ἄλλ' ἐγώ, ἔφη, ἠνίκα ἐξηροῦμέν σοι αὐτήν·
 καὶ δῆτα, ὅτε μὲν εἰσῆλθομεν εἰς τὴν σκηνὴν αὐτῆς, τὸ πρῶτον
 οὐ διεγνώμεν αὐτήν· χαμαὶ τε γὰρ ἐκάθητο καὶ αἱ θεράπαινοι
 πᾶσαι περὶ αὐτήν· καὶ τοίνυν ὁμοίαν ταῖς δούλαις εἶχε τὴν
 ἐσθήτα· ἐπεὶ δὲ γινῶναι βουλόμενοι, ποία εἶη ἡ δέσποινα, πά-
 στας περιεβλέψαμεν, ταχὺ καὶ πασῶν ἐφαίνετο διαφέρουσα τῶν
 ἄλλων, καίπερ καθημένη κεκαλυμμένη τε καὶ εἰς γῆν ὀρώσα.
 5 ὡς δὲ ἀναστῆναι αὐτήν ἐκελεύσαμεν, συνανέστησαν μὲν αὐτῇ
 ἅπασαι αἱ ἀμφ' αὐτήν, διήνεγκε δ' ἐνταῦθα πρῶτον μὲν τῷ
 μεγέθει, ἔπειτα δὲ καὶ τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ εὐσχημοσύνῃ, καίπερ ἐν
 ταπεινῷ σχήματι ἐστηκυῖα. δῆλα δ' ἦν αὐτῇ καὶ τὰ δάκρυα
 στάζοντα, τὰ μὲν κατὰ τῶν πέπλων, τὰ δὲ καὶ ἐπὶ τοὺς πό-
 6 दा. ὡς δ' ἡμῶν ὁ γεραίτατος εἶπε, Θάρρει, ᾧ γύναι· καλὸν
 μὲν γὰρ κἀγαθὸν ἀκούομεν καὶ τὸν σὸν ἄνδρα εἶναι· νῦν μὲν-

S. I, 4, 26. — τὴν τε γυν. κ. τ. σκηνὴν. S. IV, 6, 11.

3. τοῦ Σουσίου, aus Susa. — ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ihr Gemahl. Vergl. I, 3, 13. — τῶν Βακτριανῶν. S. zu I, 5, 2. — ὢν ἐτύγγαυε, Abra-datas.

4. ὁμοίαν ταῖς δούλαις, kurz für ὁμοίαν τῇ τῶν δούλων ἐσθήτι. S. zu II, 3, 19. VII, 1, 2.

5. τῷ μεγέθει. Nicht bloß bei Männern wie III, 1, 41. VIII, 1, 40 (vergl. Herod. VII, 187, wo Xerxes κάλλος τε ἕνεκα καὶ μεγάλους ἀξιονικίας genannt wird), sondern auch bei Frauen gehörte Körpergröße mit zur Schönheit. Vergl. Mem. II, 1, 22. Oekon. X, 2. Hom. Od. XVIII, 248 von der Penelope:

περίεσαι γυναικῶν εἶδος τε μέγεθος τε ἰδὲ φρένας ἔνδον εἶσας. — τῇ ἀρετῇ, durch den Adel ihrer Erscheinung. Vergl. Hom. Od. XVIII, 250: ἐμὴν ἀρετὴν εἶδος τε δέμας τε ὤλεσαν ἀθάνατοι. — ἐν ταπεινῷ σχήματι, in dürftiger Kleidung, d. i. namentlich ohne Schmuck, wie es ihrer Trauer geziemte.

6. καλὸν μὲν γὰρ. Auch wir können unser denn so brauchen: denn wir hören zwar dasz —; jetzt aber —, wovon nicht der erste, sondern erst der zweite Satz die durch γὰρ angedeutete Begründung enthält. Vergl. II, 2, 5 zu ἀνήλωτο μὲν. — καὶ vor τὸν σὸν ἄνδρα mit Bezug auf Kyros, den der Redende im Sinn hat.

τοι ἐξαιροῦμεν ἀνδρὶ σε εὖ ἴσθι ὅτι οὔτε τὸ εἶδος ἐκείνου χει-
 ρου οὔτε τὴν γνώμην οὔτε δύναμιν ἦττω ἔχοντι, ἀλλ' ὡς ἡμεῖς
 γε νομίζομεν, εἴ τις καὶ ἄλλος ἀνὴρ, καὶ Κῦρος ἄξιός ἐστι θαυ-
 μάζεσθαι, οὐ σὺ ἔσῃ τὸ ἀπὸ τοῦδε· ὡς οὖν τοῦτο ἤκουσεν ἡ
 γυνή, περικατεροῆξάτο τε τὸν ἄνωθεν πέπλον καὶ ἀνωδύρατο·
 συνανεβόησαν δὲ καὶ αἱ δμωαί. ἐν τούτῳ δὲ ἐφάνη μὲν αὐτῆς 7
 το πλείστον μέρος τοῦ προσώπου, ἐφάνη δὲ ἡ δέξη καὶ αἱ χεῖρες·
 καὶ εὖ ἴσθι, ἔφη, ᾧ Κῦρε, ὡς ἐμοί τε ἔδοξε καὶ τοῖς ἄλλοις
 ἅπασιν τοῖς ἰδοῦσι μήπω φῦναι μηδὲ γενέσθαι γυνὴ ἀπὸ θνη-
 τῶν τοιαύτη ἐν τῇ Ἀσίᾳ. ἀλλὰ πάντως, ἔφη, καὶ σὺ θέασαι
 αὐτήν. καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, Ναὶ μὰ Δία, πολὺ γε ἦττον, εἰ τοι- 8
 αὐτὴ ἐστίν, οἶαν σὺ λέγεις. Τί δαί; ἔφη ὁ νεανίσκος. Ὅτι, ἔφη,
 εἰ νυνὶ σοῦ ἀκούσας, ὅτι καλή ἐστιν, ἐλθεῖν πεισθήσομαι θεασό-
 μενος, οὐδὲ πᾶν μοι σχολῆς οὔσης, δέδοικα, μὴ πολὺ θάρττον
 ἐκείνη αὐτίς ἀναπεισῇ καὶ πάλιν ἐλθεῖν θεασόμενον· ἐκ δὲ τούτου
 ἴσως ἂν ἀμελήσας ὢν με δεῖ πράττειν καθοίμην ἐκείνην θεώμενος.

Καὶ ὁ νεανίσκος ἀναγέλασας εἶπεν, Οἶει γὰρ, ἔφη, ᾧ 9
 Κῦρε, ἱκανὸν εἶναι κάλλος ἀνθρώπου ἀναγκάζειν τὸν μὴ βου-
 λόμενον πράττειν παρὰ τὸ βέλτιστον; εἰ μὲντοι, ἔφη, τοῦτο
 οὕτως ἐπεφύκει, πάντας ἂν ἠνάγκαζεν ὁμοίως. ὀρᾶς, ἔφη, τὸ 10
 πῦρ, ὡς πάντας ὁμοίως καίει; πέφυκε γὰρ τοιοῦτο· τῶν δὲ
 καλῶν τῶν μὲν ἐρῶσι, τῶν δ' οὐ, καὶ ἄλλος γε ἄλλου. ἐθελού-
 σιον γὰρ, ἔφη, ἐστί, καὶ ἐρᾷ ἕκαστος ὢν ἂν βούληται. αὐτίκα,
 ἔφη, οὐκ ἐρᾷ ἀδελφὸς ἀδελφῆς, ἄλλος δὲ ταύτης, οὐδὲ πατήρ
 θυγατρὸς, ἄλλος δὲ ταύτης· καὶ γὰρ φόβος καὶ νόμος ἱκανὸς
 ἔρωτα κωλύειν. εἰ δὲ γ', ἔφη, νόμος τεθείη μὴ ἐσθίουσας μὴ 11

— Ueber καί vor ἄλλος s. zu I, 5, 1.

— τὸ ἀπὸ τοῦδε, von jetzt an, wie IV, 2, 22. — ὡς οὖν nimmt den Vordersatz, der mit ὡς δ' ἡμῶν begann, noch einmal auf. Dazu dient οὖν wie igitur. Ebenso VI, 2, 12. — τὸν ἀνωθεν πέπλον. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4. Ueber die Sache vergl. III, 1, 13. Auch diese Stelle hat poetische Färbung.

7. φῦναι — γενέσθαι, weder geboren in Asien, noch überhaupt da vorhanden, also auch nicht eingewandert.

8. Τί δαί, wie so? — ἐκείνην steht dem vorhergehenden σοῦ ἀκούσας entgegen: wenn ich jetzt deiner

Einladung folge, dann wird sie (selbst vollends) ihrerseits (αὐτίς) mich noch viel schneller (als du) bewegen, auch ein zweites Mal (καὶ πάλιν) zu kommen — καθοίμην. S. zu III, 3, 14.

9. Οἶει γὰρ. S. wegen γὰρ zu I, 4, 12. — ἐπεφύκει, in der Natur (der Schönheit) begründet wäre.

10. τὸ πῦρ, ὡς — καίει. Ueber die Attraction s. zu I, 1, 6. — ἐρῶσι. Das Subject ergänze aus dem vorhergehenden πάντας. — αὐτίκα, zum Beispiel. — οὐκ ἐρᾷ ἀδελφὸς ἀδελφῆς. Unterschied zwischen φιλεῖν und ἐρᾶν! Hier haben wir wieder rein griechische Sitte, nach

- πεινῆν καὶ μὴ πίνοντας μὴ διψῆν μηδὲ ξιγοῦν τοῦ χειμῶνος μηδὲ θάλπεσθαι τοῦ θέρους, οὐδεὶς ἂν νόμος δυνηθεῖη διαπράξασθαι ταῦτα πείθεσθαι ἀνθρώπους· πεφύκασι γὰρ ὑπὸ τούτων κρατεῖσθαι. τὸ δ' ἐρᾶν ἐθελούσιόν ἐστιν· ἕκαστος γοῦν τῶν καθ' ἑαυτὸν ἐρᾷ, ὡς περ ἱματίων καὶ ὑποδημάτων.
- 12 Πῶς οὖν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰ ἐθελούσιόν ἐστι τὸ ἐρασθῆναι, οὐ καὶ παύσασθαι ἐστιν, ὅταν τις βούληται; ἀλλ' ἐγώ, ἔφη, ἐώρακα καὶ κλαίοντας ὑπὸ λύπης δι' ἐρωτα, καὶ δουλεύοντάς γε τοῖς ἐρωμένοις καὶ μάλα κακὸν νομίζοντας πρὶν ἐρᾶν τὸ δουλεύειν, καὶ διδόντας γε πολλὰ ὧν οὐ βέλτιον αὐτοῖς στέρεσθαι, καὶ εὐχομένους ὡς περ καὶ ἄλλης τινὸς νόσου ἀπαλλαγῆναι, καὶ οὐ δυναμένους μέντοι ἀπαλλάττεσθαι, ἀλλὰ δεδμεμένους ἰσχυροτέρῃ ἀνάγκῃ ἢ εἰ ἐν σιδήρῳ ἐδέδεντο. παρέχουσι γοῦν ἑαυτοὺς τοῖς ἐρωμένοις πολλὰ καὶ εἰκῆ ὑπηρετοῦντας· καὶ μέντοι οὐδ' ἀποδιδράσκουσιν ἐπιχειροῦσι, τοιαῦτα κακὰ ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ φυλάττουσι τοὺς ἐρωμένους, μὴ ποι ἀποδρῶσι.
- 13 Καὶ ὁ νεανίσκος εἶπε [πρὸς ταῦτα, Ποιοῦσι γάρ, ἔφη, ταῦτα· εἰσὶ μέντοι, ἔφη, οἱ τοιοῦτοι μοχθηροί· διόπερ, οἶμαι, καὶ εὐχονται μὲν αἰεὶ ὡς ἄθλιοι ὄντες ἀποθανεῖν, μυρίων δ' οὐσῶν μηχανῶν ἀπαλλαγῆς τοῦ βίου οὐκ ἀπαλλάττονται. οἱ αὐτοὶ δέ γε οὗτοι καὶ κλέπτειν ἐπιχειροῦσι καὶ οὐκ ἀπέχονται τῶν ἀλλοτριῶν, ἀλλ' ἐπειδάν τι ἀρπάσωσιν ἢ κλέψωσιν, ὄρᾳς, ὅτι σὺ πρῶτος, ὅτι οὐκ ἀναγκαῖον τὸ κλέπτειν, αἰτιᾶ τὸν κλέπτοντα καὶ ἀρπάζοντα, καὶ οὐ συγγιγνώσκεις, ἀλλὰ κολάζεις.
- 14 οὕτω μέντοι, ἔφη, καὶ οἱ καλοὶ οὐκ ἀναγκάζουσιν ἐρᾶν ἑαυτῶν οὐδ' ἐφίεσθαι ἀνθρώπους ὧν μὴ δεῖ, ἀλλὰ τὰ μοχθηρὰ ἀνθρώπια πασῶν, οἶμαι, τῶν ἐπιθυμιῶν ἀκρατῆ ἐστὶ, κᾶπειτα ἐρωτα

der sich wenigstens ökonomischer nicht heirathen durften, während diesz bei den Persern, Assyriern und Aegyptiern gestattet war.

11. ταῦτα πείθεσθαι. Ueber den Accus. s. zu I, 3, 5. — τῶν καθ' ἑαυτὸν, was ihm gemäsz ist, zu sagt.

12. τὸ ἐρασθῆναι, vom Zustande dessen, der von der Liebe ergriffen ist. Vergl. zu ἡγήσατο I, 1, 4. — καὶ — γε. S. zu III, 1, 20. — καὶ — νομίζοντας, obwohl sie — hielten. — οὐ βέλτιον, nämlich ἦν, wobei vorschwebt ἢ μὴ στέρεσθαι, hat

aber den Sinn von κακὸν ἦν. — ἐν σιδήρῳ. Vergl. III, 3, 10. — καὶ vor εἰκῆ ist vel.

13. Ποιοῦσι γάρ, wie §. 9: Οἷε γάρ. — μοχθηροί, elende, d. i. ohne alle sittliche Kraft. Das ist es, weshalb sie nicht loskommen können von der Liebe, ebensowenig als sie das Stehlen u. dergl. lassen können. — πρῶτος. S. zu I, 3, 18. — ὅτι οὐκ ἀναγκαῖον, nämlich ἐστὶ. Du selbst, das ist der Sinn, kannst die Liebe eben nicht mehr als das Stehlen für einen unfreiwilligen Act halten.

14. ἀνθρώπους — ἀνθρώπια. Be-

αἰτιῶνται· οἱ δέ γε καλοὶ ἀγαθοὶ ἐπιθυμοῦντες καὶ χρυσίου καὶ ἵππων ἀγαθῶν καὶ γυναικῶν καλῶν, ὅμως πάντων τούτων δύνανται ἀπέχεσθαι, ὥστε μὴ ἄπτεσθαι αὐτῶν παρὰ τὸ δίκαιον. ἐγὼ γοῦν, ἔφη, ταύτην ἐσρακῶς καὶ πάννυ καλῆς δοξάσης μοι 15 εἶναι, ὅμως καὶ παρὰ σοὶ εἰμι καὶ ἱππεύω καὶ τᾶλλα τὰ ἐμοὶ προσήκοντα ἀποτελῶ. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος· ἴσως θάττου 16 ἀπῆλθες ἢ ἐν ὄσῳ χρόνῳ ἐρῶς πέφυκε συσκευάζεσθαι ἀνθρώπων. καὶ πρὸς γάρ τοι ἐστὶ θιγόντα μὴ εὐθὺς καίεσθαι καὶ τὰ ξύλα οὐκ εὐθὺς ἀναλάμπει· ὅμως δ' ἐγῶγε οὔτε πρὸς ἐκὼν εἶναι ἄπτομαι οὔτε τοὺς καλοὺς εἰσορῶ. οὐδέ γε σοὶ συμβουλεύω, ἔφη, ὧ Ἀράσπα, ἐν τοῖς καλοῖς εἶναι τὴν ὄψιν διατρίβειν· ὡς τὸ μὲν πῦρ τοὺς ἀπτομένους καίει, οἱ δὲ καλοὶ καὶ τοὺς ἀπθιν θεωμένους ὑφάπτουσιν, ὥστε αἰθεσθαι τῷ ἐρωτι. Θάρρει, 17 ἔφη, ὧ Κῦρε· οὐδ' ἐὰν μηδέποτε παύσωμαι θεώμενος, οὐ μὴ κρατηθῶ, ὥστε ποιεῖν τι ὧν μὴ χρῆ ποιεῖν. Κάλλιστα, ἔφη, λέγεις· φύλαττε τοίνυν, ἔφη, ὡς περ σε κελεύω καὶ ἐπιμελοῦ αὐτῆς· ἴσως γὰρ ἂν καὶ πάννυ ἡμῖν ἐν καιρῷ γένοιτο αὐτῆ ἢ γυνή. τότε μὲν δὴ ταῦτα εἰπόντες διελύθησαν. 18

Ὁ δὲ νεανίσκος ἅμα μὲν ὄρῶν καλὴν τὴν γυναῖκα, ἅμα δὲ αἰσθανόμενος τὴν καλοκἀραθίαν αὐτῆς, ἅμα δὲ θεραπεύων αὐτὴν καὶ οἰόμενος χαρίζεσθαι αὐτῇ, ἅμα δὲ αἰσθανόμενος οὐκ ἀχάριστον οὐσαν, ἀλλ' ἐπιμελουμένην διὰ τῶν αὐτῆς οἰκετῶν, ὡς καὶ εἰσιόντι εἶη τὰ δέοντα καί, εἰ ποτε ἀσθενήσαιεν, ὡς μηδενὸς ἐνδέοιτο, ἐκ πάντων τούτων ἠλίσκετο ἐρωτι, καὶ ἴσως οὐδὲν θαυμαστὸν ἐπασχε. καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτως ἐπράττετο.

Βουλούμενος δὲ ὁ Κῦρος ἐθέλοντας μένειν μεθ' ἑαυτοῦ 19 τοὺς τε Μῆδους καὶ τοὺς συμμάχους, συνεκάλεσε πάντας τοὺς ἐπικαιρίους· ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξε τοιάδε. Ἄνδρες Μῆδοι 20

achte den Unterschied. Vergl. κρατῶν I, 4, 13.

15. καλῆς δοξάσης. Ueber den Genit. absol. nach dem Accus. s. zu I, 4, 2, über das fehlende αὐτῆς zu I, 4, 18.

16. συσκευάζεσθαι, sich zur Beute macht. Ebenso Plut. Cat. min. c. 43: οὗς μὲν δεξάμενοι τῶν πολιτῶν, οὗς δὲ συσκευασάμενοι χάρισσι καὶ δωροδοκίαις. — ἐστὶ, es ist möglich. — ἐκὼν εἶναι. S. zu II, 2, 15. — ὡς, denn. Ueber

μὲν s. zu II, 2, 5. — αἰθεσθαι, ein poetisches Wort. S. zu I, 2, 1. Derselbe Gedanke Mem. I, 3, 13.

17. οὐ μὴ, mit dem Conj. wie III, 2, 8 mit dem Futur. — φύλαττε. Das Object ist aus dem Folgenden zu ergänzen. — ἐν καιρῷ γένοιτο, nützlich werden. Vergl. VI, 1, 38.

18. καλὴν, nämli. οὐσαν. — μηδενὸς ἐνδέοιτο, es ihm an nichts fehle. — καὶ ἴσως, und — wohl, mit urbaner Ironie. Vergl. VI, 1, 6.

19. τοὺς ἐπικαιρίους. S. zu III, 3, 12.

καὶ πάντες οἱ παρόντες, ἐγὼ ὑμᾶς οἶδα σαφῶς ὅτι οὔτε χρημάτων δεόμενοι σὺν ἐμοὶ ἐξήλθετε οὔτε Κναξάρῃ νομίζοντες τοῦτο ὑπηρετεῖν, ἀλλ' ἐμοὶ βουλόμενοι τοῦτο χαρίζεσθαι, καὶ ἐμὲ τι-
 21 μῶντες νυκτοπορεῖν καὶ κινδυνεύειν σὺν ἐμοὶ ἠθελήσατε. καὶ χάριν τούτων ἐγὼ ὑμῖν ἔχω μὲν, εἰ μὴ ἀδικῶ. ἀποδιδόναι δὲ οὐπω ἀξίαν δύναμιν ἔχειν μοι δοκῶ. καὶ τοῦτο μὲν οὐκ αἰσχύνομαι λέγων· τὸ δ' ἔάν μὲν ητε παρ' ἐμοί, ἀποδώσω, εὖ ἴστε, αἰσχυνοίμην ἂν εἰπεῖν· νομίζω γὰρ ἂν ἐμαυτὸν εἰκέναι λέγοντι ταῦτα ἕνεκα τοῦ ὑμᾶς μᾶλλον ἐθέλειν παρ' ἐμοὶ καταμένειν. ἀντὶ δὲ τούτου τάδε λέγω· ἐγὼ γὰρ ὑμῖν, κἂν ἤδη ἀπίητε Κναξάρῃ πειθόμενοι, ὅμως, ἂν ἀγαθόν τι πράξω, πειράσομαι
 22 οὕτω ποιεῖν, ὥστε καὶ ἐμὲ ὑμᾶς ἐπαινεῖν. οὐ γὰρ δὴ αὐτὸς γε ἄπειμι, ἀλλὰ καὶ Ἰοκανίοις τοὺς ὄρκους καὶ τὰς δεξιάς, ἃς ἔδωκα, ἐμπεδώσω καὶ οὐποτε τούτους προδιδούς ἀλώσομαι, καὶ τῷ νῦν διδόντι Γαβρούα καὶ τείχη ἡμῖν καὶ χώραν καὶ δύναμιν
 23 πειράσομαι ποιεῖν μὴ μεταμελῆσαι τῆς πρὸς ἐμὲ ὁδοῦ. καὶ τὸ μέγιστον δὴ, θεῶν οὕτω διδόντων περιφανῶς ἀγαθὰ καὶ φοβοίμην ἂν αὐτοὺς καὶ αἰσχυνοίμην ἀπολιπὼν ταῦτα εἰκῆ ἀπελθεῖν. ἐγὼ μὲν οὖν οὕτως, ἔφη, ποιήσω· ὑμεῖς δὲ ὅπως γινώσκετε, οὕτω καὶ ποιεῖτε, καὶ ἐμοὶ εἶπατε, ὅ τι ἂν ὑμῖν δοκῇ.
 24 ὁ μὲν οὕτως εἶπε.

Πρῶτος δ' ὁ φήσας ποτὲ συγγενῆς τοῦ Κύρου εἶναι εἶπεν, Ἄλλ' ἐγὼ μὲν, ἔφη, ὦ βασιλεῦ· βασιλεὺς γὰρ ἐμοιγε δοκεῖς φύσει πεφυκέναι οὐδὲν ἦττον ἢ ὁ ἐν τῷ σμήνῃ φυόμενος τῶν

20. ἐμοὶ — ἐμοὶ — ἐμὲ — ἐμοὶ, mit Nachdruck.

21. εἰ μὴ ἀδικῶ, d. i.: so gewisz als ich nicht ungerecht bin. Vergl. III, 2, 16. — τὸ δ', d. h. das, was Andere wohl in solcher Lage sagen würden. — αἰσχυνοίμην ἂν εἰπεῖν, vorher das Participium; denn jenes sagt er wirklich, dieses unterläßt er zu sagen. S. zu III, 3, 13. — ἂν — εἰκέναι, es sähe gerade so aus, als ob ich —. Ueber den Accusativ s. zu III, 2, 20. Der vorschwebende Gegensatz ist: Et was anderes wäre es, wenn Euch ein Anderer den Vorschlag machte. — γὰρ nach ἐγὼ: nämlich. — Κναξάρῃ πειθόμενοι. Ueber die Sache s. IV, 5, 18. — ἂν — πράξω,

wenn ich glücklich bin in meinen Unternehmungen.

22. προδιδούς ἀλώσομαι. Vergl. II, 2, 22. — τῷ — Γαβρούα hängt ab von μεταμελῆσαι. Wegen διδόντι — δύναμιν s. IV, 6, 2.

23. τὸ μέγιστον, Apposition zu dem folgenden Gedanken. S. zu III, 1, 1. — θεῶν — διδόντων — αὐτοῦς. S. zu καλῆς δοξάσης §. 15.

24. ὁ φήσας ποτέ, Artabazos. S. I, 4, 27. — ἐγὼ μὲν. Der Gedanke, den Artabazos aussprechen will, findet erst §. 26 zu Ende seinen Abschluss. — φύσει, das auch sonst dem φέρεσθαι beigefügt wird, durfte hier nicht wohl fehlen wegen des folgenden Vergleichs; es heiszt: du scheinst mir ein geborener

μελιττῶν ἡγεμόν· ἐκείνῳ τε γὰρ αἱ μέλιται ἐκοῦσαι μὲν πείθονται, ὅπου δ' ἂν μένη, οὐδὲ μία ἐντεῦθεν ἀπέρχεται· εἰ δὲ ποὺ ἐξίη, οὐδὲ μία αὐτοῦ ἀπολείπεται· οὕτω δεινὸς τις ἔρως αὐταῖς τοῦ ἄρχεσθαι ὑπ' ἐκείνου ἐγγίγνεται· καὶ πρὸς σὲ δέ 25 μοι δοκοῦσι παραπλησίως τως οἱ ἄνθρωποι οὗτοι διακεισθαι. καὶ γὰρ εἰς Πέρσας ὅτε παρ' ἡμῶν ἀπήεις, τίς Μήδων ἢ νέος ἢ γέρον σου ἀπελείφθη τὸ μὴ σοι ἀκολουθεῖν ἔστε Ἀστνάγης ἡμᾶς ἀπέστρεψεν; ἐπειδὴ δ' ἐκ Περσῶν βοηθὸς ἡμῖν ὠρηθήης, σχεδὸν αὐ ἐρωῶμεν τοὺς φίλους σου πάντας ἐθελουσίους συνεπομένους. ὅτε δ' αὐ τῆς δεῦρο στρατείας ἐπεθύμησας, πάντες σοι Μῆδοι ἐκόντες ἠκολούθησαν. νῦν δ' αὐ οὕτως ἔχομεν, ὡς 26 σὺν μὲν σοὶ ὅμως καὶ ἐν τῇ πολεμίᾳ ὄντες θαρροῦμεν, ἄνευ δὲ σοῦ καὶ οἴκαδε ἀπιέναι φοβούμεθα. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ὅπως ποιήσουσιν, αὐτοὶ ἐροῦσιν· ἐγὼ δέ, ὦ Κύρε, καὶ ὦν ἐγὼ κρατῶ καὶ μενοῦμεν παρὰ σοὶ καὶ ὀρώντες σὲ ἀνεξόμεθα καὶ καρτεροῦμεν ὑπὸ σοῦ εὐεργετούμενοι.

Ἐπὶ τούτῳ ἔλεξεν ὁ Τιγράνης ὧδε· Σύ, ἔφη, ὦ Κύρε, 27 μήποτε θαναμάσης, ἂν ἐγὼ σιωπῶ· ἢ γὰρ ψυχῇ, ἔφη, οὐχ ὡς βουλευσούσα παρεσκεύασται, ἀλλ' ὡς ποιήσουσα ὅ τι ἂν παραγγέλλης. ὁ δὲ Ἰοκανίος εἶπεν, Ἄλλ' ἐγὼ μὲν, ὦ Μῆδοι, εἰ 28 νῦν ἀπέλθοιτε, δαίμονος ἂν φαίην τὴν ἐπιβουλήν εἶναι τὸ μὴ εἶσαι ὑμᾶς μέγα εὐδαίμονας γενέσθαι· ἀνθρωπίνῃ δὲ γνώμῃ

König, ohne φύσει: durch Geburt König, was von jedem Königssohn gesagt werden könnte. — ποὺ ἐξίη, prägnant für ποι ἐξίη καὶ ἔνθα ἦς. Vergl. Ages. VI, 6: ὅπου ἴοι. Hellen. VII, 1, 25: ὅπου βουληθεῖεν ἐξελεθεῖν. Unten V, 4, 15. VII, 5, 68. VIII, 3, 23.

25. καὶ πρὸς σὲ δέ entspricht dem vorhergehenden ἐκείνῳ τε kräftiger als bloß καὶ πρὸς σὲ. S. zu I, 1, 2 und vergl. Mem. I, 1, 3: οὗτοί τε γὰρ ὑπολαμβάνουσιν —, κἀκεῖνος δὲ οὕτως ἐνόμιζεν. — τὸ μὴ — ἀκολουθεῖν. S. zu I, 6, 32. σοῦ ἀπελείφθη hat nämlich negativen Sinn und ist etwa soviel als ἀπηγόρευσε. Darauf, das auch die Frage hier negativen Sinn hat, ist keine Rücksicht genommen; sonst müßte hier, wie I, 6, 32, μὴ οὐ stehen. — ἀπέστρεψεν, revocavit (ex itinere).

26. ὡς, consecutiv. — ὅμως. S. zu ἐπειτα I, 2, 2. Vor das Parti-

cipium gestellt hebt es den Gegensatz zu ihm noch mehr hervor. Ebenso VI, 4, 6. VIII, 2, 21. Oekon. II, 4: Κατὰ οὕτως ἐγνωκῶς σὺ μὲν οὐχ ἡγῆ προσδεῖσθαι χρημάτων; — ὀρώντες — εὐεργετούμενοι, in der Form des Scherzes eine Schmeichelei, wie wir etwa sagen: ich denke, wir werden's ja wohl bei dir aushalten. Vergl. Mem. II, 6, 4: εὐ πάσχων ἀνέχεται.

27. ἢ — ψυχῇ, wie der Römer sein animus so oft braucht statt der Person: denn ich bin nicht gewillt zu —.

28. δαίμονος — εὐδαίμονας. Man bemerke das Wortspiel in den Gegensätzen. Vergl. Mem. I, 1, 9: τοὺς δὲ μηδὲν τῶν τοιούτων οἰομένους εἶναι δαιμόνιον, — δαιμονῶν ἔφη. — τὸ μὴ εἶσαι, Appos. zu τὴν ἐπιβουλήν. — Ueber μέγα = μάλα z. zu III, 1, 27. — ἀνθρωπίνῃ — γνώμῃ,

τίς ἂν ἢ φευγόντων τῶν πολεμίων ἀποτρέποιτο ἢ ὄπλα παραδίδόντων οὐκ ἂν λαμβάνοι ἢ ἑαυτοὺς διδόντων καὶ τὰ ἑαυτῶν οὐκ ἂν δέχοιτο, ἄλλως τε καὶ τοῦ ἡγεμόνος ἡμῶν ὄντος τοιούτου, ὃς ἐμοὶ δοκεῖ, ὡς ὄμνυμι ὑμῖν πάντας τοὺς θεοὺς, εὖ ποιῶν
 29 ἡμᾶς μᾶλλον ἡδεσθαι ἢ ἑαυτὸν πλουτίζων. ἐπὶ τούτῳ πάντες οἱ Μῆδοι τοιάδ' ἔλεγον· Σὺ, ὦ Κύρος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς καὶ οἴκαδε ὅταν ἀπιέναι καιρὸς δοκῇ, σὺν σοὶ ἡμᾶς ἄγε. ὁ δὲ Κύρος ἀκούσας ταῦτα ἐπηύξατο, Ἄλλ', ὦ Ζεῦ μέγιστε, αἰτοῦμαι
 30 σε, δὸς τοὺς ἐμὲ τιμῶντας νικῆσαι με εὖ ποιοῦντα. ἐκ τούτου ἐκέλευσε τοὺς μὲν ἄλλους φυλακὰς καταστήσαντας ἀμφ' αὐτοὺς ἡδὴ ἔχειν, τοὺς δὲ Πέρσας διαλαβεῖν τὰς σκηνάς, τοῖς μὲν ἰππεύσει τὰς τούτοις προεπούσας, τοῖς δὲ πεζοῖς τὰς τούτοις ἀκούσας· καὶ οὕτω καταστήσασθαι, ὅπως ποιοῦντες οἱ ἐν ταῖς σκηναῖς πάντα τὰ δέοντα φέρωσιν εἰς τὰς τάξεις τοῖς Πέρσαις καὶ τοὺς ἵππους τετραπευμένους παρέχωσι, Πέρσαις δὲ μηδὲν ἄλλο ἢ ἔργον ἢ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐκποιεῖν. ταύτην μὲν οὖν οὕτω διῆγον τὴν ἡμέραν.

2 Πρωὶ δ' ἀναστάντες ἐπορεύοντο πρὸς Γωβρύαν, Κύρος μὲν ἔφ' ἵππου καὶ οἱ Περσῶν ἰππεῖς γεγεννημένοι εἰς διαχιλίους· οἱ δὲ τὰ τούτων γέρορα καὶ τὰς κοπίδας ἔχοντες ἐπὶ τούτοις εἶποντο, ἴσοι ὄντες τὸν ἀριθμὸν· καὶ ἡ ἄλλη δὲ στρατιὰ τεταγμένη ἐπορεύετο. ἕκαστον δ' ἐκέλευσε τοῖς καινοῖς ἑαυτῶν θεράπουσιν εἰπεῖν, ὅτι ὅστις ἂν αὐτῶν ἢ τῶν ὀπισθοφυλάκων

nach menschlicher Berechnung; denn möglicherweise kann der Entschluss zu bleiben auch zum Unglück ausschlagen. — ὡς ὄμνυμι. Dieselbe Wendung, aber parenthetisch, daher ohne ὡς, V, 4, 31.

29. νικῆσαι με εὖ ποιοῦντα, dass ich im Wohlthun übertreffe.
 30. ἀμφ' αὐτοὺς — ἔχειν, sich mit sich beschäftigen, d. h. für sich sorgen, sich pflegen. Vergl. IV, 5, 15. — οὕτω καταστήσασθαι, ihre Einrichtung so zu treffen. — οἱ ἐν ταῖς σκηναῖς, wahrscheinlich die IV, 2, 35 erwähnten ἐπίτροποι. — φέρωσιν hat mit ποιοῦντες gemeinschaftliches Object.

2. Inhalt: Kyros zieht mit den Persischen Reitern in strenger Marschordnung nach der Burg des Gobryas. Diese findet er sehr fest. Gobryas

beschenkt ihn und die Seinen und stellt ihm seine Tochter, die ebenfalls um Rache am Assyrer fleht, zur Verfügung. Darauf Abendessen im Lager des Kyros, wo Gobryas die Einfachheit u. Mäszigkeit der Perser bewundert. Am andern Morgen wird aufgebrochen und Kyros berathet mit Gobryas und dem Hyrkanier, wie sie ihre Macht durch Gewinnung noch anderer Feinde des Assyrers verstärken können. Zu diesem Zwecke schlägt Kyros vor, auf die Hauptmacht des Feindes, die bei Babylon steht, loszugehen, und beweist, dass dieser Weg, den Gobryas für zu gefährlich hielt, unter allen der sicherste ist.

1. ἐπορεύοντο πρὸς Γωβρύαν. S. IV, 6, 10. — οἱ — ἔχοντες. S. IV, 5, 58. — ἑαυτῶν geht auf Kyros

φαίνηται ὀπισθεν ἢ τοῦ μετώπου πρόσθεν ἢ ἢ κατὰ τὰ πλάγια ἔξω τῶν ἐν τῇ τάξει ἰόντων ἀλλοικηται, κολασθήσεται. δευτε- 2
 ραῖοι δὲ ἀμφὶ δειλίην γίνονται πρὸς τῷ Γωβρύου χωρίῳ, καὶ ὀρῶσιν ὑπερίσχυρόν τε τὸ ἔρμα καὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν πάντα παρεσκευασμένα, ὡς ἂν κράτιστα ἀπομάχοιτο· καὶ βοῦς δὲ πολλοὺς καὶ πάμπολλα πρόβατα ὑπὸ τὰ ἐρμυὰ προσηγμένα ἑώρων. πέμψας δ' ὁ Γωβρύας πρὸς τὸν Κύρον ἐκέλευσε περιελάσαντα 3
 ἰδεῖν, ἢ ἢ πρόσδοδος εὐπετεστάτη, εἴσω δὲ πέμψαι πρὸς ἑαυτὸν τῶν πιστῶν τινας, οἵτινες αὐτῷ τὰ ἔνδον ἰδόντες ἀπαγγελοῦσιν. οὕτω δὲ ὁ Κύρος αὐτὸς μὲν τῷ ὄντι βουλόμενος ἰδεῖν, εἰ που 4
 εἴη αἰρέσιμον τὸ τεῖχος, εἰ ψευδῆς φαίνοιτο ὁ Γωβρύας, περιήλαντε πάντοθεν, ἑώρα τε ἰσχυρότερα πάντα ἢ προσελθεῖν· οὐς δ' ἐπέμψε πρὸς Γωβρύαν, ἀπήγγελλον τῷ Κύρῳ, ὅτι 5
 τοσαῦτα εἴη ἔνδον ἀγαθὰ, ὅσα ἐπ' ἀνθρώπων γενεάν, ὡς σφίσι δοκεῖν, μὴ ἂν ἐπιλιπεῖν τοὺς ἔνδον ὄντας. ὁ μὲν δὲ Κύρος ἐν 5
 φροντίδι ἦν, ὃ τι ποτ' εἴη ταῦτα, ὁ δὲ Γωβρύας αὐτὸς τε ἐξῆι πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς ἔνδοθεν πάντας ἐξῆγε φέροντας οἶνον, ἄλφαιτα, ἄλευρα, ἄλλους δὲ ἐλαύνοντας βοῦς, αἶγας, οἰς, σῦς, 6
 καὶ εἰ τι βρωτόν, πάντα ἰκανὰ προσῆγον, ὡς δειπνήσαι πᾶσαν τὴν σὺν Κύρῳ στρατιάν. οἱ μὲν δὲ ἐπὶ τούτῳ ταχθέντες διή- 6
 ρουν τε ταῦτα καὶ ἐδειπνοποιοῦν. ὁ δὲ Γωβρύας, ἐπεὶ πάντες αὐτῷ οἱ ἄνδρες ἔξω ἦσαν, εἰσιέναι τὸν Κύρον ἐκέλευσε ὅπως

und sein Heer. — κολασθήσεται. Die θεράποντες sollten ihren Platz nirgends anders als hinter den Reitern, denen sie zugeordnet waren, haben.

2. δευτεραῖοι, am zweiten Tage (vergl. IV, 6, 10 a. E.). S. B. 123, 6. K. 57, 5, Anm. 4. — ὑπὸ, unter den Schutz.

3. ἢ — εὐπετεστάτη, ironisch: Kyros soll sich überzeugen, dass der Platz ringsum fest ist. — ἀπαγγελοῦσιν, berichten sollten.

4. εἰ ψευδῆς φαίνοιτο, für den Fall, dass G. als falsch befunden würde. — ἢ προσελθεῖν, als um —, als dass man, wofür das Gewöhnlichere wäre ἢ ὥστε (oder ὡς) προσελθεῖν. Doch auch nach einem Positiv findet sich mit ἢ der bloße Infin. S. die zu I, 5, 11 angeführten Stellen. — ἀγαθὰ.

Sie werden §. 5 einzeln angeführt. — ὅσα — ἐπιλιπεῖν. S. I, 2, 3 zu οἰοί. — ἐπ' ἀνθρώπων γενεάν, auf ein Menschenalter. — ὡς — δοκεῖν. Ueber den Infin. in Nebensätzen der indir. Rede s. B. 141, Anm. 5. K. 55, 4, Anm. 9. C. 567, Anm. 2. Man kann den Infin. aber auch absolut nehmen wie in (ὡς) ἐμοὶ δοκεῖν.

5. ὃ τι ποτ', quid tandem. Kyros war vor der uneinehmbaren mit so reichem Proviant versehenen Feste wohl nicht ganz unbesorgt um die Treue des Gobryas. — τοὺς ἔνδοθεν — ἐξῆγε. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4. — ἄλλους δὲ, partitive Apposition zu πάντας. S. zu I, 1, 1. III, 2, 12 (τοὺς δὲ τινας, ohne vorhergehendes μὲν). — εἰ τι, si quid oder quidquid — erat: und was es (überhaupt) Eszbares gab. Man vermiszt ἄλλο.

νομίζοι ἀσφαλίστατον. προεισπέμψας οὖν ὁ Κῦρος προσκόπους καὶ δύναιμι αὐτὸς οὕτως εἰσῆει. ἐπεὶ δ' εἰσῆλθεν, ἀναπεπταμένης τὰς πύλας ἔχων παρεκάλει τοὺς φίλους πάντας καὶ ἄρχοντας τῶν μεθ' ἑαυτοῦ. ἐπειδὴ δὲ ἔνδον ἦσαν, ἐκφέρων ὁ Γωβρύας φιάλας χρυσᾶς καὶ πρόχους καὶ κάλπιδας καὶ κόσμον παντοῖον καὶ δαρεικοὺς ἀμέτρους τινὰς καὶ πάντα καλὰ πολλά, τέλος τὴν θυγατέρα, δεινόν τι κάλλος καὶ μέγεθος, πενθικῶς δ' ἔχουσαν τοῦ ἀδελφοῦ τεθνηκότος, ἐξάγων ὧδε εἶπεν· Ἐγὼ σοι, ὦ Κῦρε, τὰ μὲν χρήματα ταῦτα δωροῦμαι, τὴν δὲ θυγατέρα ταύτην ἐπιτρέπω διαθέσθαι, ὅπως ἂν σὺ βούλῃ· ἰκετεύομεν δέ, ἐγὼ μὲν καὶ πρόσθεν τοῦ υἱοῦ, αὕτη δὲ νῦν τοῦ ἀδελφοῦ τιμωρὸν γενέσθαι σε.

8 Ὁ δὲ Κῦρος πρὸς ταῦτα εἶπεν, Ἄλλ' ἐγὼ σοι μὲν καὶ τότε ὑπεσχόμην ἀψευδοῦντός σου τιμωρήσειν εἰς δύναιμι, νῦν δέ σοι ὁρῶ ὀφείλων τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ ταύτη ὑπισχνοῦμαι τὰ αὐτὰ ταῦτα σὺν θεοῖς ποιήσειν. καὶ τὰ μὲν χρήματα ταῦτα, ἔφη, ἐγὼ μὲν δέχομαι, δίδωμι δ' αὐτὰ τῇ παιδί ταύτη κάκεινῳ, ὃς ἂν γήμη αὐτήν. ἐν δὲ δῶρον ἄπειμι ἔχων παρὰ σοῦ, ἀνθ' οὗ οὐδ' ἂν τὰ ἐν Βαβυλῶνι, εἰ τὰ πλεῖστά ἐστιν, οὐδὲ τὰ πανταχοῦ ἀντὶ τούτου οὗ σύ μοι δεδώρησαι ἥδιον ἂν ἔχων ἀπέλθοιμι. καὶ ὁ Γωβρύας θαυμάσας τε, τί τοῦτ' εἶη, καὶ ὑποπεύσας, μὴ τὴν θυγατέρα λέγοι, οὕτως ἤρετο, Καὶ τί τοῦτ' ἐστίν,

6. ἀσφαλίστατον, naml. εἶναι. — οὕτως. Selbst wenn das Participium kurz vorhergeht, steht mitunter das οὕτως, von dem zu I, 2, 2 die Rede war. Vergl. Mem. IV, 8, 11 zu Ende: εἰ δὲ τῷ μὴ ἀρέσκει ταῦτα, παραβάλλον τὸ ἄλλων ἡθος πρὸς ταῦτα οὕτω κρινέτω.

7. ἀμέτρους τινὰς. Ueber τινὰς vergl. zu I, 1, 1. — πάντα καλὰ πολλά, alles mögliche Schöne in Menge. — κάλλος καὶ μέγεθος, concret: eine Schönheit. Pape führt an Lukian. D. Mort. 18, 1: Ἐλένη καὶ Ἀθήα καὶ ὄλος τὰ ἀρχαῖα κάλλη πάντα. Wegen μέγεθος s. zu V, 1, 5. — ἐπιτρέπω διαθέσθαι. Vergl. IV, 6, 9: νῦν δέ σοι δίδωμι βουλευσασθαι καὶ περὶ ταύτης. — ἐγὼ μὲν καὶ πρόσθεν. S. IV, 6, 2. 7.

8. σοι μὲν. Als Gegensatz schwebt

ταύτη δέ, der Tochter, vor, da aber nachher νῦν δὲ statt καὶ νῦν eintritt, so folgt καὶ ταύτη. — τότε, IV, 6, 8. — σοι ὁρῶ ὀφείλων, ich sehe, dasz ich dir die Erfüllung des Versprechens schuldig bin. Vergl. Hell. VII, 3, 4: ἔγνω οὐκ ἂν δυνάμενος τὴν ἀκρόπολιν κρατεῖν und Thuk. I, 32, 4: ἡμεῖς ἀδύνατοι ὀρῶμεν ὄντες — περιγενέσθαι. B. 144, 6, a. K. 56, 7, Anm. 5. C. 591. — ἄπειμι ἔχων, auferam. — οὐδὲ τὰ πανταχοῦ. Die Kraft der Steigerung, die in diesen Worten liegt, giebt Veranlassung, dasz die Construction, wie sie mit ἀνθ' οὗ begonnen war, wie in sich gehen lassender Rede, aufgegeben wird und hier von Neuem anhebt, so dasz die Worte ἀντὶ τούτου οὗ σύ μοι δεδώρησαι Platz finden als ob ἀνθ' οὗ nicht vorausgegangen wäre.

ἔφη, ὦ Κῦρε; καὶ ὁ Κῦρος ἀπεκρίνατο, Ὅτι, ἔφη, ἐγὼ, ὦ Γωβρύα, πολλοὺς μὲν οἶμαι εἶναι ἀνθρώπους, οἳ οὔτε ἀσεβεῖν ἂν θέλοιεν οὔτε ἀδικεῖν οὔτε ἂν ψεύδοιντο ἐκόντες εἶναι· διὰ δὲ τὸ μηδένα αὐτοῖς ἠθέληκέναι προέσθαι μήτε χρήματα πολλὰ μήτε τυραννίδα μήτε τείχη ἐρυμνὰ μήτε τέκνα ἀξίεραστα ἀποθνήσκουσι πρότερον πρὶν δῆλοι γίνεσθαι οἷοι ἦσαν· ἐμοὶ δὲ 10 σὺ νυνὶ καὶ τείχη ἐρυμνὰ καὶ πλοῦτον παντοδαπὸν καὶ δύναιμι τὴν σὴν καὶ θυγατέρα ἀξιοκτιητον ἐγγχειρίσας πεποιήκας με δῆλον γενέσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις ὅτι οὐτ' ἂν ἀσεβεῖν περὶ ξένους θέλοιμι οὐτ' ἂν ἀδικεῖν χρημάτων ἕνεκα οὔτε συνθήκας ἂν ψευδοίμην ἐκὼν εἶναι. τούτων ἐγὼ, εὖ ἴσθι, ἕως ἂν ἀνῆρ δι- 11 καιος ὦ καὶ δοκῶν εἶναι τοιοῦτος ἐπαινώμαι ὑπ' ἀνθρώπων, οὐποτ' ἐπιλήσομαι, ἀλλὰ πειράσομαι σε ἀντιτιμῆσαι πᾶσι τοῖς καλοῖς. καὶ ἀνδρὸς δ', ἔφη, τῇ θυγατρὶ μὴ φοβοῦ ὡς ἀπορήσεις 12 ἀξίου ταύτης· πολλοὶ γὰρ κάγαθοὶ φίλοι εἰσὶν ἐμοί, ὧν τις γαμει ταύτην· εἰ μέντοι χρήμαθ' ἔξει τοσαῦτα, ὅσα δίδως ἢ καὶ ἄλλα πολλαπλάσια τούτων, οὐκ ἂν ἔχοιμι εἰπεῖν· σὺ μέντοι εὖ ἴσθι, ὅτι εἰσὶ τινες αὐτῶν, οἳ ὧν μὲν σὺ δίδως χρημάτων οὐδὲ μικρὸν τούτων ἕνεκά σε μᾶλλον θαυμάζουσιν· ἐμὲ δὲ ζηλοῦσι νυνὶ καὶ εὐχονται πᾶσι θεοῖς γενέσθαι ποτὲ ἐπιδείξασθαι, ὡς πιστοὶ μὲν εἰσιν οὐδὲν ἦττον ἐμοῦ τοῖς φίλοις, τοῖς δὲ πολεμίοις ὡς οὐποτ' ἂν ὑφείντο ζῶντες, εἰ μὴ τις θεὸς βλάπτει·

9. Ὅτι — ἐγὼ, — πολλοὺς μὲν. Es besteht darin, dasz ich —. Doch wird das, was Kyros eigentlich meint, erst im folg. §. ausgesprochen: du giebst mir die glänzendste Gelegenheit, mich aller Welt als redlichen Mann zu zeigen, wozu aber der Gedanke hier die nöthige Voraussetzung enthält: der grosze Werth deiner Gabe liegt darin, dasz diese Gelegenheit nur wenigen zu Theil wird. Es verhält sich also hier mit ὅτι — μὲν wie V, 1, 6 mit μὲν γάρ. Vergl. §. 20. — ἐκόντες εἶναι. S. zu II, 2, 15. — ἦσαν, das Imperfect, weil ἀποθνήσκουσι πρότερον das Resultat einer Erfahrung ausspricht, die der Vergangenheit angehört, oder auch weil der Sterbende sein Leben bereits hinter sich hat. Ueber δῆλοι — οἷοι u. §. 10 με δῆλον — ὅτι s. zu I, 4, 2.

10. συνθήκας ἂν ψευδοίμην. S. VI, 1, 11. Ages. I, 11: ἂ ὁμοσεν, εὐθὺς ἐψεύσατο. §. 12: συνθήκας μὴ ψευδοίμενον.

12. μὴ φοβοῦ, ὡς, sei ohne Sorge, dasz —. Ebenso ὡς nach φόβον παρέχειν Hell. VII, 5, 24 und nach δεῖδειν unten VI, 2, 30. — εὐχονται — γενέσθαι ποτέ, precantur —, ut contingat sibi aliquando, ut —. So scheint γίνεσθαι mitunter pleonastisch zustehen: Oekon. XVII, 3: ἂ γὰρ ὁ θεὸς διδάσκει —, οὕτω γίνεται ὁμοιοεῖν. Anab. I, 8, 13, auch mit folgendem ὥστε wie Anab. V, 6, 30. Die chiastische Ordnung der Satztheile in den Worten ὡς πιστοὶ μὲν — ζῶντες bedingt die Stellung von μὲν und δέ und des zweiten ὡς. Auch ὅτι im Folgenden tritt hinter die Tonwörter.

ἀντι δ' ἀρετῆς καὶ δόξης ἀγαθῆς ὅτι οὐδ' ἂν τὰ Σύρων πρὸς τοῖς σοῖς καὶ Ἀσσυρίων πάντα προέλονται. τοιοῦτους ἄνδρας εὖ
13 ἴσθι ἐνταῦθα καθημένους. καὶ ὁ Γωβρύας εἶπε γελᾶσας, Πρὸς τῶν θεῶν, ἔφη, ὦ Κῦρε, δείξον δὴ μοι, ποῦ οὗτοι εἰσιν, ἵνα σε τούτων τινὰ αἰτήσωμαι παιδά μοι γενέσθαι. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Οὐδὲν ἐμοῦ σε δεήσει πυνθάνεσθαι, ἀλλ' ἂν σὺν ἡμῖν ἔπη, αὐτὸς σὺ ἔξεις καὶ ἄλλω δεικνύναι αὐτῶν ἕκαστον.

14 Τοσαῦτ' εἰπὼν δεξιάν τε λαβὼν τοῦ Γωβρύα καὶ ἀναστὰς ἔξῃ, καὶ τοὺς μεθ' αὐτοῦ ἔξῃγεν ἅπαντας· καὶ πολλὰ δεομένου τοῦ Γωβρύα ἔνδον δειπνεῖν οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' ἐν τῷ στρα-
15 τοπέδῳ ἐδείπνει καὶ τὸν Γωβρύαν σὺνδειπνον παρέλαβεν. ἐπὶ στιβάδος δὲ κατακλιθεὶς ἤρετο αὐτὸν ὧδε· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Γωβρύα, πότερον οἶε σοὶ εἶναι πλείω ἢ ἐκάστῳ ἡμῶν στρα-
16 τώματα; καὶ ὡς εἶπεν, Ὅτι νῆ Αἰ' εὖ οἶδ' ὅτι, ἔφη, καὶ στρατώματα πλείω ἐστὶ καὶ κλίνας, καὶ οἰκία γε πολὺ μείζων ἢ ὑμετέρα τῆς ἐμῆς, οἷ γε οἰκία μὲν χρῆσθε γῆ τε καὶ οὐρανῷ, κλίνας δ' ὑμῖν εἶδιν ὁπόσαι εὐναὶ γένοιντ' ἂν ἐπὶ γῆς· στρατώματα δὲ νομίζετε οὐχ ὅσα πρόβατα φύει ἔρια, ἀλλ' ὅσα ὄρη τε καὶ πεδία ἀνήσι.
16 τὸ μὲν δὴ πρῶτον σὺνδειπνῶν αὐτοῖς ὁ Γωβρύας καὶ ὄρων τὴν φανλότητα τῶν παρατιθεμένων βρωμάτων πολὺ σφᾶς ἐνόμιζεν
17 ἔλευθεριωτέρους εἶναι αὐτῶν· ἐπεὶ δὲ κατενόησε τὴν μετριότητα τῶν συσσίτων· ἐπ' οὐδενὶ γὰρ βρώματι οὐδὲ πώματι Πέρσης ἀνῆρ τῶν πεπαιδευμένων οὔτ' ἂν ὄμμασιν ἐκπεπληγμένος καταφανῆς γένοιτο οὔτε ἀρπαγῆ οὔτε τῷ νῷ μὴ οὐχὶ προ-

13. παιδά μοι γενέσθαι, exegesis zu τινά: dasz er mir ein Sohn werde. Vergl. IV, 6, 2 a. E. — σὺν ἡμῖν ἔπη. So oft, wie §. 36. VI, 2, 10 u. a. Vergl. Hell. V, 2, 19: μετὰ τῶν κρατούντων ἐπεσθαι.

14. ἔνδον, bei ihm, in der Festung.
15. κατακλιθεὶς kommt bei Xen., der sonst den Aor. I braucht, nur an dieser Stelle, wohl aber bei anderen gleichzeitigen Schriftstellern vor. — οἷ γε, wobei ἡ ὑμῶν statt ἡ ὑμετέρα vorschwebte. — κλίνας δ' ὑμῖν, statt οἷς δὲ κλίνας, nach dem bekanntesten Gebrauch, statt eines zweiten Relativs, wenn es nicht ganz wegbleibt wie VIII, 5, 19, ein demonstratives (III, 1, 38. VIII, 1, 46) oder persönliches Pronomen in einem selbständigen Satze eintreten zu

lassen. K. 60, 6. C. 605. — ὅσα nämlich φρόναγα, was die geringeren codd. hinzufügen. — ἀνήσι, hervorwachsen lassen.

16. σφᾶς, er und seine Leute.
17. ἐπεὶ δὲ κατενόησε — συσσίτων. Der Nachsatz? er ist durch die folgenden Sätze, welche speciell darlegen, worin sich die μετριότης τῶν συσσίτων zeigte, gleichsam in Vergessenheit gekommen und ist dem Sinn nach etwa in den Worten εἰπεῖν λέγεται, Οὐκέτι θαυμάζω u. τ. λ. im §. 20 enthalten. — ἀνῆρ τῶν πεπαιδευμένων, der zu den Gebildeten gehört. — ἀρπαγῆ, wofür auch ταῖς χερσὶν stehen konnte. ἀρπαγῆ ist die Hast der nach den Speisen greifenden Hände. — μὴ οὐχί. S. zu I, 6, 32 und V, 1, 25.

σκοπεῖν ἄπερ ἂν καὶ μὴ ἐπὶ σίτῳ ὦν, ἀλλ' ὥσπερ οἱ ἵππικοὶ διὰ τὸ μὴ ταράττεσθαι ἐπὶ τῶν ἵππων δύνανται ἅμα ἵππεύοντες καὶ ὄραν καὶ ἀκούειν καὶ λέγειν τὸ δέον, οὕτω κἀκεῖνοι ἐν τῷ σίτῳ οἴονται δεῖν φρόνιμοι καὶ μέτριοι φαίνεσθαι, τὸ δὲ κεινῆσθαι ὑπὸ τῶν βρωμάτων καὶ τῆς πόσεως πάνυ αὐτοῖς ὑκὸν καὶ θηριῶδες δοκεῖ εἶναι· ἐνενόησε δὲ αὐτῶν καὶ ὡς ἐπηρώ- 18 των ἀλλήλους τοιαῦτα, οἷα ἐρωτηθῆναι ἥδιον ἢ μὴ, καὶ ἔσκαπτον οἷα σκωφθῆναι ἥδιον ἢ μὴ· ἃ τε ἐπαίζον ὡς πολὺ μὲν ὕβρεως ἀπῆν, πολὺ δὲ τοῦ ἀσχερόν τι ποιεῖν, πολὺ δὲ τοῦ χαλεπαίνεσθαι πρὸς ἀλλήλους. μέγιστον δ' αὐτῷ ἔδοξεν εἶναι τὸ 19 ἐν στρατείᾳ ὄντας τῶν εἰς τὸν αὐτὸν κίνδυνον ἐμβαίνόντων μηδενὸς οἶεσθαι δεῖν πλείω παρατίθεσθαι, ἀλλὰ τοῦτο νομίζειν ἡδίστην εὐωχίαν εἶναι, τοὺς συμμάχεσθαι μέλλοντας ὅτι βελτί-
20 στος παρασκευάζειν. ἠνίκα δὲ Γωβρύας ὡς εἰς οἶκον ἀπίων ἀνίστατο, εἰπεῖν λέγεται, Οὐκέτι θαυμάζω, ὦ Κῦρε, εἰ ἐκπώματα μὲν καὶ λιμάτια καὶ χρυσίον ἡμεῖς ὑμῶν πλέονα κεκτήμεθα, αὐτοὶ δὲ ἐλάττονος ὑμῶν ἄξιοι ἔσμεν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπιμελούμεθα, ὅπως ἡμῖν ταῦτα ὡς πλείω εἴσται, ὑμεῖς δὲ μοι δοκεῖτε ἐπιμέλεσθαι, ὅπως αὐτοὶ ὡς βέλτιστοι ἔσεσθε. ὁ μὲν ταῦτ' 21 εἶπεν· ὁ δὲ Κῦρος, Ἄγ', ἔφη, ὦ Γωβρύα, ὅπως πρῶτὸν παρέση ἔχων τοὺς ἵππεάς ἐξωπλισμένους, ἵνα τὴν δύναμίν σου ἴδωμεν,

ἐκπεπληγμένος hat nämlich den Sinn: gefesselt, impeditus. — ἄπερ ἂν — ὦν, nämlich προσκοπιῶν. — φρόνιμοι καὶ μέτριοι, von ἐκείνοι attrahirt trotz des δεῖν, wie Demosth. XIX, 235: ἡγοῦμην πρῶτος αὐτὸς περιεῖναι δεῖν αὐτῶν καὶ μεγαλοφρονέτερος φαίνεσθαι und Xen. Hier. II, 8: αὐτοὶ τε γοῦν ὀπλισμένοι οἴονται ἀνάγκη εἶναι διαγῆναι καὶ ἄλλους ὀπλοφόρους ἀεὶ συμπεριόχεσθαι, zu welcher Stelle ich Mehreres der Art angeführt habe. S. Kr. 55, 2, 2.

18. ἐνενόησε — αὐτῶν καί, ὡς. Vergl. VIII, 1, 40. Mem. I, 1, 12: καὶ πρῶτον μὲν αὐτῶν ἐσκόπει, πότῃρα — ἔρχονται. Hellen. VII, 5, 8: ἐπανῶ αὐτοῦ, ὅτι — ἐποιήσατο, wo überall der transitive Satz wie ein substantiver Begriff den vorausgehenden Genitiv regiert. Ganz wie hier, Thuk. I, 68, 2: τῶν λεγόντων — ὑπεριεῖτε, ὡς — λέγουσι. Kr.

47, 10, 8. Die Schilderung der Mahlzeit entspricht ganz der Beschreibung der Spartanischen φειδίτια in de re publ. Laced. V, 6. Plutarch. Lykurg. XII. S. d. Einl. §. 23. Anm. 19. μηδενὸς — πλείω, sie dürften sich nicht mehr vorsetzen lassen als irgend einem von denen, welche derselben Gefahr entgegen gingen. Wegen μηδενὸς πλείω = μὴ, πλείω ἢ τινι (ἄλλῳ) vergl. Hell. IV, 1, 6: οὐδενὸς ἐνδεέστερος. Kr. 47, 27, 3. Also μηδενὸς = ἢ μηδενί. B. 132, Anm. 19. K. 47, 27, Anm. 1 u. 3. C. 416, Anm. 1. — Gobryas, der mit im Zelte des Kyros speist, sieht hier, dasz die Officiere nichts Anderes essen als die Soldaten. Vergl. II, 1, 30. IV, 2, 38.
20. εἰ ἐκπώματα μὲν —, αὐτοὶ δέ. Auf das zweite Glied kommt es hier wesentlich an, dem das erste dem Gedanken nach untergeordnet ist. S. zu II, 2, 5.

καὶ ἅμα διὰ τῆς σῆς χώρας ἄξεις ἡμᾶς, ὅπως ἂν εἰδῶμεν, ἃ τε δεῖ φίλια καὶ πολέμια νομίζειν.

22 Τότε μὲν δὴ ταῦτα εἰπόντες ἀπῆλθον ἐκάτεροι ἐπὶ τὰ προσήκοντα.

Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, παρῆν ὁ Γωβρύας ἔχων τοὺς ἰππέας, καὶ ἤγειτο. ὁ δὲ Κῦρος, ὥσπερ προσήκει ἀνδρὶ ἄρχοντι, οὐ μόνον τῷ πορεύεσθαι τὴν ὁδὸν προσεῖχε τὸν νοῦν, ἀλλ' ἅμα προῖων ἐπεσκοπεῖτο, εἴ τι δυνατόν εἴη τοὺς πολεμίους ἀσθενεστε-
23 ρους ποιεῖν ἢ αὐτοὺς ἰσχυροτέρους. καλέσας οὖν τὸν Ἰρκαίνιον καὶ τὸν Γωβρύαν, τούτους γὰρ ἐνόμιζεν εἰδέναί μάλιστα ὧν αὐτὸς ᾔετο δεῖσθαι μαθεῖν, Ἐγὼ τοι, ἔφη, ὦ ἄνδρες φίλοι, οἶμαι σὺν ὑμῖν ἂν ὡς πιστοῖς βουλευόμενος περὶ τοῦ πολέμου τοῦδε οὐκ ἂν ἐξαμαρτάνειν. ὁρῶ γάρ, ὅτι μᾶλλον ὑμῖν ἢ ἐμοὶ σκεπτόν, ὅπως ὁ Ἀσσύριος ἡμῶν μὴ ἐπικρατήσῃ. ἐμοὶ μὲν γάρ, ἔφη, τῶνδε ἀποσφαλέντι ἔστιν ἴσως καὶ ἄλλη ἀποστροφή· ὑμῖν δ', εἰ οὗτος ἐπικρατήσῃ, ὁρῶ ἅμα πάντα τα ὄντα ἀλλότρια
24 γιγνόμενα. καὶ γὰρ ἐμοὶ μὲν πολέμιός ἐστιν, οὐκ ἐμὲ μισῶν, ἀλλ' οἰόμενος ἀσύμφορον ἑαυτῷ μεγάλους εἶναι ἡμᾶς, καὶ στρατεύει διὰ τοῦτο ἐφ' ἡμᾶς. ὑμᾶς δὲ καὶ μισεῖ, ἀδικεῖσθαι νομίζων ὑφ' ὑμῶν. πρὸς ταῦτα ἀπεκρίναντο ἀμφοτέροι κατὰ ταῦτα περαίνειν ὅ τι μέλλει, ὡς ταῦτ' εἰδόσι σφίσι καὶ μέλον αὐτοῖς ἰσχυρῶς, ὅπῃ τὸ μέλλον ἀποβήσοιτο.

25 Ἐνταῦθα δὴ ἤρξατο ὧδε. Λέξατε δὴ μοι, ἔφη, ὑμᾶς νομίζει μόνους πολεμικῶς ἔχειν ὁ Ἀσσύριος πρὸς ἑαυτόν, ἢ ἐπίστασθε καὶ ἄλλον τινὰ αὐτῷ πολέμιον; Ναὶ μὰ Δι', ἔφη ὁ Ἰρκαίνιος, πολεμιώτατοι μὲν εἰσιν αὐτῷ Καδοῦσιοι, ἔθνος πολὺ τε

21. ὅπως ἂν. Der Zweck wird als eventuell bezeichnet. Kr. 54, 8, 4. — ἃ τε — καὶ. Nach καὶ ist das zweite ἃ weggelassen. Vergl. Oekon. VII, 16: ἅτε οἱ θεοὶ ἐφυσῶν σε δύνασθαι καὶ ὁ νόμος συνεπαίνει.

22. ὧν ᾔετο δεῖσθαι μαθεῖν. Es sind hier zwei verschiedene Constructionen gemischt: ὧν ᾔετο δεῖσθαι u. ἃ ᾔετο δεῖν μαθεῖν. So Anab. V, 4, 9: τί ἡμῶν δεήσεσθε χρῆσασθαι. Oekon. XXI, 11: δεῖν φημι — καὶ φύσεως ἀγαθῆς ὑπάρεξαι, wo Mehreres der Art von mir zusammengestellt ist. — ὑμῖν ἂν — οὐκ ἂν. Ueber ἂν bei zwei Tonwörtern s. zu II, 1, 6. — πάντα —

ἀλλότρια. Derselbe Gedanke Anab. III, 2, 28: κρατουμένων — ἐπίστασθε ὅτι πάντα ἀλλότρια.

24. καὶ γάρ, etenim. — ἀδικεῖσθαι, Unrecht erlitten zu haben. S. zu II, 4, 8. — ἀμφοτέροι κατὰ ταῦτα, ambo pari ratione. — περαίνειν, er möge vollenden, d. h. er solle nur zur Sache kommen. — ὡς ταῦτα εἰδόσι σφίσι, dativi commodi, woran sich der absolute Accus. μέλον anschließt, zu welchem ὡς ebenfalls gehört. S. zu I, 6, 12: ὡς δεῖσον.

25. Καδοῦσιοι, ein Volk westlich vom Kaspischen Meere, hier aber wohl südlicher wohnend gedacht,

καὶ ἄλκιμον. Σάκαι γε μὴν ὄμοροι ἡμῖν, οἱ κακὰ πολλὰ πεπόν-
θασιν ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου· ἐπειράτο γὰρ κακείνους ὥσπερ καὶ ἡμᾶς καταστρέψασθαι. Οὐκοῦν, ἔφη, οἴεσθ' ἂν νῦν αὐτοὺς 26
ἀμφοτέρους ἠδέως ἂν ἐπιβῆναι μεθ' ἡμῶν τῷ Ἀσσυρίῳ; ἔφασαν, καὶ σφόδρ' ἂν, εἴ πῃ γε δύναιντο συμμῖξαι. Τί δ', ἔφη, ἐν μέσῳ ἐστὶ τοῦ συμμῖξαι; Ἀσσύριοι, ἔφασαν, τὸ αὐτὸ ἔθνος, δι' οὐπὲρ νυνὶ πορεύῃ. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἤκουσεν ὁ Κῦρος, Τί 27
γάρ, ἔφη, ὦ Γωβρύα, οὐ σὺ τοῦ νεανίσκου τούτου, ὃς νῦν εἰς τὴν βασιλείαν καθέστηκεν, ὑπερηφανίαν πολλήν τινα τοῦ τρόπου ἀντηγορεῖς; Τοιαῦτα γάρ, οἶμαι, ἔφη ὁ Γωβρύας, ἔπαθον ὑπ' αὐτοῦ. Πότερα δῆτα, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰς σὲ μόνον τοιοῦτος ἐγένετο ἢ καὶ εἰς ἄλλους τινάς; Νῆ Δι', ἔφη ὁ Γωβρύας, καὶ 28
εἰς ἄλλους γε· ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀσθενούντας οἷα ὑβρίζει τί δεῖ λέγειν; ἐνὸς δὲ ἀνδρὸς πολὺ δυνατωτέρου ἢ ἐγὼ νῖόν, καὶ ἐκείνου ἐταῖρον ὄντα ὥσπερ τὸν ἐμόν, συμπίνοντα παρ' ἑαυτῷ συλλαβῶν ἐξέτεμεν, ὡς μὲν τινες ἔφασαν, ὅτι ἡ παλλακὴ αὐτοῦ ἐπήνεσεν αὐτόν, ὡς καλῶς εἶη, καὶ ἐμακάρισε τὴν μέλλουσαν αὐτῷ γυναικᾶ ἐσεσθαι, ὡς δὲ οὗτος νῦν λέγει, ὅτι ἐπέφρασεν αὐτοῦ τὴν παλλακίδα. καὶ νῦν οὗτος εὐνοῦχος μὲν ἐστὶ, τὴν δ' ἀρχὴν ἔχει, ἐπεὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ ἐτελεύτησεν. Οὐκοῦν, ἔφη, 29
οἶσι ἂν καὶ τοῦτον ἠδέως ἡμᾶς ἰδεῖν, εἰ οἴοιτο ἑαυτῷ βοηθοὺς ἂν γενέσθαι; Εὐ μὲν οὖν, ἔφη, οἶδα, ὁ Γωβρύας· ἀλλ' ἰδεῖν τοι αὐτὸν χαλεπὸν ἐστίν, ὦ Κῦρε. Πῶς; ἔφη ὁ Κῦρος. Ὅτι εἰ

im Norden und Osten von Assyrien. — γὰρ μὴν. S. zu I, 2, 2. — ὄμοροι ἡμῖν, näml. ὄντες. Aus dem Vorhergehenden ergänze πολέμοιοι αὐτῷ εἰσιν. Andere ergänzen bloss εἰσίν und sehen im folgenden Relativsatz den Hauptgedanken wie I, 1, 3. VIII, 3, 21. — κακείνους ὥσπερ καὶ. S. zu I, 5, 1.

23. οἴεσθ' ἂν — ἠδέως ἂν, wie §. 23. — καὶ σφόδρ' ἂν, nämlich ἠδέως ἐπιβῆναι. Ueber καὶ s. zu I, 1, 1. — ἐν μέσῳ ἐστὶ, steht im Wege, ist das Hindernis. So auch mit folg. accus. c. infin. Demosth. XXIII, 183: οὐδὲν ἂν ἦν ἐν μέσῳ πολεμεῖν ἡμᾶς πρὸς Καρδιανούς.

27. εἰς τὴν — καθέστηκεν, angetreten hat, wie I, 5, 7: εἰς τὸ τέλος κατέστην. Anab. I, 1, 3. —

κατηγορεῖς, das Präsens: denn er ist noch jetzt, wie IV, 6, 2 ff., sein Ankläger. — Τοιαῦτα γάρ. S. zu I, 4, 12. Wegen τοιαῦτα, auf ὑπερηφανίαν gehend, vergl. zu IV, 5, 7.

28. ἐκείνον statt des Reflexivus wie ἐκείνους §. 32. S. zu IV, 5, 20. — ὥσπερ τὸν ἐμόν, Attraction wie I, 4, 15: ὥσπερ σὺλακί. — ἐξέτεμεν, entmannte.

29. μὲν οὖν. S. zu I, 4, 19. Hier ist es bestätigend und zugleich steigend: immo, ja — sogar, wie V, 3, 8. 27. — ἔφη, οἶδα, ὁ Γωβρύας. Ebenso Oekon. VII, 16: καὶ τί δέ, ἔφη, ὄρεῖς, ἢ γυνή. Cic. Brut. §. 91: Quid igitur, inquit, est causae, Brutus. Unten VIII, 3, 46. S. zu Mem. III, 5, 13. — ἰδεῖν — αὐτόν, d. h. zu ihm zu kommen. —

μέλλει τις ἐκείνῳ συμμίξειν, παρ' αὐτὴν τὴν Βαβυλῶνα δεῖ
 30 παριέναι. Τί οὖν, ἔφη, τοῦτο χαλεπόν; Ὅτι νῆ Δί', ἔφη ὁ Γω-
 βρούας, οἶδα ἐξεληθῶσαν ἂν δύναμιν ἐξ αὐτῆς πολλαπλασίαν ἣς
 σὺ ἔχεις νῦν· εὐ δ' ἴσθι, ἔφη, ὅτι καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ἤττον
 σοι νῦν ἢ τὸ πρότερον Ἀσσύριοι καὶ τὰ ὄπλα ἀποφέρουσι καὶ
 τοὺς ἵππους ἀπάγουσιν, ὅτι τοῖς ἰδοῦσιν αὐτῶν ὀλίγη ἔδοξεν
 εἶναι ἢ σὴ δύναμις· καὶ ὁ λόγος οὗτος πολὺς ἤδη ἔσπαρται·
 δοκεῖ δέ μοι, ἔφη, βέλτιον εἶναι φυλαττομένους πορεύεσθαι.
 31 Καὶ ὁ Κύρος ἀκούσας τοῦ Γωβρούα τοιαῦτα τοιάδε πρὸς
 αὐτὸν ἔλεξε. Καλῶς μοι δοκεῖς λέγειν, ὦ Γωβρούα, κελύων ὡς
 ἀσφαλέστατα τὰς πορείας ποιεῖσθαι. ἐγὼ οὖν σκοπῶν οὐ δύνα-
 μαι ἐννοῆσαι ἀσφαλεστέραν οὐδεμίαν πορείαν ἡμῖν τοῦ πρὸς
 αὐτὴν Βαβυλῶνα λέναι, εἰ ἐκεῖ τῶν πολεμίων ἐστὶ τὸ κράτιστον.
 πολλοὶ μὲν γὰρ εἰσιν, ὡς σὺ φῆς· εἰ δὲ θαρροῦσι, καὶ δεινοὶ
 32 ἡμῖν, ὡς ἐγὼ φημι, ἔσονται. μὴ ὀρῶντες μὲν οὖν ἡμᾶς, ἀλλ'
 οἰόμενοι ἀφανεῖς εἶναι διὰ τὸ φοβεῖσθαι ἐκείνους, σάφ' ἴσθι,
 ἔφη, ὅτι τοῦ μὲν φόβον ἀπαλλάξονται, ὅς αὐτοῖς ἐνεγένετο, θάρ-
 ρος δὲ ἐμφύσεται ἀντὶ τούτου τοσοῦτον μείζον, ὅσῳ ἂν πλείονα
 χρόνον ἡμᾶς μὴ ὀρῶσιν· ἂν δὲ ἤδη ἴωμεν ἐπ' αὐτούς, πολλοὺς
 μὲν αὐτῶν εὐρήσομεν ἔτι κλαίοντας τοὺς ἀποθανόντας ὑφ'
 ἡμῶν, πολλοὺς δ' ἔτι τραύματα ἐπιδηδεμένους, ἃ ὑπὸ τῶν ἡμε-
 τέρων ἔλαβον, πάντας δ' ἔτι μεμνημένους τῆς μὲν τοῦδε τοῦ
 στρατεύματος τόλμης, τῆς δ' αὐτῶν φυγῆς τε καὶ συμφορᾶς.
 33 εὐ δ' ἴσθι, ἔφη, ὦ Γωβρούα, ἵνα καὶ τοῦτ' εἰδῆς, οἱ πολλοὶ ἄν-
 θρωποι, ὅταν μὲν θαρρῶσιν, ἀννπόστατον τὸ φρόνημα παρ-

παρ' αὐτὴν τὴν Βαβυλῶνα, dicht an Bab. vorbei, wie V, 4, 41 u. ad ipsas fauces saltus, hart am Eingang des Passes, Liv. XXII, 4, 3.
 30. ἂν nach ἐξεληθῶσαν ist unentbehrlich, da von Etwas die Rede ist, das geschehen soll, wenn Kyros an Babylon vorüberziehen wird. — ἀποφέρουσι — ἀπάγουσι. Ueber ἀπο s. zu II, 4, 12. — λόγος — πολὺς, wie opinio multa, fama multa. Herod. I, 30: παρ' ἡμᾶς γὰρ περὶ σέο λόγος ἀπίκται πολλός.

31. πολλοὶ μὲν γὰρ εἰσιν. Zusammenhang: Dasz ihre Zahl gross ist, das bringt uns an sich noch keine Gefahr, wohl aber, wenn die grosse Zahl von Muth besetzt ist:

letzteres ist also, wenn wir sicher sein wollen, zu verhindern. Das werden wir am besten, wenn wir gerade und offen auf sie losgehen.

32. ἐκείνους. S. zu §. 28. — τραύματα ἐπιδηδεμένους mit verbundenen Wunden. Vergl. V, 4, 10.

33. οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι. Dasz es sich hier um eine allgemeine Erfahrung handelt, ist aus dem Folgenden klar. Also gehen diese drei Worte nicht speciell auf das zahlreiche Heer der Assyrer, sondern können nur heissen: die Menschen, wenn sie in Menge beisammen sind. Ganz verkehrt ist die Uebersetzung plerique homines.

έχονται. Ὅταν δὲ δείσωσιν, ὅσῳ ἂν πλείους ᾧσι, τοσοῦτον μείζον
 καὶ ἐκπεπληγμένον μᾶλλον τὸν φόβον κέκτηνται. ἐκ πολλῶν 34
 μὲν γὰρ καὶ κακῶν λόγων ἠύξημένος αὐτοῖς πάρεστιν, ἐκ πολ-
 λῶν δὲ καὶ πονηρῶν χρωμάτων, ἐκ πολλῶν δὲ καὶ δυσθύμων
 τε καὶ ἐξεστηκότων προσώπων ἠθροῖσται· ὥσθ' ὑπὸ τοῦ μεγέ-
 θους οὐ ῥάδιον αὐτὸν ἐστὶν οὔτε λόγοις κατασβέσαι οὔτε προσ-
 ἄγοντα πολεμίοις μένος ἐμβαλεῖν οὔτε ἀπαγαγόντα ἀναθρέψαι
 τὸ φρόνημα, ἀλλ' ὅσῳ ἂν μᾶλλον αὐτοῖς θαρρεῖν παρακελεύη,
 τοσοῦτον ἐν δεινότεροις ἠγροῦνται εἶναι. ἐκείνο μέντοι νῆ Δί', 35
 ἔφη, σκεψώμεθα ἀκριβῶς ὅπως ἔχει. εἰ μὲν γὰρ τὸ ἀπὸ τοῦδε
 αἰ νῆκαι ἔσονται ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις ὀπότεροι ἂν πλείονα
 ὄχλον ἀπαριθμήσωσιν, ὀρθῶς καὶ σὺ φοβῆ περὶ ἡμῶν καὶ ἡμεῖς
 τῷ ὄντι ἐν δεινοῖς ἐσμεν· εἰ μέντοι ὥσπερ πρόσθεν διὰ τοὺς
 εὐ μαχομένους ἔτι καὶ νῦν αἰ μάχαι κρίνονται, θαρρῶν οὐδὲν
 ἂν σφαλῆις· πολὺ γὰρ σὺν τοῖς θεοῖς πλείονας εὐρήσεις παρ'
 ἡμῖν τοὺς θέλοντας μάχεσθαι ἢ παρ' ἐκείνοις. ὡς δ' ἔτι μάλ- 36
 λον θαρρῆς, καὶ τότε κατανόησον· οἱ μὲν γὰρ πολέμοιοι πολὺ
 μὲν ἐλάττονας εἰσι νῦν ἢ πρὶν ἠττηθῆναι ὑφ' ἡμῶν, πολὺ δ'
 ἐλάττονας ἢ ὅτε ἀπέδρασαν ἡμᾶς· ἡμεῖς δὲ καὶ μείζονες νῦν ἢ
 πρὶν, ἐπεὶ νενικήκαμεν, καὶ ἰσχυρότεροι, ἐπεὶ ἐντυχήκαμεν·
 καὶ πλείονες δέ, ἐπεὶ ὑμεῖς ἡμῖν προσεγένεσθε· μὴ γὰρ ἔτι ἀτί-
 μαζε μηδὲ τοὺς σοὺς, ἐπεὶ σὺν ἡμῖν εἰσι· σὺν γὰρ τοῖς νικῶσι,
 σάφ' ἴσθι, ὦ Γωβρούα, θαρροῦντες καὶ οἱ ἀκόλουθοι ἔπονται.
 μὴ λανθανέτω δέ σε μηδὲ τοῦτο, ἔφη, ὅτι ἔξεστι μὲν τοῖς πο- 37
 λεμίοις καὶ νῦν ἰδεῖν ἡμᾶς· γοργότεροι δέ, σάφ' ἴσθι, οὐδα-

34. ἐκ πολλῶν — ἠθροῖσται. Muthlose Reden u. blasse Gesichter haben etwas Ansteckendes. — πονηρῶν χρωμάτων, feige, d. i. blasse Gesichtsfarbe. — ἐξεστηκότων, entstellte. — ὑπὸ τοῦ μεγέθους, unter dem Eindrucke ihrer Grösze, d. i. wegen der Grösze der Furcht. — τοσοῦτον ἐν δεινότεροις, in einer um so schrecklicheren Lage. Ueber die Stellung von τοσοῦτον s. zu I, 6, 26.

35. ἐκείνο geht auf das Folgende. — γὰρ, nämlich. — τὸ ἀπὸ τοῦδε wie IV, 2, 22. — ὀπότεροι. Davor ergänze τούτων. Vergl. Anab. III, 1, 21: ἐν μέσῳ κείται ταύ-

τα τὰ ἀγαθὰ ἄθλα ὀπότεροι ἂν ἡμῶν ἀνδρες ἀμείνονες ᾧσι. V, 1, 8: πειρώμενοι εἰδέναι τὴν δύναμιν ἐφ' οὗς ἂν ἴωσι. Kr. 51, 13, 4. — διὰ τοὺς — μαχομένους, wohl zu unterscheiden von διὰ τῶν — μ. Es heisst: es liegt an den guten Kämpfern, dasz —. — σὺν τοῖς θεοῖς, diis iuvantibus.

36. ὅτε ἀπέδρασαν ἡμᾶς. S. IV, 1, 10: νῦν γὰρ ὅτι οἱ πολέμοιοι ἡμᾶς ἀποδεδράκασιν αὐτοὶ ὀράτε. — μείζονες. Vergl. IV, 4, 3: καὶ γὰρ μείζονος φαίνεσθε — καὶ γοργότεροι ἢ πρόσθεν ἰδεῖν. Dem entsprechend ist im Vorhergehenden ἐλάττονας zu nehmen. — σὺν wie §. 13.

μῶς ἂν αὐτοῖς φανείημεν μένοντες ἢ ἰόντες ἐπ' ἐκείνους. ὡς οὖν ἐμοῦ ταῦτα γιγνώσκοντος ἄγε ἡμᾶς εὐθὺ τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος.

3 Οὕτω μὲν δὴ πορευόμενοι τετραταῖοι πρὸς τοῖς ὁρίοις τῆς Γαβρόνου χώρας ἐγένοντο. ὡς δὲ ἐν τῇ πολεμίᾳ ἦν, κατέστησε λαβῶν ἐν τάξει μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς τε πεζοὺς καὶ τῶν ἵππεων ὀπόσους ἐδόκει καλῶς αὐτῷ ἔχειν, τοὺς δ' ἄλλους ἵππεις ἀφῆκε καταθεῖν, καὶ ἐκέλευσε τοὺς μὲν ὄπλα ἔχοντας κατακαίνειν, τοὺς δ' ἄλλους καὶ πρόβατα ὅσα ἂν λάβωσι πρὸς αὐτὸν ἄρειν. ἐκέλευσε δὲ καὶ τοὺς Πέρσας συγκαταθεῖν· καὶ ἦγον πολλοὶ μὲν αὐτῶν κατακεκλισμένοι ἀπὸ τῶν ἵππων, πολλοὶ δὲ καὶ
2 λείαν πλείστην ἄγοντες. ὡς δὲ παρῆν ἡ λεία, συγκαλέσας τοὺς τε τῶν Μήδων ἄρχοντας καὶ τῶν Ἰγκανίων καὶ τοὺς ὁμοτίμους ἔλεξεν ὧδε· Ἄνδρες φίλοι, ἐξένισεν ἡμᾶς ἅπαντας πολλοῖς ἀγαθοῖς Γαβρόνας. εἰ οὖν, ἔφη, τοῖς θεοῖς ἐξελόντες τὰ νομιζόμενα καὶ τῇ στρατιᾷ τὰ ἱκανὰ τὴν ἄλλην τούτῳ δοίημεν λείαν, ἄρ' ἂν, ἔφη, καλὸν ποιήσαιμεν τῷ εὐθὺς φανεροὶ εἶναι, ὅτι καὶ
3 τοὺς εὖ ποιοῦντας πειρώμεθα νικᾶν εὖ ποιοῦντες; ὡς δὲ τοῦτ' ἤκουσαν, πάντες μὲν ἐπήρουν, πάντες δ' ἐνεκωμιάζον· εἰς δὲ καὶ ἔλεξεν ὧδε· Πάνυ, ἔφη, ὦ Κίρε, τοῦτο ποιήσωμεν· καὶ γὰρ

37. ἐκείνους. S. zu IV, 5, 20. — ὡς γιγνώσκοντος. S. zu I, 4, 21. — τὴν ἐπὶ Β., näml. ὁδόν. Gewöhnlicher wäre εὐθὺ ἐπὶ Βαβυλῶνος.

3. Inhalt: Gobryas erhält von der Beute was übrig ist. Während der Feind sich in Babylon rüstet, gewinnt Kyros durch Gobryas an Gadatas einen neuen Bundesgenossen, der ihm durch List eine Grenz-feste der Assyrier in die Hände spielt, die den von dieser Festung zumeist bedroht gewesenen Hyrkaniern, Saken und Kadusiern übergeben wird, worauf auch diese letzteren ihr Contingent und die Hyrkanier ihrerseits noch eine Verstärkung zum Heere des Kyros stossen lassen. Gadatas eilt in sein Land, welches der Assyrier mit einem Einfall bedroht. Kyros fordert seine Bundesgenossen auf, mit ihm dem Gadatas zu Hülfe zu ziehen. Gobryas bleibt beim Trosz, die anderen werden vom Kyros zum Zuge geordnet und zur Stille

und Wachsamkeit ermahnt. Um Mitternacht bricht das Heer auf von Kyros in strenger Ordnung gehalten. Ein Vortrab, geräuschlos wie das ganze Heer, voranziehend, schützt vor plötzlichem Ueberfall. So ziehen sie bis zum Anbruch des Tages.

1. τετραταῖοι. S. zu δευτεραῖοι V, 2, 2. — τοῖς ὁρίοις, den jenseitigen Grenzen, von wo sie nun in Feindes Land eintreten. — ἦν, Kyros. — ἀφῆκε καταθεῖν, schickte er auf Streifzüge. — ἦγον kamen zurück; sie waren noch ungeschickt im Reiten.

2. τοὺς τε und καὶ τοὺς correspondiren: die Anföhler der Meder und Hyrkanier sowohl als auch die Hom. der Perser. — καὶ — εὖ ποιοῦντες. Bei καὶ schwebt vor: ὡς περ τοὺς κακῶς ποιοῦντας (unsere Feinde) πειρώμεθα νικᾶν κακῶς ποιοῦντες.

3. καὶ γὰρ: denn auch das kommt

μοι, ἔφη, δοκεῖ ὁ Γαβρόνας πτωχούς τινες ἡμᾶς νομίζειν, ὅτι οὐ δαρεικῶν μεστοὶ ἦκομεν οὐδὲ ἐκ χρυσῶν πίνομεν φιαλῶν· εἰ δὲ τοῦτο ποιήσομεν, γνοιή ἂν, ἔφη, ὅτι ἔστιν ἐλευθερίου εἶναι καὶ ἄνευ χρυσοῦ. Ἄγε δὴ, ἔφη, τὰ τῶν θεῶν ἀπο-
4 δόντες τοῖς μάγοις καὶ ὅσα τῇ στρατιᾷ ἱκανὰ ἐξελόντες τᾶλλα καλέσαντες τὸν Γαβρόναν δότε αὐτῷ. οὕτω δὴ λαβόντες ἐκείνοι ὅσα ἔδει τᾶλλα ἔδοσαν τῷ Γαβρόνᾳ.

Ἐκ τούτου δὴ ἦει πρὸς Βαβυλῶνα παραταξάμενος ὥσπερ
5 ὅτε ἡ μάχη ἦν. ὡς δ' οὐκ ἀντεξήεσαν οἱ Ἀσσυριοὶ, ἐκέλευσεν ὁ Κύρος τὸν Γαβρόναν προσελάσαντα εἰπεῖν, ὅτι, εἰ βούλεται ὁ βασιλεὺς ἐξιδῶν ὑπὲρ τῆς χώρας μάχεσθαι, κἂν αὐτὸς σὺν ἐκείνῳ μάχοιτο· εἰ δὲ μὴ ἀμυνεῖ τῇ χώρᾳ, ὅτι ἀνάγκη τοῖς κρα-
6 τοῦσι πείθεσθαι. ὁ μὲν δὴ Γαβρόνας προσήλασεν ἐνθα ἀσφαλές ἦν ταῦτα εἰπεῖν, ὁ δ' αὐτῷ ἐξέπεμψεν ἀποκρινοῦμενον τοιάδε· Λεσπότης ὁ σὸς λέγει, ὦ Γαβρόνα, Οὐχ ὅτι ἀπέκτεινά σου τὸν
7 υἱὸν μεταμέλει μοι, ἀλλ' ὅτι οὐ καὶ σὲ προσαπέκτεινα. μάχεσθαι δὲ ἐὰν βούλησθε, ἦκατε εἰς τριακοστὴν ἡμέραν· νῦν δ' οὐπω ἡμῖν σχολή· ἔτι γὰρ παρασκευαζόμεθα. ὁ δὲ Γαβρόνας
8 εἶπεν, Ἀλλὰ μήποτε σοὶ λήξειεν αὕτη ἡ μεταμέλεια· δῆλον γάρ, ὅτι ἀνω σέ τι, ἐξ οὗ αὕτη σε ἡ μεταμέλεια ἔχει.

Ὁ μὲν δὴ Γαβρόνας ἀπήγγειλε τὰ τοῦ Ἀσσυρίου· ὁ δὲ Κύ-
9 ρος ἀκούσας ταῦτα ἀπήγαγε το στρατεύμα· καὶ καλέσας τὸν Γαβρόναν, Εἰπέ μοι, ἔφη, οὐκ ἔλεγες μέντοι σύ, ὅτι τὸν ἐκτιμηθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου οἶει ἂν σὺν ἡμῖν γενέσθαι; Εὖ μὲν οὖν, ἔφη, δοκῶ εἰδέναί· πολλὰ γὰρ δὴ ἔργωγε κἀκείνος ἐπαρρησιασάμεθα πρὸς ἀλλήλους. Ὅποτε τοίνυν σοὶ δοκεῖ καλῶς

in Betracht, dasz — πτωχούς τινες, eine Art Bettler. S. zu I, 1, 1.

4. Ἄγε δὴ. S. zu IV, 2, 47. — ἀποδόντες. S. zu II, 4, 12.

5. αὐτός, Gobryas; er wolle (als Bundesgenosse) mit ihm, auf seiner Seite kämpfen. — ἀνάγκη — πείθεσθαι, er, Gobryas, müsse es nothgedrungen mit den Siegern halten.

6. ὅτι bei μεταμέλει wie Thuk. V, 14, 1: μετεμέλοντο, ὅτι. Sonst selten. Vergl. Kr. 56, 6 4. 7, 12. — εἰς τριακοστὴν ἡμέραν bezeichnet einen unbestimmten Termin, zur

Abfertigung des Gobryas. Vergl. εἰς τριακοστὸν ἔτος VIII, 4, 27.

7. αὕτη ἡ μεταμέλεια, darüber, dasz du nicht auch mich umgebracht hast, d. h. mögest du meine Rache fühlen, wie du sie jetzt schon (δῆλον γάρ, ὅτι ἀνω σέ τι) fühlst.

8. μέντοι, doch, insofern οὐκ ἔλεγες; = du sagtest ja. Plat. Prot. p. 309. A.: Οὐ σὺ μέντοι Ὀμήρου ἐπαινέτης εἶ; — μὲν οὖν. S. zu I, 4, 19. — ἔργωγε. Dindorf will ἐγώ τε, vergleichend V, 4, 37. Oekon. VII, 11: ἐγώ τε σὲ ἐξελεξάμην καὶ οἱ σοὶ γονεῖς.

ἔχειν, πρὸς αὐτὸν πρόσιθι· καὶ πρῶτον μὲν οὕτω ποιεῖ, ὅπως ἂν αὐτοὶ ἂν λέγῃ εἰδῆτε· ἐπειδὴν δὲ συγγένη αὐτῶ, ἔαν γνῶς αὐτὸν φίλον βουλόμενον εἶναι, τοῦτο δεῖ μηχανάσθαι, ὅπως λάθῃ φίλος ὦν ἡμῖν· οὔτε γὰρ ἂν φίλους τις ποιήσειεν ἄλλως πῶς πλείω ἀγαθὰ ἐν πολέμῳ ἢ πολέμιος δοκῶν εἶναι οὔτ' ἂν ἐχθροὺς πλείω τις βλάψειεν ἄλλως πῶς ἢ φίλος δοκῶν εἶναι.

10 Καὶ μὴν, ἔφη ὁ Γωβρύας, οἶδ' ὅτι κἂν πρῶταιτο Γαδάτας τὸ μέγα τι ποιῆσαι κακὸν τὸν νῦν βασιλέα Ἀσσυρίων· ἀλλ' ὅ τι ἂν δύ-

11 ναίτο, τοῦτο δεῖ καὶ ἡμᾶς σκοπεῖν. Λέγε δὴ μοι, ἔφη ὁ Κύρος, εἰς τὸ φρούριον τὸ πρὸ τῆς χώρας, ὃ φατε Ἰσραηλιτοὺς τε καὶ Σάκαις ἐπιτετειχίσθαι τῆδε τῆς χώρας πρόβολον εἶναι τοῦ πολέμου, ἂρ' ἂν, ἔφη, οἶει ὑπὸ τοῦ φρουράρχου παρεθῆναι τὸν εὐνοῦχον ἐλθόντα σὺν δυνάμει; Σαφῶς γε, ἔφη ὁ Γωβρύας, εἴπερ ἀνύποπτος ὦν, ὥσπερ νῦν ἐστίν, ἀφίκοιτο πρὸς αὐτόν.

12 Οὐκοῦν, ἔφη, ἀνύποπτος ἂν εἴη, εἰ προσβάλοιμι μὲν ἐγὼ πρὸς τὰ χωρία αὐτοῦ ὡς λαβεῖν βουλόμενος, ἀπομάχοιτο δὲ ἐκεῖνος ἀνὰ κράτος, καὶ λάβοιμι δὲ αὐτοῦ τι ἐγὼ, ἀντιλάβοι δὲ κακῆϊνος ἡμῶν ἢ καὶ ἄλλους τινὰς ἢ καὶ ἀγγέλους πεμπομένους ὑπ' ἐμοῦ πρὸς τούτους, οὓς φατε πολεμίους τῷ Ἀσσυρίῳ εἶναι· καὶ οἱ μὲν ληφθέντες λέγοιεν, ὅτι ἐπὶ στρατεύματα ἀπερχονται καὶ κλίμακας ὡς ἐπὶ τὸ φρούριον ἄζοντες, ὃ δ' εὐνοῦχος ἀκούσας

13 προσποιήσεται προαγγεῖλαι βουλόμενος ταῦτα παρεῖναι. καὶ ὁ Γωβρύας εἶπεν, ὅτι οὕτω μὲν γιγνομένων σαφῶς παρεῖναι ἂν αὐτόν, καὶ δέοιτό γ' ἂν αὐτοῦ μένειν, ἕως ἀπέλθοις. Οὐκοῦν,

9. αὐτοὶ, allein, im Gegensatz zu der beabsichtigten Verbreitung der falschen Kunde, Gadatas sei dem Gobryas nicht Freund. — ἂν, Krasis für ἂ ἂν. — ἐπειδὴν —, ἔαν γνῶς, d. h. wenn du aber im Verlaufe der Zusammenkunft dann die Ueberzeugung gewinnst u. s. w.

10. κἂν πρῶταιτο, noch was darum gäbe. Vergl. III, 1, 36. — Γαδάτας, d. i. ὁ ἐκτιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου. — καὶ ἡμᾶς, d. i. auch wir, damit Gad. im Einverständniss mit uns handelt.

11. πρὸ τῆς χώρας, nämlich Ἀσσυρίας, nachher näher erklärt durch τῆδε τῆς χώρας πρόβολον εἶναι τ. π. — ὃ φατε, bei einer Gelegenheit, die nicht weiter erwähnt wird; denn auch V, 2, 25 ist nichts da-

von gesagt. — ἐπιτετειχίσθαι, gegen die Hyrk. u. S. gerichtet. — ἀνύποπτος, noch nicht der Feindschaft gegen den Assyrier verdächtig.

12. καὶ λάβοιμι δέ. Ueber καὶ — δέ, das auf προσβάλοιμι μὲν zurückgeht, s. zu I, 1, 2. — ἢ καὶ ἢ καὶ. Vergl. εἴτε καὶ εἴτε καὶ V, 4, 27. K. 69, 32, Anm. 13. — οὓς φατε. S. V, 2, 25. — ἐπὶ στρατεύματα. S. zu I, 6, 12. Madvig verm. ἐπὶ συναφεύματα. — παρεῖναι, nämll. bei dem φρουράρχῳ.

13. γιγνομένων. S. zu I, 4, 18. — παρεῖναι, vor sich lässt (in die Festung). — καὶ — γέ. S. §. 12 und zu III, 1, 20. — ἕως ἀπέλθοις, bis du abgezogen wärest. —

ἔφη ὁ Κύρος, εἰ γε ἅπαξ εἰσέλθοι, δύναται ἂν ἡμῖν ὑποχειρίον ποιῆσαι τὸ χωρίον; Εἰκὸς γοῦν, ἔφη ὁ Γωβρύας, τὰ μὲν ἔνδον¹⁴ ἐκείνου συμπαρασκευάζοντος, τὰ δ' ἔξωθεν σοῦ ἰσχυρότερα προσάγοντος. Ἴθι οὖν, ἔφη, καὶ πειρῶ ταῦτα διδάξας καὶ διαπραξάμενος παρεῖναι· πιστὰ δὲ αὐτῶ οὐκ ἂν μεῖζω οὔτ' εἰποις οὔτε δείξαις ὦν αὐτὸς σὺ τυγχάνεις παρ' ἡμῶν εἰληφώς.

Ἐκ τούτου ᾤχετο μὲν ὁ Γωβρύας· ἄσμενος δὲ ἰδὼν αὐτὸν¹⁵ ὁ εὐνοῦχος συναμολόγει τε πάντα καὶ συνέθετο ἃ ἔδει. ἐπεὶ δὲ ἀπήγγειλεν ὁ Γωβρύας, ὅτι πάντα δοκοῖν ἰσχυρῶς τῷ εὐνοῦχῳ τὰ ἐπισταλέντα, ἐκ τούτου τῆ ὑστεραία προσέβαλε μὲν ὁ Κύρος, ἀπεμάχετο δὲ ὁ Γαδάτας. ἦν δὲ καὶ ὃ ἔλαβε χωρίον ὁ Κύρος,¹⁶ ὁποῖον ἔφη ὁ Γαδάτας. τῶν δὲ ἀγγέλων, οὓς ἐπεμψεν ὁ Κύρος προειπὼν ἢ πορεύσοιτο, τοὺς μὲν εἶασεν ὁ Γαδάτας διαφεύγειν, ὅπως ἄρῃεν τὰ στρατεύματα καὶ τὰς κλίμακας κομίζοιεν· οὓς δ' ἔλαβε, βασανίζων ἐναντίον πολλῶν, ὡς ἤκουσεν ἐφ' ἃ ἔφασαν πορεύεσθαι, εὐθὺς συσκευασάμενος ὡς ἐξαγγελῶν τῆς νυκτὸς ἐπορεύετο. τέλος δὲ πιστευθεὶς ὡς βοηθὸς εἰσέροχεται¹⁷ εἰς τὸ φρούριον· καὶ τέως μὲν συμπαρασκευάζεν ὃ τι δύναίτο τῷ φρουράρχῳ· ἐπεὶ δὲ ὁ Κύρος ἦλθε, καταλαμβάνει τὸ χωρίον συνεργῶς ποιησάμενος καὶ τοὺς παρὰ τοῦ Κυρίου αἰχμαλώτους. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο, εὐθὺς ὁ εὐνοῦχος τὰ ἔνδον καταστήσας¹⁸ ἐξῆλθε πρὸς τὸν Κύρον, καὶ τῷ νόμῳ προσκνησῆσας εἶπε, Χαίρει, Κύρε. Ἀλλὰ ποιῶ ταῦτα, ἔφη· σὺ γὰρ με σὺν τοῖς θεοῖς οὐ¹⁹ κελεύεις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀναγκάζεις χεῖρειν. εὖ γὰρ ἴσθι, ἔφη, ὅτι ἐγὼ μέγα ποιῶμαι φίλιον τοῦτο τὸ χωρίον τοῖς ἐνθάδε συμ-

εἰ γε ἅπαξ, wenn nur einmal, wenn nur erst.

14. τὰ — ἔξωθεν. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4. — παρεῖναι, wieder hier zu sein. Der Hauptbegriff liegt aber, wie oft, in den Participien. Vergl. V, 4, 13. — πιστὰ — εἰληφώς. Das Vertrauen, das Kyros dem Gobryas schenkt, soll dem Gadatas das beste Unterpfand für die Zuverlässigkeit des Gobryas sein.

15. δοκοῖν ἰσχυρῶς, vehemētissime probari. Vergl. §. 34. — ἀπεμάχετο, der Verabredung (§. 12) gemäss.

16. προειπὼν ἢ πορεύσοιτο, damit sie dem Gadatas in die Hände

liefen. — τὰ στρατεύματα, von den Kadusiern und Saken, wofür §. 12 στρατεύματα. An beiden Stellen verm. Madvig συναφεύματα. — βασανίζων, natürlich zum Schein.

17. τέως, nämlich bis ὁ Κύρος ἦλθε.

18. καταστήσας, festgestellt, geordnet hatte.

19. ποιῶ ταῦτα, nämlich χεῖρῳ. Der Plural ταῦτα, weil das χεῖρειν in weiterem Sinne genommen wird. Vergl. IV, 3, 3. De rep. Lac. XIV, 5: ὅπως ἄρῃοιεν ἢ ὅπως ἀξιοὶ τούτων (d. i. τοῦ ἄρχειν) ἔσονται. — μέγα ποιῶμαι, weil es den Begriff der Freude, der Befriedigung mit einschliesst, (statt mit einem

μάχοις καταλείπων· σοῦ δ', ἔφη, ὦ Γαδάτα, ὁ Ἀσσύριος παῖδας μὲν, ὡς ἔοικε, τὸ ποιείσθαι ἀφείλετο, οὐ μόντοι τό γε φίλους δύνασθαι κτᾶσθαι ἀπεστέρησεν· ἀλλ' εὖ ἴσθι, ὅτι ἡμᾶς τῷ ἔργῳ τούτῳ φίλους πεποίησαι, οἱ σοι, ἐὰν δυνώμεθα, πειρασόμεθα μὴ χείρονες βοήθοι παραστήναι ἢ εἰ παῖδας ἐκρόνους ἐκέκτησο. ὁ μὲν ταῦτ' ἔλεγεν. ἐν δὲ τούτῳ ὁ Ἰσθάνιος ἄρτι ἠσθημένος τὸ γεγενημένον προσθεὶ τῷ Κύρῳ καὶ λαβὼν τὴν δεξιὰν αὐτοῦ εἶπεν, Ὡ μέγα ἀγαθὸν σὺ τοῖς φίλοις Κύρῳ, ὡς πολλήν με τοῖς θεοῖς ποιεῖς χάριν ὀφείλεις, ὅτι σοί με συνήγαγον. Ἴθι νῦν, ἔφη ὁ Κύρος, καὶ λαβὼν τὸ χωρίον, οὐπερ ἕνεκά με ἀσπάζῃ, διατίθει αὐτὸ οὕτως, ὡς ἂν τῷ ὑμετέρῳ φύλῳ πλείουτον ἄξιον ἢ καὶ τοῖς ἄλλοις συμμάχοις, μάλιστα δ', ἔφη, Γαδάτα τούτῳ, ὅς ἡμῖν αὐτὸ λαβὼν παραδίδωσι.

22 Τί οὖν; ἔφη ὁ Ἰσθάνιος, ἐπειδὴν Καδούσιοι ἔλθωσι καὶ Σάκαι καὶ οἱ ἐμοὶ πολῖται, καλέσωμεν καὶ τούτων, ἵνα κοινῇ συμβουλευσώμεθα πάντες, ὅσοις προσήκει, πῶς ἂν συμφωρῶτατα χρῶμεθα τῷ φρουρίῳ; ταῦτα μὲν οὕτω συνήνεσεν ὁ Κύρος· ἐπεὶ δὲ συνῆλθον οἷς ἔμελε περὶ τοῦ φρουρίου, ἐβουλεύσαντο κοινῇ φυλάττειν οἷσπερ ἀγαθὸν ἢ φίλιον ὄν, ὅπως αὐτοῖς μὲν πρόβολος εἴη πολέμου, τοῖς δ' Ἀσσυριοῖς ἐπιτετειχισμένον εἴη.

24 τούτων γενομένων πολλὴ δὴ προθυμότερον καὶ πλείους καὶ Καδούσιοι συνεστρατεύοντο καὶ Σάκαι καὶ Ἰσθάνιοι. καὶ συνελέγη ἐντεῦθεν στρατεύματα Καδουσίῳν μὲν πελτασταὶ εἰς δισμυρίους καὶ ἵππεις εἰς τετρακισχιλίους, Σακῶν δὲ τοξόται εἰς μυρίους καὶ ἵπποτοξόται εἰς χιλίους· καὶ Ἰσθάνιοι πεζοὺς τε ὀπόσους ἐδύναντο προσεξέπειψαν καὶ ἵππεῖς ἐξεπλήρωσαν εἰς δισχιλίους· τὸ γὰρ πρόσθεν καταλειμμένοι ἦσαν πλείους οἴκοι αὐτοῖς ἵππεις, ὅτι καὶ οἱ Καδούσιοι καὶ Σάκαι καὶ τοῖς Ἀσσυριοῖς πολέμοι ἦσαν. ὅσον δὲ χρόνον ἐκαθέζετο

Accusativ oder mit einem Infinitiv mit einem Participialsatz, wie Herod. IX, 111, 2: μέγα μὲν ποιεῖν αὐμὸν ἀξιούμενος θνηγατρός τῆς σῆς. — παῖδας, der Betonung wegen vorgestellt. Vergl. VIII, 8, 13. zu Mem. I, 6, 19. — ἐκρόνους, leibliche.

21. Ἴθι νῦν. So steht νῦν enklitisch auch Hellen. V, 1, 32: ἴτε νῦν. IV, 1, 39: μέμνησόν νῦν. Anab. VII, 2, 26: ἴθι νῦν. — τὸ χωρίον, §. 11 φρουρίον.

22. τούτων, gen. part. Vergl. I, 3, 7, 4, 20. — κοινῇ συμβουλευσώμεθα. S. zu IV, 1, 7. Dasz hier συμβ. steht, während gleich nachher ἐβουλεύσαντο κοινῇ folgt, bewirkt wohl πάντες.

23. πρόβολος — πολέμου, wie §. 11. Ebenda s. zu ἐπιτετειχίσθαι.

24. καὶ πλείους und in grösserer Zahl.

25. ἐκαθέζετο — ἀμφί, sich aufhielt mit — beschäftigt. —

ὁ Κύρος ἀμφὶ τὴν περὶ τὸ φρουρίον οἰκονομίαν, τῶν Ἀσσυρίων τῶν κατὰ ταῦτα τὰ χωρία πολλοὶ μὲν ἀπῆγον ἵππους, πολλοὶ δὲ ἀπέφερον ὄπλα, φοβούμενοι ἤδη πάντας τοὺς προσχώρους.

Ἐκ δὲ τούτου προσέρχεται τῷ Κύρῳ ὁ Γαδάτας καὶ λέγει, 26 ὅτι ἤκουσιν αὐτῷ ἄγγελοι, ὡς ὁ Ἀσσύριος, ἐπεὶ πύθοιτο τὰ περὶ τοῦ φρουρίου, χαλεπῶς τε ἐνέγκοι καὶ συσκευάζοιτο ὡς ἐμβαλῶν εἰς τὴν ἐαυτοῦ χώραν. ἐὰν οὖν ἀφῆς με, ὦ Κύρῳ, τὰ τεύχη ἂν πειραθεῖν διασῶσαι, τῶν δ' ἄλλων μείων λόγος. καὶ 27 ὁ Κύρος εἶπεν, Ἐὰν οὖν ἴης νῦν, πότε ἔση οἴκοι; καὶ ὁ Γαδάτας εἶπεν, Εἰς τρίτην δειπνήσω ἐν τῇ ἡμετέρῃ. Ἡ καὶ τὸν Ἀσσύριον, ἔφη, οἶε ἐκεῖ ἤδη καταλήψεσθαι; Εὖ μὲν οὖν, ἔφη, οἶδα· σπεύσει γάρ, ἕως ἐτι πρόσσω δοκεῖς ἀπειναί. Ἐγὼ δ', ἔφη ὁ 28 Κύρος, ποστᾶτος ἂν τῷ στρατεύματι ἐκείσε ἀφικοίμην; πρὸς τοῦτο δὴ ὁ Γαδάτας λέγει, Πολὺν ἤδη, ὦ δέσποτα, ἔχεις τὸ στρατεύμα καὶ οὐκ ἂν δύναιο μείων ἢ ἐν ἑξῆς ἢ ἐπτά ἡμέραις ἐλθεῖν πρὸς τὴν ἐμὴν οἴκησιν. Σὺ μὲν τοίνυν, ἔφη ὁ Κύρος, ἀπιθι ὡς τάχιστα· ἐγὼ δ' ὡς ἂν δυνατόν ἢ πορεύσομαι. ὁ μὲν δὴ Γαδάτας 29 ὄχρητο· ὁ δὲ Κύρος συνεκάλεσε πάντας τοὺς ἄρχοντας τῶν συμμάχων· καὶ ἤδη πολλοὶ τε ἐδόκουν καὶ καλοὶ κἀγαθοὶ παρῆναι· ἐν οἷς δὴ λέγει ὁ Κύρος ταῦτα.

Ἄνδρες σύμμαχοι, Γαδάτας διέπραξεν ἃ δοκεῖ πᾶσιν ἡμῖν 30 πολλοῦ ἄξια εἶναι, καὶ ταῦτα πρὶν καὶ ὄτιοῦν ὑφ' ἡμῶν ἀγαθὸν παθεῖν. νῦν δὲ ὁ Ἀσσύριος εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ ἐμβαλεῖν ἀγγέλλεται, δῆλον ὅτι ἅμα μὲν τιμωρεῖσθαι αὐτὸν βουλόμενος, ὅτι δοκεῖ ὑπ' αὐτοῦ μεγάλα βεβλάσθαι· ἅμα δὲ ἴσως κἀκεῖνο ἐννοεῖται, ὡς, εἰ οἱ μὲν πρὸς ἡμᾶς ἀφιστάμενοι μηδὲν ὑπ' ἐκεῖ-

ἀπῆγον — ἀπέφερον. S. zu II, 4, 12. — τοὺς προσχώρους, die vom Assyrien einer nach dem anderen abfielen: Kadusier, Saken u. a.

26. ἄγγελοι = ἀγγέλλοντες, daher ὡς. — περὶ τοῦ φρουρίου, durch Attraction statt περὶ τὸ φρ. Sie findet auch da statt, wo ein verbum dicendi oder sentiendi nur vorschwebt. S. zu Hell. VI, 1, 19: ὅθεν εἰς τὰς περὶ Ἰάσονος πράξεις, ἐξέβην. — ἐὰν οὖν ἀφῆς με, Uebergang in die dir. Rede. — μείων λόγος, näml. ἐστίν: das Uebrigere kümmert weniger.

27. εἰς τρίτην, übermorgen. — μὲν οὖν, ja ich weisz es sogar. S. zu V, 2, 29.

28. ποστᾶτος. S. zu δευτεροῖσι V, 2, 2. — τῷ στρατεύματι, ohne Präposition wie im Lat. S. zu 4, 20. — πολὺν — ἔχεις τὸ στρατ. = πολὺ ἐστὶ τὸ στρατ., ὃ ἔχεις. — μείων ἢ ἐν ἑξῆς. S. zu II, 1, 6. Vergl. Oekon. XXI, 3: πλείον ἢ ἐν διπλασίῳ χρόνῳ.

29. ἐν οἷς, coram quibus.

30. καὶ ταῦτα, und zwar. — καὶ vor ὄτιοῦν ist vel. — ἐννοεῖται konnte auch heissen ἐννοούμε-

νου κακὸν πείσονται, οἱ δὲ σὺν ἐκείνῳ ὄντες ὑφ' ἡμῶν ἀπο-
 λούνται, ὅτι τάχα οὐδένα εἰκὸς σὺν αὐτῷ βουλήσεσθαι εἶναι.
 31 νῦν οὖν, ὧ ἄνδρες, καλὸν τι ἂν μοι δοκοῦμεν ποιῆσαι, εἰ
 προθύμως Γαδάτα βοηθήσασιν, ἀνδρὶ εὐεργέτῃ· καὶ ἅμα δίκαια
 ποιοῦμεν ἂν χάριν ἀποδιδόντες· ἀλλὰ μὴν καὶ σύμφορά γ' ἂν,
 32 ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, πράξασιν ἡμῖν αὐτοῖς. εἰ γὰρ πᾶσι φαινοίμεθα
 τοὺς μὲν κακῶς ποιοῦντας νικᾶν πειρώμενοι κακῶς ποιοῦντες,
 τοὺς δ' εὐεργετοῦντας ἀγαθοῖς ὑπερβαλλόμενοι, εἰκὸς ἐκ τῶν
 τοιούτων φίλους μὲν πολλοὺς ἡμῖν βούλεσθαι γίνεσθαι, ἐχ-
 33 θρὸν δὲ μηδένα ἐπιθυμεῖν εἶναι· εἰ δὲ ἀμελεῖσαι δόξασιν Γα-
 δάτου, πρὸς τῶν θεῶν ποίοις λόγοις ἂν ἄλλον πείθοιμεν χαρί-
 ξεσθαι τι ἡμῖν; πῶς δ' ἂν τολμῶμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπαινεῖν;
 πῶς δ' ἂν ἀντιβλέψαι τις ἡμῶν δύναιτο Γαδάτα, εἰ ἠττώμεθα
 αὐτοῦ εὖ ποιοῦντος τοσοῦτοι ὄντες ἐνὸς ἀνδρὸς καὶ τούτου
 34 οὕτω διακειμένου; ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· οἱ δὲ πάντες ἰσχυρῶς
 συνεπήκουον ταῦτα ποιεῖν.

Ἄγετε τοίνυν, ἔφη, ἐπεὶ καὶ ὑμῖν συνδοκεῖ ταῦτα, ἐπὶ μὲν
 τοῖς ὑποζυγίοις καὶ ὀχήμασι καταλίπωμεν ἕκαστοι τοὺς μετ'
 35 αὐτῶν ἐπιτηδειοτάτους πορεύεσθαι. Γαβρύας δ' ἡμῖν ἀρχέτω
 αὐτῶν καὶ ἡγείσθω αὐτοῖς· καὶ γὰρ ὁδῶν ἐμπειρὸς καὶ τάλλα
 ἱκανός· ἡμεῖς δ', ἔφη, καὶ ἵπποις τοῖς δυνατωτάτοις καὶ ἀν-
 δράσι πορευόμεθα τὰ ἐπιτήδεια τριῶν ἡμερῶν λαβόντες. ὅσῳ
 δ' ἂν κουφότερον συσκευασώμεθα καὶ εὐτελέστερον, τοσοῦτω
 ἥδιον τὰς ἐπιούσας ἡμέρας ἀριστήσομεν τε καὶ δειπνήσομεν καὶ
 36 καθευδήσομεν. νῦν δ', ἔφη, πορευόμεθα ὧδε· πρῶτον μὲν ἄγε

νος. S. II, 3, 8 zu πρόκειται. —
 ὅτι nimmt nach dem Zwischensatze
 das vorhergehende ὡς der Deut-
 lichkeit wegen wieder auf. So
 Hell. VI, 4, 37. 5, 13. Vergl. Anab.
 VII, 4, 5: ἔλεγεν, ὅτι, εἰ μὴ κατα-
 βήσονται οἰκήσοντες καὶ πείσονται,
 ὅτι κατακαύσει — τὸν σίτον. Et-
 was anders unten VI, 4, 5.

32. νικᾶν, ebenso zu nehmen wie
 νικῆσαι V, 1, 29 und wie nachher
 ὑπερβαλλόμενοι.

33. εὖ ποιοῦντος. Das Partici-
 pium schlieszt sich hier nicht, wie
 V, 4, 32, an das Subject von ἠτ-
 τώμεθα an, also nicht ἠττώμεθα —
 εὖ ποιοῦντες. Denn es wird der
 Fall gesetzt, dasz Kyros und seine

Verbündeten sich um den Gadatas
 nicht weiter kümmern (ἀμελεῖσαι)
 und also gar keine τὸν Γαδάταν
 εὖ ποιοῦντες werden. — καὶ τού-
 του οὕτω διακειμένου, d. i. eius-
 que castrati hominis. Ein Castrat
 sollte sich darin mehr als Mann
 zeigen als wir!

34. ἰσχυρῶς. S. zu §. 15. — μετ'
 αὐτῶν, mit den Lastthieren und
 Wagen.

35. ἡμῖν, dat. commodi. — ἵπ-
 ποῖς, wie στρατεύματι §. 28. — ἡ-
 διον, angenehmer (nicht ohne
 Humor gesagt), wenn wir bei mäszi-
 ger und einfacher Kost uns weder
 den Appetit noch den Schlaf ver-
 derben.

σύ, Χρυσάντα, τοὺς θωρακοφόρους, ἐπεὶ ὀμαλή τε καὶ πλατεῖα
 ἢ ὁδὸς ἐστὶ, τοὺς ταξιάρχους ἔχων ἐν μετώπῳ πάντας· ἢ δὲ
 τάξις ἐκάστη ἐφ' ἐνὸς ἴτω· ἀθρόοι γὰρ ὄντες καὶ τάχιστα καὶ
 ἀσφαλέστατα πορευοίμεθ' ἂν. τούτου δ' ἕνεκα, ἔφη, κελεύω 37
 τοὺς θωρακοφόρους ἡγείσθαι, ὅτι τοῦτο βαρύτερον ἐστὶ τοῦ
 στρατεύματος· τοῦ δὲ βαρύτερου ἡγουμένου ἀνάγκη ἁδύως
 ἐπεσθαι πάντα τὰ θάπτον ἰόντα· ὅταν δὲ τὸ τάχιστον ἡγῆται
 ἐν νυκτί, οὐδὲν ἐστὶ θαυμαστὸν καὶ διασπᾶσθαι τὰ στρατεύ-
 ματα· τὸ γὰρ προταχθὲν ἀποδιδράσκει. ἐπὶ δὲ τούτοις, ἔφη, 38
 Ἀρτάβαξος τοὺς Περσῶν πελταστὰς καὶ τοξότας ἀγέτω· ἐπὶ δὲ
 τούτοις Ἀνδαμύας ὁ Μῆδος τὸ Μῆδων πεζικόν· ἐπὶ δὲ τούτοις
 Ἐμβας τὸ Ἀρμενίων πεζικόν· ἐπὶ δὲ τούτοις Ἀρτούχας Ἰρκα-
 νίους· ἐπὶ δὲ τούτοις Θαμβράδας τὸ Σακῶν πεζικόν· ἐπὶ δὲ
 τούτοις Δατάμας Καδουσίους. ἀρόντων δὲ καὶ οὗτοι πάντες ἐν 39
 μετώπῳ μὲν τοὺς ταξιάρχους ἔχοντες, δεξιὸς δὲ τοὺς πελτα-
 στὰς, ἀριστεροὺς δὲ τοὺς τοξότας τοῦ ἑαυτῶν πλαισίου· οὕτω
 γὰρ πορευόμενοι καὶ εὐχρηστότεροι γίνονται. ἐπὶ δὲ τούτοις 40
 οἱ σκευοφόροι, ἔφη, πάντων ἐπέσθωσαν· οἱ δὲ ἄρχοντες αὐτῶν
 ἐπιμελείσθω, ὅπως συνεσκευασμένοι τε ὧσι πάντα πρὶν καθεύ-
 δεῖν καὶ πρῶτ' ἂν τοῖς σκευῶσι παρῶσιν εἰς τὴν τεταγμένην
 χώραν καὶ ὅπως κοσμίως ἔπονται. ἐπὶ δὲ τοῖς σκευοφόροις, 41
 ἔφη, τοὺς Πέρσας Ἰππέας Μαδάτας ὁ Πέρσης ἀγέτω, ἔχων καὶ
 οὗτος τοὺς ἑκατοντάρχους τῶν ἰππέων ἐν μετώπῳ· ὁ δ' ἑκα-
 τόνταρχος τὴν τάξιν ἀγέτω εἰς ἕνα, ὥσπερ οἱ πέζαρχοι. ἐπὶ 42
 τούτοις Ῥαμβάκας ὁ Μῆδος ὡσαύτως τοὺς ἑαυτοῦ ἰππέας· ἐπὶ
 τούτοις σύ, ὧ Τηγράνη, τὸ σεαυτοῦ ἰππικόν· καὶ οἱ ἄλλοι
 δὲ ἵππαρχοι μεθ' ὧν ἕκαστοι ἀφίκοντο πρὸς ἡμᾶς. ἐπὶ τού-
 τοις Σάκαι ἄγετε· ἔσχατοι δὲ, ὥσπερ ἦλθον, Καδούσιοι ἰόν-

36. ἐφ' ἐνός, Einer hinter dem
 Anderen. — ἀθρόοι, geschlos-
 sen, eine Taxis dicht neben der
 anderen. Vergl. IV, 2, 24.

37. τοῦτο, nämlich: Waffengat-
 tung. — βαρύτερον. Vergl. Anab.
 VII, 3, 37: νύκτωρ δὲ νόμος τοῖς
 Ἕλλησι ἡγείσθαι ἐστὶ τὸ βαρύτε-
 ρον οὕτω γὰρ ἦμισα διασπᾶται
 τὰ στρατεύματα καὶ ἦμισα λανθά-
 νοσιν ἀποδιδράσκοντες ἄλλήλους.

38. τοὺς Περσῶν πελταστὰς καὶ

τοξότας. Diesz waren also die auf
 Verlangen des Kyros (IV, 5, 16)
 nachgesandten Perser, deren An-
 kunft freilich erst V, 5, 3 erwähnt
 wird. Die anderen Perser sind
 bereits II, 1, 19 alle Hopliten ge-
 worden.

39. τοῦ ἑαυτῶν πλαισίου. Jedes
 Volk nämlich bildete sein eignes
 πλαίσιον. Anab. I, 8, 9.

40. εἰς bei παρῶσι, wie I, 2, 4.

41. εἰς ἕνα, wie ἐφ' ἐνός §. 36.

των Ἀλκεύνα, σὺ δὲ ὁ ἄγων αὐτοὺς ἐπιμελοῦ το νῦν εἶναι πάντων τῶν ὀπισθεν καὶ μηδένα ἔα ὕστερον τῶν σῶν ἰππέων
 43 γίνεσθαι. ἐπιμελεῖσθε δὲ τοῦ σιωπῆ πορεύεσθαι οἳ τε ἄρχοντες καὶ πάντες δὲ οἱ σωφρονοῦντες· διὰ γὰρ τῶν ὧτων ἐν τῇ νυκτὶ ἀνάγκη μᾶλλον ἢ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἕκαστα καὶ αἰσθάνεσθαι καὶ πράττεσθαι· καὶ τὸ ταραχθῆναι δὲ ἐν τῇ νυκτὶ πολὺ μείζον ἐστὶ πρᾶγμα ἢ ἐν τῇ ἡμέρᾳ καὶ δυσκαταστατώτερον· οὗ
 44 ἕνεκα ἢ τε σιωπῆ ἀσκητέα καὶ ἡ τάξις φυλακτέα. τὰς δὲ νυκτερινὰς φυλακὰς, ὅταν μέλλητε νυκτὸς ἀναστῆσεσθαι, χρῆ ὡς βραχυτάτας καὶ πλείστας ποιεῖσθαι, ὡς μηδένα ἢ ἐν τῇ φυλακῇ ἀργοντία πολλὴ οὔσα λυμαίνηται ἐν τῇ πορείᾳ. ἡνίκα δ'
 45 ἂν ὦρα ἢ πορεύεσθαι, σημανεῖ τῷ κέρατι. ὑμεῖς δ' ἔχοντες ἂν δεῖ ἕκαστοι πάρεστε εἰς τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνα ὁδόν· ὁ δ' ὀρμώμενος ἀεὶ τῷ κατ' οὐρανὸν παρεγγυάτω ἔπεσθαι.
 46 Ἐκ τούτου δὴ ὄχοντο ἐπὶ τὰς σιγήνας καὶ ἅμα ἀπιόντες διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους, ὡς μνημονικῶς ὁ Κῦρος ὀπόσοις
 47 συνέταττε πᾶσιν ὀνομάζων ἐνετέλλετο. ὁ δὲ Κῦρος ἐπιμελεία τοῦτο ἐποίει· πᾶν γὰρ αὐτῷ ἐδόκει θαναμαστόν εἶναι, εἰ οἳ μὲν βάνανσοι ἴσασι τῆς ἑαυτοῦ τέχνης ἕκαστος τῶν ἐργαλείων τὰ ὀνόματα, καὶ ὁ ἰατροὺς δὲ οἶδε καὶ τῶν ὀργάνων καὶ τῶν φαρμάκων, οἷς χρῆται, πάντων τὰ ὀνόματα, ὁ δὲ στρατηγὸς οὕτως ἡλίθιος ἔσοιτο, ὥστε οὐκ εἴσοιτο τῶν ὑφ' ἑαυτῷ ἡγεμόνων τὰ

42. Ἀλκεύνα, σὺ δὲ, wie man auch im Deutschen die Worte stellen kann, wenn man sich vorher bereits an einen oder mehrere mit Nennung des Namens gewendet hat. — τὸ νῦν εἶναι, für jetzt. Ueber εἶναι s. II, 2, 15 zu ἐκὼν εἶναι.

43. καὶ — δέ. S. zu I, 1, 2. τε geht voraus wie Memor. I, 1, 3. Hellen. II, 4, 6: Νικόστρατόν τε τὸν καλὸν ἐπικαλούμενον καὶ ἄλλους δὲ δύο. — καὶ πράττεσθαι. Etwas auffallend folgt dem Medium vergl. Liv. XXI, 5, 4: erat in tanta caligine maior usus aurium quam oculorum.

44. σημανεῖ. S. zu κηρυξάτω IV, 5, 42.

45. εἰς, wie §. 40. — ἀεὶ jedesmal, gehört ebenso zum verbum

finitum als zum Participium, wenn es dem mit dem Artikel versehenen Part. entweder nachgestellt wird, wie hier, V, 4, 50. VII, 1, 20. VIII, 5, 16. Oekon. VIII, 7: εἰς γὰρ τὸ κενούμενον ἀεὶ οἱ ὀπισθεν ἐπέρχονται u. a., oder auch vorangeht, wie VII, 1, 1. 4, 2. Anab. IV, 1, 7: ἐφείπετο δὲ ἀεὶ τὸ ὑπερβάλλον τοῦ στρατεύματος εἰς τὰς κόμας. Vgl. Kr. 50, 10, 5.

46. ὀπόσοις, von πᾶσιν attrahirt, statt ὀπόσους. — ὀνομάζων, sie beim Namen nennend, mit μνημονικῶς zu verbinden.

47. ἐπιμελεία, mit Absicht. — εἰ οἳ μὲν. Ueber die Coordinirung des eigentlich zu subordinirenden Satzes s. zu II, 2, 5. — ἡγεμόνων. Die Namen aller seiner Officiere hatte also Kyros im Gedächtnisz, nicht die aller seiner Soldaten, wie

ὀνόματα, οἷς ἀνάγκη ἐστὶν αὐτῷ ὀργάνοις χρῆσθαι καὶ ὅταν καταλαβεῖν τι βούληται καὶ ὅταν φυλάξαι καὶ ὅταν θαρροῦναι καὶ ὅταν φοβῆσθαι· καὶ τιμῆσαι δὲ ὅποτε τινὰ βούλοιο, πρόπον αὐτῷ ἐδόκει εἶναι ὀνομαστὶ προσαγορεύειν. ἐδόκουν δ' 48 αὐτῷ οἱ γιγνώσκεσθαι δοκοῦντες ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος καὶ τοῦ καλόν τι ποιοῦντες ὀρᾶσθαι μᾶλλον ὀρέγεσθαι καὶ τοῦ αἰσχροῦ τι ποιεῖν μᾶλλον προθυμείσθαι ἀπέχεσθαι. ἡλίθιον δὲ καὶ τοῦτ' 49 ἐδόκει εἶναι αὐτῷ τὸ ὅποτε βούλοιο τι πραχθῆναι, οὕτω προστάττειν, ὥσπερ ἐν οἴκῳ ἔνιοι δεσπότηαι προστάττουσιν, Ἴτω τις ἐφ' ὕδωρ, Ξύλα τις σχισάτω· οὕτω γὰρ ταπτομένων 50 εἰς ἀλλήλους τε ὀρᾶν πάντες ἐδόκουν αὐτῷ καὶ οὐδεὶς περαινεν τὸ προσταχθῆναι καὶ πάντες ἐν αἰτία εἶναι καὶ οὐδεὶς τῇ αἰτία οὔτε αἰσχύνεσθαι οὔτε φοβείσθαι ὁμοίως διὰ τὸ σὺν πολλοῖς αἰτίαν ἔχειν· διὰ ταῦτα δὴ πάντας ὀνόμαζεν αὐτός, ὅτῳ τι προστάττοι.

Καὶ Κῦρος μὲν δὴ περὶ τούτων οὕτως ἐγίνωσκεν. οἳ δὲ 51 στρατιῶται τότε μὲν δειπνήσαντες καὶ φυλακὰς καταστησάμενοι καὶ συσκευασάμενοι πάντα ἂν ἔδει ἐκοιμήθησαν. ἡνίκα δ' ἦν 52 ἐν μέσῳ νυκτῶν, ἐσήμηνε τῷ κέρατι. Κῦρος δ' εἶπε τῷ Χρυσάντῳ, ὅτι ἐπὶ τῇ ὁδῷ ὑπομενοῖ ἐν τῷ πρόσθεν τοῦ στρατεύματος, ἐξῆι δὲ λαβὼν τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ὑπηρέτας. βραχεὶ δὲ χρόνῳ ὕστερον Χρυσάντας παρῆν ἄγων τοὺς θαρακοφόρους. τούτῳ μὲν ὁ Κῦρος δούς ἡγεμόνας τῆς ὁδοῦ πορεύεσθαι ἐκέ- 53 λευεν ἡσύχως· οὐ γὰρ πῶ ἐν ὁδῷ πάντες ἦσαν· αὐτὸς δὲ ἐστήκως ἐν τῇ ὁδῷ τὸν μὲν προσιόντα προῦπέμπετο ἐν τάξει, ἐπὶ δὲ τὸν ὑστεριζόντα ἔπεμπε καλῶν. ἐπεὶ δὲ πάντες ἐν ὁδῷ 54

Plin. H. N. VII, 24. Quintilian. Inst. XI, 2 extr. u. a. berichten. — τιμῆσαι. Der bei seinem Namen Genannte fühlt sich geehrt, dasz ihm der Feldherr kennt.

49. ἐφ' ὕδωρ. S. zu I, 6, 12.

50. ταπτομένων. S. zu I, 4, 18. — οὐδεὶς περαινεν, indem jeder erwartet, dass es ein Anderer thue. — ὁμοίως, d. h. in dem Masse wie Einer, dem es allein befohlen wäre. — πάντας, Jeden in allen den einzelnen Fällen; daher dann ὅτῳ. Vergl. zu I, 6, 11.

52. ἐν μέσῳ νυκτῶν, wie ἀμφὶ

μέσας — νύκτας IV, 5, 13, und περὶ μέσας νύκτας Anab. VII, 8, 12, weil man drei Theile der Nacht unterschied. — ἐσήμηνε. S. zu §. 44. — ὑπομενοῖ, warten wolle. ὑπηρέτας, hier wohl eine Art von Adjutanten. Vergl. zu II, 1, 21.

53. ἡσύχως. Der Gegensatz ist θάττον §. 54. — ἐν τῇ ὁδῷ. Hertlein vermuthet ἐπὶ τῇ ὁδῷ nach §. 52: ὅτι ἐπὶ τῇ ὁδῷ ὑπομενοῖ. — τὸν — προσιόντα und τὸν ὑστεριζόντα, nämlich die vorangehenden Officiere. — προῦπέμπετο erklärt sich aus dem Gegensatz ἐπεμπε καλῶν; den einen liesz er ἐν τάξει

ἦσαν, πρὸς μὲν Χρυσάνταν ἰππέας ἐπεμφεν ἐροῦντας, ὅτι ἐν
55 ὁδῷ ἤδη πάντες· ἄγε οὖν ἤδη θάττον. αὐτὸς δὲ παρελαύνων
τὸν ἵππον εἰς τὸ πρόσθεν ἤσυχος κατεθεῖατο τὰς τάξεις· καὶ
οὓς μὲν ἴδοι εὐτάκτως καὶ σιωπῇ ἰόντας, προσελαύνων αὐτοῖς,
τίνες τε εἶεν ἠρώτα καί, ἐπεὶ πύθοιτο, ἐπήγει· εἰ δὲ τινὰς
θορυβουμένους αἰσθοίτο, τὸ αἴτιον τούτου σκοπῶν κατασβεν-
νύναι τὴν ταραχὴν ἐπειράτο.

56 Ἐν μόνον παραλέλειπται τῆς ἐν νυκτὶ ἐπιμελείας αὐτοῦ,
ὅτι πρὸ παντὸς τοῦ στρατεύματος πεζοὺς εὐζῶνους οὐ πολλοὺς
προὔπεμπεν, ἐφορωμένους ὑπὸ Χρυσάντα καὶ ἐφορῶντας αὐτόν,
ὡς ὠτακουστοῦντες καὶ εἰ πως ἄλλως δύναιτο αἰσθάνεσθαι
σημαίνοιεν τῷ Χρυσάντῃ ὅ τι καιρὸς δοκοίη εἶναι· ἄρχων δὲ
καὶ ἐπὶ τούτοις ἦν, ὃς καὶ τούτους ἐκόσμει, καὶ τὸ μὲν ἄξιον
57 λόγου ἐσήμαινε, τὸ δὲ μὴ οὐκ ἠνώγλει λέγων. τὴν μὲν δὴ
νύκτα οὕτως ἐπορεύοντο· ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τοὺς μὲν
Καδουσίων ἰππέας, ὅτι αὐτῶν καὶ οἱ πεζοὶ ἐπορεύοντο ἔσχα-
τοι, παρὰ τούτοις κατέλιπεν, ὡς μὴδ' οὗτοι ψιλοὶ ἰππέων
ἴοιεν· τοὺς δ' ἄλλους εἰς τὸ πρόσθεν παρελαύνειν ἐκέλευεν,
ὅτι καὶ οἱ πολέμοι ἐν τῷ πρόσθεν ἦσαν, ὅπως εἰ τί πον ἐναν-
τιοῖτο αὐτῷ, ἀπαντῶν ἔχων τὴν ἰσχὴν ἐν τάξει καὶ μάχοιτο, εἰ
58 τέ τί πον φεῦγον ὀφθαίη, ὡς ἐξ ἐτοιμοτάτου διώκοι. ἦσαν δὲ
αὐτῷ αἰεὶ τεταγμένοι οὓς τε διώκειν δέοι καὶ οὓς παρ' αὐτῷ
59 μένειν· πᾶσαν δὲ τὴν τάξιν λυθῆναι οὐδέποτε εἶα. Κύρος
μὲν δὲ οὕτως ἦγε τὸ στρατεύμα· οὐ μέντοι αὐτὸς γε μιᾷ χώρῃ
ἐχρήτο, ἀλλ' ἄλλοτε ἄλλαχῆ περιελαύνων ἐφεώρα τε καὶ ἐπε-
μελεῖτο, εἰ του δέοιτο. οἱ μὲν δὲ ἀμφὶ Κύρον οὕτως ἐπο-
ρεύοντο.

fortmarchiren, den anderen herankommen.

54. ἄγε οὖν, Uebergang zur or. recta, wodurch die Darstellung lebhaft wird.

55. παρελαύνων — ἤσυχος, indem er langsamen Schritts den Zug entlang ritt. Das Adjectiv steht statt des Adverbs wie VI, 2, 12. S. zu Hell. V, 3, 3: ἤσυχος πορευόμενοι. — Ueber die Optative ἴδοι, πύθοιτο und αἰσθοίτο s. zu I, 3, 10.

56. παραλέλειπται, ist also noch anzuführen. — ὑπὸ Χρυσάντα, der an der Spitze des Heerzuges marschirte. — ὅ τι, nämlich σημαίνειν.

— τὸ δὲ μὴ, näml. ἄξιον λόγου, abhängig von λέγων, auf das sich οὐκ zugleich mit erstreckt, wie Hellen. III, 5, 18: οὐκ ἐτι ἡσυχίαν ἔχων ἀνέμενον. Thukyd. VI, 33: οὐ καταφοβηθεὶς ἐπισήσω, ich werde nicht aus Scheu zurückhalten.

57. καὶ vor οἱ πεζοὶ — ἔσχατοι, indem statt des folgenden παρὰ τούτοις etwa παρὰ τοῖς ἐσχάτοις vorschwebte. — ἐκέλευεν, imperf. wie III, 3, 40. — ὡς ἐξ ἐτοιμοτάτου. Ueber die Stellung von ὡς s. zu I, 6, 26.

59. δέοιτο geht auf στρατεύμα per synesin. S. zu III, 3, 15.

Ἐκ δὲ τοῦ Γαδάτα ἰππικοῦ τῶν δυνατῶν τις ἀνδρῶν ἐπεὶ 4
ἐώρα αὐτὸν ἀφεστηκότα ἀπὸ τοῦ Ἀσσυρίου, ἐνόμισεν, εἰ τι
οὕτος πάθοι, αὐτὸς ἂν λαβεῖν παρὰ τοῦ Ἀσσυρίου πάντα τὰ
Γαδάτα· οὕτω δὲ πέμπει τινὰ τῶν ἑαυτοῦ πιστῶν πρὸς τὸν
Ἀσσύριον καὶ κελεύει τὸν ἰόντα, εἰ καταλάβοι ἤδη ἐν τῇ Γα-
δάτα χώρῃ τὸ Ἀσσύριον στρατεύμα, λέγειν τῷ Ἀσσυρίῳ, ὅτι,
εἰ βούλοιο ἐνεδρεῦσαι, λάβοι ἂν Γαδάταν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ.
δηλοῦν δὲ ἐνετέλλετο, ὅσην τε εἶχεν ὁ Γαδάτας δύναμιν καὶ 2
ὅτι Κύρος οὐ συνείπετο αὐτῷ· καὶ τὴν ὁδὸν ἐδήλωσεν, ἥ προσ-
εἶναι μέλλοι. προσεπέστειλε δὲ τοῖς αὐτοῦ οἰκέταις, ὡς πιστεύοιτο
μᾶλλον, καὶ τὸ τεῖχος, ὃ ἐτύγγανεν αὐτὸς ἔχων ἐν τῇ Γαδάτα
χώρῃ, παραδοῦναι τῷ Ἀσσυρίῳ καὶ τὰ ἐνόνη· ἤξειν δὲ καὶ
αὐτὸς ἐφασκεν, εἰ μὲν δύναιτο, ἀποκτείνας Γαδάταν, εἰ δὲ μὴ,
ὡς σὺν τῷ Ἀσσυρίῳ τὸ λοιπὸν ἐσόμενος. ἐπεὶ δὲ ὁ ἐπὶ ταῦτα 3
ταχθεὶς ἐλαύνων ὡς δυνατὸν ἦν τάχιστα ἀφικνεῖται πρὸς τὸν
Ἀσσύριον καὶ ἐδήλωσεν ἐφ' ἃ ἦκοι, ἀκούσας ἐκεῖνος τό τε χω-
ρίον εὐθὺς παρέλαβε καὶ πολλὴν ἵππον ἔχων καὶ ἄρματα ἐνή-
δρευεν ἐν κώμαις ἀθρόαις. ὁ δὲ Γαδάτας ὡς ἐγγὺς ἦν τούτων 4
τῶν κωμῶν, πέμπει τινὰς προδιερευνησομένους. ὁ δὲ Ἀσσύ-
ριος ὡς ἐγγὺς προσιόντας τοὺς διερευνητάς, φεύγειν κελεύει
ἄρματα ἐξαναστάντα δύο ἢ τρία καὶ ἵππους ὀλίγους, ὡς δὴ
φοβηθέντας καὶ ὀλίγους ὄντας. οἱ δὲ προδιερευνηταὶ ὡς εἶδον

4. Inhalt: Gadatas, durch Ver- ratherei in einen Hinterhalt gerathen, wird durch Kyros gerettet, der dabei dem Assyrier groszen Schaden zufügt. Kyros zieht in das Land des Gadatas und empfängt von ihm reiche Gastgeschenke. Dabin gelangen auch die Kadusier, nachdem sie auf einem Streifzuge vom Assyrier übel zugerichtet waren; ihre Verwundeten finden da Pflege. Kyros tröstet sie, lässt die Todten begraben und das feindliche Gebiet verheeren. Den Land- leuten wird von beiden Seiten Friede und Sicherheit gewährleistet. Vor dem Abzug aus Gadatas Gebiet übergibt dieser dem Kyros alle seine Habe und die Pferde seiner Reiterei, der er nicht mehr traut. Letztere nimmt Kyros an, seine Schätze aber lässt er den Gadatas

theils in seiner befestigten Burg verwahren, theils einpacken und mit sich führen. Sie ziehen in angemessener Entfernung an Babylon vorüber und nehmen an der Grenze von Assyrien und Medien drei feste Plätze ein.

1. εἰ τι — πάθοι, bekannter Euphemismus, wie I, 4, 1.

2. ἐνετέλλετο, imperf. wie III, 3, 40. — εἰ δὲ μὴ, näml. δύναιτο ἀποκτείνειν Γ.

3. ἐδήλωσεν. Ueber den Aorist nach einem Präsens s. zu II, 1, 19. — ἀθρόαις, die dicht auf einander folgten.

4. ἐξαναστάντα, aus dem Hinterhalt. — ἵππους, Pferde statt Reiter, wie I, 4, 17. — ὡς — ὄντας, indem sie sich den Anschein geben sollten, als ob sie —

ταῦτα, αὐτοὶ τε ἐδίωκον καὶ τῷ Γαδάτα κατέσειον· καὶ ὅς
 5 ἐξαπατηθεὶς διώκει ἀνὰ κράτος. οἱ δὲ Ἀσσύριοι, ὡς ἐδόκει
 ἀλώσιμος εἶναι ὁ Γαδάτας, ἀνίστανται ἐκ τῆς ἐνέδρας. καὶ οἱ
 μὲν ἀμφὶ Γαδάταν ἰδόντες ὥσπερ εἰκὸς ἔφηνον, οἱ δ' αὖ ὥσπερ
 εἰκὸς ἐδίωκον. καὶ ἐν τούτῳ ὁ ἐπιβουλευὼν τῷ Γαδάτα παίει
 αὐτόν, καὶ καιρίας μὲν πληγῆς ἀμαρτάνει, τύπτει δὲ αὐτόν εἰς
 τὸν ὄμιον καὶ τιτρώσκει. ποιήσας δὲ τοῦτο ἐξίσταται, ἕως σὺν
 τοῖς διώκουσιν ἐγένετο· ἐπεὶ δ' ἐγνώσθη ὅς ἦν, ὁμοῦ δὴ σὺν
 6 τοῖς Ἀσσυρίοις προθύμως ἐκτείνων τὸν ἵππον σὺν τῷ βασιλεῖ
 ἐδίωκεν. ἐνταῦθα δὴ ἠλίσκοντο μὲν δῆλον ὅτι οἱ βραδυνάτους
 ἔχοντες τοὺς ἵππους ὑπὸ τῶν ταχίστων· ἤδη δὲ μάλα πάντες
 πιεζόμενοι διὰ τὸ κατατειροῦσθαι ὑπὸ τῆς πορείας οἱ τοῦ Γαδάτα
 ἱππεῖς καθορῶσι τὸν Κῦρον προσιόντα σὺν τῷ στρατεύματι.
 7 δοκεῖν δὲ χρῆ ἀσμένους καὶ ὥσπερ ἐς λιμένα ἐκ χειμῶνος προσ-
 φέρεσθαι αὐτούς. ὁ δὲ Κῦρος τὸ μὲν πρῶτον ἐθαύμασεν· ὡς
 δ' ἐγνώ τὸ πρῶγμα, ἕως πάντες ἐναντίοι ἤλαννον, ἐναντίος καὶ
 αὐτὸς ἐν τάξει ἤγε τὴν στρατιάν· ὡς δὲ γνόντες οἱ πολέμιοι τὸ
 ὄν ἐτρόποντο εἰς φυγῆν, ἐνταῦθα Κῦρος διώκειν ἐκέλευσε τοὺς
 8 πρὸς τοῦτο τεταγμένους, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς ἄλλοις εἶπετο ὡς
 ὤρετο συμφέρειν. ἐνταῦθα δὴ καὶ ἄρματα ἠλίσκετο, ἔνια μὲν
 καὶ ἐκπιπτόντων τῶν ἠνιόχων, τῶν μὲν ἐν τῇ ἀναστροφῇ, τῶν
 δὲ καὶ ἄλλως, ἔνια δὲ καὶ περιτεμνόμενα ὑπὸ τῶν ἱππέων
 ἠλίσκετο. καὶ ἀποκτείνουσι δὲ ἄλλους τε πολλοὺς καὶ τὸν
 9 παίσαντα Γαδάταν. τῶν μέντοι πεζῶν Ἀσσυρίων, οἱ ἔτυχον
 τὸ Γαδάτα χωρίον πολιορκοῦντες, οἱ μὲν εἰς τὸ τεῖχος κατέφυ-
 γον τὸ ἀπὸ Γαδάτα ἀποστάν, οἱ δὲ φθάσαντες εἰς πόλιν τινα

— κατέσειον, näml. τῇ χειρὶ, gaben ein Zeichen mit der Hand. — καὶ ὅς. S. zu I, 3, 9.

5. οἱ δ' αὖ, die Assyrer. — ἐξίσταται, macht er sich davon. — ἐπεὶ δ' ἐγνώσθη, näml. von den Assyriern, und diese ihn also unter sich aufnahmen.

6. ὑπὸ τῶν ταχίστων, kurz gesagt für ὑπὸ τῶν τοῦς ταχίστους ἵππους ἐχόντων. — δοκεῖν δὲ χρῆ. S. zu IV, 2, 28: οἴεσθαι δὲ δεῖ.

7. τὸ ὄν, die Lage der Sache. — ἐτρόποντο, sie wandten sich zur Flucht; andere ἐτρόπησαν, sie wurden in die Flucht getrieben, was hier offenbar nicht passt. —

τοὺς πρὸς τοῦτο τεταγμένους. S. V, 3, 58.

8. ἠλίσκετο. Andere an erster Stelle ἠλίσκοντο. Wenn ein Plural hier stehen soll, so muss er wohl an beiden Stellen, oder wenn nur an einer von beiden, an der letzteren stehen, wo Theile des vorher erwähnten Ganzen hervorgehoben werden. S. zu II, 2, 2. Es ist aber auch nicht unwahrscheinlich, dass Xen. ἠλίσκοντο geschrieben hat und an zweiter Stelle ἠλίσκετο später zugesetzt ist. — τὸν παίσαντα. §. 5.

9. τὸ ἀπὸ Γαδάτων ἀποστάν. S. §. 2.

τοῦ Ἀσσυρίου μεγάλην, ἐνθα καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἵπποις καὶ
 τοῖς ἄρμασι κατέφυγεν ὁ Ἀσσύριος.

Κῦρος μὲν δὴ διαπραξάμενος ταῦτα ἐπαναχωρεῖ εἰς τὴν 10
 Γαδάτα χώραν· καὶ προστάξας οἷς ἔδει ἀμφὶ τὰ ἀλγυμάλωτα
 ἔχειν, εὐθὺς ἐπορεύετο, ὡς ἐπισκέψαιτο τὸν Γαδάταν πῶς ἔχοι
 ἐκ τοῦ τραύματος. πορευομένῳ δὲ αὐτῷ ὁ Γαδάτας ἐπιδεδεμέ-
 νος ἤδη τὸ τραῦμα ἀπαντᾷ. ἰδὼν δὲ αὐτόν ὁ Κῦρος ἤσθη τε
 καὶ εἶπεν· Ἐγὼ δὲ πρὸς σέ ἦα ἐπισκεψόμενος, ὅπως ἔχεις. Ἐγὼ 11
 δέ γ', ἔφη ὁ Γαδάτας, ναὶ μὰ τοὺς θεοὺς σέ ἐπαναθεασόμενος
 ἦα, ὁποῖός τις ποτε φαίνη ἰδεῖν ὁ τοιαύτην ψυχὴν ἔχων· ὅστις
 οὐτ' οἶδα ἔγωγε ὅ τι νῦν ἐμοῦ δεόμενος, οὔτε μὴν ὑποσχόμε-
 νός γέ μοι ταῦτα πράξειν οὔτε εἰ πεπονθῶς ὑπ' ἐμοῦ εἰς γε
 τὸ ἴδιον οὐδ' ὀτιοῦν, ἀλλ' ὅτι τοὺς φίλους ἐδοξά σοι τι ὀνήσαι,
 οὔτω μοι προθύμως ἐβοήθησας, ὡς νῦν τὸ μὲν ἐπ' ἐμοὶ οἴχομαι,
 τὸ δ' ἐπὶ σοὶ σέσωσμαι. οὐ μὰ τοὺς θεοὺς, εἰ ἦν οἷός ἐφην 12
 ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐπαιδοποιησάμην, οὐκ οἶδ' ἂν εἰ ἐκτησάμην παῖδα
 τοιοῦτον περὶ ἐμέ. ἐπεὶ ἄλλους τε οἶδα παῖδας καὶ τοῦτον
 τὸν νῦν Ἀσσυρίων βασιλέα πολὺν πλεῖω ἤδη τὸν ἑαυτοῦ πατέρα
 ἀνιάσαντα ἢ σέ νῦν δύναται ἀνιᾶν. καὶ ὁ Κῦρος πρὸς ταῦτα 13
 εἶπεν ὧδε· ὦ Γαδάτα, ἦ πολὺν μείζον παρὰ σεῖς θαῦμα ἐμὲ νῦν
 θαυμάζεις. Καὶ τί δὴ τοῦτ' ἐστίν; ἔφη ὁ Γαδάτας. Ὅτι
 τοσοῦτοι μὲν, ἔφη, Περσῶν ἐσπούδασαν περὶ σέ, τοσοῦτοι δὲ

10. οἷς ἔδει = τούτοις, οὖς. — τὸν Γαδάταν πῶς ἔχοι. Ueber die Attraction s. zu I, 1, 6. — ἐπιδεδεμένος — τὸ τραῦμα. Vergl. V, 2, 32. — Ἐγὼ δέ. S. zu II, 4, 13. Als Gegensatz ist zu denken: du kommst mir entgegen.

11. ὁποῖός τις. S. zu I, 1, 1. — φαίνη ἰδεῖν, visu appareas, wie Plat. Phaedon p. 84 C: ὡς ἰδεῖν ἐφαίνετο. — ὅστις — ἐβοήθησας, das Vorhergehende motivirend: der du ja — S. zu II, 1, 21. — τοὺς φίλους, die Verbündeten des Kyros. S. V, 3, 24. — εἰς γε τὸ ἴδιον, d. i. zu deinem und deines Volkes (der Perser) Vortheil. — τὸ μὲν ἐπ' ἐμοί, quantum in me erat. — οἴχομαι, verloren war oder wäre. K. 53, 10, Anm. 5. S. zu Hell. III, 5, 9. Anab. VI, 6, 23: τὸ ἐπὶ τούτῳ ἀπολώλαμεν. Ueber μὲν — δέ nach

ὡς s. zu II, 2, 5, wo ὥστε — μὲν — δέ.

12. οὐκ οἶδ' ἂν εἰ. Die Stellung von ἂν erklärt sich daraus, dass die Worte οὐκ οἶδ' εἰ zusammen hier den Sinn einer limitirten Negation haben: würdich wohl nicht oder schwerlich — besitzen. Da jene Worte aber doch nicht in ein Wort zusammenschmelzen, so kommt ἂν hinter das Tonwort, welches hier οἶδα, anderswo οὐκ οἶδ' εἰ δυναίμην ἀπαντα ἐν μνήμῃ πάλιν λαβεῖν. — τοιοῦτον περὶ ἐμέ, von solcher Gesinnung gegen mich.

13. παρὰ σεῖς — θαυμάζεις, läsest du ausser Acht, indem du — bewunderst. Vergl. V, 3, 14 zu πειρῶ ταῦτα διδάξας — παρῆναι.

Μήδων, τοσοῦτοι δὲ Ἰρκανίων, πάντες δὲ οἱ παρόντες Ἀρμε-
 14 νίων καὶ Σακῶν καὶ Καδουσίων. καὶ ὁ Γαδάτας ἐπέυξατο,
 Ἄλλ', ὦ Ζεῦ, ἔφη, καὶ τούτοις πόλλ' ἀγαθὰ δοῖεν οἱ θεοί, καὶ
 πλεῖστα τῶν αἰτίῳ τοῦ καὶ τούτους τοιούτους εἶναι. ὅπως μὲν-
 τοι οὓς ἐπαινεῖς, τούτους, ὦ Κῦρε, καὶ ξενίσωμεν καλῶς, δέ-
 χου τάδε ξένια οἷα ἐγὼ δύναμαι. ἅμα δὲ προσήγγε πάμπολλα,
 ὥστε καὶ θῦνεν τὸν βουλόμενον καὶ ξενίζεσθαι πᾶν τὸ στρα-
 15 τευμα ἀξίως τῶν καλῶς πεποιημένων καὶ καλῶς συμβάντων.
 Ὁ δὲ Καδούσιος ὠπισθοφυλάκει καὶ οὐ μετέσχε τῆς διώ-
 ξεως· βουλόμενος δὲ καὶ αὐτὸς λαμπρόν τι ποιῆσαι, οὔτε ἀνα-
 κοινωσάμενος οὔτε εἰπὼν οὐδὲν Κῦρῳ καταθεῖ τὴν πρὸς Βα-
 βυλῶνα χώραν. διεσπαρμένοις δὲ τοῖς ἵπποις αὐτοῦ ἀπὼν ὁ
 Ἀσσύριος ἐκ τῆς ἑαυτοῦ πόλεως, οὐ κατέφυγε, συντηγᾶνει
 16 μάλα συντεταγμένον ἔχων τὸ ἑαυτοῦ στρατευμα. ὡς δ' ἔγνω
 μόνους ὄντας τοὺς Καδουσίους, ἐπιτίθεται, καὶ τὸν τε ἄρχον-
 τα τῶν Καδουσίων ἀποκτείνει καὶ ἄλλους πολλούς, καὶ ἵππους
 τινὰς λαμβάνει τῶν Καδουσίων καὶ ἦν ἄγοντες λείαν ἐτύγγα-
 νον ἀφαιρεῖται. καὶ ὁ μὲν Ἀσσύριος διώξας ἄχρις οὐ ἀσφαλῆς
 ᾤετο εἶναι ἀπετράπετο· οἱ δὲ Καδούσιοι ἐσώζοντο πρὸς τὸ
 17 στρατόπεδον ἀμφὶ δαίλην οἱ πρῶτοι. Κῦρος δὲ ὡς ἦσθετο τὸ
 γερονός, ἀπήντα τε τοῖς Καδουσίους καὶ ὄντινα ἴδοι τετραμέ-
 νον, ἀναλαμβάνων τούτον μὲν ὡς Γαδάταν ἐπεμπεν, ὅπως
 θεραπεύοιτο, τοὺς δ' ἄλλους συγκατεσκήνον καὶ ὅπως τὰ ἐπι-
 τήδεια ἔξουσι συνεπεμελεῖτο, παραλαμβάνων Περσῶν τῶν ὁμο-
 τίμων συνεπιμελητάς· ἐν γὰρ τοῖς τοιούτοις οἱ ἀγαθοὶ ἐπιπο-
 18 νεῖν ἐθέλουσι. καὶ ἀνιῶμενος μέντοι ἰσχυρῶς δῆλος ἦν, ὡς
 καὶ τῶν ἄλλων δειπνούντων, ἠνίκα ὄρα ἦν, Κῦρος ἔτι σὺν
 τοῖς ὑπηρέταις καὶ τοῖς ἰατροῖς οὐδένα ἐκὼν ἀνημέλητον παρέ-

14. ξένια, als Gastgeschenke, Apposition zu τάδε. — οἷα — δύναμαι, so gut ich sie (zu geben) vermag. — τὸν βουλόμενον. S. zu I, 2, 14.

15. καταθεῖ. Vergl. V, 3, 1. — οὐ κατέφυγε. S. zu V, 1, 24.

16. ἐσώζοντο πρὸς, wie Anab. V, 4, 5: βουλόμεθα διασωθῆναι πρὸς τὴν Ἑλλάδα. — οἱ πρῶτοι, partitive Apposition: wenigstens die ersten der zersprengten Kadusier

kamen ἀμφὶ δαίλην im Lager (ge- rettet, d. i.) glücklich an.

17. συγκατεσκήνον, halber mit in den Zelten unterbringen. Dieselbe Bedeutung hat σὺν in den folgenden compositis. — ἐν τοῖς τοιούτοις, wie I, 4, 22: ἐν τῷ τούτῳ. — ἐπιποιεῖν, eine Mühe noch dazu übernehmen, wie Hellen. VI, 1, 15: ὅταν ἐπιπονήσαντες ἀγαθὸν τι πράξωσιν οἱ στρατιῶται.

18. ἰσχυρῶς gehört zu ἀνιῶμενος. — ὡς = ὥστε. — καὶ, auch da noch, als die Anderen u. s. w.

λειπεν, ἀλλ' ἢ αὐτόπτης ἐφεώρα ἢ εἰ μὴ αὐτὸς ἐξανύτοι, πέμ-
 των φανερός ἦν τοὺς θεραπεύσοντας.

Καὶ τότε μὲν οὕτως ἐκοιμήθησαν· ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ κηρύ- 19
 ξας συννεῖναι τῶν μὲν ἄλλων τοὺς ἄρχοντας, τοὺς δὲ Καδου-
 σίους ἅπαντας, ἔλεξε τοιάδε.

Ἄνδρες σύμμαχοι, ἀνθρώπινον τὸ γεγενημένον· τὸ γὰρ
 ἡμαρτάνειν ἀνθρώπους ὄντας οὐδὲν οἶομαι θαυμαστόν. ἄξιοί
 γε μέντοι ἐσμὲν τοῦ γεγενημένου πράγματος τούτου ἀπολαῦσαι
 τι ἀγαθόν, τὸ μαθεῖν μήποτε διασπᾶν ἀπὸ τοῦ ὅλου δύναμιν
 ἀσθενεστέραν τῆς τῶν πολεμίων δυνάμεως. καὶ οὐ τοῦτο, ἔφη, 20
 λέγω, ὡς οὐ δεῖ ποτε καὶ ἐλάττωνι ἔτι μορῶν ἴεναι, ὅπου ἂν δέη,
 ἢ νῦν ὁ Καδούσιος ᾤχετο· ἀλλ' ἐάν τις κοινοῦμενος ὁρμᾶται
 τῶ ἱκανῶ βοηθῆσαι, ἔστι μὲν ἀπατηθῆναι, ἔστι δὲ τῶ ὑπομέ-
 νοντι ἐξαπατήσαντι τοὺς πολεμίους ἄλλοσε τρέψαι ἀπὸ τῶν ἐξ-
 εληλυθόντων, ἔστι δὲ ἄλλα παρέχοντα πράγματα τοῖς πολεμίοις
 τοῖς φίλοις ἀσφάλειαν παρέχειν· καὶ οὕτω μὲν οὐδ' ὁ χωρὶς
 ὦν ἀπέσται, ἀλλ' ἐξαρτήσεται τῆς ἰσχύος· ὁ δὲ ἀπεληλυθὼς μὴ
 ἀνακοινωσάμενος οὐδὲν διάφορον πάσχει ἢ εἰ μόνος ἐστρα-
 21 τεύετο. ἀλλ' ἀντὶ μὲν τούτου, ἔφη, ἐὰν θεὸς θέλῃ, ἀμυνοῦμεθα
 τοὺς πολεμίους οὐκ εἰς μακρὰν. ἀλλ' ἐπειδὴν τάχιστα ἀριστή-
 σητε, ἄξω ὑμᾶς ἐνθα τὸ πρᾶγμα ἐγένετο· καὶ ἅμα μὲν θάψο-
 μεν τοὺς τελευτήσαντας, ἅμα δὲ δειξομεν τοῖς πολεμίοις, ἐνθα
 κρατῆσαι νομίζουσιν, ἐνταῦθα ἄλλους αὐτῶν κρείττους, ἦν

— τοὺς θεραπεύσοντας. S. zu I, 6, 21.

19. κηρύξας, liess ausrufen. Vergl. VII, 5, 34: τοὺς δὲ κήρυκας κη- ρύττειν ἐκέλευσεν, ἀποφέρειν — τὰ ὄπλα, mit folg. Infin, weil der Ausruf ein Befehl ist. — ἡμαρτάνειν. Als Subject denke ἡμᾶς. — ἄξιοι — ἐσμὲν. Ueber die persönliche Const. von ἀξίως vergl. zu I, 4, 2. IV, 1, 20: δίκαιος εἰ ἀντιχαρίζεσθαι.

20. ἐλάττωνι — μορῶν, mit einer — Abtheilung. S. VI, 1. 23. B. 133, Anm. 13. K. 48, 15, Anm. 18. — ἢ νῦν, d. i. ἢ ὡς νῦν. Vergl. §. 32. — ἔστι μὲν ἀπατηθῆναι, so ist es zwar möglich, dass der Führer des abgesonderten Corps sich täu- schen lässt. Der Satz ist dem fol-

genden beiden logisch subordinirt, die erst den durch ἀλλὰ angedeu- teten Gegensatz enthalten. S. zu II, 2, 5. — τοὺς πολεμίους, Object zu ἐξαπατήσαντι und zu τρέψαι. — τῶν ἐξεληλυθόντων, vorher ὁρμᾶται. — ἔστι — παρέχοντα, vorher Attraction: ἔστι — ἐξαπατήσαντι. Vergl. Memor. I, 1, 9: ἃ τοῖς ἀν- θρωποῖς ἔδωκαν οἱ θεοὶ μαθητοῖς διακρίνειν — ἃ μὲν μαθητὸν ποι- εῖν ἔδωκαν οἱ θεοί. B. 142, Anm. 1. K. 55, 2, Anm. 5 u. 7. C. 572. — τῆς ἰσχύος, vorher durch ὑπο- μένοντι bezeichnet: das Haupt- corps.

21. οὐκ εἰς μακρὰν, in Kurzem. — ἐπειδὴν τάχιστα, sobald als. — ἐνθα, dahin, wo. — κρείττους, nämll. ὄντας. Vergl. V, 1, 18. —

θεὸς θέλη· καὶ ὅπως γε μὴδὲ τὸ χωρίον ἠδέως ὀρθῶσιν, ἐνθα ἀπέκτειναν ἡμῶν τοὺς συμμάχους, [ἐὰν δὲ μὴ ἀντεπεξίωσι,] καύσομεν αὐτῶν τὰς κώμας καὶ δηώσομεν τὴν χώραν, ἵνα μὴ ἂ ἡμᾶς ἐποίησαν ὀρθῶντες εὐφραίνωνται, ἀλλὰ τὰ ἑαυτῶν κακὰ
 22 θεώμενοι ἀνιῶνται. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι, ἔφη, ἀριστᾶτε ἰόντες· ὑμεῖς δὲ, ὦ Καδουσίαι, πρῶτον μὲν ἀπελθόντες ἄρχοντα ὑμῶν αὐτῶν ἔλεσθε ἥπερ ὑμῖν νόμος, ὅστις ὑμῶν ἐπιμελήσεται σὺν τοῖς θεοῖς καὶ σὺν ἡμῖν, ἂν τι προσδέησθε· ἐπειδὴν δὲ ἔλησθε
 23 καὶ ἀριστήσητε, πέμψατε πρὸς με τὸν αἰρεθέντα. οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἐπραξαν· ὁ δὲ Κύρος ἐπεὶ ἐξήγαγε τὸ στρατεύμα, κατέστησεν εἰς τάξιν τὸν ἡρημέμον ὑπὸ τῶν Καδουσίων καὶ ἐκέλευσε πλησίον αὐτοῦ ἄγειν τὴν τάξιν, ὅπως, ἔφη, ἂν δυνώμεθα, ἀναθαυρνῶμεν τοὺς ἄνδρας. οὕτω δὲ ἐπορεύοντο· καὶ ἐλθόντες ἔθαπτον τοὺς Καδουσίους, ἐδήουν δὲ τὴν χώραν. ποιήσαντες δὲ ταῦτα ἀπῆλθον τὰ ἐπιτήδεια ἐκ τῆς πολεμίας ἔχοντες πάλιν εἰς τὴν Γαδάτα.
 24 Ἐννοήσας δὲ, ὅτι οἱ πρὸς αὐτὸν ἀφεστηκότες, ὄντες πλησίον Βαβυλωνος, κακῶς πείθονται, ἂν μὴ αὐτὸς αἰεὶ παρῆ, οὕτως ὅσους τε τῶν πολεμίων ἀφίει, τούτους ἐκέλευε λέγειν τῷ Ἀσσυρίῳ, καὶ αὐτὸς κήρυκα ἐπέμψε πρὸς αὐτὸν ταῦτα λέγοντα, ὅτι ἔτοιμος εἶη τοὺς ἐργαζομένους τὴν γῆν εἶναι καὶ μὴ ἀδικεῖν, εἰ καὶ ἐκεῖνος βούλοιο εἶναι ἐργάζεσθαι τοὺς τῶν πρὸς ἑαυτὸν
 25 ἀφεστηκῶτων ἐργάτας. καίτοι, ἔφη, σὺ μὲν ἂν καὶ δύνῃ κωλύειν, ὀλίγους τινὰς κωλύσεις· ὀλίγη γὰρ ἐστὶ χώρα ἢ τῶν πρὸς ἐμὲ ἀφεστηκῶτων· ἐγὼ δὲ πολλὴν ἂν σοὶ χώραν ἐφήν ἐνεργὸν εἶναι. εἰς δὲ τὴν τοῦ καρποῦ κομιδὴν, ἐὰν μὲν πόλεμος ἦ, ὁ

ὅπως — ὀρθῶσι nimmt man als abhängig von einem aus dem vorhergehenden *δειξομεν* zu ergänzenden verbum allgemeinerer Bedeutung (*ποιήσομεν*). Allein, wenn das auch anginge, so passen doch die Worte *ἐὰν δὲ μὴ ἀντεπεξίωσι* nicht in den Zusammenhang. Dazs sie der Feinde Wohnsitze und ihr Land verwüsten, das kann nicht von der Bedingung abhängen, dazs der Feind sich nicht zum Kampfe stellt. S. den Anhang.

22. οἱ — ἄλλοι, Apposition zu dem in *ἀριστᾶτε* liegenden Subject. — ὑμῶν αὐτῶν, gen. partitivus; er-

gänze *τινά*. — ἂν τι προσδέησθε, näml. ἡμῶν.

23. ἐκ τῆς πολεμίας, also ohne dem Lande des Gadatas zur Last zu fallen.

24. οὕτως, nach einem Particip wie I, 6, 15. — λέγοντα, wie Hell. II, 4, 37. III, 5, 7. Anab. V, 4, 2: πέμποναι — ἐρωτῶντας. IV, 5, 8: διέπεμπε διδόντας. B. 144, Anm. 4. — Zum ersten *εἶναι* ergänze *ἐργάζεσθαι*.

25. ἂν καὶ, etiam si. — εἰς δὲ τὴν — κομιδὴν, was aber — anlangt, wie VIII, 8, 6. Oekon. II, 4. Andere machen die Worte zu

ἐπικρατῶν, οἶμαι, καρπώσεται, ἐὰν δὲ εἰρήνη, δῆλον, ἔφη, ὅτι σὺ. ἐὰν μέντοι τις ἢ τῶν ἐμῶν ὄπλα ἀνταίρηται σοὶ ἢ τῶν σῶν ἐμοί, τούτους, ἔφη, ὡς ἂν δυνώμεθα ἐκάτεροι ἀμυνόμεθα. ταῦτα ἐπιστείλας τῷ κήρυκι ἐπέμψεν αὐτόν. οἱ δὲ Ἀσσύριοι
 26 ὡς ἤκουσαν ταῦτα, πάντα ἐποιοῦν πείθοντες τὸν βασιλέα συγχορήσαι ταῦτα καὶ ὅτι σμικρότατον τοῦ πολέμου λιπεῖν. καὶ
 27 ὁ Ἀσσύριος μέντοι εἶτε καὶ ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων πεισθεὶς εἶτε καὶ αὐτὸς οὕτω βουλευθεὶς συνήρесе ταῦτα. καὶ ἐγένοντο συνθῆκαι τοῖς μὲν ἐργαζομένοις εἰρήνην εἶναι, τοῖς δὲ ὀπλοφόροις πόλεμον. ταῦτα μὲν δὴ διεπέπρακτο περὶ τῶν ἐργατῶν ὁ
 28 Κύρος· τὰς μέντοι νομάς τῶν κτηνῶν τοὺς μὲν ἑαυτοῦ φίλους ἐκέλευσε καταθέσθαι, εἰ βούλοιντο, ἐν τῇ ἑαυτῶν ἐπικρατείᾳ· τὴν μέντοι τῶν πολεμίων λείαν ἤγον ὀπόθεν δύναιτο, ὅπως εἶη ἢ στρατεία ἠδίων τοῖς συμμάχοις. οἱ μὲν γὰρ κίνδυνοι οἱ αὐτοὶ καὶ ἄνευ τοῦ λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια, ἢ δ' ἐκ τῶν πολεμίων τροφή κουφοτέρα τὴν στρατείαν ἐδόκει παρέχειν.

Ἐπεὶ δὲ παρεσκευάζετο ἤδη ὁ Κύρος ὡς ἀπιῶν, παρῆν ὁ
 29 Γαδάτας ἄλλα τε δῶρα πολλὰ καὶ παντοῖα φέρων καὶ ἄγων ὡς ἂν ἐξ οἴκου μεγάλου, καὶ ἵππους δὲ ἤγε πολλοὺς ἀφελόμενος τῶν ἑαυτοῦ ἱππέων, οἷς ἠπιστήκει διὰ τὴν ἐπιβουλήν. ὡς
 30 δ' ἐπλησίασεν, ἔλεξε τοιαύδε· ὦ Κύρε, νῦν μὲν σοὶ ἐγὼ ταῦτα δίδωμι ἐν τῷ παρόντι, καὶ χρῶ αὐτοῖς, ἐὰν δέη τι· νόμιζε δ', ἔφη, καὶ τᾶλλα πάντα τάμὰ σὰ εἶναι. οὔτε γὰρ ἔστιν οὔτ' ἔσται

einem ziemlich müssigen Zusatz, indem sie erklären: quo tempore autem fruges percipi solent, für die Zeit der Ernte. — τούτους bezieht sich auf das collective *εἶναι* — *τις*.

26. πάντα ἐποιοῦν πείθοντες, sie thaten alles Mögliche, indem sie ihn zu überreden suchten, d. h. ihn zu überreden. So Plat. Euthyphron 8 C: πάντα ποιοῦσι καὶ λέγουσι φεύγοντες τὴν δίκην. Sonst gewöhnlich mit ὅπως wie Anab. III, 1, 18: ὅπως τοι μὴ ἐπ' ἐκείνω γενησόμεθα, πάντα ποιητέον.

27. εἶτε καὶ — εἶτε καὶ. S. zu V, 3, 12.

28. τὰς — νομάς τῶν κτηνῶν, die weidenden Heerden, wie νομαὶ πολλαὶ βοσκημάτων Anab. III, 5, 2. — καταθέσθαι, deponere, wie ein sicher zu stellendes Gut. —

ἐν τῇ ἑαυτῶν ἐπικρατείᾳ, in dem vom Kyros u. seinen Bundesgenossen besetzten Lande. — λείαν, d. i. κτήνη, daher ἤγον. — οἱ αὐτοί, Prädicat, wozu die Copula aus dem Folgenden zu ergänzen ist.

29. ὡς ἂν, zu ergänzen wie I, 3, 8. — οἶκον, Besitzthum, Vermögen, wie §. 30, wohl zu unterscheiden von οἶκία. — ἠπιστήκει, gemistraut hatte. Jetzt sind die ver-rätherischen Reiter unschädlich gemacht. Das Imperfect, das Hertlein für nöthig hält, könnte verstanden werden, als wären sie noch jetzt Gegenstand des Misstrauens, wie die §. 39 Erwähnten. — διὰ τὴν ἐπιβουλήν. S. §. 5.

30. νῦν — ἐν τῷ παρόντι. S. zu III, 1, 29: ἐν τῷ παρόντι νῦν.

ποτέ ὄτω ἐγὼ ἀπ' ἐμοῦ φύντι καταλείψω τὸν ἐμὸν οἶκον. ἀλλ' ἀνάγκη, ἔφη, σὺν ἐμοὶ τελευτῶντι πᾶν ἀποσβῆναι τὸ ἡμέτερον γένος καὶ ὄνομα. καὶ ταῦτα, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὄμνυμί σοι θεοῦς, οἳ καὶ ὁρῶσι πάντα καὶ ἀκούουσι πάντα, οὔτε ἄδικον οὔτε αἰσχρὸν οὐδὲν οὐτ' εἰπὼν οὔτε ποιήσας ἐπαθον. καὶ ἅμα ταῦτα λέγων κατεδάκρυσε τὴν ἑαυτοῦ τύχην καὶ οὐκέτι ἠδυνήθη πλείω εἰπεῖν.

32 Καὶ ὁ Κῦρος ἀκούσας τοῦ μὲν πάθους ᾤκτειρεν αὐτόν, ἔλεξε δὲ ὧδε. Ἀλλὰ τοὺς μὲν ἵππους δέχομαι, ἔφη· σέ τε γὰρ ὠφελήσω ἐννουστέροις δούς αὐτοὺς ἢ νῦν σοι εἶχον, ὡς εἰκεν, ἐγὼ τε οὐ δὴ πάλαι ἐπιθυμῶ, τὸ Περσῶν ἵππικὸν θάπτον ἐκπληρώσω εἰς τοὺς μυρίους ἵππεις· τὰ δ' ἄλλα χρήματα σὺ ἀπαγαγὼν φύλαττε, ἐστ' ἂν ἐμὲ ἴδῃς ἔχοντα, ὥστε σοῦ μὴ ἠτῶσθαι ἀντιδωρούμενον· εἰ δὲ πλείω μοι διδούς ἀπίοις ἢ λαμβάνοις παρ' ἐμοῦ, μὰ τοὺς θεοὺς οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν δυναί-
33 μην μὴ αἰσχύνεσθαι. πρὸς ταῦτα ὁ Γαδάτας εἶπεν, Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἔφη, πιστεύω σοι· ὁρῶ γάρ σου τὸν τρόπον· φυλάττειν
34 μέντοι ὄρα εἰ ἐπιτήδειός εἰμι. ἕως μὲν γὰρ φίλοι ἦμεν τῷ Ἀσσυρίῳ, καλλίστη ἐδόκει εἶναι ἢ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς κτήσις· τῆς γὰρ μερίστης πόλεως Βαβυλωνῶνος ἐγγὺς οὔσα, ὅσα μὲν ὠφελείσθαι ἔστιν ἀπὸ μεγάλης πόλεως, ταῦτα ἀπελαύομεν, ὅσα δὲ ἐνοχλεῖσθαι, οἴκαδε δεῦρ' ἀπιόντες τούτων ἐκποδῶν ἦμεν· νῦν δ' ἐπεὶ ἐχθροὶ ἐσμεν, δῆλον ὅτι, ἐπειδὴν σὺ ἀπέλθῃς, καὶ αὐτοὶ ἐπιβουλευσόμεθα καὶ ὁ οἶκος ὄλος, καί, οἶμαι, λυπηρῶς βιωσόμεθα ὄλος τοὺς ἐχθροὺς καὶ πλησίον ἔχοντες καὶ κρείτ-
35 τους ἡμῶν αὐτῶν ὁρῶντες. τάχ' οὖν εἰποι τις ἂν· τί δῆτα

31. ταῦτα, abhängig von ἐπαθον. Ueber die Sache s. V, 2, 28. — ὁρῶσι — πάντα. Vergl. VIII, 7, 22. Memor. I, 4, 18.

32. Ἀλλὰ — δέχομαι, wie IV, 5, 51. — ἢ νῦν, d. i. ἢ οἳ νῦν, als die, welche sie dir (d. i. in deinem Dienst) jetzt (d. i. bis jetzt, wie VII, 1, 43) hatten. S. §. 20. — ὡς εἰκεν, wie es scheint, geht auf die vorhergehenden Worte, insofern in ihnen der Sinn liegt: welche dir nicht treu gesinnt waren. — δὴ πάλαι, schon längst. — θάπτον, als es sonst (ohne die Pferde von dir) möglich wäre. — εἰς τοὺς. Ueber den Artikel s. zu

I, 2, 13: τὰ πενήκοντα. — ἔχοντα ὥστε, dass ich soviel habe, dass ich —.

33. φυλάττειν μέντοι bezieht sich auf das vorhergehende τὰ δ' ἄλλα — φύλαττε.

34. ἀπελαύομεν, Constr. nach dem Sinne, als ob ἐγγὺς ὄντες vorausgegangen wäre, wie oft von Land und Stadt auf die Bewohner und ähnl. übergegangen wird. S. zu III, 3, 15. — ἀπὸ wie I, 1, 2. — ἐνοχλεῖσθαι, näml. ἔστιν. — ἐπιβουλευσόμεθα, passivisch. — λυπηρῶς — ὄλος gehören zusammen. Ueber die Stellung von ὄλος s. zu εὐ I, 5, 9.

35. τάχ' οὖν — τί δῆτα. Vergl.

οὐχ οὕτως ἐνενοοῦ πρὶν ἀποστῆναι; ὅτι, ὦ Κῦρε, ἡ ψυχὴ μου διὰ τὸ ὑβρίσθαι καὶ ὀργίζεσθαι οὐ τὸ ἀσφαλέςτατον σκοποῦσα διῆγεν, ἀλλ' αἰεὶ τοῦτο κνοῦσα, ἄρα ποτε ἔσται ἀποτίσασθαι τὸν καὶ θεοῖς ἐχθρὸν καὶ ἀνθρώποις, ὅς διατελεῖ μισῶν, οὐκ ἦν τίς τι αὐτὸν ἀδικῆ, ἀλλ' ἐάν τινα ὑποπτεύσῃ βελτίονα ἑαυτοῦ εἶναι. τοιγαροῦν, οἶμαι, αὐτὸς πονηρὸς ὢν πᾶσι πονηρο-
36 τέροις ἑαυτοῦ συμμάχοις χρήσεται. ἐάν δέ τις ἄρα καὶ βελτίον αὐτοῦ φανῆ, θάρρει, ἔφη, ὦ Κῦρε, οὐδὲν σε δεήσει τῷ ἀγαθῷ ἀνδρὶ μάχεσθαι, ἀλλ' ἐκείνος τούτῳ ἀρκέσει μηχανώμενος, ἕως ἂν ἔλῃ τὸν ἑαυτοῦ βελτίονα. τοῦ μέντοι ἐμὲ ἀνιᾶν καὶ σὺν πονηροῖς ἡραδίως, οἶμαι, κρείττων ἔσται.

Ἀκούσαντι ταῦτα τῷ Κῦρῳ ἔδοξεν ἄξια ἐπιμελείας λέγειν·
37 καὶ εὐθύς εἶπε, Τί οὖν, ἔφη, ὦ Γαδάτα, οὐχὶ τὰ μὲν τείχη φυλακῆ ἐχρῶ ἐποιήσαμεν, ὅπως ἂν σοι σῶα ἢ χρῆσθαι ἀσφαλῶς, ὁπόταν εἰς αὐτὰ ἴῃς, αὐτὸς δὲ σὺν ἡμῖν στρατεύῃ, ἵνα, ἦν οἱ θεοὶ ὥσπερ νῦν σὺν ἡμῖν ὦσιν, οὗτος σὲ φοβῆται, ἀλλὰ μὴ σὺ τοῦτον; ὃ τι δὲ ἡδύ σοι ὁρᾶν τῶν σῶν ἢ ὄτω συνῶν χαίρεις, ἔχων σὺν σαυτῷ πορεύου. καὶ σύ τ' ἂν ἐμοί, ὡς γ' ἐμοὶ δοκεῖ, πάννυ χρήσιμος εἴῃς, ἐγὼ τε σοὶ ὅσα ἂν δύνωμαι πειράσομαι. ἀκούσας ταῦτα ὁ Γαδάτας ἀνέπνευσέ τε καὶ εἶπεν,
38 Ἀρ' οὖν, ἔφη, δυναίμην ἂν συσκευασάμενος φθάσαι πρὶν σε ἐξιέναι; βούλομαι γάρ τοι, ἔφη, καὶ τὴν μητέρα ἄγειν μετ' ἐμαντοῦ. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, φθάσεις μέντοι· ἐγὼ γὰρ ἐπισχῆσω, ἕως ἂν φῆς καλῶς ἔχειν. οὕτω δὲ ὁ Γαδάτας ἀπελθὼν
39 φύλαξι μὲν τὰ τείχη σὺν Κῦρῳ ὤχρωσάτο, συσκευασάτο δὲ πάντα, ὁπόσοις ἂν οἶκος μέγας καλῶς οἰκοῖτο. ἤγετο δὲ καὶ

VII, 5, 46. — διῆγεν = διατέλει. — αἰεὶ τοῦτο κνοῦσα, sich immer mit dem Gedanken trug. — οὐκ ἦν, nicht erst wenn, ἀλλ' ἐάν, sondern schon wenn. Vergl. Ages. VI, 2: ὥστ' οὐκ ἀκούοντας (nicht erst vom Hörensagen), ἀλλ' ὁρῶντας ἔξην αὐτοῦ τὴν ψυχὴν δοκιμάζειν. Ueber den Wechsel der Formen ἦν — ἐάν s. zu I, 1, 5.

36. πονηροτέροις ἑαυτοῦ, näml. οἰοῖ: er wird lauter solche zu Bundesgenossen haben, die schlechter sind als er selbst. — ἄρα, et-wa. — τοῦτω gehört zu μηχανώμενος, für, d. i. gegen diesen. —

ἀρκέσει, als Adverbium zu übersetzen wie τυγχάνειν, φθάνειν u. a. Vgl. IV, 5, 44. Oekon. XII, 4: ὅστις μέλλει ἀρκέσειν — ἀντὶ ἐμοῦ ἐπιμελούμενος. — τοῦ — ἀνιᾶν — κρείττων ἔσται, jedoch mich zu kränken, das wird er — zu Stande bringen.

37. Τί — οὐχὶ — ἐποιήσαμεν und dann das Präsens στρατεύῃ. S. zu II, 1, 4. — πειράσομαι, näml. χρήσιμος εἶναι.

38. φθάσεις, Form wie VII, 1, 19, sonst wie?

39. φύλαξι, dat. instrum., mit ὤχρωσάτο zu verbinden. S. zu τοῖς

τῶν ἑαυτοῦ τῶν τε πιστῶν οἷς ἦδετο καὶ ὧν ἠπίσκει πολλούς, ἀναγκάσας τοὺς μὲν καὶ γυναῖκας ἄγειν, τοὺς δὲ καὶ ἀδελφάς, 40 ὡς δεδεμένους τούτοις κατέχοι αὐτούς. καὶ τὸν μὲν Γαδάταν εὐθύς ὁ Κῦρος ἐν τοῖς περὶ αὐτὸν ἦει ἔχων καὶ ὁδῶν φρασιτήρα καὶ ὑδάτων καὶ χιλοῦ καὶ σίτου, ὡς εἶη ἐν τοῖς ἀφθονωτάτοις στρατοπεδεύεσθαι.

41 Ἐπεὶ δὲ πορευόμενος καθεώρα τὴν τῶν Βαβυλωνίων πόλιν καὶ ἔδοξεν αὐτῷ ἡ ὁδός, ἣν ἦει, παρ' αὐτὸ τὸ τεῖχος φέρειν, καλέσας τὸν Γωβρύαν καὶ τὸν Γαδάταν ἠρώτα, εἰ εἶη 42 ἄλλη ὁδός, ὥστε μὴ πάνυ ἐγγὺς τοῦ τεύχους ἄγειν. καὶ ὁ Γωβρύας εἶπεν, Εἰσὶ μὲν, ὧ δέσποτα, καὶ πολλαὶ ὁδοί· ἀλλ' ἔργω, ἔφη, φόβηται καὶ βούλεσθαι ἂν σε νῦν ὅτι ἐγγυτάτω τῆς πόλεως ἄγειν, ἵνα καὶ ἐπιδείξαις αὐτῷ, ὅτι τὸ στρατεύμα σου ἤδη πολὺ τέ ἐστι καὶ καλόν· ἐπειδὴ καὶ ὅτε ἔλαττον εἶχες, προσῆλθές τε πρὸς αὐτὸ τὸ τεῖχος καὶ ἐθεῖατο ἡμᾶς οὐ πολλοὺς ὄντας· νῦν δὲ εἰ καὶ παρεσκευασμένος τί ἐστίν, ὥσπερ πρὸς σέ εἶπεν, ὅτι παρασκευάζοιτο ὡς μαχομένός σοι, οἶδ' ὅτι ἰδόντι αὐτῷ τὴν σὴν δύναμιν πάλιν ἀπαρασκευαστότατα τὰ ἑαυτοῦ φανείται.

43 Καὶ ὁ Κῦρος πρὸς ταῦτα εἶπε· Δοκεῖς μοι, ὦ Γωβρύα, θαυμάζειν, ὅτι ἐν ᾧ χρόνῳ πολὺ μείονα ἔχων στρατιὰν ἦλθον, πρὸς αὐτὸ τὸ τεῖχος προσῆγον, νῦν δ' ἐπεὶ πλείονα δύναμιν 44 ἔχω, οὐκ ἐθέλω ὑπ' αὐτὰ τὰ τεῖχη ἄγειν. ἀλλὰ μὴ θαυμάζε· οὐ γὰρ τὸ αὐτό ἐστι προσάγειν καὶ παράγειν. προσάγουσι μὲν γὰρ πάντες οὕτω ταξάμενοι, ὡς ἂν ἄριστοι εἶεν μάχεσθαι· καὶ ἀπάγουσι δὲ οἱ σώφρονες ἢ ἂν ἀσφαλέστατα, οὐχ ἢ ἂν τάχιστα 45 ἀπέλθοιεν. παρῖναί δὲ ἀνάγκη ἐστὶν ἐκτεταμέναις μὲν ταῖς ἀμάξαις, ἀνειρμένους δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις σκευοφόροις ἐπὶ πολὺ·

παροῦσι III, 2, 11. — καὶ ὧν = καὶ τούτων, οἷς. — καὶ γυν. — καὶ ἀδ., auch ihre Weiber — auch ihre Schw. — τούτοις, das Neutrum, verallgemeinernd, indem die Personen dem Gadatas nur als Sachen, als Pfänder gelten.

40. ὡς εἶη, ut liceret. — ἐν τοῖς ἀφθ. Dindorf verlangt nach dem usus ἐν ἀφθονωτάτοις.

41. παρ' αὐτὸ τὸ τεῖχος. S. zu V, 2, 29.

42. καὶ vor πολλὰι wie I, 1, 1: καὶ ταχύν. — καὶ vor βούλεσθαι ist

gerade. — αὐτῷ, dem Assyrier. — ὅτι ἔλαττον εἶχες. Ueber die Sache s. V, 3, 5. — ἐθεῖατο, der Ass. — ὥσπερ πρὸς σέ εἶπε. S. V, 3, 6.

44. προσάγουσι μὲν. Dem entspricht παρῖναί δὲ §. 45. — ὡς ἂν ἄριστοι εἶεν, wie sie am besten kämpfen zu können meinen. Vergl. I, 2, 5 zu ὡς ἂν — εἶεν.

45. ἀμάξαις. Der Dativ wie §. 20. — ἀνειρμένους — ἐπὶ πολὺ, anein-

ταῦτα δὲ πάντα δεῖ προκεκαλύφθαι τοῖς ὀπλοφόροις καὶ μηδαμῇ τοῖς πολεμίοις γυμνὰ ὄπλων τὰ σκευοφόρα φαίνεσθαι. ἀνάγκη οὖν οὕτω πορευομένων ἐπὶ λεπτόν καὶ ἀσθενὲς τὸ 46 μάχιμον τετάχθαι· εἰ οὖν βούλοιντο ἀθρόοι ἐκ τοῦ τεύχους προσπεσεῖν πη, ὅπῃ προσμύξαιαν, πολλὴν ἂν ἐρωμενέστερον συμμιγνύοιεν τῶν παριόντων. καὶ τοῖς μὲν ἐπὶ μακρὸν πορευο- 47 μένοις μακρὰ καὶ αἰ ἐπιβοήθειαι, τοῖς δ' ἐκ τοῦ τεύχους βραχὺ πρὸς τὸ ἐγγὺς καὶ προσδραμεῖν καὶ πάλιν ἀπελθεῖν. ἦν δὲ 48 μὴ μείον ἀπέχοντες παρῖωμεν ἢ ἐφ' ὅσον καὶ νῦν ἐκτεταμένοι πορευόμεθα, τὸ μὲν πλῆθος κατόψονται ἡμῶν, ὑπὸ δὲ τῶν παρυφασμένων ὄπλων πᾶς ὄχλος δεινὸς φαίνεται. ἂν δ' οὖν 49 τῷ ὄντι ἐπεξίωσί πη, ἐκ πολλοῦ προορῶντες αὐτούς οὐκ ἂν ἀπαράσκευοι λαμβανοίμεθα. μᾶλλον δέ, ὧ ἄνδρες, ἔφη, οὐδ' ἐπιχειρήσουσιν, ὁπόταν πρόσω δέη ἀπὸ τοῦ τεύχους ἀπιέναι, ἂν μὴ τῷ ὄλῳ ὑπολάβωσι τοῦ παντὸς κρείττους εἶναι· φοβερά γὰρ ἡ ἀποχώρησις. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' εἶπεν, ἔδοξέ τε ὀρθῶς τοῖς 50 παροῦσι λέγειν καὶ ἦγεν ὁ Γωβρύας, ὥσπερ ἐκέλευσε. παραμειβομένου δὲ τὴν πόλιν τοῦ στρατεύματος τὸ ὑπολειπούμενον αἰεὶ ἰσχυρότερον ποιούμενος ἀπεχώρει.

Ἐπεὶ δὲ πορευόμενος οὕτως ἐν ταῖς γιγνομέναις ἡμέραις 51 ἀφικνεῖται εἰς τὰ μεθόρια τῶν Σύρων καὶ Μήδων, ἐνθεν περ ὄρητο, ἐνταῦθα δὲ τρία ὄντα τῶν Σύρων φρούρια, ἐν μὲν αὐτὸς τὸ ἀσθενέστατον βία προσβαλὼν ἔλαβε, τῷ δὲ δύο

ander gereiht, d. i. ausgedehnt zu einer langen Linie.

46. ἐπὶ — ἀσθενὲς wie vorher ἐπὶ πολὺ und §. 47 ἐπὶ μακρὸν. — τὸ μάχιμον, eben bezeichnet durch τοῖς ὀπλοφόροις. Vergl. ἄλλο τι VII, 1, 39.

47. μακρὰ, nämlich εἰσι. — τοῖς — ἐκ τοῦ τεύχους. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4. — βραχὺ, nämlich ἐστι. — πρὸς τὸ ἐγγὺς, zu dem Theile des vorüberziehenden Heeres, der der Stadt gerade nahe, d. h. am nächsten ist.

48. ἀπέχοντες, von Babylon. — ἐφ' ὅσον — ἐκτεταμένοι. Die Entfernung des vorüberziehenden Heeres von der Stadt soll nicht kleiner sein als die Länge des Zuges, damit der Feind nicht irgend einen Theil des letzteren schneller angreifen, als selbst der hinterste

Theil des Zuges dem vordersten zu Hülfe eilen kann. — ὑπὸ τῶν — ὄπλων, propter praetexta arma, oder praetextos armatos, die auf der Seite nach Babylon zu gleichsam den Saum des Zuges bilden. — καὶ νῦν, d. i. jetzt, sowie nachher, wenn wir vorüberziehen werden. — φαίνεται, allgemein gesagt: sieht jeder Haufe furchtbar aus.

49. τῷ ὄντι, wirklich, d. i. trotz des furchtbaren Anblicks. — μᾶλλον δέ, at potius, wie Mem. III, 13, 6: μᾶλλον δὲ οὐδ' ἂν ἠδυνήθην νομίσαι. — τῷ ὄλῳ — κρείττους, ganz und gar überlegen unserem ganzen Heere.

50. αἰεὶ. S. zu V, 3, 45.

51. γιγνομέναις, die darüber vergingen, dazu gebraucht wurden. — Σύρων, wie II, 4, 17, für Ἀσσυρίων. — ἐν μὲν —, τῷ δὲ.

φρουρίῳ φοβῶν μὲν Κύρος, πείθων δὲ Γαδάτας ἐπεισε παραδοῦναι τοὺς φυλάττοντας.

3 Ἐπεὶ δὲ ταῦτα διεπέπρακτο, πέμπει πρὸς Κναζάρην καὶ ἐπέστειλεν αὐτῷ ἥκειν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, ὅπως περὶ τῶν φρουρίων ὧν εἰλήφισαν βουλευσάμενοι, ὅ τι χρῆσαιτο, καὶ θεασάμενος τὸ στρατεύμα καὶ περὶ τῶν ἄλλων σύμβουλος γίγνοιτο, ὅ τι δοκοίη ἐκ τούτου πράττειν· ἐὰν δὲ κελεύη, εἶπέ, ἔφη, 2 ὅτι ἐγὼ ἂν ὡς ἐκείνον ἴοιμι στρατοπεδευόμενος. ὁ μὲν ἄγγελος ᾤχετο ταῦτ' ἀπαγγέλλων. ὁ δὲ Κύρος ἐν τούτῳ ἐκέλευσε τὴν τοῦ Ἀσσυρίου σκηνήν, Κναζάρην ἢ οἱ Μῆδοι ἐξεῖλον, ταύτην κατασκευάσαι ὡς βέλτιστα τῇ τε ἄλλῃ κατασκευῇ, ἣν εἶχον, καὶ τῷ γυναικῶν εἰσαγαγεῖν εἰς τὸν γυναικῶνα τῆς σκηνῆς καὶ σὺν ταύτῃ τὰς μουσουργούς, αἵπερ ἐξηρημέναι 3 ἦσαν Κναζάρην. οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἐπραττον. ὁ δὲ πεμφθεὶς πρὸς τὸν Κναζάρην ἐπεὶ ἔλεξε τὰ ἐντεταλμένα, ἀκούσας αὐτοῦ ὁ Κναζάρης ἔγνω βέλτιον εἶναι τὸ στρατεύμα μένειν ἐν τοῖς

Ueber die partitive Apposition s. zu I, 1, 1. — αὐτὸς, allein (ohne Gadatas). — τῷ δὲ δύο, die beiden anderen. — πείθων — ἐπεισε. S. zu V, 1, 1. ἐπεισε hat hier die modificirte Bedeutung: brachte sie dahin, wie schon durch φοβῶν angezeigt ist. Vergl. Anab. VII, 7, 29: ἐπέσθησαν ὑπὸ σοῦ ἄρχεσθαι — ἀνάγκη. Mem. II, 1, 13.

5. Inhalt: Kyaxares, vom Kyros eingeladen, kommt zum Heere. Von Kyros und dessen besten Truppen mit seinem kleinen Gefolge begrüzt, zeigt er sich verletzt und grollt, sich vernachlässigt, den Kyros aber in solcher Macht zu sehen. Kyros tadelt ihn wegen seiner für ihn so gefährlichen und ebenso ungerechten Erbitterung. Er erinnert ihn, dasz er auf seinen Ruf ihm mit den Persern zu Hülfe gekommen und die Führung des Heeres übernommen, dasz er nach gewonnenem Sieg den Feind mit seiner Einwilligung und mit den Truppen, die er ihm bewilligt, weiter verfolgt, sein Lager genommen und seine Festungen erobert habe. Auf den Einwurf des Kyaxares,

dasz Kyros ihn durch diese Wohlthaten beschämt und das Herz seiner Unterthanen ihm abwendig gemacht habe, bittet ihn Kyros, diesen Vorwurf aufzuschieben, bis er seine Gesinnung näher geprüft haben werde. Kyaxares, durch diese Worte u. noch mehr durch den ehrenvollen Empfang, der ihm im Lager überall zu Theil wird, versöhnt, hält Abendmahlzeit, während Kyros die Freunde auffordert, Alles zu thun, um die Bundesgenossen zur ferneren Theilnahme am Kriege gegen die Assyrer zu bewegen.

1. πρὸς Κναζάρην, von dem zuletzt IV, 5, 8 die Rede war. — ὅ τι χρῆσαιτο, was sie mit ihnen machen sollten. — κελεύη, nämli. ἐμὲ ὡς ἐκείνον ἴεναι. — εἶπε, an den Boten gerichtet.

2. ἀπαγγέλλων. Vergl. Hellen. II, 1, 7, 29: ἢ δὲ ἀράλος (ἀπέπλευσε) εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπαγγέλλουσα τὰ γεγονότα. Vergl. auch oben zu λέγοντα V, 4, 24. — Κναζάρην ἢ — ἐξεῖλον. Ueber die Sache s. IV, 5, 52, 6, 11. V, 1, 1. — γυναικῶν — ταύτῃ. Nach IV, 5, 52 erwartet man γυναικῶν und ταύταις. S. Krit. Anhang.

μεθορίοις. καὶ γὰρ οἱ Πέρσαι, οὓς μετεπέμψατο ὁ Κύρος, ἦγον· ἦσαν δὲ μυριάδες τέτταρες τοξοτῶν καὶ πελταστῶν. ὄρων οὖν καὶ τούτους σινομένους πολλὰ τὴν Μηδικήν, τούτων 4 ἂν ἐδόκει ἥδιον ἀπαλλαγῆναι ἢ ἄλλον ὄχλον εἰσδέξασθαι. ὁ μὲν δὴ ἐκ Περσῶν ἄγων τὸν στρατὸν ἐρόμενος τὸν Κναζάρην κατὰ τὴν Κύρου ἐπιστολήν, εἰ τι δέοιτο τοῦ στρατοῦ, ἐπεὶ οὐκ ἔφη δεῖσθαι, αὐθημερόν, ἐπεὶ ἤκουσε παρόντα Κύρον, ᾤχετο πρὸς αὐτὸν ἄγων τὸ στρατεύμα.

Ὁ δὲ Κναζάρης ἐπορεύετο τῇ ὑστεραίᾳ σὺν τοῖς παραμει- 5 νασιν ἱππεῦσι Μίδων· ὡς δ' ἦσθετο ὁ Κύρος προσίοντα αὐτόν, λαβὼν τοὺς τε τῶν Περσῶν ἱππέας πολλοὺς ἦδη ὄντας, καὶ τοὺς Μήδους πάντας καὶ τοὺς Ἀρμενίους καὶ τοὺς Ὑρκανίους καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων τοὺς εὐιπποτάτους τε καὶ εὐο- 6 πλοτάτους ἀπήντα, ἐπιδεικνὺς τῷ Κναζάρῃ τὴν δύναμιν. ὁ δὲ Κναζάρης ἐπεὶ εἶδε σὺν μὲν τῷ Κύρῳ πολλοὺς τε καὶ καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἐπομένους, σὺν ἑαυτῷ δὲ ὀλίγην τε καὶ ὀλίγου ἀξίαν θεραπείαν, ἀτιμόν τι αὐτῷ ἐδοξεν εἶναι καὶ ἄχος αὐτὸν ἔλαβεν. ἐπεὶ δὲ καταβὰς ἀπὸ τοῦ ἵππου ὁ Κύρος προσῆλθεν ὡς φιλήσων αὐτὸν κατὰ νόμον, ὁ Κναζάρης κατέβη μὲν ἀπὸ τοῦ ἵππου, ἀπεστράφη δέ· καὶ ἐφίλησε μὲν οὐ, δακρύων δὲ 7 φανερός ἦν. ἐκ τούτου δὴ ὁ Κύρος τοὺς μὲν ἄλλους πάντας τῆς ἀποστάντας ἐκέλευσεν ἀναπαύεσθαι· αὐτὸς δὲ λαβόμενος τῆς δεξιᾶς τοῦ Κναζάρου καὶ ἀπαγαγὼν αὐτὸν τῆς ὁδοῦ ἔξω ὑπὸ φοινικῆς τινας, τῶν τε Μηδικῶν πύλων ὑποβαλεῖν ἐκέλευσεν αὐτῷ καὶ καθίσας αὐτὸν καὶ παρακαθιστάμενος εἶπεν ὧδε.

Εἰπέ μοι, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ᾧ θεῖτε, τί μοι ὀργίζῃ καὶ 8 τί χαλεπὸν ὄρων οὕτω χαλεπῶς φέρεις; ἐνταῦθα δὴ ὁ Κναζάρης ἀπεκρίνατο, Ὅτι, ᾧ Κύρε, δοκῶν γε δὴ ἐφ' ὅσον ἀνθρώ-

3. οὓς — ὁ Κύρος. Ueber die Sache s. IV, 5, 16, 31.

4. κατὰ τὴν — ἐπιστολήν. S. den Inhalt des Briefs IV, 5, 31. — παρόντα. An der Grenze von Medien und Assyrien angekommen war Kyros wenigstens nicht weit entfernt vom Lager des Kyaxares.

6. σὺν — ἐπόμενος. S. zu V, 2, 13. — ἄχος, poetisches Wort. S. zu I, 2, 1. — κατὰ νόμον. S. I, 4, 28.

7. ἀποστάντας sie sollten abtreten und — λαβόμενος τῆς δεξιᾶς τοῦ Κ. Aber λαβὼν würde den Acc. d. Person fordern. S. Anab. I, 6, 10: ἔλαβον τῆς ζώνης τὸν Ὀρόνταν. K. 47, 12, 52, 8, 2. — τῶν πύλων, partitiver Genitiv wie I, 4, 19 τῶν — ἀνδρῶν. Wegen der Sache vergl. Hellen. IV, 1, 30: ὑποτιθέντων αὐτῷ τῶν θεραπόντων ῥαπτῆ, ἐφ' ὧν καθίζουσιν οἱ Πέρσαι μαλακῶς.

πων μνήμη ἐφικνεῖται καὶ τῶν πάλαι προγόνων καὶ πατρὸς βασιλέως πεφυκέναι καὶ αὐτὸς βασιλεὺς νομιζόμενος εἶναι, ἔμαυτὸν μὲν ὁρῶ οὕτω ταπεινῶς καὶ ἀναξίως ἐλαύνοντα, σὲ δὲ τῇ ἐμῇ θεραπείᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ δυνάμει μέγαν τε καὶ μεγα-
9 λοπρεπῆ παρόντα. καὶ ταῦτα χαλεπὸν μὲν οἶμαι καὶ ὑπὸ πολεμίων παθεῖν, πολὺ δ', ὧ Ζεῦ, χαλεπότερον ὑφ' ὧν ἦμιστα ἐχρῆν ταῦτα πεπονθέναι. ἐγὼ μὲν γὰρ δοκῶ δεκάκις ἂν κατὰ τῆς γῆς καταδύναμι ἥδιον ἢ ὀφθῆναι οὕτω ταπεινὸς καὶ ἰδεῖν τοὺς ἐμοὺς ἐμοῦ ἀμελήσαντας καὶ ἐπεγγελῶντας ἐμοί. οὐ γὰρ ἄγνοῶ τοῦτο, ἔφη, ὅτι οὐ σύ μου μόνον μείζων εἶ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐμοὶ δοῦλοι ἰσχυρότεροι ἐμοῦ ὑπαντιάζουσί μοι καὶ κατε-
10 ἡ παθεῖν ὑπ' ἐμοῦ. καὶ ἅμα ταῦτα λέγων πολὺ ἔτι μᾶλλον ἐκρατεῖτο ὑπὸ τῶν δακρύων, ὥστε καὶ τὸν Κῦρον ἐπεσπάσατο ἐμπλησθῆναι δακρύων τὰ ὄμματα. ἐπισχὼν σὲ μικρὸν ἔλεξε τοιάδε ὁ Κῦρος.

Ἄλλα ταῦτα μὲν, ὦ Κναξάρη, οὔτε λέγεις ἀληθῆ οὔτε ὀρθῶς γιννώσκεις, εἰ οἶσι τῇ ἐμῇ παρουσίᾳ Μήδους κατεσκευά-
11 σθαι, ὥστε ἱκανοὺς εἶναι σε κακῶς ποιεῖν. τὸ μὲντοι σε θυμοῦσθαι οὐ θαναμάζω· εἰ μὲντοι γε ἀδίκως ἢ δικαίως αὐτοῖς χαλεπαίνεις, παρήσω τοῦτο· οἶδα γὰρ, ὅτι βαρέως ἂν φέροις ἀκούων ἐμοῦ ἀπολογουμένου ὑπὲρ αὐτῶν· τὸ μὲντοι ἄνδρα ἄρχοντα πᾶσιν ἅμα χαλεπαίνειν τοῖς ἀρχομένοις, τοῦτο ἐμοὶ δοκεῖ μέγα ἀμάρτημα εἶναι. ἀνάγκη γὰρ διὰ τὸ πολλοὺς μὲν φοβεῖν πολλοὺς ἐχθροὺς ποιεῖσθαι, διὰ δὲ τὸ πᾶσιν ἅμα χαλεπαίνειν πᾶσιν
12 αὐτοῖς ὁμόνοιαν ἐμβάλλειν. ὧν ἕνεκα, εὐ ἴσθι, ἐγὼ οὐκ ἀπέπεμπον ἄνευ ἐμαυτοῦ τούτους, φοβούμενος, μή τι γένοιτο διὰ τὴν σὴν ὀργὴν ὅ τι πάντας ἡμᾶς λυπήσοι. ταῦτα μὲν οὖν σὺν τοῖς θεοῖς ἐμοῦ παρόντος ἀσφαλῶς ἔχει σοι* τὸ μὲντοι σε νομίζειν ὑπ' ἐμοῦ ἀδικεῖσθαι, τοῦτο ἐγὼ πάνν χαλεπῶς φέρω, εἰ

8. τῶν πάλαι προγόνων, nämli. βασιλέων. — θεραπείᾳ, Gefolge.

9. κατὰ τῆς γῆς καταδύναμι, öfter vorkommender Ausdruck für die Scham. Vergl. VI, 1, 35. 37. Anab. VII, 1, 30. 7, 11. Schon Hom. II. IV, 182: τότε μοι γάνοι εὐρεία χθών. — οἱ ἐμοὶ δοῦλοι. So nennt er hier im Unmuth seine Unterthanen. Im Perserreiche galten später ausser dem König alle Anderen als

δοῦλοι. S. zu Anab. I, 1, 4. 9, 29. II, 5, 38. — παθεῖν, nämli. κακῶς.

10. ἐπεσπάσατο, dahin brachte, dasz. — κατεσκευάσθαι, seien in den Stand gesetzt.

11. εἰ, ob.

12. τούτους, die Meder. S. IV, 5, 10. 18. — τὴν σὴν ὀργὴν. S. IV, 5, 9. — ταῦτα geht auf das vorhergehende τι — ὅ τι. — εἰ, si quidem. — ἔπειτα. S. zu I, 2, 2.

ἀσκῶν ὅσον δύναμαι τοὺς φίλους ὡς πλείστα ἀγαθὰ ποιεῖν ἔπειτα τάναντία τούτου δοκῶ ἐξεργάζεσθαι. ἀλλὰ γάρ, ἔφη,¹³ μὴ οὕτως εἰκῆ ἡμᾶς αὐτοὺς αἰτιώμεθα, ἀλλ', εἰ δυνατόν, σαφέστατα κατιδῶμεν, ποῖόν ἐστι τὸ παρ' ἐμοῦ ἀδίκημα. καὶ τὴν ἐν φίλοις δικαιοτάτην ὑπόθεσιν ἐγὼ ὑποτιθέμαι· ἐὰν γὰρ τί σε φανῶ κακὸν πεποιηκῶς, ὁμολογῶ ἀδικεῖν· ἐὰν μέντοι μηδὲν φαίνωμαι κακὸν πεποιηκῶς μηδὲ βουληθεῖς, οὐ καὶ σὺ αὐ ὁμολογήσεις μηδὲν ὑπ' ἐμοῦ ἀδικεῖσθαι; Ἄλλ' ἀνάγκη, ἔφη. Ἐὰν¹⁴ δὲ δὴ καὶ ἀγαθὰ σοι πεπραχῶς δῆλος ὦ καὶ προθυμούμενος προᾶξαι ὡς ἐγὼ πλείστα ἐδυνάμην, οὐκ ἂν καὶ ἐπαίνου σοι ἄξιος εἶην μᾶλλον ἢ μέμφεως; Δίκαιον γοῦν, ἔφη. Ἄγε τοίνυν, ἔφη¹⁵ ὁ Κῦρος, σκοπῶμεν τὰ ἐμοὶ πεπραγμένα πάντα καθ' ἐν ἑκαστον· οὕτω γὰρ δὴ μάλιστα δῆλον ἔσται, ὅ τι τε αὐτῶν ἀγαθόν ἐστι καὶ ὅ τι κακόν. ἀρξώμεθα δ', ἔφη, ἐκ τῆσδε τῆς ἀρ-
16 χῆς, εἰ καὶ σοὶ ἀρκούντως δοκεῖ ἔχειν. σὺ γὰρ δήπου ἐπεὶ ἦσθου πολλοὺς πολεμίους ἠθροισμένους, καὶ τούτους ἐπὶ σὲ καὶ τὴν σὴν χώραν ὀρμωμένους, εὐθύς ἐπεμπες πρὸς τε τὸ Περσῶν κοινὸν συμμάχους αἰτούμενος καὶ πρὸς ἐμὲ ἰδίᾳ δεόμενος πειραῖσθαι αὐτὸν ἐμὲ ἐλθεῖν ἠγούμενον, εἴ τινες Περσῶν ἴοιεν. οὐκ οὖν ἐγὼ ἐπέισθην τε ταῦτα ὑπὸ σοῦ καὶ παρεγενομένην ἄνδρας ἄγων σοὶ ὡς ἦν δυνατόν πλείστους τε καὶ ἀρίστους; Ἡλ-
17 θες γὰρ οὖν, ἔφη. Ἐν τούτῳ τοίνυν, ἔφη, πρῶτόν μοι εἰπέ, πότερον ἀδικίαν τινὰ μου πρὸς σὲ κατέγνως ἢ μᾶλλον εὐεργεσίαν; Ἀῖψον, ἔφη ὁ Κναξάρης, ὅτι ἐκ γε τούτων εὐεργεσίαν. Τί γάρ, ἔφη, ἐπεὶ οἱ πολέμιοι ἦλθον καὶ διαγωνίζεσθαι ἔδει¹⁸ πρὸς αὐτούς, ἐν τούτῳ κατενόησάς πού με ἢ πόνου ἀποστάτητα ἢ τινος κινδύνου φεισάμενον; Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐ μὲν δὴ.

13. ἀλλὰ γάρ. Der folg. Gedanke soll als ganz nahe liegend bezeichnet werden. — ἡμᾶς αὐτοῦς, nämli. gegenseitig. S. Kr. 51, 2, 16. — τὴν ἐν φίλοις δικαιοτάτην ὑπόθεσιν, inter amicos aequissimam conditionem, Voraussetzung, die angenommen werden soll, d. i. Vorschlag. — Ἄλλ' ἀνάγκη. Vergl. IV, 5, 51: ἀλλὰ δέχομαι.

14. σοι, nach deinem Urtheil. Memor. I, 1, 1: ὡς ἄξιός εἰη θανάτου τῇ πόλει. B. 133, Anm. 7. K. 48, 6, Anm. 7.

16. ἀρχῆς, Befehlshaberschaft. — εἰ — δοκεῖ ἔχειν, bescheiden für ὡς — δεῖ ἔχειν. — πρὸς ἐμὲ ἰδίᾳ. Ueber die Sache s. I, 5, 4.

17. γὰρ οὖν. S. zu I, 4, 19. — ἐν τούτῳ verbinde mit κατέγνως. — ἐκ γε τούτων, nämli. γιννώσκω, wie schon bei dem ersten εὐεργεσίαν statt κατέγνως das verbum simplex vorschwebt.

18. Τί γάρ, wie nun, ferner. — οὐ μὲν δὴ, wie VI, 3, 10.

- 19 *Τί γάρ, ἐπεὶ νίκης γενομένης σὺν τοῖς θεοῖς ἡμετέρας καὶ ἀναχωρησάντων τῶν πολεμίων παρεκάλουν ἐγὼ σε, ὅπως κοινῇ μὲν αὐτοὺς διώκοιμεν, κοινῇ δὲ τιμωροῦμεθα, κοινῇ δέ, εἴ τι καλὸν κἀγαθὸν συμβαίνοι, τοῦτο καρποῖμεθα, ἐν τούτοις ἔχεις τινὰ μου πλεονεξίαν κατηγορῆσαι; ὁ μὲν δὴ Κναξάρης πρὸς τοῦτο ἐσίγα· ὁ δὲ Κῦρος πάλιν ἔλεγεν ὧδε· Ἄλλ' εἰ πρὸς τοῦτο σιωπᾶν ἡδιόν σοι ἢ ἀποκρίνασθαι, τόδε γ', ἔφη, εἰπέ, εἴ τι ἀδικεῖσθαι ἐνόμισας, ὅτι, ἐπεὶ σοι οὐκ ἀσφαλὲς ἐδόκει εἶναι διώκειν, σὲ μὲν αὐτὸν ἀφήκα τοῦ κινδύνου, ἱππέας δὲ τῶν σῶν συμπέμψαι μοι ἐδεόμην σου· εἰ γὰρ καὶ τοῦτο αἰτῶν ἡδίκουν, ἄλλως τε καὶ προπαρεσχηκῶς ἐμαντόν σοι σύμμαχον, τούτ' αὖ*
- 20 *παρὰ σοῖ, ἔφη, ἐπίδεικνύσθω. ἐπεὶ δ' αὖ καὶ πρὸς τοῦτο ἐσίγα ὁ Κναξάρης, Ἄλλ' εἰ μηδὲ τοῦτο, ἔφη, βούλει ἀποκρίνασθαι, σὺ δὲ τούντεῦθεν λέγε, εἴ τι αὖ ἡδίκουν, ὅτι σοῦ ἀποκριναμένου ἐμοί, ὡς οὐκ ἂν βούλοιο, εὐθυμουμένους ὄρα ἄν Μήδους, τούτου παύσας αὐτοὺς ἀναγκάζειν κινδυνεύσοντας ἵεναι, εἴ τι αὖ σοι δοκῶ τοῦτο χαλεπὸν ποιῆσαι, ὅτι ἀμελήσας τοῦ ὀργίζεσθαι σοι ἐπὶ τούτοις πάλιν ἤτουν σε οὐ ἤδειν οὔτε σοι μείον ὄν δοῦναι οὐδὲν οὔτε ἄρα ἄν Μήδοις ἐπιταχθῆναι· τὸν γὰρ βουλούμενον*
- 21 *δήπου ἐπεσθαι ἤτησά σε δοῦναι μοι. οὐκοῦν τούτου τυχῶν παρὰ σοῦ οὐδὲν ἤνυτον, εἰ μὴ τούτους πείσαιμι. ἐλθὼν οὖν ἐπειθον αὐτοὺς καὶ οὓς ἐπεισα, τούτους ἔχων ἐπορευόμην σοῖ*

19. ἡμετέρας, Prädicat; als der Sieg unser ward. — παρεκάλουν ἐγὼ σε. S. IV, 1, 11 ff.

20. ἡδιον, magis libet. Vergl. VI, 2, 7: ἡδιστον. — καὶ τοῦτο, auch dieses. Das Stillschweigen des Kyaxares stellt sich Kyros als Anschuldigung zu nehmen.

21. σὺ δέ, anakoluthisch. So steht δέ mitunter im Nachsatze, um den Gegensatz auszudrücken, in welchem dieser zu seinem Vordersatz steht. Anab. V, 5, 22: Ἄ δὲ ἠπελθεις, ὡς, ἦν ὑμῖν δοκῶ, Κορύλαν καὶ Παφλαγόνας ἐνμαχους ποιήσεσθε ἐφ' ἡμᾶς, ἡμεῖς δέ, ἦν μὲν ἀνάγκη ἢ, πολεμήσομεν καὶ ἀμφοτέροις. V, 6, 20. VII, 7, 7. — αὖ ἡδίκουν, wie §. 20 καὶ τοῦτο. — εἴ τι αὖ σοι δοκῶ τοῦτο χαλεπὸν ποιῆσαι, ὅτι. Diese Worte,

welche wegbleiben konnten, wiederholen nach dem Zwischensatze noch einmal in anderer Form den Anfang der indirecten Frage nach λέγε. — ἀμελήσας, ohne daran zu denken, d. h. weit entfernt, dir zu zürnen. Vergl. zu VII, 2, 17. — οὐ ἤδειν — δοῦναι, was meines Wissens das Geringste war, das du mir geben konntest.

22. οὐδὲν ἤνυτον, gewann ich (doch noch) nichts, eine Wirklichkeit, die blieb, bis ich (= wenn ich nicht) diese überredete. Auch der Lateiner braucht mitunter das Imperfectum im Indicativ so, wo wir eher den Coniunctiv erwarten: Cic. de Off. II, 19: Admonebat me res, ut — deplorarem, ni vererer, ne de me ipso aliquid viderer queri. — ἐπειθον, conatus.

ἐπιτρέψαντος. εἰ δὲ τοῦτο αἰτίας ἄξιον νομίζεις, οὐδ' ὅ τι ἂν διδῶς, ὡς εἴοικε, παρὰ σοῦ δέχεσθαι ἀναίτιόν ἐστιν. οὐκοῦν 23 ἐξωρηθήσαμεν οὕτως· ἐπειδὴ δ' ἐξήλθομεν, τί ἡμῖν πεπραγμένον οὐ φανερόν ἐστιν; οὐ τὸ στρατόπεδον ἤλωκε τῶν πολεμίων; οὐ τεθναῖσι πολλοὶ τῶν ἐπὶ σὲ ἐλθόντων; ἀλλὰ μὴ τῶν γε ζώντων ἐχθρῶν πολλοὶ μὲν ὄπλων ἐστέρηνται, πολλοὶ δὲ ἵππων· χρήματά γε μὴν τὰ τῶν φερόντων καὶ ἀγόντων τὰ σὰ πρόσθεν νῦν ὄρας τοὺς σοὺς φίλους καὶ ἔχοντας καὶ ἄγοντας, τὰ μὲν σοί, τὰ δ' αὖ τοῖς ὑπὸ τὴν σὴν ἀρχῆν. τὸ δὲ πάντων μέγιστον καὶ 24 κάλλιστον, τὴν μὲν σὴν χώραν ἀύξανομένην ὄρας, τὴν δὲ τῶν πολεμίων μειουμένην, καὶ τὰ μὲν τῶν πολεμίων φρουρία ἐχόμενα, τὰ δὲ σὰ τὰ πρότερον εἰς τὴν Σύρων ἐπικράτειαν συγκατασπασθέντα νῦν τάναντία σοι προσκεχωρηκότα· τούτων δὲ εἴ τι κακόν σοι ἢ εἴ τι μὴ ἀγαθόν σοι μαθεῖν μὲν ἐγώ γε βούλεσθαι οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν εἴποιμι· ἀκοῦσαι μέντοι γε οὐδὲν καλύει. ἀλλὰ λέγε ὅ τι γινώσκεις περὶ αὐτῶν. ὁ μὲν δὴ 25 Κῦρος οὕτως εἰπὼν ἐπαύσατο· ὁ δὲ Κναξάρης ἔλεξε πρὸς ταῦτα τάδε.

Ἄλλ', ὦ Κῦρε, ὡς μὲν ταῦτα, ἃ σὺ πεποίηκας, κακὰ ἐστίν οὐκ οἶδ' ὅπως χρὴ λέγειν· εὖ γε μέντοι, ἔφη, ἴσθι, ὅτι τὰ ἀγαθὰ ταῦτα τοιαυτὰ ἐστίν, οἷα ὅσα πλείονα φαίνεται, τοσοῦτο μᾶλλον ἐμὲ βαρύνει. τὴν τε γὰρ χώραν, ἔφη, ἐγὼ ἂν τὴν σὴν ἐβου- 26 λόμην τῇ ἐμῇ δυνάμει μείζω ποιεῖν μᾶλλον ἢ τὴν ἐμὴν ὑπὸ σοῦ ὄρα ἄν οὕτως ἀύξανομένην· σοὶ μὲν γὰρ ταῦτα ποιοῦντι καλὰ, ἐμοὶ δὲ γέ ἐστὶ πη ταῦτα ἀτιμίαν φέροντα. καὶ χρή- 27 ματα οὕτως ἂν μοι δοκῶ ἡδιόν σοι δωρεῖσθαι ἢ παρὰ σοῦ οὕτω λαμβάνειν, ὡς σὺ νῦν ἐμοὶ δίδως· τούτοις γὰρ πλου-

23. ἀλλὰ μὴν, Fortschritt und Steigerung zugleich bezeichnend. — γε μὴν. S. I, 2, 2. Ueber die Sache s. IV, 2, 32. V, 3, 25. — τοῖς ὑπὸ τὴν σὴν ἀρχῆν, eigentlich: die unter deine Herrschaft gebracht sind. S. zu I, 5, 3.

24. τὸ δὲ — μέγιστον, wie III, 1, 1. — φρουρία. S. V, 4, 51. — τάναντία, adverbial. — σοὶ προσκεχωρηκότα, insofern sie nicht mehr den Angriffen der Assyrer (wie I, 4, 17) ausgesetzt sind. — μαθεῖν

vorgesetzt wegen des Gegensatzes zu ἀκοῦσαι. Constr. οὐκ οἶδ' ἐγώ ὅπως ἂν εἴποιμι βούλεσθαι μαθεῖν. Eine Belehrung, dass von dem, was er gethan, etwas dem Kyax. nachtheilig sei, weist er ironisch, aber in milder Form ab.

25. χρὴ λέγειν, man sagen darf.

26. πη, quodammodo.

27. καὶ entspricht dem τε zu Anfang §. 26. — ὡς — δίδως, dem ersten Satzglied (χρήματα οὕτως — δωρεῖσθαι), das den Hauptgedanken

τιζόμενος ὑπὸ σοῦ καὶ μᾶλλον αἰσθάνομαι, οἷς πενέστερος γίγνομαι. καὶ τοὺς γ' ἐμοὺς ὑπηκόους ἰδὼν μικρὰ γε ἀδικουμένους ὑπὸ σοῦ ἦττον ἂν δοκῶ λυπεῖσθαι ἢ νῦν ὄρων, ὅτι
 28 μεγάλα ἀγαθὰ πεπόνθασιν ὑπὸ σοῦ. εἰ δέ σοι, ἔφη, ταῦτα δοκῶ ἀγνωμόνως ἐνθυμείσθαι, μὴ ἐν ἐμοὶ αὐτά, ἀλλ' εἰς σὲ τρέψας πάντα καταθέσθαι, οἷά σοι φαίνεται. τί γὰρ ἂν, εἴ τις κύνας, οὓς σὺ τρέφεις φυλακῆς ἕνεκα σαυτοῦ τε καὶ τῶν
 29 σῶν, τούτους θεραπεύων γνωριμωτέρους ἑαυτῷ ἢ σοὶ ποιήσεις, ἂρ' ἂν σε εὐφράναι τούτῳ τῷ θεραπεύματι; εἰ δὲ τοῦτό σοι δοκεῖ μικρὸν εἶναι, ἐκεῖνο κατανόησον· εἴ τις τοὺς σὲ θεραπεύοντας, οὓς σὺ καὶ φρουρᾶς καὶ στρατείας ἕνεκα κέκτησαι, τούτους οὕτω διατιθείη, ὥστ' ἐκεῖνον μᾶλλον ἢ σοῦ βούλεσθαι εἶναι, ἂρ' ἂν ἀντὶ ταύτης τῆς εὐεργεσίας χάριν αὐτῷ
 30 εἰδείης; τί δέ, ὃ μάλιστα ἀνθρώποι ἀσπάζονται τε καὶ θεραπεύουσιν οἰκειότατα, εἴ τις τὴν γυναῖκα τὴν σὴν οὕτω θεραπεύσειεν, ὥστε φιλεῖν αὐτὴν μᾶλλον ποιήσειεν ἑαυτὸν ἢ σέ, ἂρ' ἂν σε τῇ εὐεργεσίᾳ ταύτῃ εὐφράναι; πολλοῦ γ' ἂν, οἶμαι, καὶ δέοι· ἀλλ' εὐ οἶδ' ὅτι πάντων ἂν μάλιστα ἀδικοῖή σε
 31 τοῦτο ποιήσας. ἵνα δὲ εἶπω καὶ τὸ μάλιστα τῷ ἐμῷ πάθει ἔμφορές, εἴ τις οὓς σὺ ἤγαγες Πέρσας οὕτω θεραπεύσειεν, ὥστε αὐτῷ ἥδιον ἐπεσθαι ἢ σοί, ἂρ' ἂν φίλον αὐτὸν νομίζοις; οἶμαι
 32 μὲν οὐ, ἀλλὰ πολεμιώτερον ἂν ἢ εἰ πολλοὺς αὐτῶν ἀποκτείνειν. τί δέ, εἴ τις τῶν σῶν φίλων, φιλοφρόνως σου εἰπόντος λαμβάνειν ὅποσα ἐθέλοι, εἴτ' αὐτὸς τοῦτο ἀκούσας λαβῶν οἰχοιτο

enthält, entsprechend. — καὶ μᾶλλον. S. zu I, 1, 1. — οἷς, um was. Was er meint, spricht er zuletzt (§. 34) deutlich aus. — ἰδὼν, wenn ich sähe.

28. μὴ mit καταθέσθαι zu verbinden gestattet der gute Atticismus nicht. B. 139, Anm. I, 3. K. 54, 2, Anm. 2. C. 510. Also ist zu μὴ ἐν ἐμοὶ αὐτά aus καταθέσθαι was zu ergänzen? — εἰς σὲ τρέψας, indem du es auf dich anwendest, d. h. dich in meine Lage versetzest. — τί γὰρ ἂν, anakolutisch. Der durch den Zwischenatz unterbrochene Satz wird mit ἂρ' ἂν ganz von Neuem und in anderer Form aufgenommen. Nach der Anlage sollte er etwa mit εὐφράναι σε endigen, ohne τούτῳ τῷ

θεραπεύματι. Wegen der darin liegenden Wiederholung vergl. zu I, 1, 3 a. E.

29. οὕτω διατιθείη, so stimmte, gesinnt machte. Vergl. Hell. V, 1, 4: τί ποτε ποιῶν ὁ Τελεντίας οὕτω διέθηκε (sich so ergeben machte) τοὺς ἀρχομένους. — εὐεργεσίας, ironisch wie §. 30.

30. ὃ, zunächst allgemein: et was, was, dann durch τὴν γυναῖκα speciell bezeichnet. — καὶ vor δέοι ist sogar und gehört zu πολλοῦ δέοι als einem Begriff.

31. πάθει, concret: Begegnisz, Fall. — πολεμιώτερον ἂν, näml. αὐτὸν νομίζοις.

32. σου εἰπόντος λαμβάνειν, wenn du sagtest, er solle nehmen. — αὐτός, er (selbst), im Gegen-

ἅπαντα ὅποσα δύναιτο, καὶ αὐτὸς μὲν γε τοῖς σοῖς πλουτοῖη σὺ δὲ μηδὲ μετρίοις ἔχοις χρῆσθαι, ἂρ' ἂν δύναιο τὸν τοιοῦτον ἄμεμπτον φίλον νομίζειν; νῦν μέντοι ἐγὼ, ὦ Κύρε, εἰ μὴ 33 ταῦτα, ἀλλὰ τοιαῦτα ὑπὸ σοῦ δοκῶ πεπονθέναι. σὺ γὰρ ἀληθῆ λέγεις· εἰπόντος ἐμοῦ τοὺς θέλοντας ἄγειν λαβῶν ὄχρον πᾶσάν μου τὴν δύναμιν, ἐμὲ δὲ ἔρημον κατέλιπες· καὶ νῦν ἂ ἔλαβες τῇ ἐμῇ δυνάμει ἄγεις δὴ μοι καὶ τὴν ἐμὴν χάραν αὐξείς σὺν τῇ ἐμῇ φώμῃ, ἐγὼ δὲ δοκῶ οὐδὲν συναίτιος ὦν τῶν ἀγαθῶν παρέχειν ἑμαυτὸν ὥσπερ γυνὴ εὖ ποιεῖν, καὶ τοῖς τε ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ τοῖσδε τοῖς ἐμοῖς ὑπηκόοις σὶ μὲν ἀνὴρ φαίνη, ἐγὼ δ' οὐκ ἄξιος ἀρχῆς. ταῦτά σοι δοκεῖ εὐεργετήματα εἶναι, 34 ὦ Κύρε; εὐ ἴσθ' ὅτι, εἴ τι ἐμοῦ ἐκῆδου, οὐδενὸς ἂν οὔτω με ἀποστρεφῆν ἐφυλάττου ὡς ἀξιώματος καὶ τιμῆς. τί γὰρ ἐμοὶ πλέον τὸ τὴν γῆν πλατύνεσθαι, αὐτὸν δὲ ἀτιμάζεσθαι; οὐ γὰρ τοι ἐγὼ Μίδων ἤρχον διὰ τὸ κρείττων αὐτῶν πάντων εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τὸ αὐτοὺς τούτους ἀξιοῦν ἡμᾶς ἑαυτῶν πάντα βελτίονας εἶναι.

Καὶ ὁ Κύρος ἔτι λέγοντος αὐτοῦ ὑπολαβῶν εἶπε, Πρὸς 35 τῶν θεῶν, ἔφη, ὦ θεῖτε, εἴ τι κἀγὼ σοι πρότερον ἔχαρισάμην, καὶ σὺ νῦν ἐμοὶ χάρισαι ἂν δεηθῶ σου· παῦσαι, ἔφη, τὸ νῦν εἶναι μεμφόμενός μοι· ἐπειδὴν δὲ πείραν ἡμῶν λάβης, πῶς ἔχομεν πρὸς σέ, ἐὰν δὴ σοι φαίνεται τὰ ὑπ' ἐμοῦ πεπραγμένα ἐπὶ τῷ σῷ ἀγαθῷ πεποιημένα, ἀσπαζομένου τέ μου σε ἀντασπάξου εὐεργέτην τε νόμιζε, ἐὰν δ' ἐπὶ θάτερα, τότε μοι μέ-

satz zum folgenden σὺ B. 127, 2, Anm. 1. Kr. 51, 5, 4.

33. ἀλλὰ τοιαῦτα, doch Aehnliches. — ἀληθῆ λέγεις. Kyaxares confundirt hier in seinem Groll zwei Gedanken, die zu einander im Gegensatz stehen, in einen Satz. Denn er will sagen: denn das ist zwar wahr, dasz ich sagte, du könntest Freiwillige mit dir nehmen; du hast aber meine ganze Macht mit fortgenommen u. s. w. — παρέχειν ἑμαυτὸν — εὖ ποιεῖν, mir Gutes erweisen zu lassen. S. Anab. II, 3, 22: ἡσχύνθημεν προδοῦναι αὐτὸν, ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ παρέχοντες ἡμᾶς αὐτοῦς εὖ ποιεῖν. — ἀνὴρ. Hellen. VII, 1, 24: ὑπερβαλὼν τὸν Λυκομήδην

καὶ μόνον ἀνδρα ἠγοῦντο. Hier. II, 1. Vergl. oben II, 2, 21.

34. τί — πλέον, quid — prodest? — ἡμᾶς, d. i. ich und mein Haus. — πάντα, wie I, 6, 8.

35. κἀγώ. Ueber dieses καὶ s. zu I, 5, 1. — ἂν, Krasis wie V, 3, 9. — τὸ νῦν εἶναι, jetzt wenigstens. S. V, 3, 42. — ἡμῶν, mich und die mit mir das von dir Beargwöhnte ausführten. — πεποιημένα, in seinem Unterschied von πεπραγμένα zu beachten. Vergl. zu Hell. III, 4, 9. — ἐπὶ θάτερα, zum Gegentheil von dem durch ἐπὶ τῷ σῷ ἀγαθῷ Bezeichneten. Zuerst mit dem Dativ bezeichnet ἐπὶ die Wirkung, dann mit dem Accusativ den Zweck

φου. Ἄλλ' ἴσως μέντοι, ἔφη ὁ Κναξάρχης, καλῶς λέγεις· κἀγὼ οὕτω ποιήσω. Τί οὖν; ἔφη ὁ Κῦρος, ἦ καὶ φιλήσω σε; Εἰ σὺ βούλει, ἔφη. Καὶ οὐκ ἀποστρέψῃ με ὥσπερ ἄρτι; Οὐκ ἀποστρέψομαι, ἔφη. καὶ ὃς ἐφίλησεν αὐτόν.

37 Ὡς δὲ εἶδον οἱ Μῆδοί τε καὶ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ ἄλλοι, πᾶσι γὰρ ἔμελεν, ὅ τι ἐκ τούτων ἔσοιτο, εὐθύς ἤσθησάν τε καὶ ἐφαιδρύνθησαν. καὶ ὁ Κῦρος δὲ καὶ ὁ Κναξάρχης ἀναβάντες ἐπὶ τοὺς ἵππους ἤγοῦντο, καὶ ἐπὶ μὲν τῷ Κναξάρῃ οἱ Μῆδοι εἶποντο, Κῦρος γὰρ αὐτοῖς οὕτως ἐπένευσεν, ἐπὶ δὲ τῷ Κῦρῳ 38 οἱ Πέρσαι, οἱ δ' ἄλλοι ἐπὶ τούτοις. ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο ἐπὶ τὴν στρατόπεδον καὶ κατέστησαν τὸν Κναξάρῃν εἰς τὴν κατεσκευασμένην σκηπὴν, οἷς μὲν ἐτέτακτο παρεσκευάζον τὰ ἐπιτήδεια 39 τῷ Κναξάρῃ· οἱ δὲ Μῆδοι, ὅσον χρόνον σχολὴν πρὸ δαίπνου ἦγεν ὁ Κναξάρχης, ἤσσαν πρὸς αὐτόν, οἱ μὲν καὶ αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς, οἱ δὲ πλείστοι ὑπὸ Κῦρον ἐγκέλευστοι, δῶρα ἄγοντες, ὁ μὲν τις οἰνοχόον καλόν, ὁ δ' ὄψοποιὸν ἀγαθόν, ὁ δ' ἀρτοποιόν, ὁ δὲ μουσουργόν, οἱ δ' ἐκπώματα, οἱ δ' ἐσθῆτα καλήν· 40 πᾶς δὲ τις ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν γέ τι ὧν εὐλήφει ἐδώρειτο αὐτῷ. ὥστε τὸν Κναξάρῃν μεταγινώσκειν, ὡς οὔτε ὁ Κῦρος ἀφίστη αὐτούς ἀπ' αὐτοῦ οὔθ' οἱ Μῆδοι ἤττον τι αὐτῷ προσεῖχον τὴν νοῦν ἢ καὶ πρόσθεν.

41 Ἐπεὶ δὲ δαίπνου ὦρα ἦν, καλέσας ὁ Κναξάρχης ἤξιον τὸν Κῦρον διὰ χρόνον ἰδὼν αὐτὸν συνδειπνεῖν. ὁ δὲ Κῦρος ἔφη· Μῆ δὲ σὺ κέλευε, ὦ Κναξάρῃ· ἢ οὐχ ὄρας, ὅτι οὗτοι οἱ παρόντες ὑφ' ἡμῶν πάντες ἐπαιρόμενοι πάρεισιν; οὐκ οὐν καλῶς ἂν πράττοιμι, εἰ τούτων ἀμελῶν τὴν ἐμὴν ἡδονὴν θεραπεύειν

36. Ἄλλ' ἴσως μέντοι — καλῶς, nun, vielleicht hast du doch Recht (trotz der Zweifel, die ich noch hege). — ἀποστρέψῃ με, dich von mir abwenden. — ὥσπερ ἄρτι, nämli. §. 6.

37. πᾶσι γὰρ ἔμελεν. Ueber die Stellung der Worte s. zu IV, 5, 4. — τοὺς ἵππους, ihre Pferde. — ἤγοῦντο, ritten voran.

38. κατέστησαν, gebracht hatten.

39. αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς, sua sponte. — ἄγοντες, zeugmatisch auch mit ἐκπώματα und ἐσθῆτα verbunden, wozu φέροντες zu er-

gänzen. — ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, plerumque, um πᾶς — τις noch zu beschränken. Wegen τις vergl. zu I, 1, 1.

40. μεταγινώσκειν, prägnant: mutata sententia cognoscere. Vgl. μετανοεῖν I, 1, 3. — ἀφίστη, abwendig machte. — Ueber καὶ nach ἢ s. zu I, 5, 1. Kr. 69, 32, 13.

41. διὰ χρόνον ἰδὼν αὐτόν, da er ihn nach langer Zeit (jetzt) wiedergesehen habe, d. h. lange Zeit nicht gesehen habe. Vergl. I, 4, 28. — ὑφ' ἡμῶν — ἐπαιρόμενοι, von uns zu Erwartungen

δοκοῖν. ἀμελεῖσθαι δὲ δοκοῦντες στρατιῶται οἱ μὲν ἀγαθοὶ πολὺ ἀθυμότεροι γίνονται, οἱ δὲ πονηροὶ πολὺ ὑβριστότεροι. ἀλλὰ σὺ μὲν, ἔφη, ἄλλως τε καὶ ὁδὸν μακρὰν ἦκων δαίπνει 42 ἤδη· καὶ εἰ τινές σε τιμῶσιν, ἀντασπάζου καὶ εὐώχει αὐτούς, ἵνα σε καὶ θαρρήσωσιν· ἐγὼ δ' ἀπίων ἐφ' ἅπερ λέγω τρέ- 43 ψομαι. αὐρίον δ', ἔφη, πρῶτ' ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τὰς σὰς θύρας παρέ- σονται οἱ ἐπικαίριοι, ὅπως βουλευσώμεθα πάντες σὺν σοί, ὅ τι χρὴ ποιεῖν τὸ ἐκ τούδε. σὺ δ' ἡμῖν ἐμβαλε παρῶν περὶ τού- 44 του, πότερον ἐτι δοκεῖ στρατεύεσθαι ἢ καιρὸς ἤδη διαλύειν τὴν στρατιάν. ἐκ τούτου ὁ μὲν Κναξάρχης ἀμφὶ δαίπνον εἶχεν, ὁ δὲ Κῦρος συλλέξας τῶν φίλων τοὺς ἰκανωτάτους καὶ φρονεῖν καὶ συμπράττειν, εἰ τι δέοι, ἔλεξε τοιάδε.

Ἄνδρες φίλοι, ἃ μὲν δὴ πρῶτα εὐξάμεθα, πάρεστι σὺν θεοῖς. ὅπῃ γὰρ ἂν πορευώμεθα, κρατοῦμεν τῆς χώρας· καὶ μὲν δὴ τοὺς πολεμίους ὀρωμεν μειουμένους, ἡμᾶς δὲ αὐτούς πλείονας τε καὶ ἰσχυροτέρους γιγνομένους. εἰ δὲ ἡμῖν ἐτι ἐθε- 45 λήσειαν οἱ νῦν προσγεγεννημένοι σύμμαχοι παραμεῖναι, πολλῶ ἂν μᾶλλον ἀνύσαι δυναίμεθα καὶ εἰ τι βιάσασθαι καιρὸς καὶ εἰ τι πείσαι δέοι. ὅπως οὖν τὸ μένειν ὡς πλείστοις συνδοκῆ τῶν συμμάχων, οὐδὲν τοῦτο μᾶλλον ἔργον ἐμὸν ἢ καὶ ὑμέ- 46 τερον μηχανᾶσθαι. ἀλλ' ὥσπερ καὶ, ὅταν μάχεσθαι δέῃ, ὁ πλείστους χειρωσάμενος ἀκχιμώτατος δοξάζεται εἶναι, οὕτω καί, ὅταν πείσαι δέῃ, ὁ πλείστους ὁμογνώμονας ἡμῖν ποιήσας, οὗτος δικαίως ἂν λεκτικώτατος καὶ πρακτικώτατος κρίνοιτο ἂν εἶναι. 47 μὴ μέντοι ὡς λόγον ἡμῖν ἐπιδειξόμενοι, οἷον ἂν εἶπῃτε πρὸς ἕκαστον αὐτῶν, τοῦτο μελετᾶτε, ἀλλ' ὡς τοὺς πεπεισμένους ὑφ' ἑκάστου δήλους ἐσομένους οἷς ἂν πράττωσιν, οὕτω παρα-

angeregt. — στρατιῶται οἱ μὲν —, οἱ δέ. S. zu I, 1, 1.

42. θαρρήσωσιν, nicht fürchten. Anab. III, 2, 20: εἰ δὲ δὴ τὰς μὲν μάχας θαρρεῖτε —.

43. οἱ ἐπικαίριοι. S. zu III, 3, 12. — τὸ ἐκ τούδε, wie IV, 2, 22: τὸ ἀπὸ τούδε. — ἐμβαλε. Nach II, 2, 19. VI, 1, 13 ist λόγον oder nach II, 2, 18 βουλὴν zu ergänzen. — δοκεῖ ist zu στρατεύεσθαι: gut scheint, zu καιρὸς: scheint (nämli. εἶναι), wenn man nicht vorzieht zu letzterem Worte ἐστι zu ergänzen.

44. καὶ μὲν δὴ τοὺς, d. i. καὶ δὴ τοὺς μὲν. Wegen καὶ δὴ vgl. I, 6, 3. Kr. 69, 17, 5.

45. καιρὸς, nämli. εἶη. — οὐδὲν — μᾶλλον, in keiner Beziehung mehr. — τοῦτο hängt ab von μηχανᾶσθαι. — ἔργον ἐμὸν, nämlich ἐστίν. — ἢ καί, wie §. 40.

46. δικαίως ἂν — κρίνοιτο ἂν. S. zu II, 1, 6.

47. ἐπιδειξόμενοι, das eigentliche Wort für Prunkreden: declamiren. — ὡς — ἐσομένους. Ueber die Beziehung dieses accus. absol. zu οὕτω παρασκευάζεσθε s. zu I, 4, 21. — οἷς = τούτοις, ἃ.

48 σκευάζεσθε. καὶ ὑμεῖς μὲν, ἔφη, τούτων ἐπιμελεῖσθε· ἐγὼ δέ, ὅπως ἂν ἔχοντες τὰ ἐπιτήδεια, ὅσον ἂν ἐργαζε δύνωμαι, οἱ στρατιῶται περὶ τοῦ στρατεύεσθαι βουλευόμενοι, τούτου πειράσομαι ἐπιμελεῖσθαι.

VI.

1 Ταύτην μὲν δὴ τὴν ἡμέραν οὕτω διαγαγόντες καὶ δειπνήσαντες ἀνεπαύοντο. τῇ δ' ὑστεραία πρωὶ ἦγον ἐπὶ τὰς Κυαζάρου θύρας πάντες οἱ σύμμαχοι. ἕως οὖν ὁ Κυαζάρης ἐκοσμεῖτο, ἀκούων, ὅτι πολλὸς ὄχλος ἐπὶ ταῖς θύραις εἶη, ἐν τούτῳ οἱ φίλοι τῷ Κύρῳ προσῆγον οἱ μὲν Καδουσίους αὐτοῦ μένειν δεομένους, οἱ δὲ Ἰρκανίους, ὁ δὲ τις Σάκας, ὁ δὲ τις καὶ Γωβρύαν· Ἰστιάσπας δὲ Γαδάταν τὸν εὐνοῦχον προσῆγε, δεόμενον
2 τοῦ Κύρου μένειν. ἔνθα δὴ ὁ Κύρος γιννώσκων, ὅτι Γαδάτας πάλαι ἀπωλώλει τῷ φόβῳ, μὴ λυθεῖν ἢ στρατιά, ἐπιγελάσας εἶπεν, Ὡ Γαδάτα, δῆλος εἶ, ἔφη, ὑπὸ τοῦ Ἰστιάσπου τούτου
3 πεπεισμένος ταῦτα γιννώσκεις, ἂ λέγεις. καὶ ὁ Γαδάτας ἀνατείνας τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀπέμωσεν, ἢ μὴν μὴ ὑπὸ τοῦ Ἰστιάσπου πεισθεὶς ταῦτα γιννώσκεις· ἀλλ' οἶδα, ἔφη, ὅτι ἂν ὑμεῖς ἀπέλθῃτε, ἔρρει τὰμὰ παντελῶς· διὰ ταῦτ', ἔφη,

48. ὅσον — δύνωμαι mit πειράσομαι zu verbinden. Den Hauptgedanken enthält ἔχοντες τὰ ἐπιτήδεια. S. zu V, 3, 14. 4, 13.

1. Inhalt: Die Bundesgenossen bitten Kyros zu bleiben und mit ihnen den Krieg weiter zu verfolgen. Darüber wird unter Kyaxares' Vorsitz Kriegsraath gehalten. Alle rathen zur Fortsetzung des Kriegs, auch Kyros, der aber vor allem darauf dringt, feste Plätze im Feindesland zu besetzen u. darin Lebensmittel für den Winter aufzuspeichern. Auf seinen Vorschlag werden Belagerungsmaschinen gebaut, während das Heer von einem befestigten Lager aus häufig auf Proviantirung auszieht. Auf die Nachricht, dass der Assyrer um des Königs von Lydien Beistand werbe, vervollständigt Kyros seine Reiterei und führt Sichelwagen ein. Araspas, der Hüter der Pantheia, von dieser beim Kyros

verklagt, weil er sie mit seiner Liebe bedrängt, wird unter dem Scheine, als flöhe er vor dem Kyros, nach Lydien geschickt, um dort heimlich für den Kyros zu wirken. Abradatas, der Mann der Pantheia, wird vom Kyros herbeigerufen und bietet diesem seine Dienste an. Thurmartige Wagen werden gebaut, die mit dem Heere ziehen sollen, um im Kampfe gute Dienste zu leisten.

1. οἱ σύμμαχοι, nämlich die V, 5, 43 erwähnten ἐπιμαχοὶ als die Sprecher der verschiedenen Völkerschaften. — οἱ φίλοι — οἱ μὲν — οἱ δέ. S. zu I, 1, 1.

2. ἀπωλώλει, wie periit: verging. — δῆλος εἶ. S. zu I, 4, 2.

3. πρὸς τὸν οὐρανόν. πρὸς und εἰς wechseln in dieser Phrase. Vgl. VI, 4, 9. Oekon. XIX, 9. — ἀπέμωσεν, — μὴ. S. zu I, 4, 13: ἀπαγορεύω μὴ κινεῖσθαι. — ἔρρει τὰμὰ, wie Symp. I, 15: ἐπεὶ γὰρ γέλωσ

καὶ τούτῳ ἐγὼ αὐτὸς διελεγόμενον, ἐρωτῶν, εἰ εἰδείη, τί ἐν νῶ ἔχεις ὑπὲρ τῆς διαλύσεως τοῦ στρατεύματος ποιεῖν. καὶ ὁ Κύρος εἶπεν, Ἀδίκως ἄρα ἐγὼ Ἰστιάσπου τοῦδε κατατιπῶμαι. Ἀδίκως μὲντοι νῆ Δί', ἔφη ὁ Ἰστιάσπας, ὦ Κύρος· ἐγὼ γὰρ ἔλεγον τῷ Γαδάτῃ τῷδε τοσοῦτον μόνον, ὡς οὐχ οἶόν τέ σοι εἶναι στρατεύεσθαι, λέγων, ὅτι ὁ πατήρ σε μεταπέμπεται. καὶ ὁ Κύρος, Τί λέγεις; ἔφη· καὶ σὺ τοῦτο ἐτόλμησας ἐξενεγκεῖν, εἴτ' ἐγὼ ἔβουλόμην εἶτε μὴ; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη· ὁρῶ γὰρ σε ὑπερεπιθυμοῦντα ἐν Πέρσαις περιβλεπτον περιελθεῖν καὶ τῷ πατρὶ ἐπιδειξασθαι, ἢ ἕκαστα διεπραξῶ. ὁ δὲ Κύρος ἔφη, Σὺ δ' οὐκ ἐπιθυμεῖς οἰκαδε ἀπελθεῖν; Οὐ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἰστιάσπας, οὐδ' ἄπειμί γε, ἀλλὰ μένων στρατηγήσω, ἕως ἂν ποιήσω Γαδάταν τουτουὶ τοῦ Ἀσσυρίου δεσπότην.

Οἱ μὲν δὴ τοιαῦτα ἐπαίζον σπουδῇ πρὸς ἀλλήλους. ἐν δὲ τούτῳ ὁ Κυαζάρης σεμνῶς κεκοσμημένος ἐξῆλθε καὶ ἐπὶ θρόνου Μηδικοῦ ἐκαθέζετο. ὡς δὲ πάντες συνῆλθον οὓς ἔδει καὶ σιωπὴ ἐγένετο, ὁ Κυαζάρης ἐλεξεν ὧδε. Ἄνδρες σύμμαχοι, ἴσως, ἐπειδὴ παρῶν τυγχάνω καὶ πρεσβύτερός εἰμι Κύρου, εἰκὸς ἄρχειν με λόγον. νῦν οὖν δοκεῖ μοι εἶναι καιρὸς περὶ τούτου πρῶτον διαλέγεσθαι, πότερον στρατεύεσθαι ἐτι καιρὸς δοκεῖ εἶναι ἢ διαλύειν ἤδη τὴν στρατίαν· λεγέτω οὖν τις, ἔφη, περὶ αὐτοῦ τούτου ἢ γιννώσκει. ἐν τούτῳ πρῶτος μὲν εἶπεν ὁ Ἰρκανίος, Ἄνδρες σύμμαχοι, οὐκ οἶδα μὲν ἐργαζε, εἴ τι δεῖ λόγον, ὅπου αὐτὰ τὰ ἔργα δεικνύει τὸ κράτιστον. πάντες γὰρ ἐπιστάμεθα, ὅτι ὁμοῦ μὲν ὄντες πλείω κακὰ τοὺς πολεμίους ποιοῦμεν ἢ πάσχομεν· ὅτε δὲ χωρὶς ἡμεν ἀλλήλων, ἐκεῖνοι ἡμῖν ἐχρῶντο ὡς ἐκείνοις ἦν ἡδιστον, ἡμῖν γε μὴν ὡς χαλεπώτατον. ἐπὶ τούτῳ ὁ Καδούσιος εἶπεν, Ἡμεῖς δὲ τί ἂν λέγοιμεν, ἔφη, περὶ τοῦ οἰκαδε ἀπελθόντες ἕκαστοι χωρὶς εἶναι,

ἐξ ἀνθρώπων ἀπόλαε, ἔρρει τὰ ἐμὰ πράγματα. — αὐτὸς, aus eigenem Antriebe. Kr. 51, 6, 8.

5. ἐξενεγκεῖν, wie efferre und exire auch ohne in vulgus.

6. ἐπαίζον σπουδῇ, utebantur iocis habentibus aliquid serii. So Mem. I, 3, 8: ἐπαίζον ἅμα σπονδάων. — ἴσως — εἰκὸς, es ist wohl in der Ordnung. ἴσως giebt der Behauptung eine urbane

Färbung. Vergl. zu V, 1, 18. — ἄρχειν με λόγον wie verschieden von ἄρχεσθαι με λόγον? K. 52, 8, Anm. 8.

7. ἐκεῖνοι — ἐκείνοις, absichtlich dasselbe Pron. zweimal. An der zweiten Stelle hat es etwa die Bedeutung: gerade ihnen.

8. ἀπελθόντες ἕκαστοι, im Nominativ durch Attraction. B. 142. 3. K. 55, 2, Anm. 1. D. 570. ἕκαστοι

ὅποτε γε οὐδὲ στρατευομένοις, ὡς εἶοικε, χωρίζεσθαι συμφέρει; ἡμεῖς γοῦν οὐ πολλὴν χρόνον δίχα τοῦ ὑμετέρου πλήθους στρα-
 9 τευσάμενοι δίχην ἔδομεν, ὡς καὶ ὑμεῖς ἐπίστασθε. ἐπὶ τούτῳ Ἀρτάβαζος, ὃ ποτε φήσας εἶναι Κύρου συγγενῆς, ἔλεξε τοιαύδε· Ἐγὼ δ', ἔφη, ὦ Κναξάρη, τοσοῦτον διαφέρομαι τοῖς πρόσθεν λέγουσιν· οὗτοι μὲν γὰρ φασιν, ἔτι δεῖν μένοντας στρατεύεσθαι,
 10 ἐγὼ δὲ λέγω, ὅτι, ὅτε μὲν οἴκοι ἦν, ἐστρατεύομην· καὶ γὰρ ἐβοήθουν πολλάκις τῶν ἡμετέρων ἀγομένων καὶ περὶ τῶν ἡμετέρων φρουρίων ὡς ἐπιβουλευσομένων πολλάκις πράγματα εἶχον φοβούμενός τε καὶ φρουρῶν· καὶ ταῦτ' ἐπραττον τὰ οἰκεία δαπανῶν. νῦν δ' ἔχω μὲν τὰ ἐκείνων φρούρια, οὐ φοβοῦμαι δὲ ἐκείνους, εὐωχοῦμαι δὲ τὰ ἐκείνων καὶ πίνω τὰ τῶν πολεμίων. ὡς οὖν τὰ μὲν οἴκοι στρατεῖαν οὐσαν, τάδε δὲ ἐορτήν, ἐμοὶ μὲν οὐ δοκεῖ, ἔφη, διαλύειν τήνδε τὴν πανήγυριν. ἐπὶ
 11 τούτῳ ὁ Γωβρύας εἶπεν, Ἐγὼ δ', ὦ ἄνδρες σύμμαχοι, μέγχι μὲν τοῦδε ἐπαινω τὴν Κύρου δεξιάν· οὐδὲν γὰρ ψεύδεται ὧν ὑπέσχετο. εἰ δ' ἄπεισιν ἐκ τῆς χώρας, δῆλον ὅτι ὁ μὲν Ἀσσύριος ἀναπαύσεται, οὐ τίνων ποινὰς ὧν τε ὑμᾶς ἐπεχείρησεν ἀδικεῖν καὶ ὧν ἐμὲ ἐποίησεν, ἐγὼ δὲ ἐν τῷ μέρει ἐκείνῳ πάλιν δάσω δίχην, ὅτι ὑμῖν φίλος ἐγενόμην.
 12 Ἐπὶ τούτοις πᾶσι Κῦρος εἶπεν, ὦ ἄνδρες, οὐδ' ἐμὲ λανθάνει, ὅτι, ἐὰν μὲν διαλύωμεν τὸ στρατεύμα, τὰ μὲν ἡμέτερα ἀσθενέστερα γίνονται· ἂν, τὰ δὲ τῶν πολεμίων πάλιν ἀυξήσεται. ὅσοι τε γὰρ αὐτῶν ὄπλα ἀφήρηται, ταχὺ ἄλλα ποιήσονται, ὅσοι τε ἵππους ἀπεστέρηται, ταχὺ πάλιν ἄλλους ἵππους

ist Apposition zum Subject. — ὅποτε γε, quandoquidem. Ueber die Sache s. V, 4, 15. — στρατευομένοις, allgemein, wie schon durch ὡς εἶοικε angezeigt ist. Der besondere Fall wird dann durch das bestätigende γοῦν eingeführt. — τοῦ πλήθους. Vergl. τῆς ἰσχύος V, 4, 20 und τὸ πλήθος IV, 1, 19.
 9. ὃ ποτε φήσας. S. I, 4, 27. — τοσοῦτον, tantum (modo). — τοῖς — λέγουσιν, substantivisch: den Rednern. — ἔτι gehört zu μένον-
 10. ἐπιβουλευσομένων, passivisch. S. zu καταλύσεται I, 6, 9. — ὡς — οὐσαν. S. zu I, 4, 21. — τὰ οἴκοι,

das Leben zu Hause. — δοκεῖ. Vergl. zu V, 5, 43. — πανήγυριν, Festversammlung, entsprechend dem vorhergehenden ἐορτήν.
 11. δεξιάν, Handschlag, d. i. hier: Vertragstreue. — ὧν ὑπέσχετο, IV, 6, 8. — ἀναπαύσεται. Hertlein verm. ἀναπνεύσεται. — τίνων ποινὰς, poetisch, wofür nachher διδόναι δίχην. — ἐν τῷ μέρει, meinerseits.
 12. γίνονται ἂν — ἀυξήσεται. Das Erste ist dem Redner wohl eben so gewisz als das Zweite: aber ἀυξήσεται wegen der folgenden futura, die ihm als Ausführung des Zweiten bereits vorschweben. —

κλήσονται, ἀντὶ δὲ τῶν ἀποθανόντων ἕτεροι ἐφηβήσουσι καὶ ἐπιγενήσονται· ὥστε οὐδὲν θανμαστόν, εἰ πάνν ἐν τάχει πάλιν ἡμῖν πράγματα παρέχειν δυνήσονται. τί δῆτα ἐγὼ Κναξάρην ἐκέλευσα λόγον ἐμβαλεῖν περὶ καταλύσεως τῆς στρατιᾶς; εὐ ἴστε ὅτι φοβούμενος τὸ μέλλον. ὀρῶ γὰρ ἡμῖν ἀντιπάλους προσιόντας, οἷς ἡμεῖς, εἰ ὧδε στρατευσόμεθα, οὐ δυνήσομεθα μάχεσθαι. προσέρχεται μὲν γὰρ δῆπου χειμῶν, στέγαι δὲ εἰ
 14 καὶ ἡμῖν αὐτοῖς εἰσιν, ἀλλὰ μὰ Δί' οὐχ ἵπποις οὐδὲ θεράπουσιν οὐδὲ τῷ δήμῳ τῶν στρατιωτῶν, ὧν ἄνευ ἡμεῖς οὐκ ἂν δυναίμεθα στρατεύεσθαι· τὰ δ' ἐπιτήδεια ὅπου μὲν ἡμεῖς ἐληλύθαμεν ὑφ' ἡμῶν ἀνήλωται· ὅποι δὲ μὴ ἀφίγμεθα, δια τὸ ἡμᾶς φοβεῖσθαι ἀνακεκομισμένοι εἰσὶν εἰς ἐρύματα, ὥστε αὐτοὶ μὲν ἔχειν, ἡμᾶς δὲ ταῦτα μὴ δύνασθαι λαμβάνειν. τίς οὖν οὕτως ἀγαθὸς ἢ τίς οὕτως ἰσχυρός, ὃς λιμῶ καὶ ῥίγει δύ-
 15 ναιτ' ἂν μαχόμενος στρατεύεσθαι; εἰ μὲν οὖν οὕτω στρατευσόμεθα, ἐγὼ μὲν φημι χοῖναι ἐκόντας ἡμᾶς καταλύσαι τὴν στρατιάν μᾶλλον ἢ ἄκοντας ὑπὸ ἀμηχανίας ἐξελαθῆναι. εἰ δὲ βουλόμεθα ἔτι στρατεύεσθαι, τόδ' ἐγὼ φημι χοῖναι ποιεῖν, ὡς τάχιστα πειρᾶσθαι τῶν μὲν ἐκείνων ὄχυρῶν ὡς πλεῖστα παραι-
 16 ρεῖν, ἡμῖν δ' αὐτοῖς ὡς πλεῖστα ὄχυρὰ ποιεῖσθαι· ἐὰν γὰρ ταῦτα γένηται, τὰ μὲν ἐπιτήδεια πλείω ἔξουσιν ὁπότεροι ἂν πλείω δύνωνται λαβόντες ἀποτίθεσθαι, πολιορκήσονται δὲ ὁπό-
 17 τεροι ἂν ἦττους ὦσι. νῦν δ' οὐδὲν διαφέρομεν τῶν ἐν τῷ πελάγει πλεόντων· καὶ γὰρ ἐκείνοι πλέουσι μὲν αἰεὶ, τὸ δὲ πεπλευσμένον οὐδὲν οικειότερον τοῦ ἀπλεύστου καταλείπουσιν. ἐὰν δὲ φρούρια ἡμῖν γένηται, ταῦτα δὴ τοῖς μὲν πολεμίοις

ἕτεροι ist bei ἐπιγενήσονται noch einmal zu denken. — πάνν ἐν τάχει = πάνν ταχέως.
 13. φοβούμενος, näml. ἐκέλευσα λόγον u. s. w. — ὧδε, so, wie bisher. Ebenso οὕτω §. 15.
 14. ὧν ἄνευ, seltenere Stellung statt ἄνευ ὧν. Ebenso Hellen. VII, 1, 3. Kr. 68, 4, 1. — ὅπου. S. V, 1, 24 zu ποῦ. — Aus ὅποι ergänze als Subject zu ἀνακεκομισμένοι εἰ-
 15. σὶν die Einwohner. Object ist τὰ ἐπιτήδεια. — αὐτοὶ attrahirt vom Subject von ἀνακεκ. εἰσὶν. S. zu §. 8. Vergl. zu Hell. II, 1, 26: ἀπείναι αὐτὸν ἐκέλευσαν· αὐτοὶ γὰρ

νῦν στρατηγεῖν, οὐκ ἐκείνων. — ὃς = ὥστε, wie ἦτις III, 3, 50. S. Kr. 51, 13, 10.
 15. ἐξελαθῆναι, aus dem Assyrischen Lande. — ἐκείνων, abhängig von τῶν ὄχυρῶν. Ebenso Hell. VII, 1, 13: τῶν ἐκείνων δούλων. Unten VII, 4, 13: τῶν ἐαντῶν. Kr. 47, 9, 8. — ἡμῖν δ' αὐτοῖς — ποι-
 16. εῖσθαι, d. h. solche, die uns noch mehr und besseren Schutz gewähren als die dem Feinde weggenommenen. — ἀποτίθεσθαι, aufspeichern. — πολιορκήσονται. S. I, 6, 9 zu καταλύσεται. Wegen der Bedeutung zu I, 5, 2. Hell. V, 1, 2.

- 17 ἄλλοτριώσει τὴν χώραν, ἡμῖν δ' ὑπ' εὐδίαν μᾶλλον πάντ' ἔσται. ὁ δ' ἴσως ἂν τινες ὑμῶν φοβηθεῖεν, εἰ δεήσει πόρρω τῆς ἑαυτῶν φρουρεῖν, μηδὲν τοῦτο ἀκνήσητε. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπέπερ καὶ ὡς οἰκοθεν ἀποδημοῦμεν, φρουρήσειν ὑμῖν ἀναδεχόμεθα τὰ ἐγγύτατα χωρία τῶν πολεμίων, ὑμεῖς δὲ τὰ πρόσσορα ὑμῖν
- 18 αὐτοῖς τῆς Ἀσσυρίας ἐκεῖνα κτᾶσθε καὶ ἐργάζεσθε. ἐὰν γὰρ ἡμεῖς τὰ πλησίον αὐτῶν φρουροῦντες δυνώμεθα σώζεσθαι, ἐν πολλῇ ὑμεῖς εἰρήνῃ ἔσεσθε οἱ τὰ πρόσω αὐτῶν ἔχοντες· οὐ γάρ, οἶμαι, δυνήσονται τῶν ἐγγύς ἑαυτῶν κακῶν ὄντων ἀμελοῦντες τοῖς πρόσω ὑμῖν ἐπιβουλεύειν.
- 19 Ὡς δὲ ταῦτ' ἐρρήθη, οἱ τε ἄλλοι πάντες ἀνιστάμενοι συμπροθυμήσεσθαι ταῦτ' ἔφασαν καὶ Κναξάρης. Γαδάτας δὲ καὶ Γωβρύας καὶ τείχος ἐκάτερος αὐτῶν, ἣν ἐπιτρέψωσιν οἱ σύμμαχοι, τειχίσασθαι ἔφασαν, ὥστε καὶ ταῦτα φίλια τοῖς συμά-
- 20 χοις ὑπάρχειν. ὁ οὖν Κῦρος ἐπεὶ πάντας ἐώρα προθύμους ὄντας πράττειν ὅσα ἐλεξε, τέλος εἶπεν, Εἰ τοίνυν περαίνειν βουλόμεθα ὅσα φασὲν χρῆναι ποιεῖν, ὡς τάχιστ' ἂν δεοί γενέσθαι μηχανὰς μὲν εἰς τὸ καθαιρεῖν τὰ τῶν πολεμίων τεῖχη,
- 21 τέκτονας δὲ εἰς τὸ ἡμῖν ὄχυρά πυργοῦσθαι. ἐκ τούτου ὑπέσχετο ὁ μὲν Κναξάρης μηχανὴν αὐτὸς ποιησάμενος παρέξειν, ἄλλην δὲ Γαδάτας καὶ Γωβρύας, ἄλλην δὲ Τιγράνης· αὐτὸς δὲ Κῦρος ἔφη δύο πειράσεσθαι ποιήσασθαι. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἔδοξεν, ἐπορίζοντο μὲν μηχανοποιούς, παρεσκευάζοντο δὲ ἑκαστοὶ εἰς τὰς μηχανὰς ὧν ἔδει· ἄνδρας δ' ἐπέστησαν, οἱ ἐδόκουν ἐπιτηδειότατοι εἶναι ἀμφὶ ταῦτ' ἔχειν.

16. ὑπ' εὐδίαν. Der Ausdruck entspricht dem vorher gebrauchten Bilde. Gewöhnlicher wäre ἐν εὐδία: es liegt aber in ἔσται hier die Vorstellung des Sicherstreckens, der Ausdehnung.

17. φοβηθεῖεν, εἰ, ob nicht. Vergl. Eurip. Androm. 60: καὶ νῦν φέρονσά σοι νέους ἦ καὶ λόγους φόβῳ μὲν, εἰ τις δεσποτῶν αἰσθήσεται. B. 139, 50. Kr. 65, 1, 9. — καὶ ὡς, auch so, so schon. — τῶν πολεμίων, abhängig von ἐγγύτατα. — ἐκεῖνα weist auf τὰ πρόσσορα kräftig zurück.

18. τῶν — ὄντων, Wortstellung wie VIII, 1, 38: τὰ ἐν τοῖς παραδείσοις θηρία τρεφόμενα. S. zu

Hellen. I, 1, 23: Λακεδαιμόνα γράμματα πεμφθέντα. Ages. I, 34.

19. συμπροθυμήσεσθαι mit ταῦτα. S. zu I, 3, 5. — τείχος, vorher (§. 16) φρούρια. — τειχίσασθαι, ohne ἂν. S. zu I, 5, 9. Hellen. V, 1, 32: ὁ δὲ Ἀγησίλαος οὐκ ἔφη δεῖξασθαι τοὺς ὄρκους, ἐὰν μὴ ὀμνύωσι. Der Inf. aor. bezeichnet, dass die Sache schnell gethan sein soll.

20. γενέσθαι, geschafft werden. — τὸ καθαιρεῖν τὰ — τεῖχη, um τὰ ὄχυρά wegnehmen (παραιρεῖν) zu können. Diese Stelle nöthigt also nicht zur Aenderung von παραιρεῖν §. 15 in καθαιρεῖν. — μηχανὰς, Belagerungsmaschinen.

22. ἀμφὶ ταῦτ' ἔχειν, wie IV, 5, 15.

Κῦρος δ' ἐπεὶ ἔγνω, ὅτι διατριβὴ ἔσται ἀμφὶ ταῦτα, ἐκά- 23
θισε τὸ στρατεύμα ἔνθα ᾤετο ὑμεινότερον εἶναι καὶ εὐπροσο-
δώτατον ὅσα ἔδει προσκομίζεσθαι, ὅσα τε ἐρμυνότητος προσε-
δεῖτο, ἐποίησατο, ὡς ἐν ἀσφαλεῖ οἱ αἰεὶ μένοντες εἶεν, εἴποτε
καὶ πρόσω τῇ ἰσχύϊ ἀποστρατοπεδεύοιτο. πρὸς δὲ τούτοις ἐρω- 24
τῶν οὗς ᾤετο μάλιστα εἰδέναι τὴν χώραν, ὀπόθεν ἂν ὡς πλεί-
στα ὠφελοῖτο τὸ στρατεύμα, ἐξῆγεν αἰεὶ εἰς προνομιάς, ἅμα μὲν
ὅπως ὅτι πλείστα λαμβάνοι τῇ στρατιᾷ τὰ ἐπιτήδεια, ἅμα δ'
ὅπως μᾶλλον ὑγαίνοιεν καὶ ἰσχύοιεν διαπονούμενοι ταῖς πο-
ρείαις, ἅμα δ' ὅπως ἐν ταῖς ἀγωγαῖς τὰς τάξεις ὑπομιμνή-
σκοιτο. ὁ μὲν δὲ Κῦρος ἐν τούτοις ἦν.

Ἐκ δὲ Βαβυλῶνος οἱ αὐτόμολοι καὶ οἱ ἀλισκόμενοι ταῦτ' 25
ἔλεγον, ὅτι ὁ Ἀσσύριος οἰχοῖτο ἐπὶ Ἀνδίας, πολλὰ τάλαντα χρυ-
σίου καὶ ἀργυρίου ἄγων καὶ ἄλλα κτήματα καὶ κόσμον παντο-
δαπόν. ὁ μὲν οὖν ὄχλος τῶν στρατιωτῶν ἔλεγεν, ὡς ὑπεκτί- 26
θοῖτο ἤδη τὰ χρήματα φοβούμενος· ὁ δὲ Κῦρος γινώσκων,
ὅτι οἰχοῖτο συστήσων εἴ τι δύναται ἀντίπαλον ἑαυτῷ, ἀντιπαρε-
σκευάζετο ἐρωμένως, ὡς μάχης ἔτι δεήσον· ὥστ' ἐξεπίπλη
μὲν τὸ τῶν Περσῶν ἱππικόν, τοὺς μὲν ἐκ τῶν αἰχμαλώτων,
τοὺς δὲ τινὰς καὶ παρὰ τῶν φίλων λαμβάνων ἵππους· ταῦτα
γὰρ παρὰ πάντων ἐδέχετο καὶ ἀπεωθεῖτο οὐδέν, οὔτε εἰ τις
ὄπλον διδοίη καλὸν οὔτ' εἰ τις ἵππον· κατεσκευάζετο δὲ καὶ 27
ἄρματα ἐκ τε τῶν αἰχμαλώτων ἄρμάτων καὶ ἄλλοθεν ὀπόθεν
ἐδύνατο. καὶ τὴν μὲν Τρωικὴν διαφορίαν πρόσθεν οὔσαν καὶ
τὴν Κυρηναίων ἔτι καὶ νῦν οὔσαν ἀρματηλασίαν κατέλυσε·
τὸν γὰρ πρόσθεν χρόνον καὶ οἱ ἐν τῇ Μηδίᾳ καὶ Συρίᾳ καὶ
Ἀραβίᾳ καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ τοῖς ἄρμασιν οὕτως ἐχρῶντο,

23. διατριβὴ ἔσται, längere Zeit vergehen werde. — ἐνθα — εὐπροσώδωτατον. Vergl. III, 2, 11. — προσκομίζεσθαι hängt ab von εὐπροσώδ. — ἐποίησατο, ὡς, liess er so herstellen, dass —. οἱ — μένοντες, näml. ἐν τοῖς ὄχυροις. — αἰεὶ jedesmal. — τῇ ἰσχύϊ, Dativ wie μορῶ V, 4, 20. ἰσχύς ist das Hauptcorps wie V, 4, 20.

24. ἐν ταῖς ἀγωγαῖς, auf den zum Herbeischaffen von Lebensmitteln zu machenden Märschen.

25. Ἐκ δὲ Βαβυλῶνος οἱ — ἔλεγον, aus Bab. meldeten die —.

26. ὑπεκτίθοιτο, auf die Seite, in Sicherheit bringe. — ὡς — δεήσον. S. zu I, 6, 12. — ὥστ', daher.

27. τὴν Τρωικὴν διαφορίαν — καὶ τὴν Κυρηναίων. Den Wagen, wie er zur Zeit des Trojanischen Kriegs war und wie ihn die Kyrenäer noch jetzt hatten, die erstern als Zweigespann, die letzteren als Viergespann, beide mit einem besonderen Wagenlenker, wozu man die tüchtigsten Leute verwendete, die man so dem Kampfe selbst entzog.

- 28 ὥσπερ νῦν οἱ Κυρηναῖοι. ἔδοξε δ' αὐτῷ, ὁ κράτιστον εἰκὸς εἶναι τῆς δυνάμεως, ὄντων τῶν βελτίστων ἐπὶ τοῖς ἄρμασι, τοῦτο ἐν ἀκροβολιστῶν μέρει εἶναι καὶ εἰς τὸ κρατεῖν οὐδὲν μέγα συμβάλλεσθαι. ἄρματα γὰρ τριακοσία τοὺς μὲν μαχομένους παρέχεται τριακοσίους, ἵπποις δ' οὗτοι χρῶνται διακοσίους καὶ χιλλίους· ἡμίχοι δ' αὐτοῖς εἰσι μὲν ὡς εἰκὸς οἷς μάλιστα πιστεύουσιν, οἱ βέλτιστοι· ἄλλοι δ' εἰσι τριακόσιοι οὗτοι, οἱ οὐδ' ὅτι οὖν τοὺς πολεμίους βλάπτουσι. ταύτην μὲν οὖν τὴν διαφορίαν κατέλυσεν· ἀντὶ δὲ τούτου πολεμιστήρια κατεσκευάσατο ἄρματα τροχοῖς τε ἰσχυροῖς, ὡς μὴ ἑαδίως συντριβῆται, ἄξοσί τε μακροῖς· ἦττον γὰρ ἀνατρέπεται πάντα τὰ πλατεῖα· τὸν δὲ δίφρον τοῖς ἡμίχοις ἐποίησεν ὥσπερ πύργου ἰσχυρῶν ξύλων· ὕψος δὲ τούτων ἐστὶ μέχρι τῶν ἀγκῶνων, ὡς δύνωνται ἡμιχεῖσθαι οἱ ἵπποι ὑπὲρ τῶν δίφρων· τους δ' ἡμίχοις ἐθαράκισε πάντα πλὴν τῶν ὀφθαλμῶν. προσέθηκε δὲ καὶ δρέπανα σιδηρᾶ ὡς διπήχη πρὸς τοὺς ἄξονας ἐνθεν καὶ ἐνθεν τῶν τροχῶν καὶ ἄλλα κάτω ὑπὸ τῷ ἄξονι εἰς τὴν γῆν βλέποντα, ὡς ἐμβαλοῦντων εἰς τοὺς ἐναντίους τοῖς ἄρμασιν. ὡς δὲ τότε Κύρος ταῦτα κατεσκευάσεν, οὕτως ἔτι καὶ νῦν τοῖς ἄρμασι χρῶνται οἱ ἐν τῇ βασιλείᾳ χώρα. ἦσαν δὲ αὐτῷ καὶ κάμηλοι πολλαὶ παρά τε τῶν φίλων συνειλεγμένα καὶ αἱ αἰχμάλωτοι πᾶσαι συνηθροισμένα. καὶ ταῦτα μὲν οὕτω συνεπεραίνετο.
- Βουλόμενος δὲ κατάσκοπὸν τινα πέμψαι ἐπὶ Λυδίας καὶ μαθεῖν, ὅ τι πράττει ὁ Ἀσσύριος, ἔδοξεν αὐτῷ ἐπιτήδειος εἶναι

28. κράτιστον, der tüchtigste Theil. — εἰκὸς näml. ἐστίν. — ἐν — μέρει εἶναι, die Rolle von Fernschützen zu spielen, die nie handgemein werden. — μέγα, magnum momentum. Vergl. I, 2, 8.

29. τούτου auf ein in τὴν διαφορίαν liegendes τὸ διαφορῆν bezogen. — ὡς μὴ — συντριβῆται. Ueber den Conj. Präs. s. zu I, 4, 2. — ὕψος — ἐστὶ, noch zu Xenoph. Zeit. — πάντα, wofür VI, 2, 17 τὰ ὑπερέχοντα ἅπαντα. Dieser, soweit er sichtbar war, gepanzerte Mann stand allein auf dem Wagen; denn es kam nur darauf an, den Wagen als zerstörendes Werkzeug unter die Feinde zu treiben.

30. προσέθηκε, insofern als er die Sichelwagen bei den Persern

zuerst einführte. — ὡς bezieht sich auf die in διπήχη liegende Zahl. So auch παλτὸν ὡς ἐξάπηχην Anab. V, 4, 12. Vergl. auch τῷ σταυρωματι ὡς ἀνδρομήκει Hellen. III, 2, 3. — πρὸς τοὺς ἄξονας. Vergl. Anab. I, 8, 10: πρὸ δὲ αὐτῶν ἄρματα διαλείποντα συγγόν ἀπ' ἀλλήλων τὰ δρεπανηφόρα λεγόμενα, εἶχον δὲ τὰ δρέπανα ἐν τῶν ἄξόνων εἰς πλάγιον ἀποτεταμένα καὶ ὑπὸ τοῖς δίφροις εἰς γῆν βλέποντα, ὡς διακίπτειν ὅταν ἐντύχουεν. Vgl. noch über die Sichelwagen unten VI, 2, 17. — ὡς ἐμβαλοῦντων, näml. τῶν ἡμίχων. Ueber ὡς mit einem absoluten Casus s. zu I, 4, 21, über das Fehlen des Subjects zu III, 3, 54.

31. Βουλόμενος —, ἔδοξεν αὐ-

Ἀράσπας ἔλθειν ἐπὶ τοῦτο, ὁ φυλάττων τὴν γυναῖκα τὴν καλήν. συνεβεβήκει δὲ τῷ Ἀράσπα τοιαῦδε. ληφθεὶς ἔρωτι τῆς γυναικὸς ἠναγκάσθη προσενεγκεῖν λόγους αὐτῇ περὶ συνουσίας. 32 ἢ δὲ ἀπέφησε μὲν καὶ ἦν πιστὴ τῷ ἀνδρὶ καίπερ ἀπόντι· ἐφίλει γὰρ αὐτὸν ἰσχυρῶς· οὐ μέντοι κατηγόρησε τοῦ Ἀράσπου πρὸς τὸν Κύρον, ὀκνοῦσα συμβαλεῖν φίλους ἀνδρας. ἐπεὶ δὲ ὁ 33 Ἀράσπας δοκῶν ὑπηρετήσεν τῷ τυχεῖν ἢ ἠβούλετο ἠπέλιψε τῇ γυναικί, ὅτι, εἰ μὴ βούλοιο ἐκούσα, ἄκουσα ποιήσοι ταῦτα, ἐκ τούτου ἢ γυνή, ὡς ἔδεισε τὴν βίαν, οὐκέτι κρύπτει, ἀλλὰ πέμπει τὸν εὐνοῦχον πρὸς τὸν Κύρον καὶ κελεύει λέξαι πάντα. ὁ δὲ ὡς ἤκουσεν, ἀναγελάσας ἐπὶ τῷ κρείττονι τοῦ ἔρωτος 34 φάσκοντι εἶναι, πέμπει Ἀρτάβαζον σὺν τῷ εὐνοῦχῳ καὶ κελεύει αὐτῷ εἰπεῖν βιάζεσθαι μὲν μὴ τοιαύτην γυναῖκα, πείθειν δὲ εἰ δύναται, οὐκ ἔφη κωλύειν. ἐλθὼν δὲ ὁ Ἀρτάβαζος πρὸς 35 τὸν Ἀράσπαν ἐλοιδόρησεν αὐτόν, παρακαταθήκην ὀνομάζων τὴν γυναῖκα, ἀσέβειάν τε αὐτοῦ λέγων ἀδικίαν τε καὶ ἀκράτειαν, ὥστε τὸν Ἀράσπαν πολλὰ μὲν δακρύειν ὑπὸ λύπης, καταδύεσθαι δὲ ὑπὸ τῆς αἰσχύνης, ἀπολωλέναι δὲ τῷ φόβῳ, μὴ τι καὶ πάθοι ὑπὸ Κύρου.

Ὁ οὖν Κύρος καταμαθὼν ταῦτα ἐκάλεσεν αὐτὸν καὶ μόνος 36 μόνῳ ἔλεξεν, Ὁρῶ σε, ἔφη, ὦ Ἀράσπα, φοβούμενόν τε ἐμὲ καὶ ἐν αἰσχύνῃ δεινῶς ἔχοντα. παῦσαι οὖν τούτων· ἐγὼ γὰρ θεοῦς τε ἀκούω ἔρωτος ἠτιᾶσθαι, ἀνθρώπους τε οἶδα καὶ μάλα

τῷ. S. zu IV, 2, 3. — δὲ nach συνεβεβήκει ist explicativ und führt die Erzählung ein, wie Kyros darauf gekommen, gerade den Araspas als Kundschafter nach Lydien zu senden. — ἠναγκάσθη, näml. durch die Gewalt der Liebe. Vgl. V, 1, 9. — προσενεγκεῖν λόγους, einen Antrag zu machen.

32. συμβαλεῖν, in Streit zu bringen.

33. ὑπηρετήσεν τῷ, es werde dazu beitragen zu —. — ἢ, konnte auch ὢν heißen. — τὸν εὐνοῦχον. Vergl. τοὺς ἵππους V, 5, 37.

34. ἐπὶ τῷ κρείττονι — εἶναι. S. V, 1, 17.

35. ἀσέβειάν τε αὐτοῦ λέγων, indem er sagte, es sei von ihm

eine Gewissenlosigkeit u. s. w. — καταδύεσθαι. S. zu V, 5, 9. — ὑπὸ τῆς αἰσχύνης. Vergl. ὑπὸ τῆς ἡδονῆς I, 4, 15.

36. μόνος μόνῳ. Vergl. Terent. Eun. III, 5, 31: maneo solus cum sola. Häufiger aber im Griechischen und zwar immer so, dass der oblique Casus nachsteht. Soph. Aj. 467: ἐμπεισῶν μόνος μόνους, wo Lobeck nachzusehen. — παῦσαι οὖν. Die Folgerungspartikel erklärt sich daraus, dass der Redende die gleich folgende Begründung bereits im Sinne hat. Kyros will den Araspas vor Allem beruhigen. — τούτων, τοῦ φόβου καὶ τῆς αἰσχύνης. — θεοῦς — ἔρωτος ἠτιᾶσθαι, nach griechischer Vorstellung. — ἀνθρώπους — οἶα πεπόνθασαι. Ueber die Attraction s. zu I, 1, 6. — καὶ

δοκοῦντας φρονίμους εἶναι οἷα πεπόνθασιν ὑπ' ἔρωτος· καὶ αὐτὸς δ' ἔμεινεν κατέγνωσεν μὴ ἂν καρτερῆσαι, ὥστε συνῶν
 37 καλοῖς ἀμελεῖν αὐτῶν. καὶ σοὶ δὲ τούτου τοῦ πράγματος ἐγὼ αἰτιός εἰμι· ἐγὼ γάρ σε συγκαθεῖρξα τούτῳ τῷ ἀμάχῳ πράγματι. καὶ ὁ Ἀράσπας ὑπολαβὼν εἶπεν· Ἀλλὰ σὺ μὲν, ὦ Κῦρε, καὶ ταῦτα ὅμοιος εἶ οἰόσπερ καὶ τᾶλλα, πρῶός τε καὶ συγγνώμων τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτημάτων· ἐμὲ δέ, ἔφη, καὶ οἱ ἄλλοι ἀνθρωποὶ καταδύουσι τῷ ἄρει. ὡς γὰρ ὁ θεοῦς διήλθε τῆς ἐμῆς συμφορᾶς, οἱ μὲν ἐχθροὶ ἐφῆδονται μοι, οἱ δὲ φίλοι προσ-
 38 ἰόντες συμβουλεύουσιν ἐκποδῶν ἔχειν ἔμεινόν, μὴ τι καὶ πάθω ὑπὸ σοῦ, ὡς ἡδικηκότος ἐμοῦ μεγάλα. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν· Εὖ τοίνυν ἴσθι, ὦ Ἀράσπα, ὅτι ταύτη τῇ δόξῃ οἷός τ' εἶ ἐμοὶ τε ἰσχυρῶς χαρίσασθαι καὶ τοὺς συμμάχους μεγάλα ὠφελῆσαι. Εἰ γὰρ γένοιτο, ἔφη ὁ Ἀράσπας, ὅ τι ἐγὼ σοὶ ἐν καιρῷ ἂν γε-
 39 νοίμην. Εἰ τοίνυν, ἔφη, προσποιησάμενος ἐμὲ φεύγειν ἐθέ-
 40 λους εἰς τοὺς πολεμίους ἐλθεῖν, οἴομαι ἂν σε πιστευθῆναι ὑπὸ τῶν πολεμίων. Ἔργωγε ναὶ μὰ Δί, ἔφη ὁ Ἀράσπας, καὶ ὑπὸ τῶν φίλων οἶδα ὅτι ὡς σὲ πεφευγὸς λόγον ἂν παρέχοιμι. Ἐλ-
 40 θοὺς ἂν τοίνυν, ἔφη, ἡμῖν πάντα εἰδὼς τὰ τῶν πολεμίων· οἶμαι δὲ καὶ λόγων καὶ βουλευμάτων κοινωνὸν ἂν σε ποιοῖντο διὰ τὸ πιστεύειν, ὥστε μὴδὲ ἐν σε λεληθέναι ὦν βουλόμεθα εἰδέναί. Ὡς πορευσομένου, ἔφη, ἤδη νυνὶ· καὶ γὰρ τοῦτο

μάλα wie I, 3, 10. — αὐτὸς — καρτερῆσαι, ich selbst traute mir nicht zu, dass ich die Kraft haben würde. Vergl. Thuk. III, 45, 1: οὐδέεις πο καταγνοῦς ἑαυτοῦ μὴ περιέσεσθαι τῷ ἐπιβουλεύματι ἦλθεν ἐς τὸ δεινόν. — ἀμελεῖν αὐτῶν, für sie gleichgültig zu bleiben. — καὶ σοὶ δέ, mit dem vorhergehenden καὶ αὐτὸς correspondirend, insofern in den folgenden Worten zugleich der Sinn liegt: auch dir hätte ich diese Kraft nicht zumuthen sollen. — πράγματι. Auch sonst von Menschen, wie Aristoph. Eccl. 441: Γυναῖκα δ' εἶναι πράγμ' ἔφη νοβυστικὸν καὶ χρηματοποιόν.

37. Ueber καὶ ταῦτα — καὶ τᾶλλα s. zu I, 5, 1. — καὶ vor οἱ ἄλλοι ἀνθρ. hat den Sinn: zwar bin ich meiner Besorgnisz in Betreff deiner nun ledig, aber auch d.

a. Menschen u. s. w. — ἐκποδῶν ἔχειν ἔμεινόν, mich aus dem Staube zu machen. — πάθω — ὡς ἡδικηκότος ἐμοῦ, bei gleichem Subject. S. zu I, 4, 2; über ὡς zu I, 4, 21.

38. Εἰ γὰρ γένοιτο, — ὅ τι. Möchte sich doch etwas ereignen (es etwas geben), worin. — ἐν καιρῷ. S. zu V, 1, 17.

39. λόγον — παρέχοιμι, in sermone venire, besprochen werde, daher mit ὑπό.

40. Ἐλθοὺς, zurückkommen, wie IV, 5, 31. — Ὡς πορευσομένου, näml. ἐμοῦ. S. zu I, 4, 18. Dieses ὡς mit dem absol. Gen. ist nach I, 6, 11 zu ergänzen. Die Auslassung ist ungewöhnlich. Schneider vergleicht Plat. Charm. 176: Ὡς ἀκολουθήσοιτος καὶ μὴ ἀπολειψομένου. Βιάσει ἄρα, ἦν δ' ἐγὼ

ἴσως ἐν τῶν πιστῶν ἔσται τὸ δοκεῖν με ὑπὸ σοῦ μελλήσαντά τι παθεῖν ἐκπεφευγέμαι. Ἡ καὶ δυνήση ἀπολιπεῖν, ἔφη, τὴν
 41 καλὴν Πάνθειαν; Ἄνο γάρ, ἔφη, ὦ Κῦρε, σαφῶς ἔχω ψυχᾶς. νῦν τοῦτο πεφιλοσόφηκα μετὰ τοῦ ἀδίκου σοφιστοῦ τοῦ Ἐρωτος. οὐ γὰρ δὴ μία γε οὕσα ἅμα ἀγαθὴ τέ ἐστι καὶ κακὴ, οὐδ' ἅμα καλῶν τε καὶ αἰσχρῶν ἔργων ἐρεῖ καὶ ταῦτα ἅμα βούλεται τε καὶ οὐ βούλεται πράττειν, ἀλλὰ δήλον ὅτι δύο ἔστων ψυχᾶ, καὶ ὅταν μὲν ἡ ἀγαθὴ κρατῇ, τὰ καλὰ πράττεται, ὅταν δὲ ἡ πονηρά, τὰ αἰσχρὰ ἐπιχειρεῖται. νῦν δὲ ὡς σὲ σύμ-
 42 μαχον ἔλαβε, κρατεῖ ἡ ἀγαθὴ καὶ πάνν πολύ. Εἰ τοίνυν καὶ σοὶ δοκεῖ πορευέσθαι, ἔφη ὁ Κῦρος, ὧδε χρὴ ποιεῖν, ἵνα κακείνοις πιστότερος ἦς· ἐξάγγελέ τε αὐτοῖς τὰ παρ' ἡμῶν, οὕτω τε ἐξάγγελλε, ὡς ἂν αὐτοῖς τὰ παρὰ σοῦ λεγόμενα ἐμ-
 43 ποδῶν μάλιστ' ἂν εἴη ὦν βούλονται πράττειν. εἴη δ' ἂν ἐμ-
 43 ποδῶν, εἰ ἡμᾶς φραῖης παρασκευάζεσθαι ἐμβαλεῖν που τῆς ἐκείνων χώρας· ταῦτα γὰρ ἀκούοντες ἤττον ἂν παντὶ σθένει ἀθροίζοντο, ἕναστός τις φοβούμενος καὶ περὶ τῶν οἴκοι. καὶ
 43 μένε, ἔφη, παρ' ἐκείνοις ὅτι πλεῖστον χρόνον. ἂ γὰρ ἂν ποιῶ-
 43 σιν, ὅταν ἐγγύτατα ἡμῶν ὦσι, ταῦτα μάλιστα καιρὸς ἡμῖν εἰ-
 43 δέναι ἔσται. συμβούλευε δ' αὐτοῖς καὶ ἐκτάττεσθαι ὅπῃ ἂν

—; Ὡς βιασομένου, ἔφη. — ἐν τῶν πιστῶν, ein Umstand, der es (was ich vorgebe) glaubhaft macht.

41. γάρ. S. zu I, 4, 12. Die Ansicht von den zwei Seelen, oder von der Doppelnatur der menschlichen Seele findet sich auch bei Platon und bei Aristoteles. Plat. Leg. X, p. 896 D: ψυχὴν — μίαν ἢ πλείους; θνοῖν μὲν γέ ποιν ἔλαττον μηδὲν τιθῶμεν, τῆς τε εὐεργετιδὸς καὶ τῆς τάναντία δυναμένης ἐξεργάζεσθαι. Phaedr. p. 237 D: ἡμῶν ἐν ἐκάστῳ δύο τινὲ ἐστὼν ἰδέα ἄρχοντε καὶ ἄγοντε, οἷν ἐπόμεθα ἢ ἂν ἄγῃτον, ἡ μὲν ἐμφοτος οὕσα ἐπιθυμῖα ἠδονῶν, ἄλλη δὲ ἐπίκτητος δόξα ἐφιειμένη τοῦ ἀριστοῦ. Aristot. Polit. VII, 15 extr.: τῆς ψυχῆς ὁρῶμεν δύο μέρη, τὸ τε ἄλογον καὶ τὸ λόγον ἔχον, womit zu vergl. Plat. Polit. IV, p. 439 D: τὸ μὲν, ὃ λογίζεται, λογιστικὸν προσ-
 43 αγορευόντες τῆς ψυχῆς, τὸ δὲ — ἀλογιστικὸν τε καὶ ἐπιθυμητικὸν.

Vergl. auch Xen. Memor. I, 2, 23. — σοφιστοῦ. So wird der Ἐρως auch Plat. Symp. p. 203 D genannt. Mit ihm, der ihn zu dem Vergehen gegen Kyros verleitet hat, gewissermaßen durch seine Mitwirkung hat Araspas die Erkenntnisz von den beiden Seelen gewonnen.

42. πιστότερος, mehr Vertrauen einflößest. S. zu Ages. III, 2. — τὸ παρ' ἡμῶν. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4. — ὡς ἂν — μάλιστ' ἂν. S. zu I, 6, 13. — ἐμ-
 43 ποδῶν — ὦν = ἐμποδῶν τούτων, ἂ. — τῆς — χώρας, von που abhängig. — ἕναστός τις φοβούμενος, partitive Apposition wie Hellen. II, 1, 4: ἐροῖπτον πάντες ὅσοι εἶχον τοὺς καλέμους, ἀεὶ ὁ ἀνοῦσαν δε-
 43 διῶς, μὴ ὀφθεῖν ἔχων. II, 2, 3. Oekon. VII, 28: τὸ ζεύγος ὠφελιμώτερον ἑαυτῷ γίνεται, ἂ τὸ ἔτερον ἐλλείπεται τὸ ἔτερον δυνάμενον. Vergl. oben zu I, 1, 1.

δοκῆ κράτιστον εἶναι· ὅταν γὰρ σὺ ἀπέλθῃς εἰδέναι δοκῶν τὴν τάξιν αὐτῶν, ἀναγκαῖον οὕτω τετάχθαι αὐτοῖς· μετατάττεσθαι γὰρ ὀκνησοῦσι, καὶ ἦν πῆ ἄλλη μετατάττωνται, ἐξ ὑπο-
44 γνῶν ταραζέονται. Ἀράσπας μὲν δὴ οὕτως ἐξελθὼν καὶ συλλαβῶν τοὺς πιστοτάτους θεράποντας καὶ εἰπὼν πρὸς τινὰς ἄφροτο συμφέρειν τῷ πράγματι ᾤχετο.

45 Ἡ δὲ Πάνθεια ὡς ἤσθετο οἰχόμενον τὸν Ἀράσπαν, πέμψασα πρὸς τὸν Κύρον εἶπε· Μὴ λυποῦ, ὦ Κύρε, ὅτι Ἀράσπας οἴχεται εἰς τοὺς πολεμίους· ἦν γὰρ ἐμὲ ἐάσης πέμψαι πρὸς τὸν ἐμὸν ἄνδρα, ἐγὼ σοὶ ἀναδέχομαι ἥξειν πολὺ Ἀράσπου πιστότερον φίλον· καὶ δύναμιν δὲ οἶδ' ὅτι ὀπόσῃν ἂν δύνῃται ἔχων παρέσται σοι. καὶ γὰρ ὁ μὲν πατὴρ τοῦ νῦν βασιλεύοντος φίλος ἦν αὐτῷ· ὁ δὲ νῦν βασιλεύων καὶ ἐπεχείρησέ ποτε ἐμὲ καὶ τὸν ἄνδρα διασπάσαι ἀπ' ἀλλήλων· ὑβριστὴν οὖν νομίζων αὐτὸν εὖ οἶδ' ὅτι ἄσμενος ἂν πρὸς ἄνδρα, οἷος
46 σὺν εἶ, ἀπαλλαγείη. ἀκούσας ταῦτα ὁ Κύρος ἐκέλευε πέμπειν πρὸς τὸν ἄνδρα· ἡ δ' ἐπέμψεν. ὡς δ' ἔγνω ὁ Ἀβραδάτας τὰ παρὰ τῆς γυναικὸς σύμβολα, καὶ τὰλλα δὲ ἤσθετο ὡς εἶχεν, ἄσμενος πορεύεται πρὸς τὸν Κύρον ἵππους ἔχων ἀμφὶ τοὺς χιλίους. ὡς δ' ἦν πρὸς τοῖς τῶν Περσῶν σκοποῖς, πέμπει πρὸς τὸν Κύρον εἰπὼν, ὅς ἦν. ὁ δὲ Κύρος εὐθύς ἄγειν κε-
47 λεύει αὐτὸν πρὸς τὴν γυναικα. ὡς δ' εἰδέτην ἀλλήλους ἡ γυνὴ καὶ ὁ Ἀβραδάτας, ἡσπάζοντο ἀλλήλους ὡς εἰκὸς ἐκ δυσελπίστων. ἐκ τούτου δὴ λέγει ἡ Πάνθεια τοῦ Κύρου τὴν ὀσιότητα καὶ τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν κατοίκτισιν. ὁ δὲ Ἀβραδάτας ἀκούσας εἶπε· Τί ἂν οὖν ἐγὼ ποιῶν, ὦ Πάνθεια, χάριν Κύρῳ ὑπὲρ τε σοῦ καὶ ἐμῆς ἀποδοίην; Τί δὲ ἄλλο, ἔφη ἡ Πάνθεια, ἢ πειρώμενος ὅμοιος εἶναι περὶ ἐκείνον, οἷόσπερ ἐκείνος περὶ σέ;

43. οὕτω τετάχθαι, so aufgestellt zu bleiben. — ἄλλη μετατάττωνται, durch Umstellung in eine andere Stellung kommen. Vergl. μεταγιγνώσκω V, 5, 40. — ταραζέονται, passivisch. S. zu καταλύσεται I, 6, 9.

45. εἶπε, liesz sagen. — καὶ γὰρ ὁ μὲν πατὴρ — ὁ δὲ —: denn der Vater — war zwar —; aber —. S. zu V, 1, 6 u. II, 2, 5. — καὶ vor ἐπεχείρησε, sogar, d. i.

nicht bloß nicht Freund wie sein Vater, sondern sogar. — τὸν ἄνδρα, meinen Gemahl wie I, 3, 13.

46. ἐκέλευε, imperf. wie III, 3, 40. — ἵππους, wie I, 4, 17. — ἀμφὶ τοὺς. S. zu τὰ πεντήκοντα I, 2, 13.

47. ἐκ δυσελπίστων, ex insperato. Vergl. III, 1, 40: ὡσπερ εἰκὸς ἐκ συναλλαγῆς, 41: ὡσπερ εἰκὸς ἐκ τοιούτων.

Ἐκ τούτου δὴ ἐρχεται πρὸς τὸν Κύρον ὁ Ἀβραδάτας· 48 καὶ ὡς εἶδεν αὐτόν, λαβόμενος τῆς δεξιᾶς εἶπεν, Ἄνθ' ὧν σὺ εὖ πεποίηκας ἡμᾶς, ὦ Κύρε, οὐκ ἔχω, τί μείζον εἶπω ἢ ὅτι φίλον σοὶ ἐμαυτὸν δίδωμι καὶ θεράποντα καὶ σύμμαχον, καὶ ὅσα ἂν ὀρῶ σε σπουδάζοντα, συνεργὸς πειράσομαι γίνεσθαι ὡς ἂν δύνωμαι κράτιστος. καὶ ὁ Κύρος εἶπεν, Ἐγὼ δὲ δέχο- 49 μαι· καὶ νῦν μὲν σε ἀφήμι, ἔφη, σὺν τῇ γυναικὶ δειπνεῖν· αὐτὸς δὲ καὶ παρ' ἐμοὶ δεήσει σε σκηνοῦν σὺν τοῖς σοῖς τε καὶ ἐμοῖς φίλοις.

Ἐκ τούτου ὀρῶν ὁ Ἀβραδάτας σπουδάζοντα τὸν Κύρον 50 περὶ τὰ θροναρηθῶρα ἄρματα καὶ περὶ τοὺς τεθωρακισμένους ἵππους τε καὶ ἱππέας, ἐπειράτο συντελεῖν αὐτῷ εἰς τὰ ἑκατὸν ἄρματα ἐκ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ ἑαυτοῦ ὅμοια ἐκείνῳ· αὐτὸς δὲ ὡς ἠγησόμενος αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἄρματος παρεσκευάζετο. συνεξεί- 51 ξατο δὲ τὸ ἑαυτοῦ ἄρμα τετράρρυνόν τε καὶ ἵππων ὀκτώ· τοὺς δὲ ἵππους τοῦ ἄρματος χαλκοῖς πᾶσι προβλήμασι κατεσκευάζετο.

Ἀβραδάτας μὲν ταῦτα ἐπραττε. Κύρος δὲ ἰδὼν τὸ τε- 52 τράρρυνον αὐτοῦ ἄρμα κατενόησεν, ὅτι οἷόν τε εἶη καὶ ὀκτάρρυνον ποιήσασθαι, ὥστε ὀκτώ ζεύγεσι βοῶν ἄγειν τῶν μηχανῶν τὸ κατώτατον οἶκημα· ἦν δὲ τοῦτο τριώρυνον μάλιστα ἀπὸ τῆς γῆς σὺν τοῖς τροχοῖς. τοιοῦτοι δὲ πύργοι σὺν τάξει ἀκο- 53 λουθοῦντες ἐδόκουν αὐτῷ μεγάλη μὲν ἐπικουρία γενέσθαι τῇ ἑαυτοῦ φάλαγγι, μεγάλη δὲ βλάβη τῇ τῶν πολεμίων τάξει. ἐποίησε δὲ ἐπὶ τῶν οἰκημάτων καὶ περιδρόμους καὶ ἐπάλξεις· ἀνεβίβαζε δ' ἐπὶ τὸν πύργον ἕκαστον ἄνδρας εἰκοσίν. ἐπεὶ 54 δὲ πάντα συνειστήκει αὐτῷ τὰ περὶ τοὺς πύργους, ἐλάμβανε τοῦ ἀργαρίου πείραν· καὶ πολὺ ῥᾶον ἦρε τὰ ὀκτώ ζεύγη

48. Ἄνθ' ὧν = Ἄντι τούτων, ἂ. — ἡμᾶς, mir und meiner Gemahlin. — ὅσα ἂν. Vergl. zu ἐν ἡ δ' ἂν I, 2, 12.

49. Ἐγὼ δέ. S. zu II, 4, 13. — αὐτὸς, ein andermal, später. — σκηνοῦν, speisen.

50. εἰς τὰ, wie §. 46 ἀμφὶ τοὺς. — ὅμοια ἐκείνῳ. S. zu ὅμοιον ταῖς δούλαις V, 1, 4. — ἐπὶ τοῦ, auf seinem.

51. ἵππων ὀκτώ, gen. der Eigenschaft, d. i. mit vier Pf. bespannt. — χαλκοῖς πᾶσι, die ganz von Erz waren. Vergl. VIII, 2, 12.

52. ὡστε — ἄγειν, so dasz man fortzog. — τὸ κατώτατον οἶκημα, das unterste Stockwerk, und somit den ganzen Ban, weil an jenem die acht Deichseln befestigt waren. Auf das Ganze geht auch das folgende τούτο. Von diesen fahrbaren Thürmen ist VII, 1, 34 weiter die Rede. — τριώρυνον, drei Klaftern hoch. — μάλιστα, ungefähr.

53. σὺν τάξει ἂν. Vergl. zu V, 2, 13. — περιδρόμους, Gänge, auf denen man um die Thürme herum gehen konnte.

τὸν πύργον καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῷ ἄνδρας ἢ τὸ σκευοφορικὸν βάρος ἕκαστον τὸ ζεύγος. σκευῶν μὲν γὰρ βάρος ἀμφὶ τὰ πέντε καὶ εἰκοσι τάλαντα ἦν ζεύγει· τοῦ δὲ πύργου, ὥσπερ τραγικῆς σκηνῆς τῶν ξύλων πάχος ἐχόντων, καὶ εἰκοσιν ἀνδρῶν καὶ ὄπλων, τούτων ἐγένετο ἑλαττον ἢ πεντεκαίδεκα τάλαντα ἕκαστῷ ζεύγει τὸ ἀγῶγιον. ὡς δ' ἔγνω εὐπορον οὕσαν τὴν ἀγωγὴν, παρεσκευάζετο ὡς ἄξων τοὺς πύργους σὺν τῷ στρατεύματι, νομίζων τὴν ἐν πολέμῳ πλεονεξίαν ἅμα σωτηρίαν τε καὶ δικαιοσύνην εἶναι καὶ εὐδαιμονίαν.

2 Ἦλθον δ' ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ χρήματα ἄγοντες καὶ ἀπήγγελλον αὐτῷ, ὅτι ὁ Ἰνδὸς ἐπιστέλλει τοιάδε. Ἐγώ, ὦ Κῦρε, ἠδομαι, ὅτι μοι ἐπήγγειλας ὧν ἐδέου, καὶ βούλομαι σοι ξένος εἶναι καὶ πέμπω σοι χρήματα· κἂν ἄλλων δέη, μεταπέμπω. ἐπέσταται δὲ τοῖς παρ' ἐμοῦ ποιεῖν ὅ τι ἂν σὺ κελεύῃς. ἀκούσας δὲ ὁ Κῦρος εἶπε, Κελεύω τοίνυν ὑμᾶς τοὺς μὲν ἄλλους μένοντας ἐνθα κατεσκηνώκατε φυλάττειν τὰ χρήματα καὶ ζῆν ὅπως ὑμῖν ἠδιστον· τρεῖς δέ μοι ἐλθόντες ὑμῶν ἐς τοὺς πολεμίους ὡς παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ περὶ συμμαχίας, καὶ τὰ ἐκεῖ μαθόντες ὅ τι ἂν λέγωσί τε καὶ ποιῶσιν, ὡς τάχιστα ἀπαγγείλατε ἐμοὶ τε καὶ τῷ Ἰνδῷ· κἂν ταυτὰ μοι καλῶς ὑπηρετήσητε, ἔτι μᾶλλον ὑμῖν χάριν εἶσομαι τούτου ἢ

54. τὸ βάρος, seine, die ihm zugetheilte Last. — ἀμφὶ τὰ — τάλαντα, gegen 12 Centner. — ὥσπερ τραγικῆς σκηνῆς, durch Attraction für ὥσπερ τραγικῆ σκηνῆ (vergl. VIII, 4, 3) und das wieder kurz für ὥσπερ τὰ τραγικῆς σκη-της ξύλα (vergl. zu V, 1, 4), da das Holz (des Thurmes) eine Dicke hatte, wie sie das Holz einer tragischen Bühnen hat. — ἑλαττον. S. II, 1, 6 zu πλεῖον.

55. δικαιοσύνην. Vergl. I, 6, 27. — εὐδαιμονίαν. Sieg über den Feind gehört zur Glückseligkeit. Vergl. VII, 1, 10 u. a.

2. Inhalt: Vom Indischen König kommen Gesandte mit Geld, von denen Kyros drei zum Feinde schickt, um dessen weitere Pläne zu erfahren. Unterdesz übt Kyros das Heer und rüstet eifrig zum Kriege. Die Nachricht, mit der die Indischen Gesandten zurück-

kommen, dasz Krösos an der Spitze eines groszen Heeres alter und neuer Bundesgenossen heranrücken werde, erregt im Lager grosze Furcht, die aber Kyros durch seine Ansprache verscheucht und Chryssantas dann zu entschuldigen bemüht ist. Kyros mahnt, man müsse möglichst bald ausrücken, aber auf das Sorgfältigste ausgerüstet, und erinnert bis ins Einzelne an eine Menge von Bedürfnissen, die für einen so langen Marsch durch wüstes Land besorgt werden müssten.

1. Ἦλθον — παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ. S. III, 2, 27 ff. 3, 1. — ὧν ἐδέου. S. III, 2, 29. — τοῖς παρ' ἐμοῦ meinen Gesandten. So III, 2, 30: ταυτὰ μὲν ὁ παρ' ἐμοῦ λέξει· τοῖς δὲ παρ' ὑμῶν u. s. w. — ὅ τι, nämll. ποιεῖν.

2. τοὺς μὲν ἄλλους. Ueber die partitive Apposition s. zu I, 1, 1. Eigentlich sollte man nachher τρεῖς

ὅτι χρήματα πάρεστε ἄγοντες. καὶ γὰρ οἱ μὲν δούλοις εὐκότες κατάσκοποι οὐδὲν ἄλλο δύνανται εἰδότες ἀπαγγέλλειν ἢ ὅσα πάντες ἴσασιν· οἱ δὲ οἰοίπερ ὑμεῖς ἄνδρες πολλάκις καὶ τὰ βουλευόμενα καταμανθάνουσιν. οἱ μὲν δὲ Ἰνδοὶ ἠδέως ἀκούσαντες καὶ ξενισθέντες τότε παρὰ Κῦρος, συσκευασάμενοι τῇ ὑστεραίᾳ ἐπορεύοντο, ὑποσχόμενοι, ἢ μὴν μαθόντες ὅσα ἂν δύνωνται πλεῖστα ἐκ τῶν πολεμίων ἠξέειν ὡς δυνατὸν τάχιστα.

Ὁ δὲ Κῦρος τὰ τε ἄλλα εἰς τὸν πόλεμον παρεσκευάζετο μεγαλοπρεπῶς, ὡς δὴ ἀνὴρ οὐδὲν μικρὸν ἐπινοῶν πράττειν, ἐπεμελεῖτο δὲ οὐ μόνον ὧν ἔδοξε τοῖς συμμαχοῖς, ἀλλὰ καὶ ἔριν ἐνέβαλλε πρὸς ἀλλήλους τοῖς φίλοις, ὅπως αὐτοὶ ἕκαστοι φανούνται καὶ εὐοπλότατοι καὶ ἱππικώτατοι καὶ ἀκοντιστικώτατοι καὶ τοξικώτατοι καὶ φιλοπουνώτατοι. ταῦτα ἐξεργάζετο ἐπὶ τε τὰς θήρας ἐξάγων καὶ τιμῶν τοὺς κρατίστους ἕκαστα· καὶ τοὺς ἄρχοντας δέ, οὓς ἑώρα ἐπιμελομένους τούτου, ὅπως οἱ αὐτῶν κράτιστοι ἔσονται στρατιῶται, καὶ τούτους ἐπαινῶν τε παρῶξυνε καὶ χαριζόμενος αὐτοῖς ὅ τι δύναται. εἰ δέ ποτε θυσίαν ποιοῖτο καὶ ἐορτὴν ἄγοι, καὶ ἐν ταύτῃ ὅσα πολέμου ἕνεκα μελετῶσιν ἄνθρωποι, πάντων τούτων ἀγῶνας ἐποίει, καὶ ἄθλα τοῖς νικῶσι μεγαλοπρεπῶς ἐδίδου, καὶ ἦν πολλὴ εὐθυμία ἐν τῷ στρατεύματι.

Τῷ δὲ Κῦρος σχεδόν τι ἤδη ἀποτετελεσμένα ἦν ὅσα ἐβούλετο ἔχων στρατεύεσθαι πλὴν τῶν μηχανῶν. καὶ γὰρ οἱ Πέρσαι ἱππεῖς ἐκπλεῶ ἤδη ἦσαν εἰς τοὺς μυρίους, καὶ τὰ ἄρματα τὰ θρεπανηφόρα, ἃ τε αὐτὸς κατεσκευάζεν, ἐκπλεα ἤδη ἦν εἰς τὰ ἑκατόν, ἃ τε Ἀβραδάτας ὁ Σούσιος ἐπεχείρησε κατασκευάζειν ὅμοια τοῖς Κῦρον, καὶ ταῦτα ἐκπλεα ἦν εἰς ἄλλα ἑκατόν.

— ἐλθόντας — μαθόντας — ἀπαγγέλλειν erwarten; doch ist der Uebergang zur zweiten Person des Imperativs leicht und häufig. — καὶ γὰρ, etenim. — δούλοις εὐκότες κατάσκοποι, die, als wären sie Ueberläufer, als Sklaven verkleidet, beim Feinde Aufnahme finden. S. §. 11. — οἰοίπερ ὑμεῖς. Vergl. Memor. II, 9, 3: πολλῶ ἠδὲ ἴδιον ἐστι χαριζόμενον οἷο σοὶ ἀνδρὶ ἢ ἀπεχθόμενον ὠφελίσθαι, = τοιοῦτῳ ἀνδρὶ, οἷος σὺ εἶ. Hellen. II, 3, 25: τοῖς οἷος ἡμῖν τε καὶ ὑμῖν. B. 143. 16. K. 51, 10, Anm. 7. C. 600.

3. ἠξέειν, wieder da sein zu wollen. Vergl. V, 3, 1.

4. τὰ τε ἄλλα — παρεσκευάζετο. Dem entspricht nachher ἐπεμελεῖτο δέ. Vergl. zu III, 3, 64. — ὧν ἔδοξε, nämlich ἐπιμελεῖσθαι.

5. οἱ αὐτῶν Subject, κράτιστοι — στρατιῶται Prädicat.

6. εἰ — ἄγοι. S. zu I, 3, 10. — πάντων τούτων ἀγῶνας ἐποίει. So II, 1, 22: ἀγῶνας — προεῖπε ἀπάντων. Vergl. I, 6, 18.

7. Πέρσαι, wie II, 1, 13. — τοὺς μυρίους — τὰ ἑκατόν. S. zu I, 2, 13.

τὰ Μηδικὰ δὲ ἄρματα ἐπεπεῖκει Κῦρος Κναζάρην εἰς τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦτον μετασκευάσαι ἐκ τῆς Τρωικῆς καὶ Λιβυκῆς διφρείας· καὶ ἔκπλα καὶ ταῦτα ἦν εἰς ἄλλα ἑκατόν. καὶ ἐπὶ τὰς καμήλους δὲ τεταγμένοι ἦσαν ἄνδρες δύο ἐφ' ἐκάστην τοξόται. καὶ ὁ μὲν πλείστος στρατὸς οὕτως εἶχε τὴν γνώμην, ὡς ἤδη παντελῶς κεκρατηκῶς καὶ οὐδὲν ὄντα τὰ τῶν πολεμίων.

9 Ἐπεὶ δὲ οὕτω διακειμένων ἦλθον οἱ Ἴνδοι ἐκ τῶν πολεμίων, οὓς ἐπεπόμφει Κῦρος ἐπὶ κατασκοπήν, καὶ ἔλεγον, ὅτι Κροῖσος μὲν ἡγεμὼν καὶ στρατηγὸς πάντων ἡρημένος εἴη τῶν πολεμίων, δεδομένον δ' εἴη πᾶσι τοῖς συμμάχοις βασιλεῦσι πάσῃ τῇ δυνάμει ἕκαστον παρεῖναι, χρήματα δὲ εἰσφέρειν πάμπολλα, ταῦτα δὲ τελεῖν καὶ μισθουμένους οὓς δύναιντο καὶ δω-
10 ρουμένους οἷς δέοι, ἤδη δὲ καὶ μμισθωμένους εἶναι πολλοὺς μὲν Θρακῶν μαχαιροφόρους, Αἰγυπτίους δὲ προσπλεῖν· καὶ ἀριθμὸν ἔλεγον εἰς δάδεκα μυριάδας σὺν ἀσπίσι ποδήρεσι καὶ δόρασι μεγάλοις, οἷάπερ καὶ νῦν ἔχουσι, καὶ κοπίσι· προσέτι δὲ καὶ Κυπρίων στρατεύμα· παρεῖναι δ' ἤδη Κίλικας πάντας καὶ Φρύγας ἀμφοτέρους καὶ Λυκάονας καὶ Παφλαγῶνας καὶ Καππαδόκας καὶ Ἀραβίους καὶ Φοίνικας καὶ σὺν τῷ Βαβυλῶνος ἄρχοντι τοὺς Ἀσσυρίους, καὶ Ἴωνας δὲ καὶ Αἰολέας καὶ σχεδὸν πάντας τοὺς Ἕλληνας τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐποικοῦντας σὺν Κροίσῳ ἠναγκάσθαι ἐπεσθαι, πεπομφέναι δὲ Κροῖσον καὶ
11 εἰς Λακεδαιμόνα περὶ συμμαχίας· συλλέγεσθαι δὲ τὸ στρατεύμα ἀμφὶ τὸν Πακτωλὸν ποταμόν, προῖναι δὲ μέλλειν αὐτοὺς εἰς Θύμβραρα, ἔνθα καὶ νῦν ὁ σύλλογος τῶν ὑπὸ βασιλέα βαρβάρων τῶν κάτω, καὶ ἀγορὰν πᾶσι παρηγγέλλαι ἐνταῦθα κομίζειν· σχεδὸν δὲ τούτοις ταῦτα ἔλεγον καὶ οἱ αἰχμάλωτοι·

8. ἐκ τῆς — Λιβυκῆς. S. VI, 1, 27, wo ἡ Κυρηναίων heiszt was hier Λιβυκῆ. — ὡς — ὄντα. S. zu I, 4, 21 und zu I, 6, 11: die Macht der Feinde nichts wäre.

9. Ἐπεὶ δέ. Hierzu folgt der Nachsatz erst §. 12. — διακειμένον, näml. αὐτῶν. S. zu III, 3, 54. — τελεῖν, zu verwenden.

10. Αἰγυπτίους. Mit dem Könige der Aegyptier Amasis, dem König von Assyrien Labynetos und mit den Lakedämoniern hatte Krösos auch nach Herod. I, 77 ein Offen-

sivbündnisz geschlossen. — σὺν ἀσπίσι ποδήρεσι καὶ δόρασι. Mit diesen kommen die Aegypter auch in der Anab. I, 8, 9 vor. S. unten VII, 1, 33. — ἠναγκάσθαι. Denn Krösos hatte sie unterjocht. Herod. I, 26.

11. αὐτοὺς, per synesin, auf στρατεύμα gehend. — Θύμβραρα, Stadt am Paktolos in Lydien. — σύλλογος, Sammelplatz. — τῶν ὑπὸ βασιλέα. S. zu I, 5, 3. — τῶν κάτω, der Bewohner von Vorderasien. — ἀγορὰν, Lebensmittel zum Verkauf. — σχεδὸν gehört zu

ἐπεμελεῖτο γὰρ καὶ τούτου ὁ Κῦρος, ὅπως ἀλίσκοντο παρ' ὧν ἐμελλε πένυσεσθαι τι· ἐπεμπε δὲ καὶ δούλοις εἰκότας κατασκόπους ὡς αὐτομόλους· ὡς οὖν ταῦτα ἤκουσεν ὁ στρατὸς τοῦ Κύρου, ἐν 12 φροντίδι ἐγένετο, ὥσπερ εἰκός, καὶ ἡσυχαιότεροι ἢ ὡς εἰώθεσαν διεφοίτων, φαιδροὶ τε οὐ πᾶν ἐφαίνοντο, ἐκνυλοῦντό τε καὶ μεστὰ ἦν πάντα ἀλλήλους ἐρωτῶντων περὶ τούτων καὶ διαλεγομένων.

Ὡς δὲ ἦσθετο ὁ Κῦρος φόβον διαθέοντα ἐν τῇ στρατιᾷ, 13 συγκαλεῖ τούς τε ἄρχοντας τῶν στρατευμάτων καὶ πάντας, ὁπόσων ἀθυμούντων ἐδόκει τις βλάβη γίνεσθαι καὶ προθυμουμένων ὠφέλεια. προεῖπε δὲ τοῖς ὑπηρέταις, καὶ ἄλλος εἰ τις βούλοιο τῶν ὀπλοφόρων προσίστασθαι ἀκουσόμενος τῶν λόγων, μὴ κωλύειν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξε τοιαῦδε.

Ἄνδρες σύμμαχοι, ἐγὼ τοίνυν ὑμᾶς συνεκάλεσα ἰδῶν τινὰς 14 ὑμῶν, ἐπεὶ αἱ ἀγγελίαι ἦλθον ἐκ τῶν πολεμίων, πᾶν εἰκότας πεφοβημένοις ἀνθρώποις. δοκεῖ γάρ μοι θαυμαστὸν εἶναι, εἰ τις ὑμῶν, ὅτι μὲν οἱ πολέμιοι συλλέγονται, δέδοικεν, ὅτι δὲ ἡμεῖς πολὺ πλείους συνειλέγεσθαι νῦν ἢ ὅτε ἐνικῶμεν ἐκείνους, πολὺ δὲ ἀμεινον σὺν θεοῖς παρεσκευάσμεθα νῦν ἢ πρόσθεν, ταῦτα δὲ ὀρῶντες οὐ θαρροῖτε. ὦ πρὸς θεῶν, ἔφη, τί δῆτα 15 ἂν ἐποιήσατε οἱ νῦν δεδοικότες, εἰ ἠγγελλόν τινες τὰ παρ' ἡμῖν νῦν ὄντα ταῦτα ἀντίπαλα ἡμῖν προσιόντα, καὶ πρῶτον μὲν ἠκούετε, ἔφη, ὅτι οἱ πρότερον νικήσαντες ἡμᾶς οὗτοι πάλιν ἔρχονται ἔχοντες ἐν ταῖς ψυχαῖς ἦν τότε νίκην ἐκτήσαντο· ἔπειτα δὲ οἱ τότε ἐκκόψαντες τῶν τοξοτῶν καὶ ἀκοντιστῶν τὰς ἀκροβολίσεις νῦν οὗτοι ἔρχονται καὶ ἄλλοι ὅμοιοι τούτοις πολ-

ταῦτά. — δούλοις εἰκότας. S. zu §. 2.

12. ὡς οὖν ταῦτα. Hiermit wird der Vordersatz §. 9 noch einmal zusammengefasst, worauf dann erst der Nachsatz zum Ganzen folgt. Ebenso V, 1, 6. — ἡσυχαιότεροι. S. zu V, 3, 55. Der Plural wie αὐτοὺς §. 11. — ἐκνυλοῦντο, traten in Gruppen zusammen.

13. τοῖς ὑπηρέταις. S. zu II, 1, 21.

14. τοίνυν, also, wie oft andere Partikeln zu Anfang einer Rede, erklärt sich aus einem leicht zu ergänzenden Gedanken, hier wohl

aus dem, was sogleich folgt: ich sehe euch betroffen. — εἰ τις ὑμῶν — δέδοικεν, nicht ὅτι — δεδοίκατε, weil der Vorwurf der Furcht nicht positiv und nicht allgemein ausgesprochen werden soll (vergl. §. 21), nachher aber zu οὐ θαρροῖτε ist ὅτι zu denken, weshalb auch οὐ, nicht μὴ. — ταῦτα δέ, epana-leptisch wie I, 6, 41. 43.

15. οἱ νῦν δεδοικότες, ihr, die ihr jetzt in Furcht seid. — οἱ τότε ἐκκόψαντες. S. III, 3, 60: die damals dem Plänkeln — ein gründliches Ende bereiteten.

- 16 λαπλάσιοι· ἔπειτα δὲ ὥσπερ οὗτοι ὀπλισάμενοι τοὺς πεζοὺς
τότ' ἐνίκων, νῦν οὕτω καὶ οἱ ἵππεις αὐτῶν παρεσκευασμένοι
πρὸς τοὺς ἵππείας προσέρχονται, καὶ τὰ μὲν τόξα καὶ ἀκόντια
ἀποδοδοκιμάκασι, παλτὸν δὲ ἐν ἰσχυρὸν ἕκαστος λαβὼν προσ-
17 ελαύνειν διανενόηται ὡς ἐκ χειρὸς τὴν μάχην ποιησόμενος· ἔτι
δὲ ἄρματα ἔρχεται, ἃ οὐχ οὕτως ἐστήξεται ὥσπερ πρόσθεν ἀπε-
στραμμένα ὥσπερ εἰς φυγὴν, ἀλλ' οἱ τε ἵπποι εἰσὶ κατατεθωρα-
κισμένοι οἱ ἐν τοῖς ἄρμασιν, οἱ τε ἠνίοχοι ἐν πύργοις ἐστῆσι
ξυλίνοις τὰ ὑπερέχοντα ἅπαντα συνστεγασμένοι θώραξι καὶ
κράνεσι, δρεπάνά τε σιδηρᾷ περὶ τοῖς ἄξοσι προσήροσται, ὡς
18 ἐλῶντες καὶ οὗτοι εὐθύς εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐναντίων· πρὸς
δ' ἔτι κάμηλοι εἰσὶν αὐτοῖς, ἐφ' ὧν προσελῶσιν, ὧν μίαν ἐκά-
στην ἑκατὸν ἵπποι οὐκ ἂν ἀνάσχοιντο ἰδόντες· ἔτι δὲ πύργους
προσίσασιν ἔχοντες, ἀφ' ὧν τοῖς μὲν ἑαυτῶν ἀρήξουσιν, ἡμᾶς
19 δὲ βάλλοντες κωλύσουσι τοῖς ἐν τῷ ἰσοπέδῳ μάχεσθαι· εἰ δὴ
ταῦτα ἀπήγγελλέ τις ὑμῖν ἐν τοῖς πολεμίοις ὄντα, οἱ νῦν φο-
βοῦμενοι τί ἂν ἐποιήσατε; ὁπότε ἀπαγγελλομένων ὑμῖν, ὅτι
Κροῖσος μὲν ἤρῃται τῶν πολεμίων στρατηγός, ὃς τοσοῦτω Σύ-
ρων καλίαν ἐγένετο, ὃσα Σύροι μὲν μάχῃ ἠττηθέντες ἐφυγον,
Κροῖσος δὲ ἰδὼν ἠττημένους ἀντὶ τοῦ ἀρήγειν τοῖς συμμάχοις
20 φεύγων ᾤχετο· ἔπειτα δὲ διαγγέλλεται δῆπον, ὅτι αὐτοὶ μὲν

16. ὥσπερ — ὀπλισάμενοι —, οὕτω
καὶ οἱ ἵππεις, in eben derselben
Bewaffnung in welcher diese
— besiegt, — nun auch die
Reiter. — παλτὸν ἐν. Vergl. VII,
1, 2: παλτῷ κρανεῖα ἐν ἕκαστος.
— ἐκ χειρὸς, cominus.

17. ἐστήξεται, so auch Kyneg.
X, 9, sonst nur die active Form
ἐστήξω, wie τεθνήξω. — ἀπεστραμ-
μένα ὥσπερ εἰς φυγὴν, zu verstehen
aus III, 3, 60. — ἐν τοῖς ἄρμασι, wie
VI, 4, 1: ὑπὸ τοῖς ἄρμασι. — τὰ
ὑπερέχοντα. S. VI, 1, 29. — ὡς
ἐλῶντες καὶ οὗτοι, auf ὁ ἠνίοχος,
als den Hauptbegriff, zurückgehend.
S. VI, 1, 30.

18. οὐκ ἂν ἀνάσχοιντο ἰδόντες·
Ueber die Sache s. VII, 1, 27. —
τοῖς — μάχεσθαι, mit denen, die
mit uns auf gleichem Boden
stehen, zu kämpfen.

19. οἱ νῦν φοβοῦμενοι, wie §. 15:
οἱ νῦν δεδουκότες. — ὁπότε, näml.

φοβεῖσθε, quandoquidem perterriti
estis. — ἀπαγγελλομένων. S. zu
σημανθέντων I, 4, 18. — Κροῖσος
μὲν. Dem entspricht ἔπειτα δὲ
§. 20. — Σύρων, Assyrier. — ὃσα
geht zwar in die Bedeutung von
quatenus über, erklärt sich aber
in Betreff seiner Correlation zu
τοσοῦτω aus dem in den zwei fol-
genden Satzgliedern liegenden Ver-
gleich, insofern ihr allgemeiner
Sinn ist: als er (Krösos) sich bei
dem Kampfe viel feiger als die
Assyrier gezeigt hat. Ebenso Me-
mor. I, 3, 13: τοῦτο τὸ θηρίον —
τοσοῦτω δεινότερόν ἐστι τῶν φα-
λαγγίων, ὃσα ἐκεῖνα μὲν ἀφάμενα,
τοῦτο δὲ οὐδ' ἀπτόμενον — ἐνλίσι
τι. Hell. II, 3, 29. Hier. X, 2.
Vergl. unten VIII, 1, 4. Ueber die
Sache s. IV, 1, 8, 2, 29. — μάχῃ
ist nachdrücklich zu betonen.

20. δῆπον, ja doch, d. h. wie
ihr aus der gemachten Meldung

οἱ πολέμοι οὐχ ἱκανοὶ ἡγοῦνται ὑμῖν εἶναι μάχεσθαι, ἄλλους
δὲ μισθοῦνται, ὡς ἄμεινον μαχομένους ὑπὲρ σφῶν ἢ αὐτοί.
εἰ μέντοι τισὶ ταῦτα μὲν τοιαῦτα ὄντα δεινὰ δοκεῖ εἶναι, τὰ
δὲ ἡμέτερα φαῦλα, τούτους ἐγὼ φημι χεῖρα, ὧ ἄνδρες, ἀφεί-
ναι εἰς τοὺς ἐναντίους· πολὺ γὰρ ἐκεῖ ὄντες πλείω ἂν ἡμᾶς
ἢ παρόντες ὠφελοῖεν.

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπεν ὁ Κῦρος, ἀνέστη Χουσάντας ὁ Πέρ- 21
σης καὶ ἔλεξεν ὧδε. ὦ Κῦρε, μὴ θανάμαζε, εἰ τινες ἐσκυθρώ-
πασαν ἀκούσαντες τῶν ἀγγελλομένων· οὐ γὰρ φοβηθέντες
οὕτω διετέθησαν, ἀλλ' ἀχθεσθέντες· ὥσπερ γε, ἔφη, εἰ τινων
βουλομένων τε καὶ οἰομένων ἤδη ἀριστήσειν ἐξαγγελθείη τι
ἔργον, ὃ ἀνάγκη εἶη πρὸ τοῦ ἀρίστου ἐξεργάσασθαι, οὐδεὶς ἂν
οἶμαι ἠσθεῖη ἀκούσας· οὕτω τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἤδη οἰόμενοι
πλουτήσειν, ἐπεὶ ἠκούσαμεν, ὅτι ἐστὶ περιλοιπὸν ἔργον, ὃ δεῖ
ἐξεργάσασθαι, συνεσκυθρωπάσαμεν, οὐ φοβούμενοι, ἀλλὰ πε- 22
ποιῆσθαι ἂν ἤδη καὶ τοῦτο βουλόμενοι. ἀλλὰ γὰρ ἐπειδὴ οὐ
περὶ Συρίας μόνον ἀγωνιούμεθα, ὅπου σίτος πολὺς καὶ πρό-
βατὰ ἐστὶ καὶ φοῖνικες οἱ καρποφόροι, ἀλλὰ καὶ περὶ Λυδίας,
ἐνθα πολὺς μὲν οἶνος, πολλὰ δὲ σῦκα, πολὺ δὲ ἔλαιον, θά-
λαττα δὲ προσκλύζει, καθ' ἣν πλείω ἔρχεται ἢ ὅσα τις ἐώρακεν
ἀγαθὰ, ταῦτα, ἔφη, ἐννοούμενοι οὐκέτι ἀχθόμεθα, ἀλλὰ θαρ-
ροῦμεν ὡς μάλιστα, ἵνα θάττον καὶ τούτων τῶν Λυδίων ἀγα-
θῶν ἀπολαύωμεν. ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· οἱ δὲ σύμμαχοι πάντες
ἠσθησάν τε τῷ λόγῳ καὶ ἐπήνεσαν.

Καὶ μὲν δὴ, ἔφη ὁ Κῦρος, ὧ ἄνδρες, δοκεῖ μοι ἰέναι ἐπ' 23
αὐτοὺς ὡς τάχιστα, ἵνα πρῶτον μὲν αὐτοὺς φθάσωμεν ἀφικό-
μενοι, ἣν δυνάμεθα, ὅπου τὰ ἐπιτήδεια αὐτοῖς συλλέγεται·
ἔπειτα δὲ ὃσα ἂν θάττον ἴωμεν, τοσοῦτω μείω μὲν τὰ παρόντα
εὐρήσομεν αὐτοῖς, πλείω δὲ τὰ ἀπόντα. ἐγὼ μὲν δὴ οὕτω 24

leicht abnehmen könn. — πολὺ —
πλείω gehören zusammen.

21. οὐ φοβ. οὕτω διετέθησαν nicht
aus Furcht wurden sie in diese
Stimmung versetzt. — Das zu
βουλόμενοι gehörende ἂν ist hinter
das Tonwort ποιησθαι gestellt
und hebt ἤδη zugleich mit: dasz
— bereits gethan wäre.

22. ἀλλὰ γὰρ — οὐκέτι ἀχθό-
μεθα, aber wir sind ja nicht mehr
miszmuthig. — οἱ καρποφόροι, aus

dem Sinne eines Griechen hinzu-
gefügt; denn in Griechenland wurde
die Dattel nicht reif und eszbar.
Plutarch. Mor. p. 723 C. Was hier
über Assyriens und Lydiens Frucht-
barkeit gesagt wird, bestätigt Her.
I, 193. I, 71. — ἔρχεται wie wir:
es kommt zu Wasser.

23. Καὶ μὲν δὴ, und wirklich.
Vergl. z. I, 6, 3. — ἵνα πρῶτον μὲν
— ἔπειτα δὲ, nicht ganz concinne
Anordnung der Sätze, indem im

- 24 λέγω· εἰ δέ τις ἄλλη πη γινώσκει ἢ ἀσφαλέστερον εἶναι ἢ ῥῶον ἡμῖν, διδασκέτω. ἐπεὶ δὲ συνηγόρευον μὲν πολλοί, ὡς χρεῶν εἶη ὅτι τάχιστα πορεύεσθαι ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἀντέλεγε δὲ οὐδείς, ἐκ τούτου δὴ ὁ Κῦρος ἤρχετο λόγου τοιοῦδε.
- 25 Ἄνδρες σύμμαχοι, αἱ μὲν ψυχὰ καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ ὄπλα, οἷς δεήσει χρῆσθαι, ἐκ πολλοῦ ἡμῖν σὺν θεῷ παρεσκευάσται· νῦν δὲ τὰ ἐπιτήδεια δεῖ εἰς τὴν ὁδὸν συσκευάζεσθαι αὐτοῖς τε ἡμῖν καὶ ὁπόσοις τετράποσι χρῶμεθα μὴ μείον ἢ εἴκοσιν ἡμερῶν. ἐγὼ γὰρ λογιζόμενος εὐρίσκω πλεόνων ἢ πεντεκαίδεκα ἡμερῶν ἔσομένην ὁδόν, ἐν ἣ ὁὐδὲν εὐρήσομεν τῶν ἐπιτηδείων· ἀνεσκευάσται γὰρ τὰ μὲν ὑφ' ἡμῶν, τὰ δὲ
- 26 ὑπὸ τῶν πολεμίων ὅσα ἠδύνατο. συσκευάζεσθαι οὖν χρῆ σίτον μὲν ἱκανόν· ἄνευ γὰρ τούτου οὔτε μάχεσθαι οὔτε ζῆν δυναίμεθ' ἂν· οἶνον δὲ τοσοῦτον ἕκαστον ἔχειν χρῆ, ὅσος ἱκανὸς ἔσται ἐθίσαι ἡμᾶς αὐτοὺς ὑδροποιεῖν· πολλὴ γὰρ ἔσται τῆς ὁδοῦ ἄοινος, εἰς ἣν οὐδ' ἂν πάνυ πολὺν οἶνον συσκευά-
- 27 σώμεθα, διαρκέσει. ὡς οὖν μὴ ἑξαπίνης ἄοινοι γενόμενοι νοσήμασι περιπίπτωμεν, ὧδε χρῆ ποιεῖν· ἐπὶ μὲν τῷ σίτῳ εὐθύς ἀρχώμεθα πίνειν ὕδατος· τοῦτο γὰρ ἤδη ποιοῦντες οὐ πολὺ
- 28 μεταβαλοῦμεν. καὶ γὰρ ὅστις ἀλφιτοσιτεῖ, ὕδατι μεμιγμένην αἰεὶ τὴν μᾶζαν ἔσθλει, καὶ ὅστις ἀρτοσιτεῖ, ὕδατι δεδευμένον τὸν ἄρτον, καὶ τὰ ἐφθὰ δὲ πάντα μεθ' ὕδατος τοῦ πλείστου ἔσκευάσται. μετὰ δὲ τὸν σίτον ἂν οἶνον ἐπιπίνωμεν, οὐδὲν
- 29 μείον ἔχουσα ἢ ψυχὴ ἀναπαύσεται. ἔπειτα δὲ καὶ τοῦ μετὰ δεῖπνον ἀφαιρεῖν χρῆ, ἕως ἂν λάθωμεν ὑδροπότοι γενόμενοι. ἢ γὰρ κατὰ μικρὸν παρᾶλλαξις πᾶσαν ποιεῖ φύσιν ὑποφέρειν τὰς μεταβολάς· διδάσκει δὲ καὶ ὁ θεός, ἀπάγων ἡμᾶς

zweiten Gliede die Versicherung zweckmäßiger schien als die Angabe der Absicht.

25. μείον. S. zu II, 1, 6. — ἀνεσκευάσται, eigentl. aufgepackt, d. h. fortgeschafft. Anab. VI, 2, 8: τὴν ἀγορὰν εἴσω ἀνεσκευάσαν.

26. τοσοῦτον, nur soviel. — ἐθίσαι — ὑδροποιεῖν, näml. durch Mischung des Wassers mit Wein, oder durch allmählichen Uebergang vom Wein zum Wasser. Dasz Kyros hierbei mehr die Bundesgenossen als seine Perser im Sinne hat, darf man aus I, 5, 12 folgern. —

πολλή — τῆς ὁδοῦ. S. zu II, 3, 17. — οὐδ' ἂν, auch dann nicht, wenn.

27. ἐπὶ — τῷ σίτῳ, zum Essen, sowie (§. 28) μετὰ τὸν σίτον: nach dem Essen.

28. μεμιγμένην. Cobet empfiehlt die Conjectur von Hemsterhuis μεμαγμένην. So steht allerdings nebeneinander καὶ τὸ δεῦσαι καὶ μᾶζαι Oekon. X, 11. — τοῦ πλείστου, und zwar in groszer Menge. — ἢ ψυχὴ, der Appetit.

29. τοῦ μετὰ δεῖπνον, näml. οἱ-

κατὰ μικρὸν ἐκ τε τοῦ χειμῶνος εἰς τὸ ἀνέχεσθαι ἰσχυρὰ θάλαπυ ἐκ τε τοῦ θάλλου εἰς τὸν ἰσχυρὸν χειμῶνα· ὃν χρῆ μιμουμένους εἰς ὃ δεῖ ἐλθεῖν προειδισμένους ἡμᾶς ἀφικνεῖσθαι. καὶ 30 τὸ τῶν στρωμάτων δὲ βάρος εἰς τὰπιτήδεια καταδαπανᾶτε· τὰ μὲν γὰρ ἐπιτήδεια περιττεύοντα οὐκ ἄχρηστα ἔσται· στρωμάτων δὲ ἐνδεηθέντες μὴ δαίσητε, ὡς οὐχ ἠδέως καθευδήσετε· εἰ δὲ μή, ἐμὲ αἰτιάσθε. ἐσθῆς μέντοι ὅτῳ ἔστιν ἀφθονωτέρα παροῦσα, πολλὰ καὶ ὑγιαίνοντι καὶ κάμνοντι ἐπικουρεῖ. ὅψα 31 δὲ χρῆ συσκευάσθαι ὅσα ἔστιν ὄξεα καὶ δριμέα καὶ ἀλυμνρά· ταῦτα γὰρ ἐπὶ σίτον τε ἄγει καὶ ἐπὶ πλείστον ἀρκεῖ. ὅταν δ' ἐκβαίνωμεν εἰς ἀκέραια, ὅπου ἤδη εἰκὸς ἡμᾶς σίτον λαμβάνειν, χειρομύλας χρῆ αὐτόθεν παρασκευάσθαι, αἷς σιτοποιησόμεθα· τοῦτο γὰρ κορυφατόν τῶν σιτοποιικῶν ὀργάνων. συσκευά- 32 σθαι δὲ χρῆ καὶ ὧν ἀσθενοῦντες δεόνται ἀνθρώποι· τούτων γὰρ ὁ μὲν ὄγκος μικρότατος, ἦν δὲ τύχη τοιαύτη γένηται, μάλιστα δεήσει. ἔχειν δὲ χρῆ καὶ ἱμάντας· τὰ γὰρ πλείστα καὶ ἀνθρώποις καὶ ἵπποις ἱμᾶσιν ἤσθηται· ὧν κατατριβομένων καὶ φηγγυμένων ἀνάγκη ἀργεῖν, ἦν μὴ τις ἔχη περίζυγα. ὅστις δὲ πεπαίδευται καὶ καλτὸν ξύσασθαι, ἀγαθὸν καὶ ξυήλης μὴ ἐπιλαθῆσθαι. ἀγαθὸν δὲ καὶ ὄνην φέρεσθαι· ὁ γὰρ λόγην 33 ἀκονῶν ἐκείνος καὶ τὴν ψυχὴν τι παρακονᾷ· ἔπεστι γὰρ τις αἰσχρὴν λόγην ἀκονῶντα κακὸν εἶναι. ἔχειν δὲ χρῆ καὶ ξύλα περίπλευα καὶ ἄρμασι καὶ ἀμάξαις· ἐν γὰρ πολλαῖς πράξεσι πολλὰ ἀνάγκη καὶ τὰ ἀπαγορεύοντα εἶναι. ἔχειν δὲ δεῖ καὶ 34 τὰ ἀναγκαῖότατα ὄργανα ἐπὶ ταῦτα πάντα· οὐ γὰρ πανταχοῦ

von. — κατὰ μικρὸν ἐκ τε τοῦ χειμῶνος. Derselbe Gedanke Mem. IV, 3, 9. — ὃν — ἐλθεῖν, ihm (τὸν θεόν) müssen wir nachahmen, um — zu gelangen. Der Hauptgedanke im Particip.

30. καὶ — δεῖ. S. zu I, 1, 2. — τὸ — βάρος εἰς τὰ ἐπιτήδεια καταδαπανᾶτε, d. h. statt der Last der Decken sorgt für eine gleiche Last von Lebensmitteln. — Ueber ὡς nach δαίσητε s. zu V, 2, 12. — εἰ δὲ μή, d. h. solltet ihr nicht gut schlafen. S. zu III, 1, 35. — ἐμὲ αἰτιάσθε, womit gemeint: ihr werdet sicher nicht in den Fall kommen.

31. ταῦτα γὰρ ἐπὶ σίτον ἄγει,

anders Memor. I, 3, 6 und Hier. I, 22. — ἀρκεῖ, hält sich. — ἐκβαίνωμεν, nämlich ἐκ δηωμένων. — ἀκέραια, loca hostium incursionibus intacta.

32. τύχη τοιαύτη, aus ἀσθενοῦντες zu verstehen. — περίζυγα, überzählige Riemen, wie περίπλευα bei ξύλα §. 33.

33. ἀπαγορεύοντα, Versagendes, d. i. was unbrauchbar wird.

34. τὰ — ὄργανα. Dasz die Spartaner alle diese Geräthschaften bei ihren Heerzügen auf Wagen und Lastthieren mit sich führten, lesen wir Xen. Rep. Lac. XI, 2. — κατὰ τὸν νοτοφόρον, näml. ὄνον oder ἡμίονον, auf jedem Lastthier.

χειροτέχνην παραγίγνεται· το δ' ἐφ' ἡμέραν ἀρκέσον ὀλίγοι
 τινὲς οἳ οὐχ ἰκανοὶ ποιῆσαι. ἔχειν δὲ χρῆ καὶ ἄμην καὶ σμι-
 νύην κατὰ ἄμαξαν ἐκάστην, καὶ κατὰ τὸν νατοφόρον δὲ ἀξίνην
 καὶ δρεπάνον· ταῦτα γὰρ καὶ ἰδίᾳ ἐκάστῳ χρήσιμα καὶ ὑπὲρ
 35 τοῦ κοινοῦ πολλάκις ὠφέλιμα γίγνεται. τὰ μὲν οὖν εἰς τροφήν
 δέοντα οἱ ἡγεμόνες τῶν ὀπλοφόρων ἐξετάζετε τοὺς ὑφ' ὑμῖν
 αὐτοῖς· οὐ γὰρ δεῖ παριέναι ὅτου ἂν τις τούτων ἐνδέηται·
 ἡμεῖς γὰρ τούτων ἐνδεεῖς ἐσόμεθα. ἃ δὲ κατὰ τὰ ὑποζύγια
 κελεύω ἔχειν, ὑμεῖς οἱ τῶν σκευοφόρων ἄρχοντες ἐξετάζετε,
 36 καὶ τὸν μὴ ἔχοντα κατασκευάζεσθαι ἀναγκάζετε. ὑμεῖς δ' αὖ
 οἱ τῶν ὀδοποιῶν ἄρχοντες ἔχετε μὲν ἀπογεγραμμένους παρ'
 ἐμοῦ τοὺς ἀποδεδοκιμασμένους καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀκοντιστῶν
 καὶ τοὺς ἐκ τῶν τοξοτῶν καὶ τοὺς ἐκ τῶν σφενδονητῶν· τού-
 των δὲ τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν ἀκοντιστῶν χρῆ πέλεκυν ἔχοντας
 ξυλοκόπον ἀναγκάζειν στρατεύεσθαι, τοὺς δ' ἀπὸ τῶν τοξοτῶν
 σμινύην, τοὺς δ' ἀπὸ τῶν σφενδονητῶν ἄμην· τούτους δ'
 ἔχοντας ταῦτα πρὸ τῶν ἄμαξων κατὰ ἴλας πορεύεσθαι, ὅπως,
 ἣν τι δέη ὀδοποιίας, εὐθὺς ἐνεργοὶ ἦτε, καὶ ἐγὼ ἦν τι δέωμαι,
 37 ὅπως εἰδῶ, ὅθεν δεῖ λαβόντα τούτοις χρῆσθαι. ἄξω δὲ καὶ
 τοὺς ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἡλικίᾳ σὺν τοῖς ὄργανοις χαλκίας τε
 καὶ τέκτονας καὶ σκυτοτόμους, ὅπως, ἂν τι δέη καὶ τοιούτων
 τεχνῶν ἐν τῇ στρατιᾷ, μηδὲν ἐλλείπηται. οὗτοι δὲ ὀπλοφόρου
 μὲν τάξεως ἀπολελύσονται, ἃ δὲ ἐπίστανται, τῷ βουλομένῳ
 38 μισθοῖ ὑπηρετοῦντες ἐν τῷ τεταγμένῳ ἔσονται. ἣν δὲ τις καὶ
 ἔμπορος βούληται ἐπεσθαι πωλεῖν τι βουλούμενος, τῶν μὲν προ-
 ειρημένων ἡμερῶν τὰ ἐπιτήδεια ἔχειν ἣν τι πωλῶν ἀλλίσκηται,
 πάντων στερηθήσεται· ἐπειδὴν δ' αὐταὶ παρέλθωσιν αἱ ἡμέραι,
 πωλήσει, ὅπως ἂν βούληται. ὅστις δ' ἂν τῶν ἐμπόρων πλεί-

35. ἐξετάζετε mit doppeltem Accus. B. 131. 5. K. 47, 15. C. 402. — ὅτου ἂν = ἐάν τις, wovon τούτων abhängt.

36. τοὺς ἀποδεδοκιμασμένους, in dem Sinne wie §. 37 ὀπλοφόρον τάξεως ἀπολελύσονται. — πορεύεσθαι, näml. χρῆ. — ἣν τι δέωμαι, näml. αὐτῶν.

37. ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἡλικίᾳ, im dienstfähigen Alter. — ἐλλείπηται, desit, in welchem Sinne gewöhnlicher das Activ. — τῷ βουλομένῳ. S. zu I, 2, 14 und zu II,

3, 20. — ἐν τῷ τεταγμένῳ, in certo et his constituto loco.

38. ἔμπορος. Von Kaufleuten, die dem Heere folgen, ist bereits IV, 5, 42 die Rede gewesen. S. zu Ages. I, 21. — τῶν μὲν — ἀλλίσκηται. Constr. ἣν τι πωλῶν τῶν — ἡμερῶν τὰ ἐπιτήδεια ἔχειν, d. i. innerhalb der Tage, für welche, intra eos dies, quorum habere necessaria praefinitum est. Vergl. Hellen. VII, 1, 28: ὅτι ἐξήμοι αὐτῷ ὁ χρόνος, ὃς εἰρημένος ἦν παραμένειν. — ἀγορᾶν, wie §. 11.

στην ἀγορᾶν παρέχων φαίνεται, οὗτος καὶ παρὰ τῶν συμμάχων
 καὶ παρ' ἐμοῦ δώρων καὶ τιμῆς τεύξεται. εἰ δὲ τις χρημάτων³⁹
 προσδεσθῆαι νομίζει εἰς ἐμπολήν, γνωστήρας ἐμοὶ προσαγαρῶν
 καὶ ἐγγνητάς, ἢ μὴν πορεύεσθαι σὺν τῇ στρατιᾷ, λαμβανέτω
 ὧν ἡμεῖς ἔχομεν. ἐγὼ μὲν δὴ ταῦτα προαγορεύω· εἰ δὲ τίς
 τι καὶ ἄλλο δέον ἐνορᾷ, πρὸς ἐμὲ σημαίνεται. καὶ ὑμεῖς μὲν⁴⁰
 ἀπιόντες συσκευάζεσθε, ἐγὼ δὲ θύσομαι ἐπὶ τῇ ὀρμῇ· ὅταν
 δὲ τὰ τῶν θεῶν καλῶς ἔχη, σημανοῦμεν. παρεῖναι δὲ χρῆ
 ἅπαντας τὰ προειρημένα ἔχοντας εἰς τὴν τεταγμένην χώραν
 πρὸς τοὺς ἡγεμόνας ἑαυτῶν. ὑμεῖς δὲ οἱ ἡγεμόνες τὴν ἑαυτοῦ⁴¹
 ἕκαστος τάξιν ἐντροπισάμενος πρὸς ἐμὲ πάντες συμβάλλετε, ἵνα
 τὰς ἑαυτῶν ἕκαστοι χώρας καταμάθῃτε.

Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ μὲν συνσκευάζοντο, ὁ δὲ Κύρος³
 ἐθύετο. ἐπεὶ δὲ καλὰ τὰ ἱερὰ ἦν, ὠρμάτο σὺν τῷ στρατεύ-
 ματι· καὶ τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐξεστρατοπεδεύσατο ὡς δυνατὸν
 ἐγγύτατα, ὅπως εἰ τίς τι ἐπιλελησμένος εἴη, μετέλθοι, καὶ εἰ
 τίς τι ἐνδεόμενος γνοίη, τοῦτο ἐπιπαρασκευάσαιτο. Κναξάρης²
 μὲν οὖν τῶν Μήδων ἔχων τὸ τρίτον μέρος κατέμενευ, ὡς μηδὲ
 τὰ οἴκοι ἐρημα εἴη. ὁ δὲ Κύρος ἐπορεύετο ὡς ἡδύνατο τά-
 χιστα, τοὺς ἵππεάς μὲν πρώτους ἔχων, καὶ πρὸ τούτων διερευ-
 νητὰς καὶ σκοποὺς αἰεὶ ἀναβιβάζων ἐπὶ τὰ πρόσθεν εὐσκοπώ-
 τατα· μετὰ δὲ τούτους ἦγε τὰ σκευοφόρα, ὅπου μὲν πεδινὸν
 εἴη, πολλοὺς ὀρμαθοὺς ποιούμενος τῶν ἄμαξων καὶ τῶν σκευο-

39. γνωστήρας, ionische Form statt des attischen γνωστής, d. i. cognitor, qui quem notum esse sibi praestat. — ἢ μὴν, wie nach Verbis des Schwörens und der Versicherung, so hier nach ἐγγνητάς, Leute welche dafür bürgen, dasz er (ὁ ἔμπορος) mit dem Heere ziehe. Ueber den Infin. Präs. πορεύεσθαι s. die zu II, 4, 15 angeführten Gramm.

40. θύσομαι ἐπὶ τῇ ὀρμῇ. S. zu II, 4, 18. — τὰ τῶν θεῶν, die Anzeichen der G. — εἰς, wie I, 2, 4. — τοὺς ἡγεμόνας ἑαυτῶν, ungewöhnliche Wortstellung statt τοὺς ἑαυτῶν ἡγεμόνας oder τοὺς ἡγεμόνας τοὺς ἑαυτῶν. S. Kr. 47, 9, 18.

41. συμβάλλετε. Madvig verlangt Reflexiv der 2. Person. S. B. 127, 3, Anm. 5. Kr. 51, 2, 15.

3. Inhalt: Kyros rückt aus, während Kyaxares mit einem Truppentheile zurückbleibt. Die Ordnung des Heerzuges wird streng aufrecht erhalten. Sobald die vorausgeschickten Späher Spuren vom Feinde wahrnehmen, wird Halt gemacht. Aufgegriffene Feinde werden in Gegenwart der versammelten Führer ausgefragt. Unterdesz kommt Araspas vom Feinde zurück und berichtet über Stärke und Aufstellung des letzteren. Darauf weist Kyros jedem der Truppentheile seine Stellung und Aufgabe für die bevorstehende Schlacht zu.

1. ἐγγύτατα, d. i. ganz nahe am bisherigen Lager. — τι. Ueber den Accus. s. zu I, 3, 5. — ἐνδεόμενος γνοίη. S. B. 144, 6. Kr. 56, 7, 5. C. 593, 3, Anm. 4.

φόρων ὀπισθεν δὲ ἢ φάλαγξ ἐφεπομένη, εἴ τι τῶν σκευοφόρων ὑπολείπεται, οἱ προστυγχάνοντες τῶν ἀρχόντων ἐπεμέ-
 3 λοντο, ὡς μὴ κωλύοντο πορεύεσθαι. ὅπου δὲ στενοτέρα εἴη ἢ ὁδός, διὰ μέσον ποιούμενοι τὰ σκευοφόρα ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπορεύοντο οἱ ὀπλοφόροι· καὶ εἴ τι ἐμποδίζοι, οἱ κατὰ ταῦτα γιγνώμενοι τῶν στρατιωτῶν ἐπεμέλοντο. ἐπορεύοντο δὲ ὡς τὰ πολλὰ αἱ τάξεις παρ' ἑαυταῖς ἔχουσαι τὰ σκευοφόρα· ἐπετέ-
 4 ταικο γὰρ πᾶσι τοῖς σκευοφόροις κατὰ τὴν ἑαυτῶν ἐκάστους τάξιν ἵεναι, εἴ μὴ τι ἀναγκαῖον ἀποκωλύει. καὶ σημεῖον δὲ ἔχων ὁ τοῦ ταξιαρχοῦ σκευοφόρος ἠγείτο γνωστὸν τοῖς τῆς ἑαυτοῦ τάξεως ὥστ' ἀθροοὶ ἐπορεύοντο, ἐπεμελουντό τε ἰσχυρῶς ἕκαστος τῶν ἑαυτοῦ, ὡς μὴ ὑπολείποντο. καὶ οὕτω ποιοῦντων οὔτε ζητεῖν ἔδει ἀλλήλους ἅμα τε παρόντα ἅπαντα καὶ σαώτερα ἦν καὶ θᾶττον τὰ δέοντα εἶχον οἱ στρατιῶται.
 5 Ὡς δὲ οἱ προϊόντες σκοποὶ ἔδοξαν ἐν τῷ πεδίῳ ὄραν ἀνθρώπους λαμβάνοντας καὶ χιλὸν καὶ ξύλα, καὶ ὑποζύγια δὲ ἐώρων ἕτερα τοιαῦτα ἄγοντα, τὰ δὲ καὶ νεμόμενα, καὶ τὰ πρόσω αὐτῶν ἐφορῶντες ἔδοκον καταμανθάνειν μετεωρίζομενον καπνὸν ἢ κοινορτόν, ἐκ τούτων πάντων σχεδὸν ἐγίνωσκον, ὅτι εἴη
 6 που πλησίον τὸ στρατεύμα τῶν πολεμίων. εὐθὺς οὖν πέμπει τινὰ σκοπάροχος ἀγγελοῦντα ταῦτα τῷ Κύρῳ. ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα ἐκείνους μὲν ἐκέλευσε μένοντας ἐπὶ ταύταις ταῖς σκοπαῖς ὅτι ἂν αἰεὶ καινὸν ὄρωσιν ἐξαγγέλλειν· τάξιν δ' ἐπεμφεν ἰππέων εἰς τὸ πρόσθεν καὶ ἐκέλευσε πειραθῆναι συλλαβεῖν τινὰς τῶν ἀνὰ τὸ πεδίον ἀνθρώπων, ὅπως σαφέστερον μάθοιεν τὸ
 7 ὄν. οἱ μὲν δὴ ταχθέντες τοῦτο ἐπραττον. αὐτὸς δὲ τὸ ἄλλο στρατεύμα αὐτοῦ κατεχώριζεν, ὅπως παρασκευάσαιτο ὅσα ᾤετο χρῆναι πρὶν πάνν ὁμοῦ εἶναι. καὶ πρῶτον μὲν ἀριστῶν παρηγ-
 8 ρύησεν, ἔπειτα δὲ μένοντας ἐν ταῖς τάξεσι τὸ παραγγελλόμενον προνοεῖν. ἐπεὶ δὲ ἠρίστησαν, συνεκάλεσε καὶ ἰππέων καὶ πε-
 ζῶν καὶ ἀρμάτων ἠγεμόνας, καὶ τῶν μηχανῶν δὲ καὶ τῶν

2. οἱ προστυγχάνοντες τῶν ἀρχόντων, eine Art partitiver Apposition zu ἢ φάλαγξ ἐφεπομένη. Denke αὐτῆς zu ἀρχόντων und vergleiche damit IV, 5, 37. VIII, 3, 12.
 3. στενοτέρα. Ueber die Form s. d. Krit. Anh. — διὰ μέσον ποιούμενοι, in die Mitte nehmend. — Der Gen. στρατιωτῶν hängt ab von οἱ — γιγν. — ὡς τὰ πολλά, plerumque.

4. ποιοῦντων, näml. αὐτῶν. S. zu III, 3, 54. — οὔτε — τε correspondiren. S. zu II, 3, 6.

6. τὸ ὄν, den wahren Stand der Dinge: wo das feindliche Heer wäre. Vergl. V, 4, 7.

7. αὐτοῦ κατεχώριζεν, liess daselbst Halt machen. — προνοεῖν, attentos esse ad —

8. καὶ — δέ. S. zu I, 1, 2.

σκευοφόρων τοὺς ἀρχοντας καὶ τῶν ἀρμαμαξῶν. καὶ οὗτοι μὲν ⁹ συνηέσαν. οἱ δὲ καταδραμόντες εἰς τὸ πεδίον συλλαβόντες ἀνθρώπους ἤγαγον· οἱ δὲ συλληφθέντες ἀνερωτῶμενοι ὑπὸ τοῦ Κύρου ἔλεγον, ὅτι ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου εἶεν, προεληλυθότες ἐπὶ χιλόν, οἱ δ' ἐπὶ ξύλα, παρελθόντες τὰς προφυλακὰς· διὰ γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ σπάνια πάντα εἶναι. καὶ ὁ ¹⁰ Κύρος ταῦτα ἀκούσας, Πόσον δέ, ἔφη, ἄπεστιν ἐνθένδε τὸ στρατεύμα; οἱ δ' ἔλεγον, ὅτι ὡς δύο παρασάγγας. ἐπὶ τούτοις ἤρето ὁ Κύρος, Ἡμῶν δ', ἔφη, λόγος τις ἦν παρ' αὐτοῖς; Ναὶ μὰ Δί', ἔφασαν, καὶ πολὺς γε, ὡς ἐγγὺς ἦδη εἴητε προϊόντες. Τί οὖν; ἔφη ὁ Κύρος, ἢ καὶ ἔχαιρον ἀκούοντες ἰόντας; τοῦτο δὲ ἐπήρето τῶν παρόντων ἕνεκα. Οὐ μὰ Δί', εἶπον ἐκείνοι, οἱ μὲν δὴ ἔχαιρον, ἀλλὰ καὶ μάλα ἠμῶντο. Νῦν δ', ἔφη ὁ ¹¹ Κύρος, τί ποιοῦσιν; Ἐκτάττονται, ἔφασαν· καὶ χθὲς δὲ καὶ τρίτην ἡμέραν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐπραττον. Ὁ δὲ τάττων, ἔφη Κύρος, τίς ἐστίν; οἱ δὲ ἔφασαν. Αὐτὸς τε Κροῖσος καὶ σὺν αὐτῷ Ἕλληνας ἀνὴρ, καὶ ἄλλος δὲ τις Μῆδος· οὗτος μέντοι ἐλέγετο φυγὰς εἶναι παρ' ὑμῶν. καὶ ὁ Κύρος εἶπεν· Ἄλλ', ὦ Ζεῦ μέγιστε, λαβεῖν μοι γένοιτο αὐτόν, ὡς ἐγὼ βούλομαι.

Ἐκ τούτου τοὺς μὲν αἰχμαλώτους ἀπάγειν ἐκέλευσεν, εἰς ¹² δὲ τοὺς παρόντας ὡς λέξων τι ἀνήγετο. ἐν τούτῳ δὲ παρῆν ἄλλος αὐτῷ ἀπὸ τοῦ σκοπάροχος λέγων, ὅτι ἰππέων τάξεις μεγάλη ἐν τῷ πεδίῳ προφαίνοντο· καὶ ἡμεῖς μὲν, ἔφη, εἰκάζομεν ἐλαύνειν αὐτοὺς βουλομένους ἰδεῖν τόδε τὸ στρατεύμα. καὶ γὰρ πρὸ τῆς τάξεως ταύτης ἄλλοι ὡς τριάκοντα ἰππεῖς συχρὸν προελαύνουσι, καὶ μέντοι, ἔφη, κατ' αὐτοὺς ἡμᾶς, ἴσως βουλόμενοι λαβεῖν, ἦν δύνωνται, τὴν σκοπήν. ἡμεῖς δ' ἐσμὲν μία δεκάς

9. ἐπὶ χιλόν. S. zu I, 6, 12. — οἱ δ'. S. zu III, 2, 12. V, 2, 5. — παρελθόντες τὰς προφυλακὰς, über die Vorposten hinaus.

10. Ἡμῶν, gen. obiectivus. — καὶ — γε. S. zu I, 4, 9. — ἰόντας, näml. ἡμᾶς. — οὐ μὲν δὴ, wirklich nicht, wie V, 5, 18.

11. τρίτην ἡμέραν, vorgestern. Hell. II, 4, 13: ἡμέραν πέμπτην. Anab. IV, 5, 24: ἐνάτην ἡμέραν. Kr. 46, 3, 1. — ἄλλος δὲ τις Μῆδος. S. zu ἄλλα νέα I, 6, 38. Wer gemeint ist, s. aus VI, 1, 38 ff. —

λαβεῖν, in einem anderen Sinne, als die es verstehen müssen, die den Araspas für einen wirklichen Verwähler halten, daher der Zusatz ὡς ἐγὼ βούλομαι, den die Anderen natürlich wiederum falsch verstehen.

12. ἀνήγετο, von der Schiffahrt entlehnt: er wandte sich zu —. Plat. Charmid. p. 155 C: ἐνέβλεψέ τέ μοι — καὶ ἀνήγετο ὡς ἐρωτήσων. Lukian. Lexiph. c. 15: ἀνηγόμην ὡς ἀρχαιολογῶσαν. — συχρὸν, weit. Anab. I, 8, 10: ἀρματα διαλείποντα συχρὸν ἀπ' ἀλλήλων.

- 13 οἱ ἐπὶ ταύτης τῆς σκοπῆς. καὶ ὁ Κῦρος ἐκέλευσε τῶν περὶ αὐτὸν αἰεὶ ὄντων ἰππέων ἐλάσαντας ὑπὸ τὴν σκοπὴν ἀδύλους τοῖς πολεμίοις ἀτρεμίαν ἔχειν. Ὅταν δέ, ἔφη, ἡ δεκάς ἢ ἡμετέρα λείπη τὴν σκοπὴν, ἕξαστιάντες ἐπίθεσθε τοῖς ἀναβαίνουσιν ἐπὶ τὴν σκοπὴν. ὡς δὲ ὑμᾶς μὴ λυπῶσιν οἱ ἀπὸ τῆς μεγάλης τάξεως, ἀντέξελθε σύ, ἔφη, ὦ Ἰστάσπα, τὴν χιλιοστὴν τῶν ἰππέων λαβὼν καὶ ἐπιφάνηθι ἐναντίος τῇ τῶν πολεμίων τάξει. διώξεις δὲ οὐδαμῆ εἰς ἀφανές, ἀλλ' ὅπως αἱ σκοπαὶ σοι διαμένωσιν ἐπιμεληθεὶς πάριθι. ἦν δ' ἄρα ἀνατεινάντες τινες τὰς δεξιᾶς προσελεύωσιν ὑμῖν, δέχεσθε φιλίως τοὺς ἄνδρας.
- 14 Ὁ μὲν δὴ Ἰστάσπας ἀπιὼν ὠπλίζετο· οἱ δὲ ὑπρέται ἤλαυνον εὐθύς, ὡς ἐκέλευσεν. ἀπαντὰ δ' αὐτοῖς καὶ δὴ ἐντός τῶν σκοπῶν σὺν τοῖς θεράπονσιν ὁ πεμφθεὶς πάλαι κατάσκοπος, ἰ φύλαξ τῆς Σουσίδος γυναικός. ὁ μὲν οὖν Κῦρος ὡς ἤκουσεν, ἀναπηθήσας ἐκ τῆς ἕδρας ὑπήντα τε αὐτῷ καὶ ἐδεξιούτο· οἱ δὲ ἄλλοι, ὥσπερ εἰκός, μηδὲν εἰδότες ἐκπεληγμένοι ἦσαν τῷ πράγματι, ἕως Κῦρος εἶπεν· Ἄνδρες φίλοι, ἦκει ἡμῖν ἀνὴρ ἄριστος. νῦν γὰρ ἤδη πάντας ἀνθρώπους δεῖ εἰδέναι τὰ τοῦτου ἔργα. οὗτος οὔτε αἰσχροῦ ἠττηθεὶς οὐδενὸς ὄχητο οὔτ' ἐμὲ φοβηθεὶς, ἀλλ' ὑπ' ἐμοῦ πεμφθεὶς, ὅπως ἡμῖν μαθῶν τὰ
- 16 τῶν πολεμίων σαφῶς τὰ ὄντα ἐξαγγείλειεν. ἃ μὲν οὖν ἐγὼ σοι ὑπεσχόμην, ὦ Ἀράσπα, μέμνημαί τε καὶ ἀποδώσω σὺν τούτοις πᾶσι. δίκαιον δὲ καὶ ὑμᾶς ἅπαντας, ὦ ἄνδρες, τοῦτον τιμᾶν ὡς ἀγαθὸν ἄνδρα· ἐπὶ γὰρ τῷ ἡμετέρῳ ἀγαθῷ καὶ
- 17 ἐκινδύνευσε καὶ αἰτίαν ὑπέσχευ, ἣ ἔβαρύνετο. ἐκ τούτου δὴ πάντες ἠσπάζοντο τὸν Ἀράσπαν καὶ ἐδεξιοῦντο. εἰπόντος δὲ Κύρου, ὅτι τούτων μὲν τοῖνυν εἴη ἄλις, Ἄ δὲ καιρὸς ἡμῖν εἰδέναι, ταῦτα, ἔφη, διηγοῦ, ὦ Ἀράσπα, καὶ μηδὲν ἐλάσσου

13. τῶν — ἰππέων, gen. partitivus. — ἕξαστιάντες, wie V, 4, 4. — τὴν χιλιοστὴν, deine. — διώξεις. S. zu ὑποδέξῃ I, 6, 35. — ἐπιμεληθεὶς πάριθι, beim Anrücken Sorge dafür. — ἦν — ἄρα, wenn etwa. — ἀνατεινάντες τ. δεξιᾶς, wie IV, 2, 17.

14. οἱ — ὑπρέται, die Anf. §. 13 bezeichneten Reiter. — καὶ δὴ ἐντός, bereits innerhalb, schon im Bereiche. — ὁ — κατάσκοπος, Araspas. S. VI, 1, 36—44.

15. αἰσχροῦ ἠττηθεὶς, von etwas Schimpflichem hingerissen. Ueber den Genitiv s. B. 132. 12. K. 47, 19, Anm. 1. C. 423. — τὰ ὄντα. Vergl. τὸ ὄν §. 6.

17. εἰπόντος — ἔφη. S. zu I, 4, 2 u. 20. Vergl. zu Hellen. IV, 8, 9. VII, 4, 4. — τούτων μὲν —, Ἄ δέ. Es entsprechen sich hier μὲν und δέ in einer eigenthümlichen Weise, als ob beide Partikeln in der oratio obliqua oder beide in

τοῦ ἀληθοῦς μηδὲ μείον τὰ τῶν πολεμίων. κρεῖττον γὰρ μείζω οἰηθέντας μείονα ἰδεῖν ἢ μείω ἀκούσαντας ἰσχυρότερα εὐρίσκειν. Καὶ μὴν, ἔφη ὁ Ἀράσπας, ὡς ἂν ἀσφαλέστατά γε εἰ- 18 δείην, ὁπόσον τὸ στρατευμά ἐστιν, ἐποιοῦν· ξυνεξέταττον γὰρ παρῶν αὐτός. Σὺ μὲν ἄρα, ἔφη ὁ Κῦρος, οὐ τὸ πλῆθος μόνον οἶσθα, ἀλλὰ καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν. Ἐγὼ μὲν ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἀράσπας, καὶ ὡς διανοοῦνται τὴν μάχην ποιείσθαι. Ἄλλ' ὅμως, ἔφη ὁ Κῦρος, τὸ πλῆθος ἡμῖν πρῶτον εἰπέ ἐν κεφαλαίῳ. Ἐκεῖνοι τοῖνυν, ἔφη, πάντες τεταγμένοι ἐπὶ τριά- 19 κοντα τὸ βάθος καὶ πεζοὶ καὶ ἰππεῖς πλὴν τῶν Αἰγυπτίων ἐπέχουσιν ἀμφὶ τὰ τετταράκοντα στάδια· πάνν γὰρ μοι, ἔφη, ἐμέλησεν, ὥστε εἰδέναι, ὁπόσον κατεῖχον χωρίον. Οἱ δ' Αἰ- 20 γύπτιοι, ἔφη ὁ Κῦρος, πῶς εἰσι τεταγμένοι; ὅτι εἶπας Πλὴν τῶν Αἰγυπτίων. Τούτους δὲ οἱ μυρίαρχοι ἔταττον εἰς ἑκατὸν πανταχῆ τὴν μυριοστὴν ἐκάστην· τοῦτον γὰρ σφισι καὶ οἶκοι νόμον ἔφασαν εἶναι τῶν τάξεων. καὶ ὁ Κροῖσος μέντοι μάλα ἄκων συνεχώρησεν αὐτοῖς οὕτω τάττεσθαι· ἐβούλετο γὰρ ὅτι πλείστον ὑπερφαλαγγῆσαι τοῦ σοῦ στρατεύματος. Πρὸς τί δή, ἔφη ὁ Κῦρος, τοῦτο ἐπιθυμῶν; Ὡς ναὶ μὰ Δί', ἔφη, τῷ πε- 21 ριττῷ κυκλωσόμενος. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἄλλ' οὔτοι ἂν εἰ- δεῖεν, εἰ οἱ κυκλούμενοι κυκλωθεῖεν. ἀλλ' ἃ μὲν παρὰ σοῦ καιρὸς μαθεῖν, ἀκηκόαμεν· ὑμᾶς δὲ χρῆ, ὦ ἄνδρες, οὕτω ποι-

der or. recta ständen. — μείζω — μείονα — μείω. Ueber den Wechsel der Formen s. zu I, 5, 5. Vergl. VIII, 3, 40.

18. ἐποιοῦν, ich bemühte mich. — ξυνεξέταττον. Ueber die Sache vergl. VI, 1, 43. — Ἐγὼ μὲν. S. zu I, 4, 12. Die Worte Ἐγὼ — μὰ Δί' sind aus dem Vorhergehenden zu ergänzen. Das folgende καὶ fügt etwas noch Bedeutenderes hinzu: und auch. — τὴν μάχην, die bevorstehende.

19. ἐπὶ, wie II, 3, 21. — ἀμφὶ τὰ. Ueber den Artikel s. zu I, 2, 13. Araspas überlässt es dem Kyros, aus der Angabe, dass das feindliche Heer 30 Mann tief gestellt in der Fronte 40 Stadien einnehme ohne die Aegyptier, deren Zahl VI, 2, 10 bereits angegeben ist, seine

Stärke zu schätzen. — ὥστε konnte auch wegbleiben.

20. ὅτι εἶπας. Denke vorher: ich frage diesz. S. zu IV, 5, 11. — πανταχῆ, auf jeder Seite, d. i. in der Fronte und in der Tiefe. — τοῦτο ἐπιθυμῶν. Das Participium schlieszt sich grammatisch an das letzte regierende verbum an, was im lebhaften Dialog mitunter geschieht, z. B. Memor. I, 2, 42. Symp. IV, 53: αἰσθάνομαι γὰρ τινὰς ἐπιβουλεύοντας διαφθεῖραι αὐτόν. καὶ ὁ Σωκράτης ἀκούσας· Ἡράκλειος, ἔφη, τί τοσοῦτον ρομίζοντες ἠδικῆσθαι ὑπὸ τοῦ παιδός, ὥστε ἀποκτεῖναι αὐτόν βούλεσθαι. An unserer Stelle bringt diese Construction freilich eine Tautologie mit sich. — εἰδεῖεν ἂν, könnten wohl erfahren. — εἰ, ob nicht, wie VI, 1, 17. S. zu Memor. I, 1, 8. — κυκλούμενοι, Medium.

εἶν· νῦν μὲν ἐπειδὴν ἐνθένδε ἀπέλθῃτε, ἐπισκέψασθε καὶ τὰ τῶν ἵππων καὶ τὰ ὑμῶν αὐτῶν ὄπλα· πολλαίσι γὰρ μικροῦ ἐνδεία καὶ ἀνὴρ καὶ ἵππος καὶ ἄρμα ἀρκεῖον γίνεται· αὐριοὶ δὲ πρῶι, ἕως ἂν ἐγὼ θύωμαι, πρῶτον μὲν χρῆ ἀριστῆσαι καὶ ἀνδρας καὶ ἵππους, ὅπως, ὅ τι ἂν πράττειν ἀεὶ καιρὸς ἢ, μὴ τούτου ἡμῖν ἐνδέη· ἔπειτα δὲ σύ, ἔφη, ὦ Ἀράσπα, τὸ δεξιὸν κέρας ἔχε ὡσπερ καὶ ἔχεις, καὶ οἱ ἄλλοι μυριάρχοι ἤπερ νῦν ἔχετε· ὁμοῦ δὲ τοῦ ἀργῶνος ὄντος οὐδενὶ ἄρματι καιρὸς ἵππων μεταξενγνύναι. παραγγεῖλατε δὲ τοῖς ταξιάρχοις καὶ λοχαγοῖς ἐπὶ φάλαγγος καθίστασθαι εἰς δύο ἔχοντας ἕκαστον τὸν λόχον. ὁ δὲ λόχος ἦν ἕκαστος εἴκοσι τέτταρες.

22 Καὶ τις εἶπε τῶν μυριάρχων, Καὶ δοκοῦμέν σοι, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἱκανῶς ἔξιν εἰς τοσοῦτους τεταγμένοι πρὸς οὕτω βαθεῖαν φάλαγγα; καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν· Αἱ δὲ βαθύτεραι φάλαγγες ἢ ὡς ἐξικνεῖσθαι τοῖς ὄπλοις τῶν ἐναντίων τί σοι, ἔφη, δοκοῦσιν ἢ τοὺς πολεμίους βλέπτειν ἢ τοὺς συμμαχοὺς ὠφελεῖν;
23 ἐγὼ μὲν γάρ, ἔφη, τοὺς εἰς ἑκατὸν τούτους ὀπλίτας εἰς μυρίους ἂν μᾶλλον βουλοίμην τετάχθαι· οὕτω γὰρ ἂν ἐλαχίστοις μαχοίμεθα. ἐξ ὅσων μέντοι ἐγὼ τὴν φάλαγγα βαθυνῶ οἴομαι ὅλην
24 ἐνεργὸν καὶ σύμμαχον ποιήσειν αὐτὴν ἑαυτῇ. ἀκοντιστὰς μὲν ἐπὶ τοῖς θωρακοφόροις τάξω, ἐπὶ δὲ τοῖς ἀκοντισταῖς τοξότας. τούτους γὰρ πρωτοστάτας μὲν πῶς ἂν τις τάττοι, οἱ καὶ αὐτοὶ

21. ὦ Ἀράσπα, — ὡσπερ καὶ ἔχεις, eine, wie es scheint, verdorbene Stelle, die auch durch eine Aenderung von ἔχεις in εἶχεις nicht geheilt wird. Aus VII, 1, 3 lässt sich vermuthen, dass für Ἀράσπα zu lesen ist Ἀράσπια und dass hinter diesem Namen die Worte τὸ ἀριστερόν, σὺ δέ, ὦ Χρυσάντα, ausgefallen sind und dann καὶ ἔχετε in καὶ ἔχεις geändert ist. Arsamas hat den linken Flügel mit dem Fuszvolk, Chrysantas den rechten mit der Reiterei inne. Die Hälfte der persischen Reiter deckt aber nach VII, 1, 19 unter Hystaspas den linken Flügel. — καὶ οἱ ἄλλοι μυριάρχοι, zu ergänzen: ἔχετε τὴν χώραν. — ὁμοῦ δέ. Ueber δέ zu IV, 5, 2. Der Ausdruck ist bildlich und sagt: ehe der Kampf be-

ginnt, muss jede Anordnung gemacht sein. — εἰς δύο, zwei Mann tief, also 12 Mann breit. Aus dem Folgenden ersieht man aber, dass die ganze Tiefe der Phalanx aus Gepanzerten, Speerwerfern, Bogenschützen und einer schliessenden Rotte bestehen, also 8 Mann tief sein soll. Daher wird diese Tiefe der der feindlichen Phalanx gegenüber (s. §. 19 u. 20) als eine geringe (εἰς τοσοῦτους) §. 22 bezeichnet.

22. φάλαγγα, näml. τῶν πολεμίων — Αἱ δέ. Ueber δέ s. zu II, 4, 13. — ἢ ὡς, als dass sie — können.

23. ἐγὼ μὲν, ich für meinen Theil. S. zu I, 4, 12. — τοὺς εἰς ἑκατὸν, zu ergänzen aus dem folgenden τετάχθαι. Ueber die Sache s. §. 20.

ὁμολογοῦσι μηδεμίαν μάχην ἂν ὑπομῖναι ἐκ χειρός; προβεβλημένοι δὲ τοὺς θωρακοφόρους μενοῦσί τε, καὶ οἱ μὲν ἀκοντίζοντες, οἱ δὲ τοξεύοντες, ὑπὲρ τῶν πρόσθεν πάντων λυμανοῦνται τοὺς πολεμίους. ὅ τι δ' ἂν κακουργῇ τις τοὺς ἐναντίους, δῆλον ὅτι παντὶ τούτῳ τοὺς συμμαχοὺς κουφίζει. τελευταίους 25 μέντοι στήσω τοὺς ἐπὶ πᾶσι καλουμένους. ὡσπερ γὰρ οἰκίας οὔτε ἄνευ λιθολογήματος ὄχυροῦ οὔτε ἄνευ τῶν στέγην ποιούντων οὐδὲν ὄφελος, οὕτως οὐδὲ φάλαγγος οὐτ' ἄνευ τῶν πρώτων οὐτ' ἄνευ τῶν τελευταίων, εἰ μὴ ἀγαθοὶ ἔσονται, ὄφελος οὐδέν. ἀλλ' ὑμεῖς, ἔφη, ὡς παραγγέλλω τάττεσθε, καὶ ὑμεῖς 26 οἱ τῶν πελταστῶν ἄρχοντες ἐπὶ τούτοις ὡσαύτως τοὺς λόχους καθίστατε, καὶ ὑμεῖς οἱ τῶν τοξοτῶν ἐπὶ τοῖς πελτασταῖς ὡσαύτως. σὺ δέ, ὃς τῶν ἐπὶ πᾶσιν ἄρχεις, τελευταίους ἔχων τοὺς 27 ἀνδρας παράγγελλε τοῖς σαντοῦ ἐφορᾶν τε ἕκαστῳ τοὺς καθ' αὐτὸν καὶ τοῖς μὲν τὸ δέον ποιούσιν ἐπικελεύειν, τοῖς δὲ καννομένοις ἀπειλεῖν ἰσχυρῶς· ἦν δὲ τις στρέφεται προδιδόναι θέλων, θανάτῳ ζημιοῦν. ἔργον γὰρ ἔστι τοῖς μὲν πρωτοστάταις θρασύνειν τοὺς ἐπομένους καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ· ὑμᾶς δὲ δεῖ τοὺς ἐπὶ πᾶσι τεταγμένους πλείω φόβον παρέχειν τοῖς κακοῖς τοῦ ἀπὸ τῶν πολεμίων. καὶ ὑμεῖς μὲν ταῦτα ποιεῖτε. 28 σὺ δέ, ὦ Εὐφράτα, ὃς ἄρχεις τῶν ἐπὶ ταῖς μηχαναῖς, οὕτω ποιεῖ, ὅπως τὰ ζεύγη τὰ τοὺς πύργους ἄγοντα ἔψεται ὡς ἐγγύτατα τῆς φάλαγγος. σὺ δέ, ὦ Λαοῦχε, ὃς ἄρχεις τῶν σκευο- 29 φόρων, ἐπὶ τοῖς πύργοις ἄγε πάντα τὸν τοιοῦτον στρατόν· οἱ δὲ ὑπηρέται σου ἰσχυρῶς κολαζόντων τοὺς προϊόντας τοῦ καιροῦ ἢ λειπομένους. σὺ δέ, ὦ Καροῦχα, ὃς ἄρχεις τῶν ἄρμα- 30

24. ἐκ χειρός, wie VI, 2, 16 — προβεβλημένοι — τοὺς, wenn sie die — vor sich haben.

25. τοὺς ἐπὶ πᾶσι, wie §. 27. VII, 1, 34, gleich τοὺς τελευταίους (VII, 5, 5), wie man aus καλουμένους sieht, ein stehender Ausdruck für tüchtige Soldaten, die das hinterste Glied bilden. — ὡσπερ γὰρ οἰκίας. Derselbe Vergleich eines gut aufgestellten Heeres mit einem gut gebauten Hause Memor. III, 1, 7. — εἰ μὴ ἀγαθοὶ ἔσονται = ἀγαθῶν ἔσομένων, ohne tüchtige Vorder- und ohne tüchtige Hintermänner.

26. ἀλλ' ὑμεῖς, näml. οἱ θωρακοφόροι. — τῶν πελταστῶν, §. 24 ἀκοντισταὶ genannt.

27. ἕκαστῳ, Apposition zu τοῖς σαντοῦ. — τοὺς καθ' αὐτόν, seine Vordermänner. — ἔργον, Aufgabe. — τοῦ ἀπὸ τῶν πολεμίων, näml. φόβον. Ueber ἀπό s. zu I, 1, 5.

28. τῶν ἐπὶ ταῖς μηχαναῖς. S. zu II, 4, 25.

29. ἐπὶ τοῖς, gleich hinter den. — τοῦ καιροῦ, weiter als es gut ist. προϊέναι u. λείπεσθαι sind comparative Begriffe.

μαζῶν, αἱ ἄρουσι τὰς γυναικας, κατὰσθησον αὐτὰς τελευταίας ἐπὶ τοῖς σκευοφόροις. ἐπόμενα γὰρ ταῦτα πάντα καὶ πλήθους δόξαν παρέχει καὶ ἐνεδρεῦειν ἡμῖν ἐξουσία ἔσται, καὶ τοὺς πολεμίους, ἣν κυκλοῦσθαι πειρῶνται, μείζω τὴν περιβολὴν ἀναγκάσει ποιείσθαι. ὄσφ δ' ἂν μείζον χωρίον περιβάλλονται, το-
 31 σούτω ἀνάγκη αὐτοὺς ἀσθενεστέρους γίνεσθαι. καὶ ὑμεῖς μὲν οὕτω ποιεῖτε· σὺ δέ, ὦ Ἀρτάοξε καὶ Ἀρταγέρσα, τὴν χιλιοστὴν
 32 ἐκάτερος τῶν σὺν ὑμῖν πεζῶν ἐπὶ τούτοις ἔχετε. καὶ σὺ, ὦ Φαρνοῦχε καὶ Ἀσιαδάτα, τὴν τῶν ἰππέων χιλιοστὴν, ἣς ἐκάτερος ἄρχει ὑμῶν, μὴ συγκατατάττετε εἰς τὴν φάλαγγα, ἀλλ' ὀπισθεν τῶν ἄρμαμαζῶν ἐξοπλίσθητε καθ' ὑμᾶς αὐτούς· ἔπειτα πρὸς ἐμὲ ἦκετε σὺν τοῖς ἄλλοις ἡγεμόσιν. οὕτω δέ δεῖ ὑμᾶς
 33 παρεσκευάσθαι, ὡς πρώτους δεῆσον ἀγωνίζεσθαι. καὶ σὺ δὲ ὁ ἄρχων τῶν ἐπὶ ταῖς καμήλοις ἀνδρῶν, ὀπισθεν τῶν ἄρμαμαζῶν ἐκτάττον· ποιεῖ δ' ὅ τι ἂν σοι παραγγέλλῃ Ἀρταγέρσης.
 34 ὑμεῖς δ' οἱ τῶν ἄρμάτων ἡγεμόνες διακληρωσάμενοι, ὁ μὲν λαχὼν ὑμῶν πρὸ τῆς φάλαγγος τὰ μεθ' ἑαυτοῦ ἑκατὸν ἔχων ἄρματα καταστησάτω· αἱ δ' ἕτεραι ἑκατοστῆες τῶν ἀρμάτων, ἣ μὲν κατὰ τὸ δεξιὸν πλευρὸν τῆς στρατιᾶς στοιχοῦσα ἐπέσθω
 35 τῇ φάλαγγι ἐπὶ κέρως, ἣ δὲ κατὰ τὸ εὐώνυμον. Κύρος μὲν οὕτω διέταττεν.

Ἀβραδάτας δὲ ὁ Σούσων βασιλεὺς εἶπεν· Ἐγὼ σοι, Κύρε, ἐθελούσιος ὑφίσταμαι τὴν κατὰ πρόσωπον τῆς ἀντίας φάλαγγος
 36 τάξιν ἔχειν, εἰ μὴ τί σοι ἄλλο δοκεῖ. καὶ ὁ Κύρος ἀγασθεὶς αὐτὸν καὶ δεξιωσάμενος ἐπήγετο τοὺς ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἄρμασι Πέρσας, Ἡ καὶ ὑμεῖς, ἔφη, ταῦτα συγχορεῖτε; ἐπεὶ δ' ἐκείνοι

30. καὶ ἐνεδρεῦειν — ἔσται, dazu scheint ἐπόμενον τούτων πάντων vorzuschweben. — περιβάλλονται geht nur auf den vorliegenden Fall, περιβάλλονται wäre recht, wenn eine sich wiederholende Erfahrung ausgesprochen werden sollte.

31. καὶ ὑμεῖς μὲν, und ihr nun, nicht etwa: auch ihr. — σὺ — ἔχετε. Ebenso nachher (§. 32): καὶ σὺ — μὴ συγκατατάττετε. Plat. Lach. 186 E: σὺ δ', ὦ Λάχης καὶ Νικία, εἶπετον ἡμῖν ἐκάτερος. Vgl. Plat. Prot. 336, 3: εἰπέ μοι, ὦ Σώκρατες τε καὶ Ἰππόκράτες (Kr. 63,

4, 1). — ἐπὶ τούτοις, näml. τοῖς σκευοφόροις καὶ ταῖς ἄρμαμαζαῖς.

32. καθ' ὑμᾶς αὐτούς, für euch allein, abgesondert. — παρεσκευάσθαι. Es konnte τὴν γνώμην hinzugefügt sein, wie Anab. VI, 3, 17. — ὡς — δεῆσον. S. zu I, 6, 17. — Ueber die Sache s. VII, 1, 22.

34. ὑμεῖς — ὁ μὲν — ὑμῶν, part. Appos. S. zu I, 1, 1. — ἔχων — καταστησάτω, wir würden etwa sagen: und wen von euch das Loos trifft, der nehme seine 100 Wagen und stelle sie vor d. Ph. — ἐπὶ κέρως, wie von den Truppen: hinter einander.

ἀπεκρίναντο, ὅτι οὐ καλὸν εἶη ταῦτα ὑφίστασθαι, διεκλήρωσεν αὐτούς, καὶ ἔλαχεν ὁ Ἀβραδάτας ἥπερ ὑφίστατο, καὶ ἐγένετο κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους. τότε μὲν δὴ ἀπίοντες καὶ ἐπιμεληθέν-
 37 τες ὧν προεῖπον ἐδειπνοποιοῦντο καὶ φυλακὰς καταστησάμενοι ἐκοιμήθησαν.

Τῇ δ' ὑστεραία πρωὶ Κύρος μὲν ἐθύετο, ὁ δ' ἄλλος στρα-
 4 τὸς ἀριστήσας καὶ σπονδὰς ποιησάμενος ἐξωπλίετο πολλοῖς μὲν καὶ καλοῖς χιτῶσι, πολλοῖς δὲ καὶ καλοῖς θώραξι καὶ κράνεσιν· ὠπλιζον δὲ καὶ ἵππους προμετωπιδίοις καὶ προστερονιδίοις· καὶ τοὺς μὲν μονίππους παραμηριδίοις, τοὺς δ' ὑπὸ τοῖς ἄρμασιν ὄντας παραπλευριδίοις· ὥστε ἤστραπτε μὲν χαλκῶ, ἦνθει δὲ φοινικίσι πᾶσα ἡ στρατιὰ.

Καὶ τῷ Ἀβραδάτῃ δὲ τὸ τετράρρυμον ἄρμα καὶ ἵππων
 2 ὀκτώ παγκάλως ἐκεκόσμητο. ἐπεὶ δ' ἐμελλε τον λινοῦν θώρακα, ὃς ἐπιχώριος ἦν αὐτοῖς, ἐνδύεσθαι, προσφέρει αὐτῷ ἡ Πάνθεια χρυσοῦν καὶ χρυσοῦν κράνος καὶ περιβραχιόνια καὶ ψέλια πλατεῖα περὶ τοὺς καρπούς τῶν χειρῶν καὶ χιτῶνα πορφυροῦν ποδήρη στολιδωτὸν τὰ κάτω καὶ λόφον ὑακινθινοβαφῆ· ταῦτα δ' ἐποίησατο λάθρα τοῦ ἀνδρός· ἐκμετρησαμένη τὰ ἐκείνου ὄπλα. ὁ δὲ ἰδὼν ἐθαύμασε τε καὶ ἐπήγετο τὴν Πάνθειαν·
 3 Σὺ δὴπου, ὦ γύναι, συγκόψασα τὸν σαντῆς κόσμον τὰ ὄπλα μοι ἐποίησω; Μὰ Δί', ἔφη ἡ Πάνθεια, οὐκ οὐκ τὸν γε πλείστον ἄξιον· σὺ γὰρ ἔμοιγε, ἦν καὶ τοῖς ἄλλοις φανῆς οἴοσπερ ἐμοὶ
 4 δοκεῖς εἶναι, μέγιστος κόσμος ἔση. ταῦτα δὲ λέγουσα ἅμα ἐνέδνε τὰ ὄπλα, καὶ λανθάνειν μὲν ἐπειράτο, ἐλείβετο δὲ αὐτῇ τὰ δάκρυα κατὰ τῶν παρειῶν.

36. οὐ καλόν, nicht mit ihrer Ehre vereinbar. — ἐγένετο, kam zu stehen. — κατὰ, gegenüber.

37. ὧν προεῖπον, quae supra dixi.

4. Inhalt: Wie man sich prächtig rüstet, besonders Abradatas. Pantheias Abschied von ihrem Gatten. Kyros ermahnt die versammelten Führer zu muthigem Kampf, indem er die bisherigen Thaten und die Ausrüstung seines Heeres mit dem Zustande des Feindes vergleicht, und ruft sie zum Gebet.

1. μονίππους, Reitpferde. — ὥστε ἤστραπτε. Vergl. Ages. II, 7: ὠπλισέ τε οὕτως, ὥστε ἅπαντα μὲν

χαλκόν, ἅπαντα δὲ φοινικῶ φαίνεσθαι.

2. τετράρρυμον — καὶ ἵππων ὀκτώ. S. zu VI, 1, 51. — λινοῦν. Linnenpanzer haben Anab. IV, 7, 15 die Chalyber und schon bei Homer. Il. II, 529. 830 finden sich λινοθώρακες. — αὐτοῖς, seinem Volke. — χρυσοῦν, vergoldet, wie Anab. I, 2, 27 ἀκινάκης χρυσοῦς. — ἐποίησατο, hatte sie machen lassen.

3. οὐκ οὐκ τὸν — ἄξιον, er (den ich zusammenschlagen liess) war keineswegs mein kostbarster, denn du —. — λανθάνειν. Das Participium dazu ergänzt sich leicht aus dem Folgenden.

- 4 Ἐπεὶ δὲ καὶ πρόσθεν ὦν ἀξιοθέατος ὁ Ἀβραδάτας ὠπλισθῆναι τοῖς ὅπλοις τούτοις, ἐφάνη μὲν κάλλιστος καὶ ἐλευθεριώτατος, αἶτε καὶ τῆς φύσεως ὑπαρχούσης· λαβὼν δὲ παρὰ τοῦ ὑφηνιόχου τὰς ἡνίας παρεσκευάζετο ὡς ἀναβησόμενος ἤδη ἐπὶ τὸ ἄρμα. ἐν δὲ τούτῳ ἡ Πάνθεια ἀποχωρῆσαι κελεύσασα τοὺς παρόντας πάντας ἔλεξεν· Ἄλλ' ὅτι μὲν ὦ Ἀβραδάτα, εἴ τις καὶ ἄλλη πώποτε γυνὴ τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα μείζον τῆς ἑαυτῆς ψυχῆς ἐτίμησεν, οἶμαί σε γιγνώσκειν, ὅτι καὶ ἐγὼ μία τούτων εἰμί. τί οὖν ἐμὲ δεῖ καθ' ἕνα ἕνα λέγειν; τὰ γὰρ ἔργα οἶμαί σοι πιδανώτερα παρεσχῆσθαι τῶν νῦν λεχθέντων λόγων. ὅμως δὲ οὕτως ἔχουσα πρὸς σέ, ὥσπερ σὺ οἶσθα, ἐπομνύω σοι τὴν ἐμὴν καὶ σὴν φιλίαν, ἣ μὴν ἐγὼ βούλεσθαι ἂν μετὰ σοῦ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ γενομένου κοινῇ γῆν ἐπιέσασθαι μᾶλλον ἢ ξῆν μετ' αἰσχυνομένου αἰσχυνομένη· οὕτως ἐγὼ καὶ σὲ τῶν κάλλιστων καὶ ἑμαυτὴν ἠξίωκα. καὶ Κύρου δὲ μεγάλην τινὰ δοκῶ ἡμᾶς χάριν ὀφείλειν, ὅτι με αἰχμάλωτον γενομένην καὶ ἐξαιρεθεῖσαν ἑαυτῷ οὔτε με ὡς δούλην ἠξίωσε κεκτῆσθαι οὔτε ὡς ἐλευθέρην ἐν ἀτίμῳ ὀνόματι, διεφύλαξε δὲ σοὶ ὥσπερ ἀδελφοῦ γυναικα λαβὼν. πρὸς δὲ καὶ ὅτε Ἀράσπας ἀπέστη αὐτοῦ ὁ ἐμὲ φυλάττων, ὑπεσχόμην αὐτῷ, εἰ με ἑάσειε πρὸς σὲ πέμψαι, ἤξειν αὐτῷ σε πολὺ Ἀράσπα ἄνδρα καὶ πιστότερον καὶ ἀμείονα.
- 9 Ἡ μὲν ταῦτα εἶπεν· ὁ δὲ Ἀβραδάτας ἀγασθεὶς τοῖς λόγοις καὶ θυγὼν αὐτῆς τῆς κεφαλῆς, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν

4. τῆς φύσεως, seine Natur, seine körperliche Beschaffenheit. — ὑπαρχούσης, dazu vorhanden war, dazu ausgestattet war. — ὑφηνιόχον, Zügelhalter, der die Zügel nur hält, bis der Krieger, der den Wagen selber lenkt, diesen besteigt oder wenn er ihn wieder verlässt, wie VII, 1, 15.

5. καὶ ἄλλη — καὶ ἐγὼ. S. zu I, 5, 1. — ὅτι μὲν sollte eigentlich so fortgesetzt werden: εἴ τις καὶ ἄλλη — καὶ ἐγὼ — εἰμί, οἶμαί σε γιγνώσκειν. Die Anakoluthie entspricht der Gemüthsbewegung der Redenden: da οἶμαί σε γιγνώσκειν vortritt, so war ein zweites ὅτι nöthig. Vergl. V, 3, 30; ähnlich ist Hier. I, 23: εὐ οἶδ' ἐγὼς, ὅτι οἱ ἡδέως ἐσθίοντες, καὶ σὺ πονοῖσθα, ὅτι οὐδὲν προσδέονται τού-

των τῶν σοφισμάτων. — καθ' ἕνα ἕνα, jedes einzeln, wie I, 6, 20.

6. ὅμως vor dem Particip. S. zu V, 1, 26. — τὴν — φιλίαν, bei meiner —. — ἐγὼ, nach der gewöhnlichen Attraction. Wegbleiben konnte das Pronomen hier nicht wegen des Gegensatzes zu σοῦ. — γῆν ἐπιέσασθαι, poetischer Ausdruck für begraben werden.

7. με — με. S. zu IV, 5, 29. — ὡς ἐλευθέρην ἐν ἄτ. ὄν., decente Umschreibung von παλλακῆν.

8. πρὸς δέ, insuper autem. — πολὺ, nachdrückliche Stellung. Oekon. II, 8: πολὺ ἀρκούντ' αὐτὸν μᾶλλον. Unten VII, 1, 16. Ueber die Sache s. VI, 1, 45.

9. ἀγασθεὶς mit dem Dativ wie

ἐπέυξατο· Ἄλλ', ὦ Ζεῦ μέγιστε, δός μοι φανῆναι ἀξίῳ μὲν Πανθείας ἀνδρὶ, ἀξίῳ δὲ καὶ Κύρου φίλῳ τοῦ ἡμᾶς τιμήσαντος. ταῦτ' εἰπὼν κατὰ τὰς θύρας τοῦ ἀρματείου δίφρου ἀνέβαινεν ἐπὶ τὸ ἄρμα. ἐπεὶ δὲ ἀναβάντος αὐτοῦ κατέλειψε τὸν δίφρου ὁ ὑφηνιόχος, οὐκ ἔχουσα ἡ Πάνθεια, πῶς ἂν ἔτι ἄλλως ἀσπάσαιτο αὐτόν, κατεφίλησε τὸν δίφρον· καὶ τῷ μὲν προῆει ἤδη τὸ ἄρμα, ἣ δὲ λαθοῦσα αὐτόν συνεφείπετο, ἕως ἐπιστραφεὶς καὶ ἰδὼν αὐτὴν Ἀβραδάτας εἶπε· Θάρρει, Πάνθεια, καὶ χαίρει καὶ ἀπιδι ἤδη. ἐκ τούτου δὴ οἱ εὐνοῦχοι καὶ αἱ θεράπαινοι λαβοῦσαι ἀπήγρον αὐτὴν εἰς τὴν ἀρμάμαξαν καὶ κατακλίναντες κατεκάλυψαν τῇ σκηνῇ. οἱ δὲ ἄνθρωποι, καλοῦ ὄντος τοῦ θεάματος τοῦ Ἀβραδάτου καὶ τοῦ ἄρματος, οὐ πρόσθεν ἐδύνατο θεάσασθαι αὐτόν πρὶν ἢ Πάνθεια ἀπήλθεν.

Ὡς δ' ἐκεκαλλιερόηκει μὲν ὁ Κῦρος, ἣ δὲ στρατιὰ παρετέτακτο αὐτῷ ὥσπερ παρήγγειλε, κατέχων σκοπῆς ἄλλας πρὸ ἄλλων συνεκάλεσε τοὺς ἡγεμόνας καὶ ἔλεξε τάδε. Ἄνδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι, τὰ μὲν ἱερὰ οἱ θεοὶ ἡμῖν φαίνουσιν οἷάπερ ὅτε τὴν πρόσθεν νίκην ἔδοσαν· ὑμᾶς δ' ἐγὼ βούλομαι ἀναμνησάσθαι ὦν μοι δοκεῖτε μεμνημένοι πολὺ ἂν εὐθυμότεροι εἰς τὸν ἀγῶνα ἵεναι. ἠσκήκατε μὲν γὰρ τὰ εἰς τὸν πόλεμον πολὺ μᾶλλον τῶν πολεμίων, συντέτραφθε δὲ καὶ συντέταχθε ἐν τῷ αὐτῷ πολὺ πλείω ἤδη χρόνον ἢ οἱ πολεμιοὶ καὶ συννευικήκατε μετ' ἀλλήλων· τῶν δὲ πολεμίων οἱ πολλοὶ μὲν συνήτηνται μετ' αὐτῶν, οἱ δὲ ἀμάχητοι ἐκατέρων οἱ μὲν τῶν πολεμίων ἴσασιν, ὅτι προδότας τοὺς παραστάτας ἔχουσιν, ὑμεῖς δὲ οἱ μετ' ἡμῶν ἴστε, ὅτι μετὰ θελόντων τοῖς συμμαχοῖς ἀρήγειν μάχεσθε. εἰκὸς

II, 4, 9. — ἀξίῳ — ἀνδρὶ — φίλῳ, attrahirt von μοι.

10. ὁ ὑφηνιόχος. S. §. 4.

11. κατακλίναντες, nach der gewöhnlichen Regel, λαβοῦσαι aber wegen der Stellung dicht neben θεράπαινοι. — κατεκάλυψαν τῇ σκηνῇ, indem sie den zeltartigen Baldachin des Wagens auf allen Seiten verschlossen; denn die mit παραπετάσμασι versehenen σκηναὶ waren nach Plutarch. Them. 26 κύκλῳ περιπετραγμέναι. — καλοῦ ὄντος, so schön auch — war.

12. κατέχων, nachdem er hatte besetzen lassen. — ἄλλας πρὸ ἄλλων, in langer Linie bis in die

Nähe des Feindes. Denselben Sinn hätte ἄλλας μετ' ἄλλας.

13. οἷάπερ, näml. ἔφαινον.

14. ἐν τῷ αὐτῷ, näml. χωρίῳ. — μετ' αὐτῶν = μετ' ἀλλήλων. S. V, 5, 13 zu ἡμᾶς αὐτούς. — οἱ δὲ ἀμάχητοι. Die in Prosa gewöhnliche Form wäre ἄμαχοι. Nach τῶν δὲ πολεμίων erwartet man zunächst nur die Theilung οἱ πολλοὶ μὲν —, οἱ δὲ ἀμάχητοι; da tritt aber, weil auch derer im eignen Heere, die noch nicht gekämpft hatten, gedacht werden soll, vermittelst ἐκατέρων eine neue Theilung der ἀμάχητοι in οἱ μὲν — ὑμεῖς δέ ein.

δὲ τοὺς μὲν πιστεύοντας ἀλλήλοις ὁμοιῶς μάχεσθαι μένοντας, τοὺς δὲ ἀπιστοῦντας ἀναγκαῖον βουλεύεσθαι, πῶς ἂν ἕκαστος
 16 τάχιστα ἐκποδῶν γένοιτο. ἴωμεν δὴ, ὧ ἄνδρες, ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἄρματα μὲν ἔχοντες ὀπλισμένα πρὸς ἄσπλα τὰ τῶν πολεμίων, ὡς δ' αὐτῶς καὶ ἰππέας καὶ ἵππους ὀπλισμένους πρὸς
 17 ἀόπλους, ὡς ἐκ χειρὸς μάχεσθαι. πεζοῖς δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις οἷς καὶ πρόσθεν μαχεῖσθε, Αἰγύπτιοι δὲ ὁμοίως μὲν ὀπλισμένοι εἰσίν, ὁμοίως δὲ τεταγμένοι· τὰς τε γὰρ ἀσπίδας μείζους ἔχουσιν ἢ ὡς ποιεῖν τι καὶ ὄρᾶν, τεταγμένοι τε εἰς ἑκατὸν δῆλον ὅτι κωλύουσιν ἀλλήλους μάχεσθαι πλὴν πάνυ ὀλίγων.
 18 εἰ δὲ ὠθοῦντες ἐξώσειν πιστεύουσιν, ἵπποις αὐτοὺς πρῶτον δεήσει ἀντέχειν καὶ σιδήρῳ ὑφ' ἵππων ἰσχυριζομένῳ· ἦν δέ τις αὐτῶν καὶ ὑπομεινῆ, πῶς ἅμα δυνήσεται ἵππομαχεῖν τε καὶ φάλαγγομαχεῖν καὶ πυργομαχεῖν; καὶ γὰρ οἱ ἀπὸ τῶν πύργων ἡμῖν μὲν ἐπαρήξουσι, τοὺς δὲ πολεμίους παίοντες ἀμνηνεῖν
 19 ἀντὶ τοῦ μάχεσθαι ποιήσουσιν. εἰ δέ τις ἔτι ἐνδείσθαι δοκεῖτε, πρὸς ἐμὲ λέγετε· σὺν γὰρ θεοῖς οὐδενὸς ἀπορήσομεν.
 20 καὶ εἰ μὲν τις εἰπεῖν τι βούλεται, λεξάτω· εἰ δὲ μή, ἐλθόντες πρὸς τὰ ἱερά καὶ προσευξάμενοι οἷς ἐθύσαμεν θεοῖς ἵτε ἐπὶ τὰς τάξεις· καὶ ἕκαστος ὑμῶν ὑπομνησκέτω τοὺς μεθ' αὐτοῦ ἄπερ ἐγὼ ὑμᾶς, καὶ ἐπιδεικνύτω· τις τοῖς ἀρχομένοις ἑαυτὸν ἄξιον ἀρχῆς, ἄφοβον δεικνὺς καὶ σχῆμα καὶ πρόσωπον καὶ λόγους.

VII.

1 Οἱ μὲν δὴ εὐξάμενοι τοῖς θεοῖς ἀπήεσαν πρὸς τὰς τάξεις· τῷ δὲ Κύρῳ καὶ τοῖς ἄμφ' αὐτὸν προσήνεγκαν οἱ θεράποντες

16. ὡς — μάχεσθαι, wie I, 1, 2. ἐκ χειρὸς, wie VI, 2, 16.

17. οἷς — πρόσθεν, näm. ἐμάχεσθε. — ὁμοίως μὲν — ὁμοίως δέ, pariter ac, wie Memor. I, 6, 13. Hier. X, 5. — ἢ ὡς, als dasz sie, — könnten. — ποιεῖν τι, etwas ausrichten.

18. ὠθοῦντες ἐξώσειν πιστεύουσιν, darauf ihr Vertrauen setzen, dasz sie uns durch Drängen verdrängen wollen. — σιδήρῳ ὑφ' ἵππων ἰσχυριζομένῳ. Das

Eisen, das Rosz u. Reiter tragen, bekommt durch das Anstürmen des Pferdes seine Wucht. — οἱ ἀπὸ τῶν. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4.

20. ἐθύσαμεν, wir, insofern Kyros als Feldherr für die anderen mit geopfert hatte (§. 1). — πρὸς τὰ ἱερά, zu der Opferstätte, wie VII, 3, 6. 16 πάθος die Unglücksstätte. — τις, man, d. i. ein Jeder.

1. Inhalt: Nach dem Gebet u.

ἐμπιεῖν καὶ φαγεῖν ἔτι οὖσιν ἄμφι τὰ ἱερά. ὁ δὲ Κύρος ὥσπερ εἶχεν ἐσθηκῶς ἀπαρξάμενος ἤριστα καὶ μετεδίδου ἀεὶ τῷ μάλιστα δεομένῳ· καὶ σπείσας καὶ εὐξάμενος ἔπει, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ οἱ περὶ αὐτὸν οὕτως ἐποίουν. μετὰ δὲ ταῦτα αἰτησάμενος Δία πατρῶον ἠγεμόνα εἶναι καὶ σύμμαχον ἀνέβαινε ἐπὶ τὸν ἵππον καὶ τοὺς ἄμφ' αὐτὸν ἐκέλευσεν. ὀπλισμένοι δὲ πάντες οἱ περὶ τὸν Κύρον τοῖς αὐτοῖς Κύρῳ ὄπλοις, χιτῶσι φοινικῶσι, θώραξι χαλκοῖς, κράνεσι χαλκοῖς, λόφοις λευκοῖς, μαχαίραις, παλτῶ κρανεῖνῳ ἐνὶ ἕκαστος· οἱ δὲ ἵπποι προμετωπιδίοις καὶ προστερυιδίοις καὶ παραμηριδίοις χαλκοῖς· τὰ δ' αὐτὰ ταῦτα παραμηριδία ἦν καὶ τῷ ἀνδρὶ· τοσοῦτον μόνον διέφερον τὰ Κύρου ὄπλα, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα ἐκέχριστο τῷ χρυσοειδεῖ χρώματι, τὰ δὲ Κύρου ὄπλα ὥσπερ κάτοπτρον ἐξέλαμπεν. ἐπεὶ δὲ ἀνέβη καὶ ἔστη ἀποβλέπων ἤπερ ἐμελλε πορευέσθαι, βροντῆ δεξιὰ ἐφθέγγατο· ὁ δ' εἶπεν, Ἐψόμεθά σοι, ὦ Ζεῦ μέγιστε. καὶ ὠρμάτο μὲν ἐν δεξιᾷ ἔχων Χρυσάνταν τὸν

dem Frühstück begeben sich Kyros u. seine Officiere zu ihren Schaaren und sie brechen unter günstigen Vorzeichen auf. Die Feinde ziehen ihnen zuerst in ausgebreiteter Schlachtlinie entgegen, lassen aber dann die beiden Flügel abbrechen und seitwärts ziehen, um die bei weitem kürzere Phalanx des Kyros von drei Seiten einzuschlieszen. Kyros ertheilt die Losung, geht zu den einzelnen Truppentheilen, ermahnt sie und giebt den Führern ihre Verhaltensmassregeln. Darauf begiebt er sich auf den rechten Flügel und stellt nun dem dreiseitigen Angriff der Feinde sein Heer in drei Treffen entgegen. Es ertönt der Schlachtgesang, und sogleich fällt Kyros mit seinen Reitern den Feinden in die rechte Flanke, das Gleiche thut Artageres auf dem linken Flügel. Abradas mit den Streitwagen stürmt gegen die Mitte, vernichtet Alles, was ihm entgegensteht, fällt aber im Getümmel. An dieser Stelle dringen die Perser nach, müssen aber dem festen Widerstand der Aegypter weichen, bis Kyros hinzukommend diesen in den Rücken fällt. Hier endet die Schlacht mit

einem furchtbaren Gemetzel, aus dem sich nur die Aegyptier durch tapfere Haltung retten, indem sie sich unter ebrenvollen Bedingungen ergeben. Kyros führt sein siegreiches Heer nach Thymbrara in's Lager.

1. ἐμπιεῖν καὶ φαγεῖν. Ueber die Infinitive s. zu I, 3, 9. — ὥσπερ εἶχεν, wie III, 1, 7. — ἀπαρξάμενος — σπείσας, von der Speise und vom Getränk. S. zu ἤρχετο I, 5, 6. — ἀεὶ. S. zu V, 3, 45. — Δία, S. zu I, 6, 1. — τὸν ἵππον, wie τοὺς ἵππους V, 5, 37. — ἐκέλευσεν, näm. ἀναβαίνειν.

2. ὀπλισμένοι, näm. ἦσαν. — τοῖς αὐτοῖς Κύρῳ. S. zu ὁμοίαν ταῖς δούλαις V, 1, 4. — παλτῶ κρανεῖνῳ, VI, 2, 16 παλτῶν ἰσχυρόν genannt. — διέφερον — τὰ ὄπλα. S. zu II, 2, 2. — τῷ — χρώματι, der bekannten, viel gebrauchten. — κάτοπτρον, von Metall näm., wie sie die Alten hatten.

3. ἀποβλέπων ἤπερ, dahin, wo. — δεξιὰ, wie ἀετός δεξιὸς II, 1, 1. — ἐφθέγγατο, gleichsam wie ein Signal zum Kampfe. — μὲν hebt ἐν δεξιᾷ ebenso wie ὠρμάτο. Vergl. §. 39.

ἵππαρχον καὶ τοὺς ἱππέας, ἐν ἀριστερᾷ δὲ Ἀρσάμαν καὶ τοὺς
4 πεζοὺς. παρηγγύησε δὲ παρορᾶν πρὸς τὸ σημεῖον καὶ ἐν ἴσῳ
ἔπεσθαι ἦν δὲ αὐτῷ τὸ σημεῖον ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος
μακροῦ ἀνατεταμένους. καὶ νῦν δ' ἐτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ
Περσῶν βασιλεῖ διαμένει. πρὶν δὲ ὄρᾶν τοὺς πολεμίους εἰς
5 τρεῖς ἀνέπαινε τὸ στράτευμα.

Ἐπεὶ δὲ ἤδη προεληλύθεσαν ὡς εἴκοσι σταδίους, ἤρχοντο
ἤδη τὸ τῶν πολεμίων στράτευμα ἀντιπροσιὸν παρορᾶν. ὡς δ'
ἐν τῷ καταφανεῖ πάντες ἀλλήλοις ἐγένοντο καὶ ἐγνωσαν οἱ
πολέμιοι πολὺ ἐκατέρωθεν ὑπερφαλαγγοῦντες, στήσαντες τὴν
αὐτῶν φάλαγγα, οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως κυκλοῦσθαι, ἐπέκαμπτον
εἰς κύκλωσιν, ὥσπερ γάμμα ἐκατέρωθεν τὴν ἑαυτῶν τάξιν ποιή-
6 σαντες, ὡς πάντοθεν ἅμα μάχονται. ὁ δὲ Κύρος ὄρῶν ταῦτα
οὐδὲν τι μᾶλλον ἀφίστατο, ἀλλ' ὡσαύτως ἤγειτο. κατανοῶν
δέ, ὡς πρόσω τὸν καμπτήρα ἐκατέρωθεν ἐποιήσαντο, περὶ ὃν
κάμπτοντες ἀνέτεινον τὰ κέρατα, Ἐννοεῖς, ἔφη, ὦ Χρυσάντα,
ἔνθα τὴν ἐπικαμπὴν ποιοῦνται; Πάνυ γε, ἔφη ὁ Χρυσάντας,
καὶ θαυμάζω γε· πολὺ γὰρ μοι δοκοῦσιν ἀποσπᾶν τὰ κέρατα
ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν φάλαγγος. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κύρος, καὶ
7 ἀπὸ γε τῆς ἡμετέρας. Τί δὴ τοῦτο; Δῆλον ὅτι, ἔφη, φοβού-
μενοι, μή, ἦν ἐγγὺς ἡμῶν γένηται τὰ κέρατα τῆς φάλαγγος
ἐτι πρόσω οὐσῆς, ἐπιθώμεθα αὐτοῖς. Ἐπει', ἔφη ὁ Χρυσάντας,
πῶς δυνήσονται ὠφελεῖν οἱ ἕτεροι τοὺς ἑτέρους οὕτω πολὺ
ἀπέχοντες ἀλλήλων; Ἀλλὰ δῆλον, ἔφη ὁ Κύρος, ὅτι ἠνίκα ἂν
γένωνται τὰ κέρατα ἀναβαίοντα κατ' ἀντιπέρας τῶν πλαγίων

4. ἐν ἴσῳ, in gleicher Linie.
— ἀετὸς χρυσοῦς, ebenso wie Anab.
I, 10, 12. — ἀνατεταμένους: aquila
erecta. — εἰς τρεῖς. K. 66, 1,
Anm. 3: bis zu 3 Malen.

5. ἐγνωσαν — ὑπερφαλαγγοῦν-
τες, wahrnahmen, dass ihre
Schlachtlinie die feindliche
— überflügle. S. zu VI, 3, 1.
— ἐπέκαμπτον. Vergl. Hellen. IV,
2, 20: τὸ ὑπερέχον ἐπικάμπτοντες
εἰς κύκλωσιν. — γάμμα, ein großes
Gamma.

6. ἤγειτο, schritt an der Spitze
des Heeres vorwärts. — ἀποσπᾶν
τὰ κέρατα. Die umgebogenen Flü-
gel sind natürlich dem Feinde
näher als das Mitteltreffen. Wenn

also jene wie dieses in gleicher
Richtung vorwärts marschirten, so
müssten die Flügel den Feind eher
erreichen und sich seinem Angriff
aussetzen als die Phalanx in der
Mitte. Um dies zu verhüten und
sich vom Feinde entfernt zu hal-
ten, bis das Mitteltreffen bis auf
gleiche Entfernung herangekommen
ist, marschiren die Flügel in wei-
tem Bogen seitwärts und es tren-
nen sich so links und rechts die
Flügel (die beiden Schenkel des
Gamma) von der Phalanx.

7. φοβούμενοι, nämll. ἀποσπᾶσι
τὰ κέρατα. Vergl. zu VI, 3, 20. —
ἀναβαίοντα, d. i. bisher in langer
Colonne marschirend. Vergl. ἀνω

τοῦ ἡμετέρου στρατεύματος, στραφέντες ὡς εἰς φάλαγγα ἅμα
πάντοθεν ἡμῖν προσίασιν, ὡς ἅμα πάντοθεν μαχοῦμενοι. Οὐκ 8
οὖν, ἔφη ὁ Χρυσάντας, εὐ σοι δοκοῦσι βουλευέσθαι; Πρὸς
γε ἂ ὄρῳσι· πρὸς δὲ ἂ οὐχ ὄρῳσιν ἐτι κάκιον ἢ εἰ κατὰ κέ-
ρας προσήεσαν. ἀλλὰ σὺ μὲν, ἔφη, ὦ Ἀρσάμα, ἡγοῦ τῷ πεζῷ
ἡρέμα ὥσπερ ἐμὲ ὄρῳσι· καὶ σύ, ὦ Χρυσάντα, ἐν ἴσῳ τούτῳ
τὸ ἱππικὸν ἔχων συμπαρέπου, ἐγὼ δὲ ἄπειμι ἐκείσε, ὅθεν μοι
δοκεῖ καιρὸς εἶναι ἄρχεσθαι τῆς μάχης· ἅμα δὲ παριῶν ἐπι-
σκέψομαι ἕκαστα, πῶς ἡμῖν ἔχει. ἐπειδὰν δ' ἐκεῖ γένωμαι, 9
ὅταν ἤδη ὁμοῦ προσιόντες ἀλλήλοις γιγνώμεθα, παιᾶνα ἐξάρξω,
ὕμεις δὲ ἐπέλγεσθε. ἠνίκα δ' ἂν ἡμεῖς ἐγχειρῶμεν τοῖς πολε-
μίοις, αἰσθήσεσθε μὲν, οὐ γάρ, οἶμαι, ὀλίγος θόρυβος ἔσται,
ὀρμησεται δὲ τῆνικαῦτα Ἀβραδάτας ἤδη σὺν τοῖς ἄρμασιν εἰς
τοὺς ἐναντίους· οὕτω γὰρ αὐτῷ εἰρήσεται· ὑμᾶς δὲ χρὴ ἐπε-
σθαι ἐχομένους ὅτι μάλιστα τῶν ἀρμάτων· οὕτω γὰρ μάλιστα
τοῖς πολεμίοις τεταραγμένοις ἐπιπεσοῦμεθα. παρέσομαι δὲ κἀγὼ
ἢ ἂν δύνωμαι τάχιστα διώκων τοὺς ἀνδρας, ἦν οἱ θεοὶ
θέλωσι.

Ταῦτ' εἰπὼν καὶ ξύνθημα παρεγγυήσας Ζεὺς σωτήρ καὶ 10
ἡγεμὼν ἐπορεύετο. μεταξὺ δὲ τῶν ἀρμάτων καὶ τῶν θωρακο-
φόρων διαπορευόμενος ὁπότε προσβλέψειε τινὰς τῶν ἐν ταῖς

πορεύεσθαι §. 23. Sobald sie den
Flanken des Feindes gegenüber-
stehen, machen sie dann gegen
diesen Fronte, d. i. στραφέντες ὡς
εἰς φάλαγγα. — στραφέντες per sy-
nesin auf τὰ κέρατα bezogen. —
Ungenau folgt ἅμα πάντοθεν —
προσίασι, indem der Redende bei
στραφέντες nicht mehr bloss an die
beiden Flügel, die gegen den Feind
Fronte machen, denkt, sondern
zugleich auch an das Mitteltreffen,
das bereits in Fronte gegen den
Feind steht: so kann sich nun
auch an das gedachte Subject (das
ganze Heer) ὡς — μαχοῦμενοι an-
schliessen. Vergl. zu ἐστράφησαν
§. 25.

8. ἂ οὐχ ὄρῳσι, die nach VI, 3,
31 ff. hinter der Phalanx und dem
Tross aufgestellten Truppen und
Kameele. Vergl. nachher §. 22. —
κατὰ κέρας. S. zu I, 6, 43. Kyros

sagt: wenn sie den Bogen nicht
machten, um dann den Angriff in
Fronte zu machen, sondern in Co-
lonne, d. i. in langem Zuge mit
schmalen Reihen, auf unsere Flü-
gel losrückten, würden sie noch
besser daran sein; denn dann hät-
ten sie es wenigstens nur mit dem
Feinde vor sich zu thun, jetzt aber,
da sie unsere Flanken von der
Seite angreifen wollen, wenn auch
mit breiter Fronte, setzen sie sich
der Gefahr aus, dass ihnen unsere
Reserve (ἂ οὐχ ὄρῳσιν) in den
Rücken fällt. — ἐν ἴσῳ, wie §. 4,
oder auch mit τούτῳ zu verbinden.
9. παιᾶνα ἐξάρξω, wie III, 3, 58.
— ἐπέλγεσθε, Gegensatz von ἡγοῦ
— ἡρέμα §. 8. — ἐχομένους ὅτι
μάλιστα τῶν, im engsten An-
schluss an die —. — τοὺς ἀν-
δρας, wie III, 3, 30.

10. ὁπότε προσβλέψειε. S. zu I,

τάξεσι, τοτὲ μὲν εἶπεν ἄν, Ὡς ἄνδρες, ὡς ἡδὺ ὑμῶν τὰ πρόσ-
 ωπα θεάσασθαι, τοτὲ δ' αὖ ἐν ἄλλοις ἄν ἐλεξεν, Ἄρα ἐννοεῖτε,
 ὦ ἄνδρες, ὅτι ὁ νῦν ἀγὼν ἐστὶν οὐ μόνον περὶ τῆς τήμερον
 νίκης, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς πρόσθεν, ἣν νενικήκατε, καὶ περὶ
 11 πάσης εὐδαιμονίας; ἐν ἄλλοις δ' ἄν προϊὼν εἶπεν, Ὡς ἄνδρες,
 τὸ ἀπὸ τοῦδε οὐδὲν ποτε ἐτι θεοὺς αἰτιατέον ἐστὶν· παραδε-
 δώκασι γὰρ ἡμῖν πολλὰ τε καὶ ἀγαθὰ κτήσασθαι. ἀλλ', ὦ ἄν-
 12 δρες, ἀγαθοὶ γενώμεθα. κατ' ἄλλους δ' αὖ τοιαῦδε, Ὡς ἄνδρες,
 εἰς τίνα ποτ' ἄν καλλίονα ἔρανον ἀλλήλους παρακαλέσασθαι ἢ
 εἰς τόνδε; νῦν γὰρ ἐξεστὶν ἀγαθοῖς ἀνδράσι γενομένοις πολλὰ
 13 ἀγαθὰ ἀλλήλοις εἰσενεγκεῖν. κατ' ἄλλους δ' αὖ, Ἐπίστασθε
 μὲν, οἶμαι, ὦ ἄνδρες, ὅτι νῦν ἄθλα πρόκειται τοῖς νικῶσι μὲν
 διώκειν, παίειν, κατακαίνειν, ἀγαθὰ ἔχειν, καλὰ ἀκούειν, ἔλευ-
 θέροις εἶναι, ἄρχειν· τοῖς δὲ κακοῖς δῆλον ὅτι τάναντία τού-
 των. ὅστις οὖν αὐτὸν φιλεῖ, μετ' ἐμοῦ μαχέσθω· ἐγὼ γὰρ
 14 κακὸν οὐδὲν οὐδ' αἰσχρὸν ἐκὼν εἶναι προσήσομαι. ὁπότε δ'
 αὖ γένοιτο κατὰ τινὰς τῶν πρόσθεν συμμαχεσαμένων, εἶπεν
 ἄν, Πρὸς δὲ ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες, τί δεῖ λέγειν; ἐπίστασθε γὰρ
 οἶαν τε οἱ ἀγαθοὶ ἐν ταῖς μάχαις ἡμέραν ἄγουσι καὶ οἶαν
 οἱ κακοί.
 15 Ὡς δὲ παριῶν κατὰ Ἀβραδάταν ἐγένετο, ἔστη· καὶ ὁ
 Ἀβραδάτας παραδὸς τῷ ὑφηγιόχῳ τὰς ἡνίας προσῆλθεν αὐτῷ·
 προσέδραμον δὲ καὶ ἄλλοι τῶν πλησίον τεταγμένων καὶ πεζῶν
 καὶ ἄρματηλατῶν. ὁ δ' αὖ Κῦρος ἐν τοῖς παραγεγενημένοις
 ἐλεξεν· Ὁ μὲν θεός, ὦ Ἀβραδάτα, ὥσπερ σὺ ἡξίους, συνηξίωσε
 σὲ καὶ τοὺς σὺν σοὶ πρωτοστάτας εἶναι τῶν συμμάχων· σὺ
 δὲ τοῦτο μέμνησο, ὅταν δέῃ σε ἡδὺ ἀγωνίζεσθαι, ὅτι Πέρσαι
 οἱ τε θεασόμενοι ὑμᾶς ἔσονται καὶ οἱ ἐφόμενοι ὑμῖν καὶ οὐκ
 16 ἑάσουντες ἐρήμους ὑμᾶς ἀγωνίζεσθαι. καὶ ὁ Ἀβραδάτας εἶπεν·
 Ἀλλὰ τὰ μὲν καθ' ἡμᾶς ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Κῦρε, καλῶς ἔχειν·

3, 10. — εἶπεν ἄν — ἄν ἐλεξεν. S. I, 6, 40 zu ἐνεπετάωντες ἄν.

11. τὸ ἀπὸ τοῦδε, wie IV, 2, 22. — ἀγαθοὶ γενώμεθα, wir wollen uns tapfer zeigen. Vergl. IV, 1, 16. Hell. I, 7, 11.

12. εἰσενεγκεῖν, im Einklang mit dem Bilde des ἔρανος gebraucht: ἔρανον εἰσφέρειν ist: seinen Beitrag geben zu gewissen gemeinsa-

men Zwecken (hier: zu gegenseitiger Unterstützung im Kampfe).

13. ἐκὼν εἶναι. S. zu II, 2, 15. — προσήσομαι, in Betreff meiner zulassen, d. i. mir zu Schulden kommen lassen.

15. τῷ ὑφηγιόχῳ. S. zu VI, 4, 4. — Ὁ — θεός — συνηξίωσε σὲ erklärt sich aus VI, 3, 36.

16. τὰ — καθ' ἡμᾶς, die Mitte

ἀλλὰ τὰ πλάγια λυπεῖ με, ὅτι τὰ μὲν τῶν πολεμίων κέρατα
 ἰσχυρὰ ὄρω ἀνατεινόμενα καὶ ἄρμασι καὶ παντοδαπῇ στρατιᾷ
 ἡμέτερον δ' οὐδὲν ἄλλο αὐτοῖς ἀντιτέτακται ἢ ἄρματα· ὥστ'
 ἐργώ, ἔφη, εἰ μὴ ἔλαχον τήνδε τὴν τάξιν, ἡσχυρόμην ἄν ἐν-
 θάδε ὦν· οὕτω πολὺ μοι δοκῶ ἐν ἀσφαλεστάτῳ εἶναι. καὶ 17
 ὁ Κῦρος εἶπεν· Ἀλλ' εἰ τὰ παρὰ σοὶ καλῶς ἔχει, θάρρει ὑπὲρ
 ἐκείνων· ἐγὼ γὰρ σοὶ σὺν θεοῖς ἔρημα τῶν πολεμίων τὰ πλά-
 για ταῦτα ἀποδείξω. καὶ σὺ μὴ πρότερον ἐμβαλλε τοῖς ἐναν-
 τίοις, διαμαρτύρομαι, πρὶν ἄν φεύγοντας τούτους, οὓς νῦν
 φοβῆ, θεάσῃ· τοιαῦτα δ' ἐμεγαληγόρει, μελλούσης τῆς μάχης
 γίνεσθαι, ἄλλως δ' οἱ μάλα μεγαληγόρος ἦν. Ὅταν μέντοι
 ἴδῃς τούτους φεύγοντας, ἐμέ τε ἡδὺ παρεῖναι νόμιζε καὶ ὄρμα
 εἰς τοὺς ἄνδρας· καὶ σὺ γὰρ τότε τοῖς μὲν ἐναντίοις κακίστοις 18
 ἄν χρήσαιο, τοῖς δὲ μετὰ σαντοῦ ἀρίστοις. ἀλλ' ἕως ἐτι σοὶ σχολή,
 ὦ Ἀβραδάτα, πάντως παρελάσας παρὰ τὰ σαντοῦ ἄρματα παρα-
 κάλει τοὺς σὺν σοὶ εἰς τὴν ἐμβολήν, τῷ μὲν προσώπῳ παρα-
 θαρρύνων, ταῖς δ' ἐλπίσιν ἐπικουφίζων. ὅπως δὲ κράτιστοι
 φανείσθε τῶν ἐπὶ τοῖς ἄρμασι, φιλονεικίαν αὐτοῖς ἐμβαλλε·
 καὶ γὰρ, εὖ ἴσθι, ἦν τάδε εἰ γένηται, πάντες ἐροῦσι τὸ λοιπὸν
 μηδὲν εἶναι κερδαλεώτερον ἀρετῆς. ὁ μὲν δὴ Ἀβραδάτας ἀνα-
 βὰς παρήλανε καὶ ταῦτ' ἐποίησε.

Ὁ δ' αὖ Κῦρος παριῶν ὡς ἐγένετο πρὸς τῷ εἰωνύμῳ, 19
 ἔνθα ὁ Ὑστάσπας τοὺς ἡμίσεις ἔχων ἦν τῶν Περσῶν ἱππέων,
 ὀνομάσας αὐτὸν εἶπεν· Ὡς Ὑστάσπα, νῦν ὄρῳς ἔργον τῆς σῆς
 ταχυρογίας· νῦν γὰρ εἰ φθάσομεν τοὺς πολεμίους κατακατόν-

des Heeres. — παντοδαπῇ στρατιᾷ, mit allen Truppengattungen. — ἡμέτερον, unsererseits (an den Flanken). — οὕτω πολὺ, mit ἀσφαλεστάτῳ zu verbinden. S. B. 123, Anm. 9. K. 48, 15, Anm. 11. Vgl. über die Stellung VI, 4, 8.

17. ἔρημα — ἀποδείξω, nudabo, werde freimachen. Der folgende Satz will nichts weiter sagen als: ich werde sie (die Flügel des Feindes) sicher bereits in die Flucht geschlagen haben, wenn du zum Angriff kommst. — οὐ μάλα, Lito-tes: gar nicht. Das Gegentheil ist οὐχ ἡκιστα, z. B. VII, 3, 10. Vergl. VIII, 3, 1. — καὶ γὰρ, et enim. — κακίστοις ἄν χρήσαιο, wirst wohl — sehr feig finden.

18. πάντως, jedenfalls. — τάδε, der bevorstehende Kampf.

19. τοὺς ἡμίσεις, wie II, 3, 17. — ὀνομάσας, wie V, 3, 46. 50. — ἔργον τῆς σῆς, eine Aufgabe für deine. Vergl. VI, 3, 27. — νῦν γὰρ —, Ermahnung zu rüstigem Kampfe in Form eines Scherzes, auf den Hystaspas in seiner Erwiderung eingeht. — εἰ φθάσομεν, si modo anteverterimus hostes interficiendo. Dieses si modo, gesetzt nur dasz, worin die Pointe des Scherzes liegt, wird nicht durch ἦν φθάσομεν, die Lesart einer geringeren Hs., ausgedrückt. Wegen der Form φθάσομεν s. zu V, 4, 38.

20 τες, οὐδείς ἡμῶν ἀποθανεῖται. καὶ ὁ Ὑστάσπας ἐπιγελάσας εἶπεν· Ἄλλα περὶ μὲν τῶν ἐξ ἐναντίας ἡμῖν μελήσει· τοὺς δ' ἐκ πλαγίου σὺ ἄλλοις πρόσταξον, ὅπως μὴδ' οὗτοι σχολάζωσι. καὶ ὁ Κύρος εἶπεν· Ἄλλ' ἐπὶ γε τούτους ἐγὼ αὐτὸς παρέρχομαι· ἀλλ', ὦ Ὑστάσπα, τόδε μέμνησο, ὅτι ἂν ἡμῶν ὁ θεὸς διδῶ νίκην, ἣν τί που μένη πολέμιον, πρὸς τὸ μαχόμενον αἰεὶ 21 συμβάλλωμεν. ταῦτα εἰπὼν προΐει. ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸ πλευρὸν παριῶν ἐγένετο καὶ κατὰ τὸν ἄρχοντα τῶν ταύτη ἀρμάτων, πρὸς τοῦτον ἔλεξεν· Ἐγὼ δ' ἐπέρχομαι ὑμῖν ἐπικουρήσων· ἀλλ' ὅποταν αἰσθήσθε ἡμᾶς ἐπιτιθεμένους κατ' ἄκρον, τότε καὶ ὑμεῖς πειρᾶσθε ἅμα διὰ τῶν πολεμίων ἐλαύνειν· πολὺ γὰρ ἐν ἀσφαλεστέρῳ ἔσεσθε ἔξω γενόμενοι ἢ ἐνδον ἀπολαμβανόμενοι. 22 ἐπεὶ δ' αὖ παριῶν ἐγένετο ὀπισθεν τῶν ἀρμαμαζῶν, Ἀρταγέρσαν μὲν καὶ Φαρνοῦχον ἐκέλευσεν ἔχοντας τὴν τῶν πεζῶν χιλιστὴν καὶ τὴν τῶν ἵππέων μένειν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δ' ἔφη, αἰσθάνησθε ἐμοῦ ἐπιτιθεμένου τοῖς κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας, τότε καὶ ὑμεῖς τοῖς καθ' ὑμᾶς ἐπιχειρεῖτε· μαχεῖσθε δ' ἔφη, πρὸς κέρας, ὥσπερ ἀσθενέστατον στρατεύμα γίγνεται, φάλαγγας ἔχοντες, ὥσπερ ἂν ἰσχυρότατοι εἴητε. καὶ εἰσὶ μὲν,

20. τῶν ἐξ ἐναντίας. Vergl. wegen der Sache §. 16. — ἀεί. S. zu V, 3, 45. Der siegende Theil soll dem, der noch um den Sieg kämpft, zu Hülfe kommen.

21. κατὰ τὸ πλευρὸν, die Flanke des linken Flügels. — Ἐγὼ δέ. Der Gegensatz, den Kyros im Sinne hat, liegt im Folgenden. — κατ' ἄκρον, an der Flanke des feindlichen Seitenflügels. Dasz der linke Flügel des Feindes gemeint ist, sieht man aus §. 23: ὁ — Κύρος — ἐπὶ τὸ δεξιὸν παρῆι. Kyros steht auf dem rechten Flügel, greift also den linken Flügel des Feindes an. Daher können die Worte τοῖς κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας §. 22 nur heißen: die, welche dem rechten Flügel des Kyros gegenüberstehen, d. h. den linken Flügel der Assyrer, sowie durch τοῖς καθ' ὑμᾶς (die, welche euch, dem linken Flügel, gegenüberstehen) der rechte feindliche Flügel bezeichnet wird. Vergl. VI, 3, 36: κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους und unten §. 36. Wegen

der Sache vergl. auch §. 26 u. 27. — διὰ — ἐλαύνειν, durchbrechen. — πολὺ gestellt wie πάνν II, 4, 13.

22. πρὸς κέρας — φάλαγγας ἔχοντες. Sie sollen jeder eine (daher der Plur.) Phalanx bildend, d. h. mit breiter Fronte (§. 26 φάλαγγι) den feindlichen (rechten) Seitenflügel in der Flanke (§. 26 κατὰ κέρας) angreifen, um ihn so zu umschlingen (περιπτύσσασθαι), wie es Kyros §. 26 selbst that. Die zwischenstehenden Worte ὥσπερ — γίγνεται bezeichnen dies Manöver als eines, wodurch dem angegriffenen Heer seine Stärke genommen wird. Vergl. Arrian. Anab. I, 6, 10: οἱ δὲ ἀπροσδόκητοί τε ἐπιπεσόντες καὶ φάλαγγι κατὰ κέρας, ἥπερ ἀσθενεστάτοις αὐτοῖς κατερωτάτη ἐμβολῇ προσμίξειν ἐμελλον κ. τ. λ. — γελίους — θεάσεσθε. Das Eindringen der Kameele wird sie so bestürzt machen und in Verwirrung bringen, dasz sie einen lächerlichen Anblick darbieten werden.

ὡς ὁρᾶτε, τῶν πολεμίων ἵππεῖς οἱ ἔσχατοι· πάντως δὲ πρότετε πρὸς αὐτοὺς τὴν τῶν καμήλων τάξιν, καὶ εὖ ἴστε, ὅτι καὶ πρὶν μάχεσθαι γελίους τοὺς πολεμίους θεάσεσθε.

Ὁ μὲν δὴ Κύρος ταῦτα διαπραξάμενος ἐπὶ τὸ δεξιὸν παρ- 23 ῆι· ὁ δὲ Κροῖσος νομίσας ἤδη ἐγγύτερον εἶναι τῶν πολεμίων τὴν φάλαγγα, σὺν ἣ αὐτὸς ἐπορεύετο, ἢ τὰ ἀνατεινόμενα κέρατα, ἤρε τοῖς κέρασι σημεῖον, μηκέτι ἄνω πορεύεσθαι, ἀλλ' αὐτοῦ ἐν χώρᾳ στραφῆναι. ὡς δ' ἔστησαν ἀντία πρὸς τὸ τοῦ Κύρου στρατεύμα ὀρῶντες, ἐσήμηνεν αὐτοῖς πορεύεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους. καὶ οὕτω δὴ προσήεσαν τρεῖς φάλαγγες ἐπὶ 24 τὸ Κύρου στρατεύμα, ἡ μὲν μία κατὰ πρόσωπον, τὰ δὲ δύο, ἡ μὲν κατὰ τὸ δεξιόν, ἡ δὲ κατὰ τὸ εὐώνυμον· ὥστε πολλὴν φόβον παρεῖναι πάσῃ τῇ Κύρου στρατιᾷ. ὥσπερ γὰρ μικρὸν πλιθίον ἐν μεγάλῳ τεθέν, οὕτω καὶ τὸ Κύρου στρατεύμα πάντοθεν περιείχετο ὑπὸ τῶν πολεμίων καὶ ἵππεῦσι καὶ ὀπλίταις καὶ πελοπόροις καὶ τοξόταις καὶ ἄρμασι πλὴν ἐξόπισθεν. 25 ὅμως δὲ ὁ Κύρος ἐπεὶ παρήγγειλεν, ἐστράφησαν πάντες ἀντιπρόσωποι τοῖς πολεμίους· καὶ ἦν μὲν πολλὴ πανταχόθεν σιγὴ ὑπὸ τοῦ τὸ μέλλον ὀκνεῖν· ἱνίκα δὲ ἔδοξε τῷ Κύρῳ καιρὸς εἶναι, ἐξῆρχε παιᾶνα, συνεπήχησε δὲ πᾶς ὁ στρατός. μετὰ δὲ 26 τοῦτο τῷ Ἐνναλίῳ τε ἅμα ἐπηλάλαξαν καὶ ἐξανίσταται ὁ Κύρος, καὶ εὐθύς μετὰ τῶν ἵππέων λαβῶν πλαγίους τοὺς πολεμίους ὁμόσε αὐτοῖς τὴν ταχίστην συνεμίγνυνεν· οἱ δὲ πεζοὶ αὐτῷ συντεταγμένοι ταχὺ ἐφείποντο καὶ περιεπτύσσοντο ἐνθεν καὶ ἐνθεν, ὥστε πολὺ ἐπλεονέκτει· φάλαγγι γὰρ κατὰ κέρας προσέβαλλεν· ὥστε ταχὺ ἰσχυρὰ φυγὴ ἐγένετο τοῖς πολεμίους.

23. ἄνω πορεύεσθαι, §. 7: ἀναβαίνοντα. — αὐτοῦ ἐν χώρᾳ, wie in umgekehrter Stellung ἐν χώρᾳ αὐτοῦ μαχόμενος ἀποθνήσκει Hellen. IV, 8, 39. — στραφῆναι, wie στραφέντες ὡς εἰς φάλαγγα §. 7.

24. τὰ δὲ δύο, die anderen zwei, wozu dann ἡ μὲν — ἡ δὲ part. Appos. S. zu I, 1, 1.

25. ἐστράφησαν πάντες, ungenau wie §. 7. Denn eine Wendung brauchten nur die beiden Flügel des Heeres zu machen, um in drei Theilen den drei Phalangen des Feindes gegenüber zu stehen. — πολλή — σιγή. Vergl. Hellen. IV, 3, 17: Συνιόντων τῆς μὲν σιγῆ

πολλὴ ἀπ' ἀμφοτέρων ἦν. Hom. II, III, 8. IV, 429. — ἐξῆρχε παιᾶνα. Vergl. §. 9. Nach dem Kriegsgesang folgt das Kriegsgeschrei, indem man wild durcheinander den Enyalios anrief und zugleich zum Kampf anstürmte. Vergl. Hellen. II, 4, 17.

26. λαβῶν πλαγίους, erklärt durch φάλαγγι κατὰ κέρας προσέβαλλεν. S. zu §. 22. — περιεπτύσσοντο. Vergl. Anab. I, 10, 9: Ἐπεὶ δ' ἦσαν κατὰ τὸ εὐώνυμον τῶν Ἑλλήνων κέρας, ἔδρισαν οἱ Ἕλληνας, μὴ προσάγειν πρὸς τὸ κέρας καὶ περιπτύξαντες ἀμφοτέρωθεν αὐτοὺς διακόψειαν.

- 27 Ὡς δὲ ἤσθητο ὁ Ἀρταγέρσης ἐν ἔργῳ ὄντα τὸν Κύρον, ἐπιτίθεται καὶ αὐτὸς κατὰ τὰ εὐώνυμα, προεὶς τὰς καμήλους ὥσπερ Κύρος ἐκέλευσεν. οἱ δὲ ἵπποι αὐτὰς ἐκ πάντων πολλοῦ οὐκ ἐδέχοντο, ἀλλ' οἱ μὲν ἔκφρονες γιγνόμενοι ἔφρευγον, οἱ δ' ἐξήλλοντο, οἱ δ' ἐνέπιπτον ἀλλήλοις. τοιαῦτα γὰρ πάσχουσι
- 28 ἵπποι ὑπὸ καμήλων. ὁ δὲ Ἀρταγέρσης συντεταγμένους ἔχων τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ ταραττομένοις ἐπέκειτο· καὶ τὰ ἄρματα δὲ κατὰ τὸ δεξιὸν καὶ τὸ εὐώνυμον ἅμα ἐνέβαλλε. καὶ πολλοὶ μὲν τὰ ἄρματα φεύγοντες ὑπὸ τῶν κατὰ κέρας ἐπομένων ἀπέθνησκον, πολλοὶ δὲ τούτους φεύγοντες ὑπὸ τῶν ἁρμάτων ἠλίσκοντο.
- 29 Καὶ ὁ Ἀβραδάτας δὲ οὐκέτι ἐμελλεν, ἀλλὰ βοήσας, Ἄνδρες φίλοι, ἐπεσθε, ἐνίει οὐδὲν φειδόμενος τῶν ἵππων, ἀλλ' ἰσχυρῶς ἐξαιμάττων τῷ κέντρῳ· συνεξώρησαν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἄρματηλάται. καὶ τὰ μὲν ἄρματα ἔφρευγεν αὐτοὺς εὐθύς, τὰ μὲν καὶ ἀναλαβόντα τοὺς παραβάτας, τὰ δὲ καὶ ἀπολιπόντα.
- 30 ὁ δὲ Ἀβραδάτας ἀντικρὺ δι' αὐτῶν εἰς τὴν τῶν Αἰγυπτίων φάλαγγα ἐμβάλλει· συνεισέβαλον δὲ αὐτῷ καὶ οἱ ἐγγύτατα τεταγμένοι. πολλαχοῦ μὲν οὖν καὶ ἄλλοθι δῆλον, ὡς οὐκ ἔστιν ἰσχυροτέρα φάλαγξ ἢ ὅταν ἐκ φίλων συμμαχῶν ἠθροισμένη ᾖ, καὶ ἐν τούτῳ δὲ ἐδήλωσεν. οἱ μὲν γὰρ ἑταῖροί τε αὐτοῦ καὶ ὁμοτρόπεζοι συνεισέβαλλον, οἱ δ' ἄλλοι ἠνίοχοι ὡς εἶδον ὑπομένοντας πολλῷ στίφει τοὺς Αἰγυπτίους, ἐξέκλιναν κατὰ τὰ
- 31 φεύγοντα ἄρματα καὶ τούτοις ἐφείποντο. οἱ δὲ ἀμφὶ Ἀβραδάταν ἧ μὲν ἐνέβαλλον, ἅτε οὐ δυναμένων διαχάσασθαι τῶν

27. ἐν ἔργῳ, im Kampfe, wie Hell. V, 3, 2. VII, 2, 19. — κατὰ τὰ εὐώνυμα. Artagerses steht auf dem linken Flügel (§. 22), greift also den rechten des Feindes an. — ὥσπερ — ἐκέλευσε, §. 22. — αὐτὰς — οὐκ ἐδέχοντο, soviel als: flohen vor ihnen: daher ἐκ πάντων πολλοῦ, noch weit von ihnen entfernt. — τοιαῦτα — πάσχουσι. Nach Herod. I, 80. Aelian. H. A. III, 7 u. a. halten die Pferde nicht bloß nicht den Anblick, sondern nicht einmal die Witterung der Kameele aus. S. auch §. 48.

28. τῶν κατὰ κέρας ἐπομένων, kurz gesagt für: τῶν κατὰ κέρας ἐβαλοντων καὶ τῶν ἐπομένων.

29. ἐνίει, stürmte ein, wie Hellen. II, 4, 32: τοὺς μὲν ἵππους ἐλὼν εἰς αὐτοὺς ἐνέντας καὶ τὰ δέκα ἀφ' ἧβης συνήνευσθαι. — τὰ μὲν ἄρματα, der Feinde. — ἀναλαβόντα τοὺς παραβάτας. S. zu III, 3, 60, wo die παραβάται als ἀπὸ τῶν ἁρμάτων προμαχοῦντες erwähnt werden.

30. ἐδήλωσεν, es zeigte sich. S. zu Memor. I, 2, 31. — ὁμοτρόπεζοι. So bleiben beim Kyros in der Anabasis die ὁμοτρόπεζοι im Kampfe und fallen mit ihm I, 8, 25. 9, 31. — συνεισέβαλλον, hier das Imperfect: waren es, die jetzt mit ihm eindringen.

31. διαχάσασθαι, wie ἀναχάξε-

Αἰγυπτίων διὰ τὸ μένειν τοὺς ἐνθεν καὶ ἐνθεν αὐτῶν, τοὺς μὲν ὀρθοὺς τῇ ῥύμῃ τῶν ἵππων παίοντες ἀνέτρεπον, τοὺς δὲ πίπτοντας κατηλώων καὶ αὐτοὺς καὶ ὄπλα καὶ ἵπποις καὶ τροχοῖς. ὅτου δ' ἐπιλάβοιτο τὰ δρέπανα, πάντα βία διεκόπτετο καὶ ὄπλα καὶ σώματα. ἐν δὲ τῷ ἀδιηγήτῳ τούτῳ ταράχῳ ὑπὸ 32 τῶν παντοδαπῶν σωρευμάτων ἐξαλλομένων τῶν τροχῶν ἐκπίπτει ὁ Ἀβραδάτας καὶ ἄλλοι δὲ τῶν συνεισβαλόντων· καὶ οὗτοι μὲν ἐνταῦθα ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι κατεκόπησαν καὶ ἀπέθανον· οἱ δὲ Πέρσαι συνεπισπόμενοι, ἧ μὲν ὁ Ἀβραδάτας ἐνέβαλε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ταύτῃ συνεισπεσόντες τεταραγμένους ἐφόρευον, ἧ δὲ ἀπαθεῖς ἐγένοντο οἱ Αἰγύπτιοι, πολλοὶ δ' οὐ-

τοι ἦσαν, ἐχώρουν ἐναντίοι τοῖς Πέρσαις.

Ἐνθα δὴ δεινὴ μάχη ἦν καὶ δοράτων καὶ ξυστῶν καὶ μα- 33 χαιρῶν· ἐπλεονέκτου μέντοι οἱ Αἰγύπτιοι καὶ πλήθει καὶ τοῖς ὄπλοις. τὰ τε γὰρ δόρατα ἰσχυρὰ καὶ μακρὰ ἔτι καὶ τὴν ἔχουσιν, αἶ τε ἀσπίδες πολὺ μᾶλλον τῶν θωράκων καὶ τῶν γέρονων καὶ στεγάζουσι τὰ σώματα καὶ πρὸς τὸ ὠθεῖσθαι συνεργάζονται πρὸς τοῖς ὤμοις οὔσαι. συγκλείσαντες οὖν τὰς ἀσπίδας ἐχώρουν καὶ ἐώθουν. οἱ δὲ Πέρσαι οὐκ ἐδύναντο ἀντέχειν, 34 ἅτε ἐν ἄκραις ταῖς χερσὶ τὰ γέροντα ἔχοντες, ἀλλ' ἐπὶ πόδα ἀνεχάζοντο παίοντες καὶ παιόμενοι, ἕως ὑπὸ ταῖς μηχαναῖς ἐγένοντο. ἐπεὶ μέντοι ἐνταῦθα ἤλθον, ἐπαίοντο αὐθις οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ τῶν πύργων· καὶ οἱ ἐπὶ πᾶσι δὲ οὐκ εἶον φεύγειν οὔτε τοὺς τοξότας οὔτε τοὺς ἀκοντιστάς, ἀλλ' ἀνατεταμένοι τὰς μαχαίρας ἠνάγκαζον καὶ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν. ἦν δὲ πολὺς μὲν ἀν- 35 δρῶν φόνος, πολὺς δὲ κτύπος ὄπλων καὶ βελῶν παντοδαπῶν, πολλὴ δὲ βοή τῶν μὲν ἀνακαλούντων ἀλλήλους, τῶν δὲ παρακελενομένων, τῶν δὲ θεοῦς ἐπικαλουμένων.

σθαι (§. 34) bei Xen. öfter, sonst nur dichterisch. S. zu I, 2, 1. — ὅτου — πάντα. S. zu V, 3, 50 u. I, 6, 11.

32. τούτῳ nach dem Artikel, weil zwischen ihm und dem Demonstrativ ein Attribut steht. Anab. IV, 2, 6: ἡ στενὴ αὕτη ὁδός. S. Kr. 50, 11, 20. — Constr. τῶν τροχῶν ὑπὸ (in Folge) τῶν παντ. σωρ. ἐξαλλομένων, da die Räder — (vom Wagen oder von den Achsen) absprangen. — ἐχώρουν, ibant, procedebant.

33. ἀσπίδες, schon erwähnt VI, 2, 10. Sie wurden mit dem ganzen Arm, nicht bloß (wie die kleineren γέροντα der Perser), mit der Hand (§. 34: ἐν ἄκραις ταῖς χερσὶ) gehalten; daher πρὸς τοῖς ὤμοις οὔσαι.

34. ἐπὶ πόδα. S. zu III, 3, 69. — ὑπὸ ταῖς, unter dem Schutze der — καὶ — δὲ. S. zu I, 1, 2. — οἱ ἐπὶ πᾶσι. S. VI, 3, 25. — ἀνατεταμένοι, Medium.

36 Ἐν δὲ τούτῳ Κῦρος διώκων τοὺς καθ' αὐτὸν παραγίγνε-
ται. ὡς δ' εἶδε τοὺς Πέρσας ἐκ τῆς χώρας ἐωσμένους, ἤλγησε
τε καὶ γνοῦς, ὅτι οὐδαμῶς ἂν θάπτιον σχοίη τοὺς πολεμίους
τῆς εἰς τὸ πρόσθεν προόδου ἢ εἰ εἰς τὸ ὀπίσθεν περιελάσειεν
αὐτῶν, παραγγέλλας ἐπεσθαι τοῖς μεθ' ἑαυτοῦ περιήλαινεν εἰς
τὸ ὀπίσθεν· καὶ εἰσπεσόντες παίουσιν ἀφορῶντας καὶ πολλοὺς
37 κατακαίνουσιν. οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ὡς ἦσθοντο, ἐβίον τε, ὅτι
ὀπίσθεν οἱ πολέμοι, καὶ ἐστρέφοντο ἐν ταῖς πληγαῖς. καὶ ἐν-
ταῦθα δὴ φύρδην ἐμάχοντο καὶ πεζοὶ καὶ ἵπποι, πεπτωκῶς
δέ τις ὑπὸ τῷ Κύρῳ ἵππῳ πατούμενος παλεῖ εἰς τὴν γαστέρα
τῆ μαχαίρα τὸν ἵππον αὐτοῦ· ὁ δὲ ἵππος πληγῆς σφαδάξων
38 ἀποσείεται τὸν Κύρον. ἔνθα δὴ ἔγνω ἂν τις, ὅσον ἄξιον εἶη
τὸ φιλεῖσθαι ἄρχοντα ὑπὸ τῶν περὶ αὐτόν. εὐθύς γάρ ἀνε-
βόησάν τε πάντες καὶ προσπεσόντες ἐμάχοντο, ἐώθουν, ἐω-
θοῦντο, ἐπαιον, ἐπαίοντο. καταπηδήσας δέ τις ἀπὸ τοῦ ἵππου
τῶν τοῦ Κύρου ὑπηρετῶν ἀναβάλλει αὐτὸν ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ
39 ἵππον. ὡς δ' ἀνέβη ὁ Κῦρος, κατεῖδε πάντοθεν ἤδη παιο-
μένους τοὺς Αἰγυπτίους· καὶ γὰρ Ἰστιάσπας ἤδη παρῆν σὺν
τοῖς Περσῶν ἱππεῦσι καὶ Χρυσάντας. ἀλλὰ τούτους μὲν ἐμ-
βάλλειν οὐκέτι εἶα εἰς τὴν φάλαγγα τῶν Αἰγυπτίων, ἐξῶθεν
δὲ τοξέειν καὶ ἀκοντίζειν ἐκέλευεν. ὡς δ' ἐγένετο περιελαύ-
νων παρὰ τὰς μηχανάς, ἔδοξεν αὐτῷ ἀναβῆναι ἐπὶ τῶν πύργων
τινὰ καὶ κατασκέπασθαι, εἴ πη καὶ ἄλλο τι μένοι τῶν πολε-
40 μίων καὶ μάχοιτο. ἐπεὶ δὲ ἀνέβη, κατεῖδε μεστὸν τὸ πεδίου
ἵππων, ἀνθρώπων, ἀρμάτων, φευγόντων, διακόντων, κρατούν-
των, κρατουμένων· μένον δ' οὐδαμοῦ οὐδὲν ἔτι ἠδύνατο κατι-

36. τοὺς καθ' αὐτόν, die ihm gegenüber standen. — ἐκ τῆς χώρας, loco suo. — ἂν — σχοίη retinere se posse. — εἰς τὸ ὀπίσθεν — αὐτῶν, ihnen in den Rücken. Dasselbe Manöver wird beschrieben Hellen. VI, 5, 14: εἰς τὸ ὀπίσθεν περιελάσαντο τῶν Μαντινέων, ἐπέσθον αὐτούς τῆς διώξεως. — ἀφορῶντας, aversos. Madvig verm. wohl richtig: ἀπορουντας.

37. φύρδην, wiederum ein sonst nur poetisches Wort.

38. ἔγνω ἂν τις, wie III, 3, 70. — ἐμάχοντο — ἐπαίοντο. Vergl. Dio Cass. XLVII, 45: ἀλλ' αὐτοῦ

ὥσπερ εἶχον ἐτίρωσκον, ἐτιρωσκοντο, ἐφόνονον, ἐφονεύοντο. Hellen. IV, 3, 19. Ages. II, 12: καὶ συμβαλοντες τὰς ἀσπίδας ἐωθοῦντο, ἐμάχοντο, ἀπέκτεινον, ἀπέθνησκον, wo das Asyndeton wie hier zur lebhaften Schilderung der Heftigkeit des Kampfes dient. Vergl. §. 40. — ἀναβάλλει. Vergl. De re equ. VI, 12: ἀναβάλλειν ἐπίστασθαι τὸν περὶ αὐτὸν τρόπον. Anab. IV, 4, 4. Liv. XXXI, 37: pavidumque regem in equum subiecit.

39. μὲν gestellt wie §. 3. — ἐγένετο — παρὰ τὰς. S. zu I, 4, 18. — ἄλλο τι, ein anderer Theil. Vergl. V, 4, 46 zu τὸ μάχμον.

δεῖν πλὴν τὸ τῶν Αἰγυπτίων· οὔτοι δὲ ἐπειδὴ ἠποροῦντο, πάντοθεν κύκλον ποιησάμενοι, ὥστε ὀραῖσθαι τὰ ὄπλα, ὑποταῖς ἀσπίσιν ἐκάθηντο· καὶ ἐποίουν μὲν οὐδὲν ἔτι, ἐπασχον δὲ πολλὰ καὶ δεινά.

Ἀγαθτοὶ δὲ ὁ Κῦρος αὐτοὺς καὶ οἰκτείρων, ὅτι ἀγαθοὶ 41
ἄνδρες ὄντες ἀπώλλυντο, ἀνεχώρησε πάντας τοὺς περιμαχομέ-
νους καὶ μάχεσθαι οὐδένα ἔτι εἶα. πέμπει δὲ πρὸς αὐτοὺς κή-
ρυκα ἐρωτῶν, πότερα βούλονται ἀπολέσθαι πάντες ὑπὲρ τῶν
προδεδωκότων αὐτοὺς ἢ σωθῆναι ἄνδρες ἀγαθοὶ δοκοῦντες
εἶναι. οἱ δ' ἀπεκρίναντο, Πῶς δ' ἂν ἡμεῖς σωθείημεν ἄνδρες
ἀγαθοὶ δοκοῦντες εἶναι; ὁ δὲ Κῦρος πάλιν ἔλεγεν, Ὅτι ἡμεῖς 42
ὑμᾶς ὀρῶμεν μόνους καὶ μένοντας καὶ μάχεσθαι θέλοντας.
Ἀλλὰ τοῦντεῦθεν, ἔφασαν οἱ Αἰγύπτιοι, τί καὶ καλὸν ἂν ποι-
οῦντες σωθείημεν; καὶ ὁ Κῦρος αὖ πρὸς τοῦτο εἶπεν, Εἰ τῶν
τε συμμαχομένων μηδένα προδόντες σωθείητε, τὰ τε ὄπλα ἡμῖν
παραδόντες, φίλοι τε γενόμενοι τοῖς αἰρουμένοις ὑμᾶς σῶσαι,
ἐξὸν ἀπολέσαι. ἀκούσαντες ταῦτα ἐπήρουντο, Ἦν δὲ γενόμεθ' 43
σοι φίλοι, τί ἡμῖν ἀξιώσεις χοῖσθαι; ἀπεκρίνατο ὁ Κῦρος, Εὐ
ποιεῖν καὶ εὐ πάσχειν. ἐπηρώτων πάλιν οἱ Αἰγύπτιοι, Τίνα
εὐεργεσίαν; πρὸς τοῦτο εἶπεν ὁ Κῦρος, Μισθὸν μὲν ὑμῖν δοίην
ἂν πλείονα ἢ νῦν ἐλαμβάνετε ὅσον ἂν χρόνον πόλεμος ἦ· εἰ-
ρήνης δὲ γενομένης τῷ βουλομένῳ ὑμῶν μένειν παρ' ἐμοὶ χῶ-
ραν τε δώσω καὶ πόλεις καὶ γυναῖκας καὶ οἰκέτας. ἀκούσαντες 44
ταῦτα οἱ Αἰγύπτιοι τὸ μὲν ἐπὶ Κροῖσον συστρατεύειν ἀφελεῖν

40. πάντοθεν, so dasz der Kreis vollständig geschlossen war. Ebenso wird πάντη zu κύκλῳ — ἦσαν gesetzt Anab. III, 1, 2. — ὥστε — τὰ ὄπλα, so dasz man nur die Waffen sah, namentlich die Schilde, unter oder hinter denen sie sich niederlieszen, wie die Spartaner bei Platää nach Plutarch. Aristid. 17. — ἐποίουν, wie VI, 4, 17.

41. ἐρωτῶν, indem er fragen liesz. S. zu III, 1, 3 u. 5. — ὑπὲρ τῶν — αὐτοῦς, für die, welche sie im Stiche gelassen hätten. — πῶς δ' ἂν — σωθείημεν ἄνδρες ἀγαθοὶ — εἶναι, d. i. und doch dabei für brave Männer gelten.

42. ἔλεγεν, wie ἐρωτῶν §. 41. — Ὅτι — ὀρῶμεν. Es verhält sich

mit ὅτι (weil) hier wie IV, 5, 11; ergänze vorher: wir fragten so. — τί καὶ καλὸν ποιοῦντες, d. i. auf ehrenhafte Weise. Vergl. VI, 3, 36. — Es konnte auch heissen: τοῖς αἰρουμένοις (die es vorziehen) ὑμᾶς σῶσαι μᾶλλον ἢ ἀπολέσαι. — ἐξόν. S. I, 5, 11 zu δέον.

43. τί — χοῖσθαι, wozu —. S. zu I, 3, 5. — πάσχειν, nämlich ὑφ' ὑμῶν, zu ergänzen durch: ἀξιώσω. Nur auf εὐ ποιεῖν, nämll. ὑμᾶς, geht dann die Frage: τίνα εὐεργεσίαν. — ἢ νῦν, wie V, 4, 32. — τῷ βουλομένῳ. S. zu I, 2, 14.

44. ἀφελεῖν, abzunehmen, zu erlassen. — γυνώσκεισθαι, bekannt sein mit —. Vergl. Hell.

σφισιν ἐδέηθησαν· τούτῳ γὰρ μόνῳ γιγνώσκεσθαι ἔφασαν·
 45 τὰ δ' ἄλλα συννομολογήσαντες ἔδοσαν πίστιν καὶ ἔλαβον. καὶ
 οἱ Αἰγύπτιοί τε οἱ καταμείναντες τότε ἔτι καὶ νῦν βασιλεῖ πι-
 στοὶ διαμείνουσι, Κῦρος τε πόλεις αὐτοῖς ἔδωκε, τὰς μὲν ἄνω,
 αἱ ἔτι καὶ νῦν πόλεις Αἰγυπτίων καλοῦνται, Λάρισαν δὲ καὶ
 Κυλλήνην παρὰ Κύμην πλησίον θαλάττης, αἷς ἔτι καὶ νῦν οἱ
 ἀπ' ἐκείνων ἔχουσι. ταῦτα δὲ διαπραξάμενος ὁ Κῦρος ἤδη
 σκοταῖος ἀναγαγὼν ἐστρατοπεδεύσατο ἐν Θυμβράοις.

46 Ἐν δὲ τῇ μάχῃ τῶν πολεμίων Αἰγύπτιοι μόνοι εὐδοκίμη-
 σαν· τῶν δὲ σὺν Κύρῳ τὸ Περσῶν ἰππικὸν κράτιστον ἔδοξεν
 εἶναι· ὥστ' ἔτι καὶ νῦν διαμένει ἡ ὄπλισις, ἣν τότε Κῦρος
 47 τοῖς ἰππεῦσι κατεσκεύασεν. εὐδοκίμησε δὲ ἰσχυρῶς καὶ τὰ δρε-
 πανηφόρα ἄρματα· ὥστε καὶ τοῦτο ἔτι καὶ νῦν διαμένει τὸ
 48 πολεμιστήριον τῷ αἰεὶ βασιλεύοντι. αἱ μὲντοι κάμηλοι ἐφόβουν
 μόνον τοὺς ἵππους, οὐ μὲντοι κατέκαινον γε οἱ ἐπ' αὐτῶν ἵπποις,
 οὐδ' αὐτοὶ γε ἀπέθνησκον ὑπὸ ἰππέων· οὐδεὶς γὰρ ἵππος ἐπέ-
 49 λαζε. καὶ χρήσιμον μὲν ἔδοκει εἶναι· ἀλλὰ γὰρ οὔτε τρέφειν
 οὐδεὶς ἐθέλει καλὸς κἀγαθὸς κάμηλον, ὥστ' ἐποχεῖσθαι, οὔτε
 μελετᾶν ὡς πολεμῆσων ἀπὸ τούτων. οὕτω δὲ ἀπολαβοῦσαι
 πάλιν τὸ ἑαυτῶν σχῆμα ἐν τοῖς σκευοφόροις διάγουσι.

2 Καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ τὸν Κῦρον δειπνοποιησάμενοι καὶ φυλα-

V, 3, 9: γνωσθῆναι τῷ Ἀγχιπόλιδι
 βουλόμενοι. — ἔδοσαν, πίστιν καὶ
 ἔλαβον. S. zu III, 2, 23.

45. ἄνω. Vergl. Anab. VII, 3,
 16: ἄνω — δῶδεκα ἡμερῶν ἀπὸ
 θαλάττης ὁδόν. — Λάρισαν, Hel-
 len. III, 1, 7: Λάρισαν τὴν Αἰγυ-
 πτίαν καλουμένην, in Aeolis. —
 σκοταῖος. S. zu δευτεράοι V, 2, 2.
 — ἀναγαγὼν, e campo. — ἐν Θυμ-
 βράοις. S. zu VI, 2, 11. Ueber
 das Schlachtfeld vergl. Herod. I,
 80, 1.

46. ἡ ὄπλισις, wie sie IV, 5, 58.
 VI, 2, 16 beschrieben wurde.

47. τῷ αἰεὶ, dem jedesmal.

49. ἀλλὰ γὰρ. Bei ἀλλὰ schwebt
 bereits der folgende Gedanke ἀπο-
 λαβοῦσαι πάλιν — διάγουσι vor,
 wozu die auf γὰρ folgenden Worte
 den Grund angeben. — σχῆμα, ha-
 bitum, Aussehen, wie es eben der
 Gebrauch, dem sie vorher dienten,

mit sich brachte, also: ihre frühere
 Bestimmung. — διάγουσι. S. zu
 διαγέωνται I, 2, 15.

2. Inhalt: Krösos flieht nach
 Sardes, wohin ihm Kyros mit sei-
 nem Heere folgt. Die Burg von
 Sardes wird genommen und die
 Stadt besetzt. Die plündernden
 Chaldäer erfahren den Zorn des
 Kyros, werden aber begnadigt.
 Krösos liefert seine Schätze und
 seine ganze Habe aus und bewahrt
 so seine Residenz vor Plünderung.
 Er erzählt dem Kyros sein und
 seiner Söhne Schicksal und bekennt,
 dasz er jetzt erst das Orakel, das
 ihn aufgefordert, sich selbst zu er-
 kennen, verstehe. Kyros giebt ihm
 sein Weib und was zur Annehm-
 lichkeit des Lebens gehört zurück
 und nimmt ihn unter sein Ge-
 folge auf.

1. οἱ — ἀμφὶ τὸν Κῦρον. S. zu

κὰς καταστησάμενοι, ὥσπερ ἔδει, ἐκοιμήθησαν. Κροῖσος μὲν-
 1 τοι εὐθύς ἐπὶ Σάρδεων ἔφρευγε σὺν τῷ στρατεύματι. [τὰ δ'
 ἄλλα φύλα ὅπη ἐδύνατο [προσωτάτῳ] ἐν τῇ νυκτὶ [τῆς ἐπ' οἶκον
 ὁδοῦ ἕκαστος] ἀπεχώρει. ἐπειδὴ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, εὐθύς ἐπὶ 2
 Σάρδεσι ἦγε Κῦρος. ὡς δ' ἐγένετο πρὸς τῷ τείχει τῷ ἐν
 Σάρδεσι, τὰς τε μηχανὰς ἀνίστη ὡς προσβαλῶν πρὸς τὸ τείχος 3
 καὶ κλίμακας παρεσκευάζετο. ταῦτα δὲ ποιῶν κατὰ τὰ ἀποτομῶ- 3
 τата δοκοῦντα εἶναι τοῦ Σαρδιανῶν ἐρύματος τῆς ἐπιούσης
 νυκτὸς ἀναβιβάζει Χαλδαίους τε καὶ Πέρσας. ἠγήσατο δ' αὐ-
 τοῖς ἀνὴρ Πέρσης, δοῦλος γεγενημένος τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει
 τινὸς φρουρῶν, καταμεμαθηκῶς κατάβασιν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ
 ἀνάβασιν [τὴν αὐτὴν] ὡς δ' ἐγένετο τοῦτο δῆλον, ὅτι εἶχετο 4
 τὰ ἄκρα, πάντες δὲ ἔφρευγον οἱ Λυδοὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν ὅποι
 ἠδύνατο ἕκαστος τῆς πόλεως. Κῦρος δὲ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ εἰσῆει
 εἰς τὴν πόλιν καὶ παρήγγειλεν ἐκ τῆς τάξεως μηδένα κινεῖσθαι.
 ὁ δὲ Κροῖσος κατακλεισάμενος ἐν τοῖς βασιλείοις Κῦρον ἐβόα· 5
 ὁ δὲ Κῦρος τοῦ μὲν Κροῖσου φύλακας κατέλιπεν, αὐτὸς δὲ
 ἀπαγαγὼν πρὸς τὴν ἐχομένην ἄκραν ὡς εἶδε τοὺς μὲν Πέρσας
 φυλάττοντας τὴν ἄκραν, ὥσπερ ἔδει, τὰ δὲ τῶν Χαλδαίων ὄπλα
 ἔρημα, καταδεδραμήκεσαν γὰρ ἀρπασόμενοι τὰ ἐκ τῶν οἰκιῶν,
 εὐθύς συνεκάλεσεν αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας καὶ εἶπεν αὐτοῖς ἀπιέ- 6
 ναι ἐκ τοῦ στρατεύματος ὡς τάχιστα. Οὐ γὰρ ἄν, ἔφη, ἀνα- 6
 σχοίμην πλεονεκτοῦντας ὁρῶν τοὺς ἀτακτοῦντας. καὶ εὖ μὲν,
 ἔφη, ἐπίστασθε, ὅτι παρεσκευαζόμεν ἔργῳ ὑμᾶς τοὺς ἐμοὶ συ-

I, 4, 21. — ἐπὶ Σάρδεων, in der
 Richtung von Sardes. — ὅπη. Sie
 nahmen den Weg nach der Heim-
 math wo sie konnten, um in der
 Nacht möglichst weit vorwärts und
 vom Feinde ab zu kommen. —
 προσωτάτῳ mit τῆς — ὁδοῦ zu
 verbinden.

2. τῷ τείχει, die Akropolis, aber
 §. 4 τῶν τειχῶν, die Stadtmauern.
 — τὰς — μηχανὰς. S. zu VI, 1, 20.

3. ἐρύματος, vorher τείχος ge-
 nannt und §. 4 τὰ ἄκρα. — Constr.
 δοῦλος τινος τῶν ἐν τ. ἀ. φρουρῶν.
 Ueber d. Sache vergl. Herod. I, 84,
 1. — τὸν ποταμὸν, den Paktolos.
 — καὶ ἀνάβασιν τὴν αὐτὴν, der
 auch zum Hinabsteigen dienen
 konnte.

4. ὅποι mit τῆς πόλεως zu ver-
 binden.

5. Κῦρον ἐβόα, clamans ad-
 vocabat, damit dieser ihn gegen
 die eindringenden Soldaten schütze.
 — ἀπαγαγὼν, zog ab. — ἐχομέ-
 νην, captam, occupatam. — ἄκραν,
 vorher τὰ ἄκρα. — τὰ — ὄπλα, die
 Waffenplätze, das Lager, wie Hel-
 len. II, 4, 6. VII, 4, 6: λαβόντες
 τῶν φρουρῶν τὰ ὄπλα ἔρημα. Die
 Chaldäer hatten also dem Befehle,
 ἐκ τῆς τάξεως μηδένα κινεῖσθαι,
 nicht Folge geleistet. — καταδε-
 δραμήκεσαν. Ueber die Form s. zu
 III, 2, 24. — τὰ ἐκ τῶν οἰκιῶν.
 S. über die Attraction zu I, 3, 4.
 Memor. III, 6, 11: κλέπτεσθαι τὰ
 ἐκ τῆς χώρας. Vergl. über die
 Chaldäer III, 2, 25.

στρατενομένους πᾶσι Χαλδαίους μακαριστοὺς ποιῆσαι· νῦν δ', ἔφη, μὴ θαναμάζετε, ἦν τις καὶ ἀπιούσιν ὑμῖν κρείσσων ἐντύχη. 7 ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Χαλδαῖοι ἔδιδαν τε καὶ ἱκέτεον παύσασθαι ὀργιζόμενον καὶ τὰ χρήματα πάντα ἀποδώσειν ἔφασαν. ὁ δ' εἶπεν, ὅτι οὐδὲν αὐτῶν δέοιτο. ἀλλ' εἰ με, ἔφη, βούλεσθε παύσασθαι ἀχθόμενον, ἀπόδοτε πάντα ὅσα ἐλάβετε τοῖς διαφυλάξασιν τὴν ἄκραν. ἦν γὰρ αἰσθωνταὶ οἱ ἄλλοι στρατιῶται, ὅτι πλεονεκτοῦσιν οἱ εὐτακτοὶ γενόμενοι, πάντα μοι 8 καλῶς ἔξει. οἱ μὲν δὲ Χαλδαῖοι οὕτως ἐποίησαν, ὡς ἐκέλευσεν ὁ Κύρος· καὶ ἔλαβον οἱ πειθόμενοι πολλὰ καὶ παντοῖα χρήματα. ὁ δὲ Κύρος καταστρατοπεδεύσας τοὺς ἑαυτοῦ ὅπου ἐδόκει τὸ ἐπιτηδειότατον εἶναι τῆς πόλεως μένειν ἐπὶ τοῖς ὅπλοις παρήγγειλε καὶ ἀριστοποιεῖσθαι.

9 Ταῦτα δὲ διαπραξάμενος ἀγαγεῖν ἐκέλευσεν αὐτῷ τὸν Κροῖσον. ὁ δὲ Κροῖσος ὡς εἶδε τὸν Κύρον, Χαῖρε, ὦ δέσποτα, ἔφη· τοῦτο γὰρ ἡ τύχη καὶ ἔχειν τὸ ἀπὸ τοῦδε δίδασι σοὶ 10 καὶ ἐμοὶ προσαγορεύειν. Καὶ σύ γε, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἐπέπερ ἄνθρωποι γέ ἐσμεν ἀμφοτέροι. ἀτάρ, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἄρ' ἂν τί μοι ἐθελήσῃς συμβουλεύσαι; Καὶ βουλομένην γ' ἂν, ἔφη, ὦ Κύρε, ἀγαθὸν τί σοι εὐρεῖν· τοῦτο γὰρ ἂν οἶμαι ἀγαθὸν κα- 11 μοὶ γενέσθαι. Ἄκουσον τοίνυν, ἔφη, ὦ Κροῖσε· ἐγὼ γὰρ ὁρῶν τοὺς στρατιώτας πολλὰ πεπονηκότας καὶ πολλὰ κενιδυννευκότας καὶ νῦν νομίζοντας πόλιν ἔχειν τὴν πλουσιωτάτην ἐν τῇ Ἀσίᾳ μετὰ Βαβυλῶνα, ἀξιώ ὠφελῆσθαι τοὺς στρατιώτας. γιννώσκω γάρ, ἔφη, ὅτι, εἰ μὴ τίνα καρπὸν λήφονται τῶν πόνων, οὐ δυνήσομαι αὐτοὺς πολὺν χρόνον πειθόμενους ἔχειν. διαρπάσαι

6. πᾶσι — μακαριστοὺς ποιῆσαι zu vergleichen mit III, 2, 26. — τις — κρείσσων. Damit kündigt sich Kyros selbst als Vollstrecker einer Züchtigung an.

8. ὅπου — τῆς πόλεως zu verbinden. — ἐπὶ τοῖς ὅπλοις, wie §. 4 τῆς τάξεως und §. 5 τὰ ὄπλα.

9. τοῦτο, nämlich den Namen δεσπότης, zu verbinden mit ἔχειν u. προσαγορεύειν. Memor. II, 2, 1: τοὺς τί ποιοῦντας τὸ ὄνομα τοῦτο ἀποκαλοῦσιν. B. 131, Anm. 11. K. 46, 13. — τὸ ἀπὸ τοῦδε, wie IV, 2, 22.

10. Καὶ σύ γε. So gewöhnlich

bei der Erwidrerung des Grusztes. Aristoph. Lys. 6: Χαῖρ' ὦ Καλονίκη. — καὶ σύ γ', ὦ Λυσιστράτη. — καὶ — γ'. S. zu III, 1, 20. Der Steigerung entspricht auch βουλομένην — ἂν, ich wünschte, vorher ἂν — ἐθελήσῃς, wärest du wohl geneigt, oder nicht abgeneigt. Vergl. zu VIII, 7, 26.

11. πόλιν — τὴν πλουσιωτάτην. Herod. I, 29: Σάρδεις ἀκραζούσας πλοῦτα. — τοὺς στρατιώτας: an zweiter Stelle mit Nachdruck, eine Wiederholung, die auch unserer Sprache in solchen Fällen nicht fremd ist.

μὲν οὖν αὐτοῖς ἐφεῖναι τὴν πόλιν οὐ βούλομαι· τὴν τε γὰρ πόλιν νομίζω ἂν διαφθαρεῖναι, ἐν τε τῇ ἀρπαγῇ εὐ οἶδ' ὅτι οἱ πονηρότατοι πλεονεκτῆσαιεν ἂν. ἀκούσας ταῦτα ὁ Κροῖσος 12 ἔλεξεν, Ἄλλ' ἐμὲ, ἔφη, ἔασον λέξαι πρὸς οὓς ἂν ἐγὼ Λυδῶν ἐθέλω, ὅτι διαπέπραγμαὶ παρὰ σοῦ μὴ ποιῆσαι ἀρπαγὴν μηδὲ εἶσαι ἀφανισθῆναι παῖδας καὶ γυναῖκας, ὑπεσχόμην δέ σοι ἀντὶ τούτων ἢ μὴν παρ' ἐκόντων Λυδῶν ἔσεσθαι πᾶν ὅ τι καλὸν κἀγαθὸν ἐστὶν ἐν Σάρδεσιν. ἦν γὰρ ταῦτα ἀκούσασιν, 13 οἶδ' ὅτι ἦξει σοὶ πᾶν ὅ τι ἐστὶν ἐνθάδε καλὸν κτήμα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ ὁμοίως εἰς νέωτα πολλῶν καὶ καλῶν πάλιν σοὶ πλήρης ἢ πόλις ἐσται· ἦν δὲ διαρπάσης, καὶ αἱ τέχναι σοι, ἃς πηγὰς φασὶ τῶν καλῶν εἶναι, διεφθαρμέναι ἔσονται. ἔξεσται δέ σοι ἰδόντι τὰ ἐλθόντα ἐτι καὶ περὶ τῆς ἀρπαγῆς 14 βουλευσασθαι. πρῶτον δέ, ἔφη, ἐπὶ τοὺς ἐμοὺς θηραυροὺς πέμπε καὶ παραλαμβανέτωσαν οἱ σοὶ φύλακες παρὰ τῶν ἐμῶν φυλάκων· ταῦτα μὲν δὲ ἅπαντα οὕτω συνήνεσε ποιεῖν ὁ Κύρος, ὥσπερ ἔλεξεν ὁ Κροῖσος.

Τάδε δέ μοι πάντως, ἔφη, Κροῖσε, λέξον, πῶς σοὶ ἀποβέ- 15 βηκε τὰ ἐκ τοῦ ἐν Δελφοῖς χρηστηρίου· σοὶ γὰρ δὴ λέγεται πᾶν γε τεθεραπεῦσθαι ὁ Ἀπόλλων καὶ σε πάντα ἐκείνῳ πειθόμενον πράττειν. Ἐβουλόμην ἂν, ἔφη, ὦ Κύρε, οὕτως ἔχειν· 16 νῦν δὲ πάντα τὰναντία εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πράττων προσηρέχθη τῷ Ἀπόλλωνι. Πῶς δέ; ἔφη ὁ Κύρος· δίδασκε· πᾶν γὰρ παράδοξα λέγεις. Ὅτι πρῶτον μὲν, ἔφη, ἀμελήσας ἐρωτᾶν τὸν 17 θεόν, εἰ τι ἐδεόμην, ἀπειρωμένη αὐτοῦ, εἰ δύναίτο ἀληθεύειν. τοῦτο δ', ἔφη, μὴ ὅτι θεός, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι καλοὶ κἀγαθοί, ἐπειδὴν γινώσκω ἀπιστούμενοι, οὐ φιλοῦσι τοὺς ἀπιστοῦντας. ἐπεὶ μέντοι ἔγνω καὶ μάλα ἄτοπα ἐμοῦ ποιοῦντος καὶ πρόσω 18

12. ἀφανισθῆναι, d. i. ἀνδραποδισθῆναι. — ἢ μὴν. S. zu II, 3, 12.

13. ἦξει σοὶ, an dich gelangen, dir gebracht werden wird. Vergl. τὰ ἐλθόντα §. 14. — εἰς νέωτα, für künftiges Jahr.

14. τὰ ἐλθόντα, nämlich καλὰ κἀγαθὰ oder κτήματα. — ἐπὶ τοῦς, um sie zu holen. S. zu I, 6, 12.

16. νῦν δέ, nun aber, d. i. wie die Sache jetzt liegt, oder: wie ich es jetzt ansehe.

17. ἀμελήσας. S. zu V, 5, 21; hier ohne τοῦ vor d. Infin. wie ἐπιμέλομαι Oekon. XI, 17. — ἀπει-

ρωμένη αὐτοῦ. Vergl. Herod. I, 46 ff. — μὴ ὅτι, ne dicam. B. 150, 3. K. 67, 14, Anm. 3. C. 622, 4. — ἀπιστοῦμενοι, erklärender Zusatz zu τούτο: nämlich, dass man ihnen misstraut. S. z. VI, 3, 1.

18. ἔγνω, wie αἰσθάνεσθαι, mit dem Genit. selten, statt mit dem Accus. des Participiums. Hom. II. IV, 357. Plat. Apol. p. 27 A. Vgl. Xen. Mem. I, 1, 11: οὐδεὶς — Σωκράτους οὐδὲν ἀσεβῆς — οὔτε πράττοντος εἶδεν οὔτε λέγοντος ἤκουσεν. — καὶ μάλα, gar sehr. S. zu I, 1, 1. — ἄτοπα versteht man

19 Δελφῶν ἀπέχοντος, οὕτω δὴ πέμπω περὶ παίδων. ὁ δέ μοι τὸ μὲν πρῶτον οὐδ' ἀπεκρίνατο· ἐπεὶ δ' ἐγὼ πολλὰ μὲν πέμπων ἀναθήματα χρυσᾶ, πολλὰ δ' ἀργυρᾶ, πάμπολλα δὲ θύων ἐξίλασάμην ποτὲ αὐτόν, ὡς ἐδόκουν, τότε δὴ μοι ἀποκρίνεται ἐρωτῶντι, τί ἂν μοι ποιήσαντι παῖδες γένοιτο· ὁ δὲ εἶπεν, ὅτι ἔσοιντο. καὶ ἐγένοντο μὲν, οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο ἐψεύσατο, γενόμενοι δὲ οὐδὲν ὠνησαν. ὁ μὲν γὰρ κωφὸς ὢν διετέλει, ὁ δὲ ἄριστος γενόμενος ἐν ἀκμῇ τοῦ βίου ἀπώλετο. πιεζόμενος δὲ ταῖς περὶ τοὺς παῖδας συμφοραῖς πάλιν πέμπω καὶ ἐπερωτῶ τὸν θεόν, τί ἂν ποιῶν τὸν λοιπὸν βίον εὐδαιμονέστατα διατελέσαιμι· ὁ δέ μοι ἀπεκρίνατο,

Σαυτὸν γινώσκων εὐδαίμων, Κροῖσε, περάσεις.

21 ἐγὼ δὲ ἀκούσας τὴν μαντείαν ἤσθην· ἐνόμιζον γὰρ τὸ ἥϊστόν μοι αὐτὸν προστάξαντα τὴν εὐδαιμονίαν διδόναι. ἄλλους μὲν γὰρ γινώσκειν τοὺς μὲν οἷόν τ' εἶναι, τοὺς δ' οὐ· ἑαυτὸν 22 δὲ ὅστις ἐστὶ πάντα τινὰ ἐνόμιζον ἄνθρωπον εἰδέναί. καὶ τὸν μετὰ ταῦτα δὴ χρόνον, ἕως μὲν εἶχον ἡσυχίαν, οὐδὲν ἐνεκάλουν μετὰ τὸν τοῦ παιδὸς θάνατον ταῖς τύχαις· ἐπειδὴ δὲ ἀνεπέσθην ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου ἐφ' ὑμᾶς στρατεύεσθαι, εἰς πάντα κίνδυνον ἦλθον· ἐσώθην μέντοι οὐδὲν κακὸν λαβών. οὐκ αἰτιῶμαι δὲ οὐδὲ τάδε τὸν θεόν. ἐπεὶ γὰρ ἔργων ἑμαυτὸν μὴ

aus Herod. a. a. O., wo erzählt wird, Krösos habe Lammfleisch und Schildkrötenfleisch in einem Kessel zusammengemacht und in Delphi fragen lassen, was er jetzt thue.

19. ἀναθήματα. S. Herod. I, 50 f. — ποτέ, tandem aliquando.

20. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο, wie §. 22 οὐκ αἰτιῶμαι δὲ οὐδὲ τάδε, wo οὐκ, wie hier das erste οὐδέ, den ganzen Satz negirt, dann durch οὐδέ, wie hier τοῦτο, so τάδε besonders negirt wird. Vergl. VIII, 7, 20. — κωφός. Bei der Einnahme von Sardes, als er sah, wie ein Perser den Krösos tödten wollte, bekam er plötzlich die Sprache und sagte Ὁρθροπε, μὴ κτείνε Κροῖσον. Herod. I, 85. — ἀπώλετο, auf der Jagd, wo ihn, den Atys, Adrast durch den Fehlwurf nach einem Eber tödtet. Herod. I, 43.

— Σαυτὸν γινώσκων. Vergl. Memor. IV, 2, 24: κατέμαθες οὖν πρὸς τῷ ναῶ ποιν γεγραμμένον τὸ Γνώθι σαυτὸν; — περάσεις, näml. τὸν βίον. Vergl. Memor. II, 1, 31: ἐπιπόνως διὰ γήρως περῶντες.

21. τὸ ἥϊστόν. Denselben Glauben tadelt am Euthydemos Sokrates Memor. IV, 2, 24 ff. — ἄλλους — τοὺς μὲν — τοὺς δ'. S. zu I, 1, 1. — ἑαυτὸν δὲ ὅστις ἐστὶ — εἰδέναί. S. zu I, 1, 6. Ueber πάντα τινὰ vergl. zu I, 1, 1.

22. οὐδὲν ἐνεκάλουν — ταῖς τύχαις, ich hatte mich in nichts über — zu beklagen. — εἰς πάντα κίνδυνον, in die höchste Gefahr. Vergl. zu Hellen. V, 4, 29. — ἐσώθην. Ueber die Sache s. IV, 2, 29 ff. — τάδε geht auf das Vorhergehende, ein seltener Gebrauch, ist aber zu verstehen: das, wovon ich hier rede. B. 127,

ἱκανὸν ὑμῖν μάχεσθαι, ἀσφαλῶς σὺν τῷ θεῷ ἀπῆλθον καὶ αὐτὸς καὶ οἱ σὺν ἐμοί. νῦν δ' αὖ πάλιν ὑπὸ τε πλούτου τοῦ 23 παρόντος διαθροπτόμενος καὶ ὑπὸ τῶν δεομένων μου προστάτην γενέσθαι καὶ ὑπὸ τῶν δῶρων ὧν ἐδίδοσαν μοι καὶ ὑπ' ἀνθρώπων, οἳ με κολακεύοντες ἔλεγον, ὡς, εἰ ἐγὼ ἐθέλοιμι ἄρχειν, πάντες ἂν ἐμοὶ πείθοντο καὶ μέγιστος ἂν εἴην ἀνθρώπων, ὑπὸ τοιούτων δὲ λόγων ἀναφρωσόμενος, ὡς εἶλοντό με πάντες οἱ κύκλῳ βασιλεῖς προστάτην τοῦ πολέμου, ὑπεδεξάμην τὴν στρατηγίαν ὡς ἱκανὸς ὢν μέγιστος γενέσθαι, ἀγνοῶν ἄρα ἑμαυ- 24 τόν, ὅτι σοὶ ἀντιπολεμεῖν ἱκανὸς ὄμην εἶναι, πρῶτον μὲν ἐκ θεῶν γεγυρότι, ἔπειτα δὲ διὰ βασιλέων πεφυκότι, ἔπειτα δ' ἐκ παιδὸς ἀρετὴν ἀσχοῦντι· τῶν δ' ἐμῶν προγόνων ἀκούω τὸν πρῶτον βασιλεύσαντα ἅμα τε βασιλέα καὶ ἐλεύθερον γενέσθαι. ταῦτ' οὖν ἀγνοήσας δικαίως, ἔφη, ἔχω τὴν δίκην. ἀλλὰ 25 νῦν δὴ, ἔφη, ὦ Κῦρε, γινώσκω μὲν ἑμαυτὸν· σὺ δ', ἔφη, δοκεῖς ἔτι ἀληθεύσειν τὸν Ἀπόλλω, ὡς εὐδαίμων ἔσομαι γινώσκων ἑμαυτόν; σὲ δὲ ἐρωτῶ διὰ τοῦτο, ὅτι ἄριστ' ἂν μοι δοκεῖς εἰκάσαι τοῦτο ἐν τῷ παρόντι· καὶ γὰρ δύνασαι ποιῆσαι.

Καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, Βουλὴν μοι δὸς περὶ τούτου, ὦ Κροῖσε· 26 ἐγὼ γὰρ σου ἐννοῶν τὴν πρόσθεν εὐδαιμονίαν οἰκτείρω τέ σε καὶ ἀποδίδωμι ἤδη γυναικὰ τε εἶχειν, ἣν εἶχες, καὶ τὰς θυγατέρας, ἀκούω γὰρ σοὶ εἶναι, καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς θεράποντας καὶ τράπεζαν, σὺν οἵαπερ ἐζήτε· μάχης δὲ σοὶ καὶ πολέ- 27 μους ἀφαιρῶ. Μὰ Δία μηδὲν τοίνυν, ἔφη ὁ Κροῖσος, σὺ ἐμοὶ

1, 6. K. 51, 7, Anm. 3. — ἱκανόν, näml. ὄντα. Es konnte auch heißen ἔργων μὴ ἱκανὸς ὢν. Vergl. zu V, 2, 8. Beide Constructionen neben einander bei οἶδα finden sich I, 4, 4.

23. αὖ πάλιν. S. zu I, 6, 13. — ὑπὸ τοιούτων δέ. S. zu I, 6, 41.

24. ἄρα. Vergl. zu I, 3, 10. — ὅτι, dasz, insofern als. — ἐκ θεῶν. S. zu I, 2, 1. — διὰ βασιλέων πεφυκότι, der du eine lange Reihe von Königen zu Vorfahren hast. — τὸν πρῶτον, nach Herod. I, 7 u. 8. Gyges. — βασιλεύσαντα. S. zu I, 1, 4. — ἅμα τε βασιλέα, häufige Umstellung statt ἅμα βασιλέα τε. — ἐλεύθερον γενέσθαι. Er war,

bevor er König wurde, ein Unfreier, ein δοῦλος.

25. ἔτι ἀληθεύσειν — ὡς, sich noch als wahrhafter Prophet zeigen wird mit seinem Ausspruch, dasz ich — — καὶ γὰρ — ποιῆσαι, denn du hast jetzt die Macht, mich glücklich zu machen.

26. Βουλὴν, Zeit zur Ueberlegung, wie Herod. VII, 12: νυκτι βουλὴν διδοὺς εὐρισσε. — ἣν εἶχες, das Imperfect, denn sie ist jetzt Gefangene und Eigenthum des Kyros. — τράπεζαν, wie VIII, 6, 11, dort durch den Zusatz τρέφουσα u. τ. λ. erklärt. — σοὶ — ἀφαιρῶ, nehme ich dir ab (zu deinem Besten). Vergl. VII, 1, 44.

27. ἐμοὶ hängt ab von ἀποκρι-

ἔτι βουλεύου ἀποκρίνασθαι περὶ τῆς ἐμῆς εὐδαιμονίας· ἐγὼ γὰρ ἤδη σοι λέγω, ἦν ταῦτά μοι ποιήσης, ἃ λέγεις, ὅτι ἦν ἄλλοι τε μακαριωτάτην ἐνέμιζον εἶναι βιοτήν καὶ ἐγὼ συνερί-
 28 γνωσκον αὐτοῖς, ταύτην καὶ ἐγὼ νῦν ἔχων διάξω. καὶ ὁ Κῦρος εἶπε· Τίς δὴ ὁ ἔχων ταύτην τὴν μακαρίαν βιοτήν; Ἡ ἐμὴ γυνή, εἶπεν, ὃ Κῦρε· ἐκεῖνη γὰρ τῶν μὲν ἀγαθῶν καὶ τῶν μαλακῶν καὶ εὐφροσυνῶν πασῶν ἐμοὶ τὸ ἴσον μετεῖχε, φροντίδων δέ, ὅπως ταῦτα ἔσται, καὶ πολέμου καὶ μάχης οὐ μετῆν αὐτῆ. οὕτω δὴ καὶ σὺ δοκεῖς ἐμὲ κατασκευάζειν ὥσπερ ἐγὼ ἦν ἐφίλον μάλιστα ἀνθρώπων, ὥστε τῷ Ἀπόλλωνι ἄλλα μοι
 29 δοκῶ χαριστήρια ὀφειλήσειν. ἀκούσας δ' ὁ Κῦρος τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐθαύμασε μὲν τὴν εὐθυμίαν, ἦγε δὲ τὸ λοιπὸν ὅποι καὶ αὐτὸς πορεύοιτο, εἴτε ἄρα καὶ χρήσιμόν τι νομίζω αὐτὸν εἶναι εἴτε καὶ ἀσφαλέστερον οὕτως ἠγούμενος.

3 Καὶ τότε μὲν οὕτως ἐκοιμήθησαν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ καλέσας ὁ Κῦρος τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἡγεμόνας τοῦ στρατεύματος, τοὺς μὲν αὐτῶν ἔταξε τοὺς θησαυροὺς παραλαμβάνειν, τοὺς δ' ἐκέλευσεν, ὅποσα παραδοίῃ Κροῖσος χρήματα, πρῶτον μὲν τοῖς θεοῖς ἐξελεῖν ὅποια ἂν οἱ μάγοι ἐξηγῶνται, ἐπειτα τὰλλα χρήματα παραδεχομένους ἐν ζυγίστροις στήσαντας ἐφ' ἀμαξῶν ἐπισκευάσαι καὶ διαλαχόντας τὰς ἀμάξας κομίζειν ὅποι-
 29 περ ἂν αὐτοὶ πορεύονται, ἵνα, ὅπη καιρὸς εἴη, διαλαμβάνοιεν
 2 ἕκαστοι τὰ ἄξια. οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἐποιοῦν.

Ὁ δὲ Κῦρος καλέσας τινὰς τῶν παρόντων ὑπηρετῶν, Εἰπατέ μοι, ἔφη, ἐώρακέ τις ὑμῶν Ἀβραδάταν; θανατάω γάρ, ἔφη, ὅτι πρόσθεν θαμίζων ἐφ' ἡμᾶς νῦν οὐδαμοῦ φαίνεται. τῶν οὖν ὑπηρετῶν τις ἀπεκρίνατο, ὅτι Ὡ δέσποτα, οὐ ζῆ, ἀλλ'

νασθαι. Sinn: ich bedarf weiter keiner Antwort. — βιοτήν, dichterisches Wort. S. zu I, 2, 1.

28. οὕτω δὴ, so nun, geht auf das Vorhergehende: ihm entspricht nicht etwa ὥσπερ. — ὥσπερ ἐγὼ, nämll. κατεσκευάζω. — ἀνθρώπων. Vergl. II, 2, 17.

29. ἦγε, Andere ἦγετο, führte ihn mit sich. Es wird in diesem Sinn ἄγειν und ἄγεσθαι promiscue gebraucht. — ἄρα, etwa. S. zu I, 3, 17.

3. Inhalt: Die Schätze des Krösos werden in Empfang genommen.

Kyros erfährt den Tod des Abradatas u. die Trauer der Pantheia. Kyros eilt zur Trauerstätte, nimmt Theil und spricht Trost zu. Nach seiner Entfernung tödtet sich Pantheia über der Leiche ihres Gatten.

1. τοὺς θησαυροὺς, mit Bezug auf VII, 2, 14. — ὅποσα. Daraus ist ἐκ τούτων zu πρῶτον μὲν — ἐξελεῖν zu ergänzen. Ueber die Sache vergl. IV, 5, 14. 51. — ἐπειτα. S. zu I, 4, 11. — αὐτοί, im Gegensatz zu τὰς ἀμάξας, wir sagen bloss: wohin sie zögen.

3. ὅτι führt die directe Rede

ἐν τῇ μάχῃ ἀπέθανεν ἐμβαλὼν τὸ ἄρμα εἰς τοὺς Αἰγυπτίους· οἱ δ' ἄλλοι πλὴν τῶν ἐταίρων αὐτοῦ ἐξέκλιναν, ὥς φασιν, ἐπεὶ τὸ στίφος εἶδον τὸ τῶν Αἰγυπτίων. καὶ νῦν γε, ἔφη, ἔλεγετο αὐτοῦ ἡ γυνὴ ἀνελομένη τὸν νεκρὸν καὶ ἐνθεμένη εἰς τὴν ἀρμάμαξαν, ἐν ἧπερ αὐτὴ ὤχεϊτο, προσκεκομμέναι αὐτὸν ἐνθάδε ποι πρὸς τὸν Πακτωλὸν ποταμόν. καὶ τοὺς μὲν εὐνού-
 5 χους καὶ τοὺς θεράποντας αὐτοῦ ὀρύττειν φασὶν ἐπὶ λόφου τινὸς θήρην τῷ τελευτήσαντι· τὴν δὲ γυναῖκα λέγουσιν ὡς κάθηται χαμαὶ κεκοσμηκῆτα οἷς εἶχε τὸν ἄνδρα, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἔχουσα ἐπὶ τοῖς γόνασι. ταῦτα ἀκούσας ὁ Κῦρος ἐπαί-
 6 σατο ἄρα τὸν μηρόν καὶ εὐθύς ἀναπηδήσας ἐπὶ τὸν ἵππον λαβῶν χιλίους ἰππέας ἤλαυνεν ἐπὶ τὸ πάθος. Γαδάταν δὲ 7 καὶ Γωβρύαν ἐκέλευσεν ὅ τι δύναιντο λαβόντας καλὸν κόσμημα ἀνδρὶ φίλῳ καὶ ἀγαθῷ τετελευτηκότι μεταδιώκειν· καὶ ὅστις εἶχε τὰς ἐπομένας ἀγέλας, καὶ βοὺς καὶ ἵππους εἶπε τούτῳ καὶ ἅμα πρόβατα πολλὰ ἐλαύνειν ὅπη ἂν αὐτὸν πυθάνηται ὄντα, ὡς ἐπισφαγείη τῷ Ἀβραδάτῃ.

Ἐπεὶ δὲ εἶδε τὴν γυναῖκα χαμαὶ καθήμενην καὶ τὸν νε-
 8 κρὸν κείμενον, ἐδάκρυσέ τε ἐπὶ τῷ πάθει καὶ εἶπε· Φεῦ, ὦ ἀγαθὴ καὶ πιστὴ ψυχὴ, οἴχη δὴ ἀπολιπὼν ἡμᾶς; καὶ ἅμα ἐδεξιοῦτο αὐτόν, καὶ ἡ χεὶρ τοῦ νεκροῦ ἐπηκολούθησεν· ἀπεκέκοπτο γὰρ κοπίδι ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. ὁ δὲ ἰδὼν πολὺ ἔτι
 9 μᾶλλον ἤλγησε· καὶ ἡ γυνὴ δὲ ἀνωδύρατο καὶ δεξαμένη δὴ παρὰ τοῦ Κύρου ἐφίλησέ τε τὴν χεῖρα καὶ πάλιν ὡς οἶόν τ' ἦν προσήρμοσε, καὶ εἶπε· Καὶ τὰλλα τοί, ὦ Κῦρε, οὕτως ἔχει·

ein. S. zu I, 6, 18. — οἱ δ' ἄλλοι — ἐξέκλιναν. S. VII, 1, 30.

4. ἔφη, fuhr er fort. — ἡ γυνή, Pantheia. — πρὸς τὸν Πακτωλόν, um die Leiche zu waschen.

5. τὴν — γυναῖκα — ὡς κάθηται. Ueber die Attraction s. zu I, 1, 6.

6. ἐπαίσατο ἄρα τὸν μηρόν, als Zeichen der Trauer, wie Hom. Od. XIII, 198: ὄμωξέν τ' ἄρ' ἔπειτα καὶ ὃ πεπλήγετο μηρῷ χερσὶ καταπρηγέσσ'. — II, XII, 162 u. a. ἄρα bezeichnet das rasche Eintreten der den Umständen entsprechenden Handlung. Vergl. zu I, 3, 2. — τὸ πάθος. S. zu VI, 4, 20.

7. ὅστις, scheinbar gleich ὅς,

doch nähert sich auch hier dem zu II, 1, 21 erwähnten Gebrauch. Vergl. Ages. IV, 5: ὅστις δ' ἠρέϊτο καὶ σὺν αὐτῷ τῷ γενναίῳ μειονεκτηῖν ἢ σὺν τῷ ἀδίκῳ πλέον ἔχειν, πῶς οὗτος οὐκ ἂν πολὺ τὴν ἀσχροκέρδειαν ἀποφεύγοι; S. Kr. 51, 8, 2 u. 3. — εἶχε, unter sich hatte. — ἵππους. S. zu VIII, 3, 12. — εἶπε, liesz er sagen, er solle — ἐπισφαγείη τῷ Ἀβραδάτῃ, dem Abr. zu Ehren, wie §. 11. Vergl. VIII, 7, 27.

8. ψυχὴ, — ἀπολιπὼν, per synecdoche wie Hom. Od. XI, 90: ἦλθε δ' ἐπὶ ψυχῇ Θηβαίων Τιφείσαιο, χερύσεων σκήπτρον ἔχων.

10. τὰλλα, die übrigen Theile

- 10 ἀλλὰ τί δεῖ σε ὁρᾶν; καὶ ταῦτα, ἔφη, οἶδ' ὅτι δι' ἐμὲ οὐχ ἥμιστα ἔπαθεν, ἴσως δὲ καὶ διὰ σέ, ὦ Κῦρε, οὐδὲν ἦττον· ἐγὼ τε γὰρ ἢ μῶρα πολλὰ διεκελευόμην αὐτῷ οὕτω ποιεῖν, ὅπως σοι φίλος ἄξιός λόγου φανείη, αὐτός τε οἶδ' ὅτι οὗτος οὐ τοῦτο ἐνενοεῖ, ὅ τι πείσοιτο, ἀλλὰ, τί ἂν ποιήσας σοι χαρίσαιτο. καὶ γὰρ οὖν, ἔφη, αὐτὸς μὲν ἀμέμπτως τετελεύτηκεν,
- 11 ἐγὼ δ' ἢ παρακελευομένη ζῶσα παρακάθημαι. καὶ ὁ Κῦρος χρόνον μὲν τινα σιωπῇ κατεδάκρυσεν, ἔπειτα δὲ ἐφθέρξατο· Ἄλλ' οὗτος μὲν δὴ, ὦ γύναι, ἔχει τὸ κάλλιστον τέλος· νικῶν γὰρ τετελεύτηκε· σὺ δὲ λαβοῦσα τοῖσδε ἐπικόσμη αὐτὸν τοῖς παρ' ἐμοῦ· παρῆν δὲ ὁ Γωβρύας καὶ ὁ Γαδάτας πολλὴν καὶ καλὸν κόσμον φέροντες· ἔπειτα δ', ἔφη, ἴσθι, ὅτι οὐδὲ τὰ ἄλλα ἄτιμος ἔσται, ἀλλὰ καὶ τὸ μνήμα πολλοὶ χάσουσιν ἀξίως
- 12 ἡμῶν καὶ ἐπισφραγῆσεται αὐτῷ ὅσα εἰκὸς ἀνδρὶ ἀγαθῷ. καὶ σὺ δέ, ἔφη, οὐκ ἐρημος ἔση, ἀλλ' ἐγὼ σε καὶ σωφροσύνης ἔνεκα καὶ πάσης ἀρετῆς καὶ τὰλλα τιμήσω καὶ συστήσω ὅστις ἀποκομιεῖ σε ὅποι ἂν αὐτῇ ἐθέλης· μόνον, ἔφη, δήλωσον πρὸς ἐμέ, πρὸς ὅντινα χρήξεις κομισθῆναι. καὶ ἡ Πάνθεια εἶπεν, Ἄλλὰ θάρρει, ἔφη, ὦ Κῦρε οὐ μὴ σε κρύψω, πρὸς ὅντινα
- 13 βούλομαι ἀφικέσθαι. ὁ μὲν δὴ ταῦτ' εἰπὼν ἀπήει, κατοικτείρων τὴν τε γυναῖκα, οἷον ἀνδρὸς στέροιο, καὶ τὸν ἀνδρα, οἷαν γυναῖκα καταλιπὼν οὐκέτ' ὄψοιτο. ἡ δὲ γυνὴ τοὺς μὲν εὐνούχους ἐκέλευσεν ἀποστῆναι, ἕως ἂν, ἔφη, τόνδ' ἐγὼ ὀδύρωμαι ὡς βούλομαι· τῇ δὲ τροφῷ εἶπε παραμένειν, καὶ ἐπέταξεν αὐτῇ, ἐπειδὴν ἀποθάνῃ, περικαλύψαι αὐτὴν τε καὶ τὸν ἀνδρα
- 14 ἐν ἐνὶ ἱματίῳ. ἡ δὲ τροφὸς πολλὰ ἱκετεύουσα μὴ ποιεῖν τοῦτο, ἔπει οὐδὲν ἤνυτε καὶ χαλεπαίνουσαν ἐώρα, ἐκάθητο κλαίουσα.

des Körpers. — οὐχ ἥμιστα, am meisten. S. zu VII, 1, 17. — ὅ τι — τί, wie ὅπως — πῶς IV, 3, 19, ὅποιον — ποῖον Mem. IV, 4, 13 u. a. S. zu I, 6, 43. — οὖν. S. zu I, 4, 19. — ἡ παρακελευομένη sagt mehr als ἡ παρακελευομένη, etwa: die Mahnerin, besonders neben ζῶσα, mit bitterer Ironie gegen sich selbst.

11. λαβοῦσα τοῖσδε ἐπικόσμη, nimm diesz und schmücke damit. — παρῆν, nur nach dem erstan Subject construiert, nach bei-

den dann φέροντες. Vergl. Anab. VII, 1, 40: προσελθὼν δὲ Τιμασίῳ — καὶ Νέων — καὶ Κλεάνωρ — ἔλεγον. Kr. 63, 4. — ἀνδρὶ ἀγαθῷ, näml. ἐπισφραγῆναι.

12. συστήσω, vgl. IV, 5, 58: commendabo te. — μόνον. S. zu IV, 2, 7. — οὐ μὴ. S. zu III, 2, 8.

13. οἷον, für ὅτι τοιούτου, oder abhängig von einem in κατοικτείρων mit eingeschlossenen Begriff des Erwägens (Kr. 51, 13, 17). — ἐν — ἱματίῳ. Vergl. ἐν ὄπλοις III, 3, 10.

ἡ δὲ ἀκινάκην πάλαι παρασκευασαμένη σφάττει ἑαυτὴν καὶ ἐπιθείσα ἐπὶ τὰ στέφρα τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἑαυτῆς κεφαλὴν ἀπέθνησκεν. ἡ δὲ τροφὸς ἀνωλοφύρατό τε καὶ περιεκάλυπτεν ἄμφω ὥσπερ ἡ Πάνθεια ἐπέστειλεν. ὁ δὲ Κῦρος ὡς ἦσθετο 15 τὸ ἔργον τῆς γυναικὸς, ἐκπλαγείς ἔεται, εἴ τι δύναιτο βοηθῆσαι. οἱ δὲ εὐνούχοι ἰδόντες τὸ γεγενημένον, τρεῖς ὄντες σπασάμενοι κάκεινοι τοὺς ἀκινάκας ἀποσφάττονται οὐπερ ἔταξεν αὐτοὺς ἔστηκότες. ὁ δὲ Κῦρος ὡς ἐπλησίασε τῷ πάθει, ἀγασθεῖς τε 16 τὴν γυναῖκα καὶ κατολοφυράμενος ἀπήει· καὶ τούτων μὲν ἡ εἰκὸς ἐπεμελήθη, ὡς τύχοιεν πάντων τῶν καλῶν, καὶ τὸ μνήμα ὑπερμέγεθες ἐχάσθη, ὡς φασιν.

Ἐκ δὲ τούτου στασιάζοντες οἱ Κῆρες καὶ πολεμοῦντες 4 πρὸς ἀλλήλους, ἅτε τὰς οἰκίσεις ἔχοντες ἐν ἐχυροῖς χωρίοις, ἐκάτεροι ἐπεκαλοῦντο τὸν Κῦρον. ὁ δὲ Κῦρος αὐτὸς μὲν μένων ἐν Σάρδεσι μηχανὰς ἐποιεῖτο καὶ κρούς, ὡς τῶν μὴ πειθομένων ἐρείψων τὰ τεῖχη, Ἀδούσιον δὲ ἀνδρα Πέρσην καὶ τὰλλα οὐκ ἄφρονα οὐδ' ἀπόλεμον, καὶ πάνυ δὴ εὐχαριν, πέμπει ἐπὶ τὴν Καρίαν, στρατεύμα δούς· καὶ Κίλικες δὲ καὶ Κύπριοι πάνυ προθύμως αὐτῷ συνεστράτευσαν. ὦν ἔνεκα 2 οὐδ' ἐπεμψε πάποτε Πέρσην σατράπην οὔτε Κιλικίων οὔτε Κυπρίων, ἀλλ' ἤρκοιεν αὐτῷ αἰεὶ οἱ ἐπιχώριοι βασιλεύοντες· δα-

15. εἰ, ob. — κάκεινοι, nachdrücklich für καὶ αὐτοί. Kr. 51, 7, 12. — ἔταξεν, näml. Pantheia. — Nach ἔστηκότες findet sich in den Hdschr. folgendes spätere Einschlebsel, das Dindorf zuerst gestrichen hat: καὶ νῦν τὸ μνήμα μέχρι [τοῦ νῦν] τῶν εὐνούχων κεχάσθη λέγεται· καὶ ἐπὶ μὲν τῇ ἀνω στήλῃ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἐπιγεγράφθαι φασὶ τὰ ὀνόματα, Σόρια γράμματα, κάτω δὲ εἶναι τρεῖς λέγονσι στήλας καὶ ἐπιγεγράφθαι σηκπιούχων.

16. πάθει, Unglücksstätte. Vergl. §. 6. — τούτων, Pantheia und die Eunuchen. §. 6. — τῶν καλῶν, Ehren der Bestattung.

4. Inhalt: Kyros, mit der Eroberung der festen Plätze in Lydien beschäftigt, wird von zwei streitenden Parteien in Karien zu Hülfe gerufen. Er schickt den Adusios, der sich durch List der Festungen

beider Parteien bemächtigt, diese aber mit einander versöhnt und beide sich zum Danke verpflichtet. Hystaspas u. Adusios unterwerfen Kleinphrygien. Kyros in Begleitung des Krösos, der ein Verzeichnis der überlieferten Schätze überreicht, bricht mit sammt den Lydern auf, besiegt unterwegs was Widerstand leistet und langt vor Babylon an.

1. οἱ Κῆρες. Vergl. Herod. I, 171 ff. — ἐκάτεροι. Es standen sich zwei Parteien gegenüber. — ἐποιεῖτο. S. zu I, 4, 18. — Ἀδούσιον. Nach Herod. war es Harpagos, der die Karer unterwarf.

2. αἰεὶ. S. zu V, 3, 45. — δασιμόν. So auch VIII, 6, 8: aber nach Herod. III, 89 empfangen Kyros und Kambyses nur freiwillige Geschenke von den Kilikern und Kypriern und erst Dareios Hystaspas legte ihnen bestimmte Steuern

σμὸν μέντοι ἐλάμβανε καὶ στρατιᾶς ὅποτε δέοιτο, ἐπήγγελλεν
 3 αὐτοῖς. ὁ δὲ Ἀδούσιος ἄγων τὸ στρατεύμα ἐπὶ τὴν Καρίαν
 ἦλθε, καὶ ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν Καρῶν παρήσαν πρὸς αὐτὸν
 ἔτοιμοι ὄντες δέχεσθαι εἰς τὰ τεῖχη ἐπὶ κακῷ τῶν ἀντιστασια-
 ζόντων. ὁ δὲ Ἀδούσιος πρὸς ἀμφοτέροισι ταῦτα ἐπολεῖ· δικαιο-
 4 τερά τε ἔφη λέγειν τούτους, ὅποτεροισι διαλέγοιτο, λαθεῖν τε
 ἔφη δεῖν τοὺς ἐναντίους φίλους σφᾶς γενομένους, ὡς δὴ οὐ-
 τως ἂν μᾶλλον ἐπιπεσῶν ἀπαρασκευάστοις τοῖς ἐναντίοις. πιστὰ
 δ' ἤξιον γενέσθαι, καὶ τοὺς μὲν Κᾶρας ὁμόσαι ἀδόλως τε δέξα-
 σθαι εἰς τὰ τεῖχη σφᾶς καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῷ Κύρου καὶ Περσῶν·
 4 αὐτὸς δὲ ὁμόσαι θέλειν ἀδόλως εἰσιέναι εἰς τὰ τεῖχη καὶ ἐπ'
 ἀγαθῷ τῶν δεχομένων. ταῦτα δὲ ποιήσας ἀμφοτέροισι λάθρα
 ἐκατέρων νύκτα συνέθετο τὴν αὐτήν, καὶ ἐν ταύτῃ εἰσήλατο
 εἰς τὰ τεῖχη καὶ παρέλαβε τὰ ἐρύματα ἀμφοτέρων. ἅμα δὲ τῇ
 5 ἡμέρᾳ καθεζόμενος εἰς τὸ μέσον σὺν τῇ στρατιᾷ ἐκάλεσεν ἐκα-
 τέρων τοὺς ἐπικαιρίους. οἱ δὲ ἰδόντες ἀλλήλους ἠχθέσθησαν,
 νομίζοντες ἐξηπατησθαι ἀμφοτέροι. ὁ μέντοι Ἀδούσιος ἔλεξε
 τοιαύδε· Ἐγὼ ὑμῖν, ὦ ἄνδρες, ὥμοσα ἀδόλως εἰσιέναι εἰς τὰ
 τεῖχη καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῶν δεχομένων. εἰ μὲν οὖν ἀπολωῶ ὀποτέ-
 6 ρους ὑμῶν, νομίζω ἐπὶ κακῷ εἰσεληλυθέναι Καρῶν· ἦν δὲ
 εἰρήνην ὑμῖν ποιήσω καὶ ἀσφάλειαν ἐργάζεσθαι ἀμφοτέροισι
 τὴν γῆν, νομίζω ὑμῖν ἐπ' ἀγαθῷ παρεῖναι. νῦν οὖν χρῆ ἀπὸ
 τῆσδε τῆς ἡμέρας ἐπιμίγνυσθαι τε ἀλλήλοισι φιλικῶς, ἐργάζεσθαι
 τε τὴν γῆν ἀδεῶς, διδόναι τε τέκνα καὶ λαμβάνειν παρ' ἀλλή-
 λων· ἦν δὲ παρὰ ταῦτα ἀδικεῖν τις ἐπιχειροῖ, τούτοις Κύρος
 6 τε καὶ ἡμεῖς ἐσόμεθα πολέμιοι. ἐκ τούτου πύλαι μὲν ἀνεργ-

auf. — ἐπήγγελλεν, nämll. στρατιάν, imperabat.

3. παρήσαν πρὸς. S. zu I, 2, 4. — δικαιοτέρα — ἔφη λέγειν, er gab Recht. — διαλέγοιτο, opt. wie nach ὅποτε. S. zu I, 3, 10. — φίλους σφᾶς γενομένους, dass sie (Adusios und die Seinen und die, mit denen er eben verhandelte) Freunde geworden seien. — ὡς — ἂν — ἐπιπεσῶν, d. i. ὅτι — ἂν — ἐπιπέσοι oder ἐπιπεσεῖν ἂν δύναιτο. — δὴ, quippe. — πιστὰ, wie III, 2, 23. — ἀδόλως, wie IV, 4, 11. — δέξασθαι, ohne gedachte Zeitbestimmung. Dindorf: δέξεσθαι.

S. d. Krit. Anh. — σφᾶς. Adusios und sein Heer. — αὐτὸς — θέλειν, von einem aus ἤξιον zu ergänzenden ἔφη abhängig.

4. ἀμφοτέροισι, mit συνέθετο zu verbinden. — εἰσήλατο, rückte schnell ein. — εἰς τὸ μέσον, nämll. τῶν ἐρυμάτων ἀμφοτέρων. — τοὺς ἐπικαιρίους. S. zu III, 3, 12. 5. ὀποτέροισι. S. zu III, 2, 22. — διδόναι — καὶ λαμβάνειν, zur Ehe. — τις — τούτοις, wie τις — αὐτοῖς I, 2, 2.

6. πύλαι, ohne Artikel hat den Sinn: alles was Thor heissen konnte.

μένα ἦσαν τῶν τειχῶν, μεσταὶ δὲ αἱ ὁδοὶ πορευομένων παρ'
 ἀλλήλους, μεστοὶ δὲ οἱ χώροι ἐργαζομένων· ἑορτὰς δὲ κοινῇ
 ἦγον, εἰρήνης δὲ καὶ εὐφροσύνης πάντα πλέα ἦν. ἐν δὲ τούτῳ 7
 ἦκον οἱ παρὰ Κύρου ἐρωτῶντες, εἴ τι στρατιᾶς προσδέοιτο ἢ
 μηχανημάτων· ὁ δὲ Ἀδούσιος ἀπεκρίνατο, ὅτι καὶ τῇ παρούσῃ
 ἔχειν ἀλλαχόσε χρῆσθαι στρατιᾷ· καὶ ἅμα ταῦτα λέγων ἀπῆγε
 τὸ στρατεύμα, φρουροὺς ἐν ταῖς ἄκραις καταλιπών. οἱ δὲ Κᾶ-
 8 ρες ἰκέτεον μένειν αὐτόν· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἠθέλε, προσέπεμψαν
 πρὸς Κύρον δεόμενοι πέμψαι Ἀδούσιον σφίσι σατράπην.

Ὁ δὲ Κύρος ἐν τούτῳ ἀπεστάλκει Ἰστάσπαν στρατεύμα 8
 ἄγοντα ἐπὶ Φρυγίαν τὴν περὶ Ἑλλάσποντον. ἐπεὶ δ' ἴκην ὁ
 Ἀδούσιος, μετάγειν αὐτὸν ἐκέλευσεν ἦπερ ὁ Ἰστάσπας προφύ-
 9 χητο, ὅπως μᾶλλον πείθοντο τῷ Ἰστάσπα, ἀκούσαντες ἄλλο
 στρατεύμα προσιόν. οἱ μὲν οὖν Ἕλληνες οἱ ἐπὶ θαλάττῃ οἰκοῦν- 9
 10 τες πολλὰ δόντες δῶρα διεπράξαντο, ὥστε εἰς μὲν τὰ τεῖχη
 βαρβάρους μὴ δέχεσθαι, δασμὸν δὲ ἀποφέρειν καὶ στρατεύειν
 ὅποι Κύρος ἐπαγγέλλοι. ὁ δὲ τῶν Φρυγῶν βασιλεὺς παρε-
 σκενάζετο μὲν ὡς καθέξων τὰ ἐρυμνά καὶ οὐ πεισόμενος καὶ
 παρήγγειλεν οὕτως· ἐπεὶ δὲ ἀφίσταντο αὐτοῦ οἱ ὑπαρχοὶ καὶ
 11 ἔρημος ἐγίνετο, τελευτῶν εἰς χεῖρας ἦλθεν Ἰστάσπα ἐπὶ τῇ
 Κύρου δίκῃ. καὶ ὁ Ἰστάσπας καταλιπών ἐν ταῖς ἄκραις ἰσχυ-
 ρὰς Περσῶν φρουρὰς ἀπῆει ἄγων σὺν τοῖς ἑαυτοῦ καὶ Φρυγῶν
 πολλοὺς ἱππέας καὶ πελταστὰς. ὁ δὲ Κύρος ἐπέστειλεν Ἀδουσίῳ
 συμμίζαντα πρὸς Ἰστάσπαν τοὺς μὲν ἐλομένους Φρυγῶν τὰ σφέ-
 12 τερα σὺν τοῖς ὅπλοις ἄγειν, τοὺς δ' ἐπιθυμήσαντας πολεμεῖν,

7. οἱ παρὰ Κύρον. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4. Doch ist hier der Artikel unverstänlich. — ὅτι — ἔχειν. S. zu I, 6, 18. Hier wie auch II, 4, 15 kann von Anakoluthie nicht die Rede sein. — ἀλλαχόσε χρῆσθαι, prägnant für ἀλλαχόσε ἀπαγῶν χρῆσθαι.

8. τὴν περὶ Ἑλλάσποντον, denn es gab zwei Phrygien. S. I, 1, 4. II, 1, 5. IV, 2, 30. — πείθοντο. Das Subject aus Φρυγίαν zu entnehmen. Vergl. III, 3, 15: τὴν πολεμίαν — ἐκείνων.

9. ἀποφέρειν. S. zu II, 4, 12. — στρατεύειν. In derselben Verbindung steht συστρατεύεσθαι III, 1, 10.

10. παρήγγειλεν, seinen Untergebenen. — τελευτῶν, zuletzt. — εἰς χεῖρας Ἰστ., gab sich in die Gewalt des H. — ἐπὶ δίκῃ, ut iudicium esset penes Cyrum.

11. τὰ σφέτερα, ihre (der Perser) Partei. — πολεμεῖν, nämlich σφίσι, den Persern. — τούτων. Man erwartet τούτους. Der Genitiv steht wohl wegen der folgenden Accusative, nach der Construction ἀφαιρέσθαι τινὸς τι (Kr. 47, 13, 11). Doch tritt auch sonst in solchen Fällen der Epanalepsis ein anderer Casus ein. S. I, 6, 16: τὸ γὰρ — κάμνειν —, τούτων — δεῖ μέλειν. — ἀφελομένους, beide nun vereinigte Feldherrn.

τούτων ἀφελόμενους τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὄπλα σφενδύνας ἔχοντας πάντας κελεύειν ἐπισθαι.

- 12 Οὗτοι μὲν δὴ ταῦτ' ἐποίουν. | Κῦρος δὲ ὠρμάτο ἐκ Σάρδεων, φρουρὰν μὲν περὶν καταλιπὼν πολλὴν ἐν Σάρδεσι, Κροῖσον δὲ ἔχων, ἄγων δὲ πολλὰς ἀμάξας πολλῶν καὶ παντοδαπῶν χρημάτων. (ἦκε δὲ καὶ ὁ Κροῖσος γεγραμμένα ἔχων ἀκριβῶς ὅσα ἐν ἐκάστῃ ἦν τῇ ἀμάξῃ· καὶ διδοὺς τῷ Κύρῳ τὰ γραμματα εἶπε, Ταῦτα, ἔφη, ἔχων, ὦ Κῦρε, εἶση τὸν τέ σοι
- 13 ὀρθῶς ἀποδιδόντα ἃ ἄρει καὶ τὸν μῆ. καὶ ὁ Κῦρος ἔλεξεν· Ἄλλὰ σὺ μὲν καλῶς ἐποίησας, ὦ Κροῖσε, προνοῶν· ἔμοιγε μέντοι ἄξουσιν τὰ χρήματα οἷπερ καὶ ἔχειν αὐτὰ ἄξιοί εἰσιν· ὥστε, ἦν τι καὶ κλέψωσι, τῶν ἑαυτῶν κλέψονται. καὶ ἅμα ταῦτα λέγων ἔδωκε τὰ γραμματα τοῖς φίλοις καὶ τοῖς ἄρχουσιν, ὅπως εἰδεῖεν τῶν ἐπιτρόπων οἳ τε σῶα αὐτοῖς ἀποδιδόιεν οἳ τε μῆ.
- 14 ἦγε δὲ καὶ Λυδῶν οὓς μὲν ἑώρα καλλωπιζομένους καὶ ὄπλοις καὶ ἵπποις καὶ ἄρμασι καὶ πάντα πειρωμένους ποιεῖν, ὃ τι ᾤοντο αὐτῷ χαριεῖσθαι, τούτους μὲν σὺν τοῖς ὄπλοις· οὓς δὲ ἑώρα ἀχαρίτως ἐπομένους, τοὺς μὲν ἵππους αὐτῶν παρέδωκε Πέρσαις τοῖς πρώτοις συστρατευομένοις, τὰ δὲ ὄπλα κατέκασε·
- 15 σφενδύνας δὲ καὶ τούτους ἠνάγκασεν ἔχοντας ἐπισθαι. καὶ πάντας δὲ τοὺς ἀόπλους τῶν ὑποχειρίων γενομένων σφενδονῶν ἠνάγκαζε μελετᾶν, νομίζων τοῦτο τὸ ὄπλον δουλικώτατον εἶναι· σὺν μὲν γὰρ ἄλλῃ δυνάμει μάλα ἔστιν ἐνθα ἰσχυρῶς ἀφελούσι σφενδονῆται παρόντες. αὐτοὶ δὲ καθ' ἑαυτοὺς οὐδ' ἂν οἱ πάντες σφενδονῆται μείνειαν πᾶν ὀλίγους ὁμοῦσε ἰόντας σὺν ὄπλοις ἀγχεμάχοις.)

- 16 Προῦν δὲ τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος κατεστρέψατο μὲν Φρυγίας τοὺς ἐν τῇ μεγάλῃ Φρυγίᾳ, κατεστρέψατο δὲ Καππαδόκας, ὑποχειρίους δὲ ἐποίησατο Ἀραβίους· ἐξέπλησε δὲ ἀπὸ πάντων

12. ἦκε, aderat, in Sardes, ehe Kyros aufbrach.

13. τῶν ἑαυτῶν, Genitiv von τὰ ἑαυτῶν. Vergl. VI, 1, 15: τῶν ἐκείνων ὄχρων.

14. πάντα — ὃ τι. S. zu I, 6, 11. ὃ τι ist nicht Subjects- sondern Objects-Accus. zu χαριεῖσθαι. — αὐτῶν. S. zu III, 2, 15. — τοῖς συστρατευομένοις, nicht ganz dasselbe als τούτοις, οἳ πρώτοι συστρα-

τεύοντο. Vergl. zu ἡ παρακλεινομένη VII, 3, 10. Ueber die Sache s. I, 5, 5 und vergl. V, 4, 32. — καὶ τούτους, wie die §. 11 erwähnten Phryger.

15. δουλικώτατον. Vergl. zu II, 1, 18. — ἔστιν ἐνθα, est ubi.

16. τὴν ἐπὶ B., näml. ὁδόν. — Ἀραβίους. S. zu II, 1, 5. — ἐξέπλησε — ἰππέας, brachte die Zahl der Reiter auf —, d. i. machte

τούτων Περσῶν μὲν ἰππέας οὐ μείον τετρακισμυρίους, πολλοὺς δὲ ἵππους τῶν αἰχμαλώτων καὶ πᾶσι τοῖς συμμάχοις διέδωκε· καὶ πρὸς Βαβυλῶνα ἀφίκετο παμπόλλους μὲν ἰππέας ἔχων, παμπόλλους δὲ τοξότας καὶ ἀκοντιστάς, σφενδονήτας δὲ ἀναριθμήτους.

Ἐπεὶ δὲ πρὸς Βαβυλῶνι ἦν ὁ Κῦρος, περιέστησε μὲν 5 πᾶν τὸ στρατεύμα περὶ τὴν πόλιν, ἔπειτα αὐτὸς περιήλαυσε τὴν πόλιν σὺν τοῖς φίλοις τε καὶ ἐπικαιρίοις τῶν συμμάχων. 2 ἐπεὶ δὲ κατεθεάσατο τὰ τείχη, ἀπάγειν παρεσκευάσατο τὴν στρατιὰν ἀπὸ τῆς πόλεως. ἐξελθὼν δὲ τις αὐτόμολος εἶπεν, ὅτι ἐπιτίθεσθαι μέλλοιεν αὐτῷ, ὅποτε ἀπάγοι τὸ στρατεύμα· καταθεωμένοις γάρ, ἔφη, αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ τείχους ἀσθενῆς ἐδόκει εἶναι ἡ φάλαγξ. καὶ οὐδὲν θαυμαστον ἦν οὕτως ἔχειν· περὶ γὰρ πολὺ τεῖχος κυκλούμενοις ἀνάγκη ἦν ἐπ' ὀλίγων τὸ βάθος γενέσθαι τὴν φάλαγγα· ἀκούσας οὖν ὁ Κῦρος ταῦτα, στᾶς 3 κατὰ μέσον τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν παρηγήγειλεν ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἐκατέρωθεν τοὺς ὀπλίτας ἀναπτύσσοντας τὴν φάλαγγα ἀπίεσαι παρὰ τὸ ἔστηκός τοῦ στρατεύματος, ἕως γένοιτο ἐκατέρωθεν τὸ ἄκρον κατ' αὐτὸν καὶ κατὰ τὸ μέσον. οὕτως οὖν ποιοῦντων οἳ τε μένοντες εὐθὺς θαρραλεώτεροι 4

beritten. Vergl. ἰππέας ἐξεπλήρωσε V, 3, 24. — μείον τετρ. S. zu II, 1, 6.

5. Inhalt bis §. 36: Kyros stellt seine Truppen in verdoppelter Linie auf und führt sie so von Babylon weg in's Lager. Er umgibt die Stadt von der Stelle, wo der Fluß in sie einfließt, bis zu der, wo er herausfließt, mit einem Graben, läßt daneben Thürme errichten und trifft sonstige Anstalten, als ob er die Stadt durch eine lange Belagerung zur Uebergabe zwingen wollte. In der Nacht nach einem Feste, das in Babylon gefeiert wurde, wird das Erdreich zwischen Fluß und Graben durchstochen und so das Wasser in den letzteren geleitet. So dringt das Heer durch das trockene Flußbett in die Stadt. Was ihm entgegentritt, wird niedergehauen und der König selbst in seinem Palast getödtet. Die Citadellen werden übergeben, die Waf-

fen abgeliefert. Die Beute wird vertheilt. Die Babylonier werden zinspflichtig und den Siegern unterthan.

1. μὲν — ἔπειτα, wie II, 3, 22. — ἐπικαιρίοις. S. zu III, 3, 12.

2. ἀπάγειν παρεσκευάσατο d. h. er formirte aus der Kreislinie zunächst wieder eine φάλαγξ in gerader Linie. — πολὺ τεῖχος. Nach Herod. I, 178 bildete die Stadt Babylon ein gleichseitiges Viereck von ungefähr 12, nach Diodor. II, 7 von etwa 9 geographischen Meilen Umfang. — ἐπ' ὀλίγων τὸ βάθος, wenige Mann tief.

3. στᾶς κατὰ μέσον. Kyros steht in der Mitte der Phalanx. Bis sie an diesem Punkt zusammen treffen, mussten die beiden Flügel rechts- und linksum machen und hinter der Mitte der Phalanx, welche stehen blieb, aufmarschiren und dann Fronte machen.

4. ποιοῦντων. S. zu III, 3, 54.

ἐρίγγοντο ἐπὶ διπλασίῳ τὸ βάθος γιγνώμενοι, οἳ τ' ἀπίοντες ὠσαύτως θαρραλεώτεροι· εὐθύς γὰρ οἱ μένοντες ἀντ' αὐτῶν πρὸς τοὺς πολεμίους ἐρίγγοντο. ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι ἐκατέρωθεν συνῆψαν τὰ ἄκρα, ἔστησαν ἰσχυρότεροι γεγενημένοι, οἳ τε ἀπεληλυθότες διὰ τοὺς ἔμπροσθεν, οἳ τε ἔμπροσθεν διὰ τοὺς ὀπίσθεν προσγεγενημένους. ἀναπτυχθείσης δ' οὕτω τῆς φάλαγγος ἀνάγκη τοὺς πρώτους ἀρίστους εἶναι καὶ τοὺς τελευταίους, ἐν μέσῳ δὲ τοὺς κακίστους τετάχθαι· ἢ δ' οὕτως ἔχουσα τάξις καὶ πρὸς τὸ μάχεσθαι ἐδόκει εὖ παρεσκευασθαι καὶ πρὸς τὸ μὴ φεύγειν. καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ καὶ οἱ γυμνήτες οἱ ἀπὸ τῶν κεράτων αἰεὶ ἐγγύτερον ἐρίγγοντο τοῦ ἄρχοντος τοσοῦτον ὅσῳ ἢ φάλαγξ βραχυτέρα ἐρίγγετο ἀναδιπλουμένη. ἐπεὶ δὲ οὕτω συνεσπειράθησαν, ἀπήεσαν, ἕως μὲν ἐξικνεῖτο τὰ βέλη ἀπὸ τοῦ τείχους, ἐπὶ πόδα· ἐπεὶ δὲ ἔξω βελῶν ἐγένοντο, στραφέντες, καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὀλίγα βήματα προϊόντες μετεβάλλοντο ἐπ' ἀσπίδα καὶ ἴσταντο πρὸς τὸ τεῖχος βλέποντες· ὅσῳ δὲ προσωτέρω ἐρίγγοντο, τόσῳ δὲ μακρότερον μετεβάλλοντο. ἐπεὶ δ' ἐν τῷ ἀσφαλεὶ ἐδόκουν εἶναι, ξυνεῖρον ἀπίοντες, ἔστε ἐπὶ ταῖς σκηναῖς ἐγένοντο.

Ἐπεὶ δὲ κατεστρατοπεδεύσαντο, συνεκάλεσεν ὁ Κῦρος τοὺς ἐπικαιρίους καὶ ἔλεξεν· Ἄνδρες σύμμαχοι, τεθεάμεθα μὲν κύκλω τὴν πόλιν· ἐγὼ δέ, ὅπως μὲν ἂν τις τείχη οὕτως ἰσχυρὰ καὶ ὑψηλὰ προσμαχόμενος ἔλοι, οὐκ ἐνορᾶν μοι δοκῶ· ὅσῳ δὲ πλείονες ἄνθρωποι ἐν τῇ πόλει εἰσὶν, ἐπίεπερ οὐ μάχονται ἐξιόντες, τοσοῦτ' ἂν θάπτον λιμῶν αὐτοὺς ἠγοῦμαι ἀλῶναι. εἰ μὴ τιν' οὖν ἄλλον τρόπον ἔχετε λέγειν, τούτῳ πολιορκητέους

— ἀντ' αὐτῶν. Die Flügel die vorher dem Feinde ebenso wie die Mitte unmittelbar gegenüberstanden, stehen nun hinter dieser.

5. ἀνάγκη, nothwendige Folge. Denn die *πραγσιτάται* der beiden Flügel bilden nun die hinterste Reihe, eine Stellung, die der Mem. III, 1, 8 gegebenen Vorschrift entspricht. Vergl. oben VI, 3, 25. — οἱ ἀπὸ τῶν κεράτων, die auf den Flügeln, ἀπὸ, insofern sie von den Flügeln aus zu operiren haben. Vergl. zu II, 2, 6. — ἀναδιπλουμένη, durch die Verdoppelung.

6. ἐπὶ πόδα. S. zu III, 3, 69. — στραφέντες, nämll. ἀπήεσαν. — ἐπ' ἀσπίδα, linksam. — τόσῳ durch δὲ lebhaft hervorgehoben. S. Classen zu Thuk. I, 37, 5: ὅσοι ἀληπιότεροι ἦσαν τοῖς πέλαις, τόσῳ δὲ φανερωτέραν ἐξῆν αὐτοῖς τὴν ἀρετὴν — δεικνύναι. — ξυνεῖρον (nämll. τὰ βήματα, oder τὴν ὁδόν) ἀπίοντες, marschirten sie ununterbrochen fort.

7. τείχη. Nach Herod. I, 178 waren sie 50 grosse Ellen breit u. 200 hoch, nach Ktesias bei Diodor. II, 7: 50 Klaftern, nach Späteren 50 Ellen hoch und mehr als 2

φημί εἶναι τοὺς ἄνδρας. καὶ ὁ Χρυσάντας εἶπεν, Ὅ δὲ ποταμός, ἔφη, οὗτος οἱ διὰ μέσης τῆς πόλεως ῥεῖ πλάτος ἔχων πλείον ἢ ἐπὶ δύο στάδια; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Γωβρύας, καὶ βάθος γ', ὡς οὐδ' ἂν δύο ἄνδρες ὁ ἕτερος ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἐστηκὼς τοῦ ὕδατος ὑπερέχοιεν· ὥστε τῷ ποταμῷ ἔτι ἰσχυρότερα ἐστὶν ἢ πόλις ἢ τοῖς τείχεσι. καὶ ὁ Κῦρος, Ταῦτα μὲν, ἔφη, ὦ Χρυσάντα, ἐῷμεν, ὅσα κρείττω ἐστὶ τῆς ἡμετέρας δυνάμεως· διαμετροσημένους δὲ χρῆ ὡς τάχιστα τὸ μέρος ἐκάστου ἡμῶν ὀρύττειν τάφρον ὡς πλατυτάτην καὶ βαθυτάτην, ὅπως ὅτι ἐλαχίστων ἡμῖν τῶν φυλάκων δέη. οὕτω δὴ κύκλω διαμετρήσας περὶ τὸ τεῖχος, ἀπολιπὼν ὅσον τύρσεσι μεγάλαις ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, ὥρυσσεν ἐνθεν καὶ ἐνθεν τοῦ τείχους τάφρον ὑπερμεγέθη καὶ τὴν γῆν ἀνέβαλλον πρὸς ἑαυτούς. καὶ πρῶτον μὲν πύργους ἐπὶ τῷ ποταμῷ ἐκδοόμει, φοῖνιξι θεμελιώσας οὐ μείον ἢ πλεθραιοῖς· εἰσὶ γὰρ καὶ μείζονες ἢ τοσοῦτοι τὸ μῆκος πεφικότες· καὶ γὰρ δὴ πιεζόμενοι οἱ φοῖνικες ὑπὸ βάρους ἄνω κυρτοῦνται, ὥσπερ οἱ ὄνοι οἱ κανθήλιοι· τούτους δ' ὑπετίθει τούτου ἕνεκα, [ὅπως ὅτι μάλιστα εἰκοὶ πολιορκήσειν παρασκευαζομένῳ,] ὡς, εἰ καὶ διαφύγοι ὁ ποταμός εἰς

Wagen breit. — τοὺς ἄνδρας. Vgl. III, 3, 30.

8. Ὅ — ποταμός, der Euphrat. S. Herod. I, 180. — ἐπὶ δύο στάδια, nach Strabo XVI, 1 nur ein Stadion. Die Brücke aber über den Euphrat in Babylon hatte nach Diodor. II, 7: 5 Stadien Länge. — βάθος, nämll. ἔχων — ῥεῖ. Herod. a. a. O. nennt den Euphrat μέγας καὶ βαθὺς καὶ ταχύς. — ὁ ἕτερος — ἐστηκὼς, partitive Apposition, wie VIII, 2, 28. Anab. VII, 3, 47: οἱ ἱππεῖς — οἴχονται ἄλλος ἄλλη διώκων. Hell. VI, 5, 28.

9. ὅσα, das vorhergehende ταῦτα (nämll. durch den Fluss in die Stadt zu kommen) nachträglich erweiternd. — τὸ μέρος ἐκάστου, jede einzelne Völkerschaft ihren Theil.

10. ἀπολιπὼν — ἀπὸ ποταμοῦ, so viel Raum zwischen sich und dem Fluss übrig lassend, als nöthig war für grosse Thürme. — ὥρυσσεν, liez graben. — ἐνθεν καὶ ἐνθεν τοῦ τείχους, auf beiden Seiten der Mauer, d. h. auf

beiden Seiten der Stadt, deren Umfassungsmauer durch den hindurchströmenden Fluss in zwei Halbkreise getheilt war. Nach Anderen leitete Kyros das Wasser des Euphrat in ein großes Bassin, welches Nebukadnezar zur Regulirung der Ueberschwemmungen des Flusses hatte ausgraben lassen. S. Dunker Gesch. d. Alterth. II, S. 554.

11. πρῶτον μὲν. Dem entspricht ἀνίστη δὲ §. 12. — καὶ γὰρ führt den Grund ein, warum gerade mit Palmstämmen der Grund gelegt wurde. — οἱ φοῖνικες — ἄνω κυρτοῦνται. Vergl. Gell. Noct. Att. III, 6: Si super palmae — arboris lignum magna pondera imponas ac tam graviter urgeas oneresque, ut magnitudo oneris sustineri non queat, non deorsum palma cedit nec infra flectitur sed adversus pondus resurgit et sursum nititur recurvaturque. — ὥσπερ οἱ ὄνοι οἱ κανθήλιοι, d. i. wie der Rücken eines Lastesels.

12. [ὅπως — παρασκευαζομένῳ.]

τὴν τάφρον, μὴ ἀνέλοι τοὺς πύργους. ἀνίστη δὲ καὶ ἄλλους πολλοὺς πύργους ἐπὶ τῆς ἀμβολάδος γῆς, ὅπως ὅτι πλείστα
 13 φυλακτῆρια εἴη. οἱ μὲν δὲ ταῦτ' ἐποίουν· οἱ δὲ ἐν τῷ τείχει κατεγέλων τῆς πολιορκίας, ὡς ἔχοντες τὰ ἐπιτήδεια πλέον εἰκοσιν ἐτῶν. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κῦρος τὸ στρατεύμα κατένευμε δώδεκα μέρη, ὡς μῆνα τοῦ ἐνιαυτοῦ ἕκαστον μέρος
 14 φυλάξον. οἱ δ' αὖ Βαβυλώνιοι ἀκούσαντες ταῦτα πολὺ ἐτι μᾶλλον τούτων κατεγέλων, ἐννοούμενοι, εἰ σφᾶς Φοῦργες καὶ Ἀυδοὶ καὶ Ἀράβιοι καὶ Καππαδοκαὶ φυλάξοιεν, οὓς σφίβιν ἐνόμιζον πάντας εὐμενεστέρους εἶναι ἢ Πέρσας.
 15 Καὶ αἱ μὲν τάφροι ἤδη ὀρωρηγμέναι ἦσαν. ὁ δὲ Κῦρος ἐπειδὴ ἐορτὴν ἐν τῇ Βαβυλῶνι ἤκουσεν εἶναι, ἐν ἧ πάντες Βαβυλώνιοι ὄλην τὴν νύκτα πίνουσι καὶ κωμάζουσιν, ἐν ταύτῃ, ἐπειδὴ τάχιστα συνεσκότασε, λαβὼν πολλοὺς ἀνθρώπους ἀνε-
 16 στόμωσε τὰς τάφρους πρὸς τὸν ποταμόν. ὡς δὲ τοῦτο ἐγένετο, τὸ ὕδωρ κατὰ τὰς τάφρους ἐχώρει ἐν τῇ νυκτί, ἣ δὲ δια τῆς πόλεως τοῦ ποταμοῦ ὁδὸς πορεύσιμος ἀνθρώποις ἐγίνετο.
 17 ὡς δὲ τὸ τοῦ ποταμοῦ οὕτως ἐπορσύνετο, παρηγγύησεν ὁ Κῦρος Πέρσας χιλιάρχοις καὶ πεζῶν καὶ ἰππέων εἰς δύο ἄγοντας τὴν χιλιοστὴν παρεῖναι πρὸς αὐτόν, τοὺς δ' ἄλλους συμμαχοὺς
 18 κατ' οὐρανὸν τούτων ἐπέσθαι ἢ περὶ πρόσθεν τεταγμένους. οἱ μὲν δὲ παρῆσαν· ὁ δὲ καταβιβάσας εἰς τὸ ξηρὸν τοῦ ποταμοῦ τοὺς ὑπηρέτας καὶ πεζοὺς καὶ ἰππέας, ἐκέλευσε σκέψασθαι, εἰ

Diese Worte lassen sich nur durch geschraubte Erklärung halten. S. d. Anhang. Um die Babylonier über die eigentliche Bestimmung des Grabens zu täuschen, sind gerade da, wo der Flusz in den Graben münden soll, Belagerungstürme erbaut, die die Stellen zwischen Flusz und Graben (s. §. 10), welche erst §. 15 durchgraben werden, verdecken. Sie stehen auf Palmstämmen, die auch, wenn unter ihnen das Erdreich durchstochen wird und der Flusz unter ihnen weg in den Graben strömt, bei ihrer groszen Länge mit ihren Enden doch noch auf fester Erde ruhen.

13. πλείον. S. zu II, 1, 6. — κατένευμε δώδεκα μέρη. S. zu I,

2, 4. — ὡς — φυλάξον, zu dem Zwecke, dasz jede Abtheilung — S. zu I, 4, 21.

14. ἐννοούμενοι, εἰ, ob wohl, in dem Sinne, dasz sie sich das doch nicht denken könnten.

15. ἐορτὴν. Ebenso Herod. I, 191, 4. — ἐπειδὴ τάχιστα, quum primum. — ἀνεστόμωσε, durch Durchstechung des Erdreichs zwischen Flusz und Graben unter den Thürmen.

17. τὸ τοῦ ποταμοῦ, wie wir etwa sagen: die Sache mit dem Flusz. — ἐπορσύνετο. S. zu I, 6, 17. — εἰς δύο, je zwei neben einander. — τοὺς δ' ἄλλους συμμαχοὺς. S. zu ἄλλα I, 6, 38. — ἢ περὶ πρόσθεν, also nicht ebenfalls zu zweien.

πορεύσιμον εἴη τὸ ἔδαφος τοῦ ποταμοῦ. ἐπεὶ δὲ ἀπήγγειλαν, 19 ὅτι πορεύσιμον εἴη, ἐνταῦθα δὴ συγκαλέσας τοὺς ἡγεμόνας τῶν πεζῶν καὶ ἰππέων ἔλεξε τοιάδε.

Ἄνδρες, ἔφη, φίλοι, ὁ μὲν ποταμὸς ἡμῖν παρακεχώρηκε 20 τῆς εἰς τὴν πόλιν ὁδοῦ· ἡμεῖς δὲ θαρροῦντες εἰσίσωμεν μηδὲν φοβούμενοι εἶσω, ἐννοούμενοι, ὅτι οὔτοι, ἐφ' οὓς νῦν πορευσόμεθα, ἐκείνοι εἰσιν, οὓς ἡμεῖς καὶ συμμαχοὺς πρὸς ἑαυτοὺς ἔχοντας καὶ ἐργηροφίας ἅπαντας καὶ νήφοντας καὶ ἐξωπλισμένους καὶ συντεταγμένους ἐνικῶμεν· νῦν δ' ἐπ' αὐτοὺς ἴμεν 21 ἐν ᾧ πολλοὶ μὲν καθεύδουσιν αὐτῶν, πολλοὶ δ' αὐτῶν μεθύουσι, πάντες δ' ἀσύντακτοί εἰσιν· ὅταν δὲ καὶ αἰσθωνται ἡμᾶς ἔνδον ὄντας, πολὺ ἂν ἐτι μᾶλλον ἢ νῦν ἀρχεῖοι ἔσονται ὑπὸ τοῦ ἐκπεπληγῆθαι. εἰ δέ τις τοῦτο ἐννοεῖται, ὃ δὲ λέγεται 22 φοβερόν εἶναι τοῖς εἰς πόλιν εἰσιούσι, μὴ ἐπὶ τὰ τέγη ἀναβάντες βάλωσιν ἔνθεν καὶ ἔνθεν, τοῦτο μάλιστα θαρρεῖτε· ἦν γὰρ ἀναβῶσί τινες ἐπὶ τὰς οἰκίας, ἔχομεν σύμμαχον θεὸν Ἡφαιστον. εὐφλεκτα δὲ τὰ πρόθυρα αὐτῶν, φοίνικος μὲν αἱ θύραι πεποιημένοι, ἀσφάλτῳ δὲ ὑπεκαύματι κερχισμένοι. ἡμεῖς 23 δ' αὖ πολλὴν μὲν δᾶδα ἔχομεν, ἢ ταχὺ πολὺ πῦρ τέζεται, πολλὴν δὲ πίτταν καὶ στυππεῖον, ἃ ταχὺ παρακάλει πολλὴν φλόγα· ὥστε ἀνάγκην εἶναι ἢ φεύγειν ταχὺ τοὺς ἀπὸ τῶν οἰκιῶν ἢ ταχὺ κατακεκαῦσθαι. ἀλλ' ἄγετε, λαμβάνετε τὰ ὄπλα· ἡγήσομαι 24 δὲ ἐγὼ σὺν τοῖς θεοῖς. ἡμεῖς δ', ἔφη, ὦ Γαδάτα καὶ Γωβρούα, δείκνυτε τὰς ὁδοὺς· ἴστε γάρ· ὅταν δ' ἐντὸς γενώμεθα, τὴν ταχίστην ἄγετε ἐπὶ τὰ βασίλεια. Καὶ μὴν, ἔφασαν οἱ 25 ἄμφι τὸν Γωβρούαν, οὐδὲν ἂν εἴη θαναμαστόν, εἰ καὶ ἄκλειστοι

21. ἂν — ἔσονται. S. zu II, 1, 3.

22. μὴ nach ἐννοεῖται, weil dieses eine Befürchtung ausdrückt. — ἔνθεν καὶ ἔνθεν, von beiden Seiten der Strassen. — τοῦτο — θαρρεῖτε. S. zu V, 5, 42. — Ueber das explicative δὲ nach εὐφλεκτα s. zu IV, 5, 2. — πρόθυρα, Vorhallen. — φοίνικος — πεποιημένοι, aus Mangeln an anderem Holz nach Strabo XVI, S. 739. Um das Palmenholz zu härten und gegen die Einwirkung des Wetters zu schützen, bestrich man es mit Asphalt.

23. παρακάλει, Futurum. — τοὺς

ἀπὸ τῶν οἰκιῶν. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4. VI, 4, 18. Ueber die Sache vergl. Anab. V, 2, 24 f. — κατακεκαῦσθαι. S. zu I, 4, 1.

25. οἱ ἄμφι. S. zu I, 4, 21. — ὡς ἐν κόμῳ δοκεῖ γάρ. Die ungewöhnliche Stellung von γάρ und das Fehlen von εἶναι in den Handschriften lässt die Stelle als verdorben erkennen. Die Emendation des Stephanus, der statt ὡς ἐν κόμῳ δοκεῖ schreibt κωμάζει γάρ, hat viel Wahrscheinlichkeit, zumal auch ὡς und δοκεῖ anstössig sind, nachdem §. 15 geradezu gesagt ist

αἱ τοῦ βασιλείου εἶεν· ὡς ἐν κόμῳ δοκεῖ γὰρ ἡ πόλις πᾶσα [εἶναι] τῆδε τῆ νυκτί. φυλακῆ μέντοι πρὸ τῶν πυλῶν ἐντενξό-
μεθα· ἔστι γὰρ αἰεὶ τεταγμένη. Οὐκ ἂν μέλλειν δέοι, ἔφη
ὁ Κύρος, ἀλλ' ἵεναι, ἵνα ἀπαρασκευούς ὡς μάλιστα λάβωμεν
τοὺς ἄνδρας.

26 Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐρρήθη, ἐπορεύοντο· τῶν δὲ ἀπαντώντων
οἱ μὲν ἀπέθνησκον παιόμενοι, οἱ δ' ἔφευγον ἄλλιν εἰσω, οἱ
δ' ἐβόων· οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Γωβρύαν συνβεβῶν αὐτοῖς, ὡς
κωμασταὶ ὄντες καὶ αὐτοί· καὶ ἰόντες ἢ ἐδύνατο τάχιστα ἐπὶ
27 τοῖς βασιλείοις ἐγένοντο. καὶ οἱ μὲν σὺν τῷ Γωβρύα καὶ Γα-
δάτα τεταγμένοι κεκλεισμένας εὐρίσκουσι τὰς πύλας τοῦ βασι-
λείου· οἱ δ' ἐπὶ τοὺς φύλακας ταχθέντες ἐπισπίπτουσιν αὐ-
τοῖς πίνουσι πρὸς φῶς πολὺ, καὶ εὐθὺς ὡς πολεμίους ἐχρῶντο.
28 ὡς δὲ κραυγὴ καὶ κτύπος ἐγένετο, αἰσθόμενοι οἱ ἔνδον τοῦ
θορύβου, κελεύσαντος τοῦ βασιλέως σκέψασθαι, τί εἴη τὸ πρῶγ-
29 μα, ἐκθέουσί τινες ἀνοίξαντες τὰς πύλας. οἱ δ' ἀμφὶ τὸν
Γαδάταν ὡς εἶδον τὰς πύλας χαλώσας, εἰσπίπτουσι καὶ τοῖς
ἄλλιν φεύγουσιν εἰσω ἐφεπόμενοι καὶ παίοντες ἀφικνοῦνται
πρὸς τὸν βασιλέα· καὶ ἤδη ἔστηκότα αὐτὸν καὶ ἐσπασμένον
30 ὃν εἶχεν ἀκινάκην εὐρίσκουσι. καὶ τοῦτον μὲν οἱ σὺν Γαδάτα
καὶ Γωβρύα πολλοὶ ἐχειροῦντο· καὶ οἱ σὺν αὐτῷ δὲ ἀπέθνη-
σκον, ὁ μὲν προβαλλόμενός τι, ὁ δὲ φεύγων, ὁ δὲ γε καὶ ἀμννό-
31 μενος ὅτῳ ἐδύνατο. ὁ δὲ Κύρος διέπεμπε τὰς τῶν ἰππέων
τάξεις κατὰ τὰς ὁδοὺς καὶ προεῖπεν οὓς μὲν ἔξω λαμβάνοιεν
κατακαίνειν, τοὺς δ' ἐν ταῖς οἰκίαις κηρύττειν τοὺς Συριστὶ
ἐπισταμένους ἔνδον μένειν· εἰ δὲ τις ἔξω ληφθείη, ὅτι θανα-
τώσοιτο.

32 Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἐποίουν. Γαδάτας δὲ καὶ Γωβρύας ἤκον·
καὶ θεοὺς μὲν πρῶτον προσεκύβουν, ὅτι τετιμωρημένοι ἦσαν
τὸν ἀνόσιον βασιλέα, ἔπειτα δὲ Κύρον κατεφίλουν καὶ χεῖρας

πίνουσι καὶ κωμάζουσι. — Οὐκ ἂν
— δέοι, Asyndeton wie I, 4, 13.

26. εἰσω. Vergl. §. 28 und 31:
ἔνδον und ἔξω.

27. πρὸς φῶς πολὺ, bei heller
Beleuchtung. Hellen. V, 1, 9:
ναυμαχίας δὲ πρὸς τὴν σελήνην
γενομένης.

28. οἱ ἔνδον — τινες, partitive
Apposition. S. zu IV, 5, 37.

29. ἐσπασμένον, strictum te-
nentem.

30. καὶ — δέ. S. zu I, 1, 2.

31. Συριστὶ, Assyrisch. Die,
welche Assyrisch verstanden, soll-
ten den Leuten in den Häusern be-
kannt machen, dasz sie drinnen blei-
ben sollten. — θανατώσοιτο, passiv.

32. θεοὺς μὲν πρῶτον, absicht-
lich statt πρῶτον μὲν θεοὺς, wie
VIII, 5, 8, 6, 11.

καὶ πόδας, πολλὰ δακρύοντες ἅμα χαρᾶ καὶ εὐφραϊνόμενοι.
ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο καὶ ἤσθοντο οἱ τὰς ἄκρας ἔχοντες ἑάλω- 33
κνίαν τε τὴν πόλιν καὶ τὸν βασιλέα τεθνηκότα, παραδιδόασι
καὶ τὰς ἄκρας. ὁ δὲ Κύρος τὰς μὲν ἄκρας εὐθὺς παρελάμβανε 34
καὶ φρουράρχους τε καὶ φρουροὺς εἰς ταύτας ἀνέπεμπε, τοὺς
δὲ τεθνηκότας θάπτειν ἐφῆκε τοῖς προσήκουσι· τοὺς δὲ κήρυ- 35
κας κηρύττειν ἐκέλευσεν ἀποφέρειν πάντα τὰ ὄπλα Βαβυλω-
νίους· ὅπου δὲ ληφθεῖεν ὄπλα ἐν οἰκίαις, προηγόρευεν, ὡς
πάντες οἱ ἔνδον ἀποθανοῖντο. οἱ μὲν δὴ ἀπέφερον, ὁ δὲ Κύ-
ρος ταῦτα μὲν εἰς τὰς ἄκρας κατέθετο, ὡς εἴη ἔτοιμα, εἰ τί
ποτε δέοι χρῆσθαι. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἐπέπρακτο, πρῶτον μὲν τοὺς 35
μάγους καλέσας, ὡς δοριαλώτου τῆς πόλεως οὔσης ἀκροθίνια
τοῖς θεοῖς καὶ τεμένη ἐκέλευσεν ἐξελεῖν· ἐκ τούτου δὲ καὶ
οἰκίας διεδίδου καὶ ἀρχεῖα τούτοις, οὓσπερ κοινωνοὺς ἐνόμιζε
τῶν καταπεπραγμένων· καὶ οὕτω διένειμεν, ὥσπερ ἐδέδοκτο,
τὰ κράτιστα τοῖς ἀρίστοις. εἰ δὲ τις οἴοιτο μεῖον ἔχειν, διδά- 36
σκειν προσιόντας ἐκέλευε. προεῖπε δὲ Βαβυλωνίους μὲν τὴν 36
γῆν ἐργάζεσθαι καὶ τοὺς δασμοὺς ἀποφέρειν καὶ θεραπεύειν
τούτους, οἷς ἕκαστοι αὐτῶν ἐδόθησαν· Πέρσας δὲ τοὺς κοινω-
νοὺς καὶ τῶν συμμαχῶν ὅσοι μένειν ἤροῦντο παρ' αὐτῷ ὡς
δεσπότης ὦν ἔλαβον προηγόρευε διαλέγεσθαι.

34. κηρύττειν, mit folg. Infin. wie
V, 4, 19. — ἀποφέρειν. S. zu II, 4,
12. — ληφθεῖεν ὄπλα. S. zu II, 2, 2.

35. τοὺς μάγους — ἐξελεῖν. Vgl.
IV, 5, 14. — ὥσπερ ἐδέδοκτο.
Ueber die Sache s. II, 3, 16. —
τις — προσιόντας, wie VII, 4, 5:
τις — τούτοις.

36. τοὺς κοινωνοὺς, nämli. τῶν
καταπεπραγμένων, wie vorher. —
διαλέγεσθαι, nämlich αὐτοῖς mit
ihnen zu reden, d. h. sich gegen
sie als Herren zu verhalten. So
Anab. II, 6, 23: τῶν δὲ συνόντων
πάντων ὡς καταγελῶν αἰεὶ διελέγετο.

Inhalt bis §. 86: Kyros beginnt
sich als König einzurichten. Er
gewährt öffentliche Audienz. Da
der Andrang zu grosz ist, bestimmt
er, wer aus dem Volke ein Gesuch
habe, solle ihm durch seine Freunde
zugeführt werden. Artabazos ist
damit einverstanden und beklagt
sich in scherzhaftem Tone, dasz er

bis jetzt von Kyros Freundschaft
noch allzuwenig genossen. Nach-
dem auch Chrysantas ihn aufgefor-
dert, auch an sich selbst zu den-
ken, zieht sich Kyros in den Palast
zurück. Er wählt zu seiner Bedie-
nung eine Anzahl Eunuchen, auf
deren Treue und Zuverlässigkeit
er vor Anderen rechnen zu können
meint. Ausserdem ordnet er eine
Palastwache an und versieht ihm
Babylon mit einer stehenden Besatzung.
Als das Wichtigste erscheint ihm
aber, dasz seine Perser und vor
Allen seine Freunde und Bundes-
genossen an der Tugend festhalten.
Diese ermahnt er also, um das
Gewonnene auch behaupten zu
können, im Genuße des Errungen-
en nicht die Herrschaft über sich
selbst zu verlieren und den Be-
herrschten mit dem Beispiel eines
thätigen und edlen Lebens überall
voranzugehen.

37 Ἐκ δὲ τούτου ἐπιθυμῶν ὁ Κῦρος ἤδη κατασκευάσασθαι καὶ αὐτὸς ὡς βασιλεὶ ἠγείτο πρέπειν, ἔδοξεν αὐτῷ τοῦτο σὺν τῇ τῶν φίλων γνώμῃ ποιῆσαι, ὡς ὅτι ἡμιστὰ ἂν ἐπιφθόνως σπάνιός τε καὶ σεμνὸς φανεῖη. ὧδε οὖν ἐμηχανᾶτο τοῦτο. ἅμα τῇ ἡμέρᾳ στὰς ὅπου ἐδόκει ἐπιτήδειον εἶναι προσεδέχετο 38 τὸν βουλούμενον λέγειν τι καὶ ἀποκρινάμενος ἀπέπεμπεν. οἱ δ' ἄνθρωποι ὡς ἔγνωσαν, ὅτι προσδέχοιτο, ἤκου ἀμήχανοι τὸ πλῆθος· καὶ ὠθουμένων περὶ τοῦ προσελθεῖν μηχανή τε πολλή 39 καὶ μάχη ἦν. οἱ δὲ ὑπῆρέται ὡς ἰδύναντο διακρίναντες προσέεισαν. ὁπότε δὲ τις καὶ τῶν φίλων διωσόμενος τὸν ὄχλον προφανείη, προτείνων ὁ Κῦρος τὴν χεῖρα προσήγετο αὐτοῦς καὶ οὕτως ἔλεγε· Περιμένετε, ἕως τὸν ὄχλον διωσόμεθα· ἐπειτα δὲ καθ' ἡσυχίαν συγγενησόμεθα· οἱ μὲν δὲ φίλοι περιέμενον, ὁ δ' ὄχλος πλείων καὶ πλείων ἐπέρρει, ἕωςπερ 40 ἐφθασεν ἐσπέρα γενομένη πρὶν τοῖς φίλοις αὐτὸν σχολάσαι καὶ συγγενέσθαι. οὕτω δὲ ὁ Κῦρος λέγει· Ἄρα, ἔφη, ὦ ἄνδρες, νῦν μὲν καιρὸς διαλυθῆναι; αὐριον δὲ πρῶτ' ἔλθετε· καὶ γὰρ ἐγὼ βούλομαι ὑμῖν τι διαλεχθῆναι. ἀκούσαντες ταῦτα οἱ φίλοι ἄσμενοι ᾤοντο ἀποθέοντες, δίκην δεδωκότες ὑπὸ πάντων τῶν ἀναγκαίων. καὶ τότε μὲν οὕτως ἐκοιμήθησαν. 41 Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ μὲν Κῦρος παρῆν εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον, ἀνθρώπων δὲ πολὺ πλεῖον πλῆθος περιεστήκει βουλομένων προσιέναι, καὶ πολὺ πρότερον ἢ οἱ φίλοι παρήσαν. ὁ οὖν Κῦρος περιστησάμενος τῶν ξυστοφόρων Περσῶν κύκλον μέγαν εἶπε μηδένα παριέναι ἢ τοὺς φίλους τε καὶ ἄρχοντας τῶν Περ- 42 σῶν τε καὶ τῶν συμμάχων. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον οὗτοι, ἔλεξεν ὁ Κῦρος αὐτοῖς τοιάδε· Ἄνδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι, τοῖς μὲν

37. κατασκευάσασθαι, sich einrichten. — ἔδοξεν αὐτῷ nach ἐπιθυμῶν anakoluthisch, wie IV, 2, 3. — σὺν τῇ — γνώμῃ, wie VIII, 5, 20. S. zu VIII, 2, 23. — ὡς — ἂν. S. zu I, 2, 5. — τὸν βουλούμενον, jeden, der — wollte. 39. ὁπότε — προφανείη. S. zu I, 3, 10. — αὐτοῖς auf τις bezogen. S. zu §. 35. — διωσόμεθα, auseinander bringen. — ἕωςπερ ἐφθασεν — πρὶν, pleonastisch. Einfacher und correcter ist freilich ὡς ἐφθ., was eine geringere Hs. bietet.

40. Ἄρα — καιρὸς, ist es nun wohl Zeit? eine scherzend-ironische Frage = es ist doch wohl Zeit. νῦν neben καιρὸς ist ohne Anstos und schon durch den Gegensatz αὐριον δὲ gerechtfertigt. Vergl. Anab. IV, 6, 15: νῦν οὖν μάλα σοι καιρὸς ἐστὶν ἐπιδείξασθαι τὴν παιδείαν. — πάντων τῶν ἀναγκαίων, alle möglichen natürlichen Bedürfnisse. Vgl. §. 53 z. Ende. Wegen δίκην διδοῖν ὑπὸ τίνος s. zu I, 6, 45.

41. παρῆν εἰς, wie I, 2, 4. — μηδένα, näml. ἄλλον, daher ἢ, wie II, 3, 10.

θεοῖς οὐδὲν ἂν ἔχοιμεν μέμψασθαι τὸ μὴ οὐχὶ μέχρι τούδε πάντα, ὅσα εὐχόμεθα, καταπεπραχέναι· εἰ μέντοι τοιοῦτον ἔσται τὸ μέγала πράττειν, ὥστε μὴ οἶόν τ' εἶναι μήτε ἀμφ' αὐτὸν σχολὴν ἔχειν μήτε μετὰ τῶν φίλων εὐφρανθῆναι, ἐγὼ μὲν χαίρειν ταύτην τὴν εὐδαιμονίαν κελεύω. ἐνενοήσατε γάρ, 43 ἔφη, καὶ χθὲς δήπου, ὅτι ἔωθεν ἀρξάμενοι ἀκούειν τῶν προσιόντων οὐκ ἐλήξαμεν πρόσθεν ἐσπέρας· καὶ νῦν ὁρᾶτε τούτους ἄλλους πλείονας τῶν χθὲς παρόντας ὡς πράγματα ἡμῖν παρεξόντας. εἰ οὖν τις τούτοις ὑφέξει ἑαυτὸν, λογίζομαι μι- 44 κρὸν μὲν τι ὑμῖν μέρος ἐμοῦ μετεσόμενον, μικρὸν δὲ τι ἐμοὶ ὑμῶν· ἐμαντοῦ μέντοι σαφῶς οἶδ' ὅτι οὐδ' ὀτιοῦν μοι μετέσται. ἐτι δ', ἔφη, καὶ ἄλλο ὁρῶ γελοῖον πρᾶγμα. ἐγὼ γάρ 45 δήπου ὑμῖν μὲν ὥσπερ εἰκὸς διάκειμαι· τούτων δὲ τῶν περιεστηκότων ἢ τινα ἢ οὐδένα οἶδα, καὶ οὗτοι πάντες παρεσκευασμένοι εἰσίν, ὡς, ἢν νικῶσιν ὑμᾶς ὠθοῦντες, πρότεροι ἂ βούλονται ὑμῶν παρ' ἐμοῦ διαπραξόμενοι. ἐγὼ δὲ ἠξίουν τοὺς τοιοῦτους, εἰ τίς τι ἐμοῦ δέοιτο, θεραπεύειν ὑμᾶς τοὺς ἐμοὺς φίλους δεομένους προσαγωγῆς. ἴσως ἂν οὖν εἴποι τις, τί δήτα 46 οὐχ οὕτως ἐξ ἀρχῆς παρεσκευασάμην, ἀλλὰ παρείχον ἐν τῷ μέσῳ ἑμαυτόν. ὅτι τὰ τοῦ πολέμου τοιαῦτα ἐγίνωσκον ὄντα, ὡς μὴ ὑστερίζειν δέον τὸν ἄρχοντα μήτε τὸ εἰδέναι ἂν δεῖ μήτε τὸ πράττειν ἂν ἂν καιρὸς ἦ· τοὺς δὲ σπανίους ἰδεῖν στρατηγούς πολλὰ ἐνόμιζον ὡς δεῖ πραχθῆναι παριέναι. νῦν δ' 47

42. τὸ μὴ οὐχί. Vorwerfen involvirt den Begriff der Verneinung ähnlich wie ἀντιγνωμοεῖν IV, 3, 8, αἰσχύνεσθαι VIII, 4, 5. S. die zu I, 6, 32 citirten Gramm. — ἐγὼ μὲν. S. zu I, 4, 12. — χαίρειν — κελεύω, sage Lebewohl, will nichts wissen von —.

43. τῶν χθὲς, näml. παρόντων. 44. τις, man. — μικρὸν — μετεσόμενον, dass ihr wenig von mir haben würdet. Vgl. Hier. VI, 2: ἐγὼ γὰρ ξυνην μὲν ἡλικιωταῖς ἠδόμενος ἠδομένοις ἐμοί, συνῆν δὲ ἐμαντοῦ, ὁπότε ἡσυχίας ἐπιθυμοῖμαι.

45. ἢ τινα ἢ οὐδένα, d. i. kaum einen. Herod. III, 180: ἀναβέβηκε δ' ἢ τις ἢ οὐδεὶς καὶ παρ' ἡμέας αὐτῶν. Plat. Apol. 17 B: ἢ τι ἢ οὐδὲν εἰρήκασιν. — οἶδα, ich

kenne. — ὠθοῦντες, verdrängen. — προσαγωγή. So προσάγειν I, 3, 8.

46. ἴσως — εἴποι τις, τί δήτα. Vergl. V, 4, 35. — τοιαῦτα — ὄντα. Man erwartet danach ὡς oder ὥστε μὴ — δεῖν. Es folgt aber ὡς μὴ — δεῖν, als ob bloss ὅτι τὰ τοῦ πολέμου ἐγίνωσκον vorherginge, wozu jene Worte die nähere Erklärung geben. S. zu ὡς δεῖσιν I, 6, 12. Wir haben also hier eine Vermischung zweier Constructionen. — τὸ εἰδέναι — τὸ πράττειν. S. zu I, 3, 5. Was dort von den Neutris der Pronomina adjectiva gesagt ist, gilt auch vom Artikel beim Infinitiv. — σπανίους ἰδεῖν, die selten zu sehen sind. Ueber den Infin. act. s. K. 55, 3, 8. B. 140, 2. C. 562.

ἐπειδὴ καὶ ὁ φιλοπονιάτατος πόλεμος ἀναπέπνυται, δοκεῖ μοι καὶ ἡ ἐμὴ ψυχὴ ἀναπαύσεώς τινος ἀξιοῦν τυγχάνειν. ὡς οὖν ἐμοῦ ἀποροῦντος, ὅτι ἂν τύχοιμι ποιῶν, ὥστε καλῶς ἔχειν τὰ τε ἡμέτερα καὶ τὰ τῶν ἄλλων, ὧν ἡμᾶς δεῖ ἐπιμελεῖσθαι, συμβουλευέτω ὃ τι τις ὄρα συμφορώτατον.

48 Κῦρος μὲν οὕτως εἶπεν· ἀνίσταται δ' ἐπ' αὐτῷ Ἀρταβάζος ὁ συγγενῆς ποτε φήσας εἶναι καὶ εἶπεν· Ἡ καλῶς, ἔφη, ἐποίησας, ὦ Κῦρε, ἄρξας τοῦ λόγου. ἐγὼ γὰρ ἔτι νέου μὲν ὄντος σοῦ πάννυ ἀρξάμενος ἐπεθύμουν φίλος γενέσθαι, ὄρων
49 δὲ σε οὐδὲν δεόμενον ἐμοῦ κατώκνονν σοι προσίεναι. ἐπεὶ δ' ἔτυχες ποτε καὶ ἐμοῦ δεηθεὶς προθύμως ἐξαγγεῖλαι πρὸς Μήδους τὰ παρὰ Κναξάρου, ἐλογιζόμεν, εἰ ταῦτα προθύμως σοι συλλάβοιμι, ὡς οἰκείος τέ σοι ἐσοίμην καὶ ἐξέσοιτό μοι διαλέγεσθαι σοι ὅπόσον χρόνον βουλοίμην. καὶ ἐκεῖνα μὲν δὴ ἐπράχθη, ὥστε σε ἐκταίνειν. μετὰ τοῦτο Ἰρκαῖοι μὲν πρῶτοι φίλοι ἡμῖν ἐγένοντο καὶ μάλα πεινώσι συμμάχων· ὥστε μόνον οὐκ ἐν ταῖς ἀγκάλαις περιεφέρομεν αὐτοὺς ἀγαπῶντες. μετὰ δὲ τοῦτο ἐπεὶ ἔαλω τὸ πολέμιον στρατόπεδον, οὐκ, οἶμαι, σχολὴ σοι ἦν ἀμφ' ἐμὲ ἔχειν· καὶ ἐγὼ σοι συνεγίνωσκον.
51 ἐκ δὲ τούτου Γαβρύας ἡμῖν φίλος ἐγένετο, καὶ ἐγὼ ἔχαιρον· καὶ αὐτὸς Γαδάτας· καὶ ἤδη ἔργον σου ἦν μεταλαβεῖν. ἐπεὶ γὰρ μέντοι καὶ Σάκαι καὶ Καδούσιοι σύμμαχοι ἐγεγέννητο, θεραπεύειν εἰκότως ἔδει τούτους· καὶ γὰρ οὗτοι σὲ ἐθεράπευον.
52 ὡς δ' ἤλθομεν πάλιν ἐνθεν ὠρηθήμεν, ὄρων σε ἀμφ' ἵππους ἔχοντα, ἀμφ' ἄρματα, ἀμφὶ μηχανάς, ἡρούμην, ἐπεὶ ἀπὸ τούτου σχολάσαις, τότε σε καὶ ἀμφ' ἐμὲ ἔξειν σχολήν. ὥς γὰρ

47. δοκεῖ. S. zu ἐδοκοῦμεν I, 1, 1. — ὡς — ἀποροῦντος. S. zu I, 4, 27. — συμβουλευέτω ὃ τι τις ὄρα = συμβ. τις ὃ τι ὄρα.

48. ποτε φήσας. S. I, 4, 27. — πάννυ gehört zu ἐπεθύμουν. — ἀρξάμενος, von Anfang an.

49. ἐπεὶ — ποτε. S. IV, 1, 22 ff. — ταῦτα — συλλάβοιμι. S. zu III, 1, 28. — ὡς, abhängig von ἐλογιζόμεν, hinter den Bedingungssatz gestellt wie εἰ μὴ — ὡς II, 3, 3. ἐαν — ὡς IV, 2, 23.

50. καὶ μάλα πεινώσι, gar sehr Verlangen hatten nach —. — μόνον οὐκ, tantum non. — ἐν

ταῖς ἀγκάλαις περιεφέρομεν, auf den Händen trugen; in demselben Sinne μόνον οὐκ ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς περιεφέρεται Plat. de Rep. X, S. 600. D. — ἀμφ' ἐμὲ ἔχειν. Vergl. §. 52. — σοι συνεγίνωσκον, nahm es dir nicht übel.

51. ἔργον — ἦν, hielt es schwer, wie ἔργον νυκτὸς λύσαι ἵππους III, 3, 27. — μεταλαβεῖν. Vgl. §. 54: σοι μέρος μεθέξομεν. — θεραπεύειν — ἔδει, nämli. σε.

52. ἐνθεν ὠρηθήμεν, d. i. ἐκεῖσε, ἐνθεν ὠρη. Die Sache V, 4, 51: ἐνθενπερ ὠρητο. — ἀμφ' ἵππους ἔχοντα, wie IV, 5, 15: ἀμφὶ

μέντοι ἦλθεν ἡ δεινὴ ἀγγελία, τὸ πάντας ἀνθρώπους ἐφ' ἡμᾶς συλλέγεσθαι, ἐγίνωσκον, ὅτι ταῦτα μέγιστα εἶη· εἰ δὲ ταῦτα καλῶς γένοιτο, εὖ ἤδη ἐδόκουν εἰδέναι, ὅτι πολλὴ ἔσοιτο ἀφθονία τῆς ἐμῆς καὶ τῆς σῆς συνουσίας. καὶ νῦν δὴ νευική-
53 καμὲν τε τὴν μεγάλην μάχην καὶ Σάρδεις καὶ Κροῖσον ὑποχείριον ἔχομεν καὶ Βαβυλῶνα ἡγήκαμεν καὶ πάντα κατεστράμμεθα, καὶ μὰ τὸν Μίθρην ἐγὼ τοι ἐχθρὸς, εἰ μὴ πολλοῖς διεπύκτευσα, οὐκ ἂν ἐδυνάμην σοι προσελθεῖν. ἐπεὶ γὰρ μέντοι ἐδεξιόσω με καὶ παρὰ σοὶ ἐκέλευσας μένειν, ἤδη περιβλεπτος ἦν, ὅτι μετὰ σοῦ ἄσιτος καὶ ἄποτος διημέρευον. νῦν οὖν εἰ μὲν ἔσται
54 πῃ ὅπως οἱ πλείστου ἄξιοι γεγεννημένοι πλείστον σου μέρος μεθέξομεν· εἰ δὲ μὴ, πάλιν αὖ ἐγὼ ἐθέλω παρὰ σοῦ ἐξαγγελλεῖν ἀπιέναι πάντας ἀπὸ σοῦ πλὴν ἡμῶν τῶν ἐξ ἀρχῆς φίλων.

Ἐπὶ τούτῳ ἐγέλασε μὲν ὁ Κῦρος καὶ ἄλλοι πολλοί. Χρυσάντας δὲ ἀνέστη ὁ Πέρσης καὶ ἔλεξεν ὧδε· Ἀλλὰ τὸ μὲν πρόσθεν, ὦ Κῦρε, εἰκότως ἐν τῷ φανερῷ σαυτὸν παρεῖχες, δι' ἃ τε αὐτὸς εἶπας καὶ ὅτι οὐχ ἡμᾶς σοι μάλιστα ἦν θεραπευτέον. ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἕνεκα παρήμεν. τὸ δὲ πλῆθος ἔδει ἀνακτᾶσθαι ἐκ παντὸς τρόπου, ὅπως ὅτι ἦδιστα
55 συμπονεῖν καὶ συγκινδυνεύειν ἡμῖν ἐθέλοιεν. νῦν δ' ἐπεὶ οὐδὲν τοῦτο μόνον ἔχεις, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀνακτᾶσθαι δύνασαι, οὓς

ταῦτ εἶχον. — τὸ — συλλέγεσθαι, erklärende Apposition zu ἡ — ἀγγελία. Ebenso Anab. II, 5, 22: ὁ ἐμὸς ἔσως τούτου αἴτιος, τὸ τοῖς Ἕλλησιν ἐμὲ πιστὸν γενέσθαι. Vgl. oben III, 1, 20: ἡ — ἦτα — τὸ γνῶναι. — πάντας ἀνθρώπους, alle Welt, wie VI, 3, 15. Ueber die Sache s. VI, 2, 9. — τῆς ἐμῆς καὶ τῆς σῆς, statt τῆς ἡμετέρας, zur Bezeichnung, dass jeder von beiden volle Genüge haben werde.

53. μὰ τὸν Μίθρην. Bei ihm schwört auch der jüngere Kyros Oekon. IV, 24. Mithra ist der Sonnengott der Perser. S. d. Einleit. §. 23. — πολλοῖς διεπύκτευσα erinnert an Horat. Sat. II, 6, 28: luctandum in turba. — περιβλεπτος, sehr angesehen. — ὅτι — διημέρευον, ein Scherz statt: weil ich nun bei dir war (was mir aber diesmal nichts weiter als Hunger und Durst einbrachte).

54. εἰ μὲν ἔσται πῃ ὅπως — μεθέξομεν, ohne Nachsatz. S. zu IV, 5, 10. — πάλιν αὖ. S. zu I, 6, 13. Artabazos hat IV, 1, 22 die Botschaft gebracht, wer von den Medern wolle, könne mit dem Kyros ziehen. Darauf spielt die hier folgende scherzhaftige Aeuszerung an.

55. εἶπας, nämli. §. 46. — οὐχ ἡμᾶς — μάλιστα, sondern mehr als uns τὸ πλῆθος. — καὶ — ἕνεκα, schon aus eigenem Interesse.

56. τοῦτο, nämlich τὸ πλῆθος. Diese hat Kyros bereits für sich gewonnen ἐν τῷ φανερῷ σαυτὸν παρέχων; jetzt soll er auch Andern sich widmen, die ihn zu Hause aufsuchen wollen, und dazu bedarf er eines Palastes, eines ἀρχεδῶν, wie sie die Freunde §. 35 bereits erhalten haben. οὓς — εἶη, der Optativ, weil der Nebensatz eine allgemeine Bestimmung enthält. Vergl. I, 6, 19: ἃ μὴ — εἰδέην. —

καιρὸς εἶη, ἤδη καὶ οἰκίας σε τυχεῖν ἄξιον· ἢ τί ἀπολαύσαις ἂν τῆς ἀρχῆς, εἰ μόνος ἄμοιρος εἶης ἐστίας, οὐ οὔτε ὀσιώτερον χωρίον ἐν ἀνθρώποις οὔτε ἥδιον οὔτε οἰκειότερόν ἐστιν οὐδέν; ἔπειτα δ', ἔφη, οὐκ ἂν οἶει καὶ ἡμᾶς αἰσχύνησθαι, εἰ σὲ μὲν ὀρθῶμεν ἔξω καρτεροῦντα, αὐτοὶ δ' ἐν οἰκίαις εἶημεν καὶ σοῦ

57 δοκοίημεν πλεονεκτεῖν; ἐπεὶ δὲ Χρυσάντας ταῦτα ἔλεξε, συνηγόρουεν αὐτῷ κατὰ ταῦτα πολλοί. ἐκ τούτου δὴ εἰσέρχεται εἰς τὰ βασίλεια, καὶ τὰ ἐκ Σάρδεων χρήματα ἐνταῦθ' οἱ ἄγοντες ἀπέδοσαν. ἐπεὶ δὲ εἰσῆλθε Κύρος, πρῶτον μὲν Ἔστία ἐθυσεν, ἔπειτα Διὶ βασιλεῖ, καὶ εἰ τιτι ἄλλω θεῷ οἱ μάγοι ἐξηγοῦντο.

58 Ποιήσας δὲ ταῦτα τὰ ἄλλα ἤδη ἤρχετο διοικεῖν. ἐννοῶν δὲ τὸ αὐτοῦ πρᾶγμα, ὅτι ἐπιχειροῖ μὲν ἄρχειν πολλῶν ἀνθρώπων, παρασκευάζοιτο δὲ οἰκεῖν ἐν πόλει τῇ μεγίστῃ τῶν φανερωῶν, αὕτη δ' οὕτως ἔχει αὐτῷ, ὡς πολεμιωτάτῃ ἂν γένοιτο, ταῦτα δὴ λογιζόμενος φυλακῆς περὶ τὸ σῶμα ἠγῆσατο δεῖσθαι.

59 γνοὺς δ', ὅτι οὐδαμοῦ ἀνθρώποι εὐχειρωτότεροί εἰσιν ἢ ἐν σίτοις καὶ ποτοῖς καὶ λουτροῖς καὶ κοίτῃ καὶ ὕπνῳ, ἐσκόπει, τίνας ἂν ἐν τούτοις περὶ ἑαυτὸν πιστοτάτους ἔχει. ἐνόμισε δὲ μὴ ἂν γενέσθαι ποτὲ πιστὸν ἀνθρώπον, ὅστις ἄλλον μᾶλλον

60 φιλήσοι τοῦ τῆς φυλακῆς δεομένου. τοὺς μὲν οὖν ἔχοντας παῖδας ἢ γυναικάς συναρμοζούσας ἢ παιδικὰ ἔργα φύσει ἠναγκάσθαι ταῦτα μάλιστα φιλεῖν· τοὺς δὲ εὐνούχους ὁρῶν πάντων τούτων στερομένους ἠγῆσατο τούτους ἂν περὶ πλείστον ποιεῖσθαι, οἵτινες δύνανται πλουτίζειν μάλιστα αὐτοὺς καὶ βοηθεῖν, εἰ

61 τι ἀδικοῦντο, καὶ τιμὰς περιάπτειν αὐτοῖς· τούτους δ' εὐεργετοῦντα ὑπερβάλλειν αὐτὸν οὐδέν' ἂν ἠγείτο δύνασθαι. πρὸς δὲ τούτοις ἄδοχοι ὄντες οἱ εὐνούχοι παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ διὰ τοῦτο δεσπότην ἐπικούρου προσδέονται· οὐδεὶς

οὐ (substantivirt) auf ἐστίας bezogen: einer Sache, welche —. S. Kr. 61, 7, 9. — ἔξω. S. §. 26 zu εἶσω.

57. Ἔστία. S. I, 6, 1. — ἔπειτα, wie I, 4, 11. — ἐξηγοῦντο, näml. θύειν.

58. τὸ αὐτοῦ πρᾶγμα, seine Lage. — τῇ μεγίστῃ. Ueber Babels Grösze s. zu §. 2 und Herod. I, 191. — ταῦτα δὴ λογιζόμενος. S. zu ὁρῶν δὴ I, 3, 2.

59. τίνας ἂν — ἔχει, haben könnte, d. h. welche die φυλακῆ

περὶ τὸ σῶμα am treuesten besorgen würden. Denn mit γνοὺς δ' beginnt die nähere Ausführung der eben angegebenen Absicht.

60. εὐεργετοῦντα — αὐτόν, den Kyros. Dem Vorhergehenden würde sich statt τούτους (d. Eunuchen) besser anschliessen τούτοις, d. i. τῷ πλουτίζειν καὶ τῷ βοηθεῖν u. s. w. Vergl. VIII, 2, 2: χρήμασιν εὐεργετεῖν. S. d. Anhang.

61. διὰ τοῦτο hebt die Angabe des Grundes, die im vorhergehenden Participium liegt, hervor. Ages.

γαρ ἂν ἦν, ὅστις οὐκ ἂν ἀξιώσειεν εὐνούχου πλέον ἔχειν ἐν παντί, εἰ μὴ τι ἄλλο κρεῖττον ἀπείρογοι· δεσπότη δὲ πιστὸν ὄντα οὐδὲν καλύει προτενεῖν καὶ τὸν εὐνούχον. ὃ δ' ἂν μάλιστα τις οἰηθείη, ἀνάγκη τὸν εὐνούχον γίνεσθαι, οὐδὲ τοῦτο ἐφαίνετο αὐτῷ. ἔτεκμαίρετο δὲ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ζῳῶν, ὅτι οἱ τε ὑβρίσται ἵπποι ἐκτεμνόμενοι τοῦ μὲν δάκνειν καὶ ὑβρίζειν ἀποπαύονται, πολεμικοὶ δὲ οὐδὲν ἤττον γίνονται, οἱ τε ταῦροι ἐκτεμνόμενοι τοῦ μὲν μέγα φρονεῖν καὶ ἀπειθεῖν ὑφίενται, τοῦ δ' ἰσχύειν καὶ ἐργάζεσθαι οὐ στερισκονται, καὶ οἱ κύνες δὲ ὡσαύτως τοῦ μὲν ἀπολείπειν τοὺς δεσπότης ἀποπαύονται ἐκτεμνόμενοι, φυλάττειν δὲ καὶ εἰς θήραν οὐδὲν κακίους γίνονται. καὶ οἱ γε ἀνθρώποι ὡσαύτως ἡρεμέστεροι

63 γίνονται στερισκόμενοι ταύτης τῆς ἐπιθυμίας, οὐ μέντοι ἀμελέστεροί γε τῶν προσταττομένων, οὐδ' ἤττον τι ἰππικοί, οὐδὲ ἤττον τι ἀκοντιστικοί, οὐδὲ ἤττον φιλότιμοι. κατάδηλοι δὲ

64 γίνονται καὶ ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ἐν ταῖς θήραις, ὅτι ἐσῶζον τὸ φιλόνηκον ἐν ταῖς ψυχαῖς. τοῦ δὲ πιστοῦ εἶναι ἐν τῇ φθορᾷ τῶν δεσποτῶν μάλιστα βάσανον ἐδίδοσαν· οὐδένας γὰρ πιστότερα ἔργα ἀπεδείκνυντο ἐν ταῖς δεσποτικαῖς συμφοραῖς τῶν εὐνούχων. εἰ δὲ τι ἄρα τῆς τοῦ σώματος ἰσχύος μειοῦσθαι

65 δοκοῦσιν, ὁ σίδηρος ἀνισοῖ τοὺς ἀσθενεῖς τοῖς ἰσχυροῖς ἐν τῷ πολέμῳ. ταῦτα δὴ γινώσκων ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν θυρωρῶν πάντας τοὺς περὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα θεραπευτήρας ἐποίησατο εὐνούχους.

Ἠγασάμενος δὲ οὐκ ἱκανὴν εἶναι τὴν φυλακὴν ταύτην

66 πρὸς τὸ πλῆθος τῶν δυσμενῶς ἐχόντων, ἐσκόπει, τίνας τῶν ἄλλων ἂν πιστοτάτους περὶ τὸ βασίλειον φύλακας λάβοι. εἰδὼς

67 οὖν Πέρσας τοὺς οἰκοὶ κακοβιωτάτους μὲν ὄντας διὰ πενίαν,

VIII, 6: ὁ μὲν γὰρ Πέρσης, νομίζων, ἢν χρήματα πλείστα ἔχη, πάνθ' ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσεσθαι, διὰ τοῦτο πάν τὸ ἀγρόριον — ἐπειράτο πρὸς ἑαυτὸν ἀθροίζειν. — τι ἄλλο κρεῖττον, eine andere stärkere Macht. — ἀπείρογοι, näml. αὐτόν.

62. τοῦ μὲν — πολεμικοὶ δὲ — γίνονται. Wegen μὲν — δὲ vgl. II, 2, 5. — ὑβρίζειν, ausschlagen.

63. ταύτης τῆς ἐπιθυμίας, die ihnen durch das ἐκτεμνεῖν genommen wird.

64. κατάδηλοι —, ὅτι. S. zu I, 4, 2.

65. εἰ — ἄρα, wenn etwa. — ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν θ. von den Th. an. Kr. 56, 8, 6. — εὐνούχους Object, πάντας τοὺς — θεραπευτήρας Prädicat. Diese θεραπευτήρας übernehmen also die φυλακὴ περὶ τὸ σῶμα, die §. 58 beabsichtigt wurde. So wird der Artikel beim Prädicat verständlich: zu allen den (für nöthig gehaltenen) seine Person umgebenden Dienern.

66. εἰδὼς —, ὅτι. S. zu I, 4, 2.

ἐπιπονώτατα δὲ ζῶντας διὰ τὴν τῆς χώρας τραχύτητα καὶ διὰ τὸ αὐτουργοῦς εἶναι, τούτους ἐνόμισε μάλιστ' ἂν ἀραπαῖν τὴν
68 παρ' αὐτῶ δίαιταν. λαμβάνει οὖν τούτων μυρίους δορυφόρους, οἳ κύκλω μὲν νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐφύλαττον περὶ τὰ βασίλεια, ὁπότε ἐπὶ χώρας εἴη· ὁπότε δὲ ἐξίλοι πον, ἐνθεν καὶ ἐνθεν τεταγ-
69 μένοι ἐπορεύοντο. νομίσας δὲ καὶ Βαβυλῶνος ὅλης φύλακας δεῖν εἶναι ἱκανούς, εἴτ' ἐπιδημῶν αὐτὸς τυγχάνοι εἴτε καὶ ἀποδημῶν, κατέστησε καὶ ἐν Βαβυλῶνι φρουροὺς ἱκανούς· μισθὸν δὲ καὶ τούτοις Βαβυλωνίους ἔταξε παρέχειν, βουλόμενος αὐτοὺς ὡς ἀμηχανωτάτους εἶναι, ὅπως ὅτι ταπεινότεροι καὶ εὐκαθεκτότεροι εἴεν.

70 Αὕτη μὲν δὴ ἡ περὶ αὐτὸν τε φυλακὴ καὶ ἡ ἐν Βαβυλῶνι τότε κατασταθεῖσα καὶ νῦν ἐτι οὕτως ἔχουσα διαμένει. σκοπῶν δ' αὖ, ὅπως ἂν καὶ ἡ πᾶσα ἀρχὴ κατέχοιτο καὶ ἄλλη ἐτι προσγίγνοιτο, ἠγγήσατο τοὺς μισθοφόρους τούτους οὐ τοσοῦτον βελτίονας τῶν ὑπηκόων εἶναι, ὅσον ἐλάττονας· τοὺς δὲ ἀγαθοὺς ἄνδρας ἐγίνωσκε συνεκτέον εἶναι, οἵπερ σὺν τοῖς θεοῖς τὸ κρατεῖν παρέσχον, καὶ ἐπιμελητέον, ὅπως μὴ ἀνήσουσι τὴν τῆς
71 ἀρετῆς ἄσκησιν. ὅπως δὲ μὴ ἐπιτάττειν αὐτοῖς δοκοίη, ἀλλὰ γνόντες καὶ αὐτοὶ ταῦτα ἄριστα εἶναι οὕτως ἐμμένονεν τε καὶ ἐπιμελοῖντο τῆς ἀρετῆς, συνέλεξε τοὺς τε ὁμοτίμους καὶ πάντας, ὅποσοι ἐπικαίριοι ἦσαν καὶ ἀξιοχρεώτατοι ἐδόκουν αὐτῶ κοινωνοὶ
72 εἶναι καὶ πόρων καὶ ἀγαθῶν. ἐπεὶ δὲ συνήλθον, ἔλεξε τοιαύδε.

Ἄνδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι, τοῖς μὲν θεοῖς μεγίστη χάρις, ὅτι ἔδωσαν ἡμῖν τυχεῖν ὧν ἐνομιζομεν ἄξιοι εἶναι. νῦν μὲν γὰρ δὴ ἔχομεν καὶ γῆν πολλὴν καὶ ἀγαθὴν καὶ οὔτινες ταύτην ἐργαζόμενοι θρέψουσιν ἡμᾶς· ἔχομεν δὲ καὶ οἰκίαν καὶ ἐν ταύ-

67. διὰ τὴν — τραχύτητα. Vgl. I, 3, 3: ἐν ὄρεινῃ οὐσῇ τῇ χώρᾳ. — αὐτουργοῦς, die den Boden selbst bearbeiten, nicht durch Sklaven bearbeiten lassen.

68. ἐπὶ χώρας, an Ort und Stelle, nicht etwa auswärts. Vgl. χώραν IV, 5, 37. — ἐξίλοι πον. S. zu V, 1, 24. Optativ wie I, 3, 10.

69. ὅπως ὅτι ταπεινότεροι — εἴεν. Von den Tyrannen heisst es Hier. V, 4: ἐνδεεστεροῖς γὰρ οὐσι ταπεινοτέροις αὐτοῖς (τοῖς ἀγαθοῖς πολιταῖς) οἴονται χηρῶσαι. Ueber die Stellung des Eroberers zu dem besiegten Volke spricht sich Kyros §. 73 u. 79 deutlich aus. Bei aller

Menschenfreundlichkeit, mit der Xen. den Kyros ausstattet, erhebt er ihn natürlich nicht über die Realität der gegebenen Verhältnisse.

70. ἡ πᾶσα ἀρχή, im Gegensatz zur Stadt Babylon; ἡ παρούσα ἀρχή will Dindorf. — ἐλάττονας, an Zahl. — συνεκτέον, in Ordnung zu erhalten.

71. οὕτως. S. zu I, 2, 2. — ἐμμένονεν. näml. τούτοις. — ἐπικαίριοι. S. zu III, 3, 12.

72. τοῖς μὲν θεοῖς und νῦν μὲν ἔχομεν. Die Gegensätze §. 74: an uns liegt es, das Gewonnene nicht wieder zu verlieren. — χάρις. Vergl. IV, 2, 22.

ταις κατασκευαῖς. καὶ μηδεὶς γε ὑμῶν ἔχων ταῦτα νομισάτω 73 ἀλλότρια ἔχειν· νόμος γὰρ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀίδιός ἐστιν, ὅταν πολεμούντων πόλις ἀλφῶ, τῶν ἐλόντων εἶναι καὶ τὰ σώματα τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τὰ χρήματα. οὐκουν ἀδικία γε ἔξετε ὅτι ἂν ἔχητε, ἀλλὰ φιλανθρωπία οὐκ ἀφαιρήσεσθε, ἦν τι εἴτε ἔχειν αὐτούς. τὸ μέντοι ἐκ τοῦδε οὕτως ἐγὼ γινώσκω, ὅτι, 74 εἰ μὲν τρεφόμεθα ἐπὶ ῥαδιουργίαν καὶ τὴν τῶν κακῶν ἀνθρώπων ἠδυνάθειαν, οἳ νομίζουσι τὸ μὲν πονεῖν ἀθλιώτατον, τὸ δὲ ἀπόνως βιοτεύειν ἠδυνάθειαν, ταχὺ ἡμᾶς φημι ὀλίγου ἀξίους ἡμῖν αὐτοῖς ἔσεσθαι καὶ ταχὺ πάντων τῶν ἀγαθῶν στερήσεσθαι. οὐ γὰρ τοι τὸ ἀγαθὸν ἄνδρας γενέσθαι τοῦτο 75 ἀρκεῖ ὥστε καὶ διατελεῖν, ἦν μὴ τις αὐτοῦ διὰ τέλους ἐπιμελῆται· ἀλλὰ ὥσπερ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι ἀμεληθεῖσαι μείονος ἄξια γίνονται καὶ τὰ σώματά γε αὐτὰ τὰ εὖ ἔχοντα, ὁπότεν τις αὐτὰ ἀνῆ ἐπὶ ῥαδιουργίαν, πονήρως πάλιν ἔχει, οὕτω καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀλκή, ὁπότεν τις αὐτῶν ἀνῆ τὴν ἄσκησιν, ἐκ τούτου εἰς τὴν πονηρίαν πάλιν τρέπεται. οὐκουν δεῖ ἀμελεῖν οὐδ' ἐπὶ τὸ αὐτίκα ἠδὲ προϊέναι αὐτούς. 76 μέγα μὲν γὰρ οἶμαι ἔργον καὶ τὸ ἀρχὴν καταπραῖσαι, πολὺ δ' ἐτι μείζον τὸ λαβόντα διασώσασθαι. τὸ μὲν γὰρ λαβεῖν πολλάκις τῶ τόλμαν μόνον παρασχομένῳ ἐγένετο, τὸ δὲ λαβόντα κατέχειν οὐκέτι τοῦτο ἄνευ σωφροσύνης οὐδ' ἄνευ ἐγκρατείας οὐδ' ἄνευ πολλῆς ἐπιμελείας γίνεταί. ἂν γὰρ γινώσκοντας 77 νῦν πολὺ μᾶλλον ἀσκεῖν τὴν ἀρετὴν ἢ πρὶν τάδε τάγαθὰ κτήσασθαι, εὖ εἰδότας, ὅτι, ὅταν πλεῖστά τις ἔχη, τότε πλεῖστοι καὶ φθονοῦσι καὶ ἐπιβουλεύουσι καὶ πολέμοι γίνονται, ἄλλως

73. πολεμούντων, gen. abs.: wenn man —, wie III, 3, 54, oder auch abhängig von πόλις. Ueber die Sache vergl. §. 36.

74. τὸ — ἐκ τοῦδε, für die Zukunft oder die Zukunft anlangend, näml. ἔστω. — εἰ μὲν. Der Gegensatz schwebt vor, wird aber im Folgenden nicht ausdrücklich ausgesprochen. φημι, als ob οὕτως ἐγὼ γινώσκω, ὅτι nicht bereits vorausgegangen wäre: eine pleonastische Anwendung von φημι, wie sie dem Lateiner bei putare, existimare u. a. geläufig ist; Zumpt 750. — στερήσεσθαι, passivisch.

75. τοῦτο hebt τὸ — γενέσθαι kräftig hervor. Vergl. §. 79. Auf γενέσθαι, geworden sein, insofern darin zugleich das Sein liegt, bezieht sich nachher αὐτοῦ. — οὐ — ἀρκεῖ, genügt noch nicht, d. h. bewirkt noch nicht. — διατελεῖν, näml. ὄντας ἀγαθοῦς. — ὥσπερ καὶ — οὕτω καὶ. S. zu I, 5, 1. Ueber den Gedanken vergl. Memor. I, 2, 19. — καὶ — γε. S. zu III, 1, 20.

76. τὸ αὐτίκα ἠδὲ. S. zu τῶν παραντίκα ἠδονῶν I, 5, 9. — προϊέναι αὐτούς, sich überlassen, sich hingeben. — οὐκέτι, wie I, 5, 8.

τε κὰν παρ' ἀκόντων τά τε κτήματα καὶ τὴν θεραπείαν ὥσπερ ἡμεῖς ἔχη. τοὺς μὲν οὖν θεοὺς οἶσθαι χρὴ σὺν ἡμῖν ἔσεσθαι· οὐ γὰρ ἐπιβουλεύσαντες ἀδίκως ἔχομεν, ἀλλ' ἐπιβουλεύ-
 78 θέντες ἐτιμωρησάμεθα. τὸ μέντοι μετὰ τοῦτο κράτιστον αὐτοῖς παρασκευαστέον· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ βελτίονας ὄντας τῶν ἀρχομένων ἄρχειν ἀξιοῦν. θάλπους μὲν οὖν καὶ ψύχους καὶ σίτων καὶ ποτῶν καὶ πόνων καὶ ὕπνου ἀνάγκη καὶ τοῖς δούλοις μεταδιδόναι· μεταδιδόντας γε μέντοι πειραῖσθαι δεῖ ἐν
 79 τούτοις πρῶτον βελτίονας αὐτῶν φαίνεσθαι. πολεμικῆς δ' ἐπιστήμης καὶ μελέτης παντάπασιν οὐ μεταδοτέον τούτοις, οὐστίνης ἐργάτας ἡμετέρους καὶ δασμοφόρους βουλόμεθα καταστήσασθαι, ἀλλ' αὐτοὺς δεῖ τούτοις τοῖς ἀσκήμασι πλεονεκτεῖν, γιγνώσκοντας, ὅτι ἐλευθερίας ταῦτα ὄργανα καὶ εὐδαιμονίας οἱ θεοὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀπέδειξαν· καὶ ὥσπερ γε ἐκείνους τὰ ὄπλα ἀφηγήμεθα, οὕτως ἡμᾶς αὐτοὺς δεῖ μήποτ' ἐρήμους ὄπλων γίγνεσθαι, εὐ εἰδότες, ὅτι τοῖς ἀεὶ ἐγγυτάτω τῶν ὄπλων
 80 οὔσι τούτοις καὶ οἰκειότατά ἐστιν ἂν βούλωνται. εἰ δέ τις τοιαῦτα ἐννοεῖται, τί δήτα ἡμῖν ὄφελος καταπραῖξι ἂν ἐπεθυμοῦμεν, εἰ ἐτι δεήσει καρτερεῖν καὶ πεινῶντας καὶ διψῶντας καὶ πονοῦντας καὶ ἐπιμελουμένους, ἐκείνο δεῖ καταμαθεῖν, ὅτι τοσοῦτω τὰγαθὰ μᾶλλον εὐφραίνει, ὅσῳ ἂν μᾶλλον προπονήσας τις ἐπ' αὐτὰ ἀπλή· οἱ γὰρ πόνοι ὄψον τοῖς ἀγαθοῖς· ἄνευ δὲ τοῦ δεόμενον τυγχάνειν τινὸς οὐδὲν οὕτω πολυτελεῶς παρα-
 81σκευασθεῖη ἂν, ὥσθ' ἡδὺ εἶναι. εἰ δέ, ὡν μὲν μάλιστα ἀνθρωποι ἐπιθυμοῦσιν, ὁ δαίμων ἡμῖν ταῦτα συμπαρεσκευάκεν, ὡς δ' ἂν ἡδίστα ταῦτα φαίνοιτο, αὐτὸς τις αὐτῶν ταῦτα παρασκευάσει, ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ τοσοῦτω πλεονεκτήσει τῶν ἐνδεεστέρων βίου, ὡς πεινήσας τῶν ἡδίστων σίτων τεύξεται καὶ

77. ἔχομεν, nāml. τά τε κτήματα καὶ τὴν θεραπείαν.

78. αὐτοῖς, nāml. ἡμῖν, im Gegensatz zu dem vorhergehenden τοῖς — θεοῖς. — βελτίονας ὄντας — ἀξιοῦν, besser sein zu wollen, indem wir herrschen, als die, über welche wir herrschen. S. V, 3, 14 zu παρεῖναι. — μεταδιδόναι· μεταδιδόντας. Ueber die Wiederholung des Verbums s. zu III, 1, 37.

79. οὐστίνης. S. zu II, 1, 21. — αὐτούς, nāml. ἡμᾶς. — ταῦτα Object, ἐλευθερίας κ. εὐδ. ὄργανα

Prädicat. — τούτοις, wie τούτο §. 75. Dieselbe Ansicht über die Stellung des unterjochten Volkes zu dem herrschenden ist die der Spartaner bei Xen. de Rep. Lac. VII, 2. XII, 4.

80. ἐπ' αὐτὰ ἀπλή, von der Anstrengung zum Genusse hin. Was Cobet verm. ἐπ' αὐτὰ ἔη wird wohl das Richtige sein. — ὄψον. Vergl. I, 5, 12. — τοῦ δεόμενον τυγχάνειν, Gen. des Infin. von δεόμενος τυγχάνω.

81. τις, man. — βίου, Lebensunterhalt. — ὡς = ὥστε.

διψήσας τῶν ἡδίστων ποτῶν ἀπολαύσεται καὶ δεηθεῖς ἀναπαύσεως ἡδίστον ἀναπαύσεται. ὦν ἔνεκά φημι χρῆναι νῦν
 82 ἐπιταθῆναι ἡμᾶς εἰς ἀνδραγαθίαν, ὅπως τῶν τε ἀγαθῶν ἢ ἄριστον καὶ ἡδίστον ἀπολαύσωμεν καὶ ὅπως τοῦ πάντων χαλεπωτάτου ἄπειροι γενώμεθα. οὐ γὰρ τὸ μὴ λαβεῖν τὰ ἀγαθὰ οὕτω γε χαλεπὸν, ὥσπερ τὸ λαβόντα στερηθῆναι λυπηρόν. ἐννοήσατε δὲ κἀκεῖνο, τίνα πρόφασιν ἔχοντες ἂν προσιέμεθα
 83 κακίονες ἢ πρόσθεν γενέσθαι. πότερον ὅτι ἄρχομεν; ἀλλ' οὐ δήπου τὸν ἄρχοντα τῶν ἀρχομένων πονηρότερον προσήκει εἶναι. ἀλλ' ὅτι εὐδαιμονέστεροι δοκοῦμεν νῦν ἢ πρότερον εἶναι; ἔπειτα τῇ εὐδαιμονίᾳ φήσει τις τὴν κακίαν ἐπιπρέπειν; ἀλλ' ὅτι, ἐπεὶ κεκτήμεθα δούλους, τούτους κολάσομεν, ἢ πονηροὶ ὦσι; καὶ τί προσήκει αὐτὸν ὄντα πονηρὸν πονηρίας ἐνεκεν ἢ βλακειᾶς ἄλλους κολάζειν; ἐννοεῖτε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τρέφειν
 84 μὲν παρεσκευασμένα πολλοὺς καὶ τῶν ἡμετέρων οἰκῶν φύλακας καὶ τῶν σωμάτων· αἰσχρὸν δὲ πῶς οὐκ ἂν εἴη, εἰ δι' ἄλλους μὲν δορυφόρους τῆς σωτηρίας οἰησόμεθα χρῆναι τυγχάνειν, αὐτοὶ δὲ ἡμῖν αὐτοῖς οὐ δορυφορήσομεν; καὶ μὴν εὐ γε δεῖ εἰδέναί, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλη φυλακὴ τοιαύτη, οἷα αὐτὸν τινα καλὸν κἀγαθὸν ὑπάρχειν· τοῦτο γὰρ δεῖ συμπαρομαρτεῖν· τῷ δ' ἀρετῆς ἐρήμῳ οὐδὲ ἄλλο καλῶς ἔχειν οὐδὲν προσήκει. τί οὖν φημι χρῆναι ποιεῖν καὶ ποῦ τὴν ἀρετὴν ἀσκεῖν καὶ ποῦ
 85 τὴν μελέτην ποιῆσθαι; οὐδὲν καινόν, ἄνδρες, ἐρῶ· ἀλλ' ὥσπερ ἐν Πέρσiais ἐπὶ τοῖς ἀρχείοις οἱ ὁμότιμοι διάγουσιν, οὕτω καὶ ἡμᾶς φημι χρῆναι ἐνθάδε ὄντας τοὺς ἐντίμους πάντας ἄπερ καὶ ἐκεῖ ἐπιτηδεύειν, καὶ ὑμᾶς γε ἐμὲ ὀρῶντας κατανοεῖν

83. ἔχοντες, im Deutschen das verbum finitum: welchen Vorwand wir hätten, wenn wir es uns zu Schulden kommen ließen u. s. w. S. zu προσήσομαι VII, 1, 13. — ἀλλ' vor ὅτι hier und nachher: oder, wobei der Grieche den Gegensatz zu der vorhergehenden Frage in das Auge faszt. So steht Memor. IV, 2, 10 viermal ἀλλὰ μὴ, oder etwa —? S. unten VIII, 4, 9. — ἔπειτα. S. zu Memor. I, 2, 26: εἶτα, εἰ μὲν τι ἐπιημελησάντην, τοῦτον Σωκράτην ὁ κατηγοροῦς αἰτιάται; So führen ἔπειτα und εἶτα oft eine Frage der

Verwunderung ein, die eine vorhergehende Frage oder Behauptung als widersinnig nachweisen soll: also —?

84. αὐτοὶ δὲ — οὐ δορυφορήσομεν; Dasz dieser Satz der Form nach selbstständig zu nehmen und sich nicht dem εἰ unterordnet, sieht man daraus, dasz οὐ, nicht μὴ steht: wir selbst aber wollen uns nicht —? — οἷα, αὐτὸν τινα — ὑπάρχειν, wie die, dasz man selbst — ist. — προσήκει, kommt zu.

85. ποῦ, wie I, 3, 10. — ἐν Πέρσiais, in Persien, wie I, 3, 3. — ἐπὶ τοῖς ἀρχείοις. S. I, 2, 4: ἢ

παρόντας, εἰ ἐπιμελόμενος ὧν δεῖ διάξω, ἐγὼ τε ὑμᾶς κατανοῶν
θειάσομαι, καὶ οὐς ἂν ὀρῶ τὰ καλὰ καὶ τὰ γαθὰ ἐπιτηδεύοντας,
86 τούτους τιμῆσω. καὶ τοὺς παῖδας δέ, οἷς ἂν ἡμῶν γίγνωνται,
ἐνθάδε παιδεύωμεν· αὐτοὶ τε γὰρ βελτίονες ἐσόμεθα, βουλό-
μενοι τοῖς παισὶν ὡς βέλτιστα παραδείγματα ἡμᾶς αὐτοὺς παρέ-
χειν, οἳ τε παῖδες οὐδ' ἂν εἰ βούλοιντο ῥαδίως πονηροὶ γί-
γνοιτο, αἰσχρὸν μὲν μηδὲν μῆτε ὀρῶντες μῆτε ἀκούοντες, ἐν
δὲ καλοῖς ἀγαθοῖς ἐπιτηδεύμασι διημερεύοντες.

VIII.

1 Κῦρος μὲν οὖν οὕτως εἶπεν· ἀνέστη δ' ἐπ' αὐτῷ Χρυσάντας
καὶ εἶπεν ὧδε. Ἀλλὰ πολλάκις μὲν δὴ, ὧ ἄνδρες, καὶ ἄλλοτε
κατενόησα, ὅτι ἄρχων ἀγαθὸς οὐδὲν διαφέρει πατρὸς ἀγαθοῦ·
οἳ τε γὰρ πατέρες προνοοῦσι τῶν παίδων, ὅπως μῆποτε αὐτοὺς
τὰ γαθὰ ἐπιλείψει, Κῦρός τε μοι δοκεῖ νῦν συμβουλεύειν ἡμῖν
ἀφ' ὧν μάλιστα ἂν εὐδαιμονοῦντες διατελοῖμεν· ὃ δέ μοι δοκεῖ
ἐνδεέστερον ἢ ὡς ἐχορῆν δηλῶσαι, τοῦτο ἐγὼ πειράσομαι τοὺς
2 μὴ εἰδότας διδάξαι. ἐννοήσατε γὰρ δὴ, τίς ἂν πόλις πολεμία
ὑπὸ μὴ πειθομένων ἀλοίη; τίς δ' ἂν φιλία ὑπὸ μὴ πειθομένων

ἀγορὰ ἢ περὶ τὰ ἀρχεῖα. — παρόν-
τας, nähere Bestimmung zu ἐμὲ
ὀρῶντας κατανοεῖν.

86. αἰσχρὸν μὲν μηδὲν — ἀκούον-
τες. Ueber die Sache vergl. Anab.
I, 9, 3: ἐνθα πολλὴν μὲν σωφροσύ-
νην καταμάθοι ἂν τις, αἰσχρὸν οὐ-
δὲν οὐτ' ἀκοῦσαι οὐ τε ἰδεῖν ἔστι.

1. Inhalt: Chrysantas lobt den
Gehorsam als das beste Mittel zur
Erhaltung wie zur Gewinnung der
Herrschaft und empfiehlt deshalb,
sich täglich am Hofe des Kyros
einzufinden. Viele Andere stimmen
ihm bei. Die höchsten Beamten
sucht Kyros sich selbst zu bilden,
indem er ihnen mit gutem Beispiel
vorangeht. Diesen vertraut er die
einzelnen Theile der Verwaltung
an, um Musze zur Leitung des
Ganzen zu haben. Wer vom Adel
nicht am Hofe erschien, den ver-
anlaszte oder nöthigte er dazu, die
Erscheinenden bemühte er sich zur

Tugend hinzuführen, insbesondere
zur Gottesfurcht, Gerechtigkeit,
Züchtigkeit, Bescheidenheit, Ent-
haltsamkeit. Auch in der Jagd
und anderen edlen Künsten übte
er sie ebenso wie sich selbst und
hielt auch sonst auf äusseren Wohl-
befinden an nichts fehlen. Die
Vornehmsten unter den Assyriern
suchte er sich zu Freunden zu
machen.

1. οἳ τε γὰρ πατέρες — Κῦρός
τε —, denn wie die Väter —
so — Kyros. So dient τὲ — τὲ
öfter dem Vergleich. S. zu Me-
mor. I, 3, 1. II, 1, 9. Unten VIII,
2, 14.

2. ὑπὸ μὴ πειθομένων. Ueber
dasselbe Thema verbreitet sich
Xen. am ausführlichsten Memor. IV,

διαφυλαχθεῖη; ποῖον δ' ἂν ἀπειθούντων στρατεύμα νίκης τύχοι;
πῶς δ' ἂν μᾶλλον ἐν μάχαις ἠτῶντο ἄνθρωποι ἢ ἐπειδὰν ἄρ-
ξονται ἰδία ἕκαστος περὶ τῆς σωτηρίας βουλευέσθαι; τί δ' ἂν
ἄλλο ἀγαθὸν τελεσθεῖη ὑπὸ μὴ πειθομένων; ποῖαι δὲ πόλεις
νομίμως ἂν οἰκήσειαν; ἢ ποῖοι οἴκοι σωθείησαν; πῶς δ' ἂν
νῆες ὅποι δεῖ ἀφίκοιντο; ἡμεῖς δὲ ἂ νῦν ἀγαθὰ ἔχομεν διὰ 3
τί ἄλλο μᾶλλον κατεπράξαμεν ἢ διὰ τὸ πείθεσθαι τῷ ἄρχοντι;
διὰ τοῦτο γὰρ καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ταχὺ μὲν ὅποι ἔδει παρε-
γινόμεθα, ἀθροοὶ δὲ τῷ ἄρχοντι ἐπόμενοι ἀνυπόστατοι ἤμεν,
τῶν δ' ἐπιταχθέντων οὐδὲν ἡμιτελὲς κατελείπομεν. εἰ τοίνυν
μέγιστον ἀγαθὸν τὸ πειθαρχεῖν φαίνεται εἰς τὸ καταπράττειν
τὰ ἀγαθὰ, οὕτως εὖ ἴστε ὅτι αὐτὸ τοῦτο καὶ εἰς τὸ διασώζειν
ἂ δεῖ μέγιστον ἀγαθὸν ἔστι. καὶ πρόσθεν μὲν δὴ πολλοὶ ἡμῶν 4
ἤρχον μὲν οὐδενός, ἤρχοντο δέ· νῦν δὲ κατεσκευάσθε οὕτω
πάντες οἱ παρόντες, ὥστε ἄρχετε οἱ μὲν πλειόνων, οἱ δὲ μειό-
νων. ὥσπερ τοίνυν αὐτοὶ ἀξιῶσθε ἄρχειν τῶν ὑφ' ὑμῖν, οὕτω
καὶ αὐτοὶ πειθόμεθα οἷς ἂν ἡμᾶς καθήκη. τοσοῦτον δὲ δια-
φέρειν δεῖ τῶν δούλων, ὅσον οἱ μὲν δούλοι ἄκοντες τοῖς δεσπό-
ταις ὑπηρετοῦσιν, ἡμᾶς δ', εἶπερ ἀξιοῦμεν ἐλεύθεροὶ εἶναι,
ἐκόντας δεῖ ποιεῖν ὃ πλείστον ἄξιον φαίνεται εἶναι. εὐρήσατε
δ', ἔφη, καὶ ἐνθα ἄνευ μοναρχίας πόλις οἰκεῖται, τὴν μάλιστα
τοῖς ἄρχουσιν ἐθέλουσαν πείθεσθαι ταύτην ἡμῖς τῶν πολε-
μίων ἀναγκαζομένην ὑπακούειν. παρῶμέν τε οὖν, ὥσπερ Κῦ- 5
ρος κελεύει, ἐπὶ τὸδε τὸ ἀρχεῖον, ἀσκῶμέν τε δι' ὧν μάλιστα
δυνησόμεθα κατέχειν ἂ δεῖ, παρέχομέν τε ἡμᾶς αὐτοὺς χρῆσθαι
Κύρω ὃ τι ἂν δέη. καὶ τοῦτο γὰρ εὖ εἰδέναί χρὴ, ὅτι οὐ μὴ
δυνήσεται Κῦρος εὐρεῖν ὃ τι αὐτῷ μὲν ἐπ' ἀγαθῷ χρήσεται,
ἡμῖν δὲ οὐ, ἐπεὶπερ τά γε αὐτὰ ἡμῖν συμφέρει καὶ οἱ αὐτοὶ
εἰσιν ἡμῖν πολέμοι.

4, 14ff. — οἰκήσειαν, verwaltet
werden, wie Memor. I, 2, 64.
Hellen. IV, 8, 5. VII, 5, 5. S. zu
Hellen. I, 6, 32.

3. οὕτως nach εἰ, wie III, 3, 25
nach ἐπεὶ, unten §. 30 noch ὅταν
im Vordersatze: so = dann.

4. οἷς ἂν ἡμᾶς, näml. πείθε-
σθαι. — ὅσον. S. zu VI, 2, 19.
Auch hier liegt ein Vergleich zu
Grunde: als unsere Stellung eine
edlere ist als die der Sklaven. —

οἱ μὲν δούλοι — ἡμᾶς δὲ. Ueber
μὲν — δὲ s. zu I, 1, 4, wo diese
Partikeln ebenso wie hier ange-
wendet sind. — ταύτην, wie τοῦτο
VII, 5, 75. Xen. hat hier Athen
im Auge. Vergl. Memor. III, 5,
14ff. IV, 4, 15. S. d. Einleit. §. 3.
5. τὸδε τὸ ἀρχεῖον, den Palast
des Kyros. — ὃ τι ἂν δέη, näml.
χρῆσθαι. — οὐ μὴ, sicherlich
nicht. S. zu III, 2, 8. — ὃ τι,
wozu. — χρήσεται, näml. ἡμῖν;

- 6 Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπε Χρυσάντας, οὕτω δὴ καὶ ἄλλοι ἀνίσταντο πολλοὶ καὶ Περσῶν καὶ τῶν συμμάχων συνεροῦντες· καὶ ἔδοξε τοὺς ἐντίμους αἰεὶ παρεῖναι ἐπὶ θύρας καὶ παρέχειν αὐτοὺς χρῆσθαι ὅτι ἂν βούληται, ἕως ἀφείη Κῦρος. ὥς δὲ τότε ἔδοξεν, οὕτω καὶ νῦν ἐτι ποιοῦσιν οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ὑπὸ
- 7 βασιλεῖ ὄντες, θεραπεύουσι τὰς τῶν ἀρχόντων θύρας. ὥς δ' ἐν τῷ λόγῳ δεδήλωται Κῦρος καταστησάμενος εἰς τὸ διαφυλάττειν αὐτῷ τε καὶ Πέρσαις τὴν ἀρχήν, ταῦτα καὶ οἱ μετ' ἐκείνων βασιλεῖς νόμιμα ἐτι καὶ νῦν διατελοῦσι ποιοῦντες.
- 8 οὕτω δ' ἔχει καὶ ταῦτα ὡσπερ καὶ τᾶλλα· ὅταν μὲν ὁ ἐπιστάτης βελτίων γένηται, καθαρώτερον τὰ νόμιμα πράττειται, ὅταν δὲ χείρων, φευλότερον. ἐφοίτων μὲν οὖν ἐπὶ τὰς θύρας Κύρον οἱ ἐντιμοὶ σὺν τοῖς ἵπποις καὶ ταῖς αἰμαῖς, συνδόξαν πᾶσι τοῖς ἀρίστοις τῶν συγκαταστρεψαμένων τὴν ἀρχήν.
- 9 Κῦρος δ' ἐπὶ μὲν τᾶλλα καθίστη ἄλλους ἐπιμελητὰς, καὶ ἦσαν αὐτῷ καὶ προσόδων ἀποδεκτῆρες καὶ δαπανημάτων δοτήρες καὶ ἔργων ἐπιστάται καὶ κτημάτων φύλακες καὶ τῶν εἰς τὴν διαίταν ἐπιτηδεῖων ἐπιμεληταί· καὶ ἵππων δὲ καὶ κυνῶν ἐπιμελητὰς καθίστη οὓς ἐνόμιζε καὶ ταῦτα τὰ βοσκήματα βέλ-
10 τιστ' ἂν παρέχειν αὐτῷ χρῆσθαι. οὓς δὲ συμφύλακας τῆς εὐδαιμονίας οἱ ᾤετο χρῆναι ἔχειν, τούτους ὅπως ὡς βέλτιστοι ἔσονται οὐκέτι τούτου τὴν ἐπιμέλειαν ἄλλοις προσέταττεν, ἀλλ' αὐτοῦ ἐνόμιζε τοῦτο ἔργον εἶναι. ἦδει γάρ, ὅτι, εἴ τι μάχης ποτὲ δεήσοι, ἐκ τούτων αὐτῷ καὶ παραστάτας καὶ ἐπιστάτας ληπτέον εἶη, σὺν οἷσπερ οἱ μέγιστοι κίνδυνοι· καὶ ταξίαρχους δὲ καὶ πεζῶν καὶ ἱππέων ἐγίγνωσκεν ἐκ τούτων καταστατέον

aber αὐτῷ wie ἡμῖν sind dat. com-
modi oder hängen von ἐπ' ἀγαθῷ
ab: zu seinem — zu unserem
Vorthheil.

6. οὕτω δὴ. S. zu III, 3, 25. —
ἐπὶ θύρας, bei Hofe. — ὁ δ' ἂν,
wie §. 5. — ποιῶσι —, θεραπεύ-
ουσι. Wegen des Asyndeton s. zu
III, 3, 26. Die Phrase θεραπεύειν
τὰς θύρας, bei Hofe aufwarten
ebenso VIII, 3, 47. 6, 14. Vergl.
nachher §. 18.

7. ἐν τῷ λόγῳ, nämll. VII, 5, 72 ff.
— καταστησάμενος, seine Einrich-
tungen gemacht hat, wie VIII, 6, 9.
— ταῦτα, als ob nicht ὡς, sondern
ἂ oder ὅσα vorherginge.

8. καὶ — ὡσπερ καί. S. zu I,
5, 1. — συνδόξαν, accus. absol. S.
zu δέον IV, 6, 3.

9. ἔργων, (öffentliche) Arbeiten.
— βέλτιστ' — χρῆσθαι zu ver-
binden.

10. συμφύλακας — οἱ. Vergl.
VIII, 6, 11: συμφύλακα Πέρσαις τε
καὶ ἐμοί. — τούτους, im Casus wohl
von οὓς beeinflusst, für οὗτοι, wo-
bei etwa vorschwebte: ἄλλοις ἐπέ-
τρεπεν, wofür dann mit dem epi-
naleptischen τούτου eine andere
Wendung eintritt. — οὐκέτι, wie
I, 5, 8. — τοῦτο, Subject, ἔργον,
Prädicat. — σὺν οἷσπερ κίνδυνοι,
nämll. αὐτῷ ἔσονται.

εἶναι. εἰ δὲ δέοι καὶ στρατηγῶν που ἄνευ αὐτοῦ, ἦδει, ὅτι 11
ἐκ τούτων πεμπτέον εἶη· καὶ πόλεων δὲ καὶ ὄλων ἐθνῶν
φύλαξι καὶ σατραπαις ἦδει ὅτι τούτων τισὶν εἶη χρηστέον καὶ
πρόσβεις γε τούτων τινὰς πεμπτέον, ὅπερ ἐν τοῖς μεγίστοις
ἠγείτο εἶναι εἰς τὸ ἄνευ πολέμου τυγχάνειν ὧν δέοιτο. μὴ 12
ὄντων μὲν οὖν οἶων δεῖ, δι' ὧν αἰ μέγιστα καὶ πλείστα πρά-
ξεις ἠμελλον εἶναι, κακῶς ἠγείτο τὰ αὐτοῦ ἔξεν. εἰ δ' οὗτοι
εἶεν οἶους δέοι, πάντα ἐνόμιζε καλῶς ἔσεσθαι. ἐνέδου μὲν οὖν
οὕτω γνοῦς εἰς ταύτην τὴν ἐπιμέλειαν· ἐνόμιζε δὲ τὴν αὐτὴν
καὶ αὐτῷ ἄσκησιν εἶναι τῆς ἀρετῆς. οὐ γὰρ ᾤετο οἶον τε εἶναι
μὴ αὐτόν τινα ὄντα οἶον δεῖ ἄλλους παρορμᾶν ἐπὶ τὰ καλὰ 13
καὶ τὰ γαθὰ ἔργα. ὥς δὲ ταῦτα διενόηθη, ἠγγήσατο σχολῆς πρῶ-
τον δεῖν, εἰ μέλλοι δυνήσεσθαι τῶν κρατίστων ἐπιμελεῖσθαι.
τὸ μὲν οὖν προσόδων ἀμελεῖν οὐχ οἶόν τε ἐνόμιζεν εἶναι, προ-
νοῶν, ὅτι πολλὰ καὶ τελεῖν ἀνάγκη ἔσοιτο εἰς μεγάλην ἀρχήν·
τὸ δ' αὖ πολλῶν κτημάτων ὄντων ἀμφὶ ταῦτα αὐτὸν αἰεὶ ἔχειν
ἦδει ὅτι ἀσχολίαν παρέξει τῆς τῶν ὄλων σωτηρίας ἐπιμελεῖ-
σθαι. οὕτω δὴ σκοπῶν, ὅπως ἂν τὰ τε οἰκονομικὰ καλῶς 14
ἔχοι καὶ ἡ σχολὴ γένοιτο, κατενόησέ πως τὴν στρατιωτικὴν
σύνταξιν. ὥς γὰρ τὰ πολλὰ δεκάδαρχοι μὲν δεκάδων ἐπιμέ-
λονται, λοχαγοὶ δὲ δεκαδάρχων, χιλιαρχοὶ δὲ λοχαγῶν, μυριά-
ρχοι δὲ χιλιάρχων, καὶ οὕτως οὐδεὶς ἀτημέλητος γίγνεται,
οὐδ' ἦν πάνυ πολλὰ μυριάδες ἀνθρώπων ὄσι, καὶ ὅταν ὁ
στρατηγὸς βούληται χρήσασθαι τι τῆ στρατιᾶς, ἀρκεῖ, ἦν τοῖς
μυριάρχοις παραγγεῖλη· ὡσπερ οὖν ταῦτα ἔχει, οὕτω καὶ ὁ 15
Κῦρος συνεκεφαλαιώσατο τὰς οἰκονομικὰς πράξεις· ὥστε καὶ
τῷ Κύρῳ ἐγένετο ὀλίγοις διαλεγόμενῳ μηδὲν τῶν οἰκείων ἀτη-
μελήτως ἔχειν· καὶ ἐκ τούτου ἦδη σχολὴν ἦγε πλείω ἢ ἄλλος
μιας οἰκίας καὶ μιας νεῶς ἐπιμελούμενος. οὕτω δὴ καταστη-

11. μεγίστοις — εἰς, sehr wich-
tig zu oder für.

12. οἶων δεῖ, d. i. τοιούτων,
οἶους δεῖ. — ἠμελλον εἶναι, debe-
rent fieri. — ἔσεσθαι, wie vorher
ἔξεν. — ἐνόμιζε εἶναι, adhiben-
dum sibi existimabat. S. zu Oe-
kon. XX, 29. Oben zu II, 4, 22.
Kr. 55, 3, 15.

13. τῶν κρατίστων, wofür nach-
her τῆς τῶν ὄλων σωτηρίας. — καὶ
vor τελεῖν mit Bezug auf προσόδων.

ΞΕΝΟΦ. ΚΥΡΟΥ. II.

— ἀμφὶ ταῦτα — ἔχειν, wie IV,
5, 15.

14. καὶ vor ἡ σχολή: und doch
zugleich. — ὡς — τὰ πολλὰ, ple-
rumque. S. I, 6, 37. II, 1, 30. —
οὐδ' ἦν, ne tum quidem, si.

15. συνεκεφαλαιώσατο, faszte zu-
sammen, centralisirte. — τὰς
οἰκονομικὰς πράξεις, wofür §. 14
τὰ οἰκονομικὰ: die Geschäfte
der Verwaltung. — ἐγένετο. S.
zu V, 2, 12.

σάμενος τὰ αὐτοῦ ἐδίδαξε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ταύτῃ τῇ καταστάσει χρῆσθαι.

- 16 Τὴν μὲν δὴ σχολὴν οὕτω κατεσκευάσατο αὐτῷ τε καὶ τοῖς περὶ αὐτόν, ἤρχετο δ' ἐπιστατεῖν τοῦ εἶναι οἴους δεῖ τοὺς κοινῶνας. πρῶτον μὲν ὁπόσοι ὄντες ἱκανοὶ ἄλλων ἐργαζομένων τρέφεσθαι μὴ παρῆεν ἐπὶ τὰς θύρας, τούτους ἐπεξήτει, νομίζων τοὺς μὲν παρόντας οὐκ ἂν ἐθέλειν οὔτε κακὸν οὔτε αἰσχρὸν οὐδὲν ἂν πράττειν καὶ διὰ τὸ παρὰ ἄρχοντι εἶναι καὶ διὰ τὸ εἰδέναι, ὅτι ὁρῶντ' ἂν ὅ τι πράττειεν ὑπὸ τῶν βελτίστων· οἱ δὲ μὴ παρῆεν, τούτους ἠγείτο ἢ ἀκρατεία τινὶ ἢ ἀδικία ἢ ἀμελείᾳ ἀπειναί. τοῦτο οὖν πρῶτον διηγησόμεθα, ὡς προσηνάγκαζε τοὺς τοιούτους παρῆναι. τῶν παρ' ἑαυτῷ μάλιστα φίλων ἐκέλευσεν ἂν τινα λαβεῖν τὰ τοῦ μὴ φοιτῶντος, φάσκοντα λαμβάνειν τὰ ἑαυτοῦ. ἐπεὶ οὖν τοῦτο γένοιτο, ἦγον 18 ἂν εὐθύς οἱ στερόμενοι ὡς ἡδικημένοι. ὁ δὲ Κύρος πολὺν μὲν χρόνον οὐκ ἐσχόλαζε τοῖς τοιούτοις ὑπακούειν· ἐπεὶ δὲ ἀκούσειεν αὐτῶν, πολὺν χρόνον ἀνεβάλλετο τὴν διαδικασίαν. ταῦτα δὲ ποιῶν ἠγείτο προσεθίζειν αὐτοὺς θεραπεύειν, ἦττον 19 δὲ ἐχθρῶς, ἢ εἰ αὐτὸς κολάζων ἠνάγκαζε παρῆναι. εἰς μὲν τρόπος διδασκαλίας ἦν αὐτῷ οὗτος τοῦ παρῆναι· ἄλλος δὲ τὸ τὰ ῥᾶστα καὶ κερδαλεώτατα τοῖς παροῦσι προστάττειν· ἄλλος 20 δὲ τὸ μηδὲν ποτε τοῖς ἀποῦσι νέμειν· ὁ δὲ δὴ μέγιστος τρόπος τῆς ἀνάγκης ἦν, εἰ τούτων μηδενὸς ὑπακούοι, ἀφελόμενος ἂν τοῦτον ἂ ἔχοι ἄλλῳ ἐδίδου, ὃν ᾔετο δύνασθαι ἂν ἐν τῷ δέοντι παρῆναι· καὶ οὕτως ἐρίγνετο αὐτῷ φίλος χρήσιμος

16. κοινῶνας. Diese ihm eigenthümliche Form braucht Xen. neben der gewöhnlichen (κοινωνός) auch §. 25. 38. 40. — πρῶτον μὲν. Dieses μὲν wird §. 21 noch einmal aufgenommen, worauf dann δὲ folgt, — ἱκανοὶ — τρέφεσθαι. Reiche und Vornehme, die am Erscheinen bei Hofe (ἐπὶ τὰς θύρας, wie §. 6) durch nichts gehindert würden. — οὐκ ἂν — οὐδὲν ἂν. S. zu II, 1, 6. Beide ἂν gehören zu ἐθέλειν.

17. ἐκέλευσεν ἂν. S. zu ἐνεπέτανες ἂν I, 6, 40. Ebenso nachher ἦγον ἂν. — φοιτῶντος, nämll. ἐπὶ τὰς θύρας, — ἐπεὶ — γένοιτο. Ueber d. Opt. s. zu I, 3, 10.

18. οὐκ ἐσχόλαζε, d. i. er wollte keine Zeit für sie haben. — θεραπεύειν, nämll. αὐτόν, ohne Zusatz wie vorher φοιτῶντος. Vgl. §. 6. — κολάζων, puniend.

20. μέγιστος τρόπος τῆς ἀνάγκης, stärkste Art des Zwanges. Nach ἦν ist kein ὅδε oder ὅτι zu vermissen. Ebenso Anab. VI, 1, 8: ὁ δὲ τρόπος τῆς ἀρχήσεως ἦν, ὁ μὲν — σπεύρει. Vergl. über das Fehlen von ὅτι zu Memor. II, 1, 17. — εἰ — ὑπακούοι. Das Subject dazu ist aus dem folgenden τούτων zu entnehmen. — ἂν — ἐδίδου, wie ἐκέλευσεν ἂν §. 17. — δύνασθαι. Man erwartet eher βούλεσθαι (Hertlein). — ἐν τῷ δέοντι, im

ἀντὶ ἀχρήστου. ἐπιζητεῖ δὲ καὶ ὁ νῦν βασιλεὺς, ἦν τις ἀπῆ οἷς παρῆναι καθήκει.

Τοῖς μὲν δὴ μὴ παροῦσιν οὕτω προσεφέρετο. τοὺς δὲ 21 παρόντας ἑαυτοὺς ἐνόμιζε μάλιστ' ἂν ἐπὶ τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἐπαίρειν, [ἐπειπερ ἄρχων αὐτῶν ἐνόμιζε δικαίως εἶναι,] εἰ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπιδεικνύειν πειρωτό τοῖς ἀρχομένοις πάντων μάλιστα κεκοσμημένον τῇ ἀρετῇ. αἰσθάνεσθαι μὲν γὰρ ἐδόκει 22 καὶ διὰ τοὺς γραφομένους νόμους βελτίους γιγνομένους ἀνθρώπους· τὸν δὲ ἀγαθὸν ἄρχοντα βλέποντα νόμον ἀνθρώποις ἐνόμισεν, ὅτι καὶ τάττειν ἱκανός ἐστι καὶ ὁρᾶν τὸν ἀτακτοῦντα καὶ κολάζειν. οὕτω δὴ γινώσκων πρῶτον μὲν τὰ περὶ τοὺς 23 θεοὺς μᾶλλον ἐκπονοῦντα ἐπεδείκνυεν ἑαυτὸν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, ἐπεὶ εὐδαιμονέστερος ἦν. καὶ τότε πρῶτον κατεστάθησαν οἱ μάγοι, ὕμνει τε αἰεὶ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ τοὺς θεοὺς καὶ ἔθνευ ἂν' ἐκάστην ἡμέραν οἷς οἱ μάγοι θεοῖς εἴποιεν. οὕτω 24 δὴ τὰ τότε κατασταθέντα ἐτι καὶ νῦν διαμένει παρὰ τῷ αἰεὶ ὄντι βασιλεῖ. ταῦτα οὖν πρῶτον ἐμιμοῦντο αὐτὸν καὶ οἱ ἄλλοι Πέρσαι, νομίζοντες καὶ αὐτοὶ εὐδαιμονέστεροι εἶσεσθαι, ἦν θεραπεύωσι τοὺς θεοὺς, ὥσπερ ὁ εὐδαιμονέστατός τε ὢν καὶ ἄρχων· καὶ Κύρῳ δ' ἂν ἠγοῦντο ταῦτα ποιοῦντες ἀρέσκειν. ὁ δὲ Κύ- 25

nöthigen Falle. — οἷς nach collectivem τις.

21. [ἐπειπερ ἄρχων αὐτῶν ἐνόμιζε δικαίως εἶναι]. Diese Worte sind dem Zusammenhang fremd, auch wenn man ἐπειπερ — εἶναι mit Bornemann hinter εἰ αὐτὸς einreicht. Mochte Kyros rechtmässiger oder unrechtmässiger Herrscher zu sein glauben, sein Beispiel blieb immer das beste Mittel, seine Unterthanen zum Guten anzuspornen, ja er hätte dies sogar noch in höherem Grade zu thun für nothwendig halten müssen, wenn er seine Herrschaft für unrechtmässig hielt. Was den Gedanken anlangt, so vergl. die Ansicht des Sokrates über die Macht des guten Beispiels Mem. I, 2, 3. 8 u. a.

22. μὲν γὰρ ἐδόκει, denn er glaubte zwar. — καὶ, auch schon. — βλέποντα νόμον, ein sehendes, wie wir etwa von einem lebendigen Gesetz reden. Cic. de

Leg. III, 13: magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum.

23. ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ. Vergl. I, 6, 3: ὅτι — πρακτικώτερος εἶη — ὅστις — ὅτε τὰ ἄρῃτα πράττοι, τότε μάλιστα τῶν θεῶν μεμῶτο. — καὶ τότε — οἱ μάγοι. Nach Schneider und Heeren war IV, 5, 51. 6, 11. VII, 3, 1. 5, 35 von Medischen Magiern die Rede. Damit stimmt die Angabe bei Duncker Gesch. d. Alterthums I, 343, dass die Medische Institution der Magier, als die Perser der Herrschaft der Meder ein Ende machten, zugleich mit anderen Sitten und Einrichtungen von den Persern übernommen wurde.

24. οὕτω gehört zu κατασταθέντα: diese damals getroffene Einrichtung. — τῷ αἰεὶ ὄντι, dem jedesmaligen. — ταῦτα, in eifriger Verehrung der Götter nach Auordnung der Magier.

ρος τὴν τῶν μεθ' αὐτοῦ εὐσέβειαν καὶ ἐναντῷ ἀγαθὸν ἐνόμιζε, λογιζόμενος ὡσπερ οἱ πλεῖν αἰρούμενοι μετὰ τῶν εὐσεβῶν μᾶλλον ἢ μετὰ τῶν ἡσεβηκέναι τι δοκούντων· πρὸς δὲ τούτοις ἐλογίζετο, ὡς, εἰ πάντες οἱ κοινῶνες θεοσεβεῖς εἶεν, ἦττον ἂν αὐτούς ἐθέλειν περὶ τε ἀλλήλους ἀνόσιόν τι ποιεῖν καὶ περὶ 26 ἐαυτόν, εὐεργέτης νομίζων εἶναι τῶν κοινωνῶν. ἐμφανίζων δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο μηδένα μήτε φίλον ἀδικεῖν μήτε σύμμαχον, ἀλλὰ τὸ δίκαιον ἰσχυρῶς ὀρῶν, μᾶλλον καὶ τοὺς ἄλλους ᾤετ' ἂν τῶν μὲν αἰσχροῶν κερδῶν ἀπέχεσθαι, 27 διὰ τοῦ δίκαιου δ' ἐθέλειν πορίζεσθαι. καὶ αἰδοῦς δ' ἂν ἠγείτο μᾶλλον πάντας ἐμπιπλάναι, εἰ αὐτὸς φανερός εἴη πάντας οὕτως αἰδούμενος, ὡς μήτ' εἰπεῖν ἂν μήτε ποιῆσαι μηδὲν 28 αἰσχρόν. ἐτεκμαίρετο δὲ τοῦτο οὕτως ἔξειν ἐκ τοῦδε· μὴ γὰρ ὅτι ἄρχοντα, ἀλλὰ καὶ οὓς οὐ φοβοῦνται, μᾶλλον τοὺς αἰδουμένους αἰδοῦνται τῶν ἀναιδῶν οἱ ἄνθρωποι· καὶ γυναικας δὲ ἄς ἂν αἰδουμένας αἰσθάνονται, ἀνταιδεῖσθαι μᾶλλον ἐθέ- 29 λουσιν ὀρῶντες. τὸ δ' αὖ πείθεσθαι οὕτω μάλιστα ἂν ᾤετο ἔμμονον εἶναι τοῖς περὶ αὐτόν, εἰ τοὺς ἀπροφασίστως πειθομένους φανερός εἴη μᾶλλον τιμῶν τῶν τὰς μεγίστας ἀρετὰς καὶ ἐπιπουωτάτας δοκούντων παρέχεσθαι. γιγνώσκων δ' οὕτω 30 καὶ ποιῶν διετελεῖ. καὶ σωφροσύνην δ' αὐτοῦ ἐπιδεικνύς μᾶλλον ἐποίει καὶ ταύτην πάντας ἀσκεῖν. ὅταν γὰρ ὀρῶσιν, ᾧ μάλιστα ἔξεστιν ὑβρίζειν, τοῦτον σωφρονοῦντα, οὕτω μᾶλλον οἳ γε ἀσθενέστεροι ἐθέλουσιν οὐδὲν ὑβριστικὸν ποιοῦντες φανε- 31 ροὶ εἶναι. διήρει δὲ αἰδῶ καὶ σωφροσύνην τῆδε, ὡς τοὺς μὲν αἰδουμένους τὰ ἐν τῷ φανερῷ αἰσχρὰ φεύγοντας, τοὺς δὲ σώ- 32 φρονας καὶ τὰ ἐν τῷ ἀφανῇ. καὶ ἐγκράτειαν δὲ οὕτω μάλιστα

25. εὐσέβειαν — ἀγαθόν, wie ἀγαθόν — τοὺς πόρους II, 1, 29. — λογιζόμενος. Der hier ausgesprochene Gedanke war den Römern ebenso geläufig als den Griechen. Horat. Carm. III, 2, 26: vetabo, qui Cereris sacrum Vulgarit arcanae, sub isdem Sit trabibus fragilemque mecum Solvat phaselon. Saepe Diespiter Neglectus incesto addidit integrum. — ὡς — ἐθέλειν. S. zu I, 6, 18. — κοινῶνες. S. zu §. 16. 26. ἰσχυρῶς ὀρῶν, fest in's Auge fassend. Vergl. II, 2, 8. Es steht aber hier das Participium, als ob

vorausginge φανερῶς δὲ καὶ περὶ πολλοῦ ποιούμενος. — διὰ τοῦ δίκαιου — πορίζεσθαι, näml. κέρδη, d. i. = δίκαια κέρδη πορ.

28. μὴ — ὅτι. S. zu VII, 2, 17. — οὓς —, τοὺς, d. i. τούτων, οὓς —, τοὺς. — ἀνταιδεῖσθαι — ὀρῶντες. Meyer: wiederum mit schamhaften Augen ansehen.

30. ὅταν — οὕτω. S. zu III, 3, 25. — ὁ μάλιστα — ὑβρίζειν, wie einem Selbstherrscher.

31. ὡς — φεύγοντας, indem er meinte, dasz. S. zu I, 4, 21.

32. ἐγκράτειαν. Von §. 25 an

ἂν ᾤετο ἀσκεῖσθαι, εἰ αὐτὸς ἐπιδεικνύοι ἐαυτὸν μὴ ὑπὸ τῶν παραντία ἡδονῶν ἐλκόμενον ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ προπονεῖν ἐθέλοντα πρῶτον σὺν τῷ καλῷ τῶν εὐφροσυνῶν. τοιγαροῦν 33 τοιοῦτος ὢν ἐποίησεν ἐπὶ ταῖς θύραις πολλὴν μὲν τῶν χειρόνων εὐταξίαν, ὑπεικόντων τοῖς ἀμείνοσι, πολλὴν δ' αἰδῶ καὶ εὐκοσμίαν πρὸς ἀλλήλους. ἐπέγνωσ δ' ἂν ἐκεῖ οὐδένα οὔτε ὀργιζόμενον κραυγῇ οὔτε χαίροντα ὑβριστικῶς γέλῳτι, ἀλλὰ ἰδῶν ἂν αὐτούς ἠγῆσω τῷ ὄντι εἰς κάλλος ζῆν.

Τοιαῦτα μὲν δὴ ποιοῦντες καὶ ὀρῶντες ἐπὶ θύραις διῆγον. 34 τῆς πολεμικῆς δ' ἕνεκα ἀσκήσεως ἐπὶ θήραν ἐξῆγεν οὓσπερ ἀσκεῖν ταῦτα ᾤετο χρῆναι, ταύτην ἠγούμενος καὶ ὄλως ἀρίστην ἀσκησιν πολεμικῶν εἶναι, καὶ ἱππικῆς δὲ ἀληθεστάτην. καὶ 35 γὰρ ἐπόχους ἐν παντοδαποῖς χωρίοις αὕτη μάλιστα ἀποδείκνυσι διὰ τὸ θηρίοις φεύγουσιν ἐφέπεσθαι, καὶ ἀπὸ τῶν ἵππων ἐνεργούς αὕτη μάλιστα ἀπεργάζεται διὰ τὴν τοῦ λαμβάνειν φιλοτιμίαν καὶ ἐπιθυμίαν. καὶ τὴν ἐγκράτειαν δὲ καὶ πόρους καὶ 36 ψύχη καὶ θάλαπην καὶ λιμὸν καὶ δίψος δύνασθαι φέρειν ἐνταῦθα μάλιστα προσεβίβησε τοὺς κοινῶνας. καὶ νῦν δ' ἔτι βασιλεὺς καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ βασιλέα ταῦτα ποιοῦντες διατελοῦσιν. ὅτι μὲν οὖν οὐκ ᾤετο προσήκειν οὐδενὶ ἀρχῆς, ὅστις μὴ βελ- 37 τίων εἴη τῶν ἀρχομένων, καὶ τοῖς προειρημένοις πᾶσι δῆλον, καὶ ὅτι οὕτως ἀσκῶν τοὺς περὶ αὐτὸν πολὺ μάλιστα αὐτὸς ἐξεπόνει καὶ τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὰς πολεμικὰς τέχνας καὶ τὰς μελέτας. καὶ γὰρ ἐπὶ θήραν τοὺς μὲν ἄλλους ἐξῆγεν, ὁπότε 38 μὴ μένειν ἀνάγκη τις εἴη· αὐτὸς δέ, ὁπότε ἀνάγκη εἴη, οἴκοι

bis hierher wird von den Tugenden gehandelt, die in der Sokratischen Lehre die erste Stelle einnehmen,

nächst der εὐσέβεια die δικαιοσύνη, ἐγκράτεια, σωφροσύνη. Nur die ἀνδρεία fehlt, deren Erwähnung nicht hierher gehörte. — τῶν παραντία ἡδονῶν. S. zu I, 5, 9. — σὺν τῷ καλῷ, in Uebereinstimmung mit dem —, wie VIII, 2, 23: σὺν τῷ δικαίῳ — σὺν τῷ καλῷ, I, 3, 17: σὺν τῷ νόμῳ. — τῶν εὐφροσυνῶν hängt ab von der Präposition in προπονεῖν. wobei πρῶτον ähnlich pleonastisch wie Hell. III, 3, 10: ἀκούσαι πρῶτον ἐβούλοντο τοῦ Κινάδωνος —, πρὶν ἀσθεῖσθαι αὐτούς.

33. ἐπέγνωσ — ἂν. S. zu III,

3, 70. — εἰς κάλλος ζῆν. Vergl. zu Ages. IX, 1: τῷ — εἰς κάλλος βίω.

34. ταῦτα, näml. τὰ τῆς πολεμικῆς, wie Memor. III, 6, 10 αὐτῶν auf πολέμον geht. S. zu I, 3, 16. — καὶ — δέ. S. zu I, 1, 2.

35. ἐπόχους, sattelfest wie I, 4, 4. Dort vergl. auch ἀπὸ τῶν ἵππων. Denn bei ἐνεργούς ist an Speerwerfen u. dergl. zu denken.

36. φέρειν sowie ἐγκράτειαν hängen von προσεβίβησε ab, πόρους u. die folg. Accusative von φέρειν. — κοινῶνας. S. zu §. 16.

37. καὶ ὅτι, d. i. καὶ τούτῳ (δῆλον), ὅτι. — τὰς μελέτας, die (dazu gehörigen) Uebungen.

38. μένειν ohne οἴκοι, wie zwei-

ἐθήρα τὰ ἐν τοῖς παραδείσοις θηρία τρεφόμενα· καὶ οὔτε αὐτὸς ποτε πρὶν ἰδρῶσαι δεῖπνον ἤρειτο οὔτε ἵπποις ἀγνυμάστοις σίτον ἐνέβαλλε· συμπαρεκάλει δὲ καὶ εἰς ταύτην τὴν θήραν τοὺς περὶ αὐτὸν σκηπτούχους. τοιγαροῦν πολὺ μὲν αὐτὸς διέφερον ἐν πᾶσι τοῖς καλοῖς ἔργοις, πολὺ δὲ οἱ περὶ ἐκείνου, διὰ τὴν αἰεὶ μελέτην. παράδειγμα μὲν δὴ τοιόνδε ἑαυτὸν παρείχετο. πρὸς δὲ τούτῳ καὶ τῶν ἄλλων οὔστινας μάλιστα ὀρφῆ τὰ καλὰ διώκοντας, τούτους καὶ δώροις καὶ ἀρχαῖς καὶ ἔδραις καὶ πάσαις τιμαῖς ἐγείρειεν· ὥστε πολλὴν πᾶσι φιλοτιμίαν ἐνέβαλλεν, ὅπως ἕκαστος ἄριστος φανεῖται τῷ Κύρῳ.

40 Καταμαθεῖν δὲ τοῦ Κύρου δοκοῦμεν, ὡς οὐ τούτῳ μόνῳ ἐνόμιζε χρῆναι τοὺς ἀρχοντας τῶν ἀρχομένων διαφέρειν, τῷ βελτίονας αὐτῶν εἶναι, ἀλλὰ καὶ καταγοητεύειν ᾧετο χρῆναι αὐτούς. στολήν τε γοῦν εἴλετο τὴν Μηδικὴν αὐτὸς τε φορεῖν καὶ τοὺς κοινῶνας ταύτην ἐπεισεν ἐνδύεσθαι· αὕτη γὰρ αὐτῷ συγκρούταιν ἐδόκει, εἴ τίς τι ἐν τῷ σώματι ἐνδεδῆς ἔχοι, καὶ

41 καλλίστους καὶ μεγίστους ἐπίδεικνύναι τοὺς φοροῦντας. καὶ γὰρ τὰ ὑποδήματα τοιαῦτα ἔχουσιν, ἐν οἷς μάλιστα λαθεῖν ἔστι καὶ ὑποτιθεμένους τι, ὥστε δοκεῖν μελίκους εἶναι ἢ εἰσί. καὶ ὑποχρίεσθαι δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς προσέτιτο, ὡς εὐοφθαλ-

mal I, 2, 12. — ἐν τοῖς παραδείσοις. Solche Gärten hatten die Perserkönige überall, wo sie residierten, u. sie waren πάντων καλῶν τε κάραθῶν μεστοί, ὅσα ἢ γῆ φέρειν θέλει. Oekon. IV, 13. — τρεφόμενα. Stellung des Participiums wie VI, 1, 18. — πρὶν ἰδρῶσαι. So der jüngere Kyros Oekon. IV, 24: ὄμνημι σοι τὸν Μίθρα, ὅταν περὶ ὑμῶν, μηδέποτε δειπνήσαι πρὶν ἰδρῶσαι ἢ τῶν πολεμικῶν τι ἢ τῶν γεωργικῶν ἔργων μελετῶν. — ἐνέβαλλε, näml. εἰς τὴν φάτην, wie VIII, 6, 12.

39. ἔδραις. Vergl. VIII, 4, 3. Oekon. IV, 8: καὶ οὓς μὲν ἂν ἀσθάνηται τῶν ἀρχόντων συνοικουμένην τε τὴν χώραν παρεχομένους καὶ ἐνεργὸν οὖσαν τὴν γῆν — τούτοις μὲν χώραν τε ἄλλην προστίθησι καὶ δώροις κοσμεῖ καὶ ἔδραις ἐντίμοις γεραίρει.

40. τοῦ Κύρου. Ueber die Constr. s. zu V, 2, 18: ἐνενόησε — αὐτῶν

— ὡς. — δοκοῦμεν wie I, 1, 1. — τούτῳ. So führt τούτο, zuweilen auch ἐκείνο, einen folgenden Infinitiv ein: Oekon. XII, 10: τούτο γὰρ δὴ ἐγὼ παντάπασιν οὐ διδάκτον ᾧμην εἶναι, τὸ ἐπιμελεῖν εἶναι. Vergl. VIII, 3, 19. — στολήν τε. S. zu §. 41. — Μηδικήν. Auch Herod. I, 135 erzählt, dass die Perser Medische Kleidung annahmen. — κοινῶνας. S. zu §. 16. — μεγίστους. S. zu V, 1, 5.

41. ἐν οἷς μάλιστα, in quibus potissimum (mehr als in anderen Sch.). Vergl. Oekon. X, 2: ὑποδήματα δ' ἔχουσαν ὑψηλά, ὅπως μελίκων δοκοίη εἶναι ἢ ἐπεφύκει. — λαθεῖν — ὑποτιθεμένους τι, ohne dass es bemerkt wird, etwas unterlegen kann. — καὶ — δὲ entspricht dem τε nach στολήν §. 40 u. tritt nach den Zwischensätzen kräftiger ein als ein einfaches καὶ oder τέ. Wegen ὑποχρίεσθαι — τοὺς ὀφθαλμοὺς vergl. I, 3, 2.

μότεροι φαίνονται ἢ εἰσί, καὶ ἐντρίβεσθαι, ὡς εὐχροώτεροι ὀρῶντο ἢ πεφύκασιν. ἐμελέτησε δὲ καί, ὡς μήτε πτύοντες⁴² μήτε ἀπομυτιτόμενοι φανεροὶ εἶεν, μηδὲ μεταστρεφόμενοι ἐπὶ θείαν μηδενός, ὡς οὐδὲν θαυμάζοντες. πάντα δὲ ταῦτα ᾧετο φέρειν τι εἰς τὸ δυσκαταφρονητοτέρους φαίνεσθαι τοῖς ἀρχομένοις.

Οὓς μὲν δὴ ἄρχειν ᾧετο χρῆναι, δι' ἑαυτοῦ οὔτω κατε-⁴³σκεύασε καὶ μελέτη καὶ τῷ σεμνῶς προεστάναι αὐτῶν· οὓς δ' αὖ κατεσκεύαζεν εἰς τὸ δουλεύειν, τούτους οὔτε μελετᾶν τῶν ἐλευθερίων πόνων οὐδένα παρῶρα οὔτε ὄπλα κεκτῆσθαι ἐπέ-⁴⁴τρεπεν· ἐπεμελεῖτο δέ, ὅπως μήτε ἄσιτοι μήτε ἄποτοι ποτε ἔσονται ἐλευθερίων ἕνεκα μελετημάτων. καὶ γὰρ ὁπότε ἐλαύ-⁴⁴νοιεν τὰ θηρία τοῖς ἵππευσιν εἰς τὰ πεδία, φέρεσθαι σίτον εἰς θήραν τούτοις ἐπέτρεπε, τῶν δὲ ἐλευθέρων οὐδενί· καὶ ὁπότε πορεία εἴη, ἤγρεν αὐτοὺς πρὸς τὰ ὕδατα ὥσπερ τὰ ὑποζύγια. καὶ ὁπότε δὲ ὄρα εἴη ἀρίστου, ἀνέμενεν αὐτοὺς ἔστε ἐμφάγοιέν⁴⁵τι, ὡς μὴ βουλιμιῶν· ὥστε καὶ οὗτοι αὐτὸν ὥσπερ οἱ ἄριστοι πατέρα ἐκάλουν, ὅτι ἐπεμέλετο αὐτῶν, ὅπως ἀναμφιλόγως αἰεὶ ἀνδράποδα διατελοῖεν.

Τῇ μὲν δὴ ὅλη Περσῶν ἀρχῇ οὔτω τὴν ἀσφάλειαν κατε-⁴⁵σκεύαζεν. ἑαυτῷ δὲ ὅτι μὲν οὐχ ὑπὸ τῶν καταστραφέντων κίνδυνος εἴη παθεῖν τι ἰσχυρῶς ἐθάρρει· καὶ γὰρ ἀνάγκη εἶναι αὐτοὺς καὶ ἀσυντάκτους ὄντας ἐώρα, καὶ πρὸς τούτοις οὐδὲ ἐπλησίαζε τούτων οὐδεὶς αὐτῷ οὔτε νυκτὸς οὔτε ἡμέρας. οὓς δὲ κρατίστους τε ἤγειτο καὶ ὀπλισμένους καὶ⁴⁶ ἀθρόους ὄντας ἐώρα, καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν ἵππεων ἡγεμόνας ὄντας, τοὺς δὲ πεζῶν· πολλοὺς δὲ αὐτῶν καὶ φρονήματα ἔχον-

42. πτύοντες. Vergl. I, 2, 16. — μηδὲ, und (auch) nicht einmal. — μεταστρεφόμενοι. Vergl. Lykurgs Vorschrift de rep. Lac. III, 4: σιγή — πορεύεσθαι, περιβλέπειν δὲ μηδαμοῖ, ἀλλ' αὐτὰ τὰ πρὸ τῶν ποδῶν ὄραν. — οὐδὲν θαυμάζοντες, im Sinne des Horazischen nil admirari. — φέρειν, beitragen.

43. δι' ἑαυτοῦ, durch sein Beispiel trieb er sie an. Hierzu bildet nachher den Gegensatz οὐδένα παρῶρα. — ἐλευθερίων ἕνεκα μελετημάτων, quod attinet ad studia liberalia, wie auch wir: um der (ihnen

versagten) freien Uebungen willen. Vergl. ἐκείνον ἕνεκεν III, 2, 30.

44. πατέρα. Vergl. VIII, 2, 9. — ὅπως — διατελοῖεν. Obwohl ἀνδράποδα nicht immer in so ganz verächtlichem Sinne steht, so scheinen doch die Worte, auch als Bemerkung im Sinne des Schriftstellers, gar seltsam und sind wohl nur der ironische Zusatz eines Abschreibers.

45. ἀσυντάκτους. Den Gegensatz giebt nachher ὀπλισμένους καὶ ἀθρόους.

46. καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν, für καὶ ὧν τοὺς μὲν. S. zu V, 2, 15. —

τας ἡσθάνετο ὡς ἱκανοὺς ὄντας ἄρχειν· καὶ τοῖς φύλαξι δὲ αὐτοῦ οὗτοι μάλιστα ἐπλησίαζον, καὶ αὐτῷ δὲ τῷ Κύρῳ τούτων πολλοὶ πολλὰκις συνεμίγνυσαν· ἀνάγκη γὰρ ἦν, εἴ τι καὶ χρῆσθαι ἐμελλεν αὐτοῖς· ὑπὸ τούτων οὖν καὶ κίνδυνος ἦν
 47 αὐτὸν μάλιστα παθεῖν τι κατὰ πολλοὺς τρόπους. σκοπῶν οὖν, ὅπως ἂν αὐτῷ καὶ τὰ ἀπὸ τούτων ἀκίνδυνα γένοιτο, τὸ μὲν περιελέσθαι αὐτῶν τὰ ὄπλα καὶ ἀπολέμους ποιῆσαι ἀπεδοκίμασε, καὶ ἄδικον ἡγούμενος καὶ κατάλυσιν τῆς ἀρχῆς ταύτην νομίζων· τὸ δ' αὖ μὴ προσίεσθαι αὐτοὺς καὶ τὸ ἀπιστοῦντα
 48 φανερὸν εἶναι ἀρχὴν ἡγήσατο πολέμου· ἐν δ' ἀντὶ πάντων τούτων ἔγνω καὶ κράτισταν εἶναι πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἀσφάλειαν καὶ κάλλιστον, εἴ δύναίτο ποιῆσαι τοὺς κρατίστους ἑαυτῷ μᾶλλον φίλους ἢ ἀλλήλοις. ὡς οὖν ἐπὶ τὸ φιλεῖσθαι δοκεῖ ἡμῖν ἔλθειν, τοῦτο πειρασόμεθα διηγήσασθαι.

2 Πρῶτον μὲν γὰρ διὰ παντὸς αἰεὶ τοῦ χρόνου φιλανθρωπίαν τῆς ψυχῆς ὡς ἡδύνατο μάλιστα ἐνεφάνιζεν, ἡγούμενος, ὥσπερ οὐ ῥάδιόν ἐστι φιλεῖν τοὺς μισεῖν δοκοῦντας οὐδ' εὐνοεῖν τοῖς κακονόοις, οὕτω καὶ τοὺς γνωσθέντας, ὡς φιλοῦσι καὶ εὐνοοῦσιν, οὐκ ἂν δύνασθαι μισεῖσθαι ὑπὸ τῶν φιλεῖσθαι ἡγουμένων.
 2 ἕως μὲν οὖν χρήμασιν ἀδυνατώτερος ἦν εὐεργετεῖν, τῷ τε προνοεῖν τῶν συνόντων καὶ τῷ προπονεῖν καὶ τῷ συνηδόμενος μὲν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς φανερὸς εἶναι, συναχθόμενος δ' ἐπὶ τοῖς κακοῖς, τούτοις ἐπειράτο θηρεῦν· ἐπειδὴ δὲ ἐγένετο αὐτῷ, ὥστε χρήμασιν εὐεργετεῖν, δοκεῖ ἡμῖν γινῶναι πρῶτον

ὑπὸ τούτων geht auf οὗς zu Anfang des §. Ueber οὖν nach den vielen Zwischensätzen s. zu V, 1, 6.

47. τὰ ἀπὸ τούτων, das, was von diesen ausging, d. i. das Verhalten dieser gegen ihn. — ταύτην Object, κατάλυσιν Prädicat.

2. Inhalt: Kyros war leutselig, theilnehmend am Glück wie am Unglück seiner Freunde, theilte mit besonders kluger Berechnung von seiner Tafel mit, die ausgezeichnet war, und machte viele und reiche Geschenke. So wurde es ihm möglich viele Ohren und Augen im Reiche zu haben, die über seine und seines groszen Reiches Sicherheit wachten. Da er seine Aufgabe als die eines guten Hirten erkannte,

so besasz er in seinen Freunden unermeszliche Schätze, wovon er dem Krösos einen glänzenden Beweis lieferte. Er sorgte auch für die besten Aerzte und Arzneien und besuchte kranke Freunde. Sogar Eifersucht unter diesen zu erregen verschmähte er nicht als Mittel dazu, dasz sie vor Allen an ihm einen festen Halt suchten.

1. κακονόοις die nicht-contrahirte Form auch Anab. II, 4, 16. Hellen. II, 1, 2.

2. χρήμασιν zu verbinden mit εὐεργετεῖν. — τούτοις. S. zu VII, 5, 75 zu τούτο. — θηρεῦν, nämll. τοὺς συνόντας. Vergl. II, 4, 10: τούτους — ἀγαθοῖς θηρατέον εἶναι καὶ λόγοις καὶ ἔργοις. — πρῶτον

μὲν, ὡς εὐεργέτημα ἀνθρώποις πρὸς ἀλλήλους οὐδὲν ἐστὶν ἀπὸ τῆς αὐτῆς δαπάνης ἐπιχαριτώτερον ἢ σίτων καὶ ποτῶν μετάδοσις. τοῦτο δ' οὕτω νομίσας πρῶτον μὲν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ τρά-
 3 πεξαν συνέταξεν ὅπως οἷς αὐτὸς σιτοῖτο σίτοις, τούτοις ὅμοια αἰεὶ παρατίθειτο αὐτῷ ἱκανὰ παμπόλλοις ἀνθρώποις· ὅσα δὲ παρατεθείη, ταῦτα πάντα, πλὴν οἷς αὐτὸς καὶ οἱ σύνδειπνοι χρῆσαιτο, διεδίδου οἷς αἰεὶ βούλοιο τῶν φίλων μνήμην ἐνδείκνυσθαι ἢ φιλοφροσύνην. διέπεμπε δὲ καὶ τούτοις, οὓς ἀγασθείη ἢ ἐν φυλακαῖς ἢ ἐν θεραπέαις ἢ ἐν αἰστισιν οὖν πράξεσιν, ἐνσημαινόμενος τοῦτο, ὅτι οὐκ ἂν λανθάνοιεν χαρίζεσθαι βουλόμενοι. ἐτίμα δὲ καὶ τῶν οἰκετῶν ἀπὸ τῆς τραπέζης ὁπότε
 4 τινὰ ἐπαινέσειε· καὶ τὸν πάντα δὲ σίτον τῶν οἰκετῶν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ τράπεζαν ἐπετίθετο, οἴόμενος ὥσπερ καὶ τοῖς κνσὶν ἐμποιεῖν τινα καὶ τοῦτο εὐνοίαν. εἰ δὲ καὶ θεραπεύεσθαι τινα βούλοιο τῶν φίλων ὑπὸ πολλῶν, καὶ τούτοις ἐπέμπε ἀπὸ τραπέζης· καὶ νῦν γὰρ ἔτι οἷς ἂν ὀρώσι πεμπόμενα ἀπὸ τῆς βασιλέως τραπέζης, τούτους πάντες θεραπεύουσι μᾶλλον, νομίζοντες αὐτοὺς ἐντίμους εἶναι καὶ ἱκανοὺς διαπράττειν, ἦν τι δέωνται. ἔτι δὲ καὶ οὐ τούτων μόνον ἔνεκα τῶν εἰρημένων εὐφραίνει τὰ πεμπόμενα παρὰ βασιλέως, ἀλλὰ τῷ ὄντι καὶ ἡδονῇ πολλὴ διαφέρει τὰ ἀπὸ τῆς βασιλέως τραπέζης. καὶ τοῦτο
 5 μέντοι οὕτως ἔχει οὐδὲν τι θαναστόν· ὥσπερ γὰρ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι διαφερόντως ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσιν ἐξεργασμένοι εἰσὶ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ παρὰ βασιλεῖ σίτα πολλὰ διαφερόντως ἐκπεπόνηται. ἐν μὲν γὰρ ταῖς μικραῖς πόλεσιν οἱ αὐτοὶ ποιοῦσι κλίνην, θύραν, ἄροτρον, τράπεζαν, πολ-

μὲν. S. zu §. 7. — εὐεργέτημα — οὐδὲν — ἀπὸ τῆς αὐτῆς δαπάνης, d. i. οὐδὲν τῶν ἀπὸ τῆς αὐτῆς δαπάνης εὐεργετημάτων: unter vielen denkbaren Wohlthaten, die dasselbe kosten würden.

3. Constr. συνέταξεν ὅπως ἐπὶ τ. αὐ. τράπεζαν — παρατίθειτο. — διεδίδου. Ebenso Kyros in der Anab. I, 9, 25 f. Vergl. Ages. V, 1. Unten VIII, 4, 6.

4. ὁπότε — ἐπαινέσειε. S. zu I, 3, 10. — καὶ — δέ. S. zu I, 1, 2. Ueber die Stellung τὸν πάντα s. B. 127, 9. K. 50, 11, Anm. 12. — τῶν

οἰκετῶν. Die Sache anlangend vergl. Plut. Mor. 7, 4, p. 703 E: καὶ τὸ δούλων καὶ τῶν κνσῶν αἰεὶ δεῖπνον ἐπὶ τῆς ἐκεῖνων (τῶν Περσῶν βασιλέων) προτίθεισθαι τραπέζης· — ἡμεροῦνται γὰρ τῇ τῆς τροφῆς μετάδοσει καὶ τὰ συνθρωπότατα τῶν θηρίων. — ὥσπερ καὶ. S. zu I, 5, 1. — τοῖς κνσὶν. Was auf die H. paszt, ist dazu aus ἐπὶ τὴν αὐτοῦ τράπεζαν ἐπετίθετο zu ergänzen. Auch erwartet man eigentlich καὶ τοῖς οἰκέταις τοῦτο. — τινα —, τούτοις. S. zu I, 2, 2. — ἡδονῇ, Wohlgeschmack, wie Anab. II, 3, 16.

λάκις δ' ὁ αὐτὸς οὗτος καὶ οἰκοδομεῖ, καὶ ἀγαπᾷ, ἣν καὶ οὕτως ἱκανοὺς αὐτὸν τρέφειν ἐργοδότας λαμβάνη· ἀδύνατον οὖν πολλὰ τεχνώμενον ἄνθρωπον πάντα καλῶς ποιεῖν. ἐν δὲ ταῖς μεγάλας πόλεσι διὰ τὸ πολλοὺς ἐκάστου δεῖσθαι ἀρκεῖ καὶ μία ἐκάστῳ τέχνη εἰς τὸ τρέφεσθαι, πολλάκις δὲ οὐδ' ὅλη μία, ἀλλ' ὑποδήματα ποιεῖ ὁ μὲν ἀνδρείαα, ὁ δὲ γυναικεία· ἔστι δὲ ἔνθα καὶ ὑποδήματα ὁ μὲν νευροροραφῶν μόνον τρέφεται, ὁ δὲ σχίζων, ὁ δὲ χιτῶνας μόνον συντέμνων, ὁ δὲ γε τούτων οὐδὲν ποιοῦν, ἀλλὰ συντιθεῖς ταῦτα. ἀνάγκη οὖν τὸν ἐν βραχυτάτῳ διατριβόντα τοῦτο καὶ ἄριστα διηναγκάσθαι τοῦτο ποιεῖν.

6 τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο πέπονθε καὶ τὰ ἀμφὶ τὴν δίαίταν. ᾧ μὲν γὰρ ὁ αὐτὸς κλίνην στρώννυσι, τράπεζαν κοσμεῖ, μάττει, ὅσα ἄλλοτε ἄλλοῖα ποιεῖ, ἀνάγκη, οἶμαι, τούτῳ, ὡς ἂν ἕκαστον προχωρῇ, οὕτως ἔχειν· ὅπου δὲ ἱκανὸν ἔργον ἐνὶ ἔψειν κρέα, ἄλλῳ ὀπτᾶν, ἄλλῳ δὲ ἰχθὺν ἔπειν, ἄλλῳ ὀπτᾶν, ἄλλῳ ἄρτους ποιεῖν, καὶ μηδὲ τούτους παντοδαπούς, ἀλλ' ἀρκεῖ ἂν ἐν εἶδος εὐδοκίμοῦν παρασχη, ἀνάγκη, οἶμαι, ταῦτα οὕτω ποιούμενα πολὺ διαφερόντως ἐξειργάσθαι ἕκαστον.

7 Τῇ μὲν δὴ τῶν σίτων θεραπείᾳ τοιαῦτα ποιοῦν πολὺ ὑπερεβάλλετο πάντας· ὡς δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι θεραπεύων πολὺ ἐκράτει, τοῦτο νῦν διηγήσομαι· πολὺ γὰρ διενεργῶν ἀνθρώπων τῷ πλείστας προσόδους λαμβάνειν πολὺ ἔτι πλέον διήνεγκε τῷ πλείστα ἀνθρώπων δωρεῖσθαι. κατῆρξε μὲν οὖν τούτου Κῦρος, διαμένει δ' ἔτι καὶ νῦν τοῖς βασιλεῦσιν ἢ πολυδωρία.

8 τίνι μὲν γὰρ φίλοι πλουσιώτεροι ὄντες φανεροὶ ἢ Περσῶν βασιλεῖ; τίς δὲ κοσμῶν κάλλιον φαίνεται στολαῖς τοὺς περὶ αὐτὸν ἢ βασιλεὺς; τίνος δὲ δῶρα γιννώσκειται ὥσπερ ἕνα τῶν

5. καὶ οὕτως, auch so, d. i. ob-schon er so vielerlei versteht. — ἐκάστον, nämli. τεχνίτου. — ἔστι δ' ἔνθα, in manchen Städten. — σχίζων, ausschneiden. — χιτῶνας, die Theile des Oberleders. — συντέμνων, zuschneiden. — ταῦτα, die einzelnen Theile des Schuhs. — τούτων, wie §. 2. — ἀνάγκη οὖν — διηναγκάσθαι. Der Gedanke ist: die nothwendige Folge von dieser Theilung der Arbeit ist, dasz jeder dahin getrieben oder gebracht wird, seinen Theil (in Folge der fortwährenden Uebung) mit grösster Meisterschaft anzufertigen.

6. κλίνην, Tischlager. — κοσμεῖ, servirt. — ὡς ἂν ἕκαστον προχωρῇ, wie jedes eben geräth. — ἂν = ἕαν.

7. τῇ μὲν. Es wird recapitulirt was §. 2 mit πρώτον μὲν begann, bei welchem μὲν der erst hier folgende Gegensatz (ὡς δὲ) bereits vorschwebte. — τοῖς ἄλλοις πᾶσι θεραπεύων, in jeder anderen Art von freundlicher Aufmerksamkeit.

8. δῶρα — βασιλέως. Vergl. Anab. I, 2, 27. Dieselben Geschenke werden oben I, 3, 3 erwähnt. — γιννώσκειται, erkennt man, nämli. ge-

βασιλέως, ψέλια καὶ στρεπτοὶ καὶ ἵπποι χρυσοχάλινοι; οὐ γὰρ δὴ ἔξεστιν ἐκεῖ ταῦτα ἔχειν ᾧ ἂν μὴ βασιλεὺς δῶ. τίς δ' ἄλλος λέγεται δῶρον μεγέθει ποιεῖν αἰρεῖσθαι αὐτὸν καὶ ἀντ' ἀδελφῶν καὶ ἀντὶ πατέρων καὶ ἀντὶ παίδων; τίς δ' ἄλλος ἐδυνασθη ἔχθρους ἀπέχοντας πολλῶν μηνῶν ὁδὸν τιμωρεῖσθαι ὡς Περσῶν βασιλεὺς; τίς δ' ἄλλος καταστρεφόμενος ἀρχὴν ὑπὸ τῶν ἀρχομένων πατῆρ καλούμενος ἀπέθανεν ἢ Κῦρος; τοῦτο δὲ τούνομα δήλον ὅτι εὐεργετοῦντός ἐστι μᾶλλον ἢ ἀφαιρουμένου. κατεμάδομεν δέ, ὡς καὶ τοὺς βασιλέως καλουμένους ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ βασιλέως ὄτα οὐκ ἄλλως ἐκτέτατο ἢ τῷ δωρεῖσθαι τε καὶ τιμᾶν· τοὺς γὰρ ἀπαγγεῖλαντας ὅσα καιρὸς αὐτῷ εἶη πεπύσθαι μεγάλως εὐεργετῶν πολλοὺς ἐποίησεν ἀνθρώπους καὶ ὠτακουστέιν καὶ διοπτρεύειν, τί ἂν ἀγγεῖλαντες ὠφελήσειαν βασιλέα. ἐκ τούτου δὴ καὶ πολλοὶ ἐνομισθήσαν βασι-
λέως ὀφθαλμοὶ καὶ πολλὰ ὄτα. εἰ δὲ τίς οἶεται ἕνα αἰρετὸν εἶναι ὀφθαλμὸν βασιλεῖ, οὐκ ὀρθῶς οἶεται· ὀλίγα γὰρ εἰς γ' ἂν ἴδοι καὶ εἰς ἀκούσειε· καὶ τοῖς ἄλλοις ὥσπερ ἀμελεῖν ἂν παραγγελλόμενον εἶη, εἰ ἐνὶ τούτῳ προστεταγμένον εἶη· πρὸς δὲ καὶ ὄντινα γιννώσκειεν ὀφθαλμὸν ὄντα, τοῦτον ἂν εἶδειεν ὅτι φυλάττεσθαι δεῖ. ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει, ἀλλὰ τοῦ φάσκοντος ἀκούσαι τι ἢ ἰδεῖν ἄξιον ἐπιμελείας παντὸς βασιλεὺς ἀκούει. οὕτω δὴ πολλὰ μὲν βασιλέως ὄτα, πολλοὶ δὲ ὀφθαλμοὶ νομίζονται· καὶ φοβοῦνται πανταχοῦ λέγειν τὰ μὴ σύμφορα βασιλεῖ, ὥσπερ αὐτοῦ ἀκούοντος, καὶ ποιεῖν ἢ μὴ σύμφορα, ὥσπερ

rade als dessen Geschenke. — ὥσπερ, d. i. ebenso sicher wie. — οὐ γὰρ δὴ ἔξεστιν. Nicht einmal einen Ring, oder einen Gürtel, oder eine Spange von Gold durfte ein Perser tragen, wenn sie nicht ein Geschenk des Königs waren, nach Prokop. Pers. I, 17 p. 49 D.

9. ποιεῖν αἰρεῖσθαι αὐτὸν, er bewirke, dasz man ihn vorzieht, d. i. dasz man ihm mehr ergeben ist, als. — ἐδυνασθη. S. zu I, 1, 5. — πατῆρ καλούμενος. Vergl. VIII, 1, 44. S. 1. Herod. III, 89: λέγονσι Πέρσαι, ὡς Δαρείος μὲν ἦν κάπηλος, Καμβύσης δὲ δεσπότης, Κῦρος δὲ πατῆρ. S. d. Einl. §. 25.

10. τοὺς καλουμένους. S. zu I, 2, 3. — ὀφθαλμοὺς — ὄτα. Solche

κατάσκοποι und κατήκοοι hatte der Perserkönig nach Herod. I, 100 überall in seinem Reiche, δι' ὧν, sagt Suidas, πάντα ὁ βασιλεὺς ἐπισκοπεῖ —, δι' ὧν ἀκούει τὰ πραττόμενα ἐκάστῳ πανταχοῦ.

11. ἕνα — βασιλεῖ, d. K. haben nur ein auserwähltes Auge. — ἂν ist bei ἀκούσειε zu wiederholen. — ὥσπερ — παραγγελλόμενον, gleichsam anbefohlen, sich nicht darum zu bekümmern: so oft sich Veranlassung zu einer Anzeige fände, wiederholt gedachter Befehl; nachher part. perf. προστεταγμένον, d. i. ein für alle Mal aufgetragen. — πρὸς δὲ, wie II, 1, 31. — τούτων — εἶδειεν ὅτι. S. zu I, 1, 6. — τοῦ φάσκοντος — παντὸς, jeden, der da sagt.

αὐτοῦ παρόντος. οὐκ οὐκ ὅπως μνησθῆναι ἂν τις ἐτόλμησε πρὸς τινα περὶ Κῦρου φλαυρόν τι, ἀλλ' ὡς ἐν ὀφθαλμοῖς πᾶσι καὶ ὡς βασιλέως τοῖς ἀεὶ παροῦσιν οὕτως ἕκαστος διέκειτο. τοῦ δὲ οὕτω διακείσθαι τοὺς ἀνθρώπους πρὸς αὐτὸν ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα ὅ τι ἂν τις αἰτιάσαιτο μᾶλλον ἢ ὅτι μεγάλα ἤθελεν ἀντὶ μικρῶν εὐεργετεῖν.

- 13 Καὶ τὸ μὲν δὴ μεγέθει δῶρον ὑπερβάλλειν πλουσιώτατον οὐτα οὐ θαυμαστόν· τῇ δὲ θεραπείᾳ καὶ τῇ ἐπιμελείᾳ τῶν φίλων βασιλεύοντα περιγίγνεσθαι, τοῦτο ἀξιολογώτερον. ἐκεῖνος τοίνυν λέγεται κατάδηλος εἶναι μηδεὶν ἂν οὕτως αἰσχυρθεῖς
14 ἠττώμενος, ὡς φίλων θεραπείᾳ· καὶ λόγος δὲ αὐτοῦ ἀπομνημονεύεται, ὡς λέγοι παραπλήσια ἔργα εἶναι νομέως ἀγαθοῦ καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ· τὸν τε γὰρ νομέα χρῆναι ἔφη εὐδαίμονα τὰ κτήνη ποιοῦντα χρῆσθαι αὐτοῖς, ἢ δὴ προβάτων εὐδαιμονία, τὸν τε βασιλέα ὡσαύτως εὐδαίμονας πόλεις καὶ ἀνθρώπους ποιοῦντα χρῆσθαι αὐτοῖς. οὐδὲν οὖν θαυμαστόν, εἴπερ ταύτην εἶχε τὴν γνώμην, τὸ φιλονίκως ἔχειν πάντων ἀνθρώπων θερα-
15 πείᾳ περιγίγνεσθαι. καλὸν δ' ἐπίδειγμα καὶ τοῦτο λέγεται Κῦρος ἐπιδειξάμενος Κροίσῳ, ὅτε ἐνουθέτει αὐτόν, ὡς διὰ τὸ πολλὰ διδόναι πένης ἔσοιτο, ἐξὸν αὐτῷ θησαυροὺς χρυσοῦ πλείστους ἐνὶ γῆ ἀνδρὶ ἐν τῷ οἴκῳ καταθέσθαι· καὶ τὸν Κῦρον λέγεται

12. οὐκ οὐκ ὅπως, weit entfernt also, dasz. S. über οὐκ ὅπως B. 150. 1 K. 67, 14, Anm. 3. C. 622, 4. — οὕτως verhält sich zu ὡς — παροῦσι wie VII, 5, 75 τοῦτο zu τὸ — γενέσθαι: unter den jedesmal Anwesenden, wie unter lauter Augen u. O. des K. Vergl. zu I, 6, 4. — τοῦ διακείσθαι, dieses Verhaltens, abhängig von ὅ τι — αἰτιάσαιτο, was man als Grund angeben könnte.

13. Dasselbe Lob und in ganz ähnlicher Form wird dem jüngeren Kyros Anab. I, 9, 24 ertheilt: καὶ τὸ μὲν — οὐδὲν θαυμαστόν — τὸ δὲ τῇ ἐπιμελείᾳ περιεῖναι τῶν φίλων — ταῦτα ἐμοίγε μᾶλλον δοκεῖ ἀγαθὰ εἶναι. — βασιλεύοντα, als Königl. — τοίνυν, profecto. — ἂν — αἰσχυρθεῖς gehören zusammen, ἠττώμενος = εἰ ἠττώτο.

14. λόγος —, ὡς λέγοι. Ebenso

Anab. I, 9, 11: καὶ εὐχὴν δὲ τινες αὐτοῦ ἐξέφερον, ὡς εὐχοίτο — νομέως ἀγαθοῦ καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ. Ueber den Gedanken vergl. Memor. III, 2, 1 ff. — τὸν τε — νομέα —, τὸν τε βασιλέα ὡσαύτως, denn wie —. S. zu VIII, 1, 1. — ἢ δὴ προβάτων εὐδαιμονία, quae scilicet — est, d. h. soweit der Begriff εὐδαιμονία auf Schaafse angewandt ist. — τὸ — ἔχειν, erklärende Apposition zu γνώμην. Vergl. VII, 5, 52: ἢ δεινὴ ἀγγελία, τὸ — συλλέγεσθαι. — πάντων ἀνθρώπων, abhängig von περιγίγνεσθαι.

15. ἐπίδειγμα, näml. ταύτης τῆς γνώμης. — ἐξὸν. S. zu δέον I, 5, 11. — πλείστους ἐνὶ γῆ ἀνδρὶ, die wenigstens für einen M. grössten, d. h. grösser als sonst ein einzelner Mann aufhäufen könne. — καὶ τὸν Κῦρον, als ob nicht ἐπίδειγμα καὶ τοῦτο vorausgegangen wäre, wonach man

ἐρέσθαι, Καὶ πόσα ἂν ἤδη οἶε μοι χρήματα εἶναι, εἰ συνέλεγον χρυσίου, ὥσπερ σὺ κελεύεις, ἐξ ὅτου ἐν τῇ ἀρχῇ εἰμι; καὶ τὸν 16 Κροῖσον εἰπεῖν πολὺν τινα ἀριθμὸν. καὶ τὸν Κῦρον πρὸς ταῦτα, Ἄγε δὴ, φάναι, ὦ Κροῖσε, σύμπεμψον ἄνδρα σὺν Ἰστάσπᾳ τούτῳ, ὅτῳ σὺ πιστεύεις μάλιστα. σὺ δέ, ὦ Ἰστάσπα, ἔφη, περιελθὼν πρὸς τοὺς φίλους λέγε αὐτοῖς, ὅτι δέομαι χρυσίου πρὸς προᾶξιν τινα· καὶ γὰρ τῷ ὄντι προσδέομαι· καὶ κέλευε αὐτοὺς ὅποσα ἂν ἕκαστος δύναιτο πορίσαι μοι χρήματα γράψαντας καὶ κατασημηναμένους δοῦναι τὴν ἐπιστολὴν τῷ 17 Κροῖσου θεράποντι φέρειν. ταῦτα δέ, ὅσα ἔλεγε, καὶ γράψας καὶ σημηνάμενος ἐδίδου τῷ Ἰστάσπᾳ φέρειν πρὸς τοὺς φίλους, ἐνέγραψε δὲ πρὸς πάντας καὶ Ἰστάσπαν ὡς φίλον αὐτοῦ δέχεσθαι. ἐπεὶ δὲ περιῆλθε καὶ ἤνεγκεν ὁ Κροῖσου θεράπων τὰς ἐπιστολάς, ὁ δὲ Ἰστάσπας εἶπεν, ὦ Κῦρε βασιλεῦ, καὶ ἐμοὶ ἤδη χρῆ ὡς πλουσίῳ χρῆσθαι· πάμπολλα γὰρ ἔχων πάρεμι 18 δῶρα διὰ σὰ γράμματα. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Εἰς μὲν τοίνυν καὶ οὗτος ἤδη θησαυρὸς ἡμῖν, ὦ Κροῖσε· τοὺς δ' ἄλλους καταθεῖω καὶ λόγισαι, πόσα ἐστὶν ἔτοιμα χρήματα, ἢν τι δέωμαι χρῆσθαι. λέγεται δὲ λογιζόμενος ὁ Κροῖσος πολλαπλάσια εὐρεῖν ἢ ἔφη Κῦρος ἂν εἶναι ἐν τοῖς θησαυροῖς ἤδη, εἰ συνέλεγεν. ἐπεὶ δὲ τοῦτο φανερόν ἐγένετο, εἰπεῖν λέγεται ὁ Κῦρος, Ὅρα, 19 φάναι, ὦ Κροῖσε, ὡς εἰσὶ καὶ ἐμοὶ θησαυροί; ἀλλὰ σὺ μὲν κελεύεις με παρ' ἐμοὶ αὐτοὺς συλλέγοντα φθονεῖσθαι τε δι' αὐτοὺς καὶ μισεῖσθαι, καὶ φύλακας αὐτοῖς ἐπιστάντα μισθοφόρους τούτοις πιστεύειν· ἐγὼ δὲ τοὺς φίλους πλουσίους ποιῶν τούτους μοι νομίζω θησαυροὺς καὶ φύλακας ἅμα ἐμοῦ τε καὶ τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν πιστοτέρους εἶναι ἢ εἰ φρουροὺς μισθο-

ein γὰρ erwarten sollte, sondern etwa Κροῖσος ἐνουθέτει ποτὲ αὐτόν.

16. ὅποσα — χρήματα γράψαντας, wie viel ein jeder — könnte, das sollten sie aufschreiben. — δοῦναι — φέρειν, dare — ferendam.

17. διὰ τὰ σὰ γράμματα. In dem Schreiben war Hystaspas zu freundlicher Aufnahme empfohlen und auch für seinen Theil reich beschenkt worden.

18. Εἰς μὲν — τοὺς δ' ἄλλους. Hystaspas mit seinen Geschenken

und die Gelder, welche dem Kyros gewährt wurden, diese zunächst nur als Verschreibung. — εἰ συνέλεγεν, wenn er gesammelt hätte und noch sammelte; daher das Imperfectum.

19. εἰπεῖν — φάναι. S. zu I, 3, 6. — τοὺς φίλους — θησαυροῦς. Vgl. Hier. XI, 13: θησαυροὺς γὰρ μὴ ἔχοις ἂν πάντας τοὺς παρὰ τοῖς φίλοις πλούτους. ἀλλὰ θαρσῶν, ὦ Ἰέρων, πλούτιζε μὲν τοὺς φίλους· σαυτὸν γὰρ πλουτιεῖς. — καὶ φύλακας — πιστοτέρους — ἢ εἰ —

20 φόρους ἐπεστησάμην. καὶ ἄλλο δέ σοι ἐρῶ· ἐγὼ γάρ, ὡς Κροί-
σε, ὃ μὲν οἱ θεοὶ δόντες εἰς τὰς ψυχὰς τοῖς ἀνθρώποις ἐποί-
ησαν ὁμοίως πάντας πένητας, τούτου μὲν οὐδ' αὐτὸς δύναμαι
περιγενέσθαι, ἀλλ' εἰμὶ ἄπληστος κἀγὼ ὥσπερ οἱ ἄλλοι χρη-
21 μάτων· τῆδέ γε μέντοι διαφέρειν μοι δοκῶ τῶν πλείστων,
ὅτι οἱ μὲν, ἐπειδὴν τῶν ἀρκούντων περιττὰ κτήσονται, τὰ μὲν
αὐτῶν αὐτὸ κατορύττουσι, τὰ δὲ κατασήπουσι, τὰ δὲ ἀριθμοῦντες
καὶ μετροῦντες καὶ ἰσάαντες καὶ διαψύχοντες καὶ φυλάττοντες
πράγματα ἔχουσι, καὶ ὅμως ἔνδον ἔχοντες τσαυτὰ οὔτε ἐσθί-
ουσι πλείω ἢ δύνανται φέρειν, διαρραγεῖεν γὰρ ἂν, οὔτ' ἀμφίεν-
νυνται πλείω ἢ δύνανται φέρειν, ἀποπνιγεῖεν γὰρ ἂν, ἀλλὰ
22 τὰ περιττὰ χρήματα πράγματα ἔχουσιν· ἐγὼ δὲ ὑπηρετῶ μὲν
τοῖς θεοῖς καὶ ὀρέγομαι ἀεὶ πλείωνων, ἐπειδὴν δὲ κτήσωμαι,
ἂ ἂν ἴδω περιττὰ ὄντα τῶν ἐμοὶ ἀρκούντων, τούτοις τὰς τ'
ἐνδείας τῶν φίλων ἐξακοῦμαι καὶ πλουτίζων καὶ εὐεργετῶν
ἀνθρώπους εὖνοιαν ἐξ αὐτῶν κτῶμαι καὶ φιλίαν, καὶ ἐκ τού-
των καρποῦμαι ἀσφάλειαν καὶ εὐκλειαν· ἂ οὔτε κατασῆπεται
οὔτε ὑπερπληροῦντα λυμαίνεται, ἀλλὰ ἡ εὐκλεία ὅσῳ ἂν πλείων
ἦ, τοσοῦτῳ καὶ μείζων καὶ καλλίων καὶ κουφοτέρα φέρειν γί-
γνεται, πολλάκις δὲ καὶ τοὺς φέροντας αὐτὴν κουφοτέρους παρ-
23 χεται. ὅπως δὲ καὶ τοῦτο εἰδῆς, ἔφη, ὡς Κροῖσε, ἐγὼ οὐ τοὺς
πλείστα ἔχοντας καὶ φυλάττοντας πλείστα εὐδαιμονεστάτους
ἠροῦμαι· οἱ γὰρ τὰ τεύχη φυλάττοντες οὕτως ἂν εὐδαιμονέ-

ἐπεστησάμην, und dass sie treuere
Wächter — sind als es Miethlinge
sein würden, die ich (als Wächter)
anstellte.

20. ὃ μὲν — δόντες εἰς τὰς ψυ-
χάς, nämli. die Liebe zum Besitz,
welche ἄπληστος ist und daher,
weil sie Allen gemeinsam und an-
geboren ist, alle sich als πένητας
erscheinen lässt. Dem doppelten
μὲν nach ὃ und τούτου entspricht
nachher μέντοι.

21. περιττὰ in comparativer Be-
deutung, daher mit dem Genitiv.
— ὅμως. S. zu V, 1, 26. — διαρ-
ραγεῖεν γὰρ ἂν, denn sonst —.
Vergl. §. 23: οἱ γὰρ — ἂν — εἶη-
σαν, wo noch οὕτως eingeschaltet
ist. — πράγματα, Prädicat: als
Last.

22. ἐγὼ δὲ. Dazu (es entspricht

dem vorhergehenden οἱ μὲν) gehört
als Hauptgedanke τούτοις ἐξακοῦ-
μαι u. s. w., welchem der logisch
subordinirte Satz ὑπηρετῶ μὲν
grammatisch coordinirt ist. S. zu
II, 2, 5. — Die Worte ὑπηρετῶ —
τοῖς θεοῖς sind zu verstehen aus
dem vorhergehenden ὃ — οἱ θεοὶ
δόντες εἰς τὰς ψυχὰς τοῖς ἀνθρώ-
ποις: diesem von den Göttern uns
eingepflanzten Triebe widerstrebe
ich zwar nicht. — καὶ vor ὀρέγο-
μαι steht explicativ; es konnte
auch heißen ὀρεγόμενος ohne καί.
— ἐξ αὐτῶν, nämli. περιττῶν, aber
ἐν τούτων und ἂ gehen auf εὖνοι-
αν — καὶ φιλίαν. S. zu τούτων
φανέντων I, 6, 1. — κουφοτέρους,
d. i. ἐπικουφιζομένους (vergl. I, 6,
25), aber wegen des vorgehenden
κουφοτέρα gewählt.

στατοι εἶησαν· πάντα γὰρ τὰ ἐν ταῖς πόλεσι φυλάττουσιν.
ἀλλ' ὅς ἂν κτῆσθαι τε πλείστα δύνηται σὺν τῷ δικαίῳ, χοῆ-
σθαι τε πλείστοις σὺν τῷ καλῷ, τοῦτον ἐγὼ εὐδαιμονεστάτον
νομίζω. καὶ ταῦτα μὲν δὴ φανερὸς ἦν ὥσπερ καὶ ἔλεγε πράττων.

Πρὸς δὲ τούτοις κατανοήσας τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων 24
ὅτι, ἦν μὲν ὑγιαίνοντες διατελώσι, παρασκευάζονται, ὅπως
ἔξουσι τὰ ἐπιτήδεια, καὶ κατατίθενται τὰ χρήσιμα εἰς τὴν τῶν
ὑγιαίνοντων διαίταν· ὅπως δέ, ἦν ἀσθενήσωσι, τὰ σύμφορα
παρέσται, τούτου οὐ πάνν ἐπιμελουμένους ἑώρα· ἔδοξεν οὖν
καὶ ταῦτα ἐκπονήσαι αὐτῷ, τοὺς τε ἰατροὺς τοὺς ἀρίστους συν-
εκομίσαστο πρὸς αὐτὸν τῷ τελεῖν ἐθέλειν, καὶ ὅποσα ἢ ὄργανα
χρήσιμα ἔφη τις ἂν αὐτῶν γενέσθαι ἢ φάρμακα ἢ σῖτα ἢ ποτά,
οὐδὲν τούτων ὃ τι οὐχὶ παρασκευάσας ἐθησαύριζε παρ' αὐτῷ.
καὶ ὅποτε δὲ τις ἀσθενήσειε τῶν θεραπευέσθαι ἐπικαιρίων, 25
ἐπεσκόπει καὶ παρεῖχε πάντα, ὅτου ἔδει· καὶ τοῖς ἰατροῖς δὲ
χάριν ἤδει, ὅποτε τις λάβατό τινα τοῖς παρ' ἐκείνου λαμβάνων.

Ταῦτα μὲν δη καὶ τοιαῦτα πολλὰ ἐμηχανᾶτο πρὸς τὸ πρω- 26
τεύειν παρ' οἷς ἐβούλετο ἑαυτὸν φιλεῖσθαι. ὦν δὲ προηγόρευέ
τε ἀγῶνας καὶ ἀθλα προὔτιθει, φιλονικίας ἐμποιεῖν βουλό-
μενος περὶ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἔργων, ταῦτα μὲν τῷ Κύρῳ
ἔπαινον παρεῖχεν, ὅτι ἐπεμέλετο, ὅπως ἀσκοῖτο ἡ ἀρετή· τοῖς
μέντοι ἀρίστοις οἱ ἀγῶνες οὗτοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἔριδας καὶ
φιλονικίας ἐνέβαλλον. πρὸς δὲ τούτοις ὥσπερ νόμον κατεστή- 27

23. σὺν τῷ δικαίῳ — σὺν τῷ
καλῷ. S. zu VIII, 1, 32. — ὥσπερ
καί. S. zu I, 5, 1.

24. κατανοήσας τοὺς — ὅτι. S.
zu I, 1, 6. — ἑώρα, als ob ἐπεὶ δὲ
κατενόησε vorausgegangen wäre.
S. zu III, 3, 9, wo ἐν τούτων οὖν
ἐπεθύμει, wie hier ἔδοξεν οὖν —
αὐτῷ als Nachsatz mit οὖν folgt.
— τοὺς τε — συνεκομίσαστο, schliesst
sich mit τε (vergl. §. 22: καὶ ὀρέ-
γομαι) an ἔδοξεν — ταῦτα ἐκπονήσαι
an. — οὐδὲν τούτων ὃ τι οὐχί, horum
nihil erat quod non, oder horum
nihil non —. Vergl. I, 4, 25.

25. ὅποτε — ἀσθενήσειε. S. zu
I, 3, 10. — τῶν θεραπευέσθαι ἐπι-
καιρίων, deren Heilung von
Wichtigkeit war. — πάντα, Ueber die
Stellung von μὲν vergl. III, 1, 32.

ἐκείνου, mit seinen (des Kyros)
Mitteln, λαμβάνων, indem er sie
sich von ihm geben liesz. Vergl.
II, 3, 17 zu ἀναιρουμένους. Wegen
παρ' ἐκείνου für παρ' ἐκείνῳ zu
I, 3, 4.

26. πρωτεύειν zu ergänzen aus
φιλεῖσθαι. Vergl. §. 28: πρωτεύειν
φιλίαν. — Ueber ἑαυτὸν bei φιλεῖ-
σθαι s. zu V, 1, 21. Der Gegen-
satz ist ausgesprochen §. 28 a. E.
— ὦν, worin (nämli. im Guten
und Schönen). Darauf wird ταῦτα
ungenau bezogen, denn wie gleich
gesagt wird, dasz Kyros die Wett-
kämpfe anstellen liesz, brachte
ihm Lob. Dem Sinne nach geht
also ταῦτα auf προηγόρευε — προὔ-
τίθει. — ταῦτα μὲν τῷ. Ueber die
Stellung von μὲν vergl. III, 1, 32.

σατο ὁ Κύρος, ὅσα διακρίσεως δέοιτο εἴτε δίκη εἴτε ἀγωνίσματα, τοὺς δεομένους διακρίσεως συντρέχειν τοῖς κριταῖς. δῆλον οὖν ὅτι ἐστοχάζοντο μὲν οἱ ἀνταγωνιζόμενοι τι ἀμφοτέροι τῶν κρατίστων καὶ τῶν μάλιστα φίλων κριτῶν· ὁ δὲ μὴ νικῶν τοῖς μὲν νικῶσιν ἐφθόνη, τοὺς δὲ μὴ ἑαυτὸν κρίνοντας ἐμίσει· ὁ δ' αὖ νικῶν τῷ δικαίῳ προσεποιεῖτο νικᾶν, ὥστε χάριν οὐδενὶ ἤγειτο ὀφείλειν. καὶ οἱ πρωτεύειν δὲ βουλόμενοι φιλία παρὰ Κύρῳ, ὥσπερ ἄλλοι ἐν πόλεσι, καὶ οὗτοι ἐπιφθόνως πρὸς ἀλλήλους εἶχον, ὥσθ' οἱ πλείονες ἐκποδῶν ἐβούλοντο ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον γενέσθαι μᾶλλον ἢ συνέπραξαν ἂν τι ἀλλήλοις ἀγαθόν. καὶ ταῦτα μὲν δεδήλωται, ὡς ἐμηχανᾶτο τοὺς κρατίστους αὐτὸν μᾶλλον πάντας φιλεῖν ἢ ἀλλήλους.

3 Νῦν δὲ ἤδη διηγησόμεθα, ὡς τὸ πρῶτον ἐξήλασε Κύρος ἐκ τῶν βασιλείων· καὶ γὰρ αὐτῆς τῆς ἐξελάσεως ἡ σεμνότης ἡμῖν δοκεῖ μία τῶν τεχνῶν εἶναι τῶν μεμηχανημένων τὴν ἀρχὴν μὴ εὐκαταφρόνητον εἶναι. πρῶτον μὲν οὖν πρὸ τῆς ἐξε-

27. δίκη, für einen Rechtsstreit. — συντρέχειν τοῖς κριταῖς, d. i. sich über die Wahl der Schiedsrichter vereinigen. — τῶν κρατίστων, wie §. 28. Man suchte sich die Vornehmsten und Befreundeten zu Schiedsrichtern aus: das war es gerade, was Kyros wollte; denn bei für sie ungünstiger Entscheidung grollten sie diesen und wurden dadurch um so mehr zur Freundschaft mit Kyros hingetrieben. — τοὺς — μὴ ἑαυτὸν κρίνοντας, die sich nicht für ihn entschieden. — τῷ δικαίῳ zu verbinden mit νικᾶν.

28. ἐν πόλεσι, natürl. in griechischen, d. i. in Freistaaten, im Gegensatz zur Persischen Monarchie. Es schwebt also bei ὥσπερ ἄλλοι etwa παρὰ τῷ δήμῳ vor. — ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον, wie VII, 5, 9.

3. Inhalt: Kyros theilt zum feierlichen Aufzug medische Kleider unter seine Freunde. Die Anordnung des Zuges überträgt er dem Pheraulas, den er auch den übrigen Anführern kostbare Anzüge überbringen lässt. Zwischen zwei von Fußgängern, Reitern u. Wagen

gebildeten Reihen ziehen zuerst die den Göttern geweihten Stiere, dann die der Sonne zu opfernden Pferde, dann die Wagen des Zeus und der Sonne mit weissen Rossen; hinter einem dritten Wagen kommt das heilige Feuer, dann der Wagen des Kyros, dem die anderen Theilnehmer des Zuges in bestimmter Ordnung folgen. Es nahen ihm während des Zuges zahlreiche Bittsteller, deren Gesuche er sich durch seine Reiteranführer überreichen lässt. An den heiligen Stätten angelangt, vollbringen sie die Opfer. Dann wird ein Wettrennen zu Pferde angestellt: die Sieger erhalten Preise. Nachdem sie nach Hause zurückgekehrt sind, ladet Pheraulas einen Saken, den er bei dem Wettrennen zum Freund gewonnen hat, zu sich ein, unterhält sich mit ihm über das Glück, inwiefern es durch den Besitz von Geld und Gut bedingt wird, und schenkt ihm alles was er hat unter der Bedingung, dass er ihn, soweit er es bedürfe und nur als Gast, daran Theil haben lasse. Seitdem leben sie glücklich und zufrieden mit einander.

1. μὴ εὐκαταφρόνητον, Litotes.

λάσεως εἰσκαλέσας πρὸς αὐτὸν τοὺς τὰς ἀρχὰς ἔχοντας Περσῶν τε καὶ τῶν ἄλλων διέδωκεν αὐτοῖς τὰς Μηδικὰς στολάς· καὶ τότε πρῶτον Πέρσαι Μηδικὴν στολὴν ἐνέδυσαν· διαδιδούς τε ἅμα τάδε ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅτι ἐλάσαι βούλοιο εἰς τὰ τεμῆνη τὰ τοῖς θεοῖς ἐξηρημένα καὶ θῦσαι μετ' ἐκείνων. Πάρεστε οὖν, 2 ἔφη, ἐπὶ τὰς θύρας κοσμηθέντες ταῖς στολαῖς ταύταις πρὶν ἥλιον ἀνατέλλειν, καὶ καθίστασθε ὡς ἂν ὑμῖν Φεραύλας ὁ Πέρσης ἐξαγγείλῃ παρ' ἐμοῦ· καὶ ἐπειδὴν, ἔφη, ἐγὼ ἠγῶμαι, ἐπεσθε ἐν τῇ ῥηθείσῃ χώρα. ἦν δ' ἄρα τιμὴ δοκῆ ὑμῶν ἄλλη κάλλιον εἶναι ἢ ὡς ἂν νῦν ἐλαύνωμεν, ἐπειδὴν πάλιν ἔλθωμεν, διδασκέτω με· ὅπῃ γὰρ ἂν κάλλιστον καὶ ἄριστον ὑμῖν δοκῆ εἶναι, ταύτη ἕκαστα δεῖ καταστήσασθαι. ἐπεὶ δὲ τοῖς κρατί- 3 στοις διέδωκε τὰς καλλίστας στολάς, ἐξέφερε δὴ καὶ ἄλλας Μηδικὰς στολάς, παμπόλλας γὰρ παρεσκευάσατο, οὐδὲν φειδόμενος οὔτε πορφυρίδων οὔτε ὀρφνίνων οὔτε φοινικίδων οὔτε καρυκίνων ἱματίων· νεύμας δὲ τούτων τὸ μέρος ἐκάστω τῶν ἡγεμόνων ἐκέλευσεν αὐτοὺς τούτοις κοσμεῖν τοὺς αὐτῶν φίλους, ὥσπερ, ἔφη, ἐγὼ ὑμᾶς κοσμῶ. καὶ τις τῶν παρόντων ἐπήρητο 4 αὐτόν, Σὺ δέ, ὦ Κύρε, ἔφη, πότε κοσμήσῃ; ὁ δ' ἀπεκρίνατο, Οὐ γὰρ νῦν, ἔφη, δοκῶ ὑμῖν αὐτὸς κοσμεῖσθαι ὑμᾶς κοσμῶν; ἀμέλει, ἔφη, ἦν δύνωμαι ὑμᾶς τοὺς φίλους εὖ ποιεῖν, ὅποιαν ἂν ἔχων τυγχάνω στολὴν, ἐν ταύτῃ καλὸς φανοῦμαι. οὕτω 5 δὴ οἱ μὲν ἀπελθόντες μεταπεμπόμενοι τοὺς φίλους ἐκόσμου ταῖς στολαῖς. ὁ δὲ Κύρος νομίζων Φεραύλαν τὸν ἐκ τῶν δημοτῶν καὶ συνετὸν εἶναι καὶ φιλόκαλον καὶ εὐτακτον καὶ τοῦ χαρίζεσθαι αὐτῷ οὐκ ἀμελῆ, ὅς ποτε καὶ περὶ τοῦ τιμᾶσθαι ἕκαστον κατὰ τὴν ἀξίαν συνεῖπε, τοῦτον δὴ καλέσας συνεβουλεύετο αὐτῷ, πῶς ἂν τοῖς μὲν εὖνοις κάλλιστα ἰδεῖν ποιοῖτο τὴν ἐξέλασιν, τοῖς δὲ δυσμενεῖσι φοβερώτατα. ἐπεὶ δὲ σκοπούν- 6 τοιν αὐτοῖν τα αὐτὰ συνέδοξεν, ἐκέλευσε τὸν Φεραύλαν ἐπιμεληθῆναι, ὅπως ἂν οὕτω γένηται αὔριον ἢ ἐξέλασις, ὥσπερ ἔδοξε καλῶς ἔχειν. Εἰρηκα δὲ ἐγὼ, ἔφη, πάντας πείθεσθαι σοι περὶ τῆς ἐν τῇ ἐξελάσει τάξεως· ὅπως δ' ἂν ἡδίων παραγ-

Vergl. zu VII, 1, 17. — τῶν ἄλλων, nämlich τῶν συμμαχῶν. Vergl. §. 10. — τὰ τεμῆνη — ἐξηρημένα. S. VII, 5, 35.

2. ἦν — ἄρα, wenn — etwa. — πάλιν, zurück. — ὅπῃ, wie.

3. τὸ μέρος ἐκάστω, jedem den ihm zukommenden Theil.

4. γὰρ. S. zu I, 4, 12.

5. τὸν — δημοτῶν. S. II, 3, 7.

— συνεῖπε, einverstanden war, II, 3, 15.

γέλλοντός σου ἀκούωσι, φέρε λαβῶν, ἔφη, χιτῶνας μὲν του-
 τουσὶ τοῖς τῶν δορυφόρων ἡγεμόσι, κασᾶς δὲ τούσδε τοὺς
 ἐφιππίους τοῖς τῶν ἰππέων ἡγεμόσι δός, καὶ τῶν ἄρμάτων τοῖς
 7 ἡγεμόσιν ἄλλους τούσδε χιτῶνας. ὁ μὲν δὴ ἔφερε λαβῶν· οἱ
 δὲ ἡγεμόνες ἐπεὶ ἴδοιεν αὐτόν, ἔλεγον, Μέγας δὲ σύ γε,
 ὦ Φεραύλα, ὅποτε γε καὶ ἡμῖν τάξεις ἂν ἦν δέη ποιεῖν. Οὐ
 μὰ Δί', ἔφη ὁ Φεραύλας, οὐ μόνον γε, ὡς ἔοικεν, ἀλλὰ καὶ
 σκευοφορήσω· νῦν γοῦν φέρω τῷδε δύο κασᾶ, τὸν μὲν σοί,
 8 τὸν δὲ ἄλλῳ· σὺ μὲντοι τούτων λαβὲ ὁπότερον βούλει. ἐκ
 τούτου δὴ ὁ μὲν λαμβάνων τὸν κασᾶν τοῦ μὲν φθόνου ἐπε-
 λέληστο, εὐθύς δὲ συνεβουλευέτο αὐτῷ, ὁπότερον λαμβάνοι·
 ὁ δὲ συμβουλεύσας ἄν, ὁπότερος βελτίων εἴη, καὶ εἰπὼν, Ἦν
 μου κατηγορήσης, ὅτι αἴρεσίην σοι ἔδωκα, εἰς αὐτίς ὅταν δια-
 κονῶ, ἑτέρω μοι χρήσῃ διακόνῳ, ὁ μὲν δὴ Φεραύλας οὕτω
 διαδοὺς ἢ ἐτάχθη εὐθύς ἐπεμελεῖτο τῶν εἰς τὴν ἐξέλασιν, ὅπως
 ὡς κάλλιστα ἕκαστα ἔξει.
 9 Ἦνίκα δ' ἡ ὑστεραία ἦκε, καθαρὰ μὲν ἦν πάντα πρὸ ἡμέ-
 ρας, στίχοι δὲ ἐστήκεσαν ἐνθεν καὶ ἐνθεν τῆς ὁδοῦ, ὥσπερ καὶ
 νῦν ἐτι ἴστανται ἢ ἂν βασιλεὺς μέλλη ἐλαύνειν· ὧν ἐντός
 οὐδενὶ ἔστιν εἰδέσθαι τῶν μὴ τετιμημένων· μαστιγοφόροι δὲ
 καθίστασαν, οἳ ἔπαιον, εἰ τις ἐνοχλοῖη. ἔστασαν δὲ πρῶτον
 μὲν τῶν δορυφόρων εἰς τετρακισχιλίους ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν
 10 εἰς τέτταρας, δισχιλίω δ' ἑκατέρωθεν τῶν πυλῶν. καὶ οἱ ἰππεῖς
 δὲ πάντες παρῆσαν καταβεβηκότες ἀπὸ τῶν ἵππων, καὶ διειρ-

6. κασᾶς, d. i. στολὰς πιλητάς (von Filz), die den ganzen Körper bis auf die Augen verhüllten.

7. ἐπεὶ ἴδοιεν. Der Optativ: er kam nämlich zu einem nach dem anderen. S. zu I, 3, 10. — Μέγας δὴ σύ γε, ironisch (vergl. τοῦ φθόνου §. 8): du bist ja ein großer Mann. — ὅποτε γε, quandoquidem. — οὐ μὰ Δί' verneint zugleich das zu denkende verbum, also: οὐ μὰ Δί' — οὐ μόνον οὐ τάξω. — ἀλλὰ καὶ, sondern (vielmehr) sogar.

8. ἐπελέληστο. Ueber das Plusquamperf. s. zu I, 4, 1. — συμβουλεύσας ἄν. Da Pheraulas von einem zum andern ging, so wiederholte sich diese Scene; daher ἄν, worüber s. I, 6, 40 zu ἀνεπετάωντες ἄν. —

εἰς αὐτίς, ein andermal. — ἐτέρω, d. i. nicht so gefälligen, ebenso wie ἄλλος Oekon. XXI, 5: τοὺς αὐτοὺς τοῦτους, πολλὰν δὲ καὶ ἄλλους (d. i. schlechtere) παραλαμβάνοντες. Vergl. oben II, 3, 6 zu ἄλλον τινός. — ὁ μὲν δὴ Φεραύλας. Als ob nicht bereits ὁ δὲ συμβουλεύσας vorausgegangen wäre, tritt das Subject noch einmal ein, um an dasselbe die Worte οὕτω διαδοὺς ἢ ἐτάχθη anzuknüpfen, die die Episode von der Vertheilung der Reittröcke durch Pheraulas abschlieszen sollen.

9. καθαρὰ, in Ordnung. — Das erste εἰς ist: bis zu, ungefähr 4000 Speerträger, das zweite: vier Mann tief, wie VI, 3, 21.

κότες τὰς χεῖρας διὰ τῶν κανδύων, ὥσπερ καὶ νῦν ἐτι διείρου-
 σιν, ὅταν ὀρᾷ βασιλεύς. ἔστασαν δὲ Πέρσαι μὲν ἐκ δεξιᾶς, οἱ
 δὲ ἄλλοι σύμμαχοι ἐξ ἀριστερᾶς τῆς ὁδοῦ, καὶ τὰ ἄρματα ὡσαύ-
 τως τὰ ἡμίσεια ἑκατέρωθεν. ἐπεὶ δ' ἀνεπετάωντο αἱ τοῦ βασι- 11
 λείου πύλαι, πρῶτον μὲν ἤγοντο τῷ Διὶ ταῦροι πάγκαλοι εἰς
 τέτταρας καὶ οἷς τῶν ἄλλων θεῶν οἱ μάγοι ἐξηγοῦντο· πολὺ
 γὰρ οἶονται Πέρσαι χρῆναι τοῖς περὶ τοὺς θεοὺς μᾶλλον τεχνί-
 ταις χρῆσθαι ἢ περὶ τᾶλλα. μετὰ δὲ τοὺς βοῦς ἵπποι ἤγοντο 12
 θῦμα τῷ Ἥλιῳ· μετὰ δὲ τούτους ἐξήγετο ἄρμα λευκὸν χρυσό-
 ζυγον ἐστεμμένον Διὸς ἱερὸν· μετὰ δὲ τοῦτο Ἥλιου ἄρμα
 λευκόν, καὶ τοῦτο ἐστεμμένον ὥσπερ τὸ πρόσθεν· μετὰ δὲ
 τοῦτο ἄλλο τρίτον ἄρμα ἐξήγετο, φοινικίσι καταπεπταμένοι οἱ
 ἵπποι, καὶ πῦρ ὀπισθεν αὐτοῦ ἐπ' ἐσχάρας μεγάλης ἀνδρες
 εἶποντο φέροντες. ἐπὶ δὲ τούτοις ἦδη αὐτὸς ἐκ τῶν πυλῶν 13
 προϋφαίνεται ὁ Κῦρος ἐφ' ἄρματος ὀρθὴν ἔχων τὴν τιάραν
 καὶ χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον, ἄλλῳ δ' οὐκ ἔξεστι μεσό-
 λευκὸν ἔχειν, καὶ περὶ τοῖς σκέλεσιν ἀναξυρίδας ὑσγίνοβαφείς,
 καὶ κἀνδυν ὀλοπόρφυρον. εἶχε δὲ καὶ διάδημα περὶ τῆ τιάρᾳ·
 καὶ οἱ συγγενεῖς δὲ αὐτοῦ τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο σημεῖον εἶχον,

10. διὰ τῶν κανδύων, durch die Kaftane. Vgl. §. 14: ἔξω τῶν χειρῶν, ausserhalb der Aermel der K. und Hellen. II, 1, 8: διὰ τῆς κόρης, wobei die Erklärung: ἢ δὲ κόρη ἐστὶ μακρότερον ἢ χεῖρας, ἐν ἢ τὴν χεῖρα ἔχων οὐδὲν ἂν δύναίτο ποιῆσαι. — οἱ — ἄλλοι σύμμαχοι, die anderen, nämll. die Bundesgenossen. S. zu I, 6, 38.

11. εἰς τέτταρας, wie ἐπὶ τετάρων §. 18: vier nebeneinander. So II, 1, 26: εἰς ἕνα. — οἷς = τούτοις —, οὗς —. — πολὺ gehört zu μᾶλλον. S. zu VI, 4, 8. — τοῖς περὶ τοὺς θεοὺς — τεχνίταις, die sich auf göttliche Dinge verstehen. — ἢ περὶ τᾶλλα, nach der bekannten Kürze bei Vergleichen für ἢ τοῖς περὶ τᾶλλα.

12. ἵπποι. Dem Sonnengott wurden bei den Persern Pferde geopfert. S. Herod. I, 216 z. E. Xen. Anab. IV, 5, 35. — λευκόν, mit einem Gespann weisser Pferde. Ein solches von 8 weissen Pferden hat der Wagen des Zeus auch Herod.

VII, 40. Curt. III, 11: currum deinde Iovi sacratum albescentem vehentem equi. — φοινικίσι — οἱ ἵπποι reiht sich an wie eine Apposition zu ἄρμα. Vergl. VI, 3, 2. — πῦρ. Herod. III, 16: Πέρσαι θεὸν νομίζουσι εἶναι τὸ πῦρ. — ἐπ' ἐσχάρας. Curt. III, 3, 9: Ignis, quem ipsi sacrum et aeternum vocabant, argenteis altaribus praeferebatur. In dem Aufzug, den Curtius beschreibt, nimmt das heilige Feuer die erste Stelle ein.

13. ὀρθὴν, aufrechtstehend. Anab. II, 5, 23: τὴν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τιάραν βασιλεῖ μόνῳ ἔξεστιν ὀρθὴν ἔχειν. Arrian. Anab. III, 25, 5: ἠγγελλον Βῆσσον τὴν τε τιάραν ὀρθὴν ἔχειν καὶ τὴν Περσικὴν στολὴν φοροῦντα Ἀραξέροξην τε καλεῖσθαι ἀντὶ Βῆσσον καὶ βασιλέα φάσκειν εἶναι τῆς Ἀσίας. Die στρατηγοὶ der Perser trugen eine ὑποκεκλιμένη τιάραν. — μεσόλευκον. Plutarch Alex. 51 u. Diodor. XVII, 77 nennen es διάλευκον. Curt. III, 3, 17: purpureae tunicae medium

- 14 καὶ νῦν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔχουσι. τὰς δὲ χεῖρας ἔξω τῶν χειρί-
δων εἶχε. παρωχεῖτο δὲ αὐτῷ ἡνίοχος μέγας μὲν, μείων δ'
ἐκείνου εἶτε καὶ τῷ ὄντι εἶτε καὶ ὀπωσοῦν· μείζων δ' ἐφάνη
πολὺ Κῦρος. ἰδόντες δὲ πάντες προσεκύνησαν, εἶτε καὶ ἄρξαι
τινὲς κεκελευσμένοι εἶτε καὶ ἐκπλαγέντες τῇ παρασκευῇ καὶ τῷ
δόξαι μέγαν τε καὶ καλὸν φανῆναι τὸν Κῦρον. πρόσθεν δὲ
15 Περσῶν οὐδεὶς Κῦρον προσεκύνει. ἐπεὶ δὲ προΐει τὸ τοῦ
Κύρου ἄρμα, προηγούντο μὲν οἱ τετρακισχίλιοι δορυφόροι,
παρείποντο δὲ οἱ δισχίλιοι ἐκατέρωθεν τοῦ ἄρματος· ἐφείποντο
δὲ οἱ περὶ αὐτὸν σκηπτοῦχοι ἐφ' ἵππων κεκοσμημένοι σὺν τοῖς
16 παλτοῖς ἀμφὶ τοὺς τριακοσίους. οἱ δ' αὖ τῷ Κύρῳ τρεφόμενοι
ἵπποι παρήγοντο χρυσοχάλινοι, φαβδωτοῖς ἱματίοις καταπεπτα-
μένοι, ἀμφὶ τοὺς διακοσίους· ἐπὶ δὲ τούτοις δισχίλιοι ξυστο-
φόροι· ἐπὶ δὲ τούτοις ἵππεῖς οἱ πρῶτοι γενόμενοι μύριοι, εἰς
17 ἑκατὸν πανταχῇ τεταγμένοι· ἠγεῖτο δ' αὐτῶν Χρυσάντας. ἐπὶ
δὲ τούτοις μύριοι ἄλλοι Περσῶν ἵππεῖς τεταγμένοι ὠσαύτως,
ἠγεῖτο δὲ αὐτῶν Ῥστάσπας· ἐπὶ δὲ τούτοις ἄλλοι μύριοι ὠσαύ-
τως, ἠγεῖτο δ' αὐτῶν Δατάμας· ἐπὶ δὲ τούτοις ἄλλοι, ἠγεῖτο
18 δ' αὐτῶν Γαδάτας· ἐπὶ δὲ τούτοις Μῆδοι ἵππεῖς, ἐπὶ δὲ τού-
τοις Ἀρμένιοι, μετὰ δὲ τούτους Ῥρκάνιοι, μετὰ δὲ τούτους
Καδοῦσιοι, ἐπὶ δὲ τούτοις Σάκαι· μετὰ δὲ τοὺς ἵππεας ἄρματα
ἐπὶ τεττάρων τεταγμένα, ἠγεῖτο δὲ αὐτῶν Ἀρταβάτας Πέρσης.
19 Πορευομένου δὲ αὐτοῦ παρείποντο πάμπολλοι ἄνθρωποι
ἔξω τῶν σημείων, δεόμενοι Κύρου ἄλλος ἄλλης πράξεως. πέμ-
ψας οὖν πρὸς αὐτοὺς τῶν σκηπτούχων τινάς, οἱ παρείποντο

album intextum erat, also weisz-
gestreift.

14. ἔξω τῶν χειρίδων. S. zu §. 10. — ὀπωσοῦν. Kyros konnte sich nämlich durch künstliche Mittel ein größeres Aussehen gegeben haben. Vergl. zu VIII, 1, 41. — ἄρξαι, damit (mit dem προσκυνεῖν) den Anfang zu machen. — δόξαι — φανῆναι, sich darzustellen schien. Comm. II, 1, 22: ὥστε λευκοτέραν τε καὶ ἐρυθροτέραν τοῦ ὄντος δοκεῖν φαίνεσθαι. — πρόσθεν δέ, vorher nämlich. S. zu γυγνώσκετε δὲ IV, 5, 2. Nichtperser thaten es schon IV, 4, 13. V, 3, 18. Nach Arrian. IV, 11, 9 war Kyros überhaupt der erste,

dem die προσκύνσεις erwiesen wurde.

15. οἱ τετρακισχίλιοι —, οἱ δισχίλιοι. S. §. 9. — σὺν τοῖς, mit ihnen. — ἀμφὶ τοὺς. S. zu I, 2, 13.

16. ἵππεῖς οἱ πρῶτοι γενόμενοι, die zuerst beritten gemacht. S. VI, 2, 7. Vgl. VII, 4, 14. — πανταχῇ wie VI, 3, 20.

17. ἄλλοι μύριοι ὠσαύτως, näm. τεταγμένοι. Vor dem folgenden ἐπὶ δὲ τούτοις ἄλλοι, ist, wie Hertlein verm., entweder μύριοι oder τοσοῦτοι ausgefallen. Denn nach VII, 4, 16 waren es 4 Myriaden Pers. Reiter.

18. ἐπὶ τεττάρων. S. zu §. 11.

19. τῶν σημείων, d. i. τῶν στί-

αὐτῷ τρεῖς ἐκατέρωθεν τοῦ ἄρματος αὐτοῦ τούτου ἕνεκα τοῦ διαγγέλλειν, ἐκέλευσεν εἰπεῖν αὐτοῖς, εἴ τίς τι αὐτοῦ δέοιτο, διδάσκειν τῶν ἱππάρχων τινὰ ὃ τι τις βούλοιο, ἐκείνους δ' ἔφη πρὸς αὐτὸν ἐρεῖν. οἱ μὲν δὲ ἀπίοντες εὐθύς κατὰ τοὺς ἱππέας ἐπορεύοντο καὶ ἐβουλεύοντο, τίνι ἕκαστος προσίοι. ὁ 20 δὲ Κῦρος οὖς ἐβούλετο μάλιστα θεραπεύεσθαι τῶν φίλων ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, τούτους πέμπων τινὰ πρὸς αὐτὸν ἐκάλει καθ' ἓνα ἕκαστον καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ἦν τις ὑμᾶς διδάσκη τι τούτων τῶν παρεπομένων, ὃς μὲν ἂν μηδὲν δοκῇ ὑμῖν λέγειν, μὴ προσέχετε αὐτῷ τὸν νοῦν· ὃς δ' ἂν δικαίων δεῖσθαι δοκῇ, εἰσαγγέλλετε πρὸς ἐμέ, ἵνα κοινῇ βουλευόμενοι διαπράττωμεν αὐτοῖς. οἱ μὲν δὲ ἄλλοι, ἐπεὶ καλέσειεν, ἀνὰ κράτος ἐλαύ- 21 νοντες ὑπήκουον, συναΐζοντες τὴν ἀρχὴν τῷ Κύρῳ καὶ ἐνδεικνύμενοι, ὅτι σφόδρα πείθονται· Δαϊφέρνης δὲ τις ἦν σολοικότερος ἄνθρωπος τῷ τρόπῳ, ὃς ᾤετο, εἴ μὴ ταχὺ ὑπακούοι, ἐλευθερώτερος ἂν φαίνεσθαι. αἰσθόμενος οὖν ὁ Κῦρος τοῦτο, 22 πρὶν προσελθεῖν αὐτὸν καὶ διαλεχθῆναι αὐτῷ, ὑποπέμφας τινὰ τῶν σκηπτούχων εἰπεῖν ἐκέλευσε πρὸς αὐτόν, ὅτι οὐδὲν ἐτι δέοιτο· καὶ τὸ λοιπὸν οὐκ ἐκάλει. Ὡς δ' ὁ ὕστερον κληθεὶς 23 αὐτοῦ πρότερος αὐτῷ προσήλασεν, ὁ Κῦρος καὶ ἵππον αὐτῷ ἔδωκε τῶν παρεπομένων καὶ ἐκέλευσε τῶν σκηπτούχων τινὰ συναπαγαγεῖν αὐτῷ ὅπου κελύσειε. τοῖς δὲ ἰδοῦσιν ἐντιμὸν τι τοῦτο ἔδοξεν εἶναι, καὶ πολὺ πλείονες ἐκ τούτου αὐτὸν ἐθερά- 24 πεινον ἀνθρώπων.

Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο πρὸς τὰ τεμένη, ἔθυσαν τῷ Διὶ καὶ ὠλοκαύτησαν τοὺς ταύρους· ἔπειτα τῷ Ἥλιῳ καὶ ὠλοκαύτη-

χων §. 9. — τούτου ἕνεκα τοῦ. S. zu VIII, 1, 40. — ἐκείνους, näm. τοὺς ἱππάρχους. — οἱ μὲν, näm. οἱ δεόμενοι. — κατὰ τοὺς ἵππους, wo sie eben die ἱππάρχους zu suchen hatten.

20. καθ' ἓνα ἕκαστον, jeden einzeln, wie I, 6, 22. — μηδὲν δοκῇ — λέγειν. Vergl. das entgegengesetzte ἔδοξέ τι λέγειν I, 4, 20. — ὃς δ' ἂν = ἂν δέ τις. S. zu I, 2, 12. Wegen des folgenden αὐτοῖς s. zu ταῦτα nach ὃ τι I, 6, 11.

21. ἐπεὶ καλέσειεν. S. zu §. 7. — ἀρχὴν, Herrscherglanz. — ὃς ᾤετο giebt den Hauptgedanken. S. zu I, 1, 3.

22. δέοιτο, näm. αὐτοῦ.

23. ὕστερον — αὐτοῦ, später gerufen als Daïphernes kam er doch früher, als dieser, der auch herankommen wollte, aber nicht so schnell. — τῶν παρεπομένων, eines von den §. 16 (παρήγοντο) erwähnten Pferden. — ὅπου. S. zu V, 1, 24.

24. ὠλοκαύτησαν, gewöhnlich wurden bei den Griechen nur die fetten Theile des Opferthiers mit den Schenkelknochen verbrannt, in einigen Fällen aber wie Anab. VII, 8, 4 und 5 das ganze Opferthier. Die Perser opferten nach Herod. I, 132 ohne Altar und ohne Feuer. —

σαν τοὺς ἵππους· ἔπειτα Γῆ σφάξαντες ὡς ἐξηγήσαντο οἱ μάγοι
 25 ἐποίησαν· ἔπειτα δὲ ἤρωσι τοῖς Συρίαν ἔχουσι. μετὰ δὲ ταῦτα
 καλοῦ ὄντος τοῦ χωρίου ἔδειξε τέρμα ὡς ἐπὶ πέντε σταδίων
 χωρίου, καὶ εἶπε κατὰ φύλα ἀνὰ κράτος ἐνταῦθα ἀφείναι τοὺς
 ἵππους. σὺν μὲν οὖν τοῖς Πέρσαις αὐτὸς ἤλασε καὶ ἐνίκα
 πολὺ· μάλιστα γὰρ ἐμεμелήκει αὐτῷ ἱππικῆς· Μῆδων δὲ
 Ἀσάβαζος ἐνίκα· Κῦρος γὰρ αὐτῷ τὸν ἵππον ἐδεδώκει· Σύ-
 ρων δὲ, τῶν ἀποστάντων Γαδάτας, Ἀρμενίων δὲ Τιγράνης,
 Ἰρκακίων δὲ ὁ υἱὸς τοῦ ἱπάρχου, Σακῶν δὲ ἰδιώτης ἀνήρ·
 ἀπέλιπεν ἄρα τῷ ἵππῳ τοὺς ἄλλους ἵππους ἐγγὺς τῷ ἡμίσει
 26 τοῦ δρόμου. ἐνθα δὲ λέγεται ὁ Κῦρος ἐρέσθαι τὸν νεανίσκου,
 εἰ δέξαιτ' ἂν βασιλείαν ἀντὶ τοῦ ἵππου. τὸν δ' ἀποκρίνασθαι,
 ὅτι Βασιλείαν μὲν οὐκ ἂν δεξαίμην, χάριν δὲ ἀνδρὶ ἀγαθῷ
 27 καταθέσθαι δεξαίμην ἂν. καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, Καὶ μὴν ἐγὼ
 δεῖξαι σοὶ θέλω ἐνθα, κἂν μύων βάλῃς, οὐκ ἂν ἀμάρτοις ἀνδρὸς
 ἀγαθοῦ. Πάντως τοίνυν, ὁ Σάκας ἔφη, δεῖξόν μοι· ὡς βαλῶ
 28 γε ταύτῃ τῇ βώλῳ, ἔφη ἀνελόμενος. καὶ ὁ μὲν Κῦρος δείκνυ-
 σιν αὐτῷ ὅπου ἦσαν πλείστοι τῶν φίλων· ὁ δὲ καταμύων
 ἴησι τῇ βώλῳ καὶ παρελαύνοντος Φεραύλα τυγχάνει· ἔτuxe
 γὰρ ὁ Φεραύλας παραγγέλλων τι τακτὸς παρὰ τοῦ Κῦρου·
 βληθεὶς δὲ οὐδὲ μετεστράφη, ἀλλ' ὄχητο ἐφ' ὅπερ ἐτάχθη.
 29 ἀναβλέψας δὲ ὁ Σάκας ἐρωτᾷ, τίνοσ ἐτuxeν. Οὐ μὰ τὸν Δί',
 ἔφη, οὐδενὸς τῶν παρόντων. Ἄλλ' οὐ μέντοι, ἔφη ὁ νεανί-
 σκος, τῶν γε ἀπόντων. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, σύ γε ἐκεί-
 30 νου τοῦ παρὰ τὰ ἄρματα ταχὺ ἐλαύνοντος τὸν ἵππον. Καὶ
 πῶς, ἔφη, οὐ μεταστρέφεται; καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, Μαινόμενος
 γὰρ τίς ἐστιν, ὡς ἔοικεν. ἀκούσας ὁ νεανίσκος ὄχητο σκεψό-
 μενος, τίς εἴη· καὶ εὐρίσκει τὸν Φεραύλαν γῆς τε κατάπλεων

Γῆ. Vergl. III, 3, 22. — ἤρωσι. S. II, 1, 1. III, 3, 22. — Συρίαν, d. i. Assyrien.

25. τέρμα — χωρίου, Grenze, Ziel einer Strecke von ungefähr 5 St. — τῶν ἀποστάντων ist die Emendation Madvigs für ὁ προστατών. — ἄρα, nämlich. Vergl. zu I, 3, 8. — ἐγγὺς, prope.

26. εἰ, ob. — ὅτι führt die directe Rede ein. S. zu I, 6, 18. — χάριν — καταθέσθαι. Vgl. Ages. IV, 4: οἱ πρόδικα εὐπεπονδοῦτες οὗτοι αἰεὶ ἠδέως ὑπηρετοῦσι τῷ εὐ-

εργέτῃ καὶ διότι εὐ ἐπαθον καὶ διότι προεπιστεύθησαν ἄξιοι εἶναι παρακαταθήκην χάριτος φυλάττειν. Sinn: einen braven Mann mir zu Dank zu verpflichten.

27. ἐνθα, wie III, 2, 11: einen Ort, wo. — ἀνελόμενος. Vergl. II, 3, 17: ὅτι βάλλειν δεήσει ἀναιρομένουσ τὰς βώλοις.

28. ὅπου, wie vorher ἐνθα.

29. πῶς, quomodo, d. i. quomodo fit, ut —

30. Μαινόμενος γὰρ. Vgl. wegen γὰρ zu I, 4, 12.

τὸ γένειον καὶ αἵματος· ἐροῦν γὰρ αὐτῷ ἐκ τῆς θινὸς βλη-
 θέντι. ἐπεὶ δὲ προσῆλθεν, ἤρετο αὐτόν, εἰ βληθείη. ὁ δὲ 31
 ἀπεκρίνατο, Ὡς ὄρᾳς. Δίδωμι τοίνυν σοι, ἔφη, τοῦτον τὸν
 ἵππον. ὁ δ' ἐπήρετο, Ἀντὶ τοῦ; ἐκ τούτου δὲ διηγείτο ὁ Σά-
 κας τὸ πᾶγμα, καὶ τέλος εἶπε, Καὶ οἰμαί γε οὐχ ἡμαρτηκέναι 32
 ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. καὶ ὁ Φεραύλας εἶπεν, Ἀλλὰ πλουσιωτέρῳ
 μὲν ἂν, εἰ ἐσωφρόνεις, ἢ ἐμοὶ ἐδίδους· νῦν δὲ κἀγὼ δέξομαι.
 ἐπεύχομαι δέ, ἔφη, τοῖς θεοῖς, οἵπερ με ἐποίησαν βληθῆναι
 ὑπὸ σοῦ, δοῦναί μοι ποιῆσαι μὴ μεταμέλειν σοὶ τῆς ἐμῆς δω-
 ρεᾶς. καὶ νῦν μὲν, ἔφη, ἀπέλα, ἀναβάς ἐπὶ τὸν ἐμὸν ἵππον·
 αὐθις δ' ἐγὼ παρέσομαι πρὸς σέ. οἱ μὲν δὲ οὕτω διηλλάξαντο.
 Καδουσίαν δ' ἐνίκα Ῥαθίνης. ἀφίει δὲ καὶ τὰ ἄρματα καθ' 33
 ἕκαστον· τοῖς δὲ νικῶσι πᾶσιν ἐδίδον βοῦς τε, ὅπως ἂν θύσαν-
 τες ἐστιῶντο, καὶ ἐκπώματα. τὴν μὲν οὖν βοῦν ἔλαβε καὶ
 αὐτὸς τὸ νικητήριον· τῶν δὲ ἐκπωμάτων τὸ αὐτοῦ μέρος
 Φεραύλα ἔδωκεν, ὅτι καλῶς ἔδοξεν αὐτοῦ τὴν ἐκ τοῦ βασι-
 λείου ἔλασιν διατάξαι. οὕτω δὲ ἢ τότε ὑπὸ Κῦρου καταστα- 34
 θεῖσα ἔλασις οὕτως ἐτι καὶ νῦν διαμένει ἢ βασιλέως ἔλασις,
 πλὴν τὰ ἱερά ἀπεστιν, ὅταν μὴ θύῃ. ὡς δὲ ταῦτα τέλος εἶχεν,
 ἀφικνοῦνται πάλιν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐσκήνησαν, οἷς μὲν ἐδό-
 θησαν οἰκίαι, κατ' οἰκίας, οἷς δὲ μὴ, ἐν τάξει.

Καλέσας δὲ καὶ ὁ Φεραύλας τὸν Σάκην τὸν δόντα τὸν 35
 ἵππον ἐξένιζε, καὶ τᾶλλα τε παρεῖχεν ἐκπλεω, καὶ ἐπεὶ ἐδεδει-
 πνήκεσαν, τὰ ἐκπώματα αὐτῷ, ἃ ἔλαβε παρὰ Κῦρου, ἐμπι-

32. ἢ ἐμοὶ, als ich bin. — νῦν δὲ, nun aber, da du es nun einmal mir gabst. — ποιῆσαι entspricht dem ἐποίησαν: die Götter waren es, die mich von deinem Wurf getroffen werden lieszen, nun mögen sie mir verleihen, dass ich dich das mir zu Theil gewordene (τῆς ἐμῆς) Geschenk nicht bereuen lasse. — ἀπέλα, weit weg. Die poetische Form ἐλᾶν statt ἐλαύνειν findet sich auch Hellen. II, 4, 32. — αὐθις, später. — οἱ μὲν δὲ. Damit wird die Episode abgeschlossen und in der §. 25 z. E. unterbrochenen Erzählung weiter fortgeführt.

33. βοῦς, jedem Sieger einen. Daher nachher τὸν — βοῦν, den ihm

zukommenden. — ὅπως ἂν, damit sie — könnten. — τὸν νικητήριον, den festgesetzten Siegespreis. — αὐτοῦ τὴν — ἔλασιν, den Auszug des Kyros.

34. οὕτω, mit κατασταθεῖσα zu verbinden, ist ebenso VIII, 1, 24 gestellt. — ἔλασις wird wiederholt, weil βασιλέως anzubringen war, woraus das Subject zu θύῃ zu entnehmen. Vergl. auch wegen der Wiederholung VII, 2, 11. VIII, 5, 13. — πλὴν, nur dass. — τὰ ἱερά, d. i. das zum Opfer Gehörige, vorzugsweise die Thiere, aber sie nicht allein; sonst müsste ἱερεῖα stehen. — ἐσκήνησαν, wie VI, 1, 49. — ἐν τάξει, d. i. da, wo jeder Truppentheil seine Stellung hatte.

36 πλὰς προὔπινε καὶ ἔδωρεῖτο. καὶ ὁ Σάκας ὄρων πολλὴν μὲν καὶ καλὴν στρωμνήν, πολλὴν δὲ καὶ καλὴν κατασκευὴν, καὶ οἰκέτας δὲ πολλούς, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Φεραύλα, ἢ καὶ οἴκοι
 37 τῶν πλουσίων ἦσθα; καὶ ὁ Φεραύλας εἶπε, Ποίων πλουσίων; τῶν μὲν οὖν σαφῶς ἀποχειροβιώτων. ἐμὲ γάρ τοι ὁ πατήρ τὴν μὲν τῶν παίδων παιδείαν γλίσχρος αὐτὸς ἐργαζόμενος καὶ τρέφω ἐπαίδευεν· ἐπεὶ δὲ μεράκιον ἐγενόμην, οὐ δυνάμενος τρέφειν ἀργόν, εἰς ἀργὸν ἀπαγαγὼν ἐκέλευσεν ἐργάζεσθαι.
 38 ἔνθα δὲ ἐγὼ ἀντέτρεφον ἐκείνου, ἕως ἕξῃ, αὐτὸς σκάπτων καὶ σπείρων καὶ μάλα μικρὸν γῆδιον, οὐ μέντοι πονηρόν γε, ἀλλὰ πάντων δικαιοτάτον· ὅ τι γὰρ λάβοι σπέρμα, καλῶς καὶ δικαίως ἀπέδιδον αὐτό τε καὶ τόκον οὐδὲν τι πολὺν· ἦδη δὲ ποτε ὑπὸ γενναιότητος καὶ διπλάσια ἀπέδωκεν ὧν ἔλαβεν. οἴκοι μὲν οὖν οὕτως ἔγωγε ἕξω· νῦν δὲ ταῦτα πάντα, ἃ ὄρας,
 39 Κῦρός μοι ἔδωκε. καὶ ὁ Σάκας εἶπεν, ὦ μακάριε σὺ τὰ τε ἄλλα καὶ αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἐκ πένητος πλούσιος γεγένησαι· πολὺ γὰρ οἴομαι σε καὶ διὰ τοῦτο ἦδιον πλουτεῖν, ὅτι πεινήσας χρημάτων πεπλούτηκας. καὶ ὁ Φεραύλας εἶπεν, Ἡ γὰρ οὕτως, ὦ Σάκα, ὑπολαμβάνεις, ὡς ἐγὼ νῦν τοσοῦτῳ ἦδιον ζῶ, ὅσῳ πλείω κέκτημαι; οὐκ οἶσθα, ἔφη, ὅτι ἐσθία μὲν καὶ πίνω καὶ καθεύδω οὐδ' ὀτιοῦν νῦν ἦδιον ἢ τότε, ὅτε πένης ἦν. ὅτι δὲ ταῦτα πολλὰ ἐστί, τοσοῦτον κερδαίνω, πλείω μὲν φυλάττειν δεῖ, πλείω

35. προὔπινε καὶ ἔδωρεῖτο. Vgl. Anab. VII, 3, 26: Προπίνω σοι, ὦ Σεύθη, καὶ τὸν ἴππον τοῦτον δωροῦμαι. An diesen Stellen streicht Cobet καὶ ἔδωρεῖτο und καὶ — δωροῦμαι, weil schon das bloße προπίνω einem durch Zutrinken etwas schenken bedeute, wie Demosth. de fals. leg. §. 139: ἄλλα τε δὴ πολλὰ οἷον αἰγμάλατα καὶ τοιαῦτα καὶ τελευτῶν ἐκπώματα ἀργυρὰ καὶ χρυσὰ προὔπινεν αὐτοῖς u. a. a. St., die für unsere Stellen nichts beweisen. Ob Anab. VII, 2, 23 bei den Worten κατὰ τὸν Θράκιον νόμον κέρατα οἴνου προὔπινον an mehr als an ein bloßes Zutrinken zu denken ist, läßt sich nicht entscheiden. Aber Pindar Ol. VII, 1 f. heiszt es φιάλαν — δωρήσεται — γαμβρῷ ποσίνων.

37. Ποίων πλουσίων; was denn für Reichen? wie I, 4, 28: ποῖον ὀλίγου. — μὲν οὖν, vielmehr.

Vgl. V, 2, 29. — τὴν — παιδείαν. Ueber d. Sache vergl. I, 2, 15.

38. καὶ μάλα, wie καὶ ταχὺ I, 1, 1. — μικρὸν γῆδιον, S. zu Ages. I, 21: παιδάρια μικρά. Caes. Bell. Civ. III 104: naviculum parvulam. — δικαίως ἀπέδιδον. Vgl. Oekon. V, 12: ἔτι δὲ ἡ γῆ θέλουσα τοὺς δυνάμενους καταμανθάνειν καὶ δικαιοσύνην διδάσκει· τοὺς γὰρ ἀριστὰ θεραπεύοντας αὐτὴν πλείστα ἀγαθὰ ἀντιποιεῖ. Aristot. Oekon. 2: ἡ δὲ γεωργικὴ μάλαστα, ὅτι δικαία. Den Humor der ganzen Stelle erkennt man besonders an den Worten ὑπὸ γενναιότητος: aus Groszmuth sogar das Doppelte u. s. w.

39. πολὺν mit ἦδιον zu verbinden. — καὶ, schon.

40. τοσοῦτον, nur soviel, dasz ich — musz. S. zu III, 3, 26. VIII, 1, 6. — πλείω — πλείονα. Wegen der Formen zu VI, 3, 17, über

δὲ ἄλλοις διανέμειν, πλείονα δὲ ἐπιμελούμενον πράγματα ἔχειν. νῦν γὰρ δὴ ἐμὲ πολλοὶ μὲν οἰκέται σίτον αἰτοῦσι, πολλοὶ δὲ 41 πιεῖν, πολλοὶ δὲ ἱμάτια· οἱ δὲ ἱατρῶν δέονται· ἦκει δὲ τις ἢ τῶν προβάτων λευκωμένα φέρων ἢ τῶν βοῶν κατακεκρημισμένα ἢ νόσον φάσκων ἐμπεπτωκέναι τοῖς κτήρεσιν· ὥστε μοι δοκῶ, ἔφη ὁ Φεραύλας, νῦν διὰ τὸ πολλὰ ἔχειν πλείω λυπεῖσθαι ἢ πρόσθεν διὰ τὸ ὀλίγα ἔχειν. καὶ ὁ Σάκας, Ἄλλὰ καὶ 42 μὰ Δί', ἔφη, ὅταν σῶα ἦ, πολλὰ ὄρων πολλαπλάσια ἐμοῦ εὐφραίνῃ. καὶ ὁ Φεραύλας εἶπεν, Οὔτοι, ὦ Σάκα, ἡδὺ ἐστί τὸ ἔχειν χρήματα ὡς ἀνιαρὸν τὸ ἀποβάλλειν. γνώσῃ δ', ὅτι ἐγὼ ἀληθῆ λέγω· τῶν μὲν γὰρ πλουτούντων οὐδεὶς ἀναγκάζεται ὑφ' ἡδονῆς ἀργουκεῖν, τῶν δὲ ἀποβαλλόντων τι ὄψει οὐδένα δυνάμενον καθεύδειν ὑπὸ λύπης. Μὰ Δί', ἔφη ὁ Σάκας, 43 οὐδέ γε τῶν λαμβανόντων τι νυστάζοντα οὐδένα ἂν ἴδοις ὑφ' ἡδονῆς. Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις· εἰ γὰρ τοι τὸ ἔχειν οὕτως, 44 ὥσπερ τὸ λαμβάνειν ἡδὺ ἦν, πολὺ ἂν διέφερον εὐδαιμονία οἱ πλούσιοι τῶν πενήτων. καὶ ἀνάγκη δὲ τοί ἐστιν, ἔφη, ὦ Σάκα, τὸν πολλὰ ἔχοντα πολλὰ καὶ δαπανᾶν καὶ εἰς θεοὺς καὶ εἰς φίλους καὶ εἰς ξένους· ὅστις οὖν ἰσχυρῶς χρημασιν ἡδέται, εὖ ἴσθι τοῦτον καὶ δαπανῶντα ἰσχυρῶς ἀνιᾶσθαι. Μὰ Δί', 45 ἔφη ὁ Σάκας· ἀλλ' οὐκ ἐγὼ τούτων εἰμί, ἀλλὰ καὶ εὐδαιμονίαν τοῦτο νομίζω τὸ πολλὰ ἔχοντα πολλὰ καὶ δαπανᾶν. Τί οὖν, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὁ Φεραύλας, οὐχὶ σὺ γε αὐτίκα 46 μάλα εὐδαίμων ἐγένου καὶ ἐμὲ εὐδαίμονα ἐποίησας; λαβὼν γὰρ, ἔφη, ταῦτα πάντα κέκτησο καὶ χρῶν γε ὅπως βούλει αὐτοῖς· ἐμὲ δὲ μηδὲν ἄλλο ἢ ὥσπερ ξένον τρέφε, καὶ ἐτι εὐτελέστερον ἢ ξένον· ἀρκέσει γὰρ μοι, ὅ τι ἂν καὶ σὺ ἐχῆς, τούτων μετέ-

den Accus. bei ἐπιμ. zu I, 3, 5. Hell. IV, 1, 40. Mem. II, 9, 4.

41. πιεῖν, wie I, 3, 9. — τῶν βοῶν κατακεκρημισμένα, ein seltener Gebrauch, etwa wie κοινῶν παίδων κοινὰ für παιδες κοινοί Soph. Oed. R. 261. Vielleicht schwebte aber auch ζῶα vor, wenn nicht etwa das zweite Neutrum von einem Abschreiber nur dem ersten nachgebildet worden und κατακεκρημισμένους herzustellen ist.

43. οὐδὲ — οὐδένα, aber auch — Niemanden, ein Einwurf; wenn auch nicht das Haben, so bereitet doch das Bekommen viel Vergnügen.

44. Ἀληθῆ — λέγεις· εἰ γὰρ, ein Zugeständnisz, das aber zugleich den Saken darauf hinweist, worauf es hier allein ankommt. Denn dieser nannte §. 39 den Pheraulas μακάριος. — καὶ — δέ, dazu kommt noch. S. zu I, 1, 2. — ὅστις. S. zu VII, 3, 7.

45. οὐκ — εἰμί, ich gehöre nicht zu denen, die δαπανῶντες ἰσχυρῶς ἀνιῶνται.

46. Τί οὖν — οὐχὶ — ἐποίησας; S. zu II, 1, 4. — μηδὲν ἄλλο, näml. ποίει. — ὅ τι —, τούτων. S. zu I, 6, 11.

47 χεῖν. Παίξεις, ἔφη ὁ Σάκας. καὶ ὁ Φεραύλας ὁμόσας εἶπεν ἢ μὴν σπουδῆ λέγειν. καὶ ἄλλα γέ σοι, ὦ Σάκα, προσδιαπράξομαι παρὰ Κύρου, μήτε θύρας τὰς Κύρου θεραπεύειν μήτε στρατεύεσθαι· ἀλλὰ σὺ μὲν πλουτῶν οἶκοι μένε· ἐγὼ δὲ ταῦτα ποιήσω καὶ ὑπὲρ σοῦ καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ· καὶ ἐάν τι ἀγαθὸν προσλαμβάνω διὰ τὴν Κύρου θεραπείαν ἢ καὶ ἀπὸ στρατείας τινός, οἶσω πρὸς σέ, ἵνα ἔτι πλειόνων ἄρχῃς· μόνον, ἔφη, ἐμὲ ἀπόλυσον ταύτης τῆς ἐπιμελείας· ἦν γὰρ ἐγὼ σχολὴν ἄγω ἀπὸ τούτων,

48 ἐμοὶ τέ σε οἶομαι πολλὰ καὶ Κύρῳ χρίσιμον ἔσεσθαι. τούτων οὕτω φηθέντων ταῦτα συνέθεντο καὶ ταῦτα ἐποίουν. καὶ ὁ μὲν ἠγάθειτο εὐδαίμων γεγενῆσθαι, ὅτι πολλῶν ἤρχε χρημάτων· ὁ δ' αὖ ἐνόμιζε μακαριώτατος εἶναι, ὅτι ἐπίτροπον ἔξει, σχολὴν παρέχοντα πράττειν ὅ τι ἂν αὐτῷ ἡδὺ ἦ.

49 Ἦν δὲ τοῦ Φεραύλα ὁ τρόπος φιλέταιρός τε καὶ θεραπεύειν οὐδὲν ἡδὺ αὐτῷ οὕτως ἐδόκει εἶναι οὐδ' ὠφέλιμον, ὡς ἀνθρώπους. καὶ γὰρ βέλτιστον πάντων τῶν ζώων ἠγάθειτο ἀνθρώπων εἶναι καὶ εὐχαριστιώτατον, ὅτι ἑώρα τοὺς τε ἐπαινουμένους ὑπὸ τινος ἀντεπαινοῦντας τούτους προθύμως τοῖς τε χαριζομένοις πειρωμένους ἀντιχαρίζεσθαι, καὶ οὓς γνοῖεν εὐνοικῶς ἔχοντας, τούτοις ἀντεννοοῦντας, καὶ οὓς εἶδειεν φιλοῦντας αὐτούς, τούτους μισεῖν οὐ δυναμένους, καὶ γουέας δὲ πολὺ μᾶλλον ἀντιθεραπεύειν πάντων τῶν ζώων ἐθέλοντας καὶ ζῶντας καὶ τελευτήσαντας· τὰ δ' ἄλλα πάντα ζῶα καὶ ἀχαριστότερα καὶ ἀγνωμονέστερα ἀνθρώπων ἐγίνωσκεν εἶναι. οὕτω δὴ ὁ τε Φεραύλας ὑπερήδετο, ὅτι ἐξέσειτο αὐτῷ ἀπαλλαγέντι τῆς τῶν ἄλλων κτημάτων ἐπιμελείας ἀμφὶ τοὺς φίλους ἔχειν, ὅ τε Σάκας, ὅτι ἐμελλε πολλὰ ἔχων πολλοῖς χρήσεσθαι. ἐφίλει δὲ ὁ μὲν Σάκας τὸν Φεραύλαν, ὅτι προσέφερε τι αἰεὶ· ὁ δὲ τὸν Σάκαν, ὅτι παραλαμβάνειν πάντα ἠθέλε καὶ αἰεὶ πλειόνων ἐπιμελούμενος οὐδὲν μᾶλλον αὐτῷ ἀσχολίαν παρεῖχε. καὶ οὗτοι μὲν δὴ οὕτω διῆγον.

47. ἢ μὴν. S. zu II, 3, 12. — θύρας — θεραπεύειν. S. zu VIII, 1, 6. — ταῦτα ποιήσω, näml. θύρας θεραπ. und στρατ. — μόνον. Vergl. IV, 2, 7. — ἀπὸ τούτων geht auf ἐπιμελείας. S. zu ταῦτα I, 3, 16. VIII, 1, 34.

49. Constr. καὶ οὐδὲν θεραπεύειν οὕτως ἡδὺ αὐτῷ ἐδόκει εἶναι οὐδ' ὠφέλιμον, ὡς ἀνθρώπους (θε-

ραπεύειν). Es hängt also οὐδὲν von θεραπεύειν ab ebenso wie ἀνθρώπους: das lehrt ebenso die Wortstellung wie der folgende Gedanke: καὶ γὰρ — τούτους geht auf τινος, wie ἐαντῶν auf τις I, 2, 2. — ζῶντας — τελευτήσαντας gehören natürlich zu γουέας. — ἀγνωμονέστερα, unerkenntlicher.

50. διῆγον, näml. τὸν βίον.

Θύσας δὲ καὶ ὁ Κύρος νικητήρια ἐστιῶν ἐκάλεσε τῶν φίλων 4 οἱ μάλιστα αὐτὸν αὔξειν τε βουλόμενοι φανεροὶ ἦσαν καὶ τιμῶντες εἰνοικώτατα. συνεκάλεσε δὲ αὐτοῖς καὶ Ἀρτάβαζον τὸν Μῆδον καὶ Τιγράνην τὸν Ἀρμένιον καὶ τὸν Ἰρράνιον ἱππαρχον καὶ Γωβρούαν. Γαδάτας δὲ τῶν σκηπτούχων ἤρχεν αὐτῶ, 2 καὶ ἢ ἐκεῖνος διεκόσμησεν ἢ πᾶσα ἐνδον δίαίτα καθειστήκει· καὶ ὅποτε μὲν συνδειπνοῖεν τινες, οὐδ' ἐκάθιζε Γαδάτας, ἀλλ' ἐπεμελεῖτο· ὅποτε δὲ αὐτοὶ εἶεν, καὶ συνεδείπνει· ἦδετο γὰρ αὐτῷ ξυνῶν· ἀντὶ δὲ τούτων πολλοῖς καὶ μεγάλους ἐτιμᾶτο ὑπὸ τοῦ Κύρου, διὰ δὲ Κύρου καὶ ὑπ' ἄλλων. ὡς δ' ἦλθον 3 οἱ κληθέντες ἐπὶ τὸ δεῖπνον, οὐχ ὅποι ἔτυχεν ἕκαστον ἐκάθιζεν, ἀλλ' ὃν μὲν μάλιστα ἐτίμα, παρὰ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, ὡς εὐεπιβουλευτοτέρας ταύτης οὔσης ἢ τῆς δεξιᾶς, τὸν δὲ δευτέρου παρὰ τὴν δεξιάν, τὸν δὲ τρίτον πάλιν παρὰ τὴν ἀριστερὰν, τὸν δὲ τέταρτον παρὰ τὴν δεξιάν· καὶ ἦν πλέονες ὦσιν, ὡσαύτως. σαφηνίζεσθαι δέ, ὡς ἕκαστον ἐτίμα, τοῦτο ἐδόκει 4 αὐτῷ ἀγαθὸν εἶναι, ὅτι ὅπου μὲν οἴονται οἱ ἄνθρωποι τὸν κρατιστεύοντα μήτε κηρυχθῆσεσθαι μήτε ἄθλα λήψεσθαι, δηλοῖ εἶσιν ἐνταῦθα οὐ φιλονικίως πρὸς ἀλλήλους ἔχοντες· ὅπου δὲ

4. Inhalt: Kyros feiert mit seinen Freunden das Siegesmahl, wobei er durch die angewiesenen Sitze jeden nach Verdienst ehrt. Nachdem Gobryas seine Menschenfreundlichkeit gepriesen hat und der Wein bereits die Herzen öffnet, nimmt die Unterhaltung eine freimüthige Wendung: Hystaspas beklagt sich, den Chrysantas mehr als sich geehrt zu sehn, Gobryas bietet seine Tochter aus, dem Chrysantas verspricht Kyros eine passende Frau zu verschaffen, Anderen theilt er Geschenke aus, dem Hystaspas wirbt er Gobryas Tochter zur Frau, den Chrysantas ehrt er durch einen Kusz. Am andern Tag entläßt er die Kriegsgenossen, die nicht zu bleiben vorziehen, in ihre Heimath und beschenkt sie mit den Schätzen aus Sardes. Ueber das, was er selbst noch besitzt, giebt er den Freunden genaue Rechenschaft und fordert sie auf, so oft es Noth thue, davon Gebrauch zu machen.

1. καὶ ὁ Κύρος, wie die ande-

ren Sieger, nach VIII, 3, 33. — νικητήρια ἐστιῶν, den Sieges-schmaus halten. Dasselbe Plutarch. Phok. 20. B. 131, Anm. 11a. K. 46, 6. C. 400c.

2. ὅποτε — συνδειπνοῖεν. S. zu I, 3, 10. — ἐκάθιζε. So §. 3 u. 25. Vergl. Herod. III, 32: τράπεζαν περικαθημένων. Aber II, 2, 3. 28 nach griechischer Sitte κατακειμένων u. παρακατακείμενον. Hier ist ἐκάθιζε intransitiv, §. 3 transitiv. — αὐτοί, für sich, allein. — ἦδετο, Kyros. — τούτων geht auf ἐπεμελεῖτο.

3. ἔτυχε, näml. καθίζων. S. K. 56, 16. — τῆς δεξιᾶς, durch Attraction wie VI, 1, 54. — ἦν ὦσι. Hier ist nicht mehr bloß von dem die Rede, was Kyros zu thun pflegte, sonst würde εἶ — εἶεν gesagt sein; sondern von der Sitte, wie die Perserkönige ihre Tischgenossen zu setzen pflegten, im Allgemeinen.

4. τοῦτο weist auf σαφηνίζεσθαι kräftig zurück, wie nachher zweimal ἐνταῦθα auf ὅπου.

μάλιστα πλεονεκτῶν ὁ κρᾶτιστος φαίνεται, ἐνταῦθα προθυμότερα φανεροί εἰσιν ἀγωνιζόμενοι πάντες. καὶ ὁ Κῦρος δὲ οὕτως ἐσαφηνίζε μὲν τοὺς κρᾶτιστεύοντας παρ' ἑαυτῶ, εὐθὺς ἀρξάμενος ἐξ ἔδρας καὶ παραστάσεως. οὐ μόντοι ἀθάνατον τὴν ταχθεῖσαν ἔδραν κατεστήσατο, ἀλλὰ νόμιμον ἐποιήσατο καὶ ἀγαθοῖς ἔργοις προβῆναι εἰς τὴν τιμιωτέραν ἔδραν καὶ εἰ τις φραδιουργοίη, ἀναχωρῆσαι εἰς τὴν ἀτιμοτέραν. τὸν δὲ πρωτεύοντα ἐν ἔδρᾳ ἠσχύνητο μὴ οὐ πλεῖστα καὶ ἀγαθὰ ἔχοντα παρ' αὐτοῦ φαίνεσθαι. καὶ ταῦτα δὲ ἐπὶ Κύρου γενόμενα οὕτως ἔτι καὶ νῦν διαμένοντα αἰσθανόμεθα.

Ἐπεὶ δὲ ἐδείκνυντο, ἐδόκει τῷ Γωβρύᾳ τὸ μὲν πολλὰ ἕκαστα εἶναι οὐδέν τι θαυμαστὸν παρ' ἀνδρὶ πολλῶν ἄρχοντι, τὸ δὲ τὸν Κῦρον οὕτω μεγάλα πράττοντα, εἰ τι ἡδὺν δόξειε λαβεῖν, μηδὲν τούτων μόνον καταδαπανᾶν, ἀλλὰ ἔργον ἔχειν δεόμενον τούτου κοινωνεῖν τοὺς παρόντας. πολλὰκις δὲ καὶ τῶν ἀπόντων φίλων ἔστιν οἷς ἑώρα πέμποντα ταῦτα αὐτόν, οἷς ἠσθεὶς τύχοι· ὥστε, ἐπεὶ ἐδειπνήθησαν καὶ τὰ πάντα πολλὰ ὄντα διεπεπόμενοι ὁ Κῦρος ἀπὸ τῆς τραπέζης, εἶπεν ἄρα ὁ Γωβρύας· Ἄλλ' ἐγώ, ὦ Κῦρε, πρόσθεν μὲν ἠγούμην τούτῳ σε πλεῖστον διαφέρειν ἀνθρώπων, τῷ στρατηγικώτατον εἶναι· νῦν δὲ θεοὺς ὀμνυμι, ἢ μὴν ἐμοὶ δοκεῖ πλέον σε διαφέρειν φιλανθρωπία ἢ στρατηγία. Νῆ Δ', ἔφη ὁ Κῦρος· καὶ μὲν δὴ καὶ ἐπιδείκνυμαι τὰ ἔργα πολὺ ἡδίων φιλανθρωπίας ἢ στρατηγίας. Πῶς δὴ; ἔφη ὁ Γωβρύας· Ὅτι, ἔφη, τὰ μὲν καθὼς ποιοῦντα ἀνθρώπους δεῖ ἐπιδείκνυσθαι, τὰ δὲ εὖ, ἐκ τούτου δὴ ἐπεὶ ὑπέπινον, ἤρето ὁ Ὑστάσπας τὸν Κῦρον, Ἄρ'

5. οὐ — ἀθάνατον, nicht für immer. — ἠσχύνητο μὴ οὐ. Anab. II, 3, 11: ὥστε πᾶσιν αἰσχύνην εἶναι μὴ οὐ συσπονδάξαι. S. zu VII, 5, 42. — ἐπὶ Κύρου, zur Zeit des Kyros.

6. πολλὰ ἕκαστα, Jedes in Fälle. — τὸ δὲ τὸν Κῦρον, wohl aber (θαυμαστὸν ἐδόκει), dass Kyros u. s. w. — ἔργον ἔχειν sonst mit dem Infinitiv (zu Ages. XI, 12), hier mit dem Participium wie πειράσθαι: sich Mühe gebe, zu bitten, d. i. angelegentlich bitte. — ἔστιν οἷς. S. II, 3, 18. — ἑώρα, Gobryas. — πέμποντα. Ueber die Sache vergl. VIII, 2, 3f.

— οἷς ἠσθεὶς τύχοις, woran er sich gerade ergötzte.

7. εἶπεν ἄρα. S. zu I, 3, 2. Vgl. Ages. VII, 5. — τούτῳ — τῷ — εἶναι. S. zu VIII, 1, 40. — ἢ μὴν ἐμοὶ δοκεῖ. Vergl. II, 3, 12: συνθεῶν ὄρω λέγω, ἢ μὴν ἐμοὶ δοκεῖ. — δοκεῖ σε διαφέρειν. Wie verschieden von δοκεῖς διαφέρειν? S. Kr. 55, 4, Anm. 2.

8. πῶς. S. zu VIII, 3, 29. — τὰ μὲν geht auf τὰ ἔργα τῆς στρατηγίας, τὰ δὲ auf τὰ ἔργα τῆς φιλανθρωπίας: chiasmatische Anordnung.

9. ὑπέπινον. Der Wein löst das Herz und die Zunge und lässt den Hystaspas die folgenden Fragen

ἄν, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἀχθεσθείης μοι, εἰ σε ἐροίμην ὃ βούλομαι σου πυνθέσθαι; Ἄλλα ναὶ μὰ τοὺς θεοὺς, ἔφη, τοῦναντίον τούτου ἀχθοίμην ἄν σοι, εἰ αἰσθοίμην σιωπῶντα ἃ βούλοιο ἐρέσθαι. Λέγε δὴ μοι, ἔφη, ἤδη πάποτε καλέσαντός σου οὐκ ἦλθον; Εὐφήμει, ἔφη ὁ Κῦρος. Ἄλλ' ὑπακούων σχολῇ ὑπήκουσα; Οὐδὲ τοῦτο. Προσταχθέν δέ τι ἤδη σοι οὐκ ἐπραξα; Οὐκ αἰτιῶμαι, ἔφη. Ὁ δὲ πράττοιμι, ἔστιν ὃ τι πάποτε οὐ προθύμως ἢ οὐκ ἠδομένως πράττοντά με κατέγνωσ; Τοῦτο δὴ πάντων ἤκιστα, ἔφη ὁ Κῦρος. Τίνος μὴν ἔνεκα, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὦ Κῦρε, Χρυσάνταν ἔγραψας ὥστε εἰς τὴν τιμιωτέραν ἐμοῦ χώραν ἰδρυθῆναι; Ἡ λέγω; ἔφη ὁ Κῦρος. Πάντως, ἔφη ὁ Ὑστάσπας. Καὶ σὺ αὐτὸν οὐκ ἀχθεσθήσῃ μοι ἀκούων τάληθῆ; Ἡσθήσομαι μὲν οὖν, ἔφη, ἢν εἰδῶ, ὅτι οὐκ ἀδικοῦμαι. Χρυσάντας τοίνυν, ἔφη, οὐτοσὶ πρώτον μὲν οὐ κλήσιν ἀνέμενον, ἀλλὰ πρὶν καλεῖσθαι παρῆν τῶν ἡμετέρων ἔνεκα· ἔπειτα δὲ οὐ τὸ κελευόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὃ τι αὐτὸς γνώη ἄμεινον εἶναι πεπραγμένον ἡμῖν, τοῦτο ἔπραττεν. ὅποτε δ' εἰπέιν τι δεοί εἰς τοὺς συμμάχους, ἃ μὲν ἐμὲ ᾤετο πρέπειν λέγειν ἐμοὶ συνεβούλευεν, ἃ δὲ με αἰσχυρόμενον περὶ ἑαυτοῦ λέγειν, ταῦτα οὗτος λέγων ὡς ἑαυτοῦ γνώμην ἀπεφαίνετο· ὥστ' ἐν γε τούτοις τί κωλύει αὐτόν καὶ ἐμοῦ ἐμοὶ κρείττονα εἶναι; καὶ ἑαυτῷ μὲν ἀείφῃσι πάντα τὰ παρόντα ἀρκεῖν, ἐμοὶ δὲ ἀεὶ φανερός ἐστι σκοπῶν, τί ἂν προσγενόμενον ὀνήσειεν, ἐπὶ τε τοῖς ἐμοῖς καλοῖς πολὺ μᾶλλον ἐμοῦ ἀγάλλεται καὶ ἡδεται. πρὸς ταῦτα ὁ Ὑστάσπας εἶπε, Νῆ τὴν Ἥραν, ὦ Κῦρε, 12

thun. Vergl. Anab. VII, 3, 30: ὃ δὲ Ξενοφῶν, ἡδὴ γὰρ ὑποπεπωκώς (etwas angetrunken) ἐτύγχανεν, ἀνέστη θαρραλέως δεξιόμενος τὸ κέρας καὶ εἶπε. — Εὐφήμει wie II, 2, 12. — ἀλλ' wie VII, 5, 83. — ὑπακούων σχολῇ ὑπήκουσα. S. zu V, 1, 1. — κατέγνωσ, in anderer Bedeutung anders construiert VI, 1, 36. S. zu Oekon. II, 18: τοὺς — γνώμην συνεταμένῃ ἐπιμελουμένους καὶ θᾶττον καὶ ἴσον — κατέγνωσαν πράττοντας.

10. ἔγραψας, schriftlich angeordnet. Χρυσάνταν ist mit Nachdruck vorgesetzt. — ἐμοῦ,

kurz für τῆς ἐμοῦ, wie IV, 3, 7: χεῖρον τούτων für χεῖρον τοῦ τούτων ἱππικοῦ. — λέγω, Coniunctiv, wie §. 13.

11. μὲν οὖν, imo. S. zu V, 2, 29. — εἰδῶ, erfahre. — οὐκ ἀδικοῦμαι, näml. durch den mir angewiesenen Platz. — εἰς. Vergl. zu III, 3, 7. — κρείττονα, nützlicher. — ἐμοῖ, dat. commodi, mit σκοπῶν zu verbinden. — ὀνήσειεν, näml. ἐμὲ. — ἐπὶ τε. So findet sich ein einfaches τε mitunter zur Anknüpfung eines Satzes, der eine Folgerung ausdrückt: und so. Oekon. XIII, 16. Thukyde. I, 22. 50.

ἤδομαί γε ταῦτά σε ἐρωτήσας. Τί μάλιστα; ἔφη ὁ Κῦρος. Ὅτι κἀγὼ πειράσομαι ταῦτα ποιεῖν· ἐν μόνον, ἔφη, ἀγνοῶ, πῶς ἂν εἴην δῆλος χαίρων ἐπὶ τοῖς σοῖς ἀγαθοῖς· πότερον κροτεῖν δεῖ τῶ χεῖρε ἢ γελᾶν ἢ τί ποιεῖν. καὶ ὁ Ἀρτάβαζος εἶπεν· Ὁρχεισθαι δεῖ τὸ Περσικόν. ἐπὶ τούτοις μὲν δι γέλωτος ἐγένετο.

- 13 Προϊόντος δὲ τοῦ συμποσίου ὁ Κῦρος τὸν Γωβρύαν ἐπή-
 ρετο, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Γωβρύα, νῦν ἂν δοκεῖς ἡδίων τῶνδὲ
 τῶ τὴν θυγατέρα δοῦναι ἢ ὅτε τὸ πρῶτον ἡμῖν συνεγένον;
 Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Γωβρύας, κἀγὼ τάληθῆ λέγω; Νῆ Δί', ἔφη ὁ
 Κῦρος, ὡς ψεύδους γε οὐδεμία ἐρώτησις δεῖται. Εὖ τοίνυν,
 ἔφη, ἴσθι, ὅτι νῦν ἂν πολὺ ἡδίων. Ἡ καὶ ἔχouis ἂν, ἔφη ὁ
 14 Κῦρος, εἰπεῖν, διότι; Ἔρωγε. Λέγε δὴ. Ὅτι τότε μὲν ἐώρων
 τοὺς πόνους καὶ τοὺς κινδύνους εὐθύμως αὐτοὺς φέροντας,
 νῦν δὲ ὀρῶ αὐτοὺς τάραθὰ σωφρόνως φέροντας. δοκεῖ δὲ
 μοι, ὦ Κῦρε, χαλεπότερον εἶναι εὐρεῖν ἄνδρα τάραθὰ καλῶς
 φέροντα ἢ τὰ κακά· τὰ μὲν γὰρ ὕβριν τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ
 15 σωφροσύνην τοῖς πᾶσιν ἐμποιεῖ. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἦκουσας,
 ὦ Ὑστάσπα, Γωβρύου τὸ ῥῆμα; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη· καὶ ἔαν
 πολλὰ τοιαῦτά γε λέγῃ, πολὺ μᾶλλον με τῆς θυγατρὸς μνη-
 16 στήρα λήψεται ἢ ἔαν ἐκπώματα πολλὰ μοι ἐπιδεικνύῃ. Ἡ μήν,
 ἔφη ὁ Γωβρύας, πολλὰ γέ μοι ἐστὶ τοιαῦτα συγγεγραμμένα,
 ὧν ἐγὼ σοι οὐ φθονήσω, ἦν τὴν θυγατέρα μου γυναικα λαμ-
 βάνης· τὰ δ' ἐκπώματα, ἔφη, ἐπειδὴ οὐκ ἀνέχεσθαι μοι φαίνῃ,
 οὐκ οἶδ' εἰ Χρυσάντα τούτῳ δῶ, ἐπεὶ καὶ τὴν ἔδραν σου
 17 ὑφήρπασε. Καὶ μὲν δὴ, ἔφη ὁ Κῦρος, ὦ Ὑστάσπα, καὶ οἱ
 ἄλλοι δὲ οἱ παρόντες, ἦν ἐμοὶ λέγητε, ὅταν τις ὑμῶν γαμῆν
 18 ἐπιχειρήσῃ, γνώσεσθε, ὁποῖός τις κἀγὼ συνεργὸς ὑμῖν ἔσομαι.

12. τί μάλιστα, cur potissimum.
 — τῶ χεῖρε. S. zu τούτῳ τῶ ἡμέρα
 I, 2, 11. — τὸ Περσικόν, näml. ὀρ-
 χημα. Vergl. Anab. VI, 1, 10: τὸ
 Περσικόν ὀρχειτο, κροῦνον τὰς πέλ-
 τας, καὶ ὄπλαζε καὶ ἐξανίστατο.
 13. τὸ πρῶτον. Zur Sache IV,
 6, 1. V, 2, 12. — κἀγὼ, mit Be-
 zug auf §. 10, wo ebenso λέγω. —
 — ψεύδους — δεῖται. Wer fragt
 will die Wahrheit hören. — νῦν
 ἂν — ἡδίων, aus νῦν ἂν — δοῦναι
 zu ergänzen.

15. ἢ ἔαν ἐκπώματα — ἐπιδει-
 κνύῃ, wohl mit Bezug auf V, 2, 7.
 16. πολλὰ — συγγεγραμμένα, wie-
 derum eine griechische Sitte, u. a.
 bekannt aus Memor. IV, 2, 1. S. —
 ἀνέχεσθαι, wie V, 1, 26. — οὐκ
 οἶδ' εἰ, haud scio an. S. zu I, 6,
 41. — δῶ, geben soll. — τὴν
 ἔδραν σου, §. 10: τὴν τιμιωτέραν
 χώραν.
 17. καὶ οἱ ἄλλοι δὲ — καὶ ἐμεῖς
 δὲ οἱ ἄλλοι. S. zu III, 3, 20. —
 ὁποῖός τις. S. über τις zu I, 1, 1.

καὶ ὁ Γωβρύας εἶπεν, Ἦν δὲ τις ἐκδοῦναι βούληται θυγατέρα,
 πρὸς τίνα δεῖ λέγειν; Πρὸς ἐμέ, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ τοῦτο·
 πάνν γάρ, ἔφη, δεινός εἰμι ταύτην τὴν τέχνην. Ποίαν; ἔφη
 ὁ Χρυσάντας. Τὸ γινῶναι, ὅποτος ἂν γάμος ἐκάστῳ συναρ- 19
 μόσει. καὶ ὁ Χρυσάντας ἔφη, Λέγε δὴ πρὸς τῶν θεῶν, ποίαν
 τιν' μοι γυναικα οἶει συναρμόσειν κάλλιστα. Πρῶτον μὲν, 20
 ἔφη, μικράν· μικρὸς γὰρ καὶ αὐτὸς εἶ· εἰ δὲ μεγάλην γαμῆς,
 ἦν ποτε βούλη αὐτὴν ὀρθὴν φιλήσαι, προσάλλεσθαι σε δεήσει
 ὥσπερ τὰ κινάρια. Τοῦτο μὲν δὴ, ἔφη, ὀρθῶς προνοεῖς· καὶ
 γὰρ οὐδ' ὀπωστιοῦν ἄλτικὸς εἰμι. Ἔπειτα δ', ἔφη, σιμὴ ἂν 21
 σοι ἰσχυρῶς συμφέροι. Πρὸς τί δὴ αὖ τοῦτο; Ὅτι, ἔφη, σὺ
 γρυπὸς εἶ· πρὸς οὖν τὴν σιμότητα σάφ' ἴσθι ὅτι ἡ γρυπότης
 ἄριστ' ἂν προσαρμόσειε. Λέγεις σὺ, ἔφη, ὡς καὶ τῶ εὖ δε-
 δειπνηκότι, ὥσπερ καὶ ἐγὼ νῦν, ἀδειπνος ἂν συναρμόζοι.
 Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος· τῶν μὲν γὰρ μεστῶν γρυπὴ ἢ
 γαστήρ γίνεται, τῶν δὲ ἀδειπνων σιμὴ. καὶ ὁ Χρυσάντας 22
 ἔφη, Ψυχρῶ δ' ἂν βασιλεῖ πρὸς τῶν θεῶν ἔχouis ἂν εἰπεῖν
 ποία τις συνοίσει; ἐνταῦθα μὲν δὴ ὁ τε Κῦρος ἐξεγέλασε καὶ
 οἱ ἄλλοι ὁμοίως. γελῶντων δὲ ἅμα εἶπεν ὁ Ὑστάσπας, Πολύ 23
 γ', ἔφη, μάλιστα τούτου σε, ὦ Κῦρε, ζηλῶ ἐν τῇ βασιλείᾳ.
 Τίνος; ἔφη ὁ Κῦρος. Ὅτι δύνασαι καὶ ψυχρὸς ὧν γέλωτα
 παρέχειν. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἔπειτ' οὐκ ἂν πρῆαίῳ γε παμ-
 πόλλου ὥστε σοι ταῦτ' εἰρησθαι, καὶ ἀπαγγελθῆναι παρ' ἡ
 εὐδοκίμειν βούλει, ὅτι ἀστείος εἶ; καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτω
 διεσκώπτετο.

Μετὰ δὲ ταῦτα Τιγράνη μὲν ἐξήνεγκε γυναικειῶν κόσμον, 24

18. ἐκδοῦναι, verheirathen.
 19. τὸ γινῶναι verhält sich zu
 ποίαν (τέχνην) wie VIII, 2, 14 τὸ
 φιλονίκως ἔχειν zu τὴν γνώμην.
 20. μικρός. Vergl. II, 3, 5 u. 6.
 21. ὥσπερ καὶ ἐγὼ νῦν, näml.
 δεδειπνηκὸς εἰμι. — ἀδειπνος, γρηγ.
 22. Ψυχρῶ, zunächst frostig,
 fade, denn Chrysantas stellt sich
 verletzt über den Vergleich des
 Kyros; zugleich aber auch kalt
 und ohne Empfänglichkeit für Liebe,
 insofern Kyros selbst noch nicht
 verheirathet ist. Den Scherz setzt
 der ebenfalls (§. 11 u. 12) gereizte
 Hystaspas nachher weiter fort, in-

dem er ψυχρός in der ersten Be-
 deutung nimmt.
 23. γελῶντων, näml. αὐτῶν. S.
 zu III, 1, 38. I, 4, 18. — ζηλῶ,
 natürlich ironisch gemeint. — Ἔ-
 πειτα. S. zu VII, 5, 83 u. zu III,
 1, 20. Sinn: und doch, trotz
 deines (ironisch gemeinten) ζηλῶ
 (womit du sagen willst: du benei-
 dest mich nicht darum) gäbst du
 wohl viel darum, wenn diese meine
 Witzreden aus deinem Munde ge-
 kommen wären u. s. w. — σοι,
 von dir. — παρ' ἡ, d. i. ταύτην,
 παρ' ἡ. — εὐδοκίμειν — ὅτι, in
 dem Rufe stehen, dasz du.

καὶ ἐκέλευσε τῇ γυναικὶ δοῦναι, ὅτι ἀνδρείως συνεστρατεύετο τῷ ἀνδρὶ, Ἀρταβάζω δὲ χροῦσουν ἐκπωμα, τῷ δ' Ἐρκανίῳ ἵππον καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ καλὰ ἐδώρησάτο. Σοὶ δέ, ἔφη, ὦ Γωβρύα, δώσω ἄνδρα τῇ θυγατρὶ. Οὐκοῦν ἐμέ, ἔφη ὁ Ἰστιάσπας, δώσεις, ἵνα καὶ τὰ συγγράμματα λάβω. Ἡ καὶ ἔστι σοι, ἔφη ὁ Κῦρος, οὐσία ἀξία τῶν τῆς παιδός; Νῆ Δί', ἔφη, πολ-
 25 λαπλασίῳ μὲν οὖν χρημάτων. Καὶ ποῦ, ἔφη ὁ Κῦρος, ἔστι σοι αὕτη ἢ οὐσία; Ἐνταῦθα, ἔφη, ὅπουπερ καὶ σὺ κάθησαι φίλος ὢν ἐμοί. Ἀρκεῖ μοι, ἔφη ὁ Γωβρύας, καὶ εὐθύς ἐκτείνης τὴν δεξιάν, Δίδου, ἔφη, ὦ Κῦρε, δέχομαι γάρ. καὶ ὁ Κῦρος λαβὼν τὴν τοῦ Ἰστιάσπου δεξιάν ἐδωκε τῷ Γωβρύᾳ, ὁ δ' ἐδέξατο. ἐκ δὲ τούτου πολλὰ καὶ καλὰ ἐδωκε δῶρα τῷ Ἰστιάσπᾳ, ὅπως τῇ παιδί πέμψειε. Χρυσάνταν δ' ἐφίλησε προσ-
 27 αραγόμενος. καὶ ὁ Ἀρταβάζος εἶπε, Μὰ Δί', ἔφη, ὦ Κῦρε, οὐχ ὁμοίου γε χρυσοῦ ἐμοί τε τὸ ἐκπωμα δέδωκας καὶ Χρυσάντα τὸ δῶρον. Ἀλλὰ καὶ σοί, ἔφη, δώσω. ἐπήρето ἐκείνος, Πότε; εἰς τριακοστὸν, ἔφη, ἔτος. Ὡς ἀναμενουῖντος, ἔφη, καὶ οὐκ ἀποθανομένου οὕτω παρασκευάζου. καὶ τότε μὲν δὴ οὕτως ἔληξεν ἡ σκηνή. ἐξανισταμένων δ' αὐτῶν ἐξανέστη καὶ ὁ Κῦρος καὶ ξυμπροῦπεμψεν αὐτοὺς ἐπὶ τὰς θύρας.
 28 Τῇ δ' ὑστεραία τοὺς ἐθελουσίους συμμάχους γενομένους ἀπέπεμψεν οἰκαδε ἐκάστους, πλὴν ὅσοι αὐτῶν οἰκεῖν ἐβούλοντο παρ' αὐτῶν· τούτοις δὲ χώραν καὶ οἶκους ἐδωκε, καὶ νῦν ἔτι ἔχουσιν οἱ τῶν καταμεινάντων τούτων τότε ἀπόγονοι· πλείστοι δ' εἰσὶ Μήδων καὶ Ἐρκανίων· τοῖς δ' ἀπιούσι δωρησάμενος πολλὰ καὶ ἀμέμπτους ποιησάμενος καὶ ἄρχοντας καὶ στρατιώ-
 29 τας ἀπέπεμψατο. ἐκ τούτου δὲ διέδωκε καὶ τοῖς περὶ ἑαυτὸν

24. συνεστρατεύετο. Ueber die Sache s. III, 1, 43.

25. δώσεις, ein milder Imperativ. — τὰ συγγράμματα. S. §. 16. — μὲν οὖν. S. zu §. 11. — πολ- λαπλασίῳν χρημάτων hängt ab vom zu wiederholenden οὐσία. — καὶ σὺ, der Grieche sagt: wo auch du sitzt, da sind auch meine Schätze. S. zu I, 5, 1. Der Gedanke ist ein Gegenstück zu VIII, 2, 15 ff.

26. προσαραγόμενος, an sich heranziehend.

27. χρυσοῦ, bildlich; denn τὸ

δῶρον ist der Kusz, den Kyros eben dem Chrysantas gab. — ἐμοί τε — καὶ Χρυσάντα. S. über τε — καὶ zu I, 6, 25. Vergl. diese Aeuszerung des Artabazos mit I, 4, 27. — εἰς τριακοστὸν ἔτος. Vergl. εἰς τριακοστὴν ἡμέραν V, 3, 6. — Ὡς ἀναμενουῖντος, näml. μόν. S. zu III, 1, 9. Wegen οὕτω nach ὡς s. zu VIII, 2, 12. οὕτω παρασκευάζου, darauf mache dich gefasst. — σκηνή, Mahlzeit.

28. ἀμέμπτους, zufrieden, wie IV, 5, 52.

στρατιώταις τὰ χρήματα, ὅσα ἐκ Σάρδεων ἔλαβε· καὶ τοῖς μὲν μυριάρχοις καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ὑπηρέταις ἐξαίρετα ἐδίδου πρὸς τὴν ἀξίαν ἐκάστῳ, τὰ δ' ἄλλα διένειμε· καὶ τὸ μέρος ἐκάστῳ δούς τῶν μυριάρχων ἐπέτρεψεν αὐτοῖς διανέμειν ὡσπερ αὐτὸς ἐκείνοις διένειμεν. ἔδοσαν δὲ τὰ μὲν ἄλλα χρήματα 30 ἄρχων ἄρχοντας τοὺς ὑφ' ἑαυτῷ δοκιμάζων· τὰ δὲ τελευταῖα οἱ ἐξάδαρχοι τοὺς ὑφ' ἑαυτοῖς ἰδιώτας δοκιμάσαντες πρὸς τὴν ἀξίαν ἐκάστῳ ἔδοσαν· καὶ οὕτω πάντες εἰλήφesan τὸ δίκαιον μέρος. ἐπεὶ δὲ εἰλήφesan τὰ τότε δοθέντα, οἱ μὲν τινες ἔλε- 31 γον περὶ τοῦ Κύρου τοιάδε· Ἡ που αὐτὸς γε πολλὰ ἔχει, ὅπου γε καὶ ἡμῶν ἐκάστῳ τσαῦτα δέδωκεν. οἱ δὲ τινες αὐτῶν ἔλεγον· Ποῖα πολλὰ ἔχει; οὐχ ὁ Κύρου τρόπος τοιοῦτος, οἷος χρηματίζεσθαι, ἀλλὰ διδούς μᾶλλον ἢ κτώμενος ἦδεται.

Αἰσθανόμενος δὲ ὁ Κῦρος τούτους τοὺς λόγους καὶ τὰς 32 δόξας τὰς περὶ αὐτοῦ συνέλεξε τοὺς φίλους τε καὶ τοὺς ἐπι- καιρίους ἅπαντας καὶ ἔλεξεν ὧδε.

Ἄνδρες φίλοι, ἐώρακα μὲν ἤδη ἀνθρώπους, οἱ βούλονται δοκεῖν πλείω κεκτηῖσθαι ἢ ἔχουσιν, ἐλευθεριώτεροι ἢ οἰόμενοι οὕτω φαίνεσθαι· ἐμοὶ δὲ δοκοῦσιν, ἔφη, οὗτοι τοῦμπαλιν οὐ βούλονται ἐφέλκεσθαι· τὸ γὰρ πολλὰ δοκοῦντα ἔχειν μὴ κατ' ἀξίαν τῆς οὐσίας φαίνεσθαι ὠφελούντα τοὺς φίλους ἀνελευθε- 33 ρίαν ἐμοίγε δοκεῖ περιόπτειν· εἰσὶ δ' αὖ, ἔφη, οἱ λεληθέναι βούλονται ὅσα ἂν ἔχωσι· πονηροὶ οὖν καὶ οὗτοι τοῖς φίλοις ἐμοίγε δοκοῦσιν εἶναι· διὰ γὰρ τὸ μὴ εἰδέναι τὰ ὄντα πολ- 34 λάκις δεόμενοι οὐκ ἐπαγγέλλουσιν οἱ φίλοι τοῖς ἐταίροις, ἀλλὰ τητῶνται. ἀπλουστάτου δὲ μοι, ἔφη, δοκεῖ εἶναι τὸ τὴν

29. ἐκ Σάρδεων. S. VII, 3, 1. 4, 12. — τοῖς — ὑπηρέταις, wie II, 4, 4. — ἐκείνοις, (s. zu IV, 5, 20) den Myriarchen. Diese sollten wieder ihren Theil unter die Chiliar- chen, diese unter die Taxiarchen u. s. f. vertheilen.

30. ἄρχων ἄρχοντας — δοκιμά- ζων, partitive Apposition zum Sub- ject von ἔδοσαν. Vergl. zu VII, 5, 9. — τὰ μὲν ἄλλα, proleptisch mit Bezug auf das folgende τὰ δὲ τελευταῖα. — εἰλήφesan. Ueber das Plusquamperf. s. zu I, 4, 1.

31. ὅπου γε. Vgl. II, 3, 11. — Ποῖα πολλά. S. zu ποίου ὀλίγου

I, 4, 28. — οἷος χρηματίζεσθαι. S. zu οἷοι I, 2, 3.

32. τοῦμπαλιν οὐ, d. i. τοῦμπα- λιν τούτου, ὅ. Vergl. de re equ. X, 1: πάντα γὰρ τὰναντία οὗτοί γε ποιοῦσι ἂν βούλονται. — ἐφέλκε- σθαι, sich zuziehen. Dieselbe Bedeutung (nach einem anderen Bilde) hat περιόπτειν. — μὴ κατ' ἀξίαν τῆς οὐσίας, der (zu hohen) Schätzung des Vermögens nicht entsprechend. — φαίνεσθαι, appa- rere; vorher δοκοῦντα. — ἀνελευ- θερίαν, den Ruf einer unedlen Gesinnung; vorher der Gegen- satz ἐλευθεριώτεροι.

33. τητῶνται. Das ist Dindorfs

δύναμιν φανεράν ποιήσαντα ἐκ ταύτης ἀγωνίζεσθαι περὶ καλοκάγαθίας. κἀγὼ οὖν, ἔφη, βούλομαι ὑμῖν ὅσα μὲν οἷόν τ' ἐστὶν ἰδεῖν τῶν ἐμοὶ ὄντων δεῖξαι, ὅσα δὲ μὴ οἷόν τε ἰδεῖν, διηγήσασθαι. ταῦτα εἰπὼν τὰ μὲν ἐδείκνυε πολλὰ καὶ καλὰ κτήματα· τὰ δὲ κείμενα, ὡς μὴ ῥάδια εἶναι ἰδεῖν, διηγεῖτο· τέλος δ' εἶπεν ὧδε· Ταῦτα, ἔφη, ὦ ἄνδρες, ἅπαντα δεῖ ὑμᾶς οὐδὲν μᾶλλον ἐμὰ ἡγεῖσθαι ἢ καὶ ὑμέτερα· ἐγὼ γάρ, ἔφη, ταῦτα ἀθροίζω οὐθ' ὅπως αὐτὸς καταδαπανήσω οὐθ' ὅπως αὐτὸς κατατρέψω· οὐ γὰρ ἂν δυναίμην· ἀλλ' ὅπως ἔχω τῷ τε αἰεὶ καλὸν τι ὑμῶν ποιοῦντι διδόναι καὶ ὅπως, ἣν τις ὑμῶν τινος ἐνδεῖσθαι νομίση, πρὸς ἐμὲ ἐλθὼν λάβῃ οὐδ' ἂν ἐνδεὴς τυγχάνῃ ὦν. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐλέχθη.

5 Ἡνίκα δὲ ἤδη αὐτῷ ἐδόκει καλῶς ἔχειν τὰ ἐν Βαβυλῶνι, ὡς καὶ ἀποδημεῖν, συνεσκευάζετο τὴν εἰς Πέρσας πορείαν καὶ τοῖς ἄλλοις παρήγγειλεν· ἐπεὶ δ' ἐνόμισεν ἱκανὰ ἔχειν ὦν ὧδεο δεῆσεσθαι, οὕτω δὴ ἀνεξεύγνυε. διηγησόμεθα δὲ καὶ ταῦτα, ὡς πολλὸς στόλος ὦν εὐτάκτως μὲν κατεσκευάζετο καὶ πάλιν ἀνεσκευάζετο, ταχὺ δὲ κατεχωρίζετο ὅπου δέοι. ὅπου γὰρ ἂν στρατοπεδεύηται βασιλεύς, σκηναὶ μὲν δὴ ἔχοντες 3 πάντες οἱ ἀμφὶ βασιλεία στρατεύονται καὶ θέρους καὶ χειμῶνος. εὐθύς δὲ τοῦτο ἐνόμιζε Κύρος, πρὸς ἑὼ βλέπουσαν ἴστασθαι τὴν σκηνήν· ἔπειτα ἔταξε πρῶτον μὲν, πόσον δεῖ ἀπολιπόντας

glänzende Emendation statt ἡττωνται, wozu ἀπατώνται, was andere Handschriften bieten, nur eine Glosse ist. τητώνται ist darben. Dind. vermuthet, dasz Xen. hier an Hesiod. Op. 406: μὴ σὺ μὲν ἀλτῆς ἄλλον, ὃ δ' ἀρνῆται, σὺ δὲ τητᾶ gedacht hat.

34. δύναμιν, vorher οὐσίας. — ἐκ ταύτης, mittelst desselben, indem man daraus die Mittel nimmt.

35. ὡς, so dasz. — ῥάδια — ἰδεῖν. S. VII, 5, 46 zu σπανίους ἰδεῖν.

36. ἢ καὶ. Ueber καὶ vergl. zu I, 5, 1. — αἰεὶ, jedesmal.

5. Inhalt: Aufbruch nach Persien. Die Zug- und Lager-Ordnung, die unterwegs beobachtet wurde, wird ausführlich beschrieben bis §. 16. Zunächst in Medien

angelangt beschenkt Kyros den Kyaxares. Dieser lässt die Geschenke durch seine Tochter erwidern, giebt ihm diese selbst zur Frau und Medien zur Mitgift. Darauf kommt Kyros nach Persien, wo Kambyses die staatlichen Verhältnisse zwischen Kyros als Thronerben und seinen künftigen Persischen Unterthanen durch Vertrag und Eidschwur feststellt. Auf der Rückreise nach Babylon vollzieht Kyros seine Heirath mit der Tochter des Kyaxares.

1. ὡς καὶ, so dasz er auch — könnte. — παρήγγειλε, näml. συνεσκευάζεσθαι. — οὕτω δὴ, da nun. S. zu III, 3, 25.

2. κατεσκευάζετο — ἀνεσκευάζετο, ab- und aufpacken.

3. τοῦτο — ἴστασθαι. S. zu VIII, 1, 40. — ἐνόμιζε, machte es zum

σκηνοῦν τοὺς δορυφόρους τῆς βασιλικῆς σκηνῆς· ἔπειτα σιτοποιοῖς μὲν χώραν ἀπέδειξε τὴν δεξιάν, ὄψοποιοῖς δὲ τὴν ἀριστεράν, ἵπποις δὲ τὴν δεξιάν, ὑποζυγίοις δὲ τοῖς ἄλλοις τὴν ἀριστεράν· καὶ τὰλλα δὲ διετέτακτο, ὥστε εἰδέναι ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ χώραν καὶ μέτρον καὶ τόπον. ὅταν δὲ ἀνασκευάζωνται, 4 συντίθησι μὲν ἕκαστος σκευή, οἷσπερ τέτακται χοῦσθαι, ἀνατίθενται δ' αὐτῷ ἄλλοι ἐπὶ τὰ ὑποζύγια· ὥσθ' ἅμα μὲν πάντες ἔρχονται οἱ σκευαγωγοὶ ἐπὶ τὰ τεταγμένα ἄγειν, ἅμα δὲ πάντες ἀνατιθέασιν ἐπὶ τὰ ἑαυτοῦ ἕκαστος. οὕτω δὴ ὁ αὐτὸς χρόνος ἀρκεῖ μιᾷ τε σκηνῇ καὶ πάσαις ἀνηροῦσθαι. ὡσαύτως 5 οὕτως ἔχει καὶ περὶ κατασκευῆς. καὶ περὶ τοῦ πεποιῆσθαι δὲ τὰ ἐπιτήδεια πάντα ἐν καιρῷ ὡσαύτως διατέτακται ἕκαστοις τὰ ποιητέα· καὶ διὰ τοῦτο ὁ αὐτὸς χρόνος ἀρκεῖ ἐνὶ τε μέρει καὶ πᾶσι πεποιῆσθαι. ὥσπερ δὲ οἱ περὶ τὰ ἐπιτήδεια θερά- 6 ποιητες χώραν εἶχον τὴν προσήκουσαν ἕκαστοι, οὕτω καὶ οἱ ὀπλοφόροι αὐτῷ ἐν τῇ στρατοπεδεύσει χώραν τε εἶχον τὴν τῇ ὀπλίσει ἐκάστη ἐπιτηδείαν, καὶ ἤδυσαν ταύτην, ὅποια ἦν, καὶ ἐπ' ἀναμφισβήτητον πάντες κατεχωρίζοντο. καλὸν μὲν γὰρ 7 ἡγεῖτο ὁ Κύρος καὶ ἐν οἰκίᾳ εἶναι ἐπιτήδευμα τὴν εὐθημοσύνην· ὅταν γὰρ τίς του δέηται, δῆλόν ἐστιν, ὅπου δεῖ ἐλθόντα λαβεῖν· πολὺ δ' ἐτι κάλλιον ἐνόμιζε τὴν τῶν στρατιωτικῶν φύλων εὐθημοσύνην εἶναι, ὅσῳ τε ὀξύτεροι οἱ καιροὶ τῶν εἰς τὰ πολεμικὰ χρήσεων καὶ μείζῳ τὰ σφάλματα ἀπὸ τῶν ὑστεριζόντων ἐν αὐτοῖς· ἀπὸ δὲ τῶν ἐν καιρῷ παραγιγνομένων πλείστον ἄξια τὰ κτήματα ἐώρα γιγνόμενα ἐν τοῖς πολεμικοῖς· 8 διὰ ταῦτα οὖν καὶ ἐπεμέλετο ταύτης τῆς εὐθημοσύνης μάλιστα.

νόμος, zur bleibenden Regel. — ἔπειτα ohne δὲ nach πρῶτον μὲν wie I, 4, 11. — διετέτακτο, war angeordnet. — εἰδέναι — χώραν, d. h. wussten, wo sie ihre Zelte aufzuschlagen hätten.

4. τὰ τεταγμένα, näml. ὑποζύγια, ἄγειν, zum Transport. — ἀνηροῦσθαι, abgebrochen zu sein.

5. κατασκευῆς, wie vorher κατεσκευάζετο. — περὶ τοῦ πεποιῆσθαι, in Betreff dessen, dasz — bereit sind.

6. ταύτην, ὅποια ἦν. Ueber die Attraction s. zu I, 1, 6. — ἐπ' ἀναμφισβήτητον, näml. χώραν.

7. καλὸν μὲν γὰρ ἡγεῖτο — πολὺ δὲ ἐτι. Denn wenn er schon — hielt —, so glaubte er doch, dass — etwas noch viel Schöneres (s. zu ἀγαθὸν II, 1, 29) sei. S. zu II, 2, 5. — ὅπου. S. zu V, 1, 24. — φύλων zu nehmen wie VIII, 3, 25 κατὰ φύλα. Andere schreiben φυλῶν. — ὅσῳ, in dem Masse als, sich an πολὺ — κάλλιον anschliessend, wozu ein τοσούτω vorschwebte. Vergl. I, 3, 14; zu Hell. II, 2, 2. — ὀξύτεροι, rascher vorübergehend. — κτήματα passt hier weniger als das von Schneider vorgeschlagene πλεονεκτήματα, das

καὶ αὐτὸς μὲν δὴ πρῶτον ἑαυτὸν ἐν μέσῳ κατετίθετο τοῦ στρατοπέδου, ὡς ταύτης τῆς χώρας ἐχυρωτάτης οὐσης· ἔπειτα δὲ τοὺς μὲν πιστοτάτους, ὥσπερ εἰώθει, περὶ ἑαυτὸν εἶχε, τούτων δ' ἐν κύκλῳ ἐχομένους ἰππέας τ' εἶχε καὶ ἀρματηλάτας. καὶ γὰρ τούτους ἐχυρᾶς ἐνόμιζε χώρας δεῖσθαι, ὅτι οἷς μάχονται ὅπλοις, οὐδὲν πρόχειρον ἔχοντες τούτων στρατοπεδεύονται, ἀλλὰ πολλοῦ χρόνου δέονται εἰς τὴν ἐξόπλισιν, εἰ μέλλουσι 9
10 χρησίμως ἔξειν. ἐν δεξιᾷ δὲ καὶ ἐν ἀριστερᾷ αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἰππέων πελτασταῖς χώρα ἦν· τοξοτῶν δ' αὖ χώρα ἢ πρό-
11 σθεν ἦν καὶ ὀπισθεν αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἰππέων. ὀπλίτας δὲ καὶ τοὺς τὰ μεγάλα γέρρα ἔχοντας κύκλῳ πάντων εἶχεν ὥσπερ τείχος, ὅπως καί, εἰ δέοι τι ἐνσκευάζεσθαι τοὺς ἰππέας, οἱ μονιμώτατοι πρόσθεν ὄντες παρέχοιεν αὐτοῖς ἀσφαλῆ τὴν
12 καθόπλισιν. ἐκάθευδον δὲ αὐτῶ ἐν τάξει ὥσπερ οἱ ὀπλίται, οὕτω δὲ καὶ οἱ πελτασταὶ καὶ οἱ τοξόται, ὅπως καὶ ἐκ νυκτῶν εἰ δέοι τι, ὥσπερ καὶ οἱ ὀπλίται παρεσκευασμένοι εἰσὶ παλεῖν τὸν εἰς χεῖρας ἰόντα, οὕτω καὶ οἱ τοξόται καὶ οἱ ἀκοντισταί, εἴ τινες προσίοιεν, ἐξ ἑτοίμου ἀκοντίζοιεν καὶ τοξεύοιεν ὑπὲρ
13 τῶν ὀπλιτῶν. εἶχον δὲ καὶ σημεῖα πάντες οἱ ἄρχοντες ἐπὶ ταῖς σκηναῖς· οἱ δ' ὑπηρεταί, ὥσπερ καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν οἱ σώφρονες ἰσασί μὲν καὶ τῶν πλείστων τὰς οἰκήσεις, μάλιστα δὲ τῶν ἐπικαιρίων, οὕτω καὶ τῶν ἐν τοῖς στρατοπέδοις τὰς τε χώρας τὰς τῶν ἡγεμόνων ἠπίσταντο οἱ Κύρου ὑπηρεταί καὶ τὰ σημεῖα ἐγίνωσκον, ἅ ἐκάστοις ἦν· ὥστε ὅτον δέοιτο Κύρος, οὐκ ἐξήτουν, ἀλλὰ τὴν συντομωτάτην ἐφ' ἑαστον

auch dem vorhergehenden σφάλματα gut entspräche.

8. τούτων — ἐχομένους, an diese angrenzend, diesen zunächst. Vergl. VII, 1, 9.

9. οὐδὲν πρόχειρον ἔχοντες τούτων. Vergl. III, 3, 26: ἰππικὸν στρατεύμα — δὲσχηστον κ. τ. λ. — Da τούτων, das auf οἷς zurückweist, nachsteht, ist ὅπλοις von οἷς attrahirt. Sonst würde es heissen: τούτων τῶν ὀπλων, οἷς μάχονται, οὐδὲν ἔχοντες. — μέλλουσι χρησίμως ἔξειν, in brauchbarem Zustande sein sollen.

11. τὰ μεγάλα γέρρα, näml. die ἀσπίδας, welche grösser waren als

die γέρρα der Peltasten. — κύκλῳ πάντων, um Alle herum.

12. ὥσπερ —, οὕτω δὲ. S. zu III, 3, 36. — ἐκ νυκτῶν, von Einbruch der Nacht an, wie I, 4, 2: ἐκ νυκτός. — ὥσπερ καί —, οὕτω καί. S. zu I, 5, 1. — τὸν εἰς χεῖρας ἰόντα, cominus pugnans. — ἐξ ἑτοίμου adverbial, wie ἐκ τοῦ ἐμφανούς I, 6, 41. ἐξ ἀδίκου VIII, 8, 18. — ὑπὲρ, über d. H. weg.

13. οἱ — ὑπηρεταί wegen des Zwischensatzes wiederholt. — ὅτον, d. i. εἴ τις. S. I, 2, 12. — τὴν συντομωτάτην, näml. ὁδόν.

ἔθειον. καὶ διὰ τὸ εἰλικρινῆ ἕκαστα εἶναι πολὺ μᾶλλον ἦν 14
δῆλα καὶ ὅποτε τις εὐτακτοῖη καὶ εἴ τις μὴ πράττοι τὸ προσ-
ταττόμενον. οὕτω δὴ ἐχόντων ἡγεῖτο, εἴ τις καὶ ἐπίθοιτο
νυκτός ἢ ἡμέρας, ὥσπερ ἂν εἰς ἐνέδραν εἰς τὸ στρατόπεδον
τοὺς ἐπιτιθεμένους ἐμπίπτειν. καὶ τὸ τακτικὸν δὲ εἶναι οὐ 15
τοῦτο μόνον ἡγεῖτο, εἴ τις ἐκτεῖναι φάλαγγας εὐπόρως δύναιτο
ἢ βαθῦναι ἢ ἐκ κέρατος εἰς φάλαγγα καταστῆσαι ἢ ἐκ δεξιᾶς
ἢ ἀριστερᾶς ἢ ὀπισθεν ἐπιφανέντων πολεμίων ὀρθῶς ἐξελεῖσαι,
ἀλλὰ καὶ τὸ διασπᾶν, ὅποτε δέοι, τακτικὸν ἡγεῖτο, καὶ τί
τιθέναι γε τὸ μέρος ἕκαστον ὅπου μάλιστα ἐν ὠφελείᾳ ἂν
εἴη, καὶ τὸ ταχύνειν δὲ ὅπου φθάσαι δέοι, πάντα ταῦτα καὶ
τὰ τοιαῦτα τακτικοῦ ἀνδρὸς ἐνόμιζεν εἶναι καὶ ἐπεμελεῖτο τού-
των πάντων ὁμοίως. καὶ ἐν μὲν ταῖς πορείαις πρὸς τὸ συμ-
πίπτον ἀεὶ διατάττων ἐπορεύετο, ἐν δὲ τῇ στρατοπεδεύσει ὡς
τὰ πολλὰ ὥσπερ εἰρηται κατεχώριζεν.

Ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι γίνονται κατὰ τὴν Μηδικήν, τρέ- 17
πεται ὁ Κύρος πρὸς Κναξάρην. ἐπεὶ δὲ ἡσπάσαντο ἀλλήλους,
πρῶτον μὲν δὴ ὁ Κύρος εἶπε τῷ Κναξάρῃ, ὅτι εἶκος αὐτῶ
ἐξηρημένος εἶη ἐν Βαβυλωνί καὶ ἀρχεῖα, ὅπως ἔχη, καὶ ὅταν
ἐκεῖσε ἔλθῃ, εἰς οἰκίαις κατάγεσθαι· ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλα δῶρα
ἔδωκεν αὐτῶ πολλὰ καὶ καλά. ὁ δὲ Κναξάρης ταῦτα μὲν 18
ἔδέχετο, προσέπεμψε δὲ αὐτῶ τὴν θυγατέρα στέφανόν τε χρυ-
σοῦν καὶ ψέλια φέρουσαν καὶ στρεπτὸν καὶ στολὴν Μηδικὴν
ὡς δυνατὸν καλλίστην. καὶ ἡ μὲν δὴ παῖς ἐστεφάνου τὸν 19
Κύρον, ὁ δὲ Κναξάρης εἶπε, Δίδωμι δέ σοι, ἔφη, ὦ Κύρε,
καὶ αὐτὴν ταύτην γυναῖκα, ἐμὴν οὐσαν θυγατέρα· καὶ ὁ σὸς
δὲ πατὴρ ἔγχευε τὴν τοῦ ἐμοῦ πατρὸς θυγατέρα, ἐξ ἧς σὺ ἐγέν-
νον· αὕτη δ' ἐστίν, ἣν σὺ πολλάκις παῖς ὦν, ὅτε παρ' ἡμῖν

14. ἐχόντων. S. zu σημειωθέντων I, 4, 18.

15. ἐκ κέρατος εἰς φάλαγγα. Vgl. I, 6, 43. — ὀρθῶς ἐξελεῖσαι, die (nöthige) Evolution richtig auszuführen, so dasz, von welcher Seite der Feind auch komme, die Rotenföhler immer voranstehen. — διασπᾶν, in kleinere Abtheilungen trennen. — τακτικοῦ. Ueber die Wiederholung des Wortes am Ende des Satzes s. zu I, 1, 3.

16. πρὸς τὸ συμπίπτον ἀεὶ, jedesmal nach den Umständen.

Ueber ἀεὶ s. zu V, 3, 45. — διατάττων, näml. τὸ στρατεύμα. — ὡς τὰ πολλὰ, gewöhnlich.

17. οἰκίαις — καὶ ἀρχεῖα. Vgl. οἰκίας — καὶ ἀρχεῖα VII, 5, 35. Aber hier, wie Schneider übersetzt: eine Residenz mit einem Hofstaat. — ὅπως — ἔχη. S. zu μὴ — ἀποθάνῃ I, 4, 2. — εἰς οἰκίαις, in sein Eigenthum, wie VIII, 6, 4.

19. ἐστεφάνου τ. K. als Sieger. — καὶ αὐτὴν, mit Bezug auf die Geschenke, die sie überreicht.

ἦσθα, ἐτιθηνήσω· καὶ ὅποτε τις ἐρωτήσῃ αὐτήν, τίνοι γαμοίτο, ἔλεγεν, ὅτι Κύρῳ· ἐπιδίδωμι δὲ αὐτῇ ἐγὼ καὶ φερνήν Μηδίαν
 20 τὴν πᾶσαν· οὐδὲ γὰρ ἔστι μοι ἄρῃην παῖς γνήσιος. ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· ὁ δὲ Κύρῳ ἀπεκρίνατο· Ἄλλ', ὦ Κναξάρη, τό τε γένος ἐπαινώ καὶ τὴν παῖδα καὶ τὰ δῶρα· βούλομαι δέ, ἔφη, σὺν τῇ τοῦ πατρὸς γνώμῃ καὶ τῇ τῆς μητρὸς ταῦτά σοι συναινέσαι. εἶπε μὲν οὖν οὕτως ὁ Κύρῳ, ὅμως δὲ τῇ παιδί πάντα ἐδώρησατο ὅποσα ᾤετο καὶ τῷ Κναξάρῃ χαριεῖσθαι. ταῦτα δὲ ποιήσας εἰς Πέρσας ἐπορεύετο.

21 Ἐπεὶ δ' ἐπὶ τοῖς Περσῶν ὁρίοις ἐγένετο πορευόμενος, τὸ μὲν ἄλλο στρατεύμα αὐτοῦ κατέλιπεν, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς φίλοις εἰς τὴν πόλιν ἐπορεύετο, ἱερεῖα μὲν ἄγων ὡς πᾶσι Πέρσας ἱκανὰ θύειν τε καὶ ἐστιᾶσθαι· δῶρα δ' ἤγρεν οἷα μὲν ἔπρεπε τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ καὶ τοῖς ἄλλοις φίλοις, οἷα δ' ἔπρεπε ἀρχαῖς καὶ γεραιτέροις καὶ τοῖς ὁμοτίμοις πᾶσιν· ἔδωκε δὲ καὶ πᾶσι Πέρσας καὶ Περσίσιν ὅσαπερ καὶ νῦν ἐτι δίδωσιν
 22 ὅτανπερ ἀφίκηται βασιλεὺς εἰς Πέρσας. ἐκ δὲ τούτου συνέλεξε Καμβύσης τοὺς γεραιτέρους Περσῶν καὶ τὰς ἀρχάς, οἵπερ τῶν μεγίστων κύριοί εἰσι· παρεκάλεσε δὲ καὶ Κύρῳ, καὶ ἔλεξε τοιάδε.

23 Ἄνδρες Πέρσαι καὶ σύ, ὦ Κύρῳ, ἐγὼ ἀμφοτέροις ὑμῖν εἰκότως εὐνοὺς εἰμί· ὑμῶν μὲν γὰρ βασιλεύω, σὺ δέ, ὦ Κύρῳ, παῖς ἐμὸς εἶ. δίκαιος οὖν εἰμι, ὅσα γινώσκω δοκῶ ἀγαθὰ ἀμφοτέροις, ταῦτα εἰς τὸ μέσον λέγειν. τὰ μὲν γὰρ παρελθόντα ὑμεῖς μὲν Κύρῳ ἠϋξήσατε στρατεύμα δόντες καὶ ἄρχοντα τούτου αὐτὸν καταστήσαντες, Κύρῳ δὲ ἠγοούμενος τούτου σὺν θεοῖς εὐκλειεῖς μὲν ὑμᾶς, ὦ Πέρσαι, ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἐποίησεν, ἐντίμους δ' ἐν τῇ Ἀσίᾳ πάσῃ τῶν δὲ συστρατευσαμένων τοὺς μὲν ἀρίστους καὶ πεπλούτικε, τοῖς δὲ πολ-

20. Ἄλλ', ὦ. Vielleicht ist zu lesen Ἄλλ' ἐγὼ, ὦ. — σὺν τῇ — γνώμῃ, wie VII, 5, 37. — ὅμως, obwohl er vor der Zustimmung der Eltern sich nicht binden wollte. — ὅποσα — χαριεῖσθαι, womit er glaubte sich dem K. angenehm zu machen.

21. τὴν πόλιν, die Hauptstadt, entweder Pasargadä oder Persepolis. — ὡς — ἱκανὰ, ergänze ὄντα, in hinreichender Anzahl für alle

P. — ἀφίκηται, aus einer seiner Residenzen Babylon, Susa oder Ekbatana. S. VIII, 6, 22.

22. τὰς ἀρχάς, οἵπερ. Ueber die Synesis s. zu I, 2, 12. — δίκαιος — εἰμί. S. zu IV, 1, 20.

23. τὰ — παρελθόντα, absoluter Accus. der Zeitbestimmung wie §. 24 τὸ λοιπόν. Vergl. Hellen. III, 2, 7: ἄρχων ἄλλος μὲν νῦν, ἄλλος δὲ τὸ παρελθόν. Kr. 46, 3, 2. — ἄρχοντα — καταστήσαντες. S. I,

λοῖς μισθὸν καὶ τροφήν παρεσκεύακεν· ἱππικὸν δὲ καταστήσας Περσῶν πεποιήκε Πέρσας καὶ πεδίῳ εἶναι μετουσίαν. ἦν
 24 μὲν οὖν καὶ τὸ λοιπὸν οὕτω γινώσκητε, πολλῶν καὶ ἀγαθῶν αἰτίοι ἀλλήλοις ἔσεσθε· εἰ δὲ ἢ σύ, ὦ Κύρῳ, ἐπαρθεὶς ταῖς παρούσαις τύχαις ἐπιχειρήσεις καὶ Περσῶν ἄρχειν ἐπὶ πλεονεξία ὥσπερ τῶν ἄλλων, ἢ ὑμεῖς, ὦ πολῖται, φθονήσαντες τούτῳ τῆς δυνάμεως καταλύειν πειράσεσθε τούτου τῆς ἀρχῆς, εὖ ἴστε, ὅτι ἐμποδῶν ἀλλήλοις πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἔσεσθε. ὡς οὖν
 25 μὴ ταῦτα γίνηται, ἀλλὰ τὰγαθὰ, ἐμοὶ δοκεῖ, ἔφη, θύσαντας ὑμᾶς κοινῇ καὶ θεοὺς ἐπιμαρτυραμένους συνθέσθαι, σὲ μὲν, ὦ Κύρῳ, ἦν τις ἢ ἐπιστρατεύηται χώρα Περσίδι ἢ Περσῶν νόμους διασπᾶν πειράται, βοηθήσειν παντὶ σθένει, ὑμᾶς δέ, ὦ Πέρσαι, ἦν τις ἢ ἀρχῆς Κύρῳ ἐπιχειρῆ καταπαύειν ἢ ἀφίστασθαι τις τῶν ὑποχειρίων, βοηθήσειν καὶ ὑμῖν αὐτοῖς καὶ Κύρῳ καθ' ὅ τι ἂν ἐπαγγέλλῃ. καὶ ἕως μὲν ἂν ἐγὼ ζῶ, ἐμὴ
 26 γίνηται ἢ ἐν Πέρσας βασιλείᾳ· ὅταν δ' ἐγὼ τελευτήσω, δῆλον ὅτι Κύρῳ, ἐὰν ζῇ. καὶ ὅταν μὲν οὗτος ἀφίκηται εἰς Πέρσας, ὅσιός ἂν ὑμῖν ἔχοι τούτου θύειν τὰ ἱερὰ ὑπὲρ ὑμῶν, ἅπερ νῦν ἐγὼ θύω· ὅταν δ' οὗτος ἐκδημος ἦ, καλῶς ἂν οἶμαι ὑμῖν ἔχειν, εἰ ἐκ τοῦ γένους ὃς ἂν δοκῇ ὑμῖν ἀριστος εἶναι, οὗτος τὰ τῶν θεῶν ἀποτελοῖη. ταῦτα εἰπόντος Καμβύσου
 27 συνέδοξε Κύρῳ τε καὶ τοῖς Περσῶν τέλεσι· καὶ συνθέμενοι ταῦτα τότε καὶ θεοὺς ἐπιμαρτυράμενοι οὕτω καὶ νῦν ἐτι διαμένουσι ποιοῦντες πρὸς ἀλλήλους Πέρσαι τε καὶ βασιλεὺς. τούτων δὲ πραχθέντων ἀπήει ὁ Κύρῳ.

5, 5. — ἱππικὸν — καταστήσας. S. IV, 3, 4ff. Vorher hatten die Perser keine Reiterei wegen der bergigen Beschaffenheit ihres Landes und konnten darum an der Herrschaft über ebene Länder keinen Theil haben; daher πεδίῳ — μετουσίαν.

24. τύχαις, Glücksfälle. — ἐπὶ πλεονεξία, d. h. despotisch und ohne den Beirath der §. 22 erwähnten γεραιτέροι und ἀρχαί. Vergl. Hellen. III, 5, 15, wo die eigennützige und despotische Herrschaft der Spartaner über die Bundesgenossen ἢ Λακεδαιμονίων πλεονεξία genannt wird. — καταλύειν. S. I, 1, 1.

25. διασπᾶν, wie καταλύειν. Ages. I, 4: καταλύσαι τὴν ἀρχὴν u. ἀρχὴν — ἀδιάσπαστος neben einander. — καθ' ὅ τι ἂν ἐπαγγέλλῃ, nach seinem Befehl. Vergl. Thukyd. V, 47, 3: βοηθεῖν Ἀργείους καὶ Ἠλεῖους καὶ Μαντινέας Ἀθηναῖς καθ' ὅ τι ἂν ἐπαγγέλλωσιν Ἀθηναῖοι.

26. ὅσιός ἂν ὑμῖν ἔχοι, so möge es euch eine heilige Sitte sein, dasz. — ἐκ τοῦ γένους, aus der königlichen Familie. So steht Hell. III, 3, 3. IV, 2, 9 τοῦ γένους ὄν von der Spartanischen Königsfamilie κατ' ἐξοχὴν.

27. τοῖς — τέλεσι, den Obrigkeiten.

28 Ὡς δ' ἀπιων ἐγένετο ἐν Μήδοις, συνδόξαν τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ γαμεῖ τὴν Κναζάρου θυγατέρα, ἧς ἔτι καὶ νῦν λόγος ὡς παγκάλου γενομένης. γήμας δ' εὐθύς ἔχων ἀνεξεύγνυνεν.

6 Ἐπεὶ δ' ἐν Βαβυλῶνι ἦν, ἐδόκει αὐτῷ σατραπίας ἤδη πέμπειν ἐπὶ τὰ κατεστραμμένα ἔθνη. τοὺς μέντοι ἐν ταῖς ἄκραις φρουράρχους καὶ τοὺς χιλιάρχους τῶν κατὰ τὴν χώραν φυλακῶν οὐκ ἄλλου ἢ ἑαυτοῦ ἐβούλετο ἀκούειν· ταῦτα δὲ προεωρᾶτο ἐννοῶν, ὅπως, εἴ τις τῶν σατραπῶν ὑπὸ πλοῦτου καὶ πλήθους ἀνθρώπων ἐξυβρίσειε καὶ ἐπιχειρήσειε μὴ πείθεσθαι, 2 εὐθύς ἀντιπάλους ἔχοι ἐν τῇ χώρᾳ. ταῦτ' οὖν βουλόμενος προᾶξει ἐγνω συγκαλέσαι πρῶτον τοὺς ἐπικαιρίους καὶ προειπεῖν, ὅπως εἰδέειν, ἐφ' οἷς ἴασιν οἱ ἰόντες· ἐνόμιζε γὰρ οὕτω ὄρον φέρειν ἂν αὐτούς· ἐπεὶ δὲ κατασταίῃ τις ἄρχων καὶ αἰσθάνοιτο ταῦτα, χαλεπῶς ἂν ἐδόκουν αὐτῷ φέρειν, νομίζοντες δι' ἑαυτῶν ἀπιστίαν ταῦτα γενέσθαι. οὕτω δὲ συλλέξας 3 λέγει αὐτοῖς τοιάδε.

Ἄνδρες φίλοι, εἰσὶν ἴμιν ἐν ταῖς κατεστραμμέναις πόλεσι

28. συνδόξαν, wie VIII, 1, 8. — ἧς, gen. obiectivus. — Nach γενομένης stand bis auf Dindorfs Oxforder Ausgabe im Text: ἐνιοὶ δὲ τῶν λογοποιῶν λέγουσιν, ὡς τὴν τῆς μητρὸς ἀδελφὴν ἔγημεν· ἀλλὰ γὰρ ἂν καὶ παντάπασιν ἦν ἡ παῖς, offenbar nichts weiter als die Randbemerkung eines gelehrten Abschreibers oder Commentators. Nach Ktesias hieß die Tochter des Astyages Amytis, die Kyros, als er ihren Vater besiegt und ihren Mann Spitames getödtet hatte, heirathete. S. d. Einleit. §. 15. — ἔχων, mit ihr.

6. Inhalt: Kyros schickt Statthalter in die Provinzen seines Reichs, setzt ihnen aber vor ihrer Ernennung auseinander, das die Befehlshaber der festen Plätze und Besatzungen auch fernerhin nur seinen Befehlen zu gehorchen haben werden. Die Statthalter sollen in ihren Residenzen dieselben Mittel zu ihrer Sicherheit und zu einer erspriesslichen Verwaltung anwenden und ebenso Hof halten als er selbst. Einrichtung eines jährlich im ganzen Reiche herumziehenden

Heeres zur Aufrechterhaltung der Ordnung und einer reitenden Post. Im nächsten Jahr unternimmt Kyros von Babylon aus einen Feldzug, durch den er noch andere Völker bezwingt. Von Allen wurde er geliebt, so wie sich unter seinem Scepter Alle glücklich fühlten.

1. οὐκ ἄλλου ἢ ἑαυτοῦ — ἀκούειν, also nicht dem Satrapen, d. h. dem Civilstatthalter untergeben sein. Ueber das Verhältnisz der Satrapen u. Phrurarchen zu einander spricht Xen. ausführlich Oekon. IV, 6—10.

2. τοὺς ἐπικαιρίους. S. zu III, 3, 11. — προειπεῖν. Object dazu ist: dasz die Phrur. u. Chil. nur ihm zu gehorchen haben; ebenso zu φέρειν. — ἐφ' οἷς. Das Ziel als Bedingung dargestellt, wie ἐφ' ὅπερ ὠρμηται Oekon. XX, 18. ἐπὶ τούτῳ — ἦει Memor. I, 3, 5. — οἱ ἰόντες, diejenigen von ihnen (den ἐπικαιρίοι), welche zu Satrapen ernannt in die Provinzen gehen. — ἄρχων, d. i. σατραπῆς. — καὶ αἰσθάνοιτο, und erführe es dann erst. — ἑαυτῶν, gen. obiectivus: gegen ihre Person.

φρουροὶ καὶ φρούραρχοι, οὓς τότε κατελίπομεν· καὶ τούτοις ἐγὼ προστάξας ἀπῆλθον ἄλλο μὲν μηδὲν πολυπραγμαίνειν, τὰ δὲ τείχη διασώζειν. τούτους μὲν οὖν οὐ παύσω τῆς ἀρχῆς, ἐπεὶ καλῶς διαπεφυλάχασιν τὰ προσταχθέντα· ἄλλους δὲ σατραπίας πέμψαι μοι δοκεῖ, οἵτινες ἄρξουσι τῶν ἐνοικούντων καὶ τὸν δασμὸν λαμβάνοντες τοῖς τε φρουροῖς δώσουσι μισθὸν καὶ ἄλλο τελέσουσιν, ὅ τ' ἂν δέη. δοκεῖ δὲ μοι καὶ τῶν ἐνθάδε 4 μενόντων ὑμῶν οἷς ἂν ἐγὼ πράγματα παρέχω πέμπων πράξουσιν· τίς ἐπὶ τὰ ἔθνη ταῦτα χώρας γενέσθαι καὶ οἴκους ἐκεῖ, ἵπως δασμοφορηταί τε αὐτοῖς δεῦρο, ὅταν τε ἴωσιν ἐκεῖσε, εἰς οἰκεία ἔχουσι κατὰγεσθαι. ταῦτα εἶπε καὶ ἔδωκε πολλοῖς 5 τῶν φίλων κατὰ πάσας τὰς καταστραφείσας πόλεις οἴκους καὶ ὑπηκόους· καὶ νῦν εἰσιν ἔτι τοῖς ἀπογόνους τῶν τότε λαβόντων αἱ χώραι καταμένουσαι ἄλλαι ἐν ἄλλῃ γῆ· αὐτοὶ δὲ οἰκοῦσι παρὰ βασιλεῖ. Δεῖ δέ, ἔφη, τοὺς ἰόντας σατραπίας ἐπὶ 6 ταύτας τὰς χώρας τοιοῦτους ἡμᾶς σκοπεῖν, οἵτινες ὅ τι ἂν ἐν τῇ γῆ ἐκάστη καλὸν ἢ ἀγαθὸν ἦ, μεμνήσονται καὶ δεῦρο ἀποπέμπειν, ὡς μετέχωμεν καὶ οἱ ἐνθάδε ὄντες τῶν πανταχοῦ γιγνομένων ἀγαθῶν· καὶ γὰρ ἦν τί που δεινὸν γίγνηται, ἡμῖν ἔσται ἀμυντέον. ταῦτ' εἰπὼν τότε μὲν ἔπαυσε τὸν λόγον, 7 ἔπειτα δὲ οὓς ἐγίνωσκε τῶν φίλων ἐπὶ τοῖς εἰρημένους ἐπιτηδειομύοντας ἰέναι, ἐκλεξάμενος αὐτῶν τοὺς δοκοῦντας ἐπιτηδειοτάτους εἶναι ἔπεμπε σατραπίας εἰς Ἀραβίαν μὲν Μεγάβυζον, εἰς Καππαδοκίαν δὲ Ἀρταβάταν, εἰς Φρυγίαν δὲ τὴν μεγάλην Ἀρτακάμαν, εἰς Λυδίαν δὲ καὶ Ἰωνίαν Χουράνταν, εἰς Καρίαν

3. τότε, nämli. ὅτε κατεστρεφάμεθα αὐτάς. — ἄλλο μηδὲν —, τὰ δὲ, unterschiedener als ἄλλο μηδὲν — ἢ. — σατραπίας, als Satrapen. — οἵτινες, die dazu geeignet sind, oder auch, deren Bestimmung es sein wird. Vergl. zu VII, 3, 7. Nachher §. 6. — τελέσουσιν. S. zu I, 4, 20.

4. δοκεῖ — μοι, es scheint mir gut. — τῶν ἐνθάδε μενόντων, die nicht als Satrapen abgehen. Der Genitiv hängt von οἷς ab, woraus ein τούτοις zu entnehmen und mit γενέσθαι (zu Theil werden) zu verbinden ist. — πέμπων. Oekon. IV, 6: τοὺς δὲ πρόσω ἀποικούντας

πιστοὺς πέμψει ἐπισκοπεῖν. Vergl. nachher §. 16: τῶν ἐφόδων. — τὰ ἔθνη ταῦτα geht auf die §. 3 erwähnten unterworfenen Städte mit ihren Gebieten.

6. ἰόντας σατραπίας ἐπὶ, häufige trajectio des Participiums, s. zu VI, 1, 18. — σκοπεῖν, erspähen, zu wählen suchen. — μεμνήσονται, wie Oekon. VIII, 21: χαλεπὸν εὐρεῖν τὸν μαθησόμενόν τε τὰς χώρας καὶ μεμνησόμενον καταχωρίζειν ἕκαστα, der darauf bedacht sein wird. — ἀποπέμπειν. S. II, 4, 12, wie §. 8 ἀποφέρειν.

7. ἐπὶ τοῖς εἰρημένους, unter den

δὲ Ἀδοῦσιον, ὅνπερ ἤτοῦντο, εἰς Φρυγίαν δὲ τὴν παρ' Ἐλ-
 8 λήσποντον καὶ Αἰολίδα Φαροῦχον. Κιλικίας δὲ καὶ Κύρου
 καὶ Παφλαγόνων οὐκ ἐπεμψε Πέρσας σατράπας, ὅτι ἐκόντες
 ἐδόκουν συστρατεύεσθαι ἐπὶ Βαβυλῶνα· δασμοὺς μὲντοι συνέ-
 9 ταξεν ἀποφέρειν καὶ τούτους. ὡς δὲ τότε Κύρος κατεστήσατο,
 οὕτως ἔτι καὶ νῦν βασιλέως εἰσὶν αἱ ἐν ταῖς ἄκραις φυλακαὶ
 καὶ οἱ χιλιάρχοι τῶν φυλακῶν ἐκ βασιλέως εἰσὶ καθεστηγότες
 10 καὶ παρὰ βασιλεῖ ἀπογεγραμμένοι. προεῖπε δὲ πᾶσι τοῖς ἐκπε-
 πομένοις σατράπαις, ὅσα αὐτὸν ἐώρων ποιοῦντα, πάντα μιμεί-
 σθαι· πρῶτον μὲν ἰππείας καθιστάναι ἐκ τῶν συνεπισπομένων
 Περσῶν καὶ συμμάχων καὶ ἀρματηλάτας, ὁπόσοι δ' ἂν γῆν
 καὶ ἀρχεῖα λάβωσιν, ἀναγκάζειν τούτους ἐπὶ θύρας ἰέναι καὶ
 σωφροσύνης ἐπιμελουμένους παρέχειν ἑαυτοὺς τῷ σατράπῃ
 χρῆσθαι, ἣν τι δέηται· παιδεύειν δὲ καὶ τοὺς γιγνομένους
 παῖδας ἐπὶ θύραις, ὥσπερ παρ' αὐτῷ· ἐξάγειν δ' ἐπὶ τὴν
 θήραν τὸν σατράπην τοὺς ἀπὸ θυρῶν καὶ ἀσκεῖν αὐτὸν τε
 11 καὶ τοὺς σὺν ἑαυτῷ τὰ πολεμικά. Ὅς δ' ἂν ἐμοί, ἔφη, κατὰ
 λόγον τῆς δυνάμεως πλείστα μὲν ἄρματα, πλείστους δὲ καὶ
 ἀρίστους ἰππείας ἀποδεικνύη, τούτων ἐγὼ ὡς ἀγαθὸν σύμμαχον
 καὶ ὡς ἀγαθὸν συμφύλακα Πέρσας τε καὶ ἐμοὶ τῆς ἀρχῆς
 τιμήσω. ἔστωσαν δὲ παρ' ὑμῖν καὶ ἔδραις, ὥσπερ παρ' ἐμοί,
 οἱ ἄριστοι προτετιμημένοι, καὶ τράπεζα, ὥσπερ ἡ ἐμή, τρέ-
 φουσα μὲν πρῶτον τοὺς οἰκέτας, ἔπειτα δὲ καὶ ὡς φίλοις μετα-
 12 διδόναι ἱκανῶς κεκοσμημένη καὶ ὡς τὸν καλὸν τι ποιοῦντα
 καθ' ἡμέραν ἐπιγεραίρειν. κτᾶσθε δὲ καὶ παραδείσους καὶ
 θηρία τρέφετε, καὶ μήτε αὐτοὶ ποτε ἄνευ πόνου σίτον παρα-
 θῆσθε μήτε ἵππους ἀγνυνάστοις χόρτον ἐμβάλλετε· οὐ γὰρ ἂν

besagten Bedingungen. — ὅνπερ ἤτοῦντο, näm. οἱ Κάρες. Ueber die Sache s. VII, 4, 7.

8. ἐκόντες. S. VII, 4, 1 f.

9. βασιλέως εἰσὶν, sind also nur seiner, nicht aber der Controle des Satrapen unterworfen. — ἐκ βασιλέως, unmittelbar vom K. Vgl. zu Hell. III, 1, 6: ἡ χώρα δῶρον, ἐκ βασιλέως ἐδόθη. Kr. 52, 5, 2.

10. ἐπὶ θύρας ἰέναι. S. VIII, 1, 6. — ἣν τι δέηται, näm. χρῆσθαι. — ὥσπερ παρ' αὐτῷ. Ueber die

Sache s. VII, 5, 86. — τοὺς ἀπὸ θυρῶν. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4. — ἀσκεῖν αὐτὸν — τὰ πολεμικά. S. zu II, 1, 24.

11. κατὰ λόγον, nach Verhältnisz. Ueber die Sache vgl. Oekon. IV, 7. — τρέφουσα μὲν πρῶτον. Stellung von μὲν wie III, 1, 32. VIII, 2, 26. — ὡς — μεταδιδόναι. S. zu I, 1, 2.

12. παραδείσους. Vergl. VIII, 1, 38, wo auch ἵπποις — σίτον ἐνέβαλλε. — παραθῆσθε, laszt euch vorsetzen. — οὐ γὰρ — διασώ-

δυναμίην ἐγὼ εἰς ἂν ἀνθρωπίνῃ ἀρετῇ τὰ πάντων ὑμῶν
 ἀγαθὰ διασώξην, ἀλλὰ δεῖ ἐμὲ μὲν ἀγαθὸν ὄντα σὺν ἀγαθοῖς
 τοῖς παρ' ἐμοῦ ὑμῖν ἐπικούρον εἶναι, ὑμᾶς δὲ ὁμοίως αὐτοὺς
 ἀγαθοὺς ὄντας σὺν ἀγαθοῖς τοῖς μεθ' ὑμῶν ἐμοὶ συμμάχους
 εἶναι. βουλοίμην δ' ἂν ὑμᾶς καὶ τοῦτο κατανοῆσαι, ὅτι τού- 13
 των ὧν νῦν ὑμῖν παρακελεύομαι οὐδὲν τοῖς δούλοις προστά-
 τω· ἂ δ' ὑμᾶς φημι χρῆναι ποιεῖν, ταῦτα καὶ αὐτὸς πειρωῶμαι
 πάντα πράττειν. ὥσπερ δ' ἐγὼ ὑμᾶς κελεύω ἐμὲ μιμείσθαι,
 οὕτω καὶ ὑμεῖς τοὺς ὑφ' ὑμῶν ἀρχὰς ἔχοντας μιμείσθαι ὑμᾶς
 διδάσκατε.

Ταῦτα δὲ Κύρου οὕτω τότε τάξαντος ἔτι καὶ νῦν τῷ αὐτῷ 14
 τρόπῳ πᾶσαι μὲν αἱ ὑπὸ βασιλεῖ φυλακαὶ ὁμοίως φυλάττον-
 ται, πᾶσαι δὲ αἱ τῶν ἀρχόντων θύραι ὁμοίως θεραπεύονται,
 πάντες δὲ οἱ οἶκοι καὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ ὁμοίως οἰκοῦνται,
 πᾶσι δὲ οἱ ἄριστοι τῶν παρόντων ἔδραις προτετίμηνται, πᾶσι
 δὲ αἱ πορεῖαι συντεταγμέναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰσὶ,
 πᾶσι δὲ συγκεφαλαιοῦνται πολλαὶ πράξεις ὀλίγοις ἐπιστάταις.
 ταῦτα δὲ εἰπὼν ὡς χρὴ ποιεῖν ἐκάστους καὶ δύναμιν ἐκάστῳ 15
 προσθεὶς ἐξέπεμπε, καὶ προεῖπεν ἅπασιν παρασκευάζεσθαι ὡς
 εἰς νέωτα στρατείας ἐσομένης καὶ ἐπιδείξεως ἀνδρῶν καὶ ὅπλων
 καὶ ἵππων καὶ ἀρμάτων.

Κατενοήσαμεν δὲ καὶ τοῦτο ὅτι Κύρου κατάρξαντος, ὡς 16
 φασί, καὶ νῦν ἔτι διαμένει· ἐφοδεύει γὰρ ἀνὴρ κατ' ἐνιαυτὸν
 αἰεὶ στρατεύμα ἔχων, ὡς, ἣν μὲν τις τῶν σατραπῶν ἐπικουρίας
 δέηται, ἐπικουρῆ, ἣν δὲ τις ὑβρίξῃ, σωφρονίξῃ, ἣν δὲ τις ἢ
 δασμῶν φορᾶς ἀμελῆ ἢ τῶν ἐνοίκων φυλακῆς ἢ ὅπως ἢ χώρα
 ἐνεργὸς ἢ ἢ ἄλλο τι τῶν τεταγμένων παραλίπῃ, ταῦτα πάντα
 κατεντρέπίξῃ, ἣν δὲ μὴ δύνηται, βασιλεῖ ἀπαγγέλλῃ· ὁ δὲ
 ἀκούων βουλευέται περὶ τοῦ ἀτακτοῦντος. καὶ οἱ πολλὰκις
 λεγόμενοι, ὅτι βασιλέως υἱὸς καταβαίνει, βασιλέως ἀδελφός,

ξεν. Zusammenhang: durch Jagd und andere Uebungen müszt ihr euch rüstig und kampfestüchtig halten; denn ich allein — τοῖς παρ' ἐμοῦ, Attraction wie §. 10. — ἐπικούρον εἶναι = ἐπικουρεῖν.

13. ἀρχὰς ἔχοντας, die mit Aemtern betraut sind; daher ὑφ' ὑμῶν.

14. αἱ — θύραι — θεραπεύον-ται. S. zu VIII, 1, 6. — οἱ οἶκοι, näm. τῶν ἀρχόντων, ihrer Resi-

denzen. — αἱ πορεῖαι, von denen VIII, 5, 1—6 die Rede war. — συγκεφαλαιοῦνται, wie VIII, 1, 15.

15. ταῦτα ἀνάγκη von ποιεῖν. — ὡς — ἐσομένης. S. zu I, 4, 21.

16. Κύρου κατάρξαντος, nachdem K. damit den Anfang gemacht. — ἐφοδεύει, zieht umher. — γὰρ, nämlich. — κατ' ἐνιαυτὸν αἰεὶ, alljährlich. — οἱ λεγόμενοι. Wir sagen: wenn es

βασιλέως ὀφθαλμός, καὶ ἐνίοτε οὐκ ἐκφαινόμενοι, οἱ τοῖ εἰσι τῶν ἐφόδων· ἀποτρέπεται γὰρ ἕκαστος αὐτῶν ὁπόθεν ἂν βασιλεὺς κελεύη.

17 Κατεμάθομεν δὲ αὐτοῦ καὶ ἄλλο μὴκάνημα πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς, ἐξ οὗ ταχέως ἠσθάνετο καὶ τὰ πάμπολυ ἀπέχοντα ὅπως ἔχοι. σκεψάμενος γάρ, πόσῃν ἂν ὁδὸν ἵππος κατανύτοι τῆς ἡμέρας ἐλαυνόμενος, ὥστε διαρκεῖν, ἐποίησατο ἵππῶνας τοσοῦτον διαλείποντας καὶ ἵππους ἐν αὐτοῖς κατέστησε καὶ τοὺς ἐπιμελομένους τούτων, καὶ ἄνδρα ἐφ' ἑκάστῳ τῶν τόπων ἔταξε τὸν ἐπιτήδειον παραδέχεσθαι τὰ φερόμενα γράμματα καὶ παραδιδόναι καὶ παραλαμβάνειν τοὺς ἀπειρηκτάς

18 ἵππους καὶ ἀνθρώπους καὶ ἄλλους πέμπειν νεαλεῖς· ἔστι δ' ὅτε οὐδὲ τὰς νύκτας φασὶν ἴστασθαι ταύτην τὴν πορείαν, ἀλλὰ τῷ ἡμεριῶ ἀγγέλω τὸν νυκτερινὸν διαδέχεσθαι. τούτων δὲ οὕτω γιγνομένων φασὶ τινες θᾶπτον τῶν γεράνων ταύτην τὴν πορείαν ἀνύτειν· εἰ δὲ τοῦτο ψεύδονται, ἀλλ' ὅτι γε τῶν ἀνθρωπίνων περὶ πορείων αὕτη ταχίστη, τοῦτο εὐδηλον. ἀγαθὸν δὲ ὡς τάχιστα ἕκαστον αἰσθανόμενον ὡς τάχιστα ἐπιμελεῖσθαι.

19 Ἐπεὶ δὲ περιῆλθεν ὁ ἐνιαυτός, συνήγειρε στρατιάν εἰς Βαβυλῶνα, καὶ λέγεται αὐτῷ γενέσθαι εἰς δώδεκα μὲν ἱππέων μυριάδας, εἰς δισχίλια δὲ ἄρματα δρεπανηφόρα, περὶ δὲ εἰς

20 μυριάδας ἐξήκοντα. ἐπεὶ δὲ ταῦτα συνεσκευάστο αὐτῷ, ὄρμα δὴ ταύτην τὴν στρατείαν, ἐν ἣ λέγεται καταστρέφασθαι πάντα τὰ ἔθνη, ὅσα Συρίαν ἐκβάντι οἰκεῖ μέχρι Ἐρυθρᾶς θαλάττης.

oft heiszt: der Sohn — — ὀφθαλμός. S. zu VIII, 2, 10. — καὶ ἐνίοτε, auch wenn siemanchmal —, wozu ἀποτρέπεται γὰρ den Grund angiebt. — τῶν ἐφόδων. Vergl. zu πέμπων §. 4.

17. πρὸς, für, d. i. entsprechend, angemessen. — ἵππῶνας, Pferdestationen. Dasselbe erzählt Herod. VIII, 98, wo diese reitende Eilpost ἀγγερίων heisst. — τοσοῦτον geht auf πόσῃν ἂν ὁδὸν — τῆς ἡμέρας ἐλαυνόμενος. — Wegen τοὺς vor ἐπιμελομένους s. zu II, 3, 20. — παραδιδόναι, zur Weiterbeförderung.

18. ἴστασθαι, anhalten, ruhen.

— ἀνύτειν absolut, wie öfter bei Dichtern, z. B. πρὸς πόλιν Soph. Trach. 654. Auch Xen. Hellen. V, 4, 20 κατανύσειν εἰς τὸν Πειραιᾶ. VII, 1, 15. — περὶ, zu Lande. Hier. VIII, 9: ἡ περὶ ἢ κατὰ θάλατταν. — ἕκαστον, Object zu αἰσθανόμενον. — ἐπιμελεῖσθαι, näml. ἕκαστον.

20. ἐκβάντι, für Einen, der —, d. i. wenn man —. S. B. 145, Anm. 3. K. 48, 5, Anm. 2. C. 435, Anm. — Ἐρυθρᾶς θαλάττης, wie bei Herodot II, 11 der Indische Ocean, wie man aus §. 21 ersieht, wo dieses Meer als Ostgrenze an-

μετὰ δὲ ταῦτα ἢ εἰς Αἴγυπτον στρατεία λέγεται γενέσθαι καὶ καταστρέφασθαι Αἴγυπτον. καὶ ἐκ τούτου τὴν ἀρχὴν ὠρίζεν 21 αὐτῷ πρὸς ἑω μὲν ἢ Ἐρυθρὰ θάλαττα, πρὸς ἄρκτον δὲ ὁ Εὐξείνιος πόντος, πρὸς ἐσπέραν δὲ Κύπρος καὶ Αἴγυπτος, πρὸς μεσημβρίαν δὲ Αἰθιοπία. τούτων δὲ τὰ πέρατα τὰ μὲν διὰ θάλπος, τὰ δὲ διὰ ψύχος, τὰ δὲ διὰ ὕδωρ, τὰ δὲ δι' ἀνδρῶν δυσοίκητα. αὐτὸς δ' ἐν μέσῳ τούτων τὴν δίαιταν ποιησάμε- 22 νος, τὸν μὲν ἀμφὶ τὸν χειμῶνα χρόνον διῆγεν ἐν Βαβυλῶνι ἑπτὰ μῆνας· αὕτη γὰρ ἀλεινὴ ἢ χώρα· τὸν δὲ ἀμφὶ τὸ ἔαρ τρεῖς μῆνας ἐν Σούσοις, τὴν δὲ ἀκμὴν τοῦ θερούς δύο μῆνας ἐν Ἐκβατάνοις· οὕτω δὴ ποιοῦντ' αὐτὸν λέγουσιν ἐν ἑαρινῷ θάλπει καὶ ψύχει διάγειν αἰεὶ. οὕτω δὲ διέκειντο πρὸς αὐτὸν 23 οἱ ἄνθρωποι, ὡς πᾶν μὲν ἔθνος μειονεκτεῖν ἐδόκει, εἰ μὴ Κύρῳ πέμψειεν ὅ τι καλὸν αὐτοῖς ἐν τῇ χώρᾳ ἢ φύοιτο ἢ τρέφοιτο ἢ τεχνῶτο, πᾶσα δὲ πόλις ὡσαύτως, πᾶς δὲ ἰδιώτης πλούσιος ἂν ᾤετο γενέσθαι, εἰ τι Κύρῳ χαρίσασαιτο· καὶ γὰρ ὁ Κύρος λαμβάνων παρ' ἑκάστων ὧν ἀφθονίαν εἶχον οἱ δίδόντες ἀντεδίδου ὧν σπανίζοντας αὐτοὺς αἰσθάνοιτο.

Οὕτω δὲ τοῦ αἰῶνος προκεχωρηκός, μάλα δὴ πρεσβύτης 7 ὧν ὁ Κύρος ἀφικνεῖται εἰς Πέρσας τὸ ἑβδομὸν ἐπὶ τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς. καὶ ὁ μὲν πατήρ καὶ ἡ μήτηρ πάλαι δὴ ὥσπερ εἰκὸς

gegeben wird. — καταστρέφασθαι. Das Subject ist dasselbe wie beim vorhergehenden καταστρέφασθαι. — Αἴγυπτον. Nach Herod. III, 1 wurde Aegypten erst vom Kambyses, dem Sohn des Kyros, erobert. S. die Einleit. §. 21.

21. Αἰθιοπία, ungenau; denn Aethiopen gehörte nicht wie Kypren und Aegypten zum Reiche des Kyros.

22. Dasselbe berichtet über die drei Hauptresidenzen der Perserkönige Plutarch. de exil. p. 604 C: Καίτοι τοὺς γε Περσῶν βασιλέας ἐμακάριζον, ἐν δὲ Μηδία (Ekbatana) τὸ θερος, ἐν δὲ Σούσοις τὸ ἡδιστον τοῦ ἔαρος. Vergl. Xen. Ages. IX, 5: αὐτὸς (Αγηςάλαος) μὲν ἤδει τῇ τῶν θεῶν κατασκευῇ θυνάμενος ἀλύπως χρῆσθαι, τὸν δὲ (βασιλέα) ἑώρα φερόντα μὲν θάλαττη,

φεύγοντα δὲ ψύχῃ δι' ἀσθένειαν ψυχῆς.

7. Inhalt: Kyros zum siebenten Mal in Persien träumt und fühlt, dass sein Ende naht. Er verrichtet Dankopfer und fleht um Glückseligkeit für alle die Seinen und für das Vaterland. Er ruft seine Söhne und seine Freunde herbei. Er spricht seinen letzten Willen aus und ermahnt die Söhne zur Eintracht und Bruderliebe, um ihrer selbst und um seiner Freunde willen; denn sie würden auch im Tode ihn nicht betrüben wollen, da sein unsterblicher Geist an ihrem ferneren Leben Theil nehmen werde, und Götter und Menschen scheuen. Er ordnet sein Leichenbegängnis an, nimmt Abschied und stirbt.

1. μάλα — πρεσβύτης. Nach Deion bei Cicero de Div. I, 23 starb Kyros 70 Jahr alt, im dreissigsten

ἐτετελευτήκεσαν αὐτῶ· ὁ δὲ Κύρος ἔθυσε τὰ νομιζόμενα ἱερα
καὶ τοῦ χοροῦ ἠγήσατο Πέρσαις κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὰ δῶρα
2 πᾶσι διέδωκεν, ὥσπερ εἰώθει. κοιμηθεὶς δ' ἐν τῷ βασιλείῳ
ἄναρ εἶδε τοιούδε. ἔδοξεν αὐτῷ προσελθὼν κρείττων τις ἢ
κατὰ ἄνθρωπον εἰπεῖν, Συσκευάζου, ὦ Κύρε· ἤδη γὰρ εἰς
θεοὺς ἄπει. τοῦτο δὲ ἰδὼν τὸ ἄναρ ἐξηγέρθη καὶ σχεδὸν
3 ἐδόκει εἰδέναι, ὅτι τοῦ βίου ἢ τελευτῆ παρείη. εὐθὺς οὖν
λαβὼν ἱερεῖα ἔθυσε Δίῃ τε πατρῶϊ καὶ Ἡλίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις
θεοῖς ἐπὶ τῶν ἄκρων, ὡς Πέρσαι θύουσιν, ὧδε ἐπενχόμενος·
Ζεῦ πατρῶε καὶ Ἥλιε καὶ πάντες θεοί, δέχεσθε τάδε καὶ τελε-
στήρια πολλῶν καὶ καλῶν πράξεων καὶ χαριστήρια, ὅτι ἐση-
μήνατέ μοι καὶ ἐν ἱεροῖς καὶ ἐν οὐρανίοις σημείοις καὶ ἐν
οἰωνοῖς καὶ ἐν φήμαις ἅ τ' ἐχοῖν ποιεῖν καὶ ἅ οὐκ ἐχοῖν.
πολλὴ δ' ὑμῖν χάρις, ὅτι κἀγὼ ἐγίνωσκον τὴν ὑμετέραν ἐπι-
μέλειαν καὶ οὐδεπώποτε ἐπὶ ταῖς εὐτυχίαις ὑπὲρ ἄνθρωπον
ἐφρόνησα. αἰτοῦμαι δ' ὑμᾶς δοῦναι καὶ νῦν παισὶ μὲν καὶ
γυναικὶ καὶ φίλοις καὶ πατρίδι εὐδαιμονίαν, ἐμοὶ δὲ οἴοντες
4 αἰῶνα δεδώκατε, τοιαύτην καὶ τελευτὴν δοῦναι. ὁ μὲν δὴ
τοιαῦτα ποιήσας καὶ οἴκαδε ἐλθὼν ἔδοξεν ἀναπαύσασθαι καὶ
κατεκλίθη. ἐπεὶ δὲ ὦρα ἦν, οἱ τεταγμένοι προσίοντες λούσα-
σθαι αὐτὸν ἐκέλευον. ὁ δ' ἔλεγεν, ὅτι ἠδέως ἀναπαύοιτο. οἱ
δ' αὖ τεταγμένοι, ἐπεὶ ὦρα ἦν, δεῖπνον παρετίθεισαν· τῷ δὲ
ἢ ψυχὴ σίτον μὲν οὐ προσίετο, διψῆν δ' ἐδόκει, καὶ ἔπιεν
5 ἠδέως. ὡς δὲ καὶ τῇ ὑστεραία συνέβαινε αὐτῷ ταῦτα καὶ
τῇ τρίτῃ, ἐκάλεσε τοὺς παῖδας· οἱ δ' ἔτυχον συνηκολουθηκό-
τες αὐτῷ καὶ ὄντες ἐν Πέρσαις· ἐκάλεσε δὲ καὶ τοὺς φίλους

Jahre seiner Regierung. — ἔθυσε τὰ νομιζόμενα. Vergl. VIII, 5, 26. — τοῦ χοροῦ ἠγήσατο, nach griechischer Sitte. — τὰ δῶρα. Vgl. VIII, 5, 21.

2. κρείττων τις ἢ κατὰ ἄνθρωπον, ein übermenschliches Wesen. — σχεδόν, ziemlich sicher.

3. ἐπὶ τῶν ἄκρων. Herod. I, 131: νομίζουσι Δίῃ μὲν ἐπὶ τὰ ὑψηλότεα τῶν οὐρανῶν ἀναβαίνοντες θυσίας ἔρδειν, τὸν κύκλον πάντα τοῦ οὐρανοῦ Δία καλέοντες. θύουσι δὲ Ἡλίῳ τε καὶ Σελήνῃ καὶ Γῇ καὶ

πυρὶ καὶ ὕδατι καὶ ἀνέμοισι. Der Ort, wo geopfert wird, heiszt oben VIII, 3, 1. 24 τεμένη. — φήμαις, menschliche Stimmen, die als omina dienen können. Memor. I, 1, 3: ὅσοι μαντικὴν νομίζοντες οἰωνοῖς τε χρῶνται καὶ φήμαις καὶ συμβόλοις καὶ θυσίαις. Vergl. Hipparch. IX, 9. — χάρις, wie VII, 5, 72. — ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐφρόνησα = μείζων ἢ κατὰ ἄνθρωπον ἐφρ.

4. ἔδοξεν ἀναπαύσασθαι, gefiel es ihm zu ruhen. — λούσασθαι, vor dem Abendessen. — ἢ ψυχῆ. Vergl. I, 3, 18.

5. ἐν Πέρσαις, in Persien.

καὶ τὰς Περσῶν ἀρχάς· παρόντων δὲ πάντων ἤρχετο τοιοῦδε λόγου.

Παῖδες ἐμοὶ καὶ πάντες οἱ παρόντες φίλοι, ἐμοὶ μὲν τοῦ 6
βίου τὸ τέλος ἤδη πάρεστιν· ἐκ πολλῶν τοῦτο σαφῶς γιννώ-
σκω· ὑμᾶς δὲ χρῆ, ὅταν τελευτήσω, ὡς περὶ εὐδαιμονος ἐμοῦ
καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν πάντα. ἐγὼ γὰρ παῖς τε ὢν τὰ ἐν
παισὶ νομιζόμενα καλὰ δοκῶ κεκαρπῶσθαι, ἐπεὶ τε ἤβησα, τα
ἐν νεανίσκοις, τέλειός τε ἀνὴρ γενόμενος τὰ ἐν ἀνδράσι· σὺν
τῷ χρόνῳ τε προϊόντι ἀεὶ συναυξανομένην ἐπιγινώσκειν ἐδό-
κουν καὶ τὴν ἐμὴν δύναμιν, ὥστε καὶ τοῦμὸν γῆρας οὐδεπώ-
ποτε ἠσθόμην τῆς ἐμῆς νεότητος ἀσθενέστερου γιννόμενον,
καὶ οὐτ' ἐπιχειρήσας οὐτ' ἐπιθυμήσας οἶδα ὅτου ἠτύχησα. καὶ 7
τοὺς μὲν φίλους ἐπέιδον δι' ἐμοῦ εὐδαιμονος γενομένους, τοὺς
δὲ πολεμίους ὑπ' ἐμοῦ δουλωθέντας· καὶ τὴν πατρίδα πρό-
σθεν ἰδιωτεύουσαν ἐν τῇ Ἀσίᾳ νῦν προτετιμημένην καταλείπω·
ὢν τ' ἐκτησάμην οὐδὲν οἶδα ὅ τι οὐ διεσώσάμην. καὶ τὸν μὲν
παρελθόντα χρόνον ἔπραττον οὕτως, ὥσπερ ἠνχόμην· φόβος
δέ μοι συμπαρομαρτῶν, μή τι ἐν τῷ ἐπιόντι χρόνῳ ἢ ἰδοίμι
ἢ ἀκούσαιμι ἢ πάθοιμι χαλεπὸν, οὐκ εἶα τελέως με μέγα φρο-
νεῖν οὐδ' εὐφραίνεσθαι ἐκπεπταμένως. νῦν δ' ἦν τελευτήσω, 8
καταλείπω μὲν ὑμᾶς, ὦ παῖδες, ζῶντας, οὗσπερ ἔδοσαν μοι οἱ
θεοὶ γενέσθαι, καταλείπω δὲ πατρίδα καὶ φίλους εὐδαιμονοῦν-
τας· ὥστε πῶς οὐκ ἂν ἐγὼ δικαίως μακαρίζομενος τὸν ἀεὶ
χρόνον μνήμης τυγχάνοιμι; δεῖ δὲ καὶ τὴν βασιλείαν σαφηνί- 9
σαντα καταλείπειν, ὡς ἂν μὴ ἀμφίλογος γενομένη πράγματα
ὑμῖν παράσχη. ἐγὼ δὲ νῦν φιλοῦ μὲν ἀμφοτέρους ὑμᾶς ὁμοίως,
ὦ παῖδες· τὸ δὲ προβουλεύειν καὶ τὸ ἡγεῖσθαι ἐφ' ὅ τι ἂν
καιρὸς δοκῆ εἶναι, τοῦτο προστάττω τῷ προτέρῳ γενομένῳ καὶ

6. ὡς περὶ — ἐμοῦ. Die Präposition ist vor ἐμοῦ nicht wiederholt. S. zu I, 6, 4. — τὰ ἐν παισὶ — καλὰ. Vergl. I, 2, 15. Hellen. V, 4, 32: παῖς τε ὢν καὶ παιδίσκος καὶ ἡβῶν πάντα τὰ καλὰ ποιῶν διετέλεσε. — τοῦμὸν γῆρας — γιννόμενον. Cic. de Senect. 9, 30: Cyrus apud Xenophontem eo sermone, quem moriens habuit, quum admodum senex esset, negat se unquam sensisse, senectutem suam imbecilliolem factam, quam adolescentia fuisset.

7. ἐπέιδον — γενομένους, ich erlebte, dass — wurden. — τὴν πατρίδα — καταλείπω. Vergl. die Worte des Kambyses VIII, 5, 23: — ἰδιωτεύουσαν, Gegensatz: herrschende Völker, wie die Assyrier, Lyder. — μή τι — πάθοιμι χαλεπὸν, wie es z. B. dem Krösos erging.

8. ἔδοσαν — γενέσθαι, geboren werden lieszen.

- 10 πλειόνων κατὰ τὸ εἶκος ἐμπείρω. ἐπαιδευθὴν δὲ καὶ αὐτὸς οὕτως ὑπὸ τῆσδε τῆς ἐμῆς τε καὶ ὑμετέρας πατρίδος, τοῖς πρεσβυτέροις οὐ μόνον ἀδελφοῖς ἀλλὰ καὶ πολίταις καὶ ὁδῶν καὶ θάκων καὶ λόγων ὑπέκειν, καὶ ὑμᾶς δέ, ὦ παῖδες, οὕτως ἐξ ἀρχῆς ἐπαίδευσεν, τοὺς μὲν γραιτέρους προτιμᾶν, τῶν δὲ νεωτέρων προτετιμηθῆναι ὡς οὖν παλαιὰ καὶ εἰδισμένα καὶ
- 11 ἔννομα λέγοντος ἐμοῦ, οὕτως ἀποδέχεσθε. καὶ σὺ μὲν, ὦ Καμβύση, τὴν βασιλείαν ἔχε, θεῶν τε διδόντων καὶ ἐμοῦ ὅσον ἐν ἐμοί· σοὶ δ', ὦ Ταναοζάρη, σατράπην εἶναι δίδωμι Μήδων τε καὶ Ἀρμενίων καὶ τρίτων Καδουσίων· ταῦτα δέ σοι διδούς νομίζω ἀρχὴν μὲν μεῖζω καὶ τοῦνομα τῆς βασιλείας τῷ πρεσ-
- 12 βυτέρῳ καταλιπεῖν, εὐδαιμονίαν δὲ σοὶ ἀλυποτέραν. ὁποίας μὲν γὰρ ἀνθρωπίνης εὐφροσύνης ἐπιδείξῃς ἔση, οὐχ ὁρᾷ, ἀλλὰ πάντα σοὶ τὰ δοκοῦντα ἀνθρώπους εὐφραίνειν παρέσται. τὸ δὲ δυσκαταπρακτοτέρων τε ἐρᾶν καὶ τὸ πολλὰ μεριμνᾶν καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἡσυχίαν ἔχειν κεντριζόμενον ὑπὸ τῆς πρὸς τὰ μὲν ἔργα φιλονικίας καὶ τὸ ἐπιβουλεύειν καὶ τὸ ἐπιβουλεύεσθαι, ταῦτα τῷ βασιλεύοντι ἀνάγκη σοῦ μᾶλλον συμπαρομαρτεῖν, ἢ σάφ' ἴσθι τῷ εὐφραίνεσθαι πολλὰς ἀσχολίας παρέχειν.
- 13 οἴσθα μὲν οὖν καὶ σὺ, ὦ Καμβύση, ὅτι οὐ τόδε τὸ χρυσοῦν σκῆπτρον τὸ τὴν βασιλείαν διασῶζόν ἐστιν, ἀλλ' οἱ πιστοὶ φίλοι σκῆπτρον βασιλευσὶν ἀληθέστατον καὶ ἀσφαλέςτατον. πιστοὺς δὲ μὴ νόμιζε ἀνθρώπους φέεσθαι· πᾶσι γὰρ ἂν οἱ αὐτοὶ πιστοὶ φαίνοντο, ὥσπερ καὶ τᾶλλα τὰ πεφυκότα πᾶσι τὰ αὐτὰ φαίνεται· ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς τίθεσθαι δεῖ ἕκαστον

10. οὐ μόνον ἀδελφοῖς, mit Rücksicht auf seine Söhne; denn Kyros selbst hatte keine Brüder. Vergl. Memor. II, 3, 6: οὐ γὰρ καὶ ὁδοῦ παραχωρῆσαι τὸν νεώτερον πρεσβυτέρῳ συντηγχανόντι πανταχοῦ νομίζεται καὶ καθήμενον ὑπαστήναι καὶ κοίτη μαλακῇ τιμῆσαι καὶ λόγων ὑπέξει. Ueber die Ehrfurcht vor dem Alter bei den Spartanern s. die classische Stelle Cic. de Senect. 18, 63. — ὡς — λέγοντος ἐμοῦ, οὕτως ἀποδέχεσθε. S. zu I, 6, 11.

11. ὅσον ἐν ἐμοί. Vergl. Oekon. VII, 14: τίς δὲ ἢ ἐμῇ δυνάμει; ἀλλ' ἐν σοὶ πάντα ἐστίν. — Ταναοζάρη. Bei Herod. III, 30. 65 heiszt

er Σμέροδης. — τρίτων, als dritter, d. i. drittens.

12. σοὶ mit παρέσται zu verbinden. — σοῦ μᾶλλον, d. i. μᾶλλον ἢ σοί. S. zu V, 2, 19.

13. οἴσθα. Hutchinson vergleicht Sallust. Bell. Jug. 10: non exercitus neque thesauri praesidia regni sunt, verum amici, quos neque armis cogere neque auro parare queas: officio, et fide pariuntur. Quis autem amicior quam frater fratri? aut quem hostis fueris? Vergl. Mem. III, 11, 11. — Beachte die Stellung der beiden Tonwörter πιστούς und φέεσθαι zu Anfang und am Ende des Satzes. — γὰρ ἂν, denn sonst möchten wohl. — τίθεσθαι, sich

ἑαυτῷ ἢ δὲ κτήσις αὐτῶν ἐστὶν οὐδαμῶς σὺν τῇ βίᾳ, ἀλλὰ μᾶλλον σὺν τῇ εὐεργεσίᾳ. εἰ οὖν καὶ ἄλλους τινὰς πειράσῃ 14 συμφύλακας τῆς βασιλείας ποιεῖσθαι, μηδαμόθεν πρότερον ἄρχου ἢ ἀπὸ τοῦ ὁμοῦθεν γενομένου. καὶ πολῖται τοὶ ἄνθρωποι ἀλλοδαπῶν οἰκειότεροι καὶ σύσσιτοι ἀποσκήνων· οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος φύντες καὶ ὑπὸ τῆς αὐτῆς μητρὸς τραφέντες καὶ ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ ἀυξηθέντες καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν γονέων ἀγαπώμενοι καὶ τὴν αὐτὴν μητέρα καὶ τὸν αὐτὸν πατέρα προσαγορεύοντες, πῶς οὐ πάντων οὗτοι οἰκειότατοι; μὴ 15 οὖν ἂ οἱ θεοὶ ὑφήγηται ἀγαθὰ εἰς οἰκειότητα ἀδελφοῖς μάταιά ποτε ποιήσητε, ἀλλ' ἐπὶ ταῦτα εὐθύς οἰκοδομεῖτε ἄλλα φιλικὰ ἔργα· καὶ οὕτως αἰεὶ ἀνυπέροβλητος ἄλλοις ἐστὶ ἢ ὑμέτερα φίλια. ἑαυτοῦ τοὶ κήδεται ὁ προνοῶν ἀδελφοῦ· τίμη γὰρ ἄλλῳ ἀδελφὸς μέγας ὢν οὕτω καλόν, ὡς ἀδελφῷ; τίς δ' ἄλλος τιμῆσεται δι' ἄνδρα μέγα δυνάμενον οὕτως, ὡς ἀδελφός; τίνα δὲ φοβήσεται τίς ἀδικεῖν ἀδελφοῦ μεγάλου ὄντος οὕτως, ὡς τὸν ἀδελφόν; μήτε οὖν θάττον μηδεὶς σοῦ τούτῳ 16 ὑπακουέτω μήτε προθυμότερον παρέστω· οὐδενὶ γὰρ οἰκειότερα τὰ τούτου οὔτε ἀγαθὰ οὔτε δεινὰ ἢ σοί. ἐννοεῖ δὲ καὶ τάδε· τίμη χαρισάμενος ἐλπίσαις ἂν μειζόνων τυχεῖν ἢ τούτῳ; τίμη δ' ἂν βοηθήσας ἰσχυρότερον σύμμαχον ἀντιλάβοις; τίμη δ' αἰσχίον μὴ φιλεῖν ἢ τὸν ἀδελφόν; τίμη δὲ ἀπάντων κάλλιον προτιμᾶν ἢ τὸν ἀδελφόν; μόνου τοι, ὦ Καμβύση, πρωτεύοντος ἀδελφοῦ παρ' ἀδελφῷ οὐδὲ φθόνος παρὰ τῶν ἄλλων ἐφικνεῖται. ἀλλὰ πρὸς θεῶν πατρῶων, παῖδες, τιμᾶτε ἀλλήλους, 17 εἴ τι καὶ τοῦ ἐμοὶ χαρίζεσθαι μέλει ὑμῖν· οὐ γὰρ δήπου τοῦτο

machen, bereiten. So oft bei Homer und anderen Dichtern.

14. τοῦ ὁμοῦθεν γενομένου, deinem Bruder. — πολῖται — ἄνθρωποι, Mitbürger. — καὶ σύσσιτοι ἀποσκήνων, nämll. οἰκειότεροί εἰσι. — οἱ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος φύντες. Vgl. Memor. II, 3, 4: καὶ μὴν πρὸς φίλων μέγα μὲν ὑπάρχει τὸ ἐν τῶν αὐτῶν φῦναι, μέγα δὲ ὁμοῦ τραφῆναι, ἐπεὶ καὶ τοῖς θηρίοις πόδος τίς ἐγγίγνεται τῶν συντροφῶν.

15. ὑφήγηται — εἰς οἰκειότητα, zur Vertrautheit an die Hand

gegeben haben. — καλόν. S. II, 1, 29 zu ἀγαθόν. — τιμῆσεται, passivisch; τιμηθήσομαι ist spätere Form.

16. σοῦ, Tanaoxares.

17. παῖδες, nachdrücklicher, strenger als ὦ παῖδες. S. zu I, 3, 9. — οὐ γὰρ. Cic. de Senect. 22, 79: nolite arbitrari, o mihi carissimi filii, me, cum a vobis discessero, nusquam aut nullum fore. Nec enim dum eram vobiscum, animum meum videbatis; sed eum esse in hoc corpore, ex iis rebus, quas gerebam, intelligebatis. Eundem igitur esse creditote, etiamsi

γε σαφῶς δοκεῖτε εἰδέναι, ὥς οὐδὲν εἰμι ἐγὼ ἔτι, ἐπειδὴν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τελευτήσω· οὐδὲ γὰρ νῦν τοι τὴν γ' ἐμὴν ψυχὴν ἐωρᾶτε, ἀλλ' οἷς διεπράττετο, τοῦτοις αὐτὴν ὥς οὔσαν
 18 κατεφωρᾶτε. τὰς δὲ τῶν ἄδικα παθόντων ψυχὰς οὕτω κατενόησατε οἷους μὲν φόβους τοῖς μαιφόνοις ἐμβάλλουσιν, οἷους δὲ παλαμναίους τοῖς ἀνοσίοις ἐπιπέμπουσι; τοῖς δὲ φθιμένοις τὰς τιμὰς διαμένειν ἔτι ἂν δοκεῖτε, εἰ μηδενὸς αὐτῶν αἰ ψυ-
 19 χαὶ κύρια ἦσαν; οὔτοι ἐγωγε, ὦ παῖδες, οὐδὲ τοῦτο πάποτε ἐπέισθην, ὥς ἡ ψυχὴ ἕως μὲν ἂν ἐν θνητῷ σώματι ἦ, ζῆ, ὅταν δὲ τούτου ἀπαλλαγῆ, τέθνηκεν. ὁρῶ γάρ, ὅτι καὶ τὰ θνητὰ σώματα, ὅσον ἂν ἐν αὐτοῖς χρόνον ἦ ἡ ψυχὴ, ζῶντα
 20 παρέχεται. οὐδὲ γε ὅπως ἄφρων ἔσται ἡ ψυχὴ, ἐπειδὴν τοῦ ἄφρονος σώματος δίχα γένηται, οὐδὲ τοῦτο πέπεισμαι· ἀλλ' ὅταν ἄκρατος καὶ καθαρὸς ὁ νοῦς ἐκκριθῆ, τότε καὶ φρονιμώτατον εἶκὸς αὐτὸν εἶναι. διαλυομένου δὲ ἀνθρώπου δῆλόν ἐστιν ἕκαστα ἀπίοντα πρὸς τὸ ὁμόφυλον πλὴν τῆς ψυχῆς·
 21 αὕτη δὲ μόνη οὔτε παροῦσα οὔτε ἀπιούσα ὁράται. ἐννοήσατε δ', ἔφη, ὅτι ἐγγύτερον μὲν τῶν ἀνθρωπίνων θανάτῳ οὐδὲν ἔστιν ὕπνου· ἡ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ τότε δήπου θειοτάτη

nullum videbitis. — τελευτήσω, ungewöhnlich mit dem Genitiv constr. wie παύειν. — οὐδὲ γὰρ. Vergl. Memor. I, 4, 9: οὐδὲ γὰρ τὴν σάντοῦ σύ γε ψυχὴν ὁρᾶς, ἢ τοῦ σώματος κρῖα ἔστιν.

18. τῶν ἄδικα παθόντων, der frevelhaft Ermordeten. — παλαμναίους, Rachegeister. Man denke an das Schicksal Orest's u. a. — τοῖς δὲ φθιμένοις. Camerarius: num quid autem arbitramini permanere potuisse honores, qui habentur mortuis, si nullius rei potestas penes animos illorum esset? Also, will Kyros sagen, bedenkt, dass ich auch nach dem Tode von eurer Handlungsweise Kenntniss haben und, wenn diese keine brüderliche ist, mich betrüben werde. S. §. 22.

19. οὔτοι. Cic. de Sen. 22, 80: mihi quidem nunquam persuaderi potuit, animos, dum in corporibus essent mortalibus, vivere, cum existent ex iis, emori. — ζῶντα παρέχεται. Die Seele also ist es, von

der das Leben auch des Körpers erst ausgeht.

20. οὐδὲ γε. Cic. a. a. O.: nec vero tum animum esse insipientem, cum ex insipienti corpore evasisset, sed cum, omni admixtione corporis liberatus, purus et integer esse coepisset, tum esse sapientem. — ὅπως = ὅτι. — ἄκρατος καὶ καθαρὸς, proleptisch. S. zu IV, 2, 3. Vergl. Plutarch. Rom. 28: τὸ γὰρ ἔστι μόνον ἐκ θεῶν (die Seele). ἦκει γὰρ ἐκείθεν, ἐκεῖ δ' ἄνεισιν, οὐ μετὰ σώματος, ἀλλ' ἐάν ὅτι μάλιστα σώματος ἀπαλλαγῆ καὶ διακριθῆ καὶ γένηται καθαρὸν παντάπασιν καὶ ἄσρανον καὶ ἄγιον. — διαλυομένου δέ. Cic.: atque etiam cum hominis natura morte dissolvitur, caeterarum rerum perspicuum est quo quaeque discedant; abeunt enim illuc omnia, unde orta sunt; animus autem solus, nec cum adest, nec cum discedit, apparet.

21. ἐννοήσατε. Cic. 81: iam vero videtis, nihil esse morti tam simile

καταφαίνεται, καὶ τότε τι τῶν μελλόντων προορᾷ· τότε γάρ, ὥς ἔοικε, μάλιστα ἐλευθεροῦται. εἰ μὲν οὖν οὕτως ἔχει ταῦτα, 22 ὥσπερ ἐγὼ οἴομαι, καὶ ἡ ψυχὴ καταλείπει τὸ σῶμα, καὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν καταιδούμενοι ποιεῖτε ἢ ἐγὼ δέομαι· εἰ δὲ μὴ οὕτως, ἀλλὰ μένουσα ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι συναποθνήσκει, ἀλλὰ θεοὺς γε τοὺς αἰεὶ ὄντας καὶ πάντ' ἐφορῶντας καὶ πάντα δυναμένους, οἳ καὶ τήνδε τὴν τῶν ὄλων τάξιν συνέχουσιν ἀτριβῆ καὶ ἀγήρατον καὶ ἀναμάρτητον καὶ ὑπὸ κάλλους καὶ μεγέθους ἀδιήγητον, τούτους φοβούμενοι, μήποτε ἀσεβὲς μηδὲν μηδὲ ἀνοσίον μήτε ποιήσητε μήτε βουλευήσητε. μετὰ μέντοι 23 θεοὺς καὶ ἀνθρώπων τὸ πᾶν γένος τὸ αἰεὶ ἐπιγιγνόμενον αἰδεῖσθε· οὐ γὰρ ἐν σκοτῷ ὑμᾶς οἱ θεοὶ ἀποκρύπτονται, ἀλλ' ἐμφανῆ πᾶσιν ἀνάγκη αἰεὶ ζῆν τὰ ὑμέτερα ἔργα· ἢ ἦν μὲν καθαρὰ καὶ ἔξω τῶν ἀδίκων φαίνεται, δυνατοὺς ὑμᾶς ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀναδείξει· εἰ δὲ ἐς ἀλλήλους ἄδικόν τι φρονήσετε, ἐκ πάντων ἀνθρώπων τὸ ἀξιόπιστοι εἶναι ἀποβαλεῖτε. οὐδεὶς γὰρ ἂν ἔτι πιστεῦσαι δύναίτο ὑμῖν, οὐδ' εἰ πάννυ προθυμοῖτο, ἰδὼν ἀδικούμενον τὸν μάλιστα φίλιον προσήκοντα. εἰ μὲν οὖν 24 ἐγὼ ὑμᾶς ἱκανῶς διδάσκω, οἷους χρὴ πρὸς ἀλλήλους εἶναι· εἰ δὲ μὴ, καὶ παρὰ τῶν προγεγενημένων μανθάνετε· αὕτη γὰρ ἀρίστη διδασκαλία. οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ διαγεγένηνται φίλοι μὲν γονεῖς παισὶ, φίλοι δὲ ἀδελφοὶ ἀδελφοῖς· ἦδη δὲ τινες τούτων καὶ ἐναντία ἀλλήλοις ἐπραξαν· ὁποτέροις ἂν οὖν

quam somnum. Atqui dormientium animi maxime declarant divinitatem suam: multa enim, cum remissi et liberi sunt, futura prospiciunt. Ex quo intelligitur, quales futuri sint, cum se plane corporis vinculis relaxaverint. Vergl. Plat. Apol. 40d. — τότε, im Schlafe.

22. εἰ μὲν — ἔχει. Cic.: quare si haec ita sunt, sic me colitote ut deum: sin una est interiturus animus cum corpore, vos tamen deos verentes, qui hanc omnem pulcritudinem tuentur et regunt, memoriam nostri pie inviolateque servabitis. — καὶ — καταιδούμενοι, so habt auch ihr (wie es andere gute Söhne thun) vor meiner Seele Ehrfurcht und — τὴν — τάξιν συνέχουσιν. Vergl. Memor. IV, 3, 13: ὁ τὸν ὄλον κόσ-

μον συντάτων τε καὶ συνέχων, ἐν ᾧ πάντα καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἔστι, καὶ αἰεὶ μὲν χρομένοις ἀτριβῆ τε καὶ ὕγια καὶ ἀγήρατα παρέχων, θάπτων δὲ νοήματος ἀναμαρτήτως ὑπηρετοῦντα. — ὑπὸ κάλλους, vor Schönheit.

23. ζῆν τὰ — ἔργα, fortleben. ἐν πάντων, bei allen; die Präp. ἐν erklärt sich aus der ursprünglichen Bedeutung von ἀποβάλλειν. — τὸν — προσήκοντα, Meyer: den, der den stärksten Anspruch auf Liebe hat.

24. εἰ μὲν. Der Nachsatz fehlt wie IV, 5, 10. — διαγεγένηνται, ohne ὄντες wie Ages. I, 4: ἀρχὴ — διαγεγενημένη ἀδιάσπαστος. Uebersetze: Meistentheils nämlich sind beständige Freunde gewesen Eltern ihren Kin-

αἰσθάνησθε τὰ πραχθέντα συνενεγόντα, ταῦτα δὴ αἰρούμενοι
 25 ὀρθῶς ἂν βουλευοίσθε. καὶ τούτων μὲν ἴσως ἤδη ἄλλοι. τὸ
 δ' ἐμὸν σῶμα, ὦ παῖδες, ὅταν τελευτήσω, μήτε ἐν χροσῶ θῆτε
 μήτε ἐν ἀργύρῳ μηδὲ ἐν ἄλλῳ μηδενί, ἀλλὰ τῇ γῆ ὡς τάχιστα
 ἀπόδοτε. τί γὰρ τούτου μακαριώτερον τοῦ γῆ μιχθῆναι, ἢ
 πάντα μὲν τὰ καλά, πάντα δὲ τάγαθὰ φύει τε καὶ τρέφει.
 ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλως φιλάνθρωπος ἐγενόμην καὶ νῦν ἠδέως ἂν
 26 μοι δοκῶ κοινωνῆσαι τοῖ ἐνεργετοῦντος ἀνθρώπους. ἀλλὰ
 γὰρ ἤδη, ἔφη, ἐκλείπειν μοι φαίνεται ἡ ψυχὴ ὄθενπερ, ὡς
 εἴποιε, πᾶσιν ἄρχεται ἀπολείπουσα. εἰ τις οὖν ὑμῶν ἢ δεξιᾶς
 βούλεται τῆς ἐμῆς ἄψασθαι ἢ ὄμμα τοῦμόν ζῶντος ἔτι προσι-
 δεῖν ἐθέλει, προσίτω· ὅταν δ' ἐγὼ ἐγκαλύψωμαι, αἰτοῦμαι
 ὑμᾶς, ὦ παῖδες, μηδεὶς ἐπ' ἀνθρώπων τοῦμόν σῶμα ιδέτω,
 27 μηδ' αὐτοὶ ὑμεῖς. Πέρσας μέντοι πάντας καὶ τοὺς συμμαχούς
 ἐπὶ τὸ μνημα τοῦμόν παρακαλεῖτε, συνησθησομένους ἐμοί, ὅτι
 ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἤδη ἔσομαι, ὡς μηδὲν ἂν ἔτι κακὸν παθεῖν,
 μήτε ἦν μετὰ τοῦ θείου γένωμαι μήτε ἦν μηδὲν ἔτι ὦ· ὁπόσοι
 δ' ἂν ἔλθωσι, τούτους εὖ ποιήσαντες ὁπόσα ἐπ' ἀνδρὶ εὐδαί-
 μοι νομίζεται ἀποπέμπετε. καὶ τοῦτο, ἔφη, μέμνησθέ μου

dern u. s. w. — ταῦτα δὴ αἰρού-
 μενοι, in freier Wendung, als ob
 vorherginge ὁπότερα — τοῖς πρά-
 ξασαι.

25. μηδὲ, und auch nicht
 einmal, in etwas Geringerem als
 Gold und Silber. — τῇ γῆ — ἀπό-
 δοτε. Cic. de Leg. II, 22: ac mihi
 quidem antiquissimum sepulturae
 genus id fuisse videtur, quo apud
 Xenophontem Cyrus utitur; reddi-
 tur enim terrae corpus, et ita lo-
 catum et situm, quasi operimento
 matris obducitur. Verbrannt wur-
 den die Leichen bei den Persern
 nicht, weil nach Herod. III, 16 das
 heilige Feuer dadurch entweicht
 worden wäre. Vergl. Herod. I, 140.
 Cic. Tusc. I, 45: Persae mortuos
 cera circumlitos condunt, ut quam
 maxime permaneant diuturna cor-
 pora. — τούτου — τοῦ — μιχθῆ-
 ναι, S. zu VIII, 1, 40. — μοι δο-
 κῶ, mihi videor. Vergl. δοκοῦ-
 μεν I, 1, 1. — κοινωνῆσαι τοῦ
 ἐνεργετοῦντος ἀνθρώπους, Theil

haben an dem, oder ein Theil
 sein von dem, was den Men-
 schen wohlthut. Kyros als φι-
 λάνθρωπος freut sich, dasz er auch
 zu Erde geworden den Menschen
 noch nützlich sein werde.

26. ἀλλὰ γὰρ, aber ich musz
 endigen, denn —. — ὄθενπερ,
 d. i. von den Extremitäten, Hän-
 den, Füszten, Augen. — βούλεται —
 ἐθέλει. Das erste ist ein Wollen
 nach Gründen, das zweite ein un-
 vermitteltes, unwillkürliches, daher
 auch von leblosen Dingen gebraucht.
 Nur scheinbar ohne Unterschied
 wie hier finden sich beide Verba
 nebeneinander auch VII, 2, 10. —
 ἐγκαλύψωμαι, wie Sokrates sich
 verhüllte, um sich sterbend den
 Blicken der Umstehenden zu en-
 ziehen. Plat. Phaedon p. 118 A.

27. ὡς μηδὲν ἂν, so dasz ich
 nichts — kann. — μηδὲν ἔτι ὦ,
 wie §. 17. — ἐπ' ἀνδρὶ εὐδαίμοι,
 zu Ehren eines gl. Mannes.
 Vergl. VII, 3, 7.

τελευταῖον, τοὺς φίλους ἐνεργετοῦντες καὶ τοὺς ἐχθροὺς δυνή-
 σεσθε κολάζειν. καὶ χαίρετε, ὦ φίλοι παῖδες, καὶ τῇ μητρὶ
 ἀπαγγέλλετε ὡς παρ' ἐμοῦ· καὶ πάντες δὲ οἱ παρόντες καὶ οἱ
 ἀπόντες φίλοι χαίρετε. ταῦτ' εἰπὼν καὶ πάντας δεξιωσάμενος
 συνεκαλύψατο καὶ οὕτως ἐτελεύτησεν.

[Ὅτι μὲν δὴ καλλίστη καὶ μερίστη τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἢ 8
 Κύρου βασιλεία ἐγένετο, αὐτὴ ἐαυτῇ μαρτυρεῖ. ὠρίσθη μὲν
 πρὸς ἔω μὲν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάττῃ, πρὸς ἄρκτον δὲ τῷ Εὐξείνῳ
 πόντῳ, πρὸς ἐσπέραν δὲ Κύρῳ καὶ Αἰγύπτῳ, πρὸς μεσημβρίαν
 δὲ Αἰθιοπία. τσαυτῇ δὲ γενομένη μιᾷ γνώμῃ τῇ Κύρου
 ἐκυβερνήατο, καὶ ἐκεινός τε τοῖς ὑφ' ἐαυτῷ ὥσπερ ἐαυτοῦ παῖ-
 δας ἐτίμα τε καὶ ἐθεράπευεν, οἱ τε ἀρχόμενοι Κύρου ὡς
 πατέρα ἐσέβοντο. ἐπεὶ μέντοι Κύρος ἐτελεύτησεν, εὐθύς μὲν 2
 αὐτοῦ οἱ παῖδες ἐστασίαζον, εὐθύς δὲ πόλεις καὶ ἔθνη ἀφί-
 σταντο, πάντα δ' ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐτρέπετο. ὡς δ' ἀληθῆ λέγω,
 ἄρξομαι διδάσκων ἐκ τῶν θείων. οἶδα γὰρ, ὅτι πρότερον μὲν
 βασιλεὺς καὶ οἱ ὑπ' αὐτῷ καὶ τοῖς τὰ ἔσχατα πεποιηκόσιν εἶτε
 ὄρκους ὁμόσαιεν, ἠμπέδουν, εἶτε δεξιᾶς δοτεν, ἐβεβαίουν. εἰ 3
 δὲ μὴ τοιοῦτοι ἦσαν καὶ τοιαύτην δόξαν εἶχον, ὥσπερ οὐδὲ
 νῦν πιστεύει οὐδὲ εἰς ἔτι, ἐπεὶ ἐγνωσται ἡ ἀσέβεια αὐτῶν,
 οὕτως οὐδὲ τότε ἐπίστευσαν ἂν οἱ τῶν σὺν Κύρῳ ἀναβάντων
 στρατηγῶν· νῦν δὲ τῇ πρόσθεν αὐτῶν δόξῃ πιστεύσαντες ἐνε-

28. τοὺς φίλους — τοὺς ἐχθροὺς,
 sich an den Feinden zu rächen
 ebenso wie den Freunden Gutes zu
 erweisen gehört nach Sokratischer
 wie nach griechischer Vorstellung
 überhaupt zur Tugend und zur
 Glückseligkeit. Vergl. §. 7. Mem.
 II, 1, 19. 28. — καὶ χαίρετε, und
 nun —. — τῇ μητρὶ ἀπαγγέλλετε
 (näml. χαίρειν) ὡς παρ' ἐμοῦ, ma-
 tri vestrae salutem nuntiate verbis
 meis. — οὕτως ἐτελεύτησεν. S. d.
 Einleit. §. 14.

8. Inhalt: Bald nach Kyros Tode
 fing Sitte und Zucht der Perser
 an zu entarten. Mit der Scheu vor
 den Göttern schwand der Sinn für
 Gerechtigkeit, Nüchternheit, Ab-
 härtung durch Jagd und strenge
 Erziehung. Sie fröhnten der Weich-
 lichkeit und Ueppigkeit und ihr
 Kriegswesen ist so entartet, dasz
 sie auf eigene Hand kaum noch

Krieg führen. Ueber dieses Capi-
 tel s. d. Einleit. §. 10, Anm. 16.

1. μὲν. Man erwartet γὰρ oder
 μὲν γὰρ. — πρὸς ἔω — Αἰθιοπία,
 fast wörtlich wiederholt aus VIII,
 6, 21. Im folgenden Satz diesel-
 ben Gedanken wie I, 1, 4. 5. VIII,
 1, 44. 2, 9.

2. οἱ παῖδες ἐστασίαζον. Eben-
 so Herod. III, 30. Ktesias Pers. 10.
 Tanaxares wurde von seinem Br-
 uder ermordet. — πάντα — ἐτρέ-
 πετο, zumal mit εὐθύς verbunden,
 widerspricht dem Folgenden, nach
 welchem bis zur Zeit von Kyros
 d. Jüngeren die Perser im besten
 Rufe standen. Uebrigens wird ein
 solcher Ruf und ein Vertrauen auf
 denselben durch Anab. II, 5 keines-
 wegs bezeugt. — καὶ τοῖς τὰ ἔσχα-
 τα πεποιηκόσι, Meyer: selbst den
 ärgsten Uebelthätern.

χείρισαν ἑαυτούς, καὶ ἀναχθέντες πρὸς βασιλέα ἀπετημήθησαν τὰς κεφαλὰς. πολλοὶ δὲ καὶ τῶν συστρατευσάντων βαρβάρων
 4 ἄλλοι ἄλλαις πίστεσιν ἐξαπατηθέντες ἀπώλοντο. πολὺ δὲ καὶ τάδε χείρονες νῦν εἰσι. πρόσθεν μὲν γὰρ εἴ τις ἢ διακινδυνεύσειε προ βασιλέως ἢ πόλιν ἢ ἔθνος ὑποχείριον ποιήσειεν ἢ ἄλλο τι καλὸν ἢ ἀγαθὸν αὐτῷ διαπραΰξειεν, οὗτοι ἦσαν οἱ τιμώμενοι· νῦν δὲ καὶ ἦν τις ὥσπερ Μιθριδάτης τὸν πατέρα Ἀριοβαρζάνην προδοῦς, καὶ ἦν τις ὥσπερ Ῥεομίθρης τὴν γυναικὰ καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς τῶν φίλων παῖδας ὁμήρους παρὰ τῷ Αἰγυπτίῳ ἐγκαταλιπὼν καὶ τοὺς μερίστους ὄρκους παραβὰς βασιλεῖ δόξῃ τι σύμφορον ποιῆσαι, οὗτοι εἰσιν οἱ
 5 ταῖς μερίσταις τιμαῖς γεραιρόμενοι. ταῦτα οὖν ὁρῶντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ πάντες ἐπὶ τὸ ἀσεβεῖς καὶ ἄδικον τετραμμένοι εἰσίν· ὅποιοί τινες γὰρ ἂν οἱ προστάται ᾧσι, τοιοῦτοι καὶ οἱ ὑπ' αὐτούς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γίνονται. ἀθεμιστότεροι δὲ νῦν ἢ πρόσθεν ταύτῃ γεγένηται.

6 Εἰς γε μὴν χρήματα τῆδε ἀδικιώτεροι· οὐ γὰρ μόνον τοὺς πολλὰ ἡμαρτηκότας, ἀλλὰ ἤδη τοὺς οὐδὲν ἡδικηκότας συλλαμβάνοντες ἀναγκάζουσι πρὸς οὐδὲν δίκαιον χρήματα ἀποτίνειν· ὥστε οὐδὲν ἦττον οἱ πολλὰ ἔχειν δοκοῦντες τῶν πολλὰ ἡδικηκότων φοβοῦνται· καὶ εἰς χεῖρας οὐδ' οὗτοι ἐθέλουσι τοῖς κρείττοσιν ἰέναι. οὐδέ γε ἀθροίζεσθαι εἰς βασιλικὴν στρατιάν
 7 θαροῦσι. τοιγαροῦν ὅστις ἂν πολεμῇ αὐτοῖς, πᾶσιν ἔξεστιν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν ἀναστρέφεσθαι ἄνευ μάχης ὅπως ἂν βούλωνται διὰ τὴν ἐκείνων περὶ μὲν θεοῦς ἀσεβειαν, περὶ δὲ ἀνθρώπων ἀδικίαν. αἱ μὲν ἰδὴ γινώμαι ταύτῃ τῷ παντὶ χείρους νῦν ἢ τὸ παλαιὸν αὐτῶν.

3. ἐνεχείρισαν ἑαυτούς und ἀπετημ. τ. κεφ. Dieselben Worte Anab. III, 2, 8 u. II, 6, 1.

4. εἴ τις — οὗτοι. S. zu I, 2, 2. — Ἀριοβαρζάνην, Statthalter von Lydien, Ionien und ganz Phrygien. Nepos. Dat. II, 5. — τῷ Αἰγυπτίῳ, dem König von Aegypten Tachos, an welchen Rheomithres vom Ario-barzanes, um Hilfe für seinen Aufstand gegen den Perserkönig (362 v. Ch.) zu erlangen, gesandt war. Diodor XV, 90 ff.

5. οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ πάντες, auffäl-

lende Uebertreibung. — ὅποιοί τινες. S. zu I, 1, 1. Dieselben Worte Vect. I, 1. Vergl. oben VIII, 1, 8. — οἱ ὑπ' αὐτούς. S. zu I, 5, 3. — ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, plerumque.

6. γε μὴν, ferner. S. I, 2, 2. — τῆδε, insofern. — οὐδ' οὗτοι, die Reichen. — εἰς χεῖρας — ἰέναι, in die Gewalt — gerathen. Die Worte erinnern an Anab. I, 2, 26. Vergl. oben VII, 4, 10.

7. ὅστις — πᾶσιν. S. zu I, 6, 11. — αὐτοῖς, den Persern. — ἄνευ μάχης, bis zur Unwahrheit übertrieben, wie Anab. I, 8. III, 3, 6 ff.

Ὡς δὲ οὐδὲ τῶν σωμάτων ἐπιμέλονται ὥσπερ πρόσθεν, 8
 νῦν αὖ τοῦτο διηγῆσομαι. νόμιμον γὰρ δὴ ἦν αὐτοῖς μῆτε πτύειν μῆτε ἀπομύττεσθαι. δῆλον δέ, ὅτι ταῦτα οὐ τοῦ ἐν τῷ σώματι ὑγροῦ φειδόμενοι ἐνόμισαν, ἀλλὰ βουλόμενοι διαπόνων καὶ ἰδρωτός τὰ σώματα στερεοῦσθαι. νῦν δὲ τὸ μὲν μὴ πτύειν μηδὲ ἀπομύττεσθαι ἐτι διαμένει, τὸ δ' ἐκπονεῖν οὐδαμοῦ ἐπιτηδύεται. καὶ μὴν πρόσθεν μὲν ἦν αὐτοῖς μονο- 9
 σιτεῖν νόμιμον, ὅπως ὅλη τῇ ἡμέρᾳ χορῶντο καὶ εἰς τὰς πράξεις καὶ εἰς τὸ διαπονεῖσθαι· νῦν γε μὴν τὸ μὲν μονοσιτεῖν ἐτι διαμένει, ἀρχόμενοι δὲ τοῦ σίτου, ἠνίκαπερ οἱ πρωιαίτατα ἀριστῶντες, μέχρι τούτου ἐσθίοντες καὶ πίνοντες διάγουσιν ἔσπερ οἱ ὀψιαίτατα κοιμώμενοι.

Ἦν δ' αὐτοῖς νόμιμον μηδὲ προχοῖδας εἰσφέρεισθαι εἰς 10
 τὰ συμπόσια, δῆλον ὅτι νομίζοντες τὸ μὴ ὑπερπίνειν ἦττον ἂν καὶ σώματα καὶ γνώμας σφάλλιν· νῦν δὲ τὸ μὲν μὴ εἰσφέρεισθαι ἐτι αὖ διαμένει, τοσοῦτον δὲ πίνουσιν, ὥστε ἀντὶ τοῦ εἰσφέρειν αὐτοὶ ἐκφέρονται, ἐπειδὰν μηκέτι δύνωνται ὀρθοῦμενοι ἐξιέναι.

Ἀλλὰ μὴν κάκεινο ἦν αὐτοῖς ἐπιχώριον τὸ μεταξὺ πορευο- 11
 μένους μῆτε ἐσθίειν μῆτε πίνειν μῆτε τῶν διὰ ταῦτα ἀναγκαιῶν μηδὲν ποιοῦντας φανεροῦς εἶναι· νῦν δ' αὖ τὸ μὲν τούτων ἀπέχεσθαι ἐτι διαμένει, τὰς μέντοι πορείας οὕτω βραχείας ποιοῦνται, ὡς μηδὲν ἂν ἐτι θαυμάσαι τὸ ἀπέχεσθαι τῶν ἀναγκαιῶν.

Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐπὶ θήραν πρόσθεν μὲν τοςαντάκις ἐξήε- 12
 σαν, ὥστε ἀρκεῖν αὐτοῖς τε καὶ ἵπποις γυμνάσια τὰς θήρας·

Hellen. IV, 8, 18 ff. u. a. St. bezeugen.

8. πτύειν — ἀπομύττεσθαι. Vgl. I, 2, 16, mit welcher Stelle das hier Folgende in grellem Widerspruch steht, da dort das μὴ πτύειν μηδὲ ἀπομύττεσθαι für unmöglich erklärt wird, εἰ μὴ — τὸ ὑγρὸν ἐκπονοῦντες ἀνήμισκον, während hier das ἐκπονεῖν als gar nicht mehr vorkommend, das μὴ πτ. μ. ἀπομ. aber als noch fortdauernd angegeben wird.

9. μονοσιτεῖν. Herod. VII, 120: βασιλεὺς Ξέρξης οὐ δις ἐκάστης ἡμέρας ἐνόμισε σίτον αἰρέεσθαι. Damit stimmt aber die Kyropädie

nicht; denn I, 2, 11. VIII, 1, 44 ist vom ἄριστον die Rede. — ἠνίκαπερ — ἀριστῶντες, näml. ἄρχονται. — ἔσπερ — κοιμώμενοι, näml. ἐσθίουσι καὶ πίνουσι.

10. προχοῖδας, decentes Wort für αἰμάδας. Andere nehmen es für κύλικας. — νομίζοντες, als ob vorher nicht ἦν — αὐτοῖς νόμιμον, sondern ἐνόμιζον gesagt wäre. Vgl. V, 4, 34. — εἰσφέρειν. Die active Form war nöthig wegen des Gegensatzes. Das Wortspiel ist etwas plump. Die Worte καὶ σώμ. κ. γν. σφάλλιν u. δύνωνται ὀρθοῦμενοι scheinen aus I, 3, 10 entlehnt.

ἐπεὶ δὲ Ἀρταξέρξης ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἦττους τοῦ οἴνου ἐγένοντο, οὐκέτι ὁμοίως οὔτε αὐτοὶ ἐξήσαν οὔτε τοὺς ἄλλους ἐξῆγον ἐπὶ τὰς θήρας· ἀλλὰ καὶ εἴ τινες φιλόπονοι γενόμενοι καὶ σὺν τοῖς περὶ αὐτοὺς ἱππεῦσι θαμὰ θηρῶν, φθονοῦντες αὐτοῖς δῆλοι ἦσαν καὶ ὡς βελτίονας αὐτῶν ἐμίσουν.

13 Ἀλλὰ τοὶ καὶ τοὺς παῖδας τὸ μὲν παιδεύεσθαι ἐπὶ ταῖς θύραις ἐτι διαμένει· τὸ μέντοι τὰ ἱππικὰ μανθάνειν καὶ μελετᾶν ἀπέσβηκε διὰ τὸ μὴ ἰέναι ὅπου ἂν ἀποφαινόμενοι εὐδοκίμοιεν. καὶ ὅτι γε οἱ παῖδες ἀκούοντες ἐκεῖ πρόσθεν τὰς δίκας δικαίως δικαζομένους ἐδόκουν μανθάνειν δικαιοσύνην, καὶ τοῦτο παντάπασι ἀνέστραπται· σαφῶς γὰρ ὁρῶσι νικῶντας ὁπότεροι 14 ἂν πλείον διδῶσιν. ἀλλὰ καὶ τῶν φρομένων ἐκ τῆς γῆς τὰς δυνάμεις οἱ παῖδες πρόσθεν μὲν ἐμάνθανον, ὅπως τοῖς μὲν ἀφελίμοις χροῦντο, τῶν δὲ βλαβερῶν ἀπέχοντο· νῦν δὲ εὐκασι ταῦτα διδασκομένοις, ὅπως ὅτι πλείστα κακοποιῶσιν· οὐδαμοῦ γοῦν πλείους ἢ ἐκεῖ οὔτε ἀποθνήσκουσιν οὔτε διαφθείρονται ὑπὸ φαρμάκων.

15 Ἀλλὰ μὴν καὶ θρυπτικώτεροι πολὺ νῦν ἢ ἐπὶ Κύρου εἰσί. τότε μὲν γὰρ ἐτι τῇ ἐκ Περσῶν παιδείᾳ καὶ ἐγκρατεῖᾳ ἐχρῶντο, τῇ δὲ Μήδων στολῇ καὶ ἀβρότῃ· νῦν δὲ τὴν μὲν ἐκ Περσῶν καρτερίαν περιορῶσιν ἀποσβεννυμένην, τὴν δὲ τῶν Μήδων 16 μαλακίαν διασώζονται. σαφηνίσαι δὲ βούλομαι καὶ τὴν θρύψιν αὐτῶν. ἐκείνοις γὰρ πρῶτον μὲν τὰς εὐνάς οὐ μόνον ἀρκεῖ μαλακῶς ὑποστόρνυσθαι, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν κλινῶν τοὺς πόδας ἐπὶ δαπιδῶν τιθέασιν, ὅπως μὴ ἀντερείδῃ τὸ δάπεδον,

12. Ἀρταξέρξης, mit dem Beinamen *Μνήμων*, Bruder des jüngeren Kyros. Ueber ihn s. Plutarch. Artax. 6. Vgl. Herod. I, 133: οἶνον δὲ κάρτα προσκίεται. — οὐκέτι ὁμοίως, wie früher. Ebenso I, 4, 4. Der Tadel widerspricht VIII, 1, 36: καὶ νῦν δ' ἐτι βασιλεὺς u. s. w. und vollends dem, was Anab. I, 9, 6 von Kyros d. J. erzählt wird.

13. ἐτι διαμένει, wie auch Anab. I, 9, 3 bezeugt. — ἀποφαινόμενοι, nämlich τὰ ἱππικὰ. Das hier Gesagte ist wieder übertrieben, wonach sie nur noch in geschlossenen Ränmen ritten. — καὶ ὅτι, und das anlangend, dasz. Vergl. Hier. IV, 5: τοῖς δὲ τυράννοις καὶ

τοῦτο ἐμπαλιν ἀνέστραπται, inversa est ratio. Oben I, 2, 6 wird das μανθάνειν δικαιοσύνην als noch bestehend geschildert. Vgl. Anab. I, 9, 3—5.

14. δυνάμεις, Kräfte.

15. θρυπτικώτεροι. Ueber die ἀλαζονεία der Perser s. Ages. IX, 1ff. Aber I, 3, 2: ἐν Πέρσαις δὲ τοῖς οἴκοι καὶ νῦν ἐτι πολὺ καὶ ἐσθῆτες φανυλότεραι καὶ αἱ δαιταὶ εὐτελέστεραι. — τῇ δὲ Μήδων στολῇ. S. VIII, 1, 40.

16. οὐ μόνον steht bei ἀρκεῖν, wo wir nur die Negation erwarten, μόνον gehört aber zu dem, was nicht genügt (hier zu τὰς εὐνάς μαλακῶς ὑποστόρνυσθαι). So §. 17.

ἀλλ' ὑπέκωσιν αἱ δάπιδες. καὶ μὴν τὰ πεττόμενα ἐπὶ τράπεζαν ὅσα τε πρόσθεν εὔρητο, οἷδὲν αὐτῶν ἀφήρηται, ἄλλα τε αἰεὶ καινα ἐπιμηχανῶνται· καὶ ὅσα γε ὡσανύτως· καὶ γὰρ καινοποιητὰς ἀμφοτέρων τούτων κέκτηνται. ἀλλὰ μὴν καὶ ἐν τῷ 17 χειμῶνι οὐ μόνον κεφαλὴν καὶ σῶμα καὶ πόδας ἀρκεῖ αὐτοῖς ἐσκεπάσθαι, ἀλλὰ καὶ περὶ ἄκραις ταῖς χερσὶ χειρῖδας δασείας καὶ δακτυλήθρας ἔχουσιν. ἐν γε μὴν τῷ θέρει οὐκ ἀρκούσιν αὐτοῖς οὔθ' αἱ τῶν δένδρων οὔθ' αἱ τῶν πετρῶν σκιαί, ἀλλ' ἐν ταύταις ἐτέρας σκιάς ἄνθρωποι μηχανώμενοι αὐτοῖς παρεσῆσιν. καὶ μὴν ἐκπώματα ἦν μὲν ὡς πλείστα ἔχωσι, τούτῳ 18 καλλωπίζονται· ἦν δ' ἐξ ἀδίκου φανερώς ἢ μεμηχανημένα, οὐδὲν τοῦτο αἰσχύνονται· πολὺ γὰρ ἠϋξῆται ἐν αὐτοῖς ἡ ἀδικία τε καὶ αἰσχροκέρδεια.

Ἀλλὰ καὶ πρόσθεν μὲν ἦν ἐπιχώριον αὐτοῖς μὴ ὁρᾶσθαι 19 περὶ πορευομένοις, οὐκ ἄλλου τινὸς ἔνεκα ἢ τοῦ ὡς ἱππικωτάτους γίνεσθαι· νῦν δὲ στρώματα πλείω ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἱππων ἢ ἐπὶ τῶν εὐνῶν· οὐ γὰρ τῆς ἱππείας οὕτως, ὥσπερ τοῦ μαλακῶς καθῆσθαι ἐπιμέλονται. τά γε μὴν πολεμικὰ πῶς οὐκ 20 εἰκότως νῦν τῷ παντὶ χείρους ἢ πρόσθεν εἰσίν; οἷς ἐν μὲν τῷ παρελθόντι χρόνῳ ἐπιχώριον εἶναι ὑπῆρχε τοὺς μὲν τὴν γῆν ἔχοντας ἀπὸ ταύτης ἱππότας παρέχεσθαι, οἱ δὲ καὶ ἐστρατεύοντο, τοὺς δὲ φρουροῦντας πρὸ τῆς χώρας μισθοφόρους εἶναι· νῦν δὲ τοὺς τε θυρωροὺς καὶ τοὺς σιτοποιοὺς καὶ τοὺς

Memor. I, 4, 13: οὐ — μόνον ἤρησε τῷ θεῷ τοῦ σώματος ἐπιμελήθηται, ἀλλὰ καὶ —. Hellen. III, 2, 21: καὶ οὐ μόνον ταῦτ' ἀρκεῖ, ἀλλὰ καὶ —. — οὐδὲν αὐτῶν, partitive Apposition zu τὰ πεττόμενα, wie VI, 3, 34. — καινοποιητὰς. Vergl. Ages. IX, 3: τῷ μὲν γὰρ Πέρσῃ πάσαν γῆν περιέχονταί μαστεύοντες, τί ἂν ἠδέως πλοῖ, μύριοι δὲ τεχνῶνται, τί ἂν ἠδέως φάγοι. ὅπως γε μὴν καταδάρθῃ, οὐδ' ἂν εἴποι τις ὅσα πραγματεύονται. Cic. Tusc. V, 7: Xerxes, inquit, prae-mium proposuit ei, qui invenisset novam voluptatem.

17. οὐ μόνον. S. §. 16. Vergl. Herod. VII, 61: Πέρσαι περὶ μὲν τῆσι κεφαλῆσι εἶχον τήρας καλεομένους, πῖλους ἀπαγίας, περὶ δὲ τὸ σῶμα κιδῶνας χειρῖδοτοῦς ποι-

κίλους, λεπίδος σιδηρῆς ὄψιν ἰχθυοειδῆος, περὶ δὲ τὰ σκέλεα ἀναξυρίδας. — ἐτέρας σκιάς, durch Sonnenschirme. Deren bedienten sich in Griechenland nur die Frauen; Handschuhe aber waren dort wie bei den Römern ganz unbekannt.

18. Die ἀδικία u. αἰσχροκέρδεια sind bereits §. 5. 6. 13 sattsam gezeigelt. — ἐξ ἀδίκου. S. zu VIII, 5, 12.

19. περὶ. Ueber die Sache s. IV, 3, 22. Dorthier scheint die Stelle entlehnt.

20. εἶναι ὑπῆρχε. So findet sich einigemal εἶναι bei ὑπάρχειν um ein thatsächliches Vorhandensein zu bezeichnen, z. B. Rep. Athen. III, 9: ὅστε — ὑπάρχειν δημοκρατίαν μὲν εἶναι, ἀρκούντως δὲ τοῦτο ἐξευρεῖν, ὅπως δὲ βέλτιον πολιτεύσον-

ὄψοποιούς καὶ οἰνοχόους καὶ λουτροχόους καὶ παρατιθέντας
καὶ ἀναιροῦντας καὶ κατακοιμίζοντας καὶ ἀνιστάντας, καὶ τοὺς
κοσμητάς, οἱ ὑποχρίουσί τε καὶ ἐντρίβουσιν αὐτοὺς καὶ τάλλα
ἑυθμίζουσι, τοὺτους πάντας ἱππέας οἱ δυνάσται πεποιήκασιν,
21 ὅπως μισθοφορῶσιν αὐτοῖς. πλήθος μὲν οὖν καὶ ἐκ τούτων
φαίνεται, οὐ μέντοι ὄφελός γε οὐδὲν αὐτῶν εἰς πόλεμον· δηλοῖ
δὲ καὶ αὐτὰ τὰ γιγνόμενα· κατὰ γὰρ τὴν χώραν αὐτῶν ἕξον
22 οἱ πολέμοι ἢ οἱ φίλοι ἀναστρέφονται. καὶ γὰρ δὴ ὁ Κῦρος
τοῦ μὲν ἀκροβολίζεσθαι ἀποπαύσας, θωρακίσας δὲ καὶ αὐτοὺς
καὶ ἵππους καὶ ἐν παλτὸν ἐκάστω δούς εἰς χεῖρα ὁμόθεν τὴν
μάχην ἐποιεῖτο· νῦν δὲ οὔτε ἀκροβολίζονται ἔτι οὔτ' εἰς χεῖ-
23 ρας συνιόντες μάχονται. καὶ οἱ πεζοὶ ἔχουσι μὲν γέρορα καὶ
κοπίδας καὶ σαγάρεις ὥσπερ ἐπὶ Κύρου τὴν μάχην ποιησόμε-
24 νοι· εἰς χεῖρας δὲ ἰέναι οὐδ' οὔτοι ἐθέλουσιν. οὐδέ γε τοῖς
δρεπανηφόροις ἄρμασιν ἔτι χρῶνται ἐφ' ᾧ Κῦρος αὐτὰ ἐποιή-
σατο. ὁ μὲν γὰρ τιμαῖς ἀξήσας τοὺς ἠνιόχους καὶ ἀγαθὸν
ποιήσας εἶχε τοὺς εἰς τὰ ὄπλα ἐμβαλοῦντας· οἱ δὲ νῦν οὐδὲ
γιγνώσκοντες τοὺς ἐπὶ τοῖς ἄρμασιν οἴονται σφισιν ὁμοίους
25 τοὺς ἀνασκήτους τοῖς ἡσκηκόσιν ἔσεσθαι. οἱ δὲ ὁμοῶσι μὲν,
πρὶν δ' ἐν τοῖς πολεμίοις εἶναι, οἱ μὲν ἄκοντες ἐκπίπτουσιν,
οἱ δ' ἐξάλλονται, ὥστε ἄνευ ἠνιόχων γιγνόμενα τὰ ζεύγη
26 πολλάκις πλείω κακὰ τοὺς φίλους ἢ τοὺς πολεμίους ποιεῖ.
ἐπεὶ μέντοι καὶ αὐτοὶ γιγνώσκουσιν, οἷά σφισι τὰ πολεμιστήρια

ται, οὐ ῥάδιον. — τοὺς δὲ φρου-
ροῦντας. Nach diesen Worten steht
in einigen Handschriften εἰ δέοι
στρατεῦσθαι, wodurch wohl πρό
τῆς χώρας erklärt werden sollte;
diese Worte sind aber mit φρου-
ροῦντας zu verbinden wie V, 3, 11:
τὸ φρούριον τὸ πρὸ τῆς χώρας. —
παρατιθέντας, die die Speisen
auftragen. — ὑποχρίουσί τε καὶ
ἐντρίβουσιν. S. I, 3, 2 zu ὀφθαλ-
μῶν ὑπογραφή καὶ χρώματος ἐντρί-
ψει. — τοὺτους πάντας ἱππέας. S.
Hellen. VII, 1, 38: ὁ Ἀντίοχος ἀπήγ-
γειλε πρὸς τοὺς μυρόντας, ὅτι βασι-
λεὺς ἀρτοκόπος μὲν καὶ ὄψοποιούς
καὶ οἰνοχόους καὶ θωρακούς παμ-
πληθεῖς ἔχει, ἀνδρας δὲ, οἱ μάχονται
ἂν Ἕλλησι, πάνν ζητῶν οὐκ ἔφη
δύνασθαι ἰδεῖν.

21. ἕξον — ἀναστρέφονται, wie-
derum eine alberne Uebertreibung.

22. θωρακίσας — καὶ ἐν παλτὸν.
Vergl. II, 1, 9. VI, 2, 16. — εἰς
χεῖρα — εἰς χεῖρας, Wortspielerei.
Die Behauptung ist unwahr.

24. ἐφ' ᾧ, zu dem Zweck, zu
welchem. — ἀγαθός, kampftüchtig,
wie VII, 1, 11. Dindorf ἀγαστοὺς.
— εἰς τὰ ὄπλα, d. i. εἰς
τοὺς ὀπλίτας, wie Anab. II, 2, 4.

25. ὥστε ἄνευ ἠνιόχων. Dazu
gibt ein Beispiel Anab. I, 8, 20:
τὰ δ' ἄρματα ἐφέροντο τὰ μὲν δι'
αὐτῶν τῶν πολεμίων, τὰ δὲ καὶ
διὰ τῶν Ἑλλήνων κενὰ ἠνιόχων.

26. τὰ πολεμιστήρια bezeichnet
die Krieganstalten im Allgemeinen.

ὑπάρχει, ὑφίενται, καὶ οὐδεὶς ἔτι ἄνευ τῶν Ἑλλήνων εἰς πόλε-
μον καθίσταται, οὔτε ὅταν ἀλλήλοις πολεμῶσιν οὔτε ὅταν οἱ
Ἕλληνες αὐτοῖς ἀντιστρατεύονται· ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺτους
ἐγνώκασιν μεθ' Ἑλλήνων τοὺς πολέμους ποιεῖσθαι.

Ἐγὼ μὲν δὴ οἶμαι ἄπερ ὑπεθέμην ἀπειργάσθαι μοι. φημί 27
γὰρ Πέρσας καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς καὶ ἀσεβεστέρους περὶ θεοὺς
καὶ ἀνοσιωτέρους περὶ συγγενεῖς καὶ ἀδικωτέρους περὶ τοὺς
ἄλλους καὶ ἀνανδροτέρους τὰ εἰς τὸν πόλεμον νῦν ἢ πρόσθεν
ἀποδεδειχθαι· εἰ δέ τις τὰ ἐναντία ἐμοὶ γιγνώσκῃ, τὰ ἔργα αὐ-
τῶν ἐπισκοπῶν εὐρήσει αὐτὰ μαρτυροῦντα τοῖς ἐμοῖς λόγοις.]

— ὑφίενται, sie geben es auf,
nämlich den Krieg selbst allein zu
führen; so ohne Infinitiv oder Ge-
nitiv auch Hellen. VII, 2, 4: οὐδὲ
ὡς ὑφίεντο, ἀλλὰ καὶ — ὅταν
ἀλλήλοις πολεμῶσι, sowie der jün-
gere Kyros in der Anabasis seine
Hauptstärke an den 10,000 Helle-
nen hat. — ὅταν οἱ Ἕλληνες, wie
in dem Kampfe der Lakedämonier
unter Thibron, Derkyllidas u. Age-
silas gegen die Perser in Klein-
asien 399—395 vor Chr. In der
Schlacht bei Issos 333 vor Chr.
waren 30,000 Griechen im Persi-
schen Heer, von denen Curt. III,

9, 2 sagt: hoc erat haud dubie ro-
bur exercitus.

27. ἀποδεδειχθαι, nachgewie-
sen zu haben. — Man sieht aus
dem νῦν ἢ πρόσθεν, was den Epi-
log hervorgerufen hat. Xen. sagt
von den altpersischen Institutionen,
die er schildert, häufig, sie bestän-
den noch. Dem Verfasser des Epi-
logs entging, dasz damit nicht ge-
sagt ist, dasz in jenen Einrichtungen
auch der altpersische Geist
noch lebe. Dasz dies nicht der
Fall war, das sollte der Epilog im
Einzelnen darthun.

KRITISCHER ANHANG.

V, 1, 1. Κῦρος ἐκέλευσε G. Die Worstellung ist immer diesem
codex entlehnt. — ἔφη, ἐγὼ δέχομαι G. — ἔρωγε, ἔφη G. — οἰ-
μαι libri. — 4. ἐώρακας libri. — 6. γεραίτερος D. Hertl. (noth-
wendig §. 7: τοῖς ἄλλοις ἅπασιν) für γεραίτερος. — τὸ ἀπὸ τοῦδε
Hertl. f. ἀπὸ τ. — 8. A. D. πεισθήσομαι ἐλθεῖν θεασόμενος gestellt
nach dem Folgenden. — Pantazides ὀφθεῖσ' f. αὐθις. — καθόλην
G. A. D. καθήμην K. καθήμην. Dind. — 10. τοιοῦτο G. A. —
αὐτίκα, ἔφη G. — G. A. om. ἐρᾷ vor ἀδελφός. — 11. ὄϊοῦν
libri. S. z. I, 4, 28. — Hirschig οὐδεὶς ἂν φόβος δυνηθεῖη. —
12. G. pr. A. ὄρᾳς f. ἐώρακα. — G. pr. κλάοντας. — 13. αἰεὶ
G. A. So immer wenn nichts anderes angegeben wird. — 15.
ἐωρακῶς libri. — 17. ἐπιμελοῦ libri. — 18. ἐπιμελούμενοι G. —

ἐνδέοιτο Dind. für ἄν δέοιτο. — 21. G. om. ἔφη hinter ἴστε. — ἄν nach γὰρ eingeschoben. — 23. A. οὕτως καί. So oft ohne G. — 24. οὐδὲ μία G. A. — πον ἐξήλθ. — 28. ὡς ὄμνημι libri. — 29. Dindorf verm. ἐπὶ τούτῳ πάλιν οἱ Μῆδοι. — 30. μηδὲν ἄλλο G. A. D. Nur einige geringere codd. lassen ἄλλο weg.

V, 2, 1. ἰόντων Pantazides f. ὄντων und κατὰ τὰ f. κατὰ. — 8. A. om. ταῦτα nach τὰ αὐτὰ. — G. A. νῦν δέ σοι ἐρῶ ὀφείλων, D. νῦν δέ, ὅτε σε ἀληθεύοντα ὀρῶ, ἤδη ὀφείλω. — εἰ καὶ πλείστα ἔστιν Poppo, εἰ ἐκεῖ πλείστα ἔστιν A. ἐκεῖ πλείστα ἔστιν G. ἐν ἧ καὶ πλείστα ἔστιν G. marg. m. rec. — ἀντὶ τούτου οὐ σύ μοι δεδώρησαι libri. — 9. θέλοιεν G. A. — 12. A. καὶ ἀγαθοί. — 13. G. A. om. σε vor δεήσει. — G. A. ἄν σὺ ἡμῖν ἔτη. — 14. Γωβρούα libri. — 20. πλέονα G. A. — ἐπιμελουμένα libri. — 21. Hertlein τούτῳ. — 22. G. A. εἰ δυνατὸν. — 23. ἡμῶν μὴ επικρατήσῃ libri. — Hertlein [αὐτοῦς] ἀμφοτέρους. — 27. κατηγοροῖς libri, κατηγοροῖς Schneider. — 30. ἐξεληθοῦσαν ἄν δύναμιν Stallbaum und Schaefer, ἐξεληθοῦσαν δύναμιν libri. — 31. G. A. ἡμῖν τῆς πρὸς αὐτὴν Βαβυλῶνα πορείας ἵνα. — δεινοὶ D. δῆλοι G. A. — G. κλάοντας. — 34. Nach VI, 4, 20 kann man mit Abresch u. Cobet σχημάτων f. χρωμάτων erwarten. — 36. εὐτυχήκαμεν G. A. D. — 37. Cobet u. Dindorf wollen ἄγε ἡμᾶς εὐθὺ Βαβυλῶνος. S. aber Sauppe.

V, 3, 1. Hertl. Γωβρούα u. πρὸς αὐτόν. — 2. Hertl. καλόν τι. — 3. τοῦτο ποιήσωμεν G. A. τ. ποιήσωμεν Dind. Saupp. — 8. ἔγωγε κἀκεῖνος libri, ἐγὼ τε κἀκ. verlangt Dindorf. — G. corr. ὅπως ἂν αὐτοὶ ὅτι ἂν λέγη εἰδῆτε, H. Saupp. Hertl. ὅπως ἂν αὐτοὶ ἂν λέγη εἰδείητε. G. pr. A. ὅπως ἂν αὐτὸς λέγη ἤδη γε. — 12. ἢ καὶ ἄλλους τινὰς ἢ καὶ G. A. — ὡς ἐπὶ τὸ G. ὡς τὸ A. ὥσπερ ὥσπερ τὸ D. ὥσπερ τὸ G. marg. m. rec. ὥσπερ εἰς τὸ Doederlein. — 16. G. A. Dind. om. ἦν δὲ καὶ ὃ ἔλαβε χωρίον ὁ Κύρος ὁποῖον ἔφη ὁ Γαδάτας. — 18. G. A. ὁ Γαδάτας ὁ εὐνοῦχος. Es ist wohl beides unecht: Das Subject ist selbstverständlich. Vergl. zu Anab. I, 8, 16, und oben zu II, 3, 17. Hell. II, 4, 39 (οἱ στρατηγοί). Anders verhält es sich mit Γαδάταν τὸν εὐνοῦχον VI, 1, 1. — 21. libri νῦν. — D. ἀσπάζει. — 22. τούτων Pantazides, τοῦτον libri. — κοινῇ συμβουλευσάμεθα G. A. S. z. II, 1, 7. — 23. D. ἐπιτελεισμένον ohne εἶη. — 24. ἰππεῖς vor ἐξεπλήρωσαν G. A. So überall wo ich eis, Andere eis geben. — 27. D. ἔσει. — 31. G. ξύμφορα, wie überhaupt oft ohne A. ξυν f. συν. — 36. A. νῦν, ἔφη. — Hirschig, Hertlein πρώτους μὲν. — 37. Hirschig βραδύτατον — βραδυτάτου. — 38. πεζικὸν libri, πεζὸν Dindorf. — 40. ἐπέσθωσαν und ἐπιμελείσθων G. A. — ἐπὶ τούτοις G. A. D. an d. dritten Stelle. — 43. G. A. προϊστασθαι, Bornemann προεπίστασθαι f. πράττεισθαι — 45. ἐπὶ Βαβυλῶνα G. A. ἐπὶ Βαβυλῶνος D. — 50. G. A. ὠνόμαζεν αὐτὸς ὅποτε προστάττοι. — 52. εἶπε — ἐξήει δὲ G. A. εἰπὼν — ἐξήει D. Dind. — D. ἐπιμένοι

δὴ ἐν τῷ, Hirschig ὁδῷ ὑπομενοίη ἐν τῷ, G. ἐπόμενοι ἐν τῷ, A. ἐπόμενοι ἐν τῷ. — 57. ἐπέλευεν G. — G. A. ὅπως εἴ τέ ποιν ἐναντ., Poppo verm. εἴ τέ τί ποιν. Hertl. εἴτε τί ποιν an beiden St.

V, 4, 1. G. A. D. dreimal Γαδάτα, nur D. an der zweiten Stelle Γαδάτου. — 2. Γαδάτα nur D. Γαδάτου G. A. — 4. A. ἠδέως δὴ, G. ἠδέως δὲ mit Punkten unter ἠδέ und η übergeschr. v. sp. Hand. Dindorf ὀλίγους ἤδη, ὡς δὴ. — 6. Γαδάτα G. A. D. — G. A. om. ἐκ vor χειμῶνος, was nur heissen könnte: während des Winters. — 7. ἐτραποντο D. ἐτραπησαν G. A. — ἐνταῦθα Κύρος G. ἐντ. δὴ ὁ K. D. — 8. G. A. ἄρματα ἠλίσκοντο. — Cobet, Hertlein καὶ ὑποτεμνόμενα. — 9. Γαδάτα G. A. D. nachher G. A. Γαδάτου. — G. A. κατέφενγον, nachher κατέφενγεν. Das erstere kann richtig, das zweite darnach corrigirt sein. — 10. Nur D. Γαδάτα, G. A. Γαδάτου. — 14. ἐπεύξατο G. A. D. — καὶ ξενίσωμεν G. — Laar οἶα ἐγὼ δοῦναι δύναμαι. — Zwei geringere codd. προήγε. — 15. οὐ κατέφηνε libri. — 16. ἄγρις οὐ G. A. — 17. Schneider u. Dindorf wollen κατεσκήνου u. ἐπεμέλετο. — 19. οἴομαι G. A. — 21. ἀπέκτειναν G. A. κατέκτειναν D. — Pantazides verm. ἐὰν μὴ. Die Glosse wird gelautet haben ἐὰν μὴ ἀντεπεξίωσι und kam dann mit δὲ in den Text. — 22. ἂν τι G. A. — 23. πλησίον αὐτοῦ Hertlein, πλησίον αὐτοῦ G. A. πλησίον ἐναντοῦ D. — ἔθαπτον ohne μὲν G. A. S. Anhang zu I, 6, 20. — Γαδάτα G. A. D. — 24. ἂν μὴ G. A. — G. A. ἐκέλευσε, nachher λέγων. — καὶ ἐκεῖνος G. A. — 25. ἂν καὶ G. A. — 26. G. εἰς μικρότατον, A. εἰς μικρ., D. μικρ. — 27. G. A. om. μὲν. — Hertlein ἠπίσται. — 31. ἠδυνήθη G. A. — 35. D. Hertlein καὶ τί δῆτα. — 37. σῶα G. A. fehlt in D. — 39. D. καὶ οἷς ἠπίσται πολλοῖς αὐτῶν. — 42. φόμπην G. A. — 43. D. ἐν ᾧ μὲν χρόνον. S. zu I, 6, 20. — 44. D. προσάγειν τε καὶ παράγειν, zwar gut (s. zu I, 6, 25), D. schiebt aber τε, ebenso wie μὲν und andere Partikeln, häufig ein. — 45. ἀνειργμένοις nach Dindorfs Verm. G. A. Suidas ἀνειργομένοις, D. ἀνειργμένοις. — 46. Hertlein ἐρωμενέστεροι. — 49. ἂν δ' οὖν G. A. ἦν δ' ἄρα καὶ D. — ἂν μὴ τῷ ὄλω G. A. — D. φοβερόν γὰρ. — 50. τὸ ὑπολειπόμενον αἰεῖ G. A. αἰεῖ τὸ ὑπολ. D. — 51. D. ἐν μὲν αὐτῶν τὸ.

V, 5, 1. καὶ θεασάμενος G. A. — Dindorf verm. ἰοῖν συστρατοπεδενσόμενος. — 2. ἀπαγγέλλων G. A. ἀπαγγέλων D. — Κναξάροι ἦν — τῷ γυναικα — σὺν ταύτῃ G. A. ἦν Κναξάροι — τὸ γυναικα — σὺν αὐταῖς D. pr. Vergl. IV, 5, 52: Γυναικάς τε τοῖνυν ἐξαιρεῖτε. — 4. Hertlein ἀγαθὸν τὸν στρ. — 6. καὶ ἀγαθοῦς libri. — A. ἐφίλησεν οὐ ohne μὲν. — 8. u. 9. A. οὕτως. — 13. Pantazides ἢ δυνατόν. — 14. G. A. om. σοι vor ἄξιος. — 17. D. Hertlein ὅτε ἐν γε τούτῳ. — 19. Hertlein ἐπεὶ τῆς νύκτος. — 20. Nach ἀφήκα hat D. μετέχειν, einige geringere μὴ μετέχειν. — 21. G. A. ἡγῆ f. ἡδεν, d. i. ἡδη. — D. οὔτε σοι μείον ὄν δοῦναι μοι οὐδὲν, G. A. ὅτι οὔτε σοι μείον δοῦναι. — 23. ἦλω τὸ τῶν

πολεμίων. — 25. G. ἀγαθὰ ταῦτα, A. D. ταῦτα ἀγαθὰ, Iunt. ταῦτα τὰ ἀγαθὰ. — 27. σὺ νῦν ἐμοὶ D. σὺν ἐμοὶ G. A. σὺ ἐμοὶ G. m. rec. — 28. Fischer τί γάρ; εἴ τις κίνας, wie §. 30: τί δέ, — ἄρ' ἂν. — 29. A. οὕτως. Ebenso 30 u. 31. — 31. ἀποκτείνει G. A. — 33. τοὺς θέλοντας G. A. — 35. ἐὰν δὴ ohne μὲν G. A. S. z. I, 6, 20. — 36. G. ἀποστρέφει με. — 39. G. A. om. καλόν. — 41. Bothe, Hertlein ἰδὼν fūr ἰδόντα. — Hertlein verm. ἡδονὴν θηρεύειν. — 43. Hirschig πότερον ἔτι στρατεύεσθαι καιρὸς δοκεῖ εἶναι ἢ ἡδὴ διαλύειν τὴν στρατιάν. — 44. εὐξάμεθα G. A. εὐχόμεθα D. VI, 1, 1. G. A. ὄχλος ἐπὶ τὰς θύρας εἶη. — 2. ὑπὸ τοῦ Ὑστάτου τούτου G. A. — 3. G. εἰς f. πρὸς. S. z. I, 4, 11. — ἂν ἡμεῖς G. A. — G. A. νόω. — 7. δεικνύει G. A. δεικνύσι D. — G. A. om. κακά. — 9. ἔτι δεῖν A. ἔτι δεῖ G. ὅτι δεῖ D. — G. A. οἴκοι ἡμῶν. — 10. D. πολλάκις ἀγομένων καὶ περὶ τῶν σφετέρων φρουρίων, G. A. πολλάκις τῶν ἡμετέρων φρουρίων, M. πολλάκις ἀγομένων καὶ περὶ τῶν φρουρίων. Für σφετέρων habe ich ἡμετέρων gesetzt. Nachdem ἀγομένων καὶ περὶ τῶν ἡμετέρων ausgefallen war, ist das der späteren Zeit angehörige σφετέρων (= ἡμετέρων, unserer eigenen) eingeschoben um den Gegensatz zu dem folgenden τὰ ἐκείνων φρούρια hervorzuheben. — 13. ἴστε ὅτι G. A., ἴστε ἔφη ὅτι D. — 14. ὅπου G. A. — 17. A. μηδὲ τοῦτο. — 18. G. A. om. κακῶν. — 19. τειχίσασθαι G. A. — 22. G. A. Sauppe δεῖ; paszt hier (wegen ἕκαστοι εἰς τὰς μηχανάς) noch weniger als §. 23, wo ebenfalls G. A. δεῖ haben. — 27. G. A. om. Τρωικὴν, das Bornemann verwirft. — Nach ἔτι καὶ νῦν om. οὕσαν A. nicht aber G. pr. m. — 28. A. μέγα βάρος συμβ. D. μέγα μέρος συμβ. G. hat bloss βάρος und nur am Rande v. sp. Hand. — ἄλλοι δ' εἰσιν τριακόσιοι οὔτοι. Schneid. ἄλλοι δὲ εἰς τριακοσίους οὔτοι εἰσιν. — 29. Hirschig ὥστε μὴ συντριβῆναι. — 30. καὶ αἰ αἰχμ. Dind. Hertl. καὶ αἰχμ. libri. — 31. τὴν γυναικα τὴν καλὴν G. — συνβεβήκει δὲ τῷ G. Ueber das häufig durch γὰρ verdrängte explicative δὲ s. zu Hellen. VI, 4, 30, 5, 41. Anab. IV, 8, 24. VI, 3, 20, 5, 32. Mem. II, 1, 1. — G. A. συνηθείας f. συνουσίας. — 33. ἡβούλετο G. A. — 36. ἀνθρώπους τε libri, ἀνθρώπους δὲ Dindorf. — 38. Weiske tilgt αὐτὸν χρησιμὸς nach γενοίμην. — 39. οἶμαι G. A. — 42. ἐμβαλεῖν που libri. — 45. G. A. καὶ γὰρ ὁ πατήρ ohne μὲν. — G. A. ἀπαλλαγῆσεται. — 51. Nach ἵππων ὁπῶ steht in allen Hd Schr. ἢ δὲ Πάνθεια ἢ γύνη αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐαντῆς χορημάτων χρυσοῦν τε αὐτῷ θώρακα ἐποίησατο καὶ χρυσοῦν κράνος, ὡσαύτως δὲ καὶ περιβραχιόνα, welche Worte, wie schon ἢ γύνη αὐτοῦ verräth, aus VI, 4, 2, um die Beschreibung der Rüstung zu vervollständigen, interpolirt sind. — κατεσκευάζετο G. — 52. κατώτατον libri, κατωτάτω Buttmann und Dindorf. — 53. D. Hertlein τῆς ἐαντῶν.

VI, 2, 2. τὰ ἐκεῖ libri, τὰκεῖ Dind. — 5. ταῦτα ohne δὲ G. A. — ἐπὶ τε τὰς G. — αὐτῶν Steph. αὐτοὶ G. A. αὐτοῦ D. αὐ-

τῶν Dindorf. — 7. ἐκπλεα libri. Ebenso §. 8. — 11. Nach τῶν κάτω ist Συρίας getilgt mit Lincke u. Hertlein. — ἐπεμελείτο G. A. — 12. G. A. τῷ Κύρῳ, mir unverständlich: weder ein Dativ des Besitzes noch der Relation (dat. ethicus) ist hier denkbar. — D. ἐν φροντίδι τε ἕκαστος ἐγ. Hertlein ἐν φροντίδι τε ἐγ. — καὶ ἡσυχ. G. ἡσυχαιετοί τε A. D. — 13. ἐδόκει τις βλάβη G. βλάβη ἐδόκει τις D. ἐδόκει βλάβη τις A. — 14. G. πολέμιοι λέγονται, vor λ. ist συν wegradirt, am Rande steht v. sp. Hand συλλέγεσθαι, mit einem Zeichen, dasz es hinter λέγονται zu setzen ist; D. συλλέγεσθαι λέγονται. — D. πολὺ μὲν πλείους. — 17. ἐστήξεται libri. — ὥσπερ εἰς φυγὴν G. A. ὡς εἰς φυγὴν D. — 21. D. ἀπαγγελθεῖτε τι ἔργον. Vergl. oben VI, 3, 6: ὅ τι ἂν αἰεὶ καινὸν ὀρώσῃν, ἐξαγγελῆλειν. — 22. ἐώρακεν libri. — 24. Hertlein εἰ δὲ τις τι. — 25. ἡδύνατο G. A. — G. πλεόν ὄν, A. πλειόνων, Dindorf πλεόν für πλεόνων. — 27. Vor εὐθὺς om. νῦν G. A. — 28. μειγμένην libri. — 29. D. Stob. Hertlein ἔκ τε τοῦ χειμῶνος. — 34. κατὰ ἄμαξαν G. A. — ἐνδέχεται D. Hertlein. — 36. D. τούτων χρῆ τὸς μὲν, G. A. om. χρῆ. Vor πέλεκυν haben χρῆ ein paar geringere codd.

VI, 3, 2. ἡδύνατο G. A. — αἰεὶ G. A. D. — 3. στενοτέρα G. A. D. S. zu II, 4, 3. — D. γιγνόμενοι αὐτῶν στρατ. Hertlein γ. αὐτῶν στρατ. S. Ind. Anab. v. αὐτῶν u. αὐθις p. 270. — ἐαντῶν ἐκάστους Hertlein, ἐαντῶν ἐκάστου G. A. ἐαντοῦ ἐκάστου D. G. m. rec. ἐαντοῦ ἕκαστον. Dind. — 4. ἐπεμελοῦντο libri. — G. A. D. ἰσχυρῶς ἕκαστοι τῶν ἐαντοῦ, also vielleicht ἐαντῶν. — 5. G. hat τὸ vor πρόσω und in diesem Wort πρ in Rasur, ebenso nachher στὸν ἐκ vor τούτων. — D. Hertlein ἀφορῶντες. — 6. G. A. D. σκοπάρχης. S. unten zu §. 20. VII, 5, 17. Hellen. III, 2, 16. — 7. G. A. προσνοεῖν. — 11. χθῆς G. wie VII, 5, 43. Anab. VI, 4, 18 u. a. — τάττων, ἔφη Κύρος G. A. — 14. G. A. ἢ φύλαξ, D. φύλαξ für ὁ φύλαξ. Das ἢ lässt die Worte φύλαξ τῆς Σουσίδος γυναικὸς als Randbemerkung, gebildet nach V, 1, 2 u. VI, 1, 31, vermuthen. Denn ὁ steht in keinem codex, sowie Ἀράσπας nach σκοπῶν nur in marg. G. v. sp. Hand. — 18. D. ὡς σαφέστατα γ' ἂν εἶην ἂ ἐποιοῦν· συντάττον γὰρ παρὰν αὐτούς, Cobet σαφέστατά γ' ἂν εἶδῆν· συντάττον γὰρ παρὰν αὐτούς, G. A. παρὰν αὐτοῖς. — 20. G. A. D. μυριάρχαι. S. zu §. 6. — Ἄλλ' οὔτοι Brod. Hertlein. — 21. Poppo ὥσπερ καὶ εἶχες. — 23. οἶμαι libri. — 24. Pantazides πάντως für πάντων. — 26. ἀλλ' ἡμεῖς, ἔφη G. A. — 27. σαντοῦ Dind. für ἐαντοῦ. — θρασύνειν G. A. — 29. G. A. ἐπὶ τοῖς πρόχοις ἐπὶ ταῖς μηχαναῖς und ὑπηρεῖται σου τῶν ὄχλων ἰσχυρῶς. — 30. A. πάντα ταῦτα. — D. περιβάλλωνται.

VI, 4, 2 χρυσοῦν καὶ χρυσοῦν κράνος Meyer, bloss χρυσοῦν κράνος G. A. καὶ χρυσοῦν κράνος D. — 3. G. A. αὐτῆς τὰ δάκρυα. — 5. Cobet τῶν νῦν ἂν λεχθ. — 8. Ἀράσπας G. A. — 9. ἐπεύξατο G. A. D. — 10. αὐτὴν Ἀβραδάτας G. A. — 11. τοῦ

Ἀβραδάτου G. D. — 12. ἔλεξε τάδε G. — 14. μετὰ θελούντων G. A. — 15. ὁμονόως libri, ὁμόνως Dind.

VII, 1, 1. D. ἐμφαγεῖν καὶ ἐμποιεῖν. — 2. D. πάντες ἦσαν. — διέφραρον G. A. — ἐκέριστο G. A. ἐκέρωστο D. — G. ἐξέλαμπον. — 3. ὠμάτω μὲν ἐν δεξιᾷ libri. S. §. 39 u. zu Anab. I, 8, 6. Hellen. IV, 5, 11. Mem. I, 6, 11. — 5. Ἐπεὶ δὲ ἦδη G. A. — Dindorf will καθορᾶν f. παρορᾶν. — 7. γένωνται G. A. für γένηται. — 9. Bornemann ἐπηγεῖτε f. ἐπέγεσθε, vergl. §. 25. — 11. Dindorf u. Cobet wollen ἀλλ' ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμεθα. — 19. εἰ φθάσομεν G. A. — G. A. κατακαίνοντες. — 20. G. διδοὶ νύκην. — 22. τὴν τῶν πεζῶν G. A. — φάλαγγας ἔχοντες G. A. φάλαγγα δ' ἔχοντες D. — 26. συνεμύνηεν G. A. — 28. D. καὶ τὰ ἄρματα δὲ τὰ τε κατὰ τὸ δεξ. — 29. D. ἀλλ' ἀναβήσας. — 30. συνεισέβαλλον nach ὁμοτράπεζοι G. A. D. — 33. D. ἰσχυρὰ τε καὶ. — 36. μεθ' ἑαυτοῦ G. — 39. τούτους μὲν ἐμβαλεῖν G. A. S. oben zu §. 3. — 40. ἠδύν. G. A. — 41. G. ὅτι ἀγαθοὶ ἄνδρες ἀπώλυντο. — 42. θέλοντας G. A. — 46. G. v. spät. Hand τῶν μὲν πολεμίων. S. z. I, 6, 20. — εὐδοκίμησεν u. 47. εὐδοκίμησε G. A. D.

VII, 2, 1. ὅπη G. A. D. hier richtig, aber §. 4 geben dieselben codd. wohl nur wegen des wiederkehrenden ἠδύνωτο statt des nothwendigen ὅποι abermals ὅπη. — 3. φρουρῶν καταμεμαθηκῶς ohne καὶ G. A. Ebenso fügt D. ein τε ein bei einem zweiten Participium VII, 3, 5: κεκοσμηκῖα — τὴν τε κεφ. ἔχουσα. — 5. καταδεδραμήμεσαν G. A. — 6. G. A. κρείσσω. — 8. D. Hertl. om. τὸ vor ἐπιτ. — 11. πλεονεκτήσαιεν G. A. — 13. G. A. πάλιν πλήρης ohne σοι. — 14. παραλαμβάνετωσαν libri. S. Krüger zu Thuk. I, 34, 1. — 22. G. A. ἱκανῶς, D. ἱκανὸν εἶναι, Dindorf will ἔργων μὴ ἱκανὸς ὦν ὑμῖν. Vergl. V, 2, 8: νῦν δὲ σοι ὄρω ὀφείλων τὴν ὑπόσχεσιν, Hell. VII, 3, 4: ἔργω οὐκ ἂν δυνάμενος. — 26. G. A. ἔχεις für εἶχεις, gewöhnliche Verwechslung wie von ἔχει u. εἶχε. — 28. D. ἴ, 'μῆ, Sauppe ἡμῆ nach Dind. Memor. I, 6, 5. — 29. ἦγε G. A. D.

VII, 3, 1. ὅποια ἂν G. A. — ὅπη καιρὸς G. A. ὅπηπερ καιρὸς D. ὅπου καιρὸς Dindorf. — 2. εἴρακε G. A. εἰράκει D. — 7. ὅπη ἂν G. ὅποι ἂν A. D. ὅπου ἂν Priscian. XVIII, 284. — 9. τὴν χεῖρα nach ἐφίλησέ τε fehlt in G. A. D. Nur am Rande v. sp. Hand giebt es G., es ist aber kaum zu missen. D. hat τὴν χεῖρα nach δεξαμένη (ohne δὴ). — 11. τὰ ἄλλα libri. — G. ἀποκομῖσει. S. z. ἐλάσω I, 4, 20; aber A. ἀποκομῖσει. — 13. ἐν ἐνὶ ἑαυτῷ G. A. — 14. G. A. ἦννε, D. ἦννε. Vergl. I, 6, 5. V, 5, 22. — κλαίουσα libri. — παρασκευασμένη G. A. παρεσκευασμένοι πασαμένη D. παρησκευασμένη C. S. z. Anab. III, 1, 28. — G. A. ἐπέστελλεν. — 15. Die in der Anm. gegebene Interpolation haben alle Hdschr., nur lassen G. A. D. die Worte τοῦ νῦν weg, und G. A. haben Σύρεια.

VII, 4, 2. αἰεὶ G. A. In dem zu V, 3, 45 angegebenen

Gebrauch findet sich sonst fast immer die Form αἰεὶ, doch αἰεὶ auch Anab. VII, 5, 15. — 3. δέξασθαι libri. S. zu Hellen. VII, 4, 11: ὁμοσάντες — εἰρήνην ποιήσασθαι. Anab. VI, 4, 17. — 4. σὺν στρατιᾷ ohne τῆ G. — 7. D. ἐν δὲ τούτῳ παρὰ Κύρω ἦνον ἐρωτῶντες. Hertlein klammert οἱ ein, Sauppe tilgt es. — D. ἐξείη oder ἐξήει f. ἔχειν, Dindorf ἐξείη, Sauppe verm. ἔξει. — D. ἄλλοσε f. ἀλλάγοσε. — 8. G. A. Zonaras τὴν ἐπὶ Ἑλλησπόντου, Hertlein verm. τὴν ἐπὶ Ἑλλησπόντῳ. — 13. σῶα libri. — 15. καθ' ἑαυτοῦς G.

VII, 5, 2. κυκλουμένοις für — οὐς Hertlein. — ἐπ' ὀλίγων Hertlein (nach Hellen. III, 4, 13. Anab. IV, 8, 11), ἐπ' ὀλίγον libri. — 4. Hertlein ἐπὶ διπλασίων, G. A. ἐπὶ διπλάσιον. — τοὺς πολεμίους Hertlein für τοῖς πολεμίοις. — 5. αἰεὶ G. A. — 6. D. M. μετεβάλλοντο. — τόσῳ δὲ D. τοσῶδε G. A. — μετεβάλλοντο M. — ξυνεῖρον G. A. — 7. D. πλείους ἄνθρωποι. — 9. Madvig πεφνυκότες u. ebenso 12: τούτους δ' ὑπετίθει — πύργους. Schneider u. Weckherlin wollten ὅπως — παρασκευαζομένῳ hinter ὠκοδόμει und τούτους — ἔνεκα hinter πεφνυκότες umsetzen. Ich halte die Worte ὅπως ὅτι μάλιστα εἰκοί πολιορκήσειν παρασκευαζομένῳ für eine Randbemerkung, die einen Zweck der Thürme, dessen Angabe der Glossator vermischte, andeuten sollte. — 13. D. πλέον ἢ εἰκοσιν. — 17. G. A. χιλιάρχαις. S. oben zu VI, 3, 6. — 21. πολὺ ἂν ἔτι — ἔσονται G. A. — 22. βάλωσι G. A. — κεραισμένοι G. A. D. — 25. G. βασιλείου· ὡς ἐν κόμῳ· δοκεῖ γὰρ, A. βασιλείου· ὡς ἐν κόμῳ· δοκῶ γὰρ, D. βασιλείου εἶεν· κομοδοκεῖ γὰρ. Muret wollte βασιλείου εἶεν, ὡς ἐν κόμῳ· ἐν κόμῳ γὰρ δοκεῖ ἢ πόλις πᾶσα εἶναι τῆδε τῆ νυκτὶ. Schreibt man mit Stephanus κομάζει γὰρ ἢ πόλις πᾶσα, dann erklärt sich ὡς ἐν κόμῳ leicht als Glosse zu κομάζει, nach deren Einreihung in den Text dann κομάζει ausfiel und δοκεῖ und εἶναι eingefügt wurden. — αἰεὶ G. A. — 27. κεκλεισμένους libri, nur in D. ist σ erst v. sp. Hand eingefügt. S. Kuhner z. Anab. III, 3, 7. — 30. D. om. πολλοί. — 34. ληφθεῖεν L. M. λειφθεῖεν G. A. — 35. κοινωνοὺς G. A. Ebenso §. 36. Aber VIII, 1, 25 κοινωνῶνες, 36. 40 κοινωνῶνας libri, 16 blosz A. κοινωνῶνας, G. κοινωνοῦντας, 25 G. A. D. κοινωνῶν. Pollux VIII, 134: οἱ κοινωνῶνες Ξενοφάντος Ἴβιον. Daraus folgt aber nicht, dasz Xenophon sich nicht beider Formen bedient hat, wie ihm ja unbestritten nicht wenig andere Doppelformen eigen sind, die sich bei ihm mitunter gleich nebeneinander finden. S. Praef. Anab. XXVI. — 39. ἠδύναντο G. A. — D. ἔλεγεν, Ἄνδρες φίλοι, περιμένετε. — D. ὡς τὸν ὄχλον διωσόμεθα, Hertlein ἕως ἂν — διωσόμεθα. — D. ὥστ' f. ἕωσπερ. — G. A. om. ἔπειτα δὲ καθ' ἡσυχίαν συγγενησόμεθα. — 40. A. οὕτως, wie sehr oft vor Consonanten ohne G. — ἄρα, ἔφη, ὦ ἄνδρες, νῦν μὲν καιρὸς διαλυθῆναι libri, ὦρα, ἔφη, ὦ ἄνδρες, νῦν μὲν διαλυθῆναι Cobet, ὦρα,

ἔφη, ὃ ἄνδρες, διαλυθῆναι Dindorf. S. aber Kühner. Ausführl. Gr. §. 834, 2. — 41. περιεστήκει G. A. — εὐχόμεθα G. A. D. — 45. D. πάντες οὕτω παρεσκ. — G. A. πρότερον. — 46. τὸ εἰδέναι G. A. — τὸ πράττειν G. D. — 47. Cobet, Hertlein πέπανται. — ἐπιμελεῖσθαι libri. — 50. καὶ ἐκεῖνα libri. — 52. καὶ τῆς σῆς libri. — 55. Libri εἶπερ. — 56. D. οὐχ οὕτω τρόπον μόνον ἔχεις, Hertlein οὐχ οὕτω μόνον, G. A. οὐν τρόπον μόρω ἔχεις. — Hertlein nach G. Hermann ἄλλως für ἄλλους. — 58. τὰ ἄλλα libri. — 60. συναρμοζούσας G. A. D. — Pantazides τούτοις δ' εὐεργ. — 61. οὐδείς γὰρ ἂν ἦν ὅστις οὐκ A. οὐδείς γὰρ ἦν ὅστις οὐκ G. οὐδείς γὰρ ἀνὴρ ἦν ὅστις οὐκ D. — 62. G. A. ἀνάκιδας καὶ τοὺς. — 67. παρ' αὐτῶ G. παρ' αὐτῶ D. — 68. ἕξιλοι που libri. — 70. G. καὶ νῦν (ohne εἶ) οὕτως. — D. τοὺς μὲν μισθοφόρους. S. z. I, 6, 20. — 71. ἐπιμελοῖντο libri. — 75. G. A. γε αὐτὰ εὐ, D. γε τὰ εὐ. — A. οὕτως. — 78. μετὰ τοῦτο κρείστων libri. — αὐτοῖς G. A. ἡμῖν αὐτοῖς D. — 79. Pantazides, Hertlein ὅταν für ἂν. — 80. G. A. ἀπλοῖ, D. εἴη, Cobet ἦ. — 82. τὰ ἀγαθὰ G. — 83. προσιέμεθα G. A. προσιέμεθα D. προσιέμεθα Schneider. — ἔνεκεν G. — 85. καινόν, ἄνδρες G. — A. οὕτως καὶ. — πάντας ἅπερ libri, πάντα ἅπερ Schneider, πάνθ' ὅσαπερ verm. Dindorf. — καὶ ἐκεῖ libri. — 86. γίνονται G.

VIII, 1, 1. μὲν οὖν οὕτως G. D. — 2. Vor σωτηρίας om. αὐτοῦ G. A. D. — 3. D. ἔχομεν ἀγαθὰ. — τὰ ἀγαθὰ G. D. — 4. Cobet, Hertlein ἀκούειν f. ὑπακ. — 11. ἄνευ αὐτοῦ G. A. ἄνευ ἑαυτοῦ D. — 12. ἡμέλλον G. A. — 13. ἐπιμελεῖσθαι an beiden Stellen libri. — 14. G. A. om. μυρίαρχοι δὲ χιλιάρχων. — 15. ἐπιμελούμενος G. A. — 16. A. D. οὕτως. — κοινωνίας A. κοινωνούσας G. κοινωνοὺς D. — οὐδὲν ἂν πράττειν G. A. — παρὰ ἄρχοντι G. A. παρ' ἄρχοντι D. παρὰ τῷ ἄρχοντι H. — G. A. τινὲ ἢ ἀδικία τινὲ ἢ. — 21. καὶ ἀγαθὰ G. A. — D. ἐπεὶπερ ἄρχων ἦν αὐτῶν, εἰ αὐτὸς ἑαυτῶν. — 23. ἐπεδείκνυεν libri. — 25. κοινωνῶν G. A. D. — 26. κερδῶν libri. S. z. Hellen. IV, 6, 6. Kühner z. Mem. I, 2, 22. — D. πορεύεσθαι f. πορίζεσθαι. — 27. ἐμπιπλάναι G. D. ἐμπιπλάναι A. S. z. II, 2, 41. Anab. I, 7, 8. V, 2, 3. Xen. hat beide Formen. S. VIII, 3, 35. — 33. D. ὑβριστικῶ. — 36. δῖνος G. S. Sauppe z. Arrian. Ven. XIII, 3. Lobeck. Paral. p. 412. — 37. Hertl. tilgt nach Dind. τὰς vor μελέτας. — 40. D. τοῦτο μόνον, Hertlein τούτῳ μόνον. — 42. D. ὡς μὴ πτύοντες μηδὲ ἀπομ. — μήτε — μήτε Dind. für μηδὲ — μηδὲ. — 43. ἐπιμελεῖτο G. A. — 44. G. αὐτοὺς εἰς τὰ ὕδατα. — Cobet tilgt ὅπως — διατελοῖεν.

VIII, 2, 1. ἠδύναιτο G. A. — καινούσις G. A. D. S. z. Hellen. II, 1, 2. Anab. II, 4, 16. Ages. XI, 5. — 3. G. A. οἷς ἂν αὐτὸς. — 4. G. τούτων μόνων. — 5. Hertlein verm. ἄριστα δὴ ἠναγκάσθαι. — 6. ἀρκεῖ ἂν ἐν G. A. — 11. παραγγελόμενον libri, nur D. παραγγελλόμενον, nach Weckherlin Dindorf παραγγε-

μένον. — 13. τῇ δὲ θεῷ. G. τῇ θεῷ. A. τὸ δὲ τῇ θεῷ. D. — 14. φιλοεικώς libri. — 16. Hertlein Ὑσιόσπασα τουτοῖ. — ὀπόσα ἂν ἕκαστος libri. — Ald. χρήματα γράφσαντας δὲ καὶ. — 17. αὐτοῦ libri. Nur D. hat εἰ über αὐ v. ders. H. — 21. τὰ μὲν αὐτῶν αὐ G. A. αὐ om. D. — G. A. zweimal πλείον für πλείω. — 23. G. A. κεχοῖσθαι, D. καὶ χοῖσθαι. Den Gebrauch des Perf. in der Bed. des Praes., den Butt. m. Ausf. Gr. II, 328 statuiert, ist nicht gesichert. Nur De re equ. IV, 5 haben die Hdschr. allerdings κεχοῖσθαι. — Nach νομίζω haben die codd. καὶ τὰ χρήματα, Stobaeus κατὰ χρήματα. — Hertlein ὡςπερ ἔλεγε καὶ πράττων. — 24. τὰ ἐπιτ. libri. — ἐπιμελουμένους G. D. — 26. ταῦτα μὲν τῷ Κύρῳ G. A. S. d. Anhang z. III, 1, 32. — 27. G. A. οἱ ἀγωνιζόμενοί τι. — 28. A. οἱ πλείονες.

VIII, 3, 1. Nach τῶν ἄλλων om. συμμάχων G. A. — Hertlein τόδε. — 2. D. αὐρίον st. d. ersten ἔφη. — 4. κοσμήσῃ G. A. — 5. G. ἀμελεῖν st. ἀμελεῖ. — 6. A. Sauppe om. αὐτοῖν. — τὰ αὐτὰ G. — 7. ἂν ἂν libri. — 8. ἐπιμελεῖτο G. A. — A. ἕκαστα ἔξοι. — 9. σίγῃ G. A. Vergl. Oekon. IV, 21: οἱ σίγῃ τῶν δένδρων. — 23. ὅπου libri. — G. om. τοῦτο. — D. Σύρων δὲ τῶν πάντων Γαδάτας, Madvig Σ. δὲ τῶν ἀποστάντων Γαδάτας, G. A. Σύρων δὲ ὁ προστατῶν. — 27. θέλω G. A. D. — 35. G. A. ἐκπιπλᾶς, D. ἐμπιπλᾶς. S. z. VIII, 1, 27. — 39. οἶμαι libri. — Hertlein ἐπιλοῦσας. — 40. τότε, ὅτε G. A. — πλείονα δὲ ἐπιμελούμενον G. A. — 41. G. A. om. πολλοὶ δὲ πιεῖν. — 42. libri σωῖ. — B. εὐφραίνει. — D. ἠδὲ οὕτως ἐστὶ τὸ ἔχειν χρήματα ὡςπερ ἀναρὸν, G. marg. v. sp. Hand ἠδὲ ἐστὶ τὸ ἔχειν χρήματα οὕτως ὡς ἀναρὸν. — B. γνώσει. — 44. G. ἀληθῆ δοκεῖς λέγειν. — 46. καὶ χρῶ τε ὅπως G. A. — 47. D. μενεῖς st. μένε. — οἶμαι libri. 48. G. A. ἠδὲ εἴη. — 49. G. A. om. καὶ ζῶντας, empfiehlt sich: selbst nach ihrem Tode noch. — 50. ἐπιμελούμενος G. A.

VIII, 4, 1. θύσας δὲ καὶ ὁ Κύρος νικητήρια G. A. D. θύσας δὲ ὁ Κύρος καὶ νικητήρια C. — 2. ἐπιμελεῖτο libri. — 3. ὅποι G. A. — πλείονες G. A. D. — 4. Vor τοῦτο schiebt Dindorf διὰ ein, das zwar nach der vorhergehenden Silbe leicht ausfallen konnte, aber doch gar nicht nöthig ist. — D. om. οἱ vor ἀνθρωποι. — Libri φιλοεικώς. — 5. G. A. μὴ f. μὴ οὐ. — 7. G. A. τοὺς δὲ θεοὺς f. νῦν δὲ θεοὺς und δοκεῖ f. δοκεῖν. — 10. ἀχθῆσθήσῃ G. A. ἀχθῆσθήσει D. ἀχθῆσθήσῃ E. — 13. G. A. νῦν ἂν δοκοῖς. — 16. Hertlein τουτοῖ. — 20. G. A. ὡς τὰ κνύρια. — 21. συναρμόζοι libri. — 32. εἴωρακα libri. — 33. G. A. ἠτιῶνται, D. ἀπατῶνται. — 35. ἐδείκνυε libri. — ῥάδια G. A. — 36. D. καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτως.

VIII, 5, 1. ἀνεξεύγνυε libri. — 5. τὰ ἐπιτήδεια libri. — 7. G. A. φυλῶν. — 15. D. ἐπτεῖναι φάλαγγα. Vergl. VII, 1, 22. — ἐπιμελεῖτο libri. — 25. ἦν τις ἢ ἐπ. G. A. — 28. D. παγκάλως,

wie Hellen. III, 2, 10. IV, 1, 15. G. *παγάλλον*, A. *παγγάλον*. — *ἀνεξεύγνυε libri*.

VIII, 6, 3. *τελέσουσιν* G. A. — 4. *τὰ ἔθνη ταῦτα* G. — 5. G. A. om. *καὶ ὑπηκόους*. — 7. *ὄντι* ohne *καὶ* G. A. D. — 10. *ἐπιμελουμένους libri*. — 11. *ἔστωσαν* G. A. *ἔστων* D. — G. A. D. *ἔδραι*, d. i. *ἔδρα*: doch ist in G sonst, mit wenigen Ausnahmen (s. Praef. Anab. p. IX), das Jota weder unter- noch beigeschrieben. — 14. A. *ὄτως*. — *πᾶσι δὲ αἱ πορεῖαι* Dindorf, *πᾶσαι δὲ αἱ π.* libri, wie nachher *πᾶσαι δὲ σνγκ.* blossz D. — 17. G. A. om. *καὶ ἀνθρώπους*. — 18. *ἐπιμελεῖσθαι libri*.

VIII, 7, 4. Nach *ἔδοξεν* om. *ἡδέως* G. — *ἀναπαύσεσθαι* G. A. *ἀναπαύσεσθαι* E. *ἀναπαύεσθαι* D. — *κατεκλήθη* G. A. *κατεκλήθη* D. *κατεκλήθη* Dindorf, cl. V, 2, 15: *κατακλινεῖς*. S. aber Hellen. IV, 1, 30. Symp. I, 8. III, 13. — 7. G. A. om. *μέγα*, D. om. *με*. H. stellt *με* vor *τελέως*. — 9. D. *ἐγὼ δὲ οὖν*. — 12. D. *ἐνδεής*. — *ἔση* G. A. — Dindorf *τοῦ εὐφραίνεσθαι*. — *παρέχει* D. *παρέχειν* G. A. — 13. Ald. u. Stob. Flor. 84, 24: *φύσει φύεσθαι*. Vergl. V, 1, 24. — 17. *παῖδες* ohne *ὦ* G. A. — D. *ὡς οὐδὲν ἔτι ἐγὼ ἔσομαι*. — 21. G. A. *τῶ ἀνθρώπινῳ*, D. *τῶν ἀνθρώπων*. Sauppe vergl. *τῶν ἀνθρώπινῳ* Veet. III, 10. — 22. *οἶμαι*. — G. om. *καὶ ἀναμάτητον*. — 23. *ἐς ἀλλήλους* G. A. — 24. *ἀλλήλοις ἔπραξαν libri*. — 25. *μηδὲ ἐν ἄλλῳ* G. *μηδ' ἐν ἄλλῳ* D. — 28. Mehler u. Cobet *ἐνεκαλύψατο*. So häufig auch *ἐν* und *σν* verwechselt werden: hier ist die Verwechslung unwahrscheinlich gerade deshalb, weil §. 26 *ἐγκαλύψαι* ohne irgend eine Variante vorhergeht. Wie gern und häufig Xen. den Ausdruck variiert, ist bekannt.

VIII, 9, 1. *ὠρίσθη μὲν* G. A. D. *ὠρίσθη μὲν γὰρ* Muret. — 2. *ὁμόσαιεν libri*. — 3. Nach *νῦν δὲ* om. *δὴ* G. — 5. *καὶ ἄδικον* G. — 9. *πρωιατάτα libri*. — 12. *καὶ σὺν τοῖς* G. A. D. — 14. D. *διδασκόμενοι*. — 16. G. *ταπήτων*, A. *ταπήδων*. — *δάπιδες* G. A. *τάπιδες* D. — 20. Nach *φρουροῦντας* om. *εἰ δεοὶ στρατεύεσθαι* G. A. — 24. Dind. *ἀγαστοὺς ποιήσας*. — 27. *τὰ ἐναντία* G.

Vergils epische Technik. Von Richard Heinze. gr. 8. geh. M. 12.—, geb. M. 14.—

..... Aber auch die wissenschaftlichen Kontroversen neuerer Zeit, die sich um Vergil und was mit ihm zusammenhängt, bewegt, haben deutlich gezeigt, daß keine Aufgabe dringlicher war als die in diesem Buch geloste. Wenn das Urteil über eine der literarischen Weltgrößen wieder einmal schwankend geworden ist, so beweisen zwar diese Größen immer, daß sie erstaunlich fest auf ihren Füßen stehen, aber damit das Urteil nicht umfalle, müssen die Bedingungen, aus denen das Werk selbst hervorgegangen ist, die persönlichen, nationalen, die im Zusammenhang der geistigen Bewegung liegenden neu untersucht werden; dann werden die reicheren Mittel der Zeit das Verständnis des Werkes gegenüber der Bewunderung früherer Zeiten fester begründen. Nicht immer erzeugt die wissenschaftliche Bewegung das Buch, auf das sie hindrängt: in diesem Falle ist es geschehen. .... Das Buch ist, so weit ich die Literatur kenne, das beste, was bisher über Vergil geschrieben worden ist. Es hat aber auch allgemeine Bedeutung als durchgeführtes Beispiel der Analyse und wissenschaftlichen Würdigung eines der großen literarischen Kunstwerke. F. Leo i. d. „Deutschen Literaturzeitung“.

Das alte Rom. Entwicklung seines Grundrisses und Geschichte seiner Bauten auf 12 Karten und 14 Tafeln dargestellt und mit einem Plane der heutigen Stadt sowie einer stadtgesechichtlichen Einleitung herausgegeben von Arthur Schneider. 12 Seiten Text, 13 Karten, 14 Tafeln mit 287 Abbildungen und 1 Plan auf Karton. Quer-Folio 45x56 cm. Geschmackvoll gebunden M. 16.—

Das Werk sucht ein Gesamtbild des alten Rom zu geben, in dem die Darstellung durch das Wort mit der in Bild und Plan zusammenwirkt, auf streng wissenschaftlicher Grundlage, aber zugleich in allgemein verständlicher Form. Es erscheint deshalb besonders geeignet, jedem Gebildeten die Bedeutung des alten Rom für unsere Zeit nahe zu bringen, indem es ihm ein besseres Verständnis der antiken Architektur und Kultur zu ermöglichen sucht, und bietet so besonders für jeden Romfahrer die beste Vorbereitung und die schönste Erinnerung.

Führer durch die öffentlichen Sammlungen klassischer Altertümer in Rom. Von Wolfgang Helbig. 2 Bände. 2. Aufl. 8. Geschmackvoll geb. M. 15.— Ausgabe mit Schreibpapier durchschossen geb. M. 17.— (Die Bände sind nicht einzeln käuflich.)

Die zweite, völlig umgearbeitete und vielfach vermehrte Auflage des „Führers“ dürfte sich für jeden Archäologen und Philologen sowie überhaupt für jeden Gebildeten, der die Antiken Roms mit Verständnis sehen will, als unentbehrlich erweisen.

Geschichte des hellenistischen Zeitalters von Julius Kaerst. I. Band: Die Grundlegung des Hellenismus. gr. 8. geh. M. 12.—, geb. M. 14.—

Kaerst geht nirgends einer Schwierigkeit aus dem Wege, unsichtig hat er vor seiner Entscheidung stets die Möglichkeiten erwogen. Daß sein Werk ganz ausgereift ist, zeigt mit am deutlichsten sein Maßhalten. Es ist ein gefährliches Gebiet, die Geschichte Alexanders, wo jeder leicht zeigen kann, was er nicht kann; mit dem Mute der Jugend ist Kaerst an diese Aufgabe gegangen, um in der Kraft der Mannesjahre sie zu lösen. Das Urteil über ein Werk, das völlig hat ansprechen können, darf einen hohen Maßstab anlegen, aber diese Geschichte Alexanders enttäuscht auch die Leser nicht, die viel erwarten: in Forschung und Darstellung, nach Form und Inhalt ist sie die bedeutendste, die durchdachtetste seit J. G. Droysen. (Literar. Centralblatt. Nr. 31. 1908.)

Die antike Kunstprosa vom VI. Jahrhundert v. Chr. bis in die Zeit der Renaissance. Von Eduard Norden. 2 Bände. gr. 8. geh. M. 28.— (Einzeln jeder Band M. 14.—)

„Dies grandiose Werk wird wohl für immer die erste Etappe auf dem kaum betretenen Wege der Geschichte des Prosaalters bilden. . . . Aber nicht nur die gewaltige Receptivität des Verfassers, der namentlich in den gelehrten Noten einen klüftig für alle behandelten Fragen unentbehrlichen Apparat zusammengetragen hat, auch die Gewandtheit in der Auffassung der stilistischen Individualität und das frische Urteil fördern meistens hohe Anerkennung.“ (Zeitschrift für das deutsche Altertum.)

Charakteristik der lateinischen Sprache. Von Prof. Dr. O. Weiss. Zweite Auflage. gr. 8. geh. M. 2.40.

Die Kenntnis einer Sprache bleibt oberflächlich, solange sich der Lernende nicht auch die Gründe für die verschiedenartige Gestaltung ihres Baues klar gemacht hat. Das bereits in zweiter, mehrfach vermehrter Auflage vorliegende Schriftchen will der Schablone des rein gedächtnismäßigen Einübens im Sprachunterricht möglichst zu entzweien helfen und darauf hinwirken, dafür eine mehr vertiefende, mehr zum Nachdenken zwingende und anregende Lehrmethode zu wählen.

Charakterköpfe aus der antiken Literatur. Von Prof. Dr. H. Schwartz in Göttingen. Fünf Vorträge: 1. Hesiod und Pindar, 2. Thukydides und Euripides, 3. Sokrates und Plato, 4. Polybios und Poseidonios, 5. Cicero. [VI u. 120 S.] gr. 8. geh. M. 2.—, geb. M. 2.60.

„Das Büchlein will nach der Vorrede nicht für Fachgenossen bestimmt sein. Gewiß ist vor allem zu wünschen, daß der weitere Kreis, an dem es sich wendet, die reiche Belehrung suche, die er hier finden kann; aber ich wußte nicht, wer ein solches Buch zu genießen befähigt wäre als der Fachgenosse. . . . Die Götter haben dem Verfasser gegeben, ein *σινεπλεον μέλι* zu produzieren, wie dem Kallimachos; das schmeckt vielen nicht, weil sie an die geschmacklose Süßigkeit des gemeinen Honigs gewohnt sind. Aber so liefern ihn die Blüten, die wirklich an den hellenischen Würzkrautern gemahlt sind. Und vielen, denen der klassizistische Zuckerkand zuwider ist, wird eben dadurch das echte Hellenentum wieder genießbar werden.“ (Ulrich v. Wilamowitz-Möllendorf.)

